מנורה מבטחים

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוח תקופתי
לשנת
2018

מנורה מבטחים

דוח תקופתי
לשנת 2018

פרק א': תיאור עסקי התאגיד

פרק ב': דוח הדירקטוריון

פרק ג': דוחות כספיים

פרק ד': נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה

פרק ה': דוח פרטים נוספים על התאגיד

פרק ו': דוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

פרק ז': נספחים

פרק א':
תיאור עסקי התאגיד

תוכן עניינים

1. תיאור ההתפתחות הכללית של עסקי התאגיד 3
1.1 פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקי 3
1.2 תרשים מבנה אחזקות הקבוצה 4
1.3 תחומי פעילות 5
1.4 השקעות בהון התאגיד ועסקאות במניותיו 6
1.5 חלוקת דיבידנדים 6
1.6 דיבידנדים מחברות מוחזקות 6
2. תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח 9
2.1 תיאור כללי של התחום 9
2.2 מוצרים ושירותים 11
2.3 תחרות 18
2.4 לקוחות 25
3. ביטוח רכב חובה 26
3.1 תיאור כללי של תחום הפעילות 26
3.2 מוצרים ושירותים 27
3.3 תחרות 29
3.4 לקוחות 30
4. ביטוח רכב רכוש 32
4.1 תיאור כללי של תחום הפעילות 32
4.2 מוצרים ושירותים 33
4.3 תחרות 34
4.4 לקוחות 35
5. ביטוח כללי אחר 36
5.1 תיאור כללי של תחום הפעילות 36
5.2 מוצרים ושירותים 36
5.3 תחרות 40
5.4 לקוחות 42
6. ביטוח בריאות 43
6.1 תיאור כללי של תחום הפעילות 43
6.2 מוצרים ושירותים 44
6.3 תחרות 47
6.4 לקוחות 48
7. מידע נוסף ברמת כלל הקבוצה 51
7.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד 51
7.2 חסמי כניסה ויציאה עיקריים ושינויים החלים בהם 65
7.3 גורמי הצלחה קריטיים 66
7.4 השקעות 66

7.5 ביטוח משנה 68
7.6 הון אנושי 76
7.7 שיווק והפצה 82
7.8 ספקים ונותני שירותים 86
7.9 רכוש קבוע ומתקנים 87
7.10 עונתיות 87
7.11 נכסים לא מוחשיים 89
7.12 הליכים משפטיים 89
7.13 מימון 89
7.14 מיסוי 89
7.15 גורמי סיכון 90
7.16 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה 91
8. היבטי ממשל תאגידי 96
8.1 דירקטורים חיצוניים 96
8.2 מבקרת פנים 97
8.3 רואה חשבון מבקר 99
8.4 אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי 100
8.5 היערכות ליישום משטר כושר הפירעון לפי הדירקטיבה **Solvency II** 101

מנורה מבטחים

חלק א':
פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו

פרק זה נערך בהתאם לתקנה 8ג לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 (להלן: "תקנות ניירות ערך"), ואולם האמור בתקנות 8(ב), 8א ו- 28ב לתקנות ניירות ערך לעניין הדוח התקופתי, אינו חל ביחס למידע בדוח התקופתי של תאגיד שאיחד או איחד באיחוד יחסי מבטח או שהמבטח הוא חברה כלולה שלו, ככל שמידע זה מתייחס למבטח.

בשל היות עיקר אחזקותיה של החברה תאגידים שהינם מבטחים (מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ ושומרה חברה לביטוח בע"מ), נערך רובו של פרק זה בהתאם לחוזרי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון, אשר החילו את תקנות ניירות ערך האמורות על מבטחים, בשינויים המתחייבים מאופי הפעילות של מבטחים, לעיתים, תוך קביעת פירוט שונה מהנדרש לפי התקנות האמורות.

דוח זה נערך בשים לב למתווה ולעקרונות כפי שפרסמה רשות ניירות ערך בחודש דצמבר 2012, במסגרת עמדה משפטית מספר 105-25, בנושא קיצור דוחות (כפי שעודכנה בחודש דצמבר 2015), וכן בשים לב, להנחיות רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, לרבות מחודש ינואר 2014 (כפי שתוקן בחודש ינואר 2018), בדבר קיצור הדוחות הכספיים.

פרק זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי ביטוח וכיסויים ביטוחיים. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח ו/או תקנון, לפי העניין.

יש לקרוא את הדוח התקופתי, על כל חלקיו, כמקשה אחת.

הגדרות

למען הנוחיות, בפרק זה, תהיינה לקיצורים הבאים, המשמעות הרשומה לצידם, אלא אם כן צוין במפורש אחרת:

כללי

"**החברה**" - מנורה מבטחים החזקות בע"מ;

"**הקבוצה**" - החברה והחברות שבשליטתה, במישרין או בעקיפין;

"**מנורה מבטחים ביטוח**" - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ;

"**מנורה מבטחים גיוס הון**" - מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ;

"**מנורה מבטחים מהנדסים**" - מנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ;

"**מנורה מבטחים נדל"ן**" - מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ;

"**מנורה מבטחים פנסיה וגמל**"- מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ;

"**סוכנות אורות**" או "**אורות**" - אורות סוכנות לביטוח חיים (2005) בע"מ;

"**שומרה**" - שומרה חברה לביטוח בע"מ והחברות שבשליטתה;

מונחים

"**איגרות חוב מיועדות**" - איגרות-חוב ממשלתיות צמודות למדד, לא סחירות בעלות תשואה מובטחת המונפקות לקרנות פנסיה, לקופות גמל ולחברות ביטוח;

"**גוף מוסדי**" - מבטח וחברה מנהלת;

"**דמי ביטוח**", "**פרמיה**" - הסכום שעל המבוטח לשלם למבטח בהתאם לתנאי הפוליסה לרבות דמים;

"**דמי גמולים**" - הסכום שמשלם עמית (שכיר, עצמאי ומעסיק) בקרן פנסיה או בקופת ביטוח עבור הביטוח הפנסיוני או החיסכון בקופת הגמל, לפי העניין;

"**הדוחות הכספיים**" - הדוחות הכספיים המבוקרים של החברה ליום 31 בדצמבר 2018;

"**הממונה**" - הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, כהגדרתו בחוק הפיקוח;

"**השקעות חופשיות**" - השקעות של נכסי הקבוצה שלא באמצעות איגרות חוב מיועדות;

"**חברה מנהלת**" - חברה המנהלת קרן פנסיה או קופות גמל אשר קיבלה רישיון לכך, בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005;

"**חוזרי הממונה**" - חוזרים, ניירות עמדה והבהרות המתפרסמים על ידי הממונה;

"**חוק ביטוח בריאות ממלכתי**" - חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994;

"**חוק הייעוץ הפנסיוני**" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה-2005;

"**חוק השקעות משותפות בנאמנות**" - חוק השקעות משותפות בנאמנות, התשנ"ד-1994;

"**חוק החברות**" - חוק החברות, התשנ"ט-1999;

"**חוק חוזה הביטוח**" - חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981;

"**חוק הפיקוח**" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח), התשמ"א-1981;

"**חוק ייעוץ השקעות**" - חוק הסדרת העיסוק בייעוץ השקעות, בשיווק השקעות ובניהול תיקי השקעות, התשנ"ה-1995;

"**חוק ניירות ערך**" - חוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968;

"**חוק הפלת"ד**" - חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975;

"**חוק קופות הגמל**" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל), התשס"ה-2005;

"**חוק שירותים פיננסיים מוסדרים**" - חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (שירותים פיננסיים מוסדרים), התשע"ו-2016;

"**חיתום**" - תהליך אישור הצעת הביטוח ופעולת תמחור הפוליסה המבוצעת, בין היתר, בעזרת הנחות אקטואריות;

"**מוצר פנסיוני**" - כהגדרתו בחוק הייעוץ הפנסיוני;

"**פקודת מס הכנסה**" או "**הפקודה**" - פקודת מס הכנסה [נוסח חדש];

"**פרמיה שהורווחה**" - פרמיה המתייחסת לשנת הדוח;

"**רשות שוק ההון**"- רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון, כהגדרתה בחוק הפיקוח;

"**שייר**" - יתרת סיכון המוטלת על המבטח לאחר העברת חלק מהסיכון למבטח משנה;

"**תקנות כללי השקעה**" - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב-2012;

"**תקנות ההון המינימאלי**" - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימאלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998;

"**תקנות החישוב**" - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(חישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי), התשע"ג-2013;

"**תקנות פרטי דין וחשבון**" - תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998;

"**תקנות קופות הגמל**" - תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964;

"**S&P**" - חברת דירוג אשראי הבינלאומית Standard & Poor's;

1. תיאור ההתפתחות הכללית של עסקי התאגיד

1.1 פעילות התאגיד ותיאור התפתחות עסקיו

מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "**החברה**"), הינה חברת החזקות ואחת מחמש קבוצות הביטוח והפיננסיים הגדולות בישראל, המנהלת את קרן הפנסיה הגדולה בישראל - "מבטחים החדשה".

החברה הינה חברה ציבורית, שמניותיה נסחרות בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ (להלן: "**הבורסה**"). בעלי השליטה בחברה הינם פלמס אסטבלישמנט וניידן אסטבלישמנט (תאגידים זרים), המוחזקים בנאמנות עבור ה"ה טלי גריפל וניבה גורביץ, בהתאמה, והמחזיקים ביחד בכ-61.86% ממניות החברה. מנכ"ל החברה, מר ארי קלמן, המכהן גם כיו"ר מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, חברה בת של החברה (להלן: "**מנורה מבטחים ביטוח**") מחזיק, באמצעות החברה לנאמנות עובדים, נכון למועד הדוח, בכ- 2.72% ממניות החברה. יתרת מניות החברה מוחזקות בידי הציבור.

החברה התאגדה בישראל (פלשתינה) בשנת 1935 כחברה פרטית בשם משרד לאחריות כללית בע"מ ולאחר מספר שינויי שם, במהלך השנים, שינתה בשנת 2006 את שמה לשמה הנוכחי.

בשנת 1982 בוצעה הנפקה לציבור של מניות החברה בבורסה והחברה הפכה לחברה ציבורית.

נכון למועד הדוח, החברה עוסקת, באמצעות חברות בנות בשליטתה, בכל ענפי הביטוח העיקריים, ובכלל זה ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, הכולל פנסיה וגמל, ביטוח כללי, הכולל ביטוח רכב (חובה ורכוש) וביטוח כללי אחר וכן ביטוח בריאות. בנוסף, עוסקת החברה, באמצעות חברות בנות נוספות בשליטתה, בפעילויות נוספות (שאינן מהוות "תחום פעילות" כהגדרת המונח בתקנות ניירות ערך (פרטי התשקיף וטיוטת תשקיף, מבנה וצורה), התשכ"ט-1969), כגון בפעילות של מתן שירותי הפצת ניירות ערך והתחייבויות חיתומיות, השקעות בנדל"ן ופעילות סולארית בארץ ובחו"ל, וכן פעילות אשראי ומימון לעסקים קטנים ובינוניים, פעילות של מתן התחייבויות לפירעון אמצעי תשלום, ופעילות ניהול קרנות נאמנות, באמצעות חברות כלולות.

כמו כן, מחזיקה הקבוצה בשלוש סוכנויות ביטוח: ארנון את וינשטוק סוכנות לביטוח (1989) בע"מ וסיני סוכנות לביטוח בע"מ (להלן: "**סיני סוכנות לביטוח**"), באמצעות שומרה, וסוכנות אורות, באמצעות מנורה מבטחים ביטוח, והכל כמפורט בסעיף 1.2 להלן.

1.2 תרשים מבנה אחזקות הקבוצה

להלן תרשים סכמטי של מבנה האחזקות העיקריות של הקבוצה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018. רשימה של החברות המוחזקות המהותיות של החברה מפורטת בחלק החמישי לדוח התקופתי, במסגרת תקנה 11 לתקנות ניירות ערך (להלן: "**דוח פרטים נוספים**").

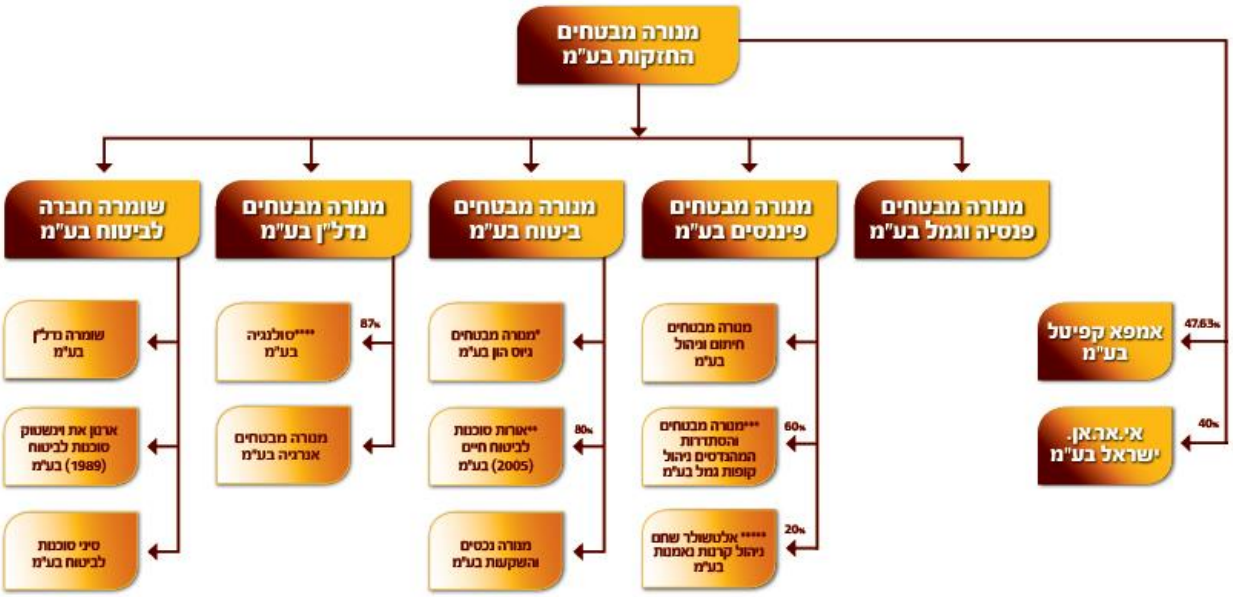

בהיעדר סימון אחוזי החזקה - בעלות מלאה.

* חברת אג'ח שהיזה תאגיד מדווח.

** 20% הנותרים מוחזקים על ידי מנהלים באורות סוכנות לביטוח חיים (2005) בע"מ.

*** 40% הנותרים מוחזקים על ידי הסתדרות המהנדסים בישראל. הסתדרות המהנדסים בישראל מחזיקה 100% במועדון רימונים 2010 למהנדסים בע"מ.

**** חברה פרטית המאוגדת בקפריסין.

***** 80% הנותרים מוחזקים על ידי אלטשולר שחם בע"מ.

1.3 תחומי פעילות

הקבוצה עוסקת בתחומי הפעילות הבאים:

1.3.1 **<u>ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח</u>:** תחום ביטוח החיים וחיסכון ארוך הטווח מעניק למבוטחים/עמיתים אפשרות לחיסכון, לרבות פנסיוני, לטווח ארוך (פנסיית זקנה או משיכה חד-פעמית בהגיע המבוטח/עמית לגיל הרלבנטי) (להלן: "**חיסכון**"), וכן בחלק מהמוצרים גם כיסוי לאירועים ביטוחיים הנובעים מסיכונים שונים במהלך חיי הפרט, כגון: אובדן כושר עבודה, נכות ומוות (בין כתשלום חד פעמי ובין כתשלום עיתי) (להלן: "**ריסק**"). לפרטים אודות הפעילות בתחום זה ראה פרק 2 להלן.

1.3.2 **<u>ביטוח כללי</u>: הפעילות בביטוח כללי כוללת את תחומי הפעילות הבאים:**

<u>ביטוח רכב חובה</u>: ביטוח זה הינו ביטוח סטטוטורי, על פי פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 (להלן: "**פקודת ביטוח רכב מנועי**"). ביטוח זה מעניק כיסוי ביטוחי לבעל רכב ולנוהג בו, מפני חבות בה הם עלולים לחוב לפי חוק הפלת"ד ומפני כל חבות אחרת, שהם עלולים לחוב בשל נזק גוף שנגרם לנהג הרכב, לנוסעים בו או להולכי הרגל שנפגעו כתוצאה משימוש ברכב מנועי. לפרטים אודות הפעילות בתחום זה ראה פרק 3 להלן.

<u>ביטוח רכב רכוש</u>: ביטוח זה כולל כיסוי ביטוחי לאבדן או נזק של כלי רכב מבוטחים ולחבות המבוטחים בגין נזקי רכוש שנגרמו לצד שלישי על ידי כלי הרכב המבוטחים. ניתן לרכוש כיסוי לחבות כלפי צד שלישי בלבד או בשילוב עם כיסויים נוספים. לפרטים אודות הפעילות בתחום זה ראה פרק 4 להלן.

<u>ביטוח כללי אחר</u>: תחום זה כולל את פעילות הקבוצה ביתר ענפי הביטוח הכללי, שאינם נכללים בענפי ביטוח רכב חובה או ביטוח רכב רכוש. בתחום זה, הקבוצה פועלת בשני ענפים עיקריים - ביטוח חבויות וביטוח רכוש, וכן בענפי ביטוח כללי נוספים, אשר היקף הפעילות בהם אינו מהותי. לפרטים אודות הפעילות בתחום זה ראה פרק 5 להלן.

1.3.3 **<u>ביטוח בריאות</u>**: תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי הבריאות לטווח ארוך, ובכללן ביטוח מחלות ואשפוז, ביטוחי שיניים, ביטוח סיעודי, תאונות אישיות (טווח ארוך) וביטוח מחלות קשות וכן פוליסות ביטוח בריאות לטווח קצר, של עד שנה- ביטוח דמי מחלה, ביטוח נסיעות לחו"ל וביטוח עובדים זרים ותיירים. לפרטים אודות הפעילות בתחום זה ראה פרק 6 להלן.

1.3.4 **<u>פעילויות אחרות</u>:** בנוסף, לחברה פעילויות אחרות שלא נכללו בתחומי הפעילות שלעיל משום שאינן מהותיות דיין על מנת להוות תחום פעילות נפרד, ביניהן מתן שירותי הפצת ניירות ערך והתחייבויות חיתומיות, פעילות ייזום פרויקטים והשקעות בנדל"ן והשקעה בפרויקטים של אנרגיה סולארית, בארץ ובחו"ל, באמצעות מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ, פעילות אשראי ומימון לעסקים קטנים ובינוניים, פעילות של מתן התחייבויות לפירעון אמצעי תשלום, ניהול קרנות נאמנות, ופעילות השקעה בחברות כלולות נוספות, כמפורט בסעיף 7.4.3 להלן.

כמו כן, מחזיקה הקבוצה בשלוש סוכנויות ביטוח כמפורט בתרשים מבנה האחזקות של החברה.

תיאור תחומי הפעילות של הקבוצה יעשה בנפרד, למעט בעניינים הנוגעים לכלל תחומי הפעילות של הקבוצה, אשר יתוארו יחדיו, במסגרת סעיף 7 להלן.

תחומי הפעילות דלעיל, כפופים להוראות הדין החלות על מבטחים, לרבות חוק הפיקוח וחוק חוזה הביטוח, והתקנות שהוצאו על פיהם וכן להוראות הממונה, כפי שמתפרסמות מעת לעת.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על תחומי הפעילות, ראה סעיף 7.1.1 להלן.

1.4 השקעות בהון התאגיד ועסקאות במניותיו

לא בוצעו השקעות בהון החברה בשנתיים שקדמו למועד דוח זה, וכן למיטב ידיעת החברה, לא התבצעו עסקאות מהותיות שנעשו על ידי בעלי עניין בחברה מחוץ לבורסה.

1.5 חלוקת דיבידנדים

בחודש אפריל 2018, חילקה החברה דיבידנד בסך של 50 מיליוני ש"ח. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 26 במרס 2018 (אסמכתא: 2018-01-023973).

בחודשים אפריל וספטמבר 2017, חילקה החברה דיבידנד בהיקף כולל של 100 מיליוני ש"ח (50 מיליוני ש"ח בכל חלוקה). לפרטים נוספים ראה דיווחים מיידים מיום 27 במרס 2017 (אסמכתא: 2017-01-025279), ומיום 31 באוגוסט 2017 (אסמכתא: 2017-01-088671).

נכון למועד הדוח יתרת הרווחים הראויים לחלוקה, כמשמעותם בחוק החברות, הינה 3,082 מיליוני ש"ח.

למידע בדבר מגבלות על חלוקת דיבידנד, ראה סעיף 8.2 לדוח הדירקטוריון.

יצוין, כי החברה לא אימצה מדיניות דיבידנד. לפרטים נוספים ראה באור 14 לדוחות הכספיים.

1.6 דיבידנדים מחברות מוחזקות

בתקופת הדוח, חילקו מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים פנסיה וגמל"), אמפא קפיטל בע"מ, אי.אר.אן בע"מ ומנורה מבטחים מהנדסים, דיבידנדים לחברה בסך של 60 מיליוני ש"ח, 90 מיליוני ש"ח, כ- 7 מיליוני ש"ח, כ- 5.8 מיליוני ש"ח וסך של כ- 1.3 מיליוני ש"ח לחברה, בהתאמה.

מנורה מבטחים

חלק ב':
תיאור ומידע על תחומי הפעילות של התאגיד

2. תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

2.1 תיאור כללי של התחום

תחום פעילות זה כולל את פעילויות ביטוח החיים, המנוהלות באמצעות מנורה מבטחים ביטוח, והכולל ניהול כספי חיסכון, לרבות חסכון פנסיוני וכיסוי לאירועים ביטוחיים הנובעים מסיכונים שונים במהלך חיי הפרט, כגון: ביטוח למקרי מוות, נכות ואובדן כושר עבודה. בנוסף, בתחום החיסכון ארוך הטווח (חיסכון פנסיוני), הקבוצה מנהלת קרנות פנסיה, קופות גמל וקרנות השתלמות, באמצעות מנורה מבטחים פנסיה וגמל, מנורה מבטחים מהנדסים.

לאורך השנים, חלו שינויים רבים בתחום ביטוח החיים והחיסכון ארוך הטווח, אשר השפיעו או עשויים להשפיע על פעילות הקבוצה בתחום, וזאת לאור שינויים ורפורמות רגולטוריות שעיקרן הגברת התחרות והשקיפות ושיפור רמת הדיגיטציה הקיימת בשוק, בין היתר, באמצעות המסלקה הפנסיונית, האחדת מוצרים וקביעת קרנות פנסיה ברירת מחדל (ראה סעיף 2.1.2 להלן) שמטרתן הורדת דמי ניהול בשוק החיסכון הפנסיוני.

מדיניות זו של הממשלה והממונה באה לידי ביטוי ברפורמות מקיפות בענף, שמתבצעות באופן תדיר וגורמות לשינויים גדולים בתנאי התחרות ובפעילות הגורמים הפועלים בשוק. ראה סעיפים 2.1 ו- 7.1.3 להלן.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בפעילותה בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח וכן בכלל פעילות הקבוצה, ראה סעיפים 7.1.1, 7.1.2 ו- 7.1.3 להלן.

להלן יתוארו בתמצית עיקרי הרפורמות המרכזיות אשר הונהגו בענף בשנים האחרונות.

2.1.1 מסלקה פנסיונית

במחצית השנייה של שנת 2013, החלה לפעול המסלקה הפנסיונית. מטרת המסלקה הפנסיונית הינה ניהול מסלקת מידע וכספים בתחום החיסכון ארוך הטווח, תוך הסדרת ממשקי העבודה בין כלל הגופים המוסדיים, החוסכים, המעסיקים, היועצים והסוכנים הפנסיונים. המסלקה הפנסיונית צפויה לייעל את תהליכי העבודה, לאפשר ניהול ובקרה טובים יותר ולהגביר את השקיפות בניהול חסכונות הציבור.

במסגרת זאת פרסמה הממונה חוזר שעניינו **"מבנה אחיד להעברת מידע ונתונים בשוק החיסכון הפנסיוני"** (להלן: "**חוזר מבנה אחיד**"), אשר כולל נספחים שונים המגדירים את המבנה האחיד להעברת נתונים למסלקה ביחס לסוגי אירועים שונים. חוזר זה מתוקן מעת לעת, ועתיד להיות מתוקן עוד מספר פעמים במהלך השנים הבאות עד אשר תוסדרנה רוב הפעילויות שבהן נדרשים חילופי מידע בין גופים מוסדיים, בעלי הרישיון, המעסיקים והמסלקה וכן לצורך ביצוע פעולות.

בהמשך לאמור, בחודש אוגוסט 2014, פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופת גמל), התשע"ד-2014** (להלן: "**התקנות**"), אשר חוזר "**אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל**" (להלן: "**החוזר**"), שפורסם בחודש נובמבר 2017, מחליף את רובן. הוראות אלו מסדירות את אופן התשלום והדיווח במבנה אחיד (המכונה "ממשק מעסיקים") לגופים המוסדיים והיזון חוזר למעסיקים, לרבות באמצעות המסלקה. כניסתן לתוקף של התקנות (והחוזר שמחליף אותן) וממשק המעסיקים מתבצעת בצורה מדורגת.

יישום החוזר וממשק המעסיקים על ידי המעסיקים נתקל בתחילה בקשיים לא מבוטלים הן מצד המעסיקים והן מצד הגופים המוסדיים וגרם בפועל לעיכוב בקליטת הפקדות, אך בהמשך, לאחר שהמעסיקים ישלימו את ההערכות התקינה לנושא, הן צפויות להביא לשיפור היעילות התפעולית של הגופים המוסדיים. כך בין היתר, על מנת להקל על הליך יישום התקנות והחוזר, תחול דחיה של כשנה נוספת (לשנת 2020) במועד יישום חובת הדיווח באמצעות ממשק מעסיקים ביחס למעסיקים שלהם פחות מ- 10 עובדים. בהתאם, נכון לתום שנת 2018, מחויבים מעסיקים, שלהם לפחות 20 עובדים, לדווח באמצעות ממשק מעסיקים בהתאם לחוזר, ומחודש פברואר 2019, חלה החובה גם על מעסיקים שלהם בין 10 ל-20 עובדים.

מארג ההוראות המורכב שנוצר (ושעתיד עוד להיווצר בהמשך) מחייב את הגופים המוסדיים להשקיע השקעות ניכרות כדי לעמוד בדרישות הטכנולוגיות המורכבות הנדרשות כדי ליתן מענה אמין בלוחות הזמנים הקצובים שנקבעו, כאשר במקביל קיים סיכון של עיצום כספי מהותי בגין אי-עמידה בהוראות אלו.

2.1.2 דמי ניהול

בשנים האחרונות, פורסמה שורה של הוראות, שמשפיעות או עשויות להשפיע על גובה דמי הניהול הנגבים במוצרים הפנסיוניים השונים:

<u>קרן פנסיה ברירת מחדל</u>

בחודש יולי 2016, פורסם חוזר שעניינו **"הוראות לעניין בחירת קופת גמל"** (להלן: **"החוזר"**). במסגרת החוזר קבעה הממונה כי היא תבחר לפחות שתי קרנות פנסיה מקיפות שתשמשנה כקופות ברירת מחדל של כלל העובדים במשק שלא בחרו באופן אקטיבי בקופת גמל אחרת, ושמעסיקם לא ערך מכרז עצמאי מטעמו בעניין זה, וזאת בהליך תחרותי שיתקיים אחת ל- 3 שנים (למעט ההליך הראשון שבוצע מכח החוזר שהיה תקף לשנתיים), ושהחברות המנהלות שיזכו בהליך יהיו מחויבות לתנאי המכרז למשך 10 שנים ממועד הצטרפות העמית. בנוסף, קבעה הממונה את התנאים והקריטריונים שבהם יכולים מעסיק וארגון עובדים לקיים כאמור הליך תחרותי משל עצמם לצורך בחירת קרן פנסיה, קופת גמל לחסכון או קרן השתלמות שתהווה קופת ברירת המחדל של עובדיהם.

על בסיס הוראות החוזר, ערכה הממונה הליך לבחירת קרנות ברירת מחדל נבחרות, שבסופו נקבעו 2 קרנות, שמחודש נובמבר 2016, יהיו קרנות ברירת מחדל הנבחרות למשך השנתיים שלאחר מכן, כמו כן, נקבע שיעור דמי הניהול שהקרנות הנבחרות יגבו ממצטרפים אליהן.

בחודש דצמבר 2017, תוקן החוזר, ונקבע שתוקפם של הסכמי ברירת מחדל שהיו בתוקף בחודש מרס 2016, וששיעור דמי הניהול שנקבעו בהם או נגבו מכוחם היה השיעור המרבי, הסתיימו ביום 31 במרס 2018. הסכמי ברירת מחדל שהיו בתוקף בחודש מרס 2016 ושיעור דמי הניהול שנקבעו בהם או נגבו מכוחם, היה נמוך מהשיעור המרבי, יסתיימו לכל המאוחר ביום 31 במרס 2019.

בחודש אוגוסט 2018, פרסמה הממונה הליך חדש לבחירת קרנות ברירת מחדל נבחרות, שבאמצעותו יבחרו לפחות 4 קרנות שהחל מחודש נובמבר 2018, יחשבו כקרנות ברירת מחדל הנבחרות לתקופה של שלוש שנים. בחודש אוקטובר 2018, פורסמו פרטי 4 הקרנות שנבחרו במסגרת ההליך האמור. דמי הניהול המקסימליים ש- 4 הקרנות הנ"ל רשאיות לגבות הינם בטווח שבין 0.05% לבין 0.1% מהצבירה בחשבון העמית (במונחים שנתיים) ובין 1.49% לבין 2.49% מההפקדות (כל קרן והשיעורים המירביים שנקבעו ביחס אליה). עוד נקבע בהליך, כי קרנות ברירת המחדל הנבחרות יחויבו לגבות דמי ניהול בשל מקבלי קצבה חדשים שיפרשו לפנסיה במהלך תקופת שלוש השנים האמורות, שלא יעלו על 0.3%.

בחירת 4 קרנות ברירת מחדל ופקיעת תוקפם של הסכמי ברירת מחדל הנ"ל צפויים להשפיע על מספר העמיתים החדשים שמצטרפים לקרנות הפנסיה שבניהול הקבוצה. בשלב זה, לא ניתן להעריך את עוצמת ההשפעה ומידת השלכתה על הקבוצה ורווחיותה, כמו גם השפעתה העתידית על שיעורי הנטישה של העמיתים הקיימים ועל מספר המצטרפים החדשים בקרנות הפנסיה שבניהול הקבוצה. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, כתוצאה מהתנהגות העמיתים, המעסיקים והמתחרים בשוק.**

<u>אפשרות למתן הנחה בדמי ניהול לפנסיונרים של קרנות הפנסיה</u>

בחודש יולי 2014, פרסמה הממונה חוזר בעניין **מתן הנחה בדמי ניהול בשל מקבלי קצבה בקרן פנסיה**, אשר במסגרתו קובעת הממונה את האופן בו ייגבו דמי הניהול על ידי החברה המנהלת במקרה שבו ניתנה הנחה בדמי ניהול לפנסיונרים, וכן קובע, כי הנחה בדמי ניהול למקבל קצבת זקנה תינתן לקראת פרישתו ולמשך כל תקופת תשלום הקצבה, ותחול גם על שאיריו, ככל שקיימים. בחודש יולי 2017, נכנסה לתוקף רפורמת האג"ח המיועדות, שבמסגרתה עלה שיעור ההקצאה של האג"ח המיועדות למקבלי קצבה מ- 30% ל- 60%, ובחודש ינואר 2018, נכנסו לתוקף תיקוני חוזרים המשלימים רפורמה זו. החל מינואר 2018, השילוב של רפורמת האג"ח המיועדות ביחד עם החוזרים הנ"ל, הביאו למצב שבו, בניגוד למצב שהיה עד לתום שנת 2017 - פרישה לפנסיית זקנה לא מייצרת גרעון אקטוארי לקרן הפנסיה. בנוסף, וכאמור לעיל, קרנות ברירת המחדל הנבחרות יחויבו לגבות דמי ניהול בשל מקבלי קצבה חדשים שיפרשו

לפנסיה במהלך תקופת שלוש השנים האמורות שלא יעלו על 0.3% מההתחייבויות כלפיהם (במונחים שנתיים).

שילוב ההוראות האמורות לעיל, עשוי להגביר את התחרות על עמיתים מבוגרים לקראת גיל פרישה ולהפחית את שיעור דמי הניהול שניתן יהיה לגבות בגינם בתקופת הפנסיה, וכפועל יוצא להפחית את הכנסות הקבוצה בשל מקבלי קצבה חדשים אלו. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח ואשר עשויה שלא להתממש באשר הינה תלויה במידה רבה בהתנהגות המתחרים, המפיצים והלקוחות.** לשינויים רגולטוריים נוספים, קיימים וצפויים אשר עשויים להשפיע על דמי הניהול ראה סעיף 7.1.3 להלן.

2.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מאפייני המוצרים ושימושיהם, מהות הכיסויים הביטוחיים, השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע שלהם. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל תקנון, פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

2.2.1 מוצרים אחידים

לצד יצירת מבנה אחיד להעברת מידע וביצוע פעולות, במסגרת חוזר מבנה אחיד, החלה הממונה לקדם אחידות גם ביחס למוצרים עצמם. עד כה הוציאה הממונה נוסחי תקנון תקני ביחס לחלק ממוצרי החיסכון ארוך הטווח השונים וחייבה את הגופים המוסדיים להתאים את תקנוני המוצרים שלהם לתקנון הנ"ל. במסגרת זו כבר הפכו קופות הגמל לחסכון, קופות הגמל להשקעה וקופות הגמל להשקעה לחסכון ארוך טווח לילדים, למוצרים בעלי תקנון אחיד, עם שינויים מינוריים בין גוף לגוף. הוראות דומות ניתנו גם ביחס לתקנון של קרן פנסיה מקיפה, וכפועל יוצא תקנוני כל קרנות הפנסיה המקיפות הוחלפו עד לחודש יוני 2018 בתקנונים חדשים, המבוססים על התקנון שנוסח על ידי הממונה. בעוד שנוסח התקנון התקני של קופת גמל לחסכון אינו כולל שינויים מהותיים בזכויות העמיתים, הרי שהתקנון התקני של קרן פנסיה מקיפה כולל שינויים משמעותיים בזכויות עמיתי הקרן.

2.2.2 ביטוח חיים

ענף ביטוח החיים מעניק כיסוי לאירועים ביטוחיים הנובעים מסיכונים שונים במהלך חיי הפרט, כגון: מוות, אובדן כושר עבודה, נכות (להלן: "**ריסק**"), כאשר ישנן תוכניות ביטוח המשלבות בתוכן גם מרכיב של צבירה כספית (להלן: "**חיסכון**"), לרבות הבטחת תוחלת חיים. השילוב בין שני המרכיבים (ריסק וחיסכון) בפוליסה משולבת או בפוליסות נפרדות תלוי בבחירת המבוטח ובצרכיו האישיים. פוליסות ביטוח חיים הינן פוליסות ארוכות טווח הניתנות לרכישה באופן עצמאי או במסגרת יחסי עובד מעביד כשכיר או כבעל שליטה ("**ביטוח מנהלים**").

<u>תיאור כללי</u>

הקבוצה משווקת פוליסות ביטוח מנהלים, פוליסות ביטוח לעצמאיים (הכפופות לתקנות קופות הגמל) וכן פוליסות ביטוח פרט. פוליסות אלה כוללות מרכיב חיסכון הוני (המאפשר למשוך את ערכי הפדיון בסכום חד פעמי) או קצבתי (המאפשר למבוטח קבלת קצבה חודשית לכל ימי חייו ו/או לשאריו) או שילוב ביניהם (לפי בחירת המבוטח ובכפוף להוראות הדין) וכן לעיתים מרכיבי ריסק למיניהם, או כל אחד מהמרכיבים שהוזכרו בנפרד מאחרים (ריסק לסוגיו בלבד או חיסכון לסוגיו בלבד). בחלק ממוצרי החיסכון, רשאי המבוטח לבחור בין מספר מסלולי השקעה מוגדרים, הנבדלים זה מזה בתמהיל ההשקעות.

<u>סוגי תכניות ביטוח בענף ביטוח החיים</u>

להלן פירוט סוגי המוצרים והתכניות העיקריים בביטוחי חיים שמשווקת הקבוצה:

פוליסת "סטטוס"

פוליסה שהקבוצה החלה בשיווקה בשנת 2004. בפוליסה זו קיימת הפרדה מוחלטת בין מרכיבי הריסק, החיסכון וההוצאות. הפוליסה משווקת כפוליסת ביטוח מנהלים, ביטוח פרט או ביטוח תגמולים לעצמאיים. הפוליסה הינה פוליסה משתתפת ברווחים וכוללת מספר מסלולי השקעה ביניהם יכול המבוטח לבחור, כאשר ברירת המחדל הינה

השקעה במסלול מותאם לגיל המבוטח. החל משנת 2013, בהתאם להנחיית הממונה, הקבוצה משווקת עבור לקוחות שכירים ועצמאים שגילם אינו עולה על 60 שנים, פוליסות "סטטוס 2015", המאושרות כקופות גמל שאינן כוללות מקדם קצבה להבטחת תוחלת חיים ועבור לקוחות שכירים ועצמאים שגילם עולה על 60 שנים פוליסות "סטטוס", הכוללות מקדם קצבה להבטחת תוחלת חיים. החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המבוטח ועל פי הנחייתו. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי המוסכם בין החברה למבוטח.

פוליסת TOP FINANCE[1]

פוליסה שהקבוצה החלה בשיווקה בשנת 2005. פוליסת ביטוח זו כוללת מרכיב חיסכון בלבד, ומשווקת כפוליסת פרט. החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המבוטח ועל פי הנחייתו. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי המוסכם בין החברה למבוטח.

ביטוח חיים ריסק טהור

פוליסות מסוג ריסק המעניקות תשלום של סכום הביטוח למוטבים, בתשלום אחד, במקרה של מות המבוטח, למעט במקרה של התאבדות במהלך השנה הראשונה.

במסגרת פוליסות ביטוח אלו משווקת הקבוצה גם פוליסות ביטוח ריסק יעודיות המשמשות כבטוחה למקרה מוות לנותן המשכנתא. הפוליסה מאפשרת גם שילוב ביטוח מבנה הדירה בגינה נלקחה ההלוואה.

בנוסף, משווקת הקבוצה פוליסות מסוג ריסק טהור המעניקות פיצוי חודשי למוטבים במקרה של מות המבוטח ("**רצף הכנסה**"), החל מהחודש שלאחר פטירתו ועד לתום תקופת הביטוח.

ביטוח ריסק קבוצתי

פוליסות מסוג ריסק קבוצתי משווקות בדרך כלל למעסיקים או איגודים, המייצגים קבוצת מבוטחים בעלי זיקה משותפת, המעוניינים לבטח את חברי הקבוצה בכיסוי למקרה מוות הכפופות לתקנות ביטוח חיים קבוצתי, וכן כיסויי ריסק קבוצתיים נוספים, כאשר הפרמיה נגבית בדרך כלל באמצעות בעל הפוליסה עבור כל המבוטחים בקבוצה.

ביטוח אובדן כושר עבודה

כיסוי המעניק למבוטח, לאחר תקופת המתנה, בדרך כלל של מספר חודשים ממועד מקרה הביטוח, תשלום חודשי ו/או שחרור מתשלום פרמיה בתקופת אי הכושר במקרה של נכות הגורמת לאובדן כושר עבודה, מלא או חלקי, כתוצאה ממחלה או תאונה. כיסוי זה נמכר ככיסוי עיקרי או ככיסוי נוסף בפוליסות ביטוח אחרות. הכיסוי האמור נמכר ללקוחות שכירים ועצמאיים. החל מחודש דצמבר 2017, הקבוצה משווקת פוליסת אובדן כושר עבודה במבנה אחיד ומודולרי, בהתאם לחוזר קווים מנחים ולתיקון לחוזר (ראה סעיף 7.1.3.2 להלן).

ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי

פוליסות מסוג אובדן כושר עבודה קבוצתי משווקות בדרך כלל למעסיקים, ומעניקות לעובדיהם המבוטחים, לאחר תקופת המתנה של מספר חודשים ממועד מקרה הביטוח, תשלום חודשי ושחרור מתשלום פרמיה בתקופת אי הכושר במקרה של נכות הגורמת לאובדן כושר עבודה, מלא או חלקי, כתוצאה ממחלה או תאונה. הפוליסות כפופות לתקנות אובדן כושר עבודתי קבוצתי, כאשר הפרמיה נגבית בדרך כלל באמצעות בעל הפוליסה עבור כל המבוטחים בקבוצה (ראה סעיף 7.1.3.2 להלן).

[1] נתוני הפרמיות והפדיונות של פוליסות אלה אינם נכללים בדוח עסקי ביטוח חיים.

ביטוח משלים לביטוח נכות בקרן הפנסיה (מטריה TOP)

כיסוי המעניק למבוטח שהינו עמית פעיל בקרן הפנסיה, תשלום חודשי ו/או שחרור מתשלום פרמיה ודמי גמולים בקרן הפנסיה בתקופת אי הכושר במקרה של נכות הגורמת לאובדן כושר עבודה, מלא או חלקי, כתוצאה ממחלה או תאונה, כאשר העמית, למרות היותו מבוטח בביטוח נכות בקרן הפנסיה, לא זכאי לקבל מקרן הפנסיה כל תשלום של קצבת נכות.
הפיצוי כאמור ישולם בגין אחד מהמקרים הבאים, לפי בחירתו של המבוטח: (א) במקרה שבו העמית מצוי בתקופת אכשרה בקרן הפנסיה; (ב) במקרה שבו העמית בחר לבטח את עיסוקו הספציפי במובחן מהכיסוי הקיים בקרן הפנסיה לפי השכלתו, הכשרתו וניסיונו של העמית.
בנוסף, מוצע כיסוי המעניק פיצוי כספי בשל קיזוז קצבת הנכות מגורם ממשלתי אשר קוזזה על ידי קרן הפנסיה.

ביטוח למקרה נכות מקצועית

כיסוי המעניק למבוטח סכום כספי חד פעמי במקרה של תאונה או מחלה הגורמות לכך שהמבוטח נמצא במצב של נכות מקצועית מוחלטת ותמידית.

ביטוח למקרה מוות מתאונה

כיסוי המעניק למוטבים במקרה מוות של המבוטח כתוצאה מתאונה, סכום כספי חד-פעמי.

ביטוח למקרה נכות מתאונה

כיסוי המעניק למבוטח במקרה של נכות כתוצאה מתאונה, סכום כספי חד-פעמי. במקרה של נכות מלאה ותמידית ישולם סכום הביטוח במלואו, ובמקרה של נכות חלקית ישולם סכום ביטוח יחסי מתוך סכום הביטוח המלא בהתאם לטבלה הקבועה בפוליסה.

פוליסות ללקוחות הגיל השלישי

פוליסות המיועדות למתן מענה לצרכים והעדפות שונות של הלקוחות לקראת גיל הפרישה על דרך קליטת כספים חד פעמיים לצורך תשלומים עיתיים, עם וללא הבטחת מקדם קצבה; תשלומים לתקופה מוגדרת מראש; תשלומי קצבה מידיים או עתידיים, לתקופות שונות.

החיסכון הצבור בפוליסה מושקע באחד או יותר ממגוון מסלולי ההשקעה שעומדים לרשות המבוטח ועל פי הנחייתו, כאשר ברירת המחדל הינה השקעה במסלול מותאם לגיל המבוטח. מהחיסכון המושקע כאמור מנוכים דמי ניהול על פי המוסכם בין החברה למבוטח. בנוסף, יכול המבוטח לבחור במסלול השקעה הכולל הבטחת ריבית והצמדה למדד לתקופה של בין שנתיים ל- 15 שנה, בהתאם לריבית הקבועה בפוליסה.

מוצרים ייעודים להסדרי פרישה ופרישה מוקדמת

הקבוצה משווקת למשרדי ממשלה, מוסדות וגופים גדולים במשק, פוליסות ייעודיות לפרישה ולפרישה מוקדמת אליהם נלווים שירותי שלמות ולעיתים גם טיפול באוכלוסיית הפורשים. הפוליסות (הן פוליסות הכפופות לתקנות קופות גמל והן פוליסות פרט, לפי העניין) מציעות פתרונות של אנונה לתקופת הפרישה המוקדמת, קצבת זקנה, קצבאות לשאירים וכיו"ב והן משלימות ו/או מוסיפות על ההסדרים הפנסיוניים הקיימים אצל גופים אלו. הפוליסות, שנערכות במרבית המקרים במסגרת הליך מכרזי שמבוצע על ידי הגופים האמורים לעיל, מותאמות ספציפית לצרכי כל אחד מהגופים, בהתאם להסדרי הפרישה שנערכים עם עובדיהם. במרבית המקרים הפוליסות הייעודיות מבטיחות לפורשים (במסגרת הפרישה המוקדמת ו/או הפרישה) קצבה או אנונה צמודה למדד, ללא דמי ניהול, ורווח הקבוצה מקורו במרווח הריבית.

להלן פירוט סוגי המוצרים והתכניות העיקריים בביטוחי חיים שהקבוצה שיווקה ועדיין מתקבלות בגינם הפקדות שוטפות:

פוליסת "עדיף"

עד לסוף שנת 2003 שיווקה הקבוצה פוליסת ביטוח "עדיף" בה דמי הביטוח מפוצלים בין מרכיב הריסק (כולל הוצאות) לבין מרכיב החיסכון, כאשר היחס בין המרכיבים כאמור, נקבע על ידי בעל הפוליסה או המבוטח. החיסכון הצבור בפוליסות מסוג זה

ששווקו עד שנת 1990 הינו צמוד למדד המחירים לצרכן ותוספת ריבית הרשומה בהן. הפוליסות ששווקו החל משנת 1991 ועד לסוף שנת 2003, הינן פוליסות "משתתפות ברווחים" (תלויות תשואה) כאשר קיימת למבוטח אפשרות לבחור בין תשלום הוני, תשלום קצבתי או שילוב של שני אלו. דמי הניהול נקובים בתנאי הפוליסה.

פוליסת "מעורב" (מסורתי)

עד לסוף חודש יוני 2001, שיווקה הקבוצה פוליסת ביטוח מסוג "מעורב" (מסורתי), אשר בה סכום הביטוח מורכב ממרכיב החיסכון בתוספת מרכיב הריסק כשהם שלובים יחדיו. בקרות מקרה ביטוח (מוות או תום תקופה) משולם סכום הביטוח הקבוע מראש, הנקוב בפוליסה. החיסכון הצבור בפוליסות מסוג זה ששווקו עד שנת 1990 הינו צמוד למדד המחירים לצרכן ותוספת ריבית הרשומה בהן. הפוליסות ששווקו החל משנת 1991 ועד לסוף חודש יוני 2001 הינן פוליסות "משתתפות ברווחים" (תלויות תשואה). דמי הניהול נקובים בתנאי הפוליסה. פוליסה זו, הינה לרוב הונית (אם כי קיים נספח קצבה בחלק מהפוליסות). לאור תיקון 3 לחוק הגמל הצבירה בפוליסה בגין הפקדות מינואר 2008 ואילך (בפוליסות הכפופות לתקנות קופות גמל) מיועדת לקצבה.

יצוין, כי החל מיום 1 בינואר 2017, מבוטחים בפוליסות משתתפות ברווחים (מסוג "עדיף" ו/או "מעורב") ששווקו בין השנים 1991-2003, רשאים לבחור מסלולי השקעה מותאמי גיל, בהתאם להוראות חוזר "**מסלולי השקעה**".

2.2.3 פנסיה

ענף הפנסיה מעניק למבוטחים אפשרות לחיסכון פנסיוני לטווח ארוך (פנסיית זקנה), וכן כיסוי למקרה נכות (פנסיית נכות) ומוות (פנסיית שאירים).

2.2.3.1 קרן פנסיה חדשה מקיפה "מנורה מבטחים פנסיה" (לשעבר - "מבטחים החדשה")

הקרן מעניקה כיסויים לפנסיית זקנה, לפנסיית נכות ולפנסיית שאירים, כמפורט בתקנון הקרן. כיסויים אלו ממומנים על ידי ניכוי עלות הסיכונים מחשבון העמית מדי חודש בחודשו, כאשר הקרן פועלת על בסיס ערבות הדדית של עמיתי הקרן (דהיינו - המבטח הינם עמיתי הקרן). היקף הכיסויים נקבע לפי מסלול הפנסיה בו בחר העמית (מבין מגוון מסלולי ביטוח אפשריים), לפי גילו במועד הצטרפותו לקרן והתפתחות השכר שלו.

העלות המצטברת של הכיסויים הביטוחיים שיינתנו לעמית בעד תקופת ביטוחו לא תעלה על 35% מדמי הגמולים, שיופקדו עבורו במרכיבי התגמולים בקרן. ההפקדות לקרן מוגבלות בתקרה חודשית של עד 20.5% מכפל השכר הממוצע במשק (בשנת 2018 עמדה תקרת ההפקדה החודשית על 4,061 ש"ח והחל מחודש ינואר 2019 עומדת תקרת ההפקדה החודשית על 4,212 ש"ח), המחושבת באופן מצטבר עבור כל שנת מס בנפרד.

זכויות וחובות עמיתי הקרן נקבעות לפי הוראות התקנון, אשר על פיהן, לזכות כל עמית בקרן נצבר סכום, שחלוקתו במקדם אקטוארי מתאים תניב את פנסיית הזקנה שיהיה זכאי לה בגיל הפרישה, לפי נתוני הפנסיה שהעמית קבע. כמו כן, יוענק לעמית כיסוי ביטוחי למקרי נכות ומוות לפני גיל הפרישה. היקף הכיסויים יקבע לפי מסלול הפנסיה בו בחר העמית (מבין מספר מסלולים אפשריים), לפי גילו במועד הצטרפותו לקרן והתפתחות השכר שלו, והכול בכפוף להסדר התחיקתי. ב"מנורה מבטחים פנסיה" שלושה עשר מסלולי השקעה, וכן שלושה תיקי השקעה לכיסוי התחייבויות הקרן למקבלי קצבה. התקנון מתוקן מעת לעת, באישור הממונה או לפי דרישתו.

2.2.3.2 קרן פנסיה חדשה כללית "מנורה מבטחים משלימה" (לשעבר - "מבטחים החדשה פלוס")

הקרן הוקמה בשנת 1997, והינה קרן פנסיה חדשה כללית (המכונה "**קרן כללית**" או "**קרן משלימה**"), המיועדת בעיקרה להפקדות דמי גמולים משכר העולה על כפל השכר הממוצע במשק וכן להפקדות חד-פעמיות לצורך רכישת קצבה לגיל פרישה.

בהתאם לתקנון, ניתן כיסוי פנסיוני מקיף (לפנסיית זקנה, לפנסיית נכות ולפנסיית שאירים) לעמית שרצה בכך, במסלולי ביטוח שונים שביניהם יוכל העמית לבחור, אך נשמרת האפשרות לבחור במסלול פנסיית יסוד, כלומר - ללא כיסויים ביטוחים למקרי נכות או פטירה בגיל העבודה. ב"מנורה מבטחים משלימה" תשעה מסלולי השקעה, וכן שני תיקי השקעה לכיסוי התחייבויות הקרן למקבלי קצבה. התקנון מתוקן, מעת לעת, באישור הממונה או לפי דרישתו.

למרות שמספר המבוטחים ב"מנורה מבטחים משלימה" גבוה מהרף שנקבע בהוראות הממונה כרף שמעליו אין חובה לרכוש ביטוח משנה למסלולי הביטוח, מאחר שהיקף נכסי העמיתים במסלולי הביטוח בקרן עדיין לא הגיע למסה קריטית הדרושה לפיזור יעיל של הסיכון הדמוגרפי, נרכש ביטוח משנה למסלולי הביטוח ממנורה מבטחים ביטוח והוא צפוי להוסיף ולהירכש עד לקיומה של מסה קריטית כאמור.

2.2.4 גמל

ענף קופות הגמל מעניק לחוסך (להלן: "**עמית**") אפשרות חיסכון לטווח בינוני (קרנות השתלמות) או ארוך (קופת גמל לחסכון[2]), תוך קבלת הטבות מס שונות ואפשרות, בתנאים מסוימים, למשיכת הסכומים שנצברו כסכום חד פעמי. מנורה מבטחים פנסיה וגמל, מנהלת קופות גמל מ- 5 סוגים שונים: קופות גמל לחסכון (שלעניין הכספים שהופקדו בהן עד סוף שנת 2007 מוסיפות להתנהל כקופות גמל לתגמולים), קרנות השתלמות, קופות מרכזיות (לפיצויים, וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית), קופות גמל למטרה אחרת וקופות גמל להשקעה (לרבות קופת גמל להשקעה - חסכון ארוך טווח לילד). מנורה מבטחים מהנדסים מנהלת קרן השתלמות.

קופות גמל לחיסכון וקופות גמל אישיות לתגמולים הן קופות גמל לטווח ארוך (משיכה בסכום חד פעמי מקופות אלו תתאפשר רק בהתקיים תנאים מסוימים).

קרנות השתלמות הינן קופות גמל לטווח בינוני.

קופות מרכזיות לפיצויים (שנסגרו בפני הפקדות משנת 2011 ואילך) וקופות גמל למטרות אחרות הינן, בדרך כלל, קופות גמל לטווח קצר, המיועדות לעמיתים מסוגים מסוימים בלבד. בחודש יוני 2017, פרסמה רשות המיסים חוזר (אשר תוקן בחודש מרס 2018), ובו הוראות שמסדירות את העברת הכספים מקופות מרכזיות לפיצויים לחשבונות אישיים של עובדי המעסיקים ו/או החזרתם לידי המעסיק. בחודש אוקטובר 2017, פרסמה הממונה חוזר שמשלים את חוזר רשות המיסים האמור.

קופות גמל להשקעה מיועדות לתשלום סכום הוני לעמית עצמאי. הפקדת כספים לקופה זו לא תהנה מהטבות המס, מוגבלת לעד 70 אלף ש"ח בכל שנת כספים ותיחשב לצורך קבלת הכספים לאחר הגיע העמית לגיל 60 כמקנה קצבה פטורה ממס (קצבה מוכרת). משיכת הכספים כסכום הוני תהיה חייבת במס רווחי הון. קופות אלו מתחרות בפוליסות החיסכון ובקרנות הנאמנות.

קופת גמל להשקעה - חסכון ארוך טווח לילד, פועלת בהתאם ל**תקנות הביטוח לאומי (חיסכון ארוך טווח לילד), התשע"ו-2016**, שעל פיהן יפקיד המוסד לביטוח לאומי מדי חודש סך של 50 ש"ח מקצבת הילדים בגין כל ילד זכאי בקופת גמל להשקעה או בחשבון בנק, בהתאם לבחירת ההורה. בנוסף, רשאי ההורה להגדיל את סכום ההפקדה בסך נוסף של 50 ש"ח מתוך קצבת הילדים.

להלן רשימת קופות הגמל בענף, המנוהלות על ידי מנורה מבטחים פנסיה וגמל:

(1) מנורה מבטחים השתלמות (סוג הקופה: קרן השתלמות); (2) מנורה מבטחים תגמולים ופיצויים (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים); (3) מור מנורה מבטחים (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים, קופה סקטוריאלית); (4) מנורה מבטחים יותר (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים, כוללת 3 מסלולים מבטיחי תשואה); (5) מנורה מבטחים אמיר (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים, כוללת 2 מסלולים מבטיחי

[2] קופות אלו נקראו עד לשנת 2008 קופות גמל לתגמולים, ובין השנים 2008 ל- 2015 נקראו קופות גמל לא משלמות לקצבה.

תשואה); (6) מנורה מרכזית לפיצויים (סוג הקופה: קופה מרכזית לפיצויים); (7) מבטחים מרכזית לפיצויים (סוג הקופה: קופה מרכזית לפיצויים); (8) מנורה מבטחים משתתפת בפנסיה תקציבית (סוג הקופה: קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית); (9) מבטחים קופת גמל למטרות חופשה, חגים והבראה (סוג הקופה: קופת גמל למטרה אחרת - חופשה והבראה); (10) מנורה מבטחים גמל בניהול אישי (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון (לשעבר קופת גמל לא משלמת לקצבה), וקופת גמל לתגמולים - בניהול אישי); (11) הילה קופת גמל לתגמולים ופיצויים (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים); (12) רשף קופת גמל לתגמולים (סוג הקופה: קופת גמל לחסכון, קופת גמל לתגמולים לשכירים); (13) מנורה מבטחים חסכון טופ (סוג הקופה: קופת גמל להשקעה); (14) מנורה מבטחים חסכון לכל ילד (סוג הקופה: קופת גמל להשקעה - חסכון ארוך טווח לילד).

בנוסף, מנהלת הקבוצה במסגרת ענף הגמל גם את "אומגה קרן השתלמות", אשר הינה קרן השתלמות סקטוריאלית וזאת באמצעות מנורה מבטחים מהנדסים.

2.2.5 להלן ריכוז מידע לגבי פעילות קרנות פנסיה וקופות גמל

2018

קרנות פנסיה חדשות (במליוני ש"ח)

	מקיפות	משלימות	קופות גמל לתגמולים ופיצויים	קרנות השתלמות	אחר	סה"כ
נכסים מנוהלים	113,087	1,917	15,089	10,176	1,876	142,146
דמי גמולים	11,554	398	577	1,630	513	14,673
צבירה נטו	9,770	349	577	1,390	406	12,492
שיעור דמי ניהול מנכסים	0.21%	0.57%	0.52%	0.63%	0.49%	
שיעור דמי ניהול מהפקדות	2.28%	1.57%	0.34%			

2017

קרנות פנסיה חדשות (במליוני ש"ח)

	מקיפות	משלימות	קופות גמל לתגמולים ופיצויים	קרנות השתלמות	אחר	סה"כ
נכסים מנוהלים	102,487	1,638	14,612	8,999	1,502	129,238
דמי גמולים	10,434	345	460	1,371	409	13,018
צבירה נטו	8,844	297	35	891	651	10,717
שיעור דמי ניהול מנכסים	0.22%	0.58%	0.55%	0.64%	0.51%	
שיעור דמי ניהול מהפקדות	2.35%	1.66%	0.54%	-	-	

2016

קרנות פנסיה חדשות (במליוני ש"ח)

	מקיפות	משלימות	קופות גמל לתגמולים ופיצויים	קרנות השתלמות	אחר	סה"כ
נכסים מנוהלים	87,063	1,259	13,390	7,630	1,106	110,447
דמי גמולים	9,204	244	485	1,122	115	11,169
צבירה נטו	8,460	231	339	1,074	35	10,139
שיעור דמי ניהול מנכסים	0.24%	0.60%	0.61%	0.68%	0.41%	
שיעור דמי ניהול מהפקדות	2.71%	1.59%	0.72%	-	-	

2.3 תחרות

2.3.1 ביטוח חיים פנסיה וחיסכון ארוך טווח

בתחום חיסכון ארוך הטווח במשק[3], הסתכמו הנכסים נכון לסוף שנת 2018, בסך של 1,112 מיליארדי ש"ח, גידול של כ- 61 מיליארדי ש"ח המהווים גידול בשיעור של כ- 5.8% לעומת סך הנכסים בסוף שנת 2017. נכסי החיסכון ארוך הטווח מורכבים מנכסים בענף ביטוח חיים בסך של כ- 315 מיליארדי ש"ח, בענף הפנסיה והגמל בסך של כ- 797 מיליארדי ש"ח.

נתח השוק של הקבוצה בתחום בשנת 2018, עמד על שיעור של כ- 15.2% מסך הנכסים במשק, לעומת שיעור של כ- 14.7% בשנת 2017, כאשר נתח השוק בשנת 2018 בענף ביטוח החיים עמד על שיעור של כ- 8.5%, בענף הפנסיה - 34.3% בענף הגמל - 5.9%, לעומת 8.4%, 34.3% ו- 5.6%, בשנת 2017, בהתאמה.

בהתאם לדוחות הכספיים של הגופים המוסדיים ולנתוני הממונה, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 ההכנסות מפרמיה ודמי גמולים בתחום החיסכון ארוך הטווח במשק עמדו על סך של 81.1 מיליארדי ש"ח, לעומת סך של כ- 76.6 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול של כ- 4.6 מיליארדי ש"ח, המהווים גידול בשיעור של כ- 6.0%.

נתח השוק של הקבוצה בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, עמד על שיעור של כ- 16.3% מהכנסות מפרמיה ודמי גמולים, לעומת שיעור של כ- 15.2% בשנת 2017, כאשר נתח השוק בשנת 2018 בענף ביטוח החיים עמד על שיעור של כ- 11.2%, בענף הפנסיה - 29.8% ובענף הגמל - 6.6%, לעומת 9.9%, 29.5% ו- 5.6%, בשנת 2017, בהתאמה.

לפירוט הכנסות הקבוצה מפרמיה ודמי גמולים, ראה סעיף 4.3.1 לדוח הדירקטוריון.

<u>תנאי התחרות בתחום הפעילות והמתחרים העיקריים</u>

בתחום החיסכון ארוך הטווח המתחרים העיקריים של הקבוצה הם ארבע קבוצות הביטוח הגדולות האחרות, וכן בתי ההשקעות המנהלים כספי חיסכון פנסיוני. הרפורמות שחלו בתחום בשנים האחרונות (כגון: תיקון מס' 16 לחוק קופות גמל, תיקון מס' 190 לפקודת מס הכנסה, כינון קופת גמל להשקעה וקופת גמל לחיסכון ארוך טווח לילד), אשר ביטלו את החסמים למעבר בין המוצרים השונים, חידדו את התחליפיות בין המוצרים ועודדו את ההפקדות לאותם מוצרים ולמוצרים חדשים, והגבירו את התחרות בתחום נכסי החיסכון לטווח ארוך. לא ניתן להעריך מהו שיווי המשקל שאליו יגיע בסופו של יום שוק החיסכון ארוך הטווח.

לפרטים בדבר השפעת הוראות רגולציה חדשות, שחלקן עדיין בגדר טיוטה, על התחרות בתחום בכלל, ובענף קרנות הפנסיה בפרט, ראה גם סעיף 7.1.3 להלן.

להלן יפורטו מאפיינים ספציפיים של התחרות בענפים השונים בהם פועלת הקבוצה במסגרת פעילותה בתחום.

[3] בהתאם לנתוני ביטוח-נט, לא כולל פוליסות שהוקמו לפני 1990; בהתאם לנתוני פנסיה-נט, לא כולל את קרנות הפנסיה הוותיקות ובהתאם לנתוני גמל-נט.

להלן מידע אודות העברת כספים מהחברה ואליה בענפי חיסכון ארוך טווח בשנים 2016-2018:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018			
	מליוני ש"ח			
	פעילות החברה			
	ביטוח חיים	קופות גמל	קרנות פנסיה	סה"כ
העברות לחברה מגופים אחרים:				
העברות מחברות ביטוח אחרות	205	106	425	736
העברות מקרנות פנסיה	143	48	3,167	3,358
העברות מקופות גמל	294	1,659	123	2,077
סך הכל העברות לחברה	642	1,813	3,716	6,171
העברות מהחברה לגופים אחרים:				
העברות לחברות ביטוח אחרות	137	72	226	435
העברות לקרנות פנסיה	48	23	2,693	2,763
העברות לקופות גמל	163	1,229	163	1,555
סך הכל העברות מהחברה	348	1,324	3,082	4,753
העברות נטו	295	490	633	1,418

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017			
	מליוני ש"ח			
	פעילות החברה			
	ביטוח חיים	קופות גמל	קרנות פנסיה	סה"כ
העברות לחברה מגופים אחרים:				
העברות מחברות ביטוח אחרות	131	69	324	523
העברות מקרנות פנסיה	107	42	3,286	3,436
העברות מקופות גמל	283	1,314	110	1,707
סך הכל העברות לחברה	521	1,425	3,720	5,665
העברות מהחברה לגופים אחרים:				
העברות לחברות ביטוח אחרות	101	51	209	361
העברות לקרנות פנסיה	33	16	2,999	3,048
העברות לקופות גמל	132	1,175	138	1,444
סך הכל העברות מהחברה	267	1,242	3,345	4,854
העברות נטו	254	183	374	812

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016			
	מליוני ש"ח			
	פעילות החברה			
	ביטוח חיים	קופות גמל	קרנות פנסיה	סה"כ
העברות לחברה מגופים אחרים:				
העברות מחברות ביטוח אחרות	98	54	302	454
העברות מקרנות פנסיה	47	31	1,787	1,865
העברות מקופות גמל	252	1,402	99	1,753
סך הכל העברות לחברה	397	1,487	2,188	4,072
העברות מהחברה לגופים אחרים:				
העברות לחברות ביטוח אחרות	37	20	99	156
העברות לקרנות פנסיה	27	13	1,098	1,139
העברות לקופות גמל	66	746	61	872
סך הכל העברות מהחברה	130	779	1,258	2,168
העברות נטו	267	708	930	1,905

2.3.2 ביטוח חיים

התחרות בענף ביטוח החיים מתרכזת בעיקרה סביב מגוון תכניות הביטוח המוצעות על ידי חברות הביטוח, ובכלל זה, התשואה המושגת על הנכסים לאורך זמן, רמת סיכון הנכסים ביחס לתשואה המושגת/מובטחת, השירות הניתן למבוטחים, שיעור דמי הניהול מפרמיה ומצבירה ותעריפי הביטוח. יצוין, כי בהמשך לפניית הממונה מחודש יוני 2018, נתבקשה מנורה ביטוח, כמו גם חברות ביטוח נוספות בענף, להגיש תעריפי ביטוח חיים מעודכנים לתוכניות ביטוח חיים אגב קופת גמל, ביטוח חיים משכנתא וביטוח חיים למקרה מוות מכל סיבה שהיא. לאחר תאריך הדוח, התקבל אישור הממונה לתעריפים החדשים למעט לגבי תוכניות ביטוח חיים אגב קופת גמל. להערכת הקבוצה, לשינוי בתעריפים מחד ולהעדר אישור תעריף לתכניות ביטוח חיים אגב קופת גמל עלולה להיות השפעה על דמי הביטוח הנגבים מהמבוטחים ובהתאם על הכנסות החברה ורווחיות המוצרים האמורים. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד אשר עשוי שלא להתממש עקב התנהגות השוק, הלקוחות וסוכני הביטוח.**

בהתאם לנתוני אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר, התפלגות הפרמיות ברוטו, מעסקי ביטוח חיים, ליום 30 בספטמבר 2018, בין החברות המתחרות בענף הינה כדלקמן:

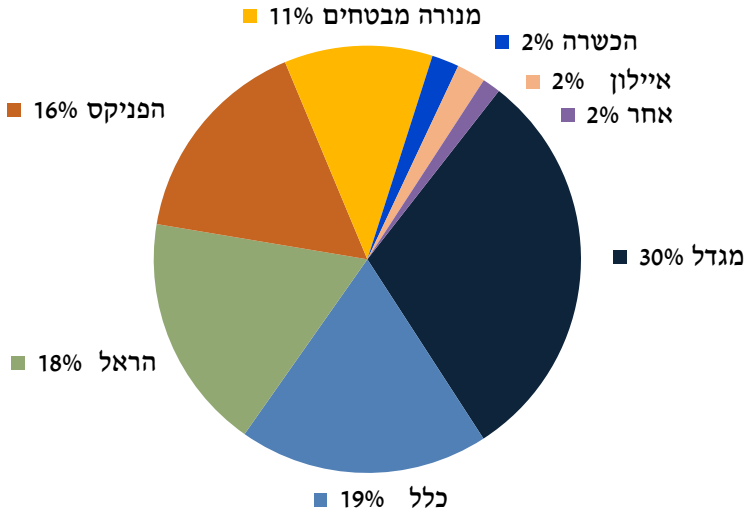

בהתאם לנתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח[4], התפלגות ההתחייבויות הביטוחיות, נכון ליום 30 בספטמבר 2018, בין החברות המתחרות בענף ביטוח חיים הינה כדלקמן:

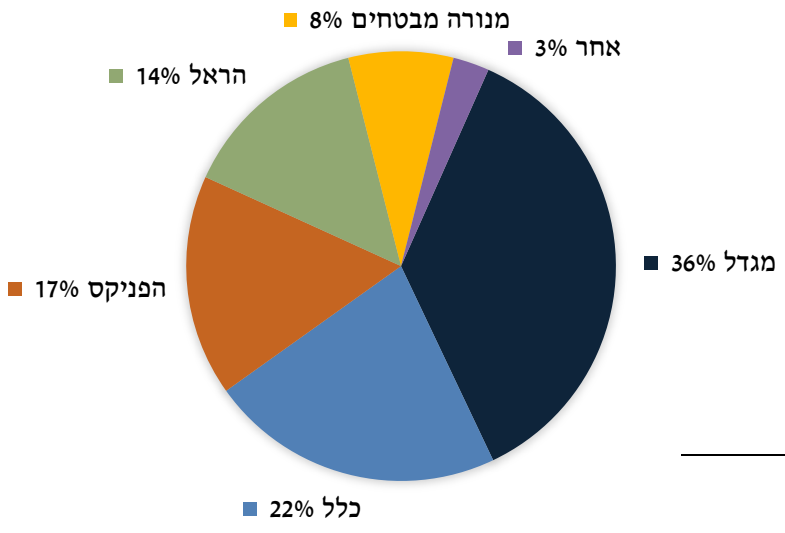

[4] בהתאם לנתוני "ביטוח נט".

לפירוט נוסף על הכנסות הקבוצה מפרמיה בענף זה, ראה סעיף 4.3.1.1 לדוח הדירקטוריון.

יכולת הקבוצה להתמודד עם התחרות בתחום זה, תלויה, בין היתר, בהרחבת מערך המכירות, בהתייעלות בתשומות הייצור תוך שמירה על רמת השירות, בפיתוח מוצרים ייחודיים, בשימור התיק הקיים ובמובילות בתחום התשואות למבוטחים.

הגורמים העיקריים המשפיעים על התחרות בענף הם חברות הביטוח המתחרות על נתחי השוק שלהן וסוכני הביטוח אשר משפיעים גם הם על גודל נתחי השוק של המבטחים השונים, וכל זאת לאור השינויים ברגולציה החלה על התחום.

הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינם: האטרקטיביות של מגוון המוצרים, תעריפי הביטוח שמציעה הקבוצה, התשואה למבוטחים וכן רמת השרות למבוטחים.

<u>פנסיה</u>

התחרות בענף זה מתמקדת במאמצים לגיוס לקוחות חדשים, להעברת עמיתים בין קרנות הפנסיה השונות, ולהעברת עמיתים מביטוחי מנהלים וקופות גמל לקרנות הפנסיה. התחרות נסובה בעיקר על גובה דמי הניהול שיגבו מהעמיתים, ועל רמת השירות לעמית ולארגון שאליו הוא משתייך. החל מחודש נובמבר 2016, מופנים עובדים חדשים אשר מעסיקם אינו קשור בהסכם ברירת מחדל עם קרן פנסיה מסוימת ואשר לא בחרו באופן אקטיבי בקרן הפנסיה שלהם, לאחת מקרנות ברירת המחדל הנבחרות (ראה סעיף 2.1.2 לעיל), עובדה שהגבירה את התחרות על דמי הניהול ועל המצטרפים החדשים, בפרט לגבי לקוחות לא מאוגדים שעובדים אצל מעסיקים שההטבות לעובדיהם נמוכות מהממוצע בענף.

התחרות בענף התנהלה עד כה בעיקר בין קבוצות הביטוח אשר בבעלותן חברות לניהול קרנות פנסיה. קרנות הפנסיה שבשליטת קבוצות הביטוח מהוות למעלה מ-90% מנתח השוק של קרנות הפנסיה החדשות בשוק הפנסיוני ארוך הטווח. הפיכתן של קרנות הפנסיה של מיטב-דש והלמן-אלדובי להיות, החל מנובמבר 2016, קרנות פנסיה נבחרות השפיעה על מספר העמיתים שהצטרפו אליהן. הפיכתן של קרנות הפנסיה של אלטשולר-שחם ושל פסגות להיות גם הן קרנות ברירת מחדל נבחרות, החל מנובמבר 2018, צפויה להגדיל את מספר העמיתים שיצטרפו אליהן, וכפועל יוצא תשפיע על מספר העמיתים שיצטרפו בעתיד לקרנות הפנסיה שבשליטת קבוצות הביטוח החל משנת 2017, מבוצע לאחר הצטרפות לקרן פנסיה הליך של איתור חסכון לא פעיל בקרנות הפנסיה האחרות ואיחוד הכספים בקרן הפנסיה החדשה, אלא אם העמית התנגד לכך. על כן, לגידול במספר העמיתים שיצטרפו לקרנות ברירת המחדל הנבחרות תהיה בהמשך השפעה על נתחי השוק של קרנות אלו, על חשבון קרנות הפנסיה האחרות.

המתחרים העיקריים בענף הפנסיה היו עד כה: מקפת אישית שבשליטת קבוצת מגדל; מיטבית-עתודות שבשליטת קבוצת כלל; הראל גילעד שבשליטת קבוצת הראל; הפניקס פנסיה שבשליטת קבוצת הפניקס, והחל משנת 2017, גם קרנות הפנסיה של אלטשולר-שחם, מיטב דש והלמן-אלדובי.

בהתאם לנתוני רשות שוק ההון, התפלגות נכסי קרנות הפנסיה בין המתחרים בענף נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הינה כדלקמן:

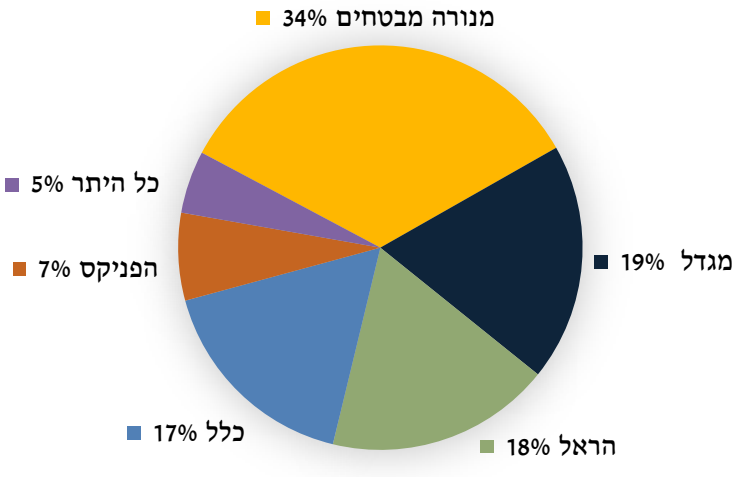

בהתאם לנתוני החברות המנהלות קרנות פנסיה[5], התפלגות הפקדות הפרמיה, בין המתחרים בענף, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הינה כדלקמן:

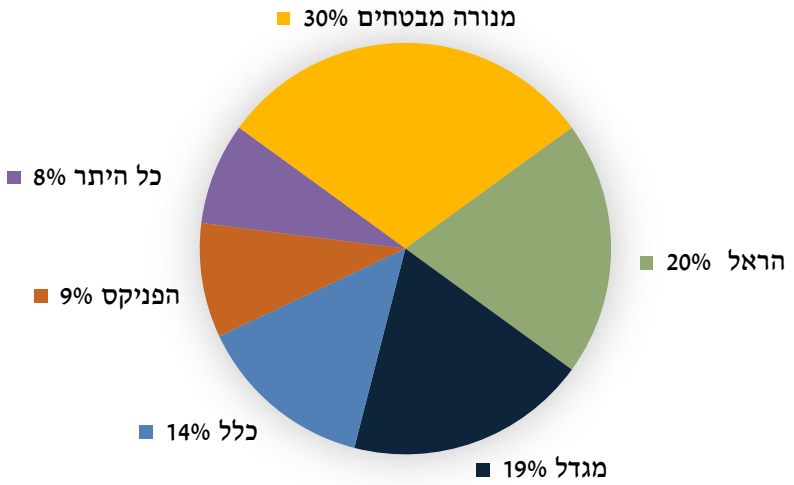

לפירוט נוסף על הכנסות הקבוצה מפרמיה בענף זה, ראה סעיף 4.3.1.2 לדוח הדירקטוריון.

להערכת הקבוצה, הבחירה בארבע קרנות ברירת מחדל נבחרות, וסיום תוקפם של הסכמי ברירת המחדל המסורתיים, הביאו לגידול משמעותי במספר העמיתים המצטרפים לקרנות שהיו קרנות ברירת המחדל הנבחרות עד לנובמבר 2018, ועשויים להביא לגידול משמעותי במספר העמיתים שיצטרפו אל כל 4 קרנות הפנסיה ברירת המחדל הנבחרות הנוכחיות, על חשבון יתר המתחרים בענף. כל אלה, בהצטרף לתחרות הקיימת ממילא על דמי הניהול, עשויים להביא להחרפה בתחרות זו. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על הרפורמות האחרונות בתחום. הערכה זו עלולה שלא להתממש במקרה של התנהגות השוק באופן שונה מזה המוערך על ידי הקבוצה במועד דוח זה או בשל שינויי רגולציה.**

על מנת לשמור על תיק הלקוחות הקיים והרחבתו, מנורה מבטחים פנסיה וגמל פועלת לצמצום מעבר של עמיתיה לקרנות הפנסיה המתחרות ובמקביל, לגיוס לקוחות חדשים. במסגרת זו, מנורה מבטחים פנסיה וגמל מדגישה את יתרון הגודל שלה על פני הקרנות המתחרות. בנוסף, פועלת מנורה מבטחים פנסיה וגמל להשגת תשואה גבוהה למבוטח על הצבירה שלו בקרן הפנסיה. מאז שנת 2017, החלה מנורה מבטחים פנסיה וגמל לצאת מעת לעת בקמפיינים פרסומיים מגוונים, שמנוהלים באמצעי התקשורת השונים לרבות הטלוויזיה, ושמיועדים להעלות את המודעות, היתרונות והחשיבות של בחירה בקרן הפנסיה "מנורה מבטחים פנסיה".

<u>קופות הגמל</u>

בענף קופות הגמל קיימת תחרות מתמדת מצד מספר רב של מתחרים כאשר התחרות מתמקדת בהשגת תשואה (ביחס לרמת הסיכון), גובה דמי הניהול ואיכות השירות. לאחר מספר שנים שבהן רק מוצר קרנות ההשתלמות היה מוצר צומח, התחדש הגידול בהפקדות לקופות גמל בשל הפקדות חד פעמיות לקופות גמל לחסכון כתוצאה מתיקון מס' 190 לפקודת מס הכנסה, בשל מוצרים חדשים (קופות גמל להשקעה), ומשנת 2017 - גם קופות גמל להשקעה חסכון ארוך טווח לילד.

מתחריה העיקריים של הקבוצה בתחום הינם אלטשולר-שחם, ילין-לפידות, פסגות, מיטב-דש, קבוצת הראל, קבוצת כלל, קבוצת מגדל, וקבוצת הפניקס.

[5] בהתבסס על נתוני "גמל-נט".

הקבוצה מעריכה, כי נכון למועד אישור הדוח, חלקה בשוק בענף זה הינו כ-6% (הערכת הקבוצה מבוססת על הנכסים המנוהלים על ידי מנורה מבטחים פנסיה וגמל ומנורה מבטחים מהנדסים, ביחס להערכה בדבר סך הנכסים המנוהלים בענף זה).

בהתאם לנתוני אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר, להלן התפלגות היקף נכסי קופות הגמל[6] (ללא נתוני מבטיחות תשואה), בין המתחרים בענף נכון ליום 31 בדצמבר 2018:

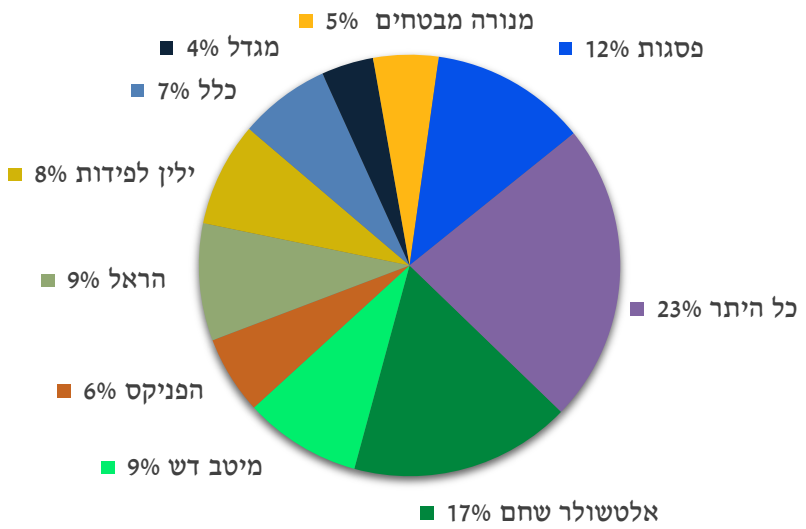

בהתאם לנתוני החברות המנהלות קופות גמל,[7] התפלגות ההפקדות הפרמיה בין המתחרים בענף (ללא נתוני מבטיחות תשואה), נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הינה כדלקמן:

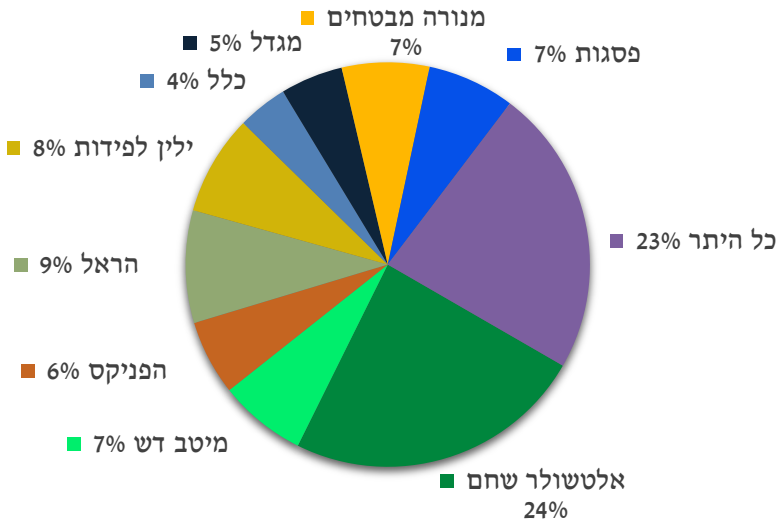

לפירוט נוסף הכנסות הקבוצה מפרמיה בענף זה, ראה סעיף 4.3.1.3 לדוח הדירקטוריון.

6 בהתבסס על נתוני "גמל-נט".
7 בהתבסס על נתוני "גמל-נט".

2.3.3 שיטות להתמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של הקבוצה בתחום

השיטות העיקריות של הקבוצה להתמודד עם התחרות הן: סינרגיה בין החברות השונות בקבוצה במתן פתרונות כוללים ללקוחות הקבוצה בכל אפיקי החיסכון ארוך הטווח, תוך הישענות על גודלה ויציבותה של מנורה מבטחים פנסיה, קרן הפנסיה הגדולה בישראל; שיפור השירות ללקוח תוך התייעלות תפעולית; השקעה באוטומציה ובדיגיטציה של תהליכים שירותיים ותפעוליים; הרחבת מערך הסוכנים והסתייעות בסוכנים העובדים עם הקבוצה כמקור להפניית לקוחות; הרחבת מערך השיווק הישיר של קבוצת מנורה מבטחים, השתתפות במכרזים מרכזיים בתחום ועוד.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של הקבוצה בתחום הם היותה של מנורה מבטחים פנסיה וגמל מובילה בענף הפנסיה; חוסנה הפיננסי של הקבוצה; רמת השירות הגבוהה של הקבוצה בעת ניהול תביעות ותשלום תגמולי ביטוח, וכן קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.

2.4 לקוחות

לקבוצה אין תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. כמו כן, לקבוצה אין לקוח בודד שסך הכנסותיה ממנו מהוות 10% ומעלה מסך הכנסותיה בדוחותיה הכספיים.

2.4.1 ביטוח חיים

להלן נתונים לגבי התפלגות הפרמיה ברוטו בין עמיתים שכירים לבין מבוטחים פרטיים ועצמאיים ולבין קולקטיביים (באחוזים):

הלקוח	2018	2017	2016
עמיתים שכירים	55.6%	55.2%	53.8%
פרטיים ועצמאיים	43.3%	43.8%	45.1%
קולקטיביים	1.0%	1.0%	1.1%
סה"כ	**100%**	**100%**	**100%**

למידע בדבר שיעור הפדיונות מעתודה ממוצעת בביטוח חיים, ראה סעיף 4.3.1.1 לדוח הדירקטוריון.

2.4.2 פנסיה

להלן התפלגות דמי הגמולים בין עמיתים שכירים לבין עצמאיים (באחוזים):

הלקוח	2018	2017	2016
עמיתים שכירים	97.9%	97.8%	97.9%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	2.1%	2.2%	2.1%
סה"כ	**100%**	**100%**	**100%**

2.4.3 קופות גמל

להלן התפלגות דמי הגמולים בין עמיתים שכירים, עמיתים עצמאיים ועמיתים מעסיקים (בקופות מרכזיות) (באחוזים):

הלקוח	2018	2017	2016
עמיתים שכירים	72%	78%	79%
עמיתים עצמאיים	26%	18%	16%
עמיתים מעסיקים בקופות מרכזיות	3%	4%	5%
סה"כ	**100%**	**100%**	**100%**
שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת	9%	9%	9%

3. ביטוח רכב חובה

3.1 תיאור כללי של תחום הפעילות

ביטוח רכב חובה הינו ביטוח סטטוטורי, על פי פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 (להלן: "**פקודת ביטוח רכב מנועי**").

פוליסת ביטוח חובה, בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי, מעניקה כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו, מפני חבות שהם עלולים לחוב לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975 (להלן: "**חוק הפיצויים**") ומפני חבות אחרת שהם עלולים לחוב בשל נזק גוף שנגרם לנהג הרכב, לנוסעים בו או להולכי הרגל, שנפגעו כתוצאה מהשימוש ברכב מנועי.

חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, נועד ליצור מנגנון יעיל ומהיר לבירור הזכאות לפיצויים ולהערכת שיעורם, כל זאת במנותק משאלת האשם. החוק קובע, בין היתר, מהי תאונת דרכים, מיהו הזכאי לפיצויים ומהם סדרי הדין במקרים כאלו.

נפגעי תאונות דרכים שאין באפשרותם לתבוע פיצויים מאת מבטח בשל המצבים המפורטים להלן: (1) פגיעה על ידי רכב שלא היה לו כיסוי ביטוחי; (2) מבטח שאינו ידוע (כגון פגיעת פגע וברח); ו- (3) מבטח שנמצא בהליכי פירוק, זכאים לפיצוי מהקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים (להלן: "**קרנית**"). קרנית הינה תאגיד סטטוטורי שהוקם מכוח חוק הפיצויים. פעילותה של קרנית ממומנת מהפרשה של חברות הביטוח בשיעור קבוע של 1% מהפרמיה (נטו) בגין פוליסות ביטוח רכב חובה, כמפורט **בצו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מימון הקרן), התשס"ב-2002** (להלן: "**התוספת למימון הקרן**").

במסגרת הענף מונהגת החל משנת 2003 תחרות מבוקרת.

במסגרת תקנות **ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגר מידע), התשס"ד-2004** (להלן: "**תקנות מאגר מידע**"), הוסדרו הקמת ואופן פעילותם של מאגרי מידע בתחום ביטוח רכב חובה: מאגר מידע סטטיסטי המשמש לאיסוף מידע סטטיסטי ולהערכת עלות הסיכונים בענף ביטוח רכב חובה, ומאגר המידע לאיתור הונאות ביטוח.

המאגרים הנ"ל מנוהלים על ידי מפעילים שאינם קשורים לחברות הביטוח. מפעיל מאגר המידע הסטטיסטי מוסמך על פי הדין לאסוף מחברות הביטוח הפעילות בענף, נתונים רלבנטיים, לצורך קביעת עלות הסיכון הטהור. חברות הביטוח מחויבות להעביר למפעיל נתונים כאמור, אחת לרבעון.

מאגר המידע לאיתור הונאות ביטוח, מרכז נתונים מכל חברות הביטוח וממאגרים חיצוניים נוספים, ומשמש לזיהוי ולמניעה של מקרי הונאה בחיתום ובתביעות, בענף רכב חובה. בהתאם לחוזר הממונה בעניין זה, למעט במקרים מסוימים (כגון במקרה שמדובר בחידוש ביטוח חובה לכלי רכב שבוטח אצל אותו מבטח בשנה החולפת, או במקרה של רכב בצי או קולקטיב) חל איסור להפיק תעודת ביטוח רכב חובה עבור כלי רכב פרטי ומסחרי עד 4 טון ואופנוע, מבלי שבוצע אימות מול המאגר, בעת תהליך החיתום, ביחס לפרטי מידע מסוימים, לכל הפחות.

פעולת מאגר המידע ודרכי השימוש של החברות בו עוגנו בהסכם ענפי, ובחוזר הממונה. המבטחים נושאים במלוא עלות הקמת המאגרים ותפעולם. התשלומים שעל מבטחים לשלם עבור שירותי מאגרי המידע נקבעים, בין היתר, בהתחשב בחלקו היחסי של כל מבטח בתחום בהתאם לנתוני שנה קודמת, וכן באיכות ובמועדי הדיווח למאגר.

במסגרת התחרות המבוקרת, גובות חברות הביטוח דמי ביטוח בהתאם לתעריף ביטוח חובה דיפרנציאלי, המבוסס על שימוש במשתנים מתוך תכנית סיווג הסיכונים שמפרסם מפעיל מאגר המידע הסטטיסטי, שאושרו על ידי הממונה, כמשתנים שבהם רשאי מבטח להשתמש, לצורך התאמת הפרמיה לסיכון המבוטח. מאחר ומחד, ביטוח רכב חובה מהווה חובה חוקית ומאידך, כל חברת ביטוח רשאית לסרב לבטח מבוטח על פי שיקול דעתה, הוסדר הביטוח השיורי (להלן: "**הפול**"). פעילות הפול מוסדרת **בתקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיורי ומנגנון לקביעת תעריף), התשס"א-2001** ובחוזר הממונה שפורסם בענין זה. בעל כלי רכב שסורב כאמור ולא השיג כיסוי ביטוחי באחת החברות הפועלות בענף, יכול לרכוש ביטוח חובה באמצעות הפול.

הפול הוא ביטוח משותף של כל חברות הביטוח בענף ביטוח רכב חובה, השותפות בו ונושאות בהוצאותיו ובהפסדיו או ברווחיו, על פי חלקן היחסי בסה"כ פרמיות הביטוח בענף רכב חובה. חלקה היחסי של כל מבטחת נקבע לפי חלקה בפועל בשנת החיתום הרלבנטית.

חלקה של הקבוצה בפול עמד נכון לשנת חיתום 2018 על כ-16.1%, זאת לעומת חלקה היחסי של הקבוצה בפול בשנת חיתום 2017 שעמד על כ- 16.0 %.

חברות הביטוח מממנות את חלקן בהפסדי הפול באמצעות העמסת הפסדי הפול על יתר מבוטחי חברת הביטוח שלא במסגרת הפול. בהתאם להסדר התחיקתי, מרכיב ההעמסה הצפוי למימון הפסדי הפול הינו, בין 5.5% ל- 6.5%, מ"עלות הסיכון הטהור" (כהגדרתו בפקודה) של ביטוח החובה של המבטח שלא במסגרת הפול. חברות הביטוח מממנות את חלקן בהפסדי הפול בגין מימון העלות לביטוח אופנועים במסגרת הפול, באמצעות העמסת הפסדי הפול על יתר מבוטחי חברת הביטוח שלא במסגרת הפול. בהתאם להסדר התחיקתי, מרכיב ההעמסה הצפוי למימון העלות לביטוח אופנועים כאמור, נקבע כשיעור מ"עלות הסיכון הטהור" (כהגדרתו בפקודת ביטוח רכב מנועי), ומוגבל בטווח. במסגרת תיקון **לפקודת ביטוח רכב מנועי** (מס' 23), התשע"ח-2018, שפורסם בחודש יולי 2018, עודכן הטווח האמור כך שמרכיב העמסה יכול לנוע בין 5.5% ל- 8% (חלף 6.5% עד כה), ולמשך שנתיים מיום 1 ביולי 2018, הטווח יוכל לנוע בין 5.5% ל- 8.5%.

תעריפי הביטוח שגובה החברה כפופים לאישור הממונה. לפרטים אודות הפיקוח על התעריפים ראה סעיף 3.2 להלן.

האחריות למתן שירותים רפואיים, הנכללים בסל השירותים הקבוע בתוספת השנייה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי ובצו התרופות לפיו, בשל נזקי גוף מתאונות דרכים – מוטלת על קופות החולים, למעט הטיפולים המנויים בתוספת השלישית. בנוסף, חברות הביטוח נושאות בתשלומים הרפואיים במקרים הבאים: 1. כאשר הנפגע אינו תושב/אזרח ישראל (תיירים, עובדים זרים, פלסטינים) 2. חיילים 3. סיעודי רגיל להבדיל מסיעודי מורכב 4. פינוי על ידי אמבולנס ללא אשפוז. 5. נפגעי תאונות עבודה במקרה של תאונת דרכים.

לצורך מימון אספקת השירותים הרפואיים לנפגעי תאונות דרכים שיינתנו על ידי קופות החולים, נקבע כי על המבטחים להעביר לקרנית, עבור קופות החולים, עד ליום 10 בכל חודש, שיעור של 9.4% מדמי הביטוח, שגבו בחודש הקודם בגין כל פוליסת ביטוח רכב חובה שהנפיקו (להלן: "**התוספת למימון עלות אספקת השירותים**"). לעניין זה, "**דמי הביטוח**" - סך כל התשלומים הנגבים ממבוטח בענף ביטוח רכב חובה, למעט התוספת למימון קרנית לפי **צו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מימון הקרן), התשס"ג-2002** (להלן: "**צו מימון הקרן**") והתוספת למימון עלות אספקת השירותים לפי **צו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מימון עלות אספקת השירותים), התש"ע-2009**.

בענף מונהגת פוליסה תקנית לביטוח רכב חובה. לפרטים ראה סעיף 3.2 להלן.

כאמור, על פי כלל האחריות בחוק הפיצויים, כל מבטח מפצה את הנוסעים שנסעו בכלי הרכב המבוטח על ידו, ללא תלות במידת האשם של הנהג. עוד קובע חוק הפיצויים, כי כלפי צדדים שלישיים שהיו מעורבים בתאונה שבה היו מעורבים מספר כלי רכב (למשל, הולכי רגל) תהא למבטחים אחריות "ביחד ולחוד", ובין המבטחים לבין עצמם נקבעה, ככלל, השתתפות שווה בנטל החיובים. **צו הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (הסדרים לחלוקת נטל הפיצויים בין המבטחים), התשס"א-2001**, קובע חריג לכלל האמור ונועד לאזן את נטל התשלום בין המבטחים, מקום שבו מקדמי הסיכון של כלי הרכב המעורבים בתאונה לנזק, שונים באופן מובהק - אופנוע ורכב, או רכב קל ורכב כבד. במקרים כאמור, קובעים 'צווי החצייה' את השיפוי לו זכאים המבטחים זה מזה (המכונים "**תשלומי האיזון**"). כך לדוגמא, במקרה של תאונה מעורבת בין רכב המוגדר כרכב "קל" (משקלו פחות מ- 4 טון) עם רכב המוגדר כרכב "כבד" (שמשקלו מעל 4 טון למעט אוטובוסים), המבטח של הרכב ה"קל" זכאי להשבה של מחצית מסכום עלות התביעה מהמבטח של הרכב הכבד או הרכב האחר ובמקרה של אופנוע 75% מסכום עלות התביעה. לעניין זה מפעיל איגוד חברות הביטוח מתווה סליקה, באמצעות מרכז הסליקה של איגוד חברות הביטוח, שנועד, בין היתר, להעביר את תשלומי האיזון בין המבטחים. לפרטים ראה סעיף 7.16.7 להלן.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה והשפעתן בתחום פעילות זה וכן בכלל פעילות הקבוצה, ראה סעיף 7.1.4 להלן.

3.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מאפייני המוצרים ושימושיהם, השווקים העיקריים שלהם, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע שלהם. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

כאמור לעיל, פוליסת ביטוח חובה, בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי, מעניקה כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו, מפני כל חבות שהם עלולים לחוב לפי חוק הפיצויים ומפני חבות אחרת שהם עלולים לחוב בשל נזק גוף שנגרם לנהג הרכב, לנוסעים בו או להולכי הרגל, שנפגעו כתוצאה מהשימוש ברכב מנועי.

מאפייני התחום העיקריים הינם:

<u>אחידות המוצר</u> - כאמור לעיל, הכיסוי הביטוחי בתחום רכב חובה קבוע ואחיד בין חברות הביטוח, והוא נקבע על פי הוראות הדין. בהתאם, התחרות בתחום זה מתמקדת בעיקר במחיר כמתואר בסעיף זה להלן.

בענף מונהגת פוליסה תקנית אחידה אשר מהווה חוזה ביטוח סטנדרטי (להלן: "**הפוליסה התקנית**"), בהתאם ל**תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי), התש"ע-2010**, פוליסת תקנית ליחיד בעל רכב וכן פוליסה תקנית לצורכי סחר, המיועדת לבעלי פוליסה המחזיקים במספר כלי רכב באופן זמני, לצורכי תיקון, מסחר וכיו"ב (כגון: בעלי מוסכים, יבואנים וכדו'). התקנות קובעות תנאים מינימאליים לביטוח רכב חובה אשר מבטח אינו רשאי לשנותם, אך רשאי להוסיף עליהם הרחבות לגבי היקף הכיסוי הביטוחי. במסגרת התקנות, נקבע גם נוסח תעודת הביטוח שעל מבטח להנפיק במסגרת ביטוח רכב מנועי.

בהמשך לתיקון פקודת ביטוח רכב מנועי מחודש דצמבר 2017, אשר במסגרתו, בין היתר, בוטלה ההוראה הקובעת חובה להפיק תעודת ביטוח מקורית אחת, וזאת על מנת לאפשר למבטחים להנפיק תעודת חובה באמצעים אלקטרוניים, באופן המתבסס על הפתרונות הטכנולוגיים הקיימים היום, המאפשרים מתן אסמכתא לאימות בקשר לקיומו של ביטוח חובה, כתחליף להדפסת תעודת ביטוח מוחשית ואחזקתה, התפרסמה בחודש אוגוסט 2018, טיוטת תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי), התש"ע-2010 (שמוצע לכנותן **הוראות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי), התשע"ח-2018**). הטיוטה כוללת, בין היתר, את התיקונים הבאים: התאמת ההוראות לחוק לתיקון **פקודת ביטוח רכב מנועי (מס' 22), התשע"ח-2017** מחודש דצמבר 2017, אשר קובע כאמור את האפשרות למסירת תעודת הביטוח באמצעים אלקטרוניים ; התאמת הוראות הפוליסה לעניין חבות מבטח כלפי מבוטח שרישיונו לא היה בתוקף בעת קרות מקרה הביטוח לפרק זמן של 10 שנים, באופן שתואם את נהלי משרד התחבורה שנקבעו לאור ביטול תקנה 172א לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961; קביעת הוראות חדשות לעניין ביטול ביטוח חובה; קביעת הוראות חדשות לעניין הודעת המבוטח על השבתת הרכב אשר במסגרתן יוכל ליהנות מהפחתת דמי הביטוח בתמורה להפחתת היקף הכיסוי הביטוחי לתקופה של 30 יום לפחות; עדכונים והתאמות בפוליסה תקנית לביטוח סחר - רכב חובה (טופס ב' לתוספת הראשונה וטופס ג' לתוספת השניה); וכן, הוספת פוליסה תקנית לביטוח תו סוחר - רכב חובה (טופס ג' לתוספת הראשונה) ותעודת ביטוח תואמת (טופס ד' לתוספת השניה) אשר תעניק כיסוי ביטוחי לשימוש ברכב בעל לוחית זיהוי "במבחן". היות ומדובר בטיוטה בלבד הקבוצה אינה יכולה להעריך, בשלב זה, באופן מלא את ההשלכות של ההוראות הכלולות בה. **הערכת הקבוצה בעניין זה, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, בין היתר, לאור העובדה שמדובר בטיוטה בלבד שאין לדעת אם תאושר בנוסחה הנוכחי.**

<u>תשלום מראש</u> - ביטוח רכב חובה נכנס לתוקף רק לאחר תשלום מראש של מלוא הפרמיה בגינו.

<u>היקף ודרכי הפיצוי</u> - למעט תקרת פיצוי למרכיבי נזק שאינו נזק ממוני והכיסוי לאובדן השתכרות המוגבל לעד פי שלושה מהשכר הממוצע במשק, הכיסוי אינו מוגבל בסכום.

<u>אחריות מוחלטת</u> - בהתאם להוראות חוק הפיצויים, האחריות של בעל הרכב, המחזיק או הנוהג בו, הינה מוחלטת ולפיכך זכאות הנפגע בתאונת דרכים לפיצוי אינה תלויה בהוכחת אשם.

<u>ייחוד עילה</u> - מי שנפגע בתאונת דרכים וחוק הפיצויים מקנה לו עילת תביעה, יכול לתבוע את זכותו רק על פי חוק הפיצויים ואינו רשאי לתבוע את נזקו לפי חוק אחר. מי שאין לו עילת תביעה לפי חוק הפיצויים, יכול לתבוע את המזיק בנזיקין.

<u>זנב תביעות ארוך</u> - תביעות הביטוח בתחום זה מאופיינות בזמן בירור ארוך יחסית, של מספר שנים, בין מועד קרות האירוע הביטוחי לבין מועד סילוק התביעה.

<u>פיקוח על התעריפים</u> - במסגרת ההוראות לחוזה ביטוח כללי בחוזר המאוחד (עוד בעניין החוזר המאוחד ראה סעיף 7.1.2 להלן) נכללו הוראות שונות בעניין דמי ביטוח בענף רכב

חובה, ונהלים לקביעת דמי ביטוח שרשאי מבטח לגבות ואופן הגשתם לאישור הממונה. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, מרכיב פרמיית סיכון שבתעריף ביטוח רכב חובה (דמי הביטוח נטו) צריך להיות אחיד לכל המבוטחים שעונים על אותם משתנים מתוך תכנית סיווג הסיכונים שמפרסם מפעיל מאגר המידע הסטטיסטי, אשר הממונה אישר כמשתנים שבהם יהיה מבטח רשאי לעשות שימוש לצורך קביעת התעריף, כגון: נפח מנוע, סוג דלק, כוחות סוס, מספר כריות אויר, מין ו/או גיל ו/או ותק הנהיגה של הנהג הצעיר ביותר הצפוי לנהוג ברכב, מספר תביעות קודמות ו/או מספר שלילות רישיון בשלוש השנים האחרונות של כל אלו הצפויים לנהוג ברכב, המצאות מערכת למניעת נעילת גלגלים (ABS) ו/או מערכת לבקרת יציבות (ESP) ו/או מערכת התרעה על אי שמירת מרחק (FCW) ו/או מערכת התרעה על סטייה מנתיב (LDW). כל מבטח רשאי לבחור באילו מהמשתנים להשתמש לצורך קביעת התעריף.

בנוסף, רשאי המבטח לגבות דמים - לכיסוי הוצאות ניהול, עמלת הסוכנים והרווח, בשיעור של עד 16.25% מפרמיית הסיכון וכן את התוספת למימון עלות אספקת השירותים והתוספת למימון הקרן כאמור לעיל.

המבטח רשאי לתת הנחות מן הדמים בלבד, למעט בביטוח רכב חובה לציי רכב כמפורט להלן.

החל מחודש ינואר 2017 (פוליסות שתאריך תחילתן מתאריך זה ואילך), כל מבטח רשאי לתת הנחה מדמי הביטוח נטו רק בציי רכב (קודם לכן, ניתן היה להעניק הנחה כאמור גם לקולקטיבים), וזאת באמצעות שימוש בנוסחת תעריף שונה, אשר הוגשה מראש לממונה. לפרטים נוספים ראה סעיף 4.1 להלן.

"צי רכב" - מונה לפחות 40 כלי רכב שכולם בבעלות אחת ומבוטחים אצל אותו מבטח;

"קולקטיב" - מונה לפחות 100 כלי רכב בבעלויות שונות, המבוטחים אצל אותו מבטח במסגרת הסכם, ובלבד שמטרתה העיקרית של התארגנות הקולקטיב אינה עשיית הביטוח.

3.3 תחרות

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח רכב חובה, הינה במגמת גידול בעשור האחרון. רכישת שומרה היוותה קפיצת מדרגה נוספת בהיקף הצמיחה של הקבוצה בתחום. מגמת הגידול בפעילות משתקפת בשינוי בהיקף ההכנסות מפרמיה כמפורט להלן.

בתחום ביטוח רכב חובה, פועלות 13 חברות ביטוח, לרבות חברות לביטוח ישיר. על רקע קיומו של כיסוי אחיד בתחום זה, התחום מאופיין בתחרות מחירים משמעותית המושפעת בין היתר, מריבוי מתחרים וכן ממהלכים להגברת שקיפות התעריפים על ידי הממונה (בין היתר, באמצעות האפשרות לערוך השוואת תעריפים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון).

על פי הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הכנסות הענף בתחום ביטוח רכב חובה, עמדו על סך של 4,249 מיליוני ש"ח, לעומת סך של 4,058 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. גידול של כ- 191 מיליוני ש"ח, המהווים כ- 4% מהיקף ההכנסות מדמי ביטוח בתחום. נכון לרבעון השלישי של שנת 2018, הקבוצה (מנורה מבטחים ביטוח ושומרה), מובילה בתחום ומחזיקה בנתח שוק של כ- 14.2% לעומת 16% בתקופה המקבילה אשתקד.

על פי נתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, חלקם של חמשת הגופים הגדולים בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 עמד על כ- 60% מסך דמי הביטוח בתחום זה, לעומת 58% בתקופה המקבילה אשתקד. החברות הגדולות בתחום ביטוח רכב חובה, בשנת 2018, הינן הקבוצה, ביטוח ישיר, שלמה ביטוח, הפניקס והראל. בשנת 2017, החברות הגדולות בתחום הינם: הקבוצה, ביטוח ישיר, שלמה ביטוח, הפניקס והראל.

לפירוט הכנסות הקבוצה מפרמיה, ראה סעיף 3.1 לדוח הדירקטוריון.

להלן פירוט נתוני נתחי שוק, לפי חברות הפעילות בתחום:

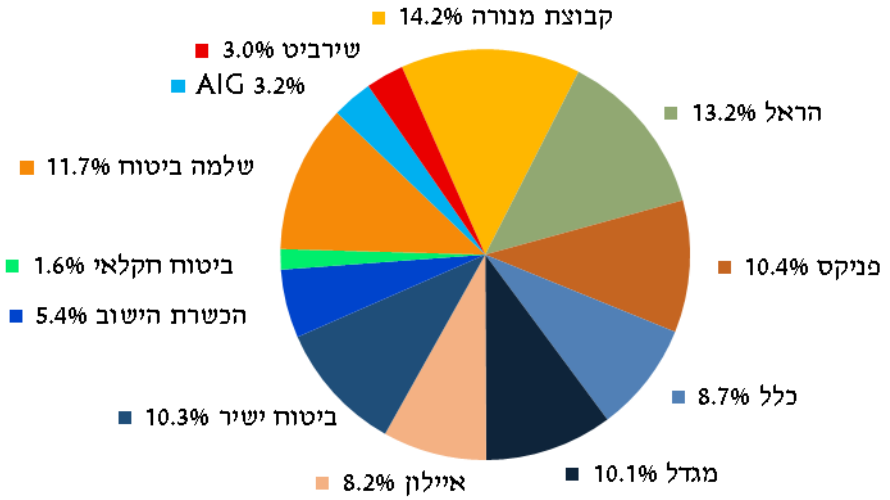

הכיסוי הביטוחי האחיד בכל חברות הביטוח וזמינות מידע השוואתי של מחירים, גורמים לכך שמחיר המוצר הינו המשתנה העיקרי בהחלטת הרכישה של פוליסות הביטוח. חברות הביטוח נבדלות זו מזו במשתנים הקובעים את התעריף וכפועל יוצא בפלחי השוק בהם הן מתמקדות. גורם העלול להשפיע על מעמדה התחרותי של הקבוצה הינו שימוש חברות ביטוח אחרות במשתנים שונים מאלה שבהם הקבוצה עושה שימוש.

הגורם המחזק את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינו המערך הרחב של סוכני הביטוח שלה.

3.4 לקוחות

להלן פירוט התפלגות פרמיות ברוטו בין מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים לבין ציי רכב וקולקטיביים:

	פרמיות ברוטו בשנת 2018 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2018	פרמיות ברוטו בשנת 2017 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2017	פרמיות ברוטו בשנת 2016 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2016
מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	670	87%	735	89%	736	88%
ציי רכב וקולקטיביים	101	13%	89	11%	100	12%
סה"כ	**771**	**100%**	**824**	**100%**	**836**	**100%**

לקבוצה אין לקוח בתחום ביטוח רכב חובה, שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בתחום הפעילות וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה.

בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח רכב החובה. לפי הערכת הקבוצה, שיעור החידושים בשנת 2018 עמד על כ-55%, בדומה לשיעור בשנת 2017, ואחוז הלקוחות אשר רכשו ביטוח רכב חובה וביטוח רכב רכוש עמד על כ- 73% מסך אוכלוסיית מבוטחי החובה בקבוצה וזאת לעומת 71% בתקופה המקבילה אשתקד.

להלן התפלגות דמי ביטוח לפי שנות ותק של לקוחות בתחום ביטוח החובה לתקופות המתוארות בדוח:

מספר שנות ותק	מחזור פרמיות במליוני ש"ח			שיעור מסך הכנסות		
	2018	2017	2016	2018	2017	2016
ללא ותק	317	354	364	41%	43%	43%
ותק שנה	167	173	176	22%	21%	21%
ותק שנתיים	101	99	107	13%	12%	13%
למעלה משלוש שנות ותק	186	198	189	24%	24%	23%
סה"כ	**771**	**824**	**836**	**100%**	**100%**	**100%**

4. ביטוח רכב רכוש

4.1 תיאור כללי של תחום הפעילות

ביטוח רכב רכוש כולל כיסוי ביטוחי לאבדן או נזק של כלי רכב מבוטחים ולחבות המבוטחים בגין נזקי רכוש שנגרמו לצד שלישי על ידי כלי הרכב המבוטחים. ניתן לרכוש כיסוי לחבות כלפי צד שלישי בלבד או בשילוב עם כיסויים נוספים.

הסדר השמאים: בהתאם לחוזר שפרסמה הממונה, נקבעו כללי פעולה לשמאים ומנגנוני ערעור על שומותיהם וכן הוראות בעניין הרחבת הגילוי הנוגע לזכויות המבוטחים, הגברת מעורבותם בהליך בחירת השמאי והרחבת השקיפות כלפי המבוטחים בהליך שומת הנזק. בהתאם להוראות החוזר, חברות הביטוח מפרסמות רשימות שמאי חוץ, שבהם יכול המבוטח לבחור. שומה של שמאי חוץ[8], מהווה השומה הקובעת והיא מחייבת את הצדדים, בכפוף לזכות המבטח והמבוטח לערער על השומה בפני שמאי מכריע, באמצעות שומה נגדית.

בחודש אוגוסט 2017, פרסמה הממונה טיוטת חוזר שעניינה "**תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש**" (להלן: "**הטיוטה**"). הטיוטה כוללת הוראות הנוגעות, בין היתר, להסדר השמאים הנ"ל וכן להתקשרות של חברות הביטוח עם מוסכי הסדר.

לעניין הסדר השמאים, מוצע, בין היתר, לבטל את רשימות שמאי החוץ ולהורות לכל חברות הביטוח לעשות שימוש במאגר שמאים אשר יוקם כתחליף לרשימות האמורות, שכל שמאי שאינו מטעם חברת ביטוח יוכל להכלל בו. תובע בתביעת רכב (מבוטח/צד ג') יהיה רשאי לבחור שמאי מבין שלושה שמאים שנשלפו אקראית ממאגר השמאים. שומה של שמאי שנבחר באופן האמור, תהווה השומה הקובעת והיא תחייב את הצדדים בכפוף למנגנון ערעור. חברת הביטוח תהא רשאית להתנות בחירה בשמאי שלא באופן האמור, בבדיקת הרכב טרם תיקונו.

לעניין מוסכי ההסדר, כוללת הטיוטה, בין היתר, עקרונות שיחייבו את חברות הביטוח ואת המוסכים המוסכמים, ושיהוו בסיס לחוזה ההתקשרות שיחול ביניהם ואשר יכלול מנגנונים מאזנים בין האינטרסים של הצדדים; הוראה שלפיה נוסח הסכם ההתקשרות יפוקח על ידי רשות שוק ההון ויפורסם לציבור, על מנת לאפשר למוסכים שמעוניינים בכך לפעול כמוסכים מוסכמים מטעם חברות הביטוח; הוראות לעניין דירוג שביעות הרצון מהמוסכים ופרסומו, ועוד.

להערכת הקבוצה, להוראות הטיוטה, ככל ויקבלו תוקף מחייב בנוסחם המוצע, תהיה השפעה נרחבת על היבטים תפעוליים ומסחריים הנוגעים לפוליסות ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי), אולם בשלב זה הקבוצה לא יכולה לצפות ו/או לאמוד את היקפה. **הערכת הקבוצה בעניין זה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוסס על המידע המצוי בידיה במועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, שיושפעו בין היתר מההסדר הסופי שייקבע ומהתנהגות הגורמים השונים המעורבים ביישומו.**

מידע וגילוי: על מנת להתמודד עם העדר השקיפות ובעיית פערי המידע שקיימים בשוק מכירת רכבים משומשים, אשר ממנו סבלו רוכשי רכב פוטנציאליים כמו גם חברות הביטוח, הוקם על ידי חברות הביטוח, במשותף עם מרכז הסליקה של חברות הביטוח בע"מ, מאגר מידע שעיקרו רישום היסטוריית תאונות של כלי רכב, שיהיה זמין לציבור רוכשי רכבים משומשים וכן לחברות הביטוח שיבחרו להצטרף למאגר (להלן: "**המאגר**"). למאגר ניתן פטור בתנאים, מאישור הסדר כובל, בתוקף עד פברואר 2021.

המאגר החל לפעול ביום 20 במאי 2013. הקבוצה הצטרפה למאגר ולהסדר. כל מבטח יכול להצטרף להסדר (דהיינו: למסור נתונים למאגר ולהגיש שאילתות) או לצאת מההסדר, לפחות אחת לשנה קלנדרית בהודעה מוקדמת של 90 יום. חוסר יכולתו של מבטח לספק נתונים ברמת הפירוט הנדרשת, לא יהווה הצדקה לסירוב לצרף אותו להסדר. בשלב זה, לא נראה כי לפעילות המאגר ישנה השפעה מהותית על פעילותה העסקית של הקבוצה בתחום זה.

הסדר בוררות בתביעות שיבוב: הנזקים המכוסים במסגרת ביטוחי רכב רכוש, נגרמים לעיתים עקב רשלנות של אדם אחר. במקרה כזה, תשלום תגמולי ביטוח למבוטח מקנה למבטח זכות

[8] לעניין זה, "**שמאי חוץ**" - שמאי שאינו שמאי בית ואשר נכלל ברשימת שמאי החוץ. "שמאי בית" הינו מי שעלול להימצא במצב של ניגוד עניינים בשל קשר מיוחד עם המבטח, לרבות בהתאם לחזקות שנקבעו לעניין זה במסגרת החוזר.

פיצוי מהמזיק - זכות "שיבוב". לפרטים בדבר הסדר ליישוב תביעות שיבוב בין חברות הביטוח ראה סעיף **7.16.8** להלן.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בתחום פעילות זה וכן בכלל פעילות הקבוצה, ראה סעיפים **7.1.1** ו-**7.1.4** להלן.

4.2 מוצרים ושירותים

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מאפייני המוצרים ושימושיהם, השווקים העיקריים שלהם, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע שלהם. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

פוליסת ביטוח רכב רכוש כוללת כיסויים בגין נזק עצמי הנגרם לרכב המבוטח כתוצאה מן הסיכונים המפורטים בפוליסה, כגון: אש, התנגשות מקרית, גניבה ועוד וכן נזק רכוש הנגרם לצד שלישי על ידי הרכב המבוטח. ניתן לרכוש פוליסה לנזק לצד ג' בלבד או בשילוב עם כיסויים נוספים. בשלב הצעת הביטוח, רשאי המבוטח לבחור באחת מארבע חלופות: (1) ביטוח מקיף (המכסה נזק עצמי ונזק לצד שלישי); (2) ביטוח מקיף, ללא כיסוי לגניבה; (3) ביטוח מקיף, ללא כיסוי מפני תאונות לרכב המבוטח; (4) ביטוח לנזק לצד שלישי בלבד, זאת, בתנאי שהוויתור נעשה בהודעה מפורשת אשר תועדה על ידי המבטח.

ביטוח רכב רכוש מתחלק לשתי קבוצות עיקריות על פי סוג הרכב:

(1) פוליסה לביטוח נזקי רכוש ונזקי רכוש לצד ג', לרכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון (ביטוח מקיף וביטוח צד ג'), בהתאם **לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986** ובתוספת לתקנות (להלן: "**תקנות רכב רכוש**" או "**הפוליסה התקנית**", בהתאמה). הפוליסה התקנית קובעת נוסח ותנאים מינימאליים לביטוח מקיף לרכב אשר חברת ביטוח יכולה לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבוטח. לפוליסה התקנית ניתן להוסיף הרחבות באשר להיקף הכיסוי, לסיכונים, לחבויות ולרכוש המבוטחים.

מבוטח, שבבעלותו 40 כלי רכב פרטיים לפחות, המבוטחים אצל מבטח אחד, רשאי, בשלב הצעת הביטוח, בהודעה מפורשת שתתועד אצל המבטח, לוותר על תחולת הפוליסה התקנית כולה או חלקים ממנה.

(2) פוליסה לביטוח נזקי רכוש ונזקי רכוש לצד ג', לכלי רכב שאינו פרטי ומסחרי עד 3.5 טון, כגון: משאיות, אוטובוסים, נגררים, נתמכים, מלגזות, אופנועים וכלים אחרים. ביטוח זה אינו כפוף להוראות הפוליסה התקנית.

כמו כן, מציעה הקבוצה למבוטחיה לרכוש כתוספת לפוליסה, הרחבות או כתבי שירות, לקבלת שירותים שונים לרכב כגון: שירותי דרך וגרירה, שירותי רכב חליפי, שירות לתיקון שבר שמשות, ועוד.

מאפייני התחום העיקריים הינם:

פוליסת ביטוח רכב רכוש הינה, לרוב, לתקופה של עד שנה.

"**<u>זנב תביעות קצר</u>**" - תביעות בתחום זה מתאפיינות במשך זמן קצר בין קרות מקרה הביטוח לבין יישוב התביעה. תקופת ההתיישנות של תביעה לתגמולי ביטוח רכב רכוש הינה שלוש שנים מקרות מקרה הביטוח. עם זאת, בגין כיסוי צד ג' תקופת ההתיישנות ומשך זמן יישוב התביעה ארוך יותר.

<u>פיקוח על התעריפים</u> - התעריף לביטוח רכב רכוש כפוף לפיקוח הממונה. התעריף הינו תעריף מקסימום, אינו אחיד ותלוי במספר משתנים, כגון: סוג הרכב המבוטח, ניסיון התביעות המצטבר של המבוטח, גילו של הנהג ומספר הנהגים הרשאים לנהוג ברכב.

4.3 תחרות

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח רכב רכוש, הינה במגמת גידול בעשור האחרון. רכישת שומרה היוותה קפיצת מדרגה נוספת בהיקף הצמיחה בתחום. מגמת הגידול בפעילות משתקפת בשינוי בהיקף ההכנסות מפרמיה כמפורט להלן:

בתחום ביטוח רכב רכוש פועלות 12 חברות ביטוח, לרבות חברות לביטוח ישיר.

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתחום ביטוח רכב רכוש בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הכנסות הענף בתחום עמדו על סך של כ- 7,017 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ- 6,523 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, עלייה של כ- 494 מיליוני ש"ח בהיקף דמי הביטוח, המהווים כ- 7% מהיקף ההכנסות מדמי ביטוח בתחום. על פי הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בשנת הדוח, הקבוצה הינה המובילה בתחום.

נתח השוק של הקבוצה, כפי שמשתקף מהכנסות מדמי הביטוח בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, עומד על שיעור של כ- 18.0% לעומת שיעור של כ- 20.4% בתקופה המקבילה אשתקד.

לפירוט הכנסות הקבוצה מפרמיה, ראה סעיף 4.3.2.2 לדוח הדירקטוריון.

להלן פירוט נתוני נתחי שוק, לפי חברות הפעילות בתחום:

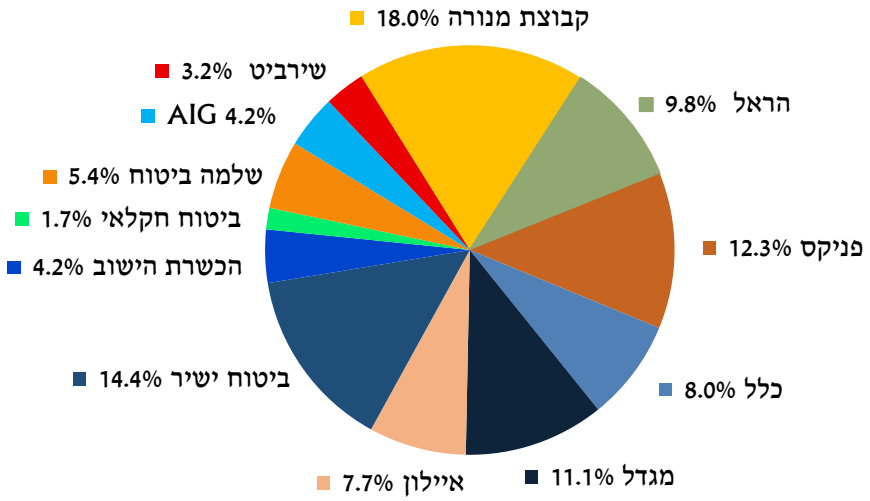

הכיסוי הביטוחי האחיד בתחום, בהתאם לפוליסה התקנית, הינו מודולרי ומאפשר בחירה של כלל הכיסויים או חלק מהם לפי החלטת המבוטח. גמישות הבחירה מרחיבה את פוטנציאל התחרות בין החברות השונות על כל מרכיב ומרכיב בפוליסה המודולרית. התחרות מתמקדת בעיקר במחיר ללקוח בהתאם להיקף הכיסוי שבחר. אי לכך, שמה הקבוצה דגש בתחום זה על תעריף תחרותי ומוצרים ייחודיים המותאמים לאוכלוסיות מובחנות וכוללים הטבות ייחודיות לאותן אוכלוסיות. הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הינם מערך סוכני הביטוח שלה.

4.4 לקוחות

בתחום ביטוח רכב רכוש, מבטחת הקבוצה בעיקר לקוחות פרטיים.

לקבוצה אין לקוח בתחום ביטוח רכב רכוש, שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה.

להלן פירוט התפלגות פרמיות ברוטו בין מבוטחים פרטיים לציי רכב וקולקטיביים:

	פרמיות ברוטו בשנת 2018 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2018	פרמיות ברוטו בשנת 2017 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2017	פרמיות ברוטו בשנת 2016 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2016
מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	1,359	85%	1,475	87%	1,377	85%
ציי רכב וקולקטיביים	243	15%	211	13%	236	15%
סה"כ	**1,602**	**100%**	**1,686**	**100%**	**1,613**	**100%**

בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח רכב רכוש. לפי הערכת הקבוצה, שיעור החידושים בתחום ביטוח רכב רכוש בשנת 2018, עמד על כ- 65%, לעומת 66% בשנת 2017. שיעור הלקוחות אשר רכשו ביטוח רכב רכוש וביטוח רכב חובה, מתוך כלל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב רכוש בשנת 2018, הינו כ- 67%, לעומת שיעור של 63% בשנה קודמת.

להלן התפלגות דמי ביטוח לפי שנות ותק לקוחות במונחי מחזור פרמיות לתקופות המתוארות בדוח:

מספר שנות ותק	מחזור פרמיות במליוני ש"ח			שיעור מסך הכנסות		
	2018	2017	2016	2018	2017	2016
ללא ותק	611	675	684	38%	40%	42%
ותק שנה	365	388	367	23%	23%	23%
ותק שנתיים	231	236	212	14%	14%	13%
למעלה משלוש שנות ותק	395	388	349	25%	23%	22%
סה"כ	**1,602**	**1,686**	**1,613**	**100%**	**100%**	**100%**

5. ביטוח כללי אחר

5.1 תיאור כללי של תחום הפעילות

בתחום זה, הקבוצה פועלת בשני ענפים עיקריים - ביטוח חבויות וביטוח רכוש, וכן בענפי ביטוח כללי נוספים, אשר היקף פעילות הקבוצה בהם אינו מהותי.

ביטוחי החבויות כוללים כיסוי בגין חבותו הכספית על פי דין, של המבוטח, כלפי צד שלישי שאינו המבוטח, עד לגבול האחריות בפוליסה.

ביטוחי הרכוש כוללים כיסוי בגין אבדן או נזק, שנגרם לרכוש המבוטח ונזקים נלווים, כתוצאה מהסיכונים המכוסים בפוליסה (במתכונת של "**סיכונים נמנים**" או במתכונת של "**כל הסיכונים**").

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בתחום פעילות זה וכן בכלל פעילות הקבוצה, ראה סעיפים 7.1.1 ו-7.1.4 להלן.

5.2 מוצרים ושירותים

5.2.1 תיאור של מוצרי תחום הפעילות והכיסויים הביטוחיים שנכללו בו

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מאפייני המוצרים ושימושיהם, השווקים העיקריים שלהם, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע שלהם. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

5.2.1.1 ביטוח חבויות

<u>כללי</u>

מרבית הפוליסות בענף ביטוח החבויות, מכסות את המבוטח בשל חבות שהוא עשוי לחוב בה על פי דין, כלפי צד שלישי, בגין נזק לגוף או לרכוש שייגרם לו.

בביטוחי חבויות נקבע גבול אחריות שהינו הסכום המקסימאלי בו יישא המבטח במקרה של נזק, בתוספת הוצאות משפטיות סבירות.

תוקפן של פוליסות הביטוח מסוג זה הינו לרוב לשנה.

תביעה ביטוחית בענפי החבויות אינה מתיישנת, כל עוד לא התיישנה תביעת הצד השלישי כנגד המבוטח. בשל פרק הזמן הארוך בין מועד היווצרות העילה כנגד המבוטח לבין מועד הגילוי ו/או מועד הגשת התביעה וכן בשל פרק הזמן הדרוש לבירור תביעות אלו שהינן מורכבות, נחשב ענף זה כבעל זנב תביעות ארוך.

ביטוחי חבויות ניתן לערוך על פי אחד משני בסיסי כיסוי:

בסיס אירוע (Occurrence Basis) - בפוליסות אלו, הכיסוי ניתן לחבות בגין אירועים אשר אירעו במשך תקופת הביטוח. התביעה לחברת הביטוח יכול שתוגש אף לאחר תום תקופת הביטוח, בכפוף להתיישנות.

בסיס הגשת תביעה (Claims Made Basis) - בפוליסות אלו, הכיסוי ניתן לחבות בגין תביעות אשר הוגשו לראשונה כנגד המבוטח במשך תקופת הביטוח, אף אם העילה כנגד המבוטח נוצרה לפני מועד תחילת הביטוח, ובתנאי שנוצרה בתוך 'התקופה הרטרואקטיבית' שהוגדרה בפוליסה, דהיינו לאחר תאריך מסוים שהוסכם עליו.

ענף ביטוח החבויות נחשב לענף תנודתי וזאת בשל רמת אי הוודאות הגבוהה ביישוב התביעות, בפרט בפוליסות על בסיס אירוע, הנובעת, בין היתר, מזנב התביעות הארוך, מהשינויים באקלים השיפוטי ומהשינוי התרבותי המעלה את שכיחות התביעות וחומרתן.

בענף ביטוח חבויות נכללים כל ביטוחי החבויות, למעט ביטוח רכב חובה. הביטוחים העיקריים בענף זה הינם: ביטוחי אחריות כלפי צד שלישי ("**ביטוח**

צד שלישי"), אחריות מעבידים, אחריות מקצועית, אחריות המוצר ואחריות דירקטורים ונושאי משרה.

<u>המוצרים המרכזיים אותם משווקת הקבוצה בענפי החבויות, הינם כדלקמן:</u>

(1) **ביטוח צד שלישי** - הפוליסה לביטוח אחריות כלפי צד שלישי מכסה את חבותו של המבוטח על פי כל דין - בדרך כלל חבות הנובעת מפקודת הנזיקין - בגין נזקי גוף (שלא בגין שימוש ברכב מנועי) או רכוש שנגרמו לצד שלישי, שאינם עובדי המבוטח, שנגרם מאירוע תאונתי אשר התרחש במהלך תקופת הביטוח בקשר עם הפעילות בגינה רכש המבוטח את הכיסוי הביטוחי.

ניתן לרכוש ביטוח זה כמוצר עצמאי או ככיסוי במסגרת פוליסות לבתי עסק, פוליסת ביטוח דירה או במסגרת פוליסה לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - עיסוק המבוטח, היקף פעילות המבוטח, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, חשיפה למפגעים או סיכונים סביבתיים, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק ועוד.

ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע.

(2) **ביטוח חבות מעבידים** - כיסוי למבוטח בגין אחריותו לנזקי גוף בלבד, שנגרמו לעובד תוך כדי עבודתו אצל המבוטח, בשל רשלנות המבוטח, במשך תקופת הביטוח. במרבית המקרים, החבות המכוסה היא חבות לפי פקודת הנזיקין ו/או לפי חוק האחריות למוצרים פגומים, התש"ם-1980.

הביטוח הינו שיורי, מעל הכיסוי לפי חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995.

ניתן לרכוש ביטוח זה כמוצר עצמאי או ככיסוי במסגרת פוליסות לבתי עסק, פוליסת ביטוח דירה או פוליסה לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כאשר המרכזיים שבהם - מספר העובדים המועסקים, היקף שכר העבודה השנתי שמשלם המעסיק, סוג פעילות המעסיק, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, אמצעי ההגנה הקיימים בעסק ועוד.

ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס אירוע.

(3) **ביטוח אחריות מקצועית** - ביטוח המכסה את חבותו של המבוטח - בעל מקצוע, בגין כשל בביצוע חובתו המקצועית, במעשה או במחדל המהווים רשלנות, טעות או השמטה של המבוטח במסגרת המקצוע אשר בגינו ניתן הכיסוי, שתוצאתו היא נזק לצד שלישי, בין אם הינו לקוח של המבוטח ובין אם לאו. ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או כפוליסה משולבת עם ביטוח אחריות מוצר.

המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, גבול האחריות הרצוי, ותק במקצוע, מספר העובדים, מחזור ההכנסות, ניסיון התביעות של המבוטח והתחום הטריטוריאלי של הכיסוי והשיפוט, השפעה על דמי הביטוח.

ביטוח זה נערך על בסיס הגשת תביעה.

(4) **ביטוח אחריות המוצר** - ביטוח המכסה את חבותו של המבוטח בגין נזק לגוף ו/או לרכוש של צד שלישי, שנגרם על ידי מוצרים פגומים שיוצרו, יובאו או סופקו על ידו, לאחר שהמוצרים יצאו מחזקתו, וזאת מכח חוק האחריות למוצרים פגומים המחיל על היצרן (כהגדרתו בחוק, הכוללת, למשל, גם יבואן ו/או ספק) אחריות בגין נזקי גוף בלבד, וכן מכח פקודת הנזיקין המחילה על היצרן אחריות לנזקי גוף או רכוש.

ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או כפוליסה משולבת עם ביטוח אחריות מקצועית ולעיתים גם עם פוליסת אחריות כלפי צד שלישי.

המשתנה העיקרי המשפיע על דמי הביטוח הוא עיסוקו של המבוטח, כאשר גם להיקף הפעילות, קיום פעילות ייצוא, התקופה הרטרואקטיבית הנדרשת, גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח והתחולה הטריטוריאלית של הכיסוי, השפעה על דמי הביטוח.

ביטוח זה נערך, בדרך כלל, על בסיס הגשת תביעה.

(5) **ביטוח דירקטורים ונושאי משרה** - ביטוח המכסה את חבותם החוקית של דירקטורים ונושאי משרה בגין נזק שנגרם עקב מעשה או מחדל שעשו או נמנעו מלעשות, בתום לב או מחמת רשלנות, בתוקף היותם נושאי משרה בחברה. החבות המכוסה היא בעיקרה מתוקף חוק החברות והוראות חוק נוספות, המטילות חבות אישית על נושאי המשרה בחברה.

בעלת הפוליסה בביטוח זה הינה החברה הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה והדירקטורים המכהנים ו/או שכיהנו בעבר והמוגדרים כמבוטחים.

ביטוח זה נמכר כפוליסה עצמאית או בשילוב עם ביטוח אחריות מקצועית.

דמי הביטוח בענף זה מושפעים ממספר משתנים, כאשר המרכזיים מביניהם: גבול האחריות הרצוי, ניסיון התביעות של המבוטח, תחום העיסוק של החברה, הרכב בעלי המניות, המבנה והחוסן הפיננסיים של החברה והיות החברה ציבורית או פרטית.

ביטוח זה נערך בדרך כלל על בסיס הגשת התביעה.

הפעילות במוצרים אלו הינה עתירת ביטוח משנה, בין היתר, עקב סכומי הביטוח, חומרת התביעות הפוטנציאלית והטרוגניות תמהיל הסיכונים.

5.2.1.2 ביטוח רכוש

<u>כללי</u>

ביטוחי הרכוש כוללים כיסוי בגין אבדן או נזק פיזי, שנגרם לרכוש המבוטח ונזקים נלווים, כתוצאה מהסיכונים המכוסים בפוליסה (במתכונת של "**סיכונים נמנים**" או במתכונת של "**כל הסיכונים**"). בנוסף, ניתן לרכוש כיסוי לנזק תוצאתי הנובע מהנזק הפיזי (כיסוי "**אובדן רווחים**"). בביטוח רכוש מציעה הקבוצה ביטוחים למגזר הפרטי וכן למגזר העסקי.

<u>המוצרים המרכזיים אותם משווקת הקבוצה בענף ביטוח הרכוש</u>:

פוליסות לביטוח דירה

פוליסות לביטוח דירה כוללות כיסוי בגין אובדן או נזק הנגרם לדירה המבוטחת כתוצאה מן הסיכונים המפורטים בפוליסה.

הפוליסות כפופות לתנאים המינימליים שנקבעו **בתוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן), התשמ"ו-1986** (להלן בסעיף זה: "**תקנות ביטוח דירות ותכולתן**" או "**הפוליסה התקנית**", בהתאמה).

חברת הביטוח יכולה לשנות את הפוליסה התקנית רק אם השינוי הינו לטובת המבוטח וכן להוסיף הרחבות לגבי היקף הכיסוי, הסיכונים והרכוש המבוטחים וכן ביטוחי חבויות בקשר עם דירת המגורים (כגון ביטוח צד ג'). הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי.

הפוליסה התקנית מגדירה את היקף הכיסוי הביטוחי המינימאלי למבנה דירה ותכולתה. הכיסוי בפוליסה הינו על בסיס סיכונים נמנים: סיכוני אש, ברק, רעם, התפוצצות, סערה, שטפון, סיכוני גניבה, שוד, פריצה, רעידת אדמה ועוד, וכן סיכוני מים ונוזלים אחרים ("**נזקי צנרת**") על פי בקשת המבוטח ובהסכמת המבטח.

הפוליסה התקנית כוללת סיכון של רעידת אדמה למבנה הדירה ולתכולתה, אלא אם כן המבוטח ויתר על כיסוי זה והדבר תועד בידי המבטח וצוין במפרט הפוליסה.

הקבוצה מציעה מספר מסלולים לביטוח דירות ו/או תכולה, המבוססות על תנאי הפוליסה התקנית. חלק מן המסלולים בפוליסות מקנים למבוטח אפשרות לרכוש, על פי בחירתו גם כיסויים נוספים כגון: כיסוי כל הסיכונים לתכשיטים ודברי ערך, כיסוי כל הסיכונים לתכולת הדירה ועוד.

ביטוח משכנתאות - הקבוצה משווקת פוליסות לביטוח מבנה בלבד, עבור לווים הנוטלים משכנתא למימון רכישת דירות. פוליסות אלו משועבדות לטובת המלווה. ביטוח זה נמכר, לעיתים, בשילוב עם ביטוח חיים (ריסק), לכיסוי יתרת ההלוואה במקרה של מות המבוטח.

אובדן רכוש - ביטוחים המכסים אבדן או נזק לרכוש (כגון; סחורות, מכונות, ציוד, מפעלים, מלאי מסוגים שונים וכדו') ושאינו דירת מגורים ותכולתה או רכב מנועי. ככלל, כוללות הפוליסות כיסוי כנגד סיכוני אש, פריצה, כיסוי נזקי טבע וערידת אדמה. ניתן לרכוש בביטוחים אלה כיסוי לנזק תוצאתי של אובדן רווחים שהינו תוצאה של הנזק הפיזי לרכוש.

ביטוח הנדסי (עבודות קבלניות/הקמה) - כיסוי לעבודות קבלניות, ציוד וחומרים, מפני נזק תאונתי.

ביטוח מקיף לבתי עסק - ביטוח "מטריה" לבתי עסק, הכולל כיסוי בסיסי לאובדן או נזק לתכולה ולמבנה, שניתן להוסיף לו כיסויי חבויות, אובדן רווחים ועוד.

5.2.1.3 יתר ענפי הביטוח

<u>ביטוח תאונות אישיות (טווח קצר)</u>

ביטוח תאונות אישיות מעניק פיצוי חד פעמי בסכום קבוע בשל נכות (זמנית ו/או קבועה) ו/או מות המבוטח, כתוצאה מתאונה. בנוסף, כולל הכיסוי לעתים גם פיצוי שבועי בגין אובדן כושר עבודה זמני (חלקי או מלא) כתוצאה מתאונה ו/או בגין אי כושר עבודה זמני מלא כתוצאה ממחלה.

תקופת הביטוח בפוליסות אלה היא בדרך כלל לשנה.

הפוליסה נמכרת הן כפוליסה עצמאית והן במסגרת פוליסות משולבות, בין היתר, בסקטור העסקי. הביטוח נמכר לפרטים ולעתים גם במסגרת קבוצתית.

<u>ערבויות ופוליסות חוק מכר</u>

<u>פוליסות חוק המכר</u>- פוליסות לפי **חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), תשל"ה-1974**, המיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור שבנייתן טרם הושלמה, למקרה שמוכר הדירה לא יוכל להעביר לקונה בעלות או זכות אחרת בדירה כמוסכם בחוזה המכר בשל התקיימות אחת העילות המנויות בחוק. נוסח הפוליסות לפי חוק המכר המשווקות על ידי מנורה מבטחים ביטוח, הותאם, בשינויים המחויבים, להוראות שפורסמו בעניין, במסגרת תקנות שהותקנו מכח חוק המכר.

הקבוצה מנפיקה פוליסות אלו עבור רוכשי דירות מגופים שהתקשרו עם בנק בישראל או עם גוף פיננסי אחר בהסכמים לליווי ומימון הפרויקט על ידי הבנק או הגוף הפיננסי, בהם נקבעו התנאים על פיהם מנורה מבטחים ביטוח תנפיק פוליסות חוק המכר, כאשר הבנק או הגוף הפיננסי התקשר עם הקבוצה בהסכם מסגרת ו/או בהסכם פרטני לשת"פ בהנפקת פוליסות לפי חוק המכר.

תקופת הביטוח של פוליסות לפי חוק המכר אינה קצובה בזמן והיא מסתיימת בהתקיימם במצטבר של 3 התנאים הקבועים בחוק לביטול/פקיעת הפוליסה, דהיינו, גמר בניה, מסירת חזקה לרוכש ורישום הזכויות בדירה על שם הרוכש, כשהן נקיות מכל שעבוד. הסיכון בפוליסות אלו קטן עם התקדמות הבניה. עם השלמת הבניה (קבלת "טופס 4") הסיכון יורד משמעותית. בהתאם להוראות הממונה, בענף זה הרווח בשייר העצמי בשנת החיתום הנוכחית ובשתי שנות החיתום הקודמות לה נזקף לעתודת עודף

הכנסות על הוצאות. עתודה זו, בגין כל שנת חיתום בנפרד נזקפת לדוח רווח והפסד לאחר שלוש שנים.

כמו כן, הקבוצה מנפיקה גם ערבויות כדלקמן:

ערבויות מכרז - ערבות ללקוחות, הנדרשת כתנאי להגשת הצעה להשתתפות במכרזים. מהותן של ערבויות מכרז - להבטיח התקשרות בין הלקוח המציע לניצע, במקרה בו הניצע יבחר בהצעה של הלקוח המציע, כהצעה הזוכה.

ערבויות ביצוע - ערבויות שמהותן התחייבויות לשיפוי המוטב - בדרך כלל מזמין עבודה או שירות - בגין הפרת התחייבות הנערב/המבוטח - בדרך כלל קבלן או יזם בפרויקט - אשר התחייב כלפי מזמין העבודה או השירות כאמור.

ערבויות ביצוע בעסקאות קומבינציה עם בעלי קרקע בליווי סגור - ערבויות המוצאות לטובת בעלי הזכויות בקרקע, הזכאים לקבל בתמורה דירות בפרויקט. עילות המימוש המפורטות בכתב הערבות דומות בדרך כלל לאלה המופיעות בפוליסות חוק המכר.

ערבויות פורמאליות - ערבויות לטובת מוטב שהוא רשות מוסמכת, על מנת להבטיח את עמידתו של הנערב/המבוטח בתנאי הרישיון שניתן לו או להבטחת השלמת הליך המתנהל בין הלקוח לבין הרשות.

ערבויות להבטחת תשלומים - ערבות שמהותה התחייבות לתשלום סכום כספי במקרה בו הנערב/מבוטח לא יעמוד בהתחייבות הכספית שלו כלפי צד שלישי.

סיכונים אחרים

הקבוצה מנפיקה פוליסות המכסות סיכונים שונים נוספים אשר לא נכללו בענפים שלעיל, מאחר והכיסויים הינם בסכומים לא מהותיים.

5.3 תחרות

חלקה של הקבוצה בתחום פעילות זה הצטמצם, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהיקף ההכנסות מפרמיה, כמפורט להלן:

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתחום ביטוח כללי אחר בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הכנסות הענף בתחום עמדו על סך של כ- 6,523 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ- 6,202 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, עלייה של כ- 92 מיליוני ש"ח בהיקף דמי הביטוח, המהווים כ- 1% מהיקף ההכנסות מדמי ביטוח.

נתח השוק של הקבוצה, כפי שמשתקף מהכנסות מדמי הביטוח בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, עומד על שיעור של כ- 11.1% לעומת שיעור של כ- 11.9% בתקופה המקבילה אשתקד. הקבוצה ממוקמת במקום השישי במשק, לעומת המקום החמישי בתקופה המקבילה אשתקד.

בתחום זה, הקבוצה מתחרה במרבית חברות הביטוח במשק. על פי נתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, שלוש חברות הביטוח הגדולות הפועלות בתחום הינן הראל, כלל והפניקס. על פי נתונים אלו, חלקם של שלושת הגופים הגדולים בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, עמד על כ- 49% מסך דמי הביטוח ברוטו בדומה לשיעור בתקופה המקבילה, אשתקד.

לפירוט הכנסות הקבוצה מפרמיה, ראה סעיף 4.3.2 לדוח הדירקטוריון.

להלן פירוט נתוני נתחי שוק, לפי חברות הפעילות בתחום:

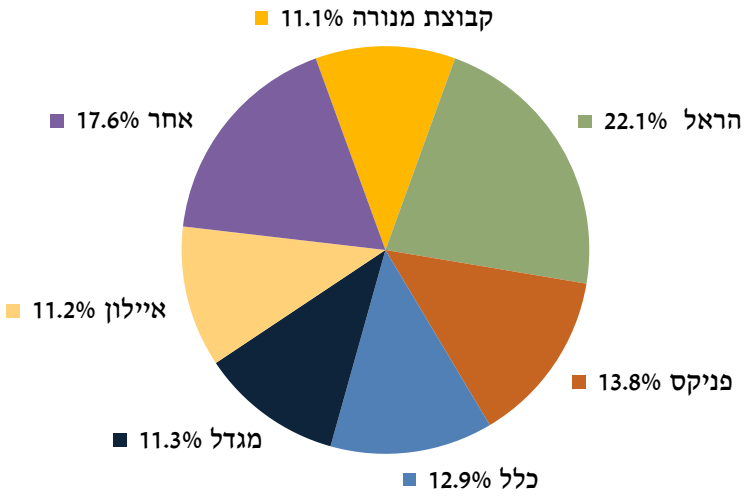

התחרות בתחום מושפעת הן מצד הביקוש למוצרים מצד החברות העסקיות השונות במשק והן מהיצע ואיכות המוצרים של חברות הביטוח. שוק ביטוח המשנה והשינויים החלים בו בתחום מהווים אף הם גורם מרכזי בתחרות. בנוסף, בביטוח העסקים הגדולים ובענף ביטוח הדירקטורים מיוצגים המבוטחים על ידי יועצי ביטוח, עובדה המחדדת את חשיבות איכות הכיסוי ובו בזמן גם יוצרת לחץ להורדת תעריפים. מוצרי הביטוח הכלולים בענף הרכוש, כגון ביטוח ימי, אווירי, הנדסי וציוד אלקטרוני, דורשים מומחיות ספציפית ומעניקים כיסוי מורכב ועל כן, התחרות בהם מבוססת, בין היתר, על איכות הכיסוי הביטוחי שמעניקה הקבוצה. הגורמים המחזקים את מעמדה התחרותי של הקבוצה הם סל המוצרים שלה, הכולל מוצרים חדשניים בתחומי הפעילות השונים, בסיס הסוכנים הרחב שלה, דגש על רמת שירות גבוהה וניטור קפדני של הפעילות בחתכיה השונים.

5.4 לקוחות

בתחום ביטוח כללי הקבוצה מבטחת לקוחות פרטיים, עסקיים וכן לקוחות מוסדיים. הקבוצה מבצעת חיתום פרטני לכל מבוטח, למעט קולקטיבים ישנים של בנקים למשכנתאות.

לקבוצה אין לקוח שהכנסותיה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בתחום הפעילות, וכן אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום זה. בנוסף, לא ידוע לקבוצה על מאפיינים קבועים של לקוחותיה בתחום ביטוח כללי.

התפלגות דמי הביטוח מלקוחות ברוטו*:

סוג לקוח	פרמיות ברוטו בשנת 2018 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2018	פרמיות ברוטו בשנת 2017 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2017	פרמיות ברוטו בשנת 2016 (מליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2016
קולקטיבים ומפעלים גדולים	245	27%	255	28%	277	29%
פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	664	73%	671	72%	661	71%
סה"כ	**909**	**100%**	**926**	**100%**	**938**	**100%**

* החלוקה בענפי החבויות בוצעה לפי גבולות אחריות. החלוקה בענפי הרכוש בוצעה לפי סכומי הפרמיה.

פרופיל התיק הביטוחי של הקבוצה מוטה לקוחות פרטיים ועסקיים קטנים.

להלן התפלגות דמי ביטוח לפי שנות ותק של לקוחות בתחום ביטוח מקיף דירות לתקופות המתוארות בדוח:

מספר שנות ותק	מחזור פרמיות במליוני ש"ח			שיעור מסך הכנסות		
	2018	2017	2016	2018	2017	2016
ללא ותק	43	41	41	16%	16%	16%
ותק שנה	33	33	32	12%	13%	12%
ותק שנתיים	28	27	26	10%	10%	10%
למעלה משלוש שנות ותק	165	161	159	62%	61%	62%
סה"כ	**268**	**261**	**258**	**100%**	**100%**	**100%**

שיעור החידושים בתחום מקיף דירות בשנת 2018 עמד על כ- 85% לעומת שיעור חידושים של כ- 84% בשנת 2017.

6. ביטוח בריאות

6.1 תיאור כללי של תחום הפעילות

שירותי הבריאות בישראל מורכבים משלושה רבדים - הראשון, סל הבריאות הבסיסי בהתאם לחוק ביטוח בריאות ממלכתי והתקנות אשר הוצאו מכוחו; השני - שירותי בריאות משלימים בקופות החולים ("**שב"ן**"); והשלישי - ביטוחי הבריאות הפרטיים באמצעות חברות הביטוח. ביטוחי הבריאות הפרטיים מעניקים כיסויים ביטוחיים, אשר הינם תחליפיים או משלימים או מוספים לסל הבריאות הבסיסי ו/או לשירותי הבריאות הנוספים (השב"ן) של קופות החולים בישראל בדרך של הרחבת הכיסוי הביטוחי, זכות הבחירה והגמישות באופן מימוש זכויותיו הרפואיות של המבוטח. כמו כן, פוליסות אלה, בחלקן, מאפשרות למבוטח, לקבל שירותים רפואיים בטכנולוגיה רפואית מתקדמת, אשר אינם כלולים בסל הבריאות או בשב"ן.

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח הבריאות הפרטיים, במסגרת פוליסות פרט או קולקטיבים, המעניקים כיסוי ביטוחי, מסוג שיפוי או פיצוי, בגין אירועים רפואיים, וזאת - הן לטווח ארוך, במסגרת ביטוח מחלות ואשפוז, ביטוחי שיניים, ביטוח סיעודי, תאונות אישיות (טווח ארוך), וביטוח מחלות קשות והן פוליסות ביטוח בריאות לטווח הקצר (עד שנה), במסגרת ביטוח דמי מחלה, ביטוח נסיעות לחו"ל וביטוח עובדים זרים ותיירים. הפוליסות בעיקרן מכסות מגוון נזקים, הנגרמים למבוטח כתוצאה ממחלות ו/או מתאונות.

לאור שינויים במדיניות הממשלה ובמדיניות הממונה בתחום שירותי הבריאות בישראל בכלל ובתחום ביטוחי הבריאות הפרטיים בפרט, פורסמו בשנים האחרונות מספר הוראות חקיקה ורגולציה שעיקרן הגברת התחרות והשקיפות בתחום, ובכלל זה, חוזר "**עריכת תכנית לביטוח בריאות פרט**" שעניינו הסדרת מודל לפוליסות מסוג הוצאות רפואיות המתחדשות (אוטומטית) מדי שנתיים, בכפוף לאפשרות עדכון הפרמיה בהתאם להוראות החוזר (להלן: "**חידוש דו שנתי**"); חוזר "**אי תלות בין כיסויים בביטוח בריאות**" המאפשר רכישת תכניות ביטוח בריאות ללא תלות ברכישת תכניות ביטוח נוספות אחרות; **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (תנאים בחוזה ביטוח לניתוחים, טיפולים מחליפי ניתוח בישראל), התשע"ה-2015**, שעניינן קביעת פוליסת ניתוחים, טיפולים מחליפי ניתוח והתייעצויות בישראל - אחידה; פרק הבריאות **בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2015 ו- 2016), התשע"ו-2015**, שעניינו הסדרת מערכת היחסים עם רופאים ומוסדות רפואיים בהם הם עובדים בהסכם, ובכלל זה, אופן התשלום בגין שירותיהם. בנוסף, בהתאם למדיניות הממשלה והממונה נערכה הסדרה בכל הנוגע לביטוח הסיעודי הקבוצתי ונקבע כי החל מיום 31 בדצמבר 2017, לא ישווקו ו/או יוארכו פוליסות קבוצתיות לביטוח סיעודי שאינן פוליסות לביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות החולים.

בחודש יולי 2016, נכנסו לתוקף **הוראות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופת חולים), תשע"ו- 2015 וחוזר ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות החולים** אשר הוטמע במסגרת החוזר המאוחד (להלן: "**ההוראות**") אשר קובעות, בין היתר, תנאים אחידים לביטוחים הסיעודיים הקבוצתיים של קופות החולים לרבות תנאים בדבר תקופת הכשרה, תקופת המתנה, תקופת הביטוח וכן גובה תגמולי הביטוח במקרה ביטוחי. בנוסף, ההוראות מאפשרות מעבר ברצף של מבוטחים שעוברים בין קופות החולים ללא פגיעה בזכויותיהם ואת צירופם של מבוטחים בני 60 ומעלה אשר היו מבוטחים בביטוחים הסיעודיים הקבוצתיים (שלא לחברי קופות החולים) ללא חיתום רפואי ובהתאם לתנאי שקבועים בהוראות. כמו כן, נקבעו בהוראות כללים לניהול קרן המבוטחים המהווה קרן צוברת השייכת לקבוצת המבוטחים המבוססת על מודל אקטוארי שתכליתו איזון לטווח ארוך בין דמי הביטוח המתקבלים מהמבוטחים לבין עלות הסיכון הביטוחי של קבוצת המבוטחים בהתאם להנחות המודל האקטוארי של קופות החולים. בהתאם להוראות, השתתפות חברת הביטוח בסיכון הביטוחי לא תפחת מ- 20% והכל בהתאם לסיכום בין החברה המבטחת לקופה. עוד קובעות ההוראות כי החזר ההוצאות שאותו יכולה קופת החולים לקבל מהמבטחת יחושב בהתאם לכמות המצטרפים והעוזבים של הקופה ולא יעלה על 5% מדמי הביטוח שנגבו בפועל. במסגרת תיקון להוראות שפורסם ביולי 2018, נקבע כי במקרה שהביטוח הסיעודי לחברי קופות החולים הופסק עקב אי חידושה של הפוליסה לכלל המבוטחים, המבטח יצרף את כלל המבוטחים בפוליסה לביטוח סיעודי קבוצתי הדדי לתקופת ביטוח לכל החיים בהתאם לתנאים שנקבעו בהוראות לעניין זה.

למגבלות החקיקה המרכזיות החלות על הקבוצה בתחום פעילות זה וכן בכלל פעילות הקבוצה, ראה סעיפים 7.1.1 ו-7.1.7 להלן, בהתאמה.

6.2 מוצרים ושירותים

6.2.1 תיאור תחום הפעילות והכיסויים הביטוחיים העיקריים הנכללים בו

סעיף זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מאפייני המוצרים ושימושיהם, השווקים העיקריים שלהם, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע שלהם. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסה.

6.2.1.1 כללי

מרבית הפוליסות בתחום הינן פוליסות ארוכות טווח (הכפופות לחידוש דו שנתי) ולעיתים (הוצאות רפואיות וסיעוד) לכל החיים. על אף האמור, עם כניסת השינויים בתחום הבריאות לתוקף, בתחילת שנת 2016, מרבית הפוליסות ארוכות הטווח המשווקות על ידי החברה מתחדשות אחת לשנתיים.

הביטוח נעשה במסגרת פוליסות מסוג פרט או קולקטיבים, כאשר פוליסות הנמכרות לקולקטיבים הינן מוגבלות בזמן. הפוליסות בעיקרן מכסות מגוון נזקים (למעט מוות ממחלה), הנגרמים למבוטח כתוצאה ממחלות ו/או מתאונות.

6.2.1.2 ביטוח סיעודי

תכנית המעניקה למבוטח פיצוי חודשי המוגדר ונקבע מראש לאחר תקופת המתנה של מספר חודשים החל ממועד מקרה הביטוח (בהתאם להגדרות בפוליסה), ולמשך תקופת הפיצוי כפי שהוגדרה בפוליסה. הפיצוי כאמור משולם כל עוד המבוטח במצב סיעודי, אך לא יותר מהתקופה הנקובה בפוליסה. פוליסה זו נמכרת ללקוחות פרטיים בלבד.

יצוין, כי במהלך חודש פברואר 2018, חתמה מנורה מבטחים ביטוח עם ארגון גמלאי צה"ל ("צוות"), על הסכם מפורט לביטוח סיעודי קבוצתי לחברי צוות (המונים כ- 40 אלף חברים) ובני משפחותיהם שנכנס לתוקפו החל מיום 1 באפריל 2018, וזאת לתקופה של שמונה שנים, אשר בסיומה, ככל וצוות לא תתקשר בביטוח סיעודי קבוצתי לתקופה נוספת, יתקיים הסדר המשכיות כיסוי למבוטחים, כפי שיהיו באותה עת, באמצעות פוליסות פרט כפי שיהיו בתוקף במועד סיום העסקה הקבוצתית. ראה דיווח מיידי מיום 12 בפברואר 2018 (אסמכתא: 2018-01-011868).

עוד יצוין, כי במהלך חודש דצמבר 2018, קיבלה מנורה מבטחים ביטוח הודעה בדבר זכייתה במכרז למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי עבור חברי לאומית שירותי בריאות (להלן: "**לאומית**"). בהתאם לתנאי המכרז מנורה מבטחים ביטוח תטפל בניהול וסילוק תביעות המבוטחים בפוליסת ביטוח הסיעוד הקבוצתי לחברי לאומית וכן תפעל לשיווק וצירוף מבוטחים חדשים לפוליסה. כמו כן, מנורה מבטחים ביטוח תחזיק ותנהל בנאמנות עבור המבוטחים בפוליסה, את הכספים אשר נצברו ויצברו בעתיד בקרן המבוטחים (להלן: "**קרן המבוטחים**"). תקופת ההתקשרות הנה לחמש שנים מחודש אפריל 2019, כאשר לאומית תהיה זכאית להאריך את ההתקשרות לתקופה של 3 שנים נוספות, והכל בהתאם ובכפוף לתנאי המכרז. יצוין, כי פוליסות אלה כפופות גם להוראות הנזכרות בסעיף 6.1 לעיל.

בעסקאות הקבוצתיות הנ"ל, מנורה מבטחים ביטוח תישא בשיעור של 20% מסך תגמולי הביטוח וקרן המבוטחים תישא בשיעור של 80% מסך תגמולי הביטוח. בהתאם, היקף הפרמיה לה זכאית מנורה מבטחים ביטוח הינה פרמיית הסיכון שנקבעה במכרז בתוספת דמי ניהול עבור תפעול פוליסת הביטוח.

6.2.1.3 ביטוח מחלות קשות

פוליסה המבטיחה למבוטח פיצוי כספי במקרה של גילוי מחלה קשה או אירועים רפואיים חמורים מתוך רשימה מוגדרת.

הפוליסה נמכרת בעיקר ללקוחות פרטיים, אך קיימות גם פוליסות קבוצתיות.

6.2.1.4 ביטוח לכיסוי הוצאות רפואיות

הכיסוי הביטוחי בפוליסות אלו מבוסס על מודל של שיפוי או התחייבויות לתשלום לספק שירות בגין הוצאות רפואיות עד לתקרה הנקובה בפוליסה. בפוליסות ששווקו עד חודש פברואר 2016, קיימים לעיתים, גם כיסויים ביטוחיים בדרך של פיצוי כספי שאינו תלוי בהוצאות בפועל.

ביטוח הוצאות רפואיות נמכר הן ללקוחות פרטיים והן ללקוחות קבוצתיים.

ניתוחים וטיפולים מחליפי ניתוח והתייעצויות בישראל - פוליסה אחידה

תכנית המעניקה שיפוי כספי בעת ביצוע ניתוח בישראל בבית חולים פרטי או ציבורי ו/או בעת ביצוע טיפול מחליף ניתוח בגין שכר מנתח ומרדים, הוצאות חדר ניתוח, שתל בניתוח, ציוד מתכלה, תרופות במהלך הניתוח והאשפוז, בדיקות שבוצעו כחלק מהניתוח והוצאות אשפוז, התייעצויות אגב ניתוח, הכל בהתאם לתנאי הפוליסה. כמו כן, החל מחודש יולי 2016, בהתאם לחוק ההסדרים, הכיסוי הינו עבור ניתוחים המבוצעים באמצעות נותני שירות בהסכם בלבד.

ניתוחים וטיפולים מחליפי ניתוח והתייעצויות בישראל - משלים שב"ן אחידה

תכנית המעניקה כיסוי משלים בעת ביצוע ניתוח בישראל בבית חולים פרטי או ציבורי ו/או בעת ביצוע טיפול מחליף ניתוח והתייעצויות אגב ניתוח באמצעות נותני שירות בהסכם בלבד, המכסה את הפער בין תכנית השב"ן לביטוח הפרטי, כגון החזר בגין השתתפות עצמית או שיפוי מלא עבור מנתחים שאינם בהסדר במסגרת השב"ן אך בהסדר עם החברה. כמו כן, החל מחודש יולי 2016, בהתאם לחוק ההסדרים, הכיסוי הינו עבור ניתוחים המבוצעים באמצעות נותני שירות בהסכם בלבד.

השתלות וטיפולים מיוחדים בחו"ל

תכנית המעניקה שיפוי לביצוע השתלות וטיפולים מיוחדים בחו"ל, ללא תלות באישורים מטעם קופות החולים.

תרופות מיוחדות

תכנית המעניקה כיסוי לתרופות שאינן כלולות בסל הבריאות וכוללת, בין היתר, תרופות כימיות וביולוגיות, תרופות שאושרו בארץ או בחו"ל, תרופות OFF LABEL ותרופות יתום.

<u>תרופות מותאמות אישית</u>

נספח הרחבה לתרופות בהתאמה אישית המתווסף לכיסוי לתרופות מיוחדות הקיים בקבוצה, ומעניק למבוטח סל תרופות רחב ומקיף ביותר.

<u>ניתוחים בחו"ל וטיפולים מחליפי ניתוח בחו"ל</u>

הכיסוי כולל בין היתר שכר מנתח ומרדים, הוצאות חדר ניתוח והוצאות אשפוז עד תקרת בית החולים והוצאות שכר מנתח אשר בהסכם עם המבטחת.

<u>שירותים אמבולטוריים</u>

כיסויים נוספים לתכניות ביטוחי הבריאות הפרטיים הניתנים שלא בעת אשפוז, המאפשרים קבלת כיסוי לבדיקות הריון, בדיקות אבחון, טיפולים פיזיותרפיים ועוד.

כתבי שירות

אבחון מהיר, ייעוץ רפואי מקוון, רפואה משלימה וניהול רפואי אישי.

6.2.1.5 ביטוח שיניים

תכניות לביטוח שיניים של הקבוצה משווקות ללקוחות קולקטיביים וכוללות מגוון רחב של כיסויים החל מרפואת שיניים משמרת ועד רפואה משקמת, פריודונטיה ואורתודנטיה.

6.2.1.6 ביטוח תאונות אישיות לטווח ארוך

התכנית מעניקה פיצוי כספי בעת תאונה בארץ או בחו"ל אשר גרמה לנכות, שברים, כוויות, אשפוז בבית חולים וסיעוד או מקרי מוות, וכוללת חבילת כיסויים נוספים בעת תאונה.

הפוליסה משווקת בעיקר ללקוחות פרטיים ובתוקף עד גיל 80.

6.2.1.7 תכנית לכיסוי נכות תעסוקתית מתאונה

תכנית המעניקה למבוטח פיצוי חודשי במקרה של אובדן כושר עבודה בעיסוקו עובר לתאונה, לאחר תקופת המתנה ולתקופת פיצוי מוגדרת (לפי בחירת המבוטח) וכל עוד הוא נמצא באי כושר.

6.2.1.8 ביטוח נסיעות לחו"ל

ביטוח נסיעות לחו"ל מעניק סל של כיסויים ביטוחיים למבוטחים במהלך שהותם בחו"ל. הסל כולל, בין היתר, כיסוי בגין מחלות, תאונות ואירועים רפואיים שונים, כמו גם נזקים לצד ג' ונזקי כבודה.

תקופת הביטוח בפוליסות אלה היא בדרך כלל קצרת טווח ונקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל, כאשר דמי הביטוח נקבעים בהתאם ליעד הנסיעה.

6.2.1.9 ביטוח רפואי לעובדים זרים ותיירים

הקבוצה משווקת תכנית ביטוח לעובדים זרים בהתאם לדרישות הצו מכח **חוק עובדים זרים (איסור העסקה שלא כדין והבטחת תנאים הוגנים), התשנ"א-1991**, הקובע חובת ביטוח רפואי החלה על המעביד תוך הגדרת כיסוי מינימאלי. הפוליסה משווקת באמצעות סוכנים מורשים לפרטים ולקבוצות באמצעות מעבידיהם. הביטוח כולל, בין השאר, כיסוי למימון הוצאות אשפוז בבית חולים ציבורי בישראל, לרבות הוצאות חדר מיון (גם אם לא מלווה באשפוז), כיסוי למקרה אבדן כושר עבודה לתקופה מוגבלת ומימון כרטיס טיסה עבור המבוטח במידה והמבוטח אינו מסוגל לעבוד עקב מחלה. בהתאם לתיקון לצו עובדים זרים (סל שירותי בריאות לעובד) החל מאוקטובר 2017, התווסף פיצוי חד פעמי למבוטח שהינו עובד זר בענף הסיעוד שעומד בקריטריונים הקבועים בתיקון לצו אשר נמצא בלתי כשיר לבצע את עבודתו מסיבות רפואיות ובלבד שמימש את זכאותו לטיסה חזרה לארצו. בנוסף, ניתן להוסיף לפוליסה זו, פיצוי חד פעמי למקרה מוות או נכות צמיתה מתאונה, טיפול חירום בשיניים והעברת גופה לארץ המוצא.

כמו כן, משווקת הקבוצה פוליסה לביטוח הוצאות רפואיות לתיירים השוהים בישראל. כיסוי זה דומה בעיקרו לביטוח הניתן לעובדים זרים, אך מוגבל בסכום מקסימאלי.

6.2.1.10 ביטוח דמי מחלה

הקבוצה משווקת ביטוח דמי מחלה המכסה את חבותו של המבוטח (המעסיק) כלפי עובדיו לתשלום ימי מחלה, וזאת בהתאם להוראות הדין (חקיקה, תקנות, הסכמים קיבוצים וצווי הרחבה), שנקבעו לעניין זה.

6.3 תחרות

פעילות הקבוצה בתחום ביטוח בריאות, הינה במגמת גידול, המשתקפת בשינוי מתון בהיקף ההכנסות מפרמיה כמפורט להלן:

בהתאם לדוחות הכספיים של חברות הביטוח, בתחום ביטוח בריאות בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הכנסות חמש החברות הגדולות בענף עמדו על סך של 8,457 מיליוני ש"ח, לעומת סך של 7,716 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, עלייה של כ- 741 מיליוני ש"ח בהיקף דמי הביטוח, המהווים עלייה של כ- 9.6% מהיקף ההכנסות מדמי ביטוח.

בתחום זה, הקבוצה מתחרה במרבית חברות הביטוח במשק. על פי נתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, חברות הביטוח הגדולות הפועלות בתחום הינן קבוצת הראל, כלל והפניקס. על פי נתונים אלו, חלקם של שלושת הגופים הגדולים בתחום בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 עמד על כ- 79%, בדומה לתקופה המקבילה אשתקד.

בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הובילה קבוצת הראל בתחום והחזיקה בנתח שוק של כ- 38%, מתוך כלל השוק (41% ביחס ל- 5 החברות הגדולות).

לתקופה זו, הקבוצה מחזיקה בנתח שוק של כ- 7% עם פרמיה של כ- 648 מיליוני ש"ח וממוקמת במקום החמישי ביחס לחמש החברות הגדולות.

לפירוט הכנסות הקבוצה מפרמיה, ראה סעיף 3.3.1 לדוח הדירקטוריון.

להלן פירוט נתוני נתחי שוק, לפי חברות הפעילות בתחום לתשעת החודשים הראשונים של 2018

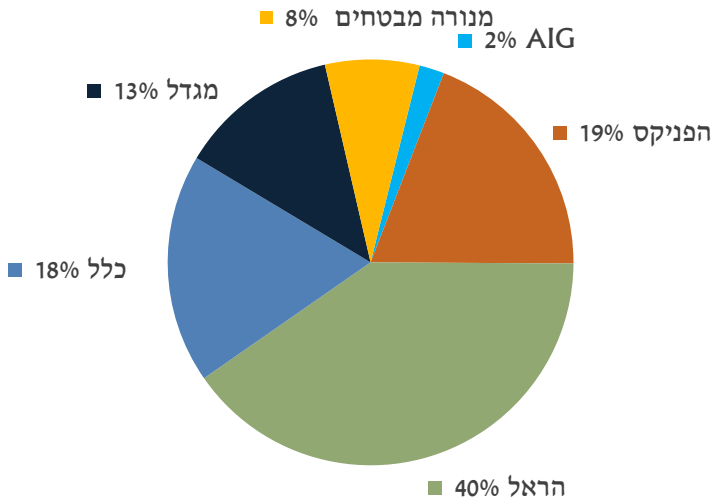

מרבית הכנסות ביטוח הבריאות הינן לתקופות ארוכות (הכפופות לחידוש זו שנתי), וכאלו, מושפעות מהנחות אקטואריות, למשך חיי הפוליסות. שינויים בהנחות ובהערכות האקטואריות, ביחס לסיכון, עשויים להשפיע מהותית על התוצאות העסקיות. בביטוח סיעודי, המתאפיין בצבירת רזרבות בסכומים ניכרים, להכנסות מהשקעות קיימת השפעה מהותית על התוצאות העסקיות ועל הרווחיות בתחום.

בתחום הבריאות קיימת תחרות חריפה הנובעת, בין היתר, מריבוי מתחרים ודמיון במוצרים. משקל הביטוחים הקולקטיביים בתחום גדל בהתמדה. בביטוחים הקבוצתיים, ריבוי היועצים בתחום העצים את התחרות שהתבטאה, בין היתר, בירידות מחירים ושחיקת תעריפים.

השיטות העיקריות של הקבוצה להתמודד עם התחרות הן: הרחבת פעילות ההטמעה של מוצרי הקבוצה בתחום הבריאות בקרב סוכניה; פיתוח מוצרים חדשים העונים לצרכי הלקוחות ולהתפתחויות בתחום הרפואה; הרחבת מערך הסוכנים והסתייעות בסוכנים העובדים עם הקבוצה כמקור להפניית לקוחות; שיפור השירות ללקוח ולסוכנים לרבות באמצעות כלים טכנולוגיים מתקדמים; השתתפות במכרזים מרכזיים בתחום; התייעלות תפעולית ועוד.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של הקבוצה בתחום הם חוסנה הפיננסי של הקבוצה; רמת השירות הגבוהה של הקבוצה בעת ניהול תביעות ותשלום תגמולי ביטוח וכן קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.

6.4 לקוחות

ניתן לחלק את הלקוחות בתחום הבריאות לשתי קבוצות עיקריות, כמפורט להלן:

ביטוח פרט: תכניות ביטוח הנמכרות ללקוחות פרטיים הינן, בדרך כלל, תכניות ביטוח המוצעות לתקופות ארוכות (הכפופות לחידוש דו שנתי) (למשך כל חיי המבוטח או עד גיל אשר נקבע מראש), המכסות את המבוטח גם אם חל שינוי במצבו הבריאותי במהלך תקופה זו.

ביטוח קבוצתי: תכניות ביטוח הנמכרות לקבוצת מבוטחים בעלי זיקה משותפת באמצעות גורם מייצג ("**בעל פוליסה**"). תנאי ההסכמים לביטוח קבוצתי נקבעים במשא ומתן בין המבטח לבין בעל הפוליסה, והם חלים על כל הפרטים הנכללים בקבוצה הרלבנטית. בדרך כלל, הסכמים אלו נחתמים לתקופות ידועות מראש של מספר שנים (והחל מיום 1.1.2016, על פי תיקון לתקנות ביטוח בריאות קבוצתי, במגבלה של עד 5 שנים), המתחדשים בכפוף להסכמת הצדדים. קיימים הסכמים לביטוח קבוצתי הכוללים התייחסות למתן רצף ביטוחי במועד תום ההסכם לביטוח קבוצתי, או במועד סיום החברות של המבוטח בקבוצה. כמו כן, בהתאם להוראות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח)(ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופת חולים)(תיקון מס' 2), התשע"ח-2018, במקרה של הפסקת הביטוח הסיעודי הקבוצתי לחברי קופות החולים עקב אי חידושה אצל מבטח כלשהו יבוצע צירוף לפוליסה לביטוח סיעודי קבוצתי הדדי לתקופת ביטוח לכל החיים.

לקוחות הקבוצה בתחום הפעילות הינם מגוונים, כך שלקבוצה אין תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. כמו כן, לקבוצה אין לקוח בודד שסך הכנסותיה ממנו מהוות 10% ומעלה מכלל הכנסות הקבוצה.

להלן התפלגות דמי הביטוח מלקוחות, ברוטו:

סוג לקוח	פרמיות ברוטו בשנת 2018 (מיליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2018	פרמיות ברוטו בשנת 2017 (מיליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2017	פרמיות ברוטו בשנת 2016 (מיליוני ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות לשנת 2016
קולקטיבים ומפעלים גדולים	173	20%	71	10%	60	9%
פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	710	80%	636	90%	570	91%
סה"כ	**883**	**100%**	**708**	**100%**	**630**	**100%**

שיעור ביטולים

בהתאם להוראות הממונה, שיעור הביטולים מחושב על ידי חלוקת סכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה בסכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה הקודמת וזאת רק בהתייחס לפוליסות שתחילתן לפני השנה השוטפת ובנטרול עליית תעריפים.

שיעור הביטולים מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, בענפי מחלות ואשפוז, במונחי פרמיות, עמד על שיעור של כ- 10.5% בשנת 2018, לעומת 6.9% בתקופה המקבילה אשתקד.

שיעור הביטולים מפוליסות ביטוח סיעודי, בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, עמד על שיעור של כ- 7.5% בשנת 2018, לעומת 5.3% בתקופה המקבילה אשתקד.

מנורה מבטחים

חלק ג':
מידע נוסף ברמת כלל הקבוצה

7. מידע נוסף ברמת כלל הקבוצה

בהמשך למידע שניתן בסעיפים 2-6 לעיל, המתייחס בנפרד לכל תחום פעילות של הקבוצה, להלן תיאור מידע רוחבי המתייחס לעסקי הקבוצה.

7.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד

פעילות הקבוצה, שעיקרה בתחום הפיננסי, מושפעת מרמת הפעילות הכלכלית במשק בכלל ובשוק ההון בפרט, וכן מהשפעות מאקרו כלכליות עולמיות כמפורט להלן.

<u>סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על פעילות התאגיד</u>

האינדיקטורים לפעילות הריאלית שפורסמו במהלך החודשים האחרונים תומכים בהערכה שהמשק הישראלי ממשיך לצמוח בקצב נאה, כאשר אומדנים עדכניים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על קצב צמיחה של המשק הישראלי בשיעור של כ- 3.3% בשנת 2018. יחד עם זאת, לאור הירידה המשמעותית בפעילות סחר החוץ בעולם ולאור הריסון הפיסקאלי הצפוי בישראל קיימים חששות שקצב הצמיחה בשנת 2019 יואט.

נתוני שוק העבודה מצביעים על איתנות שוק זה - השכר המשיך לעלות כאשר המשק נמצא בסביבת תעסוקה מלאה (שיעור האבטלה נותר נמוך).

שיעור האינפלציה בשנת 2018, עמד על כ- 0.8% כאשר המשך עליית השכר והימצאות המשק בסביבת תעסוקה מלאה עלולים לתמוך בהמשך עליית האינפלציה.

מחירי הדירות התייצבו בחודשים האחרונים, תוך המשך הירידה בהתחלות הבנייה וגידול במספר המתכננים לרכוש דירה. במקביל, נמשכה עלייה מתונה בהיקף המשכנתאות כאשר ריבית המשכנתאות המשיכה לעלות במתינות.

על פי פירסומי האוצר, הגירעון הממשלתי בשנת 2018 עמד על כ- 2.9% מהתוצר. יצוין, כי בחודש ינואר 2019 חל גידול של כ- 25% בהוצאות הממשלה. בהקשר זה נציין, שב- 12 החודשים האחרונים שהסתיימו בפברואר 2019 עלה הגירעון הממשלתי המצטבר ל- 3.5% כאשר קיים חשש שהגירעון בשנת 2019, ללא התאמות פיסקליות, יגיע לכ- 4% תוצר, מה שיחייב ריסון פיסקלי משמעותי לאחר הבחירות שצפויות להתקיים בחודש אפריל 2019.

תמונת המקרו של הכלכלה העולמית ממשיכה להצביע על ירידה במומנטום, תנודתיות גבוהה וחוסר ודאות. קיים חשש שהסיכונים שיוצרת "מלחמת הסחר", בפרט בין ארה"ב לסין, יחלחלו גם לפעילות העסקית של חברות מובילות. תחזיות הצמיחה למרבית הגושים עודכנו כלפי מטה, ונמשכת ההתמתנות בסחר העולמי בקרב המשקים המפותחים. הצמצום המוניטרי הגלובלי צפוי להאט: למרות שהריבית בארה"ב ובמספר משקים נוספים עלתה, השווקים בארה"ב כבר אינם מתמחרים עוד העלאה, והשווקים באירופה משקפים דחייה במועד שבו הריבית צפויה לעלות.

ארה"ב המשיכה לצמוח בקצב גבוה. באירופה, הפעילות הכלכלית מאבדת מומנטום ומדדי הסנטימנט מוסיפים להיחלש. התבוננות במדינות העיקריות באירופה מעלה תמונה מעורבת: בצרפת ובספרד נרשמה צמיחה חיובית בשעה שבגרמניה ובאיטליה ניכרה התכווצות. בבריטניה נרשמה האצה בצמיחה, אך אי-הוודאות נותרה גבוהה לנוכח תהליך ההיפרדות מהאיחוד האירופי (הברקזיט). ביפן, פורסמו נתוני פעילות שמצביעים על התאוששות, לאחר ההתכווצות ברבעון השלישי של שנת 2018. במשקים המתעוררים חלה התייצבות יחסית, אך קצב הצמיחה עלול להיפגע עקב החרפה אפשרית ב"מלחמת הסחר" והשלכות הצמצום המוניטרי במשקים המפותחים; הצמיחה בסין נמצאת במגמת היחלשות, בעיקר במגזר הייצור. אמנם, החברות הסיניות סובלות מנסיונות הרשויות לרסן את בנקאות הצללים בסין, אולם מנגד הממשלה הסינית הכריזה במהלך חודש ינואר 2019 על תוכנית כלכלית בהיקף של כ- 200 מיליארד דולר הכוללת בעיקר הורדות מסים לחברות קטנות ועל הפחתת מכסים במטרה לתמרץ את הכלכלה הסינית. צעדים אלו של הממשלה הסינית הם האחרונים בשורה של מהלכים בהם נוקטת הממשלה בחודשים האחרונים במטרה לעודד צמיחה.

<u>שוקי האג"ח והמניות</u>

שנת 2018, הייתה שנה בה הוצגו תשואות שליליות במרבית המדדים, בעיקר בעקבות ירידות חדות שנרשמו בשווקי ההון בעולם במהלך הרבעון הרביעי של השנה. מדד MSCI World ירד

בשיעור של כ- 8% במהלך שנת 2018, כאשר בלטו לשלילה מניות השווקים המתעוררים (מדד MSCI EM ירד בכ- 14% במהלך שנת 2018).

בסיכום שנת 2018, ירד מדד ת"א 35 בשיעור של כ- 3%, בדומה לשיעור הירידה במדד ת"א 90. בלטו לשלילה במיוחד מדד ת"א ביומד שרשם ירידה של כ- 25% ומדד SME 60 עם ירידה של כ- 23%. לחיוב בלטו מדד הבנקים, שעלה בכ- 4.8%, מדד ת"א נפט גז שעלה ב- 4% ומדד ת"א טכנולוגיה שעלה בכ- 2.4%.

מדדי המניות האמריקאים העיקריים (הדאו ג'ונס, הנאסד"ק וה- S&P 500) ירדו בשיעורים של 3.9-6.2%. מדד הפוטסי האנגלי ירד בשיעור של כ- 12.5%, מדד הדאקס הגרמני ירד בכ- 18.3% ומדד הקאק הצרפתי ירד בכ- 11%.

מדד האג"ח הממשלתי השקלי ירד בשיעור של כ- 1.2%, ומדד האג"ח הממשלתי הצמוד ירד בשיעור של כ- 1.4%. מדד התל בונד 20 ירד בשיעור של כ- 1.1%, ומדד התל בונד 40 ירד בשיעור של כ- 0.4%.

במהלך שנת 2018, פוחת שערו היציג של השקל מול הדולר בשיעור משמעותי של כ- 8.1%, כאשר מול האירו פוחת השקל בשיעור של כ- 3.3%. יתרות המט"ח של בנק ישראל הסתכמו בסוף שנת 2018 בכ- 115 מיליארד דולר.

7.1.1 מגבלות ופיקוח החלים על פעילות הקבוצה

בנוסף להוראות הדין הכללי, כפופה פעילות הקבוצה בתחומי הפעילות השונים לדינים הייחודיים לתחום הביטוח והחיסכון הפנסיוני והשירותים הפיננסיים בישראל, כגון: הוראות חוק חוזה הביטוח, חוק הפיקוח, פקודת מס הכנסה, חוק קופות הגמל, חוק הייעוץ הפנסיוני, חוק שירותים פיננסיים מוסדרים ולתקנות שהותקנו מכוחם, וכן לפסיקות עקרוניות של בתי המשפט המשפיעות על פעילות הקבוצה ולחובת קבלת היתרים ורישיונות מרשויות המדינה השונות, ובכלל זה, הממונה ורשות ניירות ערך.

פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה כפופה לפיקוח רשות שוק ההון, אשר מוסמכת לקבוע הוראות הנוגעות לדרכי פעולתם וניהולם של הגופים הנמצאים תחת פיקוחה.

כמו כן, בהיותה חברה ציבורית, מפוקחת החברה גם על ידי רשות ניירות ערך וכפופה להוראות דיני ניירות ערך וכן להוראות דיני החברות החלים על חברות ציבוריות.

להלן תמצית הוראות הדין המרכזיות החלות על פעילות החברות בקבוצה וכן תמצית טיוטות שפורסמו על ידי הממונה בשנת הדוח ולאחריה עד למועד פרסום הדוח, המהותיות לפעילותן, בנוסף לדינים ולהסדרים המפורטים לעיל ולהלן במסגרת תיאור תחומי הפעילות ובמסגרת סעיפים נוספים.

7.1.2 הוראות דין החלות על פעילות הקבוצה באופן כללי

7.1.2.1 חוקים ותקנות

(א) <u>חוק הפיקוח והתקנות שהותקנו מכוחו</u>

חברות הביטוח כפופות להוראות חוק הפיקוח ותקנות שהותקנו מכוחו. חברות מנהלות של קרנות פנסיה וקופות גמל כפופות חלקית להוראות חוק הפיקוח ולחלק מתקנות הפיקוח, וכן לחוק קופות גמל. הוראות החוק והתקנות מכוחו כוללות הסדרה של ניהול חברות ביטוח וחברות מנהלות בנושאים שונים, לרבות לעניין הפרדת נכסים, השליטה והרישוי שלהן, כללי בירור תלונות ציבור, והוראות לעניין אכיפה מנהלית ופלילית בעניינים אלה. כמו כן, מכוח חוק הפיקוח, נקבעו מספר תקנות, הקובעות הוראות בדבר צורת חוזה הביטוח ותנאים שיש לכלול בחוזי ביטוח לסוגיהם.

התקנות העיקריות הבאות שהותקנו מכוח חוק הפיקוח:

(ב) <u>תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב- 2012</u>

התקנות קובעות את כללי ומגבלות ההשקעה החלים על מוצרי החיסכון לרבות הפנסיוני (קרנות פנסיה, קופות גמל, פוליסות משתפות ברווחים) ועל הנוסטרו של מבטחים וחברות מנהלות. מכח התקנות פורסמו חוזרים שונים אשר אוחדו לפרק בחוזר המאוחד- ניהול נכסי השקעה, כמפורט להלן.

(ג) <u>חוק חוזה הביטוח</u>

חוק חוזה הביטוח (להלן, לצורך פסקה זו: "**החוק**") מסדיר היבטים שונים הנוגעים לחוזה הביטוח ויחסי מבטח-סוכן-מבוטח. על פי החוק, חוזה ביטוח הוא חוזה בין מבטח לבין מבוטח המחייב את המבטח, תמורת דמי ביטוח, לשלם, בקרות מקרה הביטוח, תגמולי ביטוח למוטב. החוק מסדיר, בין היתר, את הזכאות לקבלת תגמולי ביטוח, המועדים לתשלומם, חובות וזכויות המבוטח בקשר עם חוזה הביטוח.

בנוסף כולל החוק, בין היתר, הוראות בדבר חובות גילוי של המבוטח ותוצאות אי הגילוי, תנאים לביטול חוזה ביטוח, מעמד המוטב וזכויותיו, הוראות בנוגע להשלכות של שינויים בסיכון המבוטח וכן קביעת הוראות מיוחדות החלות על ענפי הביטוח השונים (ביטוח חיים, ביטוח תאונה מחלה ונכות, ביטוח נזקים וביטוח אחריות).

(ד) <u>חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 (להלן: "חוק הגנת הפרטיות")</u>

חוק הגנת הפרטיות קובע הוראות בדבר מאגרי מידע, כהגדרתם בחוק, לרבות הסדרים בעניינים העיקריים הבאים: חובת רישום מאגר בפנקס מאגרי המידע, הוראות לגבי איסוף מידע למאגר מידע, ניהול, שימוש והחזקה של מאגר מידע, זכות העיון במידע, חובת אבטחת המידע במאגר ועוד.

(ה) <u>חוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 (להלן: "חוק איסור הלבנת הון")</u>

בהתאם לחוק איסור הלבנת הון ולצווים מכוחו, מוטלות על מבטח, קופת גמל, סוכן ביטוח חובות זיהוי ואימות פרטי המבוטח בפוליסות ביטוח חיים בהם קיים מרכיב חיסכון ופרטי עמית בקופות גמל, וכן חובת שמירה של מסמכי הזיהוי. בנוסף, קיימת חובת דיווח לרשות לאיסור הלבנת הון במקרים שהוגדרו בצו לרבות בשל פעולות בלתי רגילות הנחזות כפעולות מעוררות חשד.

בחודש מאי 2017, פורסם צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של מבטחים, סוכני ביטוח וחברות מנהלות, למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ז-2017 (להלן: "**צו איסור הלבנת הון**"), המאחד את הוראות הצווים הקיימים (לעניין מבטח חברות מנהלות וסוכני ביטוח) ומרחיב את תחולתו גם ביחס לקרן פנסיה כללית (אך לא ביחס לקרן פנסיה מקיפה) ולקופת גמל להשקעה. בצו נוספו, בין היתר, חובות בקרה שוטפות, חובות דיווח נוספות, חובת קביעת מדיניות וניהול סיכונים בעניין איסור הלבנת הון ומימון טרור וכן נוספה הוראה לעניין חובת "הכרת הלקוח" בעת התקשרות עם לקוח חדש. בחודש פברואר 2018, פרסמה הממונה חוזר שעניינו "**ניהול סיכוני הלבנת הון ומימון טרור בגופים מוסדיים**", וזאת בהמשך לפרסום **צו איסור הלבנת הון**. במסגרת החוזר נקבעו, בין היתר, נושאים אליהם תתייחס מדיניות הגוף המוסדי לניהול סיכוני הלבנת הון ומימון טרור ונהלים ליישומה וזאת, בין היתר, בקשר לזיהוי הסיכונים ולאמצעים להפחתתם. כמו כן, נקבע כי דירקטוריון הגוף המוסדי יאשר, יפקח ויבקר את יישום המדיניות. בנוסף, נקבע כי הליך הכרת הלקוח יתבצע באמצעות שאלון מובנה שייערך בהתאם לקווים המנחים שבנספח א' לחוזר, וכי בירור קיומו של חשבון של איש ציבור כהגדרתו בחוזר יבוצע באמצעות

הטופס המובנה בנספח ב' לחוזר. מועד התחילה של הוראות החוזר הינו מועד התחילה של צו איסור הלבנת הון, היינו חודש מרס 2018.

(ו) **חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (שירותים פיננסיים מוסדרים), התשע"ו-2016** (להלן, לצורך פסקה זו: "**החוק**"). בחודש אוגוסט 2016, פורסם ברשומות החוק שעניינו הסדרת הפיקוח על נותני שירותי מטבע ונותני שירותי האשראי החוץ בנקאי. עניינו של החוק בהסדרת הפיקוח על נותני שירותי מטבע ונותני שירותי האשראי החוץ בנקאי. עיקרי החוק כוללים, בין היתר, מינוי מפקח על נותני שירותים פיננסיים, אשר הינו המפקח המוגדר בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, אשר יפקח על פעילות של העמדת אשראי חוץ בנקאי שלא על ידי גופים מוסדיים ועל פעילות נותני שירותי מטבע. השירותים המפוקחים בהתאם לחוק זה יהיו מתן אשראי מסוגים והיקפים מסוימים על ידי גופים כאמור וכן עסקאות ניכיון. על פי החוק קיימים מספר סוגי רישיונות, בהתאם לסוגי הפעילויות המבוקשות על ידי נותני השרות, והיקפן. החוק נכנס לתוקף ביום 1 ביוני 2017, ביחס לנותני שירותי אשראי. בחודש מאי 2018, פורסם צו הפיקוח על שירותים פיננסיים (שירותים פיננסיים מוסדרים)(דחיית יום התחילה המאוחר), התשע"ח-2018, לפיו נדחה יום התחילה של הוראות החוק לעניין נותני שירות בנכס פיננסי עד ליום 1 באוקטובר 2018, או עד ליום פרסומו של צו איסור הלבנת הון לעניין נותני שירות בנכס פיננסי, לפי המוקדם מביניהם. האסדרה במסגרת חקיקה זו חולקה למספר מקטעים כשבכל אחד מהם מוסדרים תחומי שירותים פיננסים שונים. במקטע הראשון הוסדרו תחום מתן שירות בנכס פיננסי ותחום מתן האשראי. מקטע זה עוגן כאמור בחוק. המקטע השני, עוסק בין היתר, באסדרת הבנקאות הזעירה, לחברי אגודה או לקרוביהם, לרבות, מתן אשראי, ניהול פיקדונות וניהול תשלומים. המקטע השלישי, מסדיר את תחום מתן האשראי החוץ בנקאי באמצעות פלטפורמה המתווכת באופן מקוון - בין מלווים ללווים שהם יחידים. יצוין, כי תיווך מקוון באשראי בין מלווים ללווים שהם תאגידים, מוסדר בחוק נפרד אשר הרשות לניירות ערך אמונה על אסדרתו. בחודש מרס 2018, פורסם ברשומות צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של נותני שירותי אשראי למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ח-2018, אשר מסדיר את החובות לעניין איסור הלבנת הון ומימון טרור של "נותן שירותי אשראי" שהוא גוף פיננסי, לרבות, הכרת הלקוח, זיהוי פנים אל פנים, רישום פרטי הלקוח ואימותם, וחובות בקרה ודיווח.

(ז) **חוק ההגבלים העסקיים (תיקון מס' 21), התשע"ט-2019** – בחודש ינואר 2019, פורסמו ברשומות תיקון 20 ו- 21 לחוק ההגבלים העסקיים, תשמ"ח-1988, אשר עיקריהם כלהלן: שמו של החוק שונה ל"חוק התחרות הכלכלית"; תקרת העיצום הכספי לפי החוק אשר עמדה על 24 מיליון ש"ח עלתה לסך של עד 100 מיליון ש"ח; הורחבה האחריות הפלילית בחוק על נושאי משרה בתאגיד, תוך קביעת עבירה עצמאית של היעדר פיקוח (גם אם לא בוצעה על ידי תאגיד או עובדיו הפרה כלשהי של החוק), כך שהחוק מחייב כעת את נושאי המשרה לפקח ולעשות כל שניתן למניעת עבירה לפי החוק. הפרת חובת פיקוח זו עלולה לגרור סנקציה פלילית של מאסר עד שנה וקנס הקבוע ליחיד בשל אותה עבירה. כמו כן, הורחבה ההגדרה של בעל מונופולין כך שתחול גם על תאגיד המחזיק ב"כוח שוק משמעותי שאינו זמני" גם אם נתח השוק שלו נמוך מ- 50%. בנוסף, הוחמרה הענישה בגין עבירת ההסדר הכובל, מ- 3 שנות מאסר לעד 5 שנות מאסר.

7.1.2.2 חוזרי ממונה, הנחיות, ניירות עמדה והכרעות עקרוניות

(א) <u>קודקס הרגולציה ("החוזר המאוחד")</u>

החל משנת 2011, מפרסם הממונה פרקים וטיוטות פרקים מתוך החוזר המאוחד, במטרה לרכז ולארגן מחדש את הוראות הממונה כפי שניתנו במהלך השנים לגופים המפוקחים על ידו. קודקס הרגולציה יורכב, בסופו

של התהליך, משני "חוזרי על": אחד לגופים מוסדיים ושני לסוכני ביטוח, משווקים ויועצים פנסיוניים.

(ב) בחודש אוגוסט 2018, פרסמה הממונה חוזר שעניינו "**דירקטוריון גוף מוסדי**". החוזר מסדיר באופן מקיף את כללי הממשל התאגידי של דירקטוריון גוף מוסדי וועדותיו תוך קביעת סטנדרט מינימלי לניהול תקין של הגוף המוסדי בכל הקשור לפעולת הדירקטוריון וועדותיו, וזאת באמצעות קביעת הוראות לעניין כשירות חברי הדירקטוריון, הרכבו, תפקידיו, סמכויותיו ואופן התנהלותו. החוזר האמור, יבטל ויחליף חוזרים קיימים הנוגעים לנוהל עבודת דירקטוריון וועדותיו תוך הצהרה כי הוראות החוזר נועדו להחליף גם את הוראות **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(דירקטוריון וועדותיו), התשס"ז-2007** שבתוקף, אשר תמשכנה לחול על חברות מנהלות של קופות גמל ענפיות בלבד (להלן: "**תקנות דירקטוריון וועדותיו**"). מועד התחילה שנקבע להוראות החוזר, הינו ביום תחילתן של **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(קופות גמל ענפיות וניגוד עניינים)(תיקון), התשע"ח-2018**, קרי, ביום 25 באפריל 2019, למעט הוראות המעבר הפרטניות המפורטות בסעיף 5 לחוזר דירקטוריון גוף מוסדי.

(ג) בחודש דצמבר 2017, פרסמה הממונה חוזר שעניינו "מבנה הגילוי הנדרש בדוח התקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II", בו נקבעו הוראות לעניין מבנה הגילוי הנדרש בדוח התקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II, לרבות דרישת ביקורת על גילוי כאמור, וכן התנאים לבחינת מתן אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת לראשונה על יישום הוראות חוזר סולבנסי.

(ד) בחודש יוני 2017, פרסמה הממונה חוזר שעניינו **"הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס SOLVENCY II" (להלן: "חוזר סולבנסי")**. מטרת החוזר הינה לכונן משטר כושר פירעון חדש לחברות הביטוח, בהתבסס על הוראות הדירקטיבה המכונה "SOLVENCY II" שאומצה על ידי האיחוד האירופאי ולהביא לכך שחברת ביטוח תחזיק כרית לספיגת הפסדים הנובעים מהתממשותם של סיכונים בלתי צפויים להם היא חשופה, אשר לא זוהו על ידה באופן ספציפי או שלא הוערכו באופן מספק. החוזר קובע כיצד על חברות הביטוח ליישם את משטר כושר הפירעון המבוסס סולבנסי אשר מונהג באיחוד האירופאי החל מינואר 2016. היקף דרישות ההון מחברות הביטוח, בהתאם להוראות, יכנסו לתוקף באופן מדורג, החל מיום 30 ביוני 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2024. לפרטים בדבר דרישות ההון של הקבוצה והליך המעבר למשטר כושר פירעון כלכלי מבוסס **SOLVENCY II**, ראה סעיף 2.3.1 לדוח דירקטוריון, וכן באור 14 לדוחות הכספיים.

(ה) בחודש מרס 2018, פרסמה הממונה עמדה שעניינה "**הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב**". אשר מבקשת להבהיר ולסנכרן הגדרות במונחים "הון נדרש" ו"הון מוכר" עבור חלק מסעיפים בתנאי מכשירי הון שהונפקו בעבר ובפרט סעיפים המתייחסים לנסיבות משהות שבהן יופעלו מנגנוני ספיגת הפסדים (כגון דחיה או ביטול קרן וריבית) וסעיפים המתייחסים לתנאים לפדיון מוקדם. לעיתים הגדרת מונחים בתנאי המכשירים מפנה להוראות הממונה באופן כללי, ובמקרים אחרים ההגדרה מפנה מפורשות לתקנות ההון המינימאלי. עם כניסתם לתוקף של חוזר סולבנסי אשר פורסם בחודש יוני 2017, וחוזר שפורסם בחודש מרס 2018, שעניינו "**הוראות בדבר הון עצמי לכושר פירעון של מבטח**" (להלן - "**חוזר הון עצמי לכושר פירעון**"), יחושבו ההון העצמי וההון הנדרש של חברות הביטוח על פי חוזרים אלו, לפי העניין, ולא על פי תקנות ההון אשר בוטלו. בהתאם לאסדרה האמורה לגבי חברות ביטוח שקיבלו את אישור הממונה לביצוע ביקורת על יישום הוראות חוזר סולבנסי, המונח 'הון נדרש' (לרבות 'הון מינימאלי נדרש' ומונחים דומים) - יפורש בהתאם להגדרת המונח "סף הון מינימאלי (MCR)

בחוזר סולבנסי בגבולו העליון כלומר 45% מ- SCR (כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה). כמו כן, המונח 'הון עצמי' (לרבות 'הון מוכר' ומונחים דומים) יפורשו בהתאם להגדרת המונח "הון עצמי" בחוזר סולבנסי. לגבי חברות שלא קיבלו את אישור הממונה, המונחים "הון עצמי" ו"הון עצמי נדרש לכושר פירעון" יפורשו בהתאם להגדרתם בחוזר הון עצמי לכושר פירעון.

(ו) בחודש אפריל 2018, פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(הון עצמי מזערי נדרש לקבלת רישיון מבטח), התשע"ז-2017. התקנות קובעות, בין היתר, דרישות הון עצמי מזערי ראשוני נדרש לקבלת רישיון מבטח ישראלי וכן מבטלות את תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח)(הון עצמי מינימלי נדרש ממבטח), התשנ"ח-1998 (להלן: "תקנות ההון הישנות"). לפרטים נוספים בדבר משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II של חברות ביטוח ראה באור 14 בדוחות הכספיים.

(ז) בחודש אוקטובר 2016, פרסמה הממונה חוזר שעניינו "**ממשק אינטרנטי לאיתור מוצרי ביטוח**". החוזר מפרט את הדרישות מחברות הביטוח לצורך הפעלת ממשק אינטרנטי מרכזי שבכוונת רשות שוק ההון להשיק, אשר יאפשר לציבור המבוטחים לאתר את מוצרי הביטוח שברשותם אצל כל חברות הביטוח בקלות ובמהירות ולבחון את תנאיהם. בחודש אוגוסט 2018, פורסם תיקון לחוזר המתייחס למידעים שעל החברה להעביר לממונה בקשר עם פוליסות ביטוח רכב רכוש וביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות החולים. התיקון ייכנס לתוקפו החל מחודש מרס 2019.

(ח) בחודש אוגוסט 2016, פורסם נייר עמדה בנושא "**חזון דיגיטלי**", אשר מטרתו להתוות את חזון רשות שוק ההון, בנושא הדיגיטציה בגופים המוסדיים, ולתאר שורה של צעדים, פנימיים וחיצוניים, שיינקטו על ידי הרשות במטרה לקדם את התשתית הטכנולוגית ואת הדיגיטציה בענף. נייר העמדה מגדיר "דיגיטל" כמורכב מארבעה רכיבים עיקריים: (1) מובייל- היכולת להיות מקושר בכל זמן ובכל מקום לכל שירות; (2) האינטרנט של הדברים/מכשור לביש- היכולת לקיים ניטור וחיתום רציף אחר הלקוחות, להתאים את תנאי הפוליסה והמחיר לדרישות הלקוחות, אורח חייהם והשינויים במהלכם; (3) ביג דאטה/כריית מידע/ניתוחים סטטיסטיים- היכולת להכיר את הלקוח טוב יותר, להתאים ללקוחות מוצרים באופן טוב יותר, ולשווק אותם בצורה מתאימה ואפקטיבית יותר; (4) ענן- וירטואליזציה של משאבי אנוש והיכולת לשעבד יכולות עיבוד רבות בצורה נקודתית. נייר העמדה מפרט שלושה רבדים עיקריים בהם משתקפת הדיגיטציה כאמצעי להשגת יעדים: (1) בממשק בין גופים מוסדיים ללקוחות; (2) במערכות מידע בגופים המוסדיים; (3) בתוך רשות שוק ההון, בממשק בינה לבין המבוטחים ובינה לבין הגופים המפוקחים. בנייר העמדה נקבע, בין היתר, כי הן גופים מוסדיים שיציגו תכנית אסטרטגית להיערכות לעידן הדיגיטלי, ולשיפורים טכנולוגיים, והן גופים מוסדיים שיבנו תכניות עבודה רב שנתיות למיכון ודיגיטציה של תהליכים עסקיים הרלוונטיים למוצרים ובתהליכים עסקיים רוחביים- יזכו להקלות בדרישות ההון. כמו כן, נקבע בנייר העמדה כי בכדי לעודד כניסת שחקנים חדשים לשוק הביטוח והחיסכון, תשקול הרשות מתן הקלות בדרישות רגולטוריות לגוף שיתעתד לפעול במתכונת דיגיטלית לחלוטין.

(ט) בחודש יולי 2015, פורסם חוזר שעניינו "**צירוף לביטוח**", במסגרתו נקבעו הוראות להסדרת ההתנהלות של חברות ביטוח ושל סוכני ביטוח בעת צירוף מבוטחים לתוכנית ביטוח, לרבות לעניין הוספת כיסוי הרחבה או כתב שירות לפוליסה קיימת. בין היתר, נקבעו בחוזר הוראות לעניין התאמת הביטוח לצרכי המועמד לביטוח, התנהלות לקראת כריתת חוזה הביטוח, קבלת הסכמה לכריתת חוזה ביטוח, ומסירת מידע רלוונטי לאחר הצירוף לתכנית הביטוח (לרבות הפרטים שיש להציג בדף פרטי הביטוח). כמו כן, נקבעו בחוזר הוראות לעניין חובת תיעוד שלבים

מסוימים בתהליך ואופן התיעוד, וכן הוראות לעניין הליכי בקרה נדרשים. החוזר אף קובע הוראות מיוחדות בכל הקשור לשיווק ביטוח באופן יזום. החוזר חל על חברות הביטוח, על ה"פול" ועל סוכני ביטוח במרבית ענפי הביטוח. בחודש מרס 2017, פרסמה הממונה תיקון לחוזר במסגרתו הוסף לחוזר נספח שעניינו "**נהגים שאין לעשות בהם שימוש בעת צירוף לביטוח**". הוראות הנספח נכנסו לתוקף ביום 1 ביולי 2017. בחודש יולי 2018, פורסם תיקון נוסף לחוזר, הקובע, בין היתר כי במסגרת הליך התאמת הצרכים סוכן הביטוח או חברת הביטוח יכללו בדיקה של המוצרים הקיימים ברשותו של המועמד לביטוח על ידי שאילתה לאתר "הר הביטוח". שאילתה כאמור תבוצע באמצעות הרשאת שימוש פרטנית. בנוסף, עודכן הנספח שעניינו "נהגים שאין לעשות בהן שימוש בעת צירוף לביטוח", בין היתר, בכל הנוגע לתנאים לצירוף מבוטח לפוליסת פרט המעניקה פיצוי כאשר למבוטח קיימת פוליסה אחרת המעניקה פיצוי עבור מקרה ביטוח דומה. להערכת הקבוצה, הוראות החוזר מכבידות על הליכי המכירה של מוצרי הביטוח בערוצי השיווק השונים של הקבוצה, לרבות תוך הרחבת חובות הגילוי והרחבת אחריות המבטח והסוכן. מעבר לכך, הוראות החוזר מחייבות היערכות מתאימה, בדגש על התאמת תהליכי העבודה לרבות התאמות מיכוניות, הכשרת עובדים, והנחיית סוכנים, אשר החברה החלה לנקוט בה במהלך שנת 2016. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, והן תלויות, בין היתר, בהתנהגות הסוכנים והלקוחות בפועל.**

<u>חוזרים הנוגעים להשקעות של גופים מוסדיים</u>

(א) בחודש מרס 2018, פורסם פרק 4 חלק 2 בשער 5 בחוזר במאוחד (קודקס הרגולציה) בנושא ניהול נכסי השקעה. הפרק מאחד בתוכו את כל חוזרי הממונה בנושא השקעות ומבטל את החוזרים הספציפיים אשר הוטמעו בתוכו, לרבות חוזר "**כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים**", הקובע הוראות משלימות לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים) התשע"ב-2012, בין היתר, הוראות לענין עסקאות עם צד קשור ובאמצעותו מתן הלוואות השקעה בשותפות ועוד. וכן חוזר "**ניהול השקעות באמצעות סלי השקעה**" המסדיר, בין היתר, דרך ההקמה, אישור ותפעול סלי השקעה.

(ב) בשנת 2008, פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות),תשס"ח 2008** (להלן: "**תקנות ההוצאות**"). אשר מתירות לגבות מנכסי המבוטחים והעמיתים הוצאות ישירות. בחודש מאי 2018, האריכה ועדת הכספים את תוקף **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות) (תיקון מס' 2), התשע"ד**-2014, מחודש מרס 2014, כהוראת השעה, ובתחולה רטרואקטיבית החל מה- 1 בינואר 2018 ועד ליום 31 בדצמבר 2019. הוראת השעה מאפשרת לגבות הוצאות הנובעות מעמלות ניהול חיצוני, בין היתר, בשל השקעות בקרנות השקעה, תעודות סל, קרן או קרן חוץ, וכן בגין עמלות הנובעות מהשקעה בקרן טכנולוגיה עילית, ותוך ביטול, בתוקף החל מסוף שנת 2018, של האפשרות לגבות הוצאות ישירות בגין הלוואות לעמיתים ומבוטחים. במקביל, במסגרת הוראת השעה, התקרה לשיעור ההוצאות הישירות שניתן לגבות בגין עמלות ניהול חיצוני כאמור, בשיעור כולל של עד 0.25%, נותרה בעינה.

7.1.3 ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

7.1.3.1 חוקים ותקנות

(א) **חוק קופות הגמל**

חוק זה מסדיר את תחום הפעילות של קופות הגמל (לרבות קרנות הפנסיה). הוראות החוק והתקנות מכוחו כוללות הסדרה של ניהול חברות מנהלות (וחברות ביטוח ביחס לקופות ביטוח) בנושאים שונים,

לרבות לעניין הפרדת נכסים, השליטה והרישוי שלהן, כללי בירור תלונות ציבור, והוראות לעניין אכיפה מנהלית ופלילית בעניינים אלה.

במסגרת החוק נקבעה זכותו של עובד לבחור את קופת הגמל בה יפקיד מעבידו את הכספים עבורו; בהקשר זה נקבע כי במידה והעובד הזכאי לא בחר בקופת גמל מסוימת בהתאם לזכותו זו, תהא ההפקדה בקופת הגמל שזהותה נקבעה בדין או בהסכם המעניק לעובד את הזכות להפקדת כספים על שמו בקופת גמל.

במסגרת החוק נקבעה הוראת שעה, שפקעה בחודש מרס 2018, שבמסגרתה הופעל מנגנון בתיווכה של הממונה, לאיתור כספים של עמיתים במעמד לא פעיל בקרנות פנסיה, אשר הינם במקביל עמיתים פעילים בקרן פנסיה אחרת, תוך העברת הכספים לקרן הפנסיה הפעילה, אשר תבוצע כל עוד לא יביע העמית התנגדות להעברה (opt-out). הוראת השעה יושמה בשנים 2016 ו-2017. בחודש מרס 2018 בוצע יישום נוסף ואחרון של הוראת השעה.

מכוח חוק קופות הגמל הותקנו, מעת לעת, תקנות שונות המסדירות נושאים שונים בקשר עם קופות גמל (לרבות קרנות פנסיה) וחברות מנהלות ובכלל זה, כללי השקעה לגופים מוסדיים, הוצאות המותרות בניכוי לגוף מוסדי, שיטות שערוך לגבי נכסים שונים בקופות הגמל, חובת השתתפות על חברה מנהלת באספות כלליות ועוד.

(ב) בחודש ינואר 2017, פורסם ברשומות **חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (קופת גמל) (תיקון מס' 20), התשע"ז-2017**, שעניינו איסור קיומה של זיקה בין עמלת ההפצה לדמי הניהול הנגבים מהעמיתים. התיקון קובע במפורש שאין לחשב עוד את עמלת ההפצה בזיקה לדמי הניהול הנגבים מהעמית. עוד נקבע כי חישוב עמלת ההפצה בזיקה לדמי הניהול תהווה עבירה שהעונש בגין הפרתה הוא שנת מאסר או קנס, על פי זהות המפר. התיקון לחוק נכנס לתוקף ביום 1 באפריל 2017. הקבוצה מיישמת את הוראות התיקון בתוקף מהמועד הנ"ל.

(ג) **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (דמי ניהול), התשע"ב-2012**

התקנות קובעות, בין היתר, את השיעור המירבי של דמי הניהול שניתן לגבות מעמיתים במוצרי חיסכון ארוך טווח, וכן כי בחשבונות של עמיתים שיש לאתרם בהתאם לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל)(איתור עמיתים ומוטבים), התשע"ב-2012, ושלא אותרו בפרק הזמן שנקבע, יופחתו דמי הניהול ל- 0.3% מהיתרה הצבורה. במועד שבו חודש הקשר עם עמית כאמור ניתן יהיה לחזור ולגבות את שיעור דמי הניהול שנגבו מהעמית במועד ניתוק הקשר וכן את ההפרש בין דמי הניהול המופחתים הנ"ל (0.3%) לבין הנמוך מבין 0.5% או שיעור דמי הניהול שנגבו מהעמית במועד ניתוק הקשר.

(ד) **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ז-2017 (להלן: "התקנות"), תיקון לחוזר פנסיה שעניינו הוראות דיווח כספי לקרנות פנסיה חדשות ולחוזר פנסיה שעניינו הוראות לניהול קרן חדשה (להלן: " החוזרים").**

בחודש מרס 2017, פורסמו התקנות, אשר מעגנות את ההמלצות שפורטו בדוח הצוות להגברת הוודאות בחיסכון פנסיוני, ומשנות, מיום 1 ביולי 2017, את אופן הקצאת אג"ח מיועדות מסוג "ערד" לקרנות הפנסיה (ההקצאה הינה בשיעור קבוע של 30% מנכסי קרן הפנסיה המקיפה), באופן שנותן עדיפות למקבלי קצבה ולעמיתים מבוגרים על חשבון שיעור ההקצאה לעמיתים צעירים: שיעור ההקצאה למקבלי קצבה יעלה ל- 60%, שיעור ההקצאה לעמיתים מגיל 50 ועד ליציאה לפנסיית זקנה יהיה עד 30%, ולעמיתים עד גיל 50 יוקצו אג"ח המיועדות שיוותרו, כאשר שיעור ההקצאה ל- 3 הקבוצות האמורות יהיה בהתאם לשיעור היחסי של כל קבוצה בקרן הפנסיה המקיפה הרלבנטית, וישתנה מקרן לקרן, כאשר עד לתום שנת 2023, שיעור ההקצאה לעמיתים בני 50

ומעלה ולשאר העמיתים שאינם מקבלי קצבה בקרן מסוימת יהיה זהה. כמו כן נקבע בתקנות, כי שיעור ההקצאה למקבלי הקצבה של קרן מסוימת עשוי לגדול עד לכדי 85% מסך נכסיהם, ככל ששיעור ההקצאה לעמיתים שאינם מקבלי קצבה בקרן יהיה, לפני הגדלת ההקצאה כאמור, גבוה ביותר מ- 0.5% משיעור ההקצאה לעמיתים שאינם מקבלי קצבה בקרן אחרת, וזאת כדי לעודד מעבר עמיתים לקראת גיל פרישה לקרן שכזו ובכך להגדיל את התחרות על עמיתים מבוגרים לקראת פרישה. בחודש יוני 2017, פורסם חוזר שעניינו **כללים להגדלת שיעור זקיפת התשואה למקבלי קצבה בקרנות פנסיה חדשות**, אשר קובע כי רק אם הפער בשיעורי ההקצאה לעמיתים שאינם מקבלי קצבה יעלה על 1.5%, תוכל הקרן להגדיל את שיעור ההקצאה למקבלי הקצבה בקרן מעבר ל- 60%. בחודש מאי 2017, התפרסמו תיקונים לחוזרי פנסיה **שעניינם הוראות דיווח כספי לקרנות פנסיה חדשות, הוראות לניהול קרן חדשה והוראות לניהול קרן חדשה כללית** (להלן - "**החוזרים**"). החוזרים, אשר נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2018, קובעים הוראות משלימות להוראות התקנות, לרבות הוראה שלפיה הפנסיות של מקבלי קצבת נכות או שאירים, שמועד אירוע הנכות או הפטירה חל לאחר מועד התחילה של החוזרים, והפנסיות של מקבלי קצבת זקנה, שיפרשו לאחר מועד התחיל כאמור, יהיו צמודות לפער שבין התשואה שתושג בפועל בגין תיק מקבלי הקצבה לבין הנחת התשואה - כאשר גירעונות (או עודפים) בשל פער זה ניתן יהיה לפרוס על פני 3 שנים. השילוב, החל מינואר 2018, של רפורמת האג"ח המיועדות ביחד עם החוזרים הנ"ל, הביאו למצב שבו, בניגוד למצב שהיה עד לתום שנת 2017 - פרישה לפנסיית זקנה לא מייצרת גרעון אקטוארי לקרן הפנסיה.

(ה) **חוק הייעוץ הפנסיוני**

בחוק זה הוסדר העיסוק במקצועות הייעוץ או השיווק הפנסיוני. נקבעו בו, בין היתר, הוראות בדבר חובת הרישוי והוראות לגבי אופן ההתנהלות של סוגי בעלי הרישיון השונים (לרבות תאגיד בנקאי כיועץ פנסיוני), תוך קביעת חובות אמון וחובת זהירות ואיסור על ניגוד עניינים אפשרי בין היועץ או המשווק ללקוח, כללים לענין תגמול יועצים פנסיונים והוראות בדבר פיקוח ואכיפה מנהלית ופלילית. כמו כן, מסדיר החוק את פעילות המסלקה הפנסיונית (לענין זה ראה גם סעיף 2.1.1 לעיל).

(ו) **חוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963**

חוק זה קובע, בין היתר, כללים לעניין ההפקדות בקופות הגמל של מרכיב הפיצויים, ובכלל זה לגבי פוליסות הכפופות לתקנות קופות הגמל (ביטוחי מנהלים) וקרנות הפנסיה, וכן הוראות הגנה על כספים שהופקדו כאמור מפני עיקול, שעבוד, החזרה או העברה.

(ז) **חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958**

בהתאם להוראות סעיף 19א לחוק הגנת השכר, על קופות גמל לפעול לגביית חובות ממעביד. קופות הגמל יהיו רשאיות להשתחרר מחובתן אם יוכיחו כי לא התרשלו או כי חלו נסיבות אחרות המצדיקות שחרור מחבות זו.

(ח) **פקודת מס הכנסה**

בפקודת מס הכנסה קבועות הטבות מס הניתנות עקב הפקדת כספים בקופות גמל, ובכלל זה לגבי פוליסות הכפופות לתקנות קופות הגמל (לעצמאיים וביטוחי מנהלים) וקרנות הפנסיה, והטבות מס הניתנות לכספים המשתלמים מהן וכן "קנסות" על משיכות שאינן בהתאם לתנאי ההסדר התחיקתי.

(ט) **תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964**

תקנות אלה מסדירות נושאים שונים הנוגעים לניהולן של קופות גמל, קרנות פנסיה, וקופות ביטוח וחובות הביטוח החלות עליהם. הנושאים העיקריים המוסדרים בתקנות הינם, בין היתר, קביעת שיעורי ההפרשות המותרים להפרשה לטובת חיסכון פנסיוני, תוך אבחנה בין עמיתים שכירים ועמיתים עצמאים, וכן קביעת אפשרויות המשיכה של הסכומים הצבורים בהם והתנאים לעניין זה.

(י) **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי), התשס"ז-2006**

התקנות קובעות עקרונות בסיסיים בביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי, שמטרתם העיקרית שמירה על ענייני המבוטחים והבטחת כיסוי ביטוחי נאות. בתקנות נקבע כי בעל הפוליסה יכול שיהיה מעביד בלבד; למבוטח הבודד יתאפשר מעבר לפוליסת פרט בעת פקיעת הביטוח הקבוצתי או בעזיבת עבודה (תוך 60 ימים), בתנאים דומים לפוליסות פרט של המבטח במועד המעבר וללא חיתום מחדש. כן קובעות התקנות חובה על המבטח להמציא לכל מבוטח בקבוצה פוליסה, דף פרטי ביטוח ודיווח שנתי.

(יא) **תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), תשנ"ג-1993**

בתקנות אלה כלולות הוראות, לעניין ביטוח חיים קבוצתי, ריסק (ללא מרכיב חיסכון) ובכלל זה הגדרת הקבוצות וגודלן המינימאלי, תקופת הביטוח, ותקרת העמלות לסוכנים. בנוסף, הממונה הוסמך לקבוע הוראות לגבי פוליסת המשך במקרה של הפסקת הביטוח הקבוצתי וללא חיתום מחדש.

(יב) **תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי הפרדת חשבונות ונכסים של מבטח בביטוח חיים), התשמ"ד-1984**

תקנות אלה קובעות הנחיות בדבר דרכי הפרדת החשבונות והנכסים של עסקי ביטוח חיים מכלל עסקי הביטוח של מבטח, והפרדת נכסים של עסקי ביטוח חיים משתתף ברווחים מנכסים של עסקי ביטוח חיים אחרים.

(יג) **חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (תיקון מס' 18), התשע"ח – 2018**

בחודש יולי 2018, פורסם תיקון לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות במסגרתו נקבע כי מבטח שמוכר בטוח חיים אגב הלוואה לדיור, בהתאם למטרת ההלוואה שנקבעה בחוק, לא יסרב למכור פוליסה כאמור לאדם עם מוגבלות מקצרת חיים, עקב מוגבלותו, אלא אם ההחלטה התבססה על החלטת אקטואר ממונה שמונה בהתאם להוראות שקבע הממונה בעניין זה. כן נקבע כי במסגרת הפוליסה כאמור תקבע תקופת אכשרה של שנתיים וחצי.

7.1.3.2 חוזרי ממונה, הנחיות, ניירות עמדה והכרעות עקרוניות

(א) בחודש מאי 2017, פרסמה הממונה תיקון לחוזר שעניינו "**קווים מנחים לעניין תכניות לביטוח מפני אובדן כושר עבודה**", הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, אשר יאפשר למועמדים לביטוח לערוך השוואה בין תכניות הבסיס השונות וההרחבות השונות לתוכנית הבסיסית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה. החוזר קובע הגדרה אחידה לאובדן כושר עבודה וכן הוראות שונות לתכנית הבסיסית לרבות בכל הנוגע לתקופת הביטוח, תקופת ההמתנה, היקף הכיסוי, תגמולי הביטוח ואופן חישובם, חריגים לכיסוי, כיסוי בתקופת העדר עבודה ואפשרות קיזוז תגמולי הביטוח במקרה של תשלום מגורמים ממשלתיים או ממבטחים אחרים. החוזר חל על כל התכניות לביטוח אבדן כושר עבודה, אישיות או קבוצתיות שישווקו, יוארכו או יחודשו החל מיום 1 באוגוסט 2017 (להלן: "**המועד הקובע**"). בהמשך לאמור, הגישה הקבוצה

פוליסות פרט וקבוצתית עדכניות לאישור הממונה, ובהתאם התקבל אישורה.

(ב) בחודש ינואר 2017, פורסם תיקון לחוזר מחודש ספטמבר 2016, שעניינו **"הצטרפות לקרן פנסיה או לקופת גמל"**, אשר מסדיר את תהליכי ההצטרפות לקרן פנסיה, קופת גמל לחסכון וקרן השתלמות, ועדכון הפרטים אצלן, ואף מסדיר את הליך איתור החיסכון הלא פעיל של מצטרף חדש לקרן פנסיה ואיחודו לחשבון העמית בקרן הפנסיה החדשה שלו (בדומה לעקרון שבחוזר איחוד חשבונות קיימים בקרנות פנסיה חדשות). היקף השפעת החוזר אינה ניתנת לאומדן, שכן אין בידי הקבוצה מידע לגבי שיעור לקוחותיה הלא פעילים שיחלו להפקיד בקרנות פנסיה מתחרות, ואין בידי הקבוצה מידע לגבי היקף הנכסים שצפוי לעבור לקרנות הפנסיה שבניהול הקבוצה בעקבות הצטרפותם של עמיתים חדשים.

(ג) בחודש מאי 2016, חתמה ישראל על הצטרפותה להסכם הרשויות המוסמכות ליישום **האמנה המולטילטרלית לחילופי מידע אוטומטי הנוגע למידע פיננסי (Common Reporting Standart –CRS)** וליישום האמנה המולטילטרלית לדיווח בין מדינתי (Country – CBC by Country Report) ה- CRS הינו הסכם ליישום חילופי מידע אוטומטיים בנוגע לחשבונות פיננסים של תושבים זרים. ההסכם ותקניו פותחו על ידי ה- OECD לצורך אכיפת דיני המס. ההסכם מגדיר תקן הקובע, בין היתר, הוראות לגבי סוג המידע והגופים הפיננסים עליהם תחול החובה של העברת המידע לרשויות והמועד להעברת המידע. התקן נשען במידה רבה על המודל שפותח במסגרת יישום מדיניות ה- FATCA. בחודש אוקטובר 2017, פרסמה הממונה נייר שעניינו **היערכות ליישום הסכם לחילופי מידע אוטומטיים**, במסגרתו הובהר כי במהלך תקופת הביניים עד להשלמת תהליך התקנת התקנות, יהיה רשאי גוף מוסדי לבקש את פרטי התיעוד העצמי הנדרשים בהוראות התקן, ובכלל זה, הצהרה מהלקוח על המדינה או המדינות שבהן הוא תושב לצרכי מס והפרטים הרלבנטיים לתיעוד העצמי. משכך, הובהר כי סירוב של גוף מוסדי לפתוח חשבון בשל חוסר שיתוף פעולה מצד לקוח למסירת מידע, לא ייחשב מבחינת הממונה כפעולה שאינה עולה בקנה אחד עם הוראות הדין. בחודש ינואר 2019, אישרה ועדת הכספים את **תקנות מס הכנסה (יישום תקן אחיד לדיווח ולבדיקת נאותות של מידע על חשבונות פיננסיים), התשע"ט-2019**, והן פורסמו ביום 6 בפברואר 2019. התקנות מסדירות את אופן זיהוי הלקוחות שייכללו בדיווחים לרשות המיסים, את המועדים לביצוע הדיווחים וכן חובות נוספות בקשר לתהליך יישום התקן האחיד.

(ד) בחודש יולי 2018, הממונה פרסמה תיקון **לחוזר "מסמך הנמקה"**, במסגרתו נקבע, בין היתר, כי בעת מתן המלצה ללקוח בקשר עם מוצר פנסיוני, ברירת המחדל תהא מילוי מסמך הנמקה מלא, למעט המקרים שצוינו במפורש בחוזר. כמו כן, הובהר כי גם במקרה של ביטול המלצה של בעל רישיון על ידי בעל רישיון אחר ('הליך שימור') יש למלא מסמך הנמקה מלא, שכן מדובר בהמלצה חדשה. בנוסף, עודכנו ההוראות למילוי מסמך ההנמקה, לרבות פירוט תנאי ועלות הכיסוי הביטוחי וכן התווסף נספח למסמך ההנמקה הכולל פרמטרים אחידים לחישוב והמחשת היתרה והקצבה הצפויה של הלקוח. בנוסף, הובהר כי בעת המלצה לרכישת תכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה יש לפעול בהתאם להוראות חוזר שיווק תכניות מפני אובדן כושר עבודה (חוזר מס' 2018-1-8). מועד התחילה שנקבע להוראות החוזר הינו 15 באוקטובר 2018, למעט ההוראות הפרטניות למילוי מסמך ההנמקה והנספח לו, אשר יכנסו לתוקף ביום 1 ביולי 2019. להערכת הקבוצה, יכול ויהיה לתיקון השפעה על פעילות מערך השימור של הקבוצה, בין היתר, בשל הצורך בהתאמת תהליכי העבודה של מערך השימור. ואולם, בשלב זה, הקבוצה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של הוראות החוזר על פעילותה ועל תמהיל המכירות הפנסיוני. **הערכת הקבוצה בעניין**

זה, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידיה במועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, בין היתר, לאור אי הודאות לעניין התנהגות הלקוחות והמתחרים.

7.1.3.3 הצעות חוק וטיוטות תקנות וחוזרי ממונה

בחודש פברואר 2018, הופצה טיוטת תיקון עדכנית **לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל), תשס"ח-2008**, שבמסגרתו הוצע לבטל כליל את יכולת השימור במקרה של בקשת ניוד יוצא ולאפשר למקבלי קצבת זקנה מקרן פנסיה לבצע ניוד לצורך קבלת קצבת זקנה מקרן פנסיה אחרת וכן לאפשר למקבלי קצבת זקנה מביטוח מנהלים לבצע ניוד לצורך קבלת קצבת זקנה מחברת ביטוח אחרת. ועדת הכספים עדיין לא אישרה את התיקון המוצע. ככל שהתקנות יאושרו, עשוי היקף הניוד היוצא מקרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול הקבוצה לגדול, אך מאידך השינוי עשוי להגדיל את היקף הניוד הנכנס אל קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול הקבוצה. אפשרות הניוד של מקבלי קצבת זקנה עשויה ליצור תחרות על הפנסיונרים הקיימים, באופן שעשוי לפגוע בהכנסות דמי הניהול של הקבוצה מפנסיונרים. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת בין היתר, כתוצאה מהתנהגות העמיתים, הפנסיונרים, והמתחרים בשוק.**

7.1.4 ביטוח אלמנטרי

7.1.4.1 חוקים ותקנות, הצעות חוק וטיוטות חוזרי ממונה

<u>חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995</u>

על פי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי ("החוק"), מוקנית למוסד לביטוח לאומי (**המל"ל**) זכות תביעה מצד שלישי להשבת גמלאות ששולמו או שישולמו על ידי המל"ל, אם המקרה משמש עילה גם לחייב צד שלישי לפי פקודת הנזיקין או חוק הפלת"ד (למשל אם עובד נפגע בתאונת דרכים שהיא גם תאונת עבודה).

במסגרת החוק קיים גם הסדר שמחייב מבטח של מזיק שחויב בתשלום לנפגע, והיה רשאי לנכות או ניכה מהתשלום סכומים המגיעים לנפגע מהמוסד לביטוח לאומי (גמלת ביטוח לאומי), לדווח לביטוח הלאומי על אותם סכומים, תוך 60 ימים ממועד ביצוע הניכוי או מיום כריתת הסכם פשרה או מיום מתן פסק דין, לפי המוקדם. ככל שלא תקוים החובה במועד, נקבעו הוראות לעניין הארכת תקופת ההתיישנות בגין תביעת שיבוב של המוסד לביטוח לאומי אשר בכל מקרה לא תחרוג מ- 15 שנה מיום קרות המקרה שחייב את המוסד לביטוח לאומי לשלם את גמלת הביטוח הלאומי. לממונה סמכות להטיל עיצום כספי על מבטח שהפר את חובת הדיווח למוסד לביטוח לאומי.

יצוין, כי יישוב התביעות מתבצע, בין היתר, בהתבסס על הסכמים שנחתמו בין החברות בקבוצה לבין מל"ל בשנת 2015.

במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח-2018, שהתפרסם ביום 22 במרס 2018, נכלל, בין היתר, תיקון חוק הביטוח הלאומי שעניינו הוספת סעיף 328א המבטל את תחולתם של סעיפים 328(א) ו-328(א2) הנ"ל על מבטחים, ביחס לתביעות שיבוב הנובעות מחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 ("**חוק הפיצויים**"), וכן את חובת הדיווח כאמור. במסגרת התיקון נקבעו הוראות שלפיהן המל"ל לא יגיש תובענה או דרישה לפי סעיף 328 בגין מקרה המשמש עילה לחייב מבטח לשלם פיצויים לפי חוק הפיצויים, אך אם חייב בית המשפט מבטח לשלם פיצויים לזכאי לגמלה במסגרת תביעה לפי חוק הפיצויים, שהגיש אותו זכאי בשל מקרה כאמור, יופחת סכום הגמלה שחייב המל"ל לשלם בשל המקרה מסכום הפיצויים. כן נקבע, כי המבטחים יעבירו למל"ל מידי שנה, סכום שנתי שיקבע בתקנות שיותקנו לשם כך. התקנות

אמורות לקבוע גם הוראות לעניין אופן עדכון הסכום האמור, אופן חלוקתו של הסכום בין המבטחים וכן את הסכום שעל כלל המבטחים להעביר למל"ל בגין תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1.1.2014 ועד יום 31.12.2018 והמל"ל לא הגיש לגביהן תובענה/דרישה לפי סעיף 328.

תחילתו של התיקון ביום 1 בינואר 2019 או במועד כניסתן לתוקף של התקנות דלעיל, לפי המאוחר ("**יום התחילה**") והוא יחול על תאונות דרכים שאירעו ביום התחילה ואילך. כמו כן, יחול התיקון לגבי תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1 בינואר 2014 ועד ערב יום התחילה, ואשר המל"ל לא הגיש תביעה או דרישה לפיצוי בגינן לפי סעיף 328.

נכון למועד פרסום הדו"ח, טרם הותקנו תקנות.

בחודש ינואר 2018, לאחר פרסום תזכיר החקיקה ולפני פרסום הצעת החוק, שקדמו לפרסום התיקון, פרסם משרד האוצר מתווה בקשר עם יישום תזכיר החקיקה, לרבות לעניין הסכום ודרך חישובו. איגוד חברות הביטוח שלח למשרד האוצר, התייחסות ראשונית ליוזמה האמורה, הכוללת בין היתר התנגדות לתחולה הרטרואקטיבית ולהיבטים נוספים במתווה האוצר. לא ניתן בשלב מקדמי זה להעריך את השלכות התיקון אם ייכנס לתוקף, אשר יושפעו בין היתר מן המתווה הסופי שייקבע, הסכום שייקבע וחלוקתו בין חברות הביטוח. **הערכת הקבוצה בעניין זה, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידיה במועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, בין היתר, לאור אי הודאות לעניין התנהגות הלקוחות והמתחרים.**

<u>תקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978 ("תקנות ההיוון")</u>

בחודש יוני 2016, תוקנו תקנות ההיוון, וזאת בהמשך להמלצות ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד, לבחינת תיקון טבלאות תוחלת החיים ושיעור הריבית המשמשת להיוון גמלאות בגין פגיעה בעבודה על פי תקנות ההיוון. במסגרת התיקון, עודכנו תוחלת החיים ושיעור הריבית לצורך היוון הקצבה השנתית אשר נקבע על שיעור של 2% במקום 3% עובר לתיקון וכן מנגנון עתידי לעדכון שיעור ריבית ההיוון כאמור. הוראות התקנות משפיעות באופן ישיר על תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי בענפי החבויות לרבות בענף רכב חובה. התיקון נכנס לתוקף בחודש ספטמבר 2017.

בעקבות התיקון, הוגשו לבית המשפט תביעות נזקי גוף בדרישה ליישום שיעור ריבית מופחת בהתאם לתקנות ואף בשיעור נמוך יותר, לצורך חישוב הפיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות. יצויין, כי עניין זה תלוי ועומד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק המתנהל כנגד ה"פול". בחודש ינואר 2018, הוגשה בתיק זה עמדת היועץ המשפטי לממשלה אשר במסגרתה נימסר עידכון בדבר הקמת ועדה בינמשרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה.

בחודש ינואר 2019, פורסם דוח הוועדה לבחינת ריבית ההיוון של הפיצויים בשל נזק לגוף בנזיקין - נוסח להערות הציבור ("**דוח הביניים**").

בדוח הביניים, פורטו מסקנותיה והמלצותיה של הוועדה ביחס לסוגיות עיקריות הכרוכות בשאלת שיעור ריבית ההיוון בנזיקין.

הוועדה החליטה, בין היתר, להמליץ על שיטת ההיוון האחיד, כאשר ריבית ההיוון האחידה תיקבע על בסיס תשואות של אגרות חוב קונצרניות בדירוג AA לטווח של 25 שנה, וכי בפועל התשואה על אגרות חוב כאמור - בניכוי פרמיית אי-סחירות - עומדת על 3.06%. לפיכך החליטה הוועדה, כי שיעור ריבית ההיוון יעמוד על 3%.

לעניין הפער בין הריבית הממולצת כאמור, לבין שיעור ריבית ההיוון הנהוג במוסד לביטוח לאומי ("מל"ל") - הגם שסברה כי יש לשאוף לאחידות בין שיעור הריבית בו נהוג להוון את כספי הפיצוי בגין נזקי גוף לבין שיעור

הריבית בו נהוג להוון את תשלומי המל"ל, באה הוועדה לכלל מסקנה כי אין הכרח בזהות בין שיעורי הריבית.

כמו כן, הוועדה המליצה גם על מנגנון עדכון, במסגרתו תיקבע "רצועת ניוד" של שיעור ריבית ההיוון סביב שיעור הריבית שנקבע. לפי מנגנון העדכון, תיבדק מדי שנתיים התשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני בדירוג AA לתקופה של 25 שנה. הבדיקה תיעשה ביחס לתשואות במחצית השנה שקדמה לנקודת הבדיקה. ככל שהבדיקה תצביע על חריגה של יותר מאחוז לכיוון מסוים (קרי, מתחת ל- 2% או מעל 4%), יעודכן שיעור ריבית ההיוון.

עם זאת, בשלב זה, לא ניתן לצפות את ההשפעה של האמור לעיל על ההתחייבויות הביטוחיות, שכן ההשפעה תלויה בין היתר, במסקנות הסופיות של הוועדה הבינמשרדית ובהכרעת בית המשפט העליון בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי. לאור האמור, **הערכת הקבוצה בעניין זה, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידיה במועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, בין היתר, לאור הנימוקים שפורטו לעיל.** לפרטים נוספים ראה באור 36 לדוחות הכספיים.

7.1.5 ביטוח רכב רכוש

7.1.5.1 הצעות חוק וטיוטות תקנות וחוזרי ממונה

בחודש אוגוסט 2017, פרסמה הממונה טיוטת חוזר שעניינה "**תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש**". לפרטים נוספים ראה סעיף 4.1 לעיל.

7.1.6 ביטוח כללי אחר

7.1.6.1 חוקים ותקנות

בחודש יוני 2016, עודכנו **תקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978**. לפרטים ראה סעיף 7.1.4 לעיל.

7.1.7 ביטוח בריאות

7.1.7.1 חוזרי ממונה, הנחיות, ניירות עמדה והכרעות עקרוניות

בחודש נובמבר 2018, פורסם תיקון לפרק 5 חלק 3 בשער 6 בחוזר המאוחד (קודקס הרגולציה) שעניינו יישוב תביעות בביטוח סיעודי. בתיקון נקבעו עקרונות ליישוב תביעות סיעוד, לרבות ביצוע הערכת תפקוד וחקירה. בתיקון נקבע, בין היתר כי החברה תמנה נציג אישי שילווה את המבוטח לאורך כל הליך הטיפול תביעה, ותעדכן בהתאם למועדים שנקבעו בתיקון אודות קבלת המסמכים שהוגשו מטעמו. כמו כן, נקבע כי ככל שקיימת למבוטח הערכת תפקוד (להלן - **"הערכת תפקוד קובעת"**), החברה תהא רשאית לדרוש הערכת תפקוד נוספת תוך 20 ימי עסקים, רק בכפוף לנימוק מתאים ולבחירת ספק הערכת התפקוד באופן אקראי ומחזורי מתוך רשימה של ספקי הערכות תפקוד אשר לא תפחת מסך הספקים מעריכים הנדרשים בתיקון. כמו כן, נקבע כי דחיית הערכת התפקוד הקובעת תהא באופן מנומק ובהתאם לכללים שנקבעו בתיקון. עוד נקבע כי במקרה של שימוש בחקירה לבחינת היכולת התפקודית של המבוטח, החקירה תהיה בכפוף לכללים שנקבעו בתיקון, ומבלי שהחוקר יגרום למבוטח לבצע פעולות כלשהן. בנוסף, נקבע כי על החברה לנהל רישום של התביעות שעבורן ביצעה הערכת תפקוד נוספת אשר תכלול את פרטי הספק המעריך, תוצאות התביעה לאור הערכת התפקוד ופרטי הספק המכריע שנבחר במקרים אלו. מרבית הוראות התיקון נכנסו לתוקף ביום 1 בספטמבר 2019. להערכת הקבוצה, הוראות התיקון מכבידות על הליכי יישוב התביעה בסיעוד, ומחייבות היערכות מתאימה, בדגש על התאמת תהליכי העבודה לרבות התאמות מיכוניות, הכשרת עובדים והתקשרות עם ספקים מעריכים. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, והן תלויות, בין היתר, בהתנהגות הלקוחות בפועל.**

7.2 חסמי כניסה ויציאה עיקריים ושינויים החלים בהם

7.2.1 כללי

חסמי הכניסה העיקריים לכלל תחומי הפעילות של הקבוצה הינם:

- קיום תשתית טכנולוגית ומקצועית התומכת בתחומי הפעילות שבה פועלת הקבוצה, כוח אדם מיומן, קשרים עסקיים מפותחים עם מבטחי משנה וידע וניסיון מול ספקי שירותים עיקריים;
- הצורך בעמידה בתנאים הנדרשים על פי דין לקבלת רישיונות עיסוק וקבלת היתרים לשליטה ולהחזקת אמצעי שליטה, לפי העניין (ראה סעיף 7.2.2 לעניין מסמך המדיניות בדבר תנאים לשליטה ולהחזקת אמצעי שליטה בגופים מוסדיים);
- עמידה בדרישות הרגולציה, לרבות כמפורט בפרקים 2-6 ובסעיף 7.1 לעיל;
- דרישה לקיום הון עצמי מינימאלי (לפרטים ראה באור 14 לדוחות הכספיים);
- בניית מערכי שיווק אפקטיביים בתחומי הפעילות השונים;

מחסום יציאה עיקרי מתחומי הפעילות של הקבוצה נובע מהצורך לקבלת היתר שליטה בידי הגורם הרוכש את הפעילות וכתוצאה מכך במקרה שלא נמצא רוכש מתאים, הצורך בהמשך הטיפול בתיק הלקוחות הקיים ובתביעות ביטוחיות לעתים לתקופות ארוכות ("**Run-Off**").

7.2.2 היתר להחזקת אמצעי שליטה

בהתאם להוראות הדין, החזקת אמצעי שליטה ושליטה במבטח (לרבות בחברה מנהלת של קרן פנסיה), בסוכן ובחברה מנהלת של קופת גמל, כפופים לקבלת היתר מאת הממונה. בחודש דצמבר 2013, ועל רקע מיזוג מנורה מבטחים גמל למנורה מבטחים פנסיה וגמל ופטירתו של מר מנחם גורביץ ז"ל, עודכן היתר השליטה בקבוצה, וניתן ליורשות (שתי בנותיו) של המנוח מר מנחם גורביץ ז"ל.

ההיתר הוא להחזקת אמצעי שליטה ולשליטה, במישרין או בעקיפין, באמצעות החברה, במבטחים: מנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פנסיה וגמל ושומרה; בחברה המנהלת: מנורה מבטחים מהנדסים; וכן היתר שליטה בסוכני התאגיד: סיני סוכנות לביטוח, סוכנות ארנון את וינשטוק וסוכנות אורות (להלן: "**התאגידים נשוא ההיתר**").

בהיתר נקבעו, בין היתר, התנאים העיקריים כדלקמן: הוראות בדבר שימור גרעין השליטה[9] במלוא שרשרת השליטה בתאגידים נשוא ההיתר, וזאת בדרך של הגבלות על שיעבוד, מכירה, העברה של גרעין השליטה בתאגידים הנ"ל, לרבות בדרך של הנפקה; הוראות בדבר הפקדה, בידי נאמן (עו"ד ישראלי) על פי כתב נאמנות, של תעודות מניה המייצגות לפחות את גרעין השליטה במבטחים ובחברות המנהלות וכן חתימה על ייפויי כוח לנאמן על אמצעי השליטה שימנה הממונה למכירת מניות גרעין השליטה, בהתקיים תנאים המפורטים בהיתר. נכון למועד הדוח, החברה עומדת בכל תנאי ההיתר.

יצוין, כי במסמך עקרונות משותף לממונה ולמפקח על הבנקים בבנק ישראל (להלן: "**המפקחים**"), ביחס למתן היתר לשליטה ולהחזקת אמצעי שליטה בגופים המפוקחים על ידם (קרי, מוסדות בנקאיים ומוסדות ביטוח וחיסכון ארוך טווח), פורטו השיקולים שיעמדו לנגד עיני המפקחים בבחינתם את התאמת המבקש לשלוט בגוף מפוקח, בחלוקה לחמישה תחומים עיקריים: יושר ויושרה אישיים ועסקיים; חוסן פיננסי; אסטרטגיית השקעה; ניסיון עסקי; ועסקיו ועיסוקיו האחרים של מבקש ההיתר. בהמשך לאמור, פרסמה הממונה, בחודש פברואר 2014, מסמך מדיניות לשליטה בגוף מוסדי הקובע כללים ותנאים לקבלת היתר שליטה ו/או היתר להחזקת אמצעי שליטה בגופים מוסדיים, תוך התייחסות למבנה השליטה, חוסן פיננסי של בעלי השליטה, מגבלות על מימון רכישת אמצעי השליטה, מגבלות על שעבוד אמצעי השליטה והעברתם.

---

[9] לעניין זה, "גרעין שליטה" - 50.01% בכל אחד מאמצעי השליטה, במישרין או בעקיפין, בדילול מלא של כלל אמצעי השליטה בתאגיד הרלבנטי.

7.3 גורמי הצלחה קריטיים

להערכת הקבוצה, קיימים מספר גורמים שבהם תלויה הצלחת הפעילות בתחומי הביטוח השונים, בהם פועלת הקבוצה, וביניהם: איכות ומקצועיות כוח האדם בקבוצה; שירות איכותי ויעיל למבוטחי ועמיתי הקבוצה וסוכניה לרבות שימור ושיווק מוצרים חדשים ללקוחות קיימים, איכות הסכמי ביטוח המשנה ויציבות מבטחי המשנה; איכות ניהול ההשקעות והכנסות מהשקעות; מערכות מחשב ומידע תומכות מתקדמות וכן גיוס סוכנים חדשים וביסוס מערך רחב של סוכני ביטוח המשווקים את מוצרי הקבוצה וכן הרחבת מערך השיווק הישיר, בפרט במנורה מבטחים פנסיה וגמל.

7.4 השקעות

7.4.1 מבטחים וגופים מוסדיים

<u>מבנה ניהול ההשקעות</u>

השקעות הגופים המוסדיים בקבוצה מנוהלות על ידי אגף ההשקעות של מנורה מבטחים ביטוח. באגף קיימים צוותי השקעה מתמחים בהשקעות סחירות בישראל ובחו"ל (מניות, אג"ח, נגזרים וכדו'), קרנות השקעה, נדל"ן בישראל ובחו"ל ומערך אשראי לא סחיר. מתקיימת הפרדה בין ניהול כספי הנוסטרו לבין ניהול כספי המבוטחים/עמיתים.

החלטות ההשקעה בפועל מתקבלות על ידי מנהלי התחומים ומנהלי ההשקעות השונים באגף השקעות, תוך הסתייעות בצוות מחקר ודירוג, בעבודות מחקר פנימיות וחיצוניות בארץ ובחו"ל וכן באמצעות פגישות שוטפות עם אנליסטים וכלכלנים מקצועיים בתחום. הכל, בכפוף למגבלות רגולטוריות, מסגרת המדיניות המאושרת על ידי הדירקטוריונים הרלבנטיים וועדות ההשקעה השונות.

באגף קיימים מחלקת דיווח ובקרה - "מידל אופיס" ומחלקת מחקר, דירוג וצוות למעקב אחר חובות בעייתיים. האגף מסתייע באופן שוטף בייעוץ משפטי ובמערך ניהול הסיכונים.

בנוסף, באגף הכספים קיימת יחידת מערך עורפי - "בק אופיס", בתחום חשבות השקעות, אשר אחראית על קליטה, רישום ובקרת ביצוע של עסקאות בנכסי השקעה.

<u>הנכסים המנוהלים על ידי הקבוצה</u>

נכסי הנוסטרו של הקבוצה (הון עצמי, התחייבויות הנובעות מעסקי ביטוח חיים שאינן תלויות תשואה, מעסקי ביטוח בריאות, ומעסקי ביטוח כללי), מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות כללי השקעה ומדיניות ההשקעות המאושרת הנקבעת על ידי ועדות השקעה והדירקטוריונים בקבוצה. הסיכונים הנובעים מהשקעות של נכסי נוסטרו חלים על חברות הקבוצה.

נכסי מבוטחים/עמיתים, מושקעים בהשקעות סחירות ושאינן סחירות בהתאם למגבלות הקבועות לעניין זה בתקנות כללי ההשקעה ובהתאם למדיניות ההשקעות המאושרת על ידי ועדות ההשקעה והדירקטוריונים בקבוצה. התשואה המושגת נזקפת לטובת בעלי הפוליסות/עמיתים, בניכוי דמי ניהול. יצוין, כי בקופות הגמל מבטיחות התשואה נזקפת תשואה מינימלית בהתאם להבטחת הקופה גם אם התשואה בפועל נמוכה יותר.

<u>ועדות השקעה</u>

בקבוצה קיימים שני סוגים של ועדות השקעה אשר מיישמות את מדיניות ההשקעה הכוללת שאושרה ומקבלות את החלטות ההשקעה: אחת - ועדת השקעות תלויות תשואה ("**כספי מבוטחים/עמיתים**") והשנייה - ועדת השקעות שאינן תלויות תשואה ("**נוסטרו**").

ועדות אשראי

בקבוצה פועלות שתי ועדות אשראי:

(1) ועדת אשראי פנימית, המאשרת ו/או ממליצה, בהתאם למדרג הסמכויות, על מתן הלוואות מותאמות וטיפול בהן;

(2) ועדת משנה לאשראי משותפת לכלל הגופים המוסדיים בקבוצה, למעט מספר סוגי אשראי שהוחרגו מטיפולה. ועדת משנה לאשראי החליפה את ועדת האשראי שהייתה קיימת עובר למינויה, ואשר מילאה תפקידים דומים.

7.4.2 השקעות מנוהלות

להלן מידע אודות התפלגות הנכסים המנוהלים של המשקיעים המוסדיים בקבוצה (במיליוני ש"ח) ליום 31 בדצמבר 2018:

גוף מוסדי	נוסטרו (מיליוני ש"ח)	כספים תלויי תשואה (מיליוני ש"ח)
נכסי חברות הביטוח	12,465	26,810
נכסי החברה המנהלת קרן פנסיה וקופות גמל	4,965	142,146
סה"כ	**17,431**	**168,956**

7.4.3 פעילויות השקעה מהותיות

7.4.3.1 לחברה השקעות במספר חברות מוחזקות, אשר המהותיות שבהן הינן:

מנורה מבטחים ביטוח - בחודשים יולי וספטמבר 2010, השקיעה החברה סך של 253 מיליוני ש"ח בשני שטרי הון נדחים בערך של 250 מיליוני ש"ח ע.נ. שהונפקו לתקופה של ארבעים ותשע שנים, כאשר למנורה מבטחים ביטוח אופציה לפירעון מוקדם לאחר עשר שנים, ולאחר מכן מדי חמש שנים. שטרי ההון מהווים הון ראשוני מורכב במנורה מבטחים ביטוח. נכון ליום 31 בדצמבר 2018, סכום ההשקעה האמורה עומד על סך של כ- 278 מיליוני ש"ח.

מנורה מבטחים פיננסים - החברה העמידה הלוואות בעלים ושטרי הון למנורה מבטחים פיננסים, אשר נכון ליום 31 בדצמבר 2018, עומדות על סך כולל של כ- 152 מיליוני ש"ח.

מנורה מבטחים נדל"ן - החברה העמידה הלוואות בעלים למנורה מבטחים נדל"ן אשר יתרתן, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, עומדת על סך כולל של כ- 210 מיליוני ש"ח. מנורה מבטחים נדל"ן השקיעה, בין היתר, בעסקאות ייזום של נכסי מקרקעין ברוסיה ובהקמת מיזמים סולאריים באירופה. בנוסף, מנורה מבטחים נדל"ן החלה בפעילות ייזום וניהול פרויקטים סולאריים בישראל. לפרטים בדבר מימוש מרבית האתרים הסולאריים באירופה, ראה סעיף 7.16.3 להלן.

השקעה באמפא קפיטל - לפרטים ראה סעיף 7.16.4 להלן.

השקעה באי.אר.אן - לפרטים ראה סעיף 7.16.5 להלן.

7.4.3.2 הלוואות מיוחדות

הקבוצה העמידה הלוואות ללקוחות (להלן: "**הלווים**"), במהלך התקופה שבין אוקטובר 2004 עד מרס 2007, ללא בטחונות מספקים במועד העמדת ההלוואות, כנגד שיעבוד פוליסות ביטוח חיים שהופקו על ידי מנורה מבטחים ביטוח לטובת הלווים בסמוך למועד העמדת ההלוואות (להלן: "**ההלוואות**").

בחודש יולי 2010, העביר הממונה דוח ביקורת בקשר להלוואות (להלן: "**דוח הממונה**"). במסגרת הדוח ניתנו הנחיות שמטרתן, בין היתר, שיפור הבקרות והתהליכים הרלבנטיים במנורה מבטחים ביטוח ובהמשך לדוח הופקו לקחים והוטמעו הנחיות הממונה, ובכלל זה, עודכנו נהלי העבודה והתהליכים

הרלבנטיים כאמור. בנוסף, הטיל הממונה על מנורה מבטחים ביטוח, בשנת 2010, עיצום כספי וקנס אזרחי.

סך יתרת ההלוואות כאמור, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, עמד על כ- 66 מיליוני ש"ח. ערכי הפדיון של הפוליסות ששועבדו כאמור כנגד העמדת ההלוואות, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הינם בסך של כ- 2 מיליוני ש"ח. כנגד ההלוואות כאמור בוצעה הפרשה לחובות מסופקים בדוחות הכספיים של הקבוצה, בסך של כ- 48 מיליוני ש"ח. יצוין, כי כחלק מהסדרי גביית ההלוואות האמורות נחתמו הסכמי הלוואה חדשים עם החברה ששימשו בעיקר לפירעון ההלוואות שניתנו במקור על ידי מנורה מבטחים ביטוח.

7.4.4 פרסום מדיניות השקעות בקבוצה

להלן קישור למדיניות ניהול ההשקעות של הגופים המוסדיים בקבוצה (עבור עמיתיהם/מבוטחיהם), כפי שפורסמו באתרי האינטרנט שלהם-

מנורה מבטחים ביטוח

https://www.menoramivt.co.il/wps/portal/about-menora/menora-mivtachim-insurance/participating-portfolio/investment-policy/

מנורה מבטחים פנסיה וגמל

https://www.menoramivt.co.il/wps/portal/about-menora/menora-mivtachim-pension-gemel/yields-assets/

7.5 ביטוח משנה

7.5.1 כללי

ביטוח משנה הוא אחד מהכלים שבאמצעותם מגדרת הקבוצה את הסיכונים הביטוחיים שלה, מצמצמת את חשיפתה ומגינה על ההון העצמי שלה. ביטוח המשנה מאפשר לחברת הביטוח לפזר את הסיכון הביטוחי ובכך לצמצם את הסיכון הכולל החל עליה תוך הרחבת הקיבולת שלה לעסקים חדשים, והכל במגבלות היקף הסיכון שביכולתה לשאת ביחס להון העצמי שלה.

ביטוח המשנה מאפשר לחברת הביטוח למצע את תנודות התוצאות החיתומיות בשייר, תוך העברת סיכונים חריגים למבטחי משנה. סוג הסיכונים המועברים למבטחי המשנה ואופן העברתם נקבעים על פי ניתוח אופי הסיכון ויעילות העברתו למבטח המשנה, בהתבסס על ניסיון העבר ומודלים כלכליים פנימיים. יצוין, כי בהעברת הסיכון למבטחי משנה אין בכדי לשחרר את הקבוצה ממחויבויותיה כלפי מבוטחיה.

ביטוחי המשנה של הקבוצה בתחום הביטוח הכללי, נערכים, בדרך כלל, על בסיס שנתי עם מבטחי משנה שונים. ביטוחי משנה בתחומי ביטוח החיים והבריאות נערכים על בסיס רב-שנתי עם אפשרות ביטול בהודעה מראש על ידי אחד הצדדים, לגבי פוליסות חדשות. חוזי ביטוח קטסטרופות בביטוח חיים נערכים על בסיס שנתי. לקבוצה אין תלות במבטח משנה מסוים כלשהו. בביטוח משנה משולמת פרמיה למבטחי המשנה ובתמורה מבטחי המשנה משתתפים בחלקם בתשלומי תביעות, וכן משלמים עמלות למבטח, בחוזים מסוימים, לפי העניין. בעבר נכרתו הסכמי ביטוח משנה בביטוח חיים מסוג "מוד-רי" (Modified Reinsurance). מבנה ביטוח משנה מסוג "מוד-רי" דומה במהותו לביטוח משנה יחסי. הקבוצה לא מתקשרת בביטוח משנה מסוג זה, עבור עסקים חדשים.

בחלק מההסכמים גובה העמלה תלוי ברווחים בשנה או בשנים האחרונות, בהתאם לתנאים שנקבעו בחוזה.

בחלק מהענפים בביטוח אלמנטרי, שייר הקבוצה מכוסה בביטוח עודף הפסדים כנגד קטסטרופה (Excess Of Loss).

ביטוח המשנה לסוגיו מוצג בדוחות הכספיים בסעיפי הפרמיה, התביעות המשולמות והתלויות, העמלות, עתודות הביטוח וסכומים לקבל והתחייבויות אחרות, לפי העניין.

7.5.1.1 סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים ותיאור תמציתי של הכיסוי בגין כל מוצר עיקרי בתחומי הפעילות השונים:

בכל אחד מהענפים מותאם כיסוי ביטוח המשנה הנרכש למדיניות העסקית של הקבוצה ולאופי הסיכון ורמתו.

ההבחנה הבסיסית בסוגי ביטוח המשנה היא בין ביטוח משנה חוזי (יחסי או לא יחסי), שהינו ביטוח משנה הנערך עבור ענף או סוג ביטוח בהתאם לתנאי החוזה (Treaty) לבין ביטוח משנה פקולטטיבי, שהינו ביטוח משנה הנערך עבור עסק/ים ספציפי/ים או פוליסה בודדת. בדרך כלל, לעסקים גדולים נרכש ביטוח משנה פקולטטיבי, בפרט כאשר סכום הביטוח עולה בהיקפו על קיבולת חוזי ביטוחי המשנה של הקבוצה, או כאשר הסיכון מוחרג מהחוזה (ה- Treaty) עם מבטח המשנה. ההסכמים יכולים להיות עם מבטח משנה אחד או עם מספר מבטחי משנה במקביל.

להלן פירוט סוגי הכיסויים השונים המקובלים בענף הביטוח בכלל ובקבוצה בפרט -

ביטוחי משנה יחסיים - כוללים ביטוחי מכסה (Quota Share), ביטוחי מותר (Surplus). בביטוחי משנה יחסיים, מעבירה הקבוצה למבטח המשנה שיעור מסוים מסכום הפרמיה מכל פוליסה או כיסוי שמכוסה תחת החוזה, ומקבלת בתמורה ממבטח המשנה שיעור זהה מסכום כל תביעה בגין הפוליסה או הכיסוי הנ"ל. בביטוחי מכסה שיעור זה הינו קבוע לכל הפוליסות בענף המבוטח, ובביטוחי מותר שיעור זה משתנה על בסיס סכום הביטוח בהתאם לכל פוליסה או כיסוי. בחוזים מסוג זה, השתתפות מבטח המשנה בסיכון מוגדרת מראש, בהתאם לחלקו היחסי בפרמיה או בהתאם למפתח שנקבע מראש על בסיס סכום הביטוח. ברוב ביטוחי המשנה היחסיים מבטחי המשנה משלמים לקבוצה עמלה הנגזרת מהפרמיה המועברת (כל שנה / או שנה ראשונה בלבד) ובחלק מהתחומים גם בהתאם לתוצאות הביטוחיות מידי שנה.

ביטוחי משנה לא יחסיים כוללים ביטוח מסוג עודף הפסדים (Excess of loss). ביטוח עודף הפסדים הוא ביטוח המכסה תביעות או אירועים מעל לסכום מסוים המוגדר מראש, דהיינו, תביעה בודדת או אירוע בו מעורבים מספר סיכונים שהצטברותם מעל הסכום המוסכם משולמת על ידי מבטח המשנה עד לגובה סכום התקרה המוסכמת. מאידך, תביעה הנמוכה מהסכום שהוגדר מראש, תשולם על ידי חברת הביטוח באופן בלעדי. בחוזים מסוג זה, החלוקה בסיכון אינה יחסית והשתתפות מבטח המשנה מותנית בגובה הנזק.

7.5.1.2 תיאור מבנה העמלות המתקבלות ממבטחי משנה

בחוזי ביטוח משנה לא יחסיים הקבוצה איננה מקבלת, בדרך כלל, עמלות ממבטחי המשנה. בחוזי ביטוח יחסיים וכן בהסכמי ביטוח פקולטטיביים, הקבוצה מקבלת ברוב המקרים עמלות ממבטחי המשנה בשיעור מוסכם ו/או בהתאם לתוצאות הביטוחיות, לפי העניין. קיימים שלושה סוגים עיקריים של עמלות: עמלות בשיעור קבוע מהפרמיות (flat), עמלות לשנה ראשונה בחלק מהסכמי ביטוח חיים ועמלות מדורגות לפי רווחיות (sliding scale) או עמלות רווחים (Profit Commission) המבוססת על רווחיות מבטח המשנה בחוזים.

7.5.2 מדיניות החשיפה למבטחי משנה

הדירקטוריונים של המבטחים בקבוצה, מאשרים אחת לשנה מדיניות ביטוח משנה בהתאם לתחומי הפעילות של הקבוצה, שכוללת את היקף השייר בכל ענף וענף ואת מסגרת החשיפה המרבית למבטח משנה בודד או לקבוצת דירוג של מבטחי משנה. מדיניות ביטוח המשנה כוללת קריטריונים להתקשרות עם מבטח משנה ובפרט הדירוג של מבטח המשנה.

הנהלות המבטחים בקבוצה מיישמות את המדיניות שאושרה, קובעות תכנית ביטוח משנה שנתית בהתאם למדיניות, ומדווחות עליה לממונה.

לפרטים נוספים ראה באור 36 לדוחות הכספיים.

7.5.2.1 ביטוח כללי

בתחום הביטוח הכללי הקבוצה מתקשרת עם מספר רב של מבטחי משנה על מנת למנוע תלות במבטח משנה בודד ולפזר את סיכון האשראי הגלום בהתקשרות שכזו.

מדיניות ההתקשרות עם מבטחי משנה בתחום הביטוח הכללי, נכון למועד הדוח הינה כדלקמן:

לא תבוצע התקשרות עם מבטח משנה שדירוגו פחות מ- A- לפי S&P או לפי דירוג דומה מסוכנויות אחרות בהתאם למדיניות, למעט אישורים מיוחדים בגין נסיבות ספציפיות.

ככלל, התקשרויות הקבוצה עם מבטחי המשנה בכל ענפי הביטוח הכללי, מתחדשות מדי שנה.

עסקאות ביטוח משנה חריגות מדווחות לדירקטוריון החברה אחת לרבעון בהתאם למדיניות ביטוח המשנה שאושרה בדירקטוריון. בשנת 2018 דווחו כ- 8 עסקאות רכוש ו- 9 עסקאות חבויות.

<u>רכב חובה</u>

חשיפת הקבוצה בתחום ביטוח רכב חובה, מוגנת הן באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסיים והן באמצעות חוזי ביטוח משנה מסוג "עודף הפסדים" (**Excess of Loss**).

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום, בשנים המתוארות בדוח (במיליוני ש"ח):

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Swiss Reinsurance Co	AA-	שוויץ	33	21%	35	27%	4	16%
XL RE EUROPE	A+	צרפת	28	17%	29	22%	3	13%
R+V Versicherung AG	AA-	גרמניה	29	18%	29	22%	-	-

רכב רכוש

חשיפת הקבוצה בתחום ביטוח רכב רכוש, מוגנת הן באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסיים והן באמצעות חוזי ביטוח משנה מסוג "עודף הפסדים" (**Excess of Loss**), להגנה כנגד אירועים חריגים.

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום הפעילות (במליוני ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
EVEREST REINSURANCE COMPANY	+A	ארה"ב	25	37%	27	45%	29	48%
R+V VERSICHERUNG AG	-AA	גרמניה	7	11%	11	17%	11	18%
TRANS RE ZURICH REINSURANCE COMPANY	+A	שוויץ	9	14%	-	-	7	11%
Axis Re Europe	+A	שוויץ	9	13%	-	-	-	-

ביטוח כללי אחר

התקשרויות הקבוצה עם מבטחי משנה בכל ענפי הביטוח בתחום מתחדשות מדי שנה. ענפי ביטוח חבות מעבידים, ביטוח צד ג' ואחריות מקצועית מאוגדים בחוזה ביטוח משנה אחד מסוג Excess of Loss, המבוסס על שנת הנזק. בענפי ביטוח אחריות מקצועית מסוימים וחבות מוצר קיים הסכם ביטוח משנה נפרד גם הוא על בסיס Excess of Loss, המבוסס על שנת החיתום של הפוליסה.

בענף אחריות דירקטורים, החל משנת 2018, הקבוצה רוכשת ביטוח משנה יחסי - Quota Share.

בענף ביטוח רכוש מתקשרת הקבוצה בחוזים יחסיים ובחוזי Excess of Loss המגינים על הקבוצה כנגד קטסטרופה.

בעסקים מסוימים, בהם גבולות האחריות חורגים מהגבולות שנקבעו בהסכמי ביטוח המשנה, או שהכיסוי הנדרש אינו נכלל בהסכמי ביטוח המשנה, נרכש ביטוח משנה ספציפי (פקולטטיבי). סוג ביטוח המשנה הנרכש (יחסי/לא יחסי) משתנה בהתאם למהות הסיכון והיצע הכיסוי בשוק ביטוח המשנה.

בהסכמי ביטוח משנה היחסיים, בענפים הכוללים מרכיב קטסטרופה, מגבילים מבטחי המשנה את התשלום בגין אירוע בודד בשיעור מוסכם מסך כל החשיפה בעת האירוע, בהתאם למדיניות שאושרה בדירקטוריון.

בביטוחי דירות אגב משכנתא, הנמכרים באמצעות הבנקים, נרכש, במרבית המקרים, ביטוח משנה ספציפי ("**פקולטטיבי**").

ביטוח חבויות

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בענף חבויות מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום (במיליוני ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Lloyd's	+A	בריטניה	28	21%	33	27%	25	27%
Everest Reinsurance Co	+A	ארה"ב	21	16%	13	11%	-	-

ביטוח רכוש ואחרים

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בענף ביטוח רכוש ואחרים מהווה מעל 10% מסך פרמיות ביטוח המשנה בתחום (במיליוני ש"ח), בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Swiss Reinsurance Co	-AA	שוויץ	46	13%	47	13%	-	-
Everest Reinsurance Co	+A	ארה"ב	48	13%	47	13%	51	14%
SCOR	-AA	צרפת	37	10%	39	11%	46	12%

ריכוז תוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי (במיליוני ש"ח)

	רכב חובה			רכב רכוש			ענפי רכוש אחרים			ענפי חבויות אחרים			סה"כ		
	2018	2017	2016	2018	2017	2016	2018	2017	2016	2018	2017	2016	2018	2017	2016
פרמיות ביטוח משנה	159	131	27	68	62	61	365	354	370	136	121	94	729	669	552
רווח הפסד למבטחי המשנה	(37)	(15)	(23)	(8)	5	(1)	62	(6)	102	79	63	(3)	96	47	75

פירוט שאר ענפי רכוש לפי סוגי פרמיות:

	2018	2017	2016
פרמיות ביטוח משנה - יחסי	191	172	170
פרמיות ביטוח משנה- לא יחסי	43	43	45
פרמיות ביטוח משנה- רעידת אדמה	130	139	154
סה"כ פרמיות ביטוח משנה	**364**	**354**	**370**

7.5.2.2 ביטוח חיים

בהתאם למדיניות החשיפה של הקבוצה בתחום ביטוח חיים, התקשרויות הקבוצה הינן עם מבטחי משנה בדירוג בינלאומי של A- ומעלה לפי S&P, כאשר שיעור החשיפה למבטח משנה בחוזה בודד לא יעלה על 50% מסך הפרמיה באותו חוזה, למעט אישורים מיוחדים בגין נסיבות ספציפיות. הקבוצה מתקשרת עם מבטחי משנה בחוזי ביטוח משנה יחסיים מסוג מכסה ומסוג מותר להגנה על מרכיב הסיכון שבתיק ביטוח החיים (ולא על מרכיב החיסכון). בנוסף, הקבוצה רוכשת מדי שנה ביטוח משנה להגנה מקטסטרופה בכיסויי מוות, אובדן כושר עבודה ונכות. בעבר נערכו הסכמי ביטוח משנה יחסיים מסוג "מוד-רי" הכוללים את מרכיב החיסכון.

התקשרויות הקבוצה בביטוחי משנה בענף ביטוח חיים הינן ארוכות טווח והן נקבעות לפי תכניות הביטוח ואינן קצובות בזמן, למעט כיסוי קטסטרופות (כולל מלחמה וטרור) המתחדש מדי שנה. תנאי חוזי ביטוח המשנה מאושרים מחדש מידי שנה. שינויים בהם תקפים, בדרך כלל, רק לגבי פוליסות ביטוח חדשות.

לפרטים נוספים ראה באור 36 לדוחות הכספיים.

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה ששיעור הפרמיה מסך פרמיות ביטוח המשנה גבוה מ- 10% בתחום ביטוח החיים וחיסכון ארוך טווח (במיליוני ש"ח), בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג P&S	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Swiss Reinsurance	-AA	שוויץ	69	57.8%	77	60.7%	70	58.9%
Munich Reinsurance	-AA	גרמניה	27	23.1%	27	21.0%	26	22.0%

7.5.2.3 ביטוח בריאות

בהתאם למדיניות החשיפה של הקבוצה, התקשרויות הקבוצה בתחום ביטוח בריאות הינן עם מבטחי משנה בדירוג בינלאומי של A- ומעלה, לפי S&P, למעט אישורים מיוחדים בגין נסיבות ספציפיות. שיעור ביטוח משנה בכל הסכם תלוי במידת הסיכון המכוסה ושיקולים מסחריים, בהתאם למדיניות שאישר הדירקטוריון. הקבוצה מתקשרת עם מבטחי משנה בחוזי ביטוח משנה יחסיים מסוג מכסה.

התקשרויות הקבוצה בביטוחי משנה בתחום ביטוח הבריאות הינן ארוכות טווח והן נקבעות לפי תכנית הביטוח וניתנות לביטול בהודעה מראש לגבי ביטוחים עתידיים בלבד, למעט מקרים מיוחדים. תנאי חוזי ביטוח המשנה מאושרים מחדש מידי שנה. שינויים בהם תקפים, בדרך כלל, רק לגבי פוליסות ביטוח חדשות.

בחלק מביטוחי המשנה יש למבטח המשנה אפשרות לעדכן תעריפים במהלך תקופת ההסכם, בהתקיים תנאים מסוימים. כל ההסכמים בביטוח בריאות (הוצאות רפואיות) הינם מסוג מכסה (quota share).

להלן פרטים לגבי מבטחי משנה ששיעור הפרמיה מסך פרמיות ביטוח המשנה גבוה מ- 10% בתחום ביטוח בריאות (במיליוני ש"ח) בתקופות המתוארות בדוח:

שם מבטח המשנה	דירוג S&P	מדינה	2018		2017		2016	
			פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה	פרמיה לביטוח משנה	אחוז מכלל פרמיות לביטוח משנה
Swiss Reinsurance	AA-	שוויץ	99	73.7%	99	77.0%	93	76.9%
Reinsurance Munich	AA-	גרמניה	16	11.9%	15	11.8%	14	11.8%

7.5.3 חשיפה לרעידת אדמה (ביטוח כללי)

חשיפת מבטחי המשנה לסיכון רעידת אדמה מורכבת מהסיכונים המועברים אליהם במסגרת חוזי הרכוש היחסיים, בהם מבטח המשנה משתתף בחלק יחסי מן הסיכון. החשיפה הזו מוגבלת בסכום מקסימום לאירוע (EVENT LIMIT).

בגין סיכון רעידת האדמה, שמעבר לכיסוי הקיים במסגרת חוזי ביטוח המשנה היחסיים, רוכשת הקבוצה הגנה נוספת בחוזה "עודף הפסדים" (Excess of Loss) בשכבות שונות. היקף הכיסוי הנרכש בביטוח אלמנטרי, מבוסס על ה- MPL (Maximum Probable Loss), שעל פיו החליטה הקבוצה לרכוש את ההגנה. ה- MPL משקף את שיעור הנזק המקסימאלי הצפוי לקבוצה באירוע בודד בהסתברות שנקבעה. הקבוצה קובעת MPL שמרני ביחס להנחיית הממונה, תוך לקיחת שולי ביטחון נוספים, לכל סוג סיכון, בהתבסס על התפלגות התיק של הקבוצה, ותוך שימוש במודלים בין-לאומיים.

בשנת 2018, התבססה הקבוצה לצורך הגנות לרעידת אדמה, על MPL ממוצע של כ- 2%, בעוד הנחיית הממונה לצורך דרישות ההון עומדת על שיעור MPL של 1.75%.

סכומי החשיפה לרעידת אדמה המכוסים בביטוח משנה יחסי, עמדו, נכון למועד הדוח, על כ- 194 מיליארד ש"ח (כולל שומרה), וסכומי החשיפה המכוסים בביטוח משנה לא יחסי, נכון למועד הדוח, עומדים על כ- 71 מיליארד ש"ח (כולל שומרה). כאמור, הסכמי ביטוח המשנה של הקבוצה אינם מגינים על סכומי החשיפה המלאים אלא מבוססים על הערכות סיכון של נזק מקסימאלי פוטנציאלי. מבטחי המשנה שחלקם מסך החשיפה לרעידת אדמה עולה על 10% הינם, SWISS RE ו- EVEREST RE, וזאת נכון למועד הדוח.

לפרטים נוספים ראה באור 36 לדוחות הכספיים.

לגבי החשיפה לנזקי רעידת אדמה בכיסויי מוות, אבדן כושר עבודה ונכות, הקבוצה קנתה הגנה בהסכם מסוג "עודף הפסדים לאירוע" (Cat cover). הסכום המקסימלי נקבע על ידי בחינת השפעות נזק מסוג רעידת אדמה על תיק הקבוצה לפי סימולציות שערכה.

7.6 הון אנושי

7.6.1 להלן המבנה הארגוני של הקבוצה למועד הדוח.

מטה מנורה מבטחים החזקות כולל את מנכ"ל החברה, מנהל כספים, מנהל השקעות, יועץ משפטי ומזכיר החברה, ממונה על אכיפה וציות ומבקרת פנים. אשר רובם ככולם משמשים בתפקידים מקבילים במנורה מבטחים ביטוח.
יצוין, כי מנכ"ל החברה משמש כיו"ר דירקטוריון במנורה מבטחים ביטוח, המהווה הזרוע העסקית המרכזית של הקבוצה.

מנורה מבטחים ביטוח בע"מ

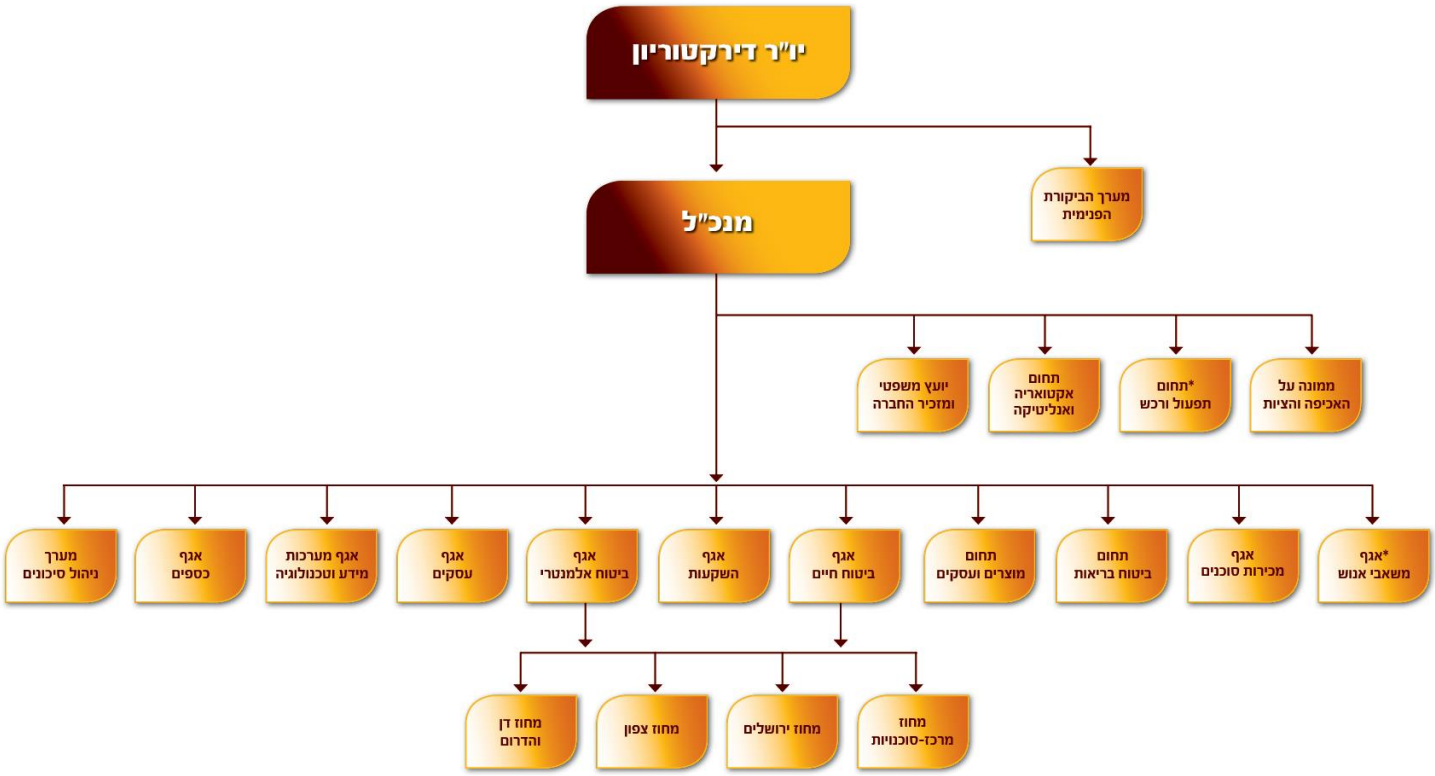

* נותן שירותים גם למנורה מבטחים ביטוח בע"מ וגם למנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ.

מנורה מבטחים פנסיה וגמל

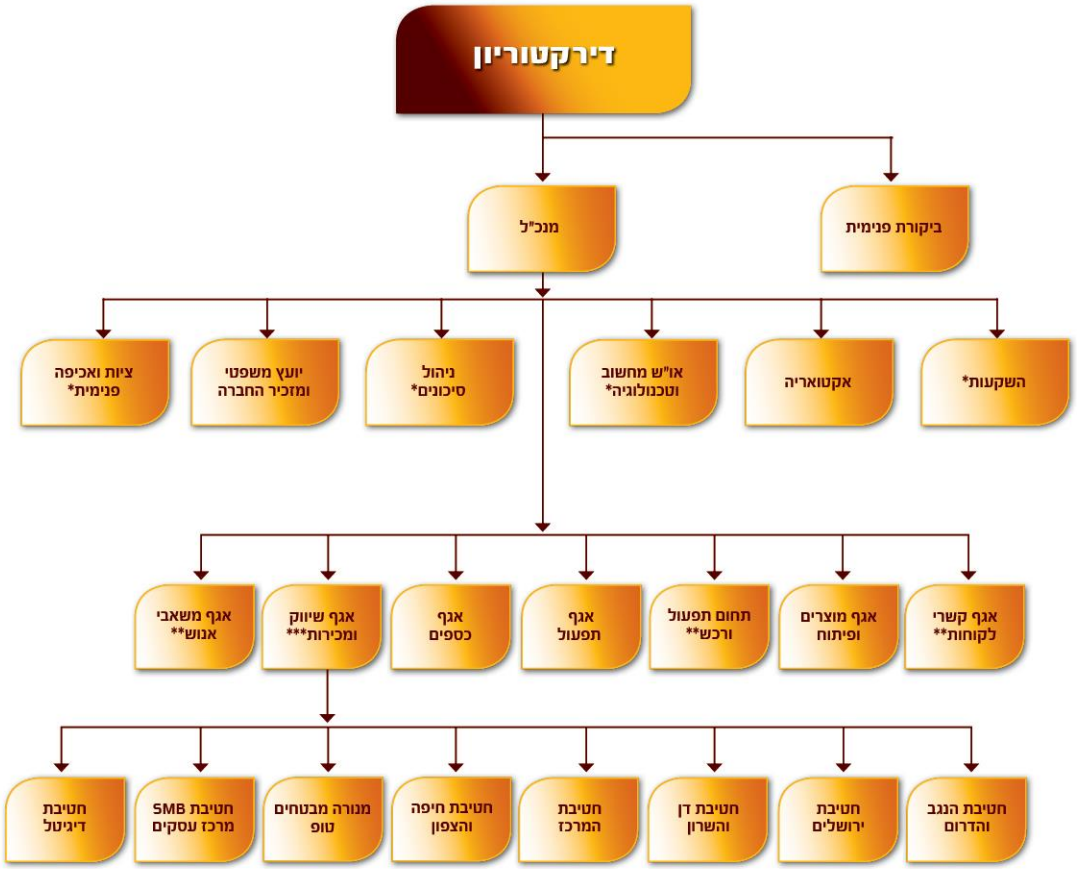

* ניתנים באמצעות מנורה מבטחים ביטוח.
** פעילות משולבת עם יחידות מקבילות במנורה מבטחים ביטוח.
*** נותן שירותים גם למנורה מבטחים ביטוח.

שומרה חברה לביטוח בע"מ

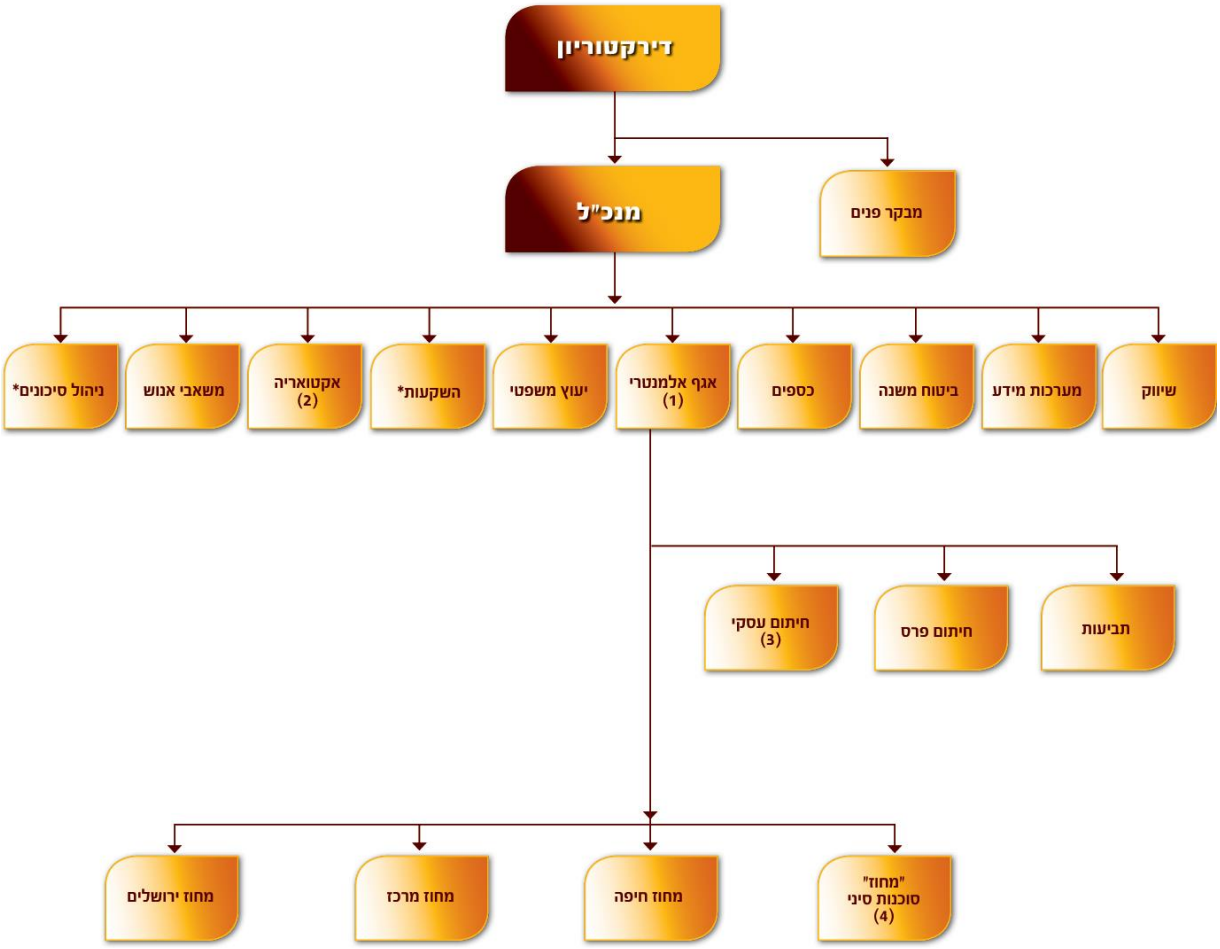

* ניתנים באמצעות מנורה מבטחים ביטוח בע"מ
1 מכהן גם כמנכ"ל
2 בחברה מכהנים שני אקטוארים ממונים: אקטואר ממונה ביטוח כללי הינו עובד החברה ואקטוארית ממונה בביטוח רכב חובה בלבד הינה עובדת מנורה מבטחים.
3 מכהנת גם כמנהלת ביטוח משנה.
4 חברת-בת הפועלת כברוקר של מספר חברות ובעלת היקף פעילות מהותי בחברה.

7.6.2 מצבת העובדים

בקבוצה מועסקים עובדים על פי הפירוט שלהלן:

		31.12.2018	31.12.2017
הנהלת הקבוצה		31	32
חיסכון ארוך טווח	ביטוח חיים	455	476
	פנסיה וגמל	1,044	997
ביטוח כללי		668	648
ביטוח בריאות		89	72
עובדי סוכנויות ביטוח		151	149
יחידות מטה ושירות כלל חברתיות (משאבי אנוש, מערכות מידע, השקעות אקטואריה, כספים, קשרי לקוחות ועוד)		796	767
סה"כ		**3,234**	**3,141**

נכון למועד הדוח, אין לקבוצה תלות בעובד כלשהו.

בנוסף לנתונים כמפורט בטבלה לעיל, הקבוצה מקבלת שירותים מספקים חיצוניים, אשר מעמידים את עובדיהם לטובת הקבוצה (להלן: "**עובדי קבלן**"), אשר חלק משמעותי מעובדיהם פועלים במשרדי הקבוצה. נכון ליום 31 בדצמבר 2018, קיבלה הקבוצה שירותים כאמור באמצעות 207 עובדי קבלן, וזאת לעומת 166 עובדי קבלן נכון ליום 31 בדצמבר 2017. רובם נותני שירותים לאגף מערכות מידע.

בהמשך למגמת הגידול בפעילות הקבוצה, גדלה מצבת העובדים (לרבות עובדי הקבלן) בקבוצה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018 בכ- 134 עובדים, גידול של כ- 4%, וזאת בעקבותצרכים עסקיים של הקבוצה, לרבות לצרכי פיתוח ושיפור מערכות המידע שלה, לשיפור השירות ללקוחות הקבוצה (בפרט באמצעות מוקדי קשרי לקוחות מתוגברים), ולצורך התמודדות עם דרישות רגולטוריות וגידול במכירות.

7.6.3 הדרכה ופיתוח ארגוני

הקבוצה משקיעה משאבים בהדרכות מקצועיות לעובדים ולסוכנים בהתאם לצרכים העסקיים והוראות רגולטוריות. מערך ההדרכה לעובדים ולסוכנים כולל הכשרות מקצועיות, הכשרות ניהוליות והתנהגותיות, ייעוץ ארגוני ואישי למנהלים וזאת, על מנת לפתח רמה מקצועית גבוהה בנושאים מגוונים כגון: דרישות רגולטוריות, תכניות ביטוח חדשות, הדרכות בתחום ביטוח חיים, חיסכון ארוך טווח ופנסיה, המיסוי והפיננסים ומתן שירות, פיתוח יכולות ניהול ושיפור תהליכי עבודה.

בנוסף, הקבוצה פעלה ופועלת להכשרת עובדים בתחומי הפעילות השונים, ובכלל זה, בתחום ביטוח חיים לצורך קבלת רישיון משווק פנסיוני, בהתאם להנחיות הממונה.

7.6.4 הטבות וטיבם של חוזי העסקה

ביום 30 ביולי 2017, חתמה מנורה מבטחים ביטוח על הסכם קיבוצי עם ההסתדרות העובדים הכללית החדשה ועם וועד העובדים היציג (להלן: "**ההסכם**"), החל על מרבית העובדים למעט עובדים בתפקידים מסוימים ומנהלים מדרגה מסוימת, כמפורט בהסכם. לפרטים ראה דיווח מיידי מיום 31 ביולי 2017 (אסמכתא: 2017-01-078525).

בנוסף, קיימים בקבוצה עובדים אשר עיסוקם במכירות, ובכלל זה מפקחי רכישה בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, אשר מועסקים באמצעות הסכם עבודה קיבוצי הכולל שכר יסוד ועמלות מכירה. כן קיימים עובדים, בעיקר בתחום השיווק, המועסקים במשותף על ידי מספר חברות בקבוצה.

בחודש אפריל 2016, נחתם הסכם קיבוצי מיוחד בין מנורה מבטחים פנסיה וגמל לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה - ההסתדרות במרחב רמת-גן - בני ברק, שהחליף הסכם קיבוצי משנת 2011. ההסכם יהיה בתוקף עד לחודש דצמבר 2019. תחולת ההסכם הורחבה ביחס לעובדים נוספים, והוא חל נכון ליום 31 בדצמבר 2018, על 478 מעובדי מנורה מבטחים פנסיה וגמל. ההסכם חל על כלל עובדי מנורה מבטחים פנסיה

וגמל, למעט עובדים שהוחרגו מתחולת ההסכם. ההסכם שיפר את תנאי העסקה של העובדים הכפופים לו, לעומת ההסכם הקיבוצי שקדם לו.

העובדים והמנהלים בשומרה מועסקים בהסכמי העסקה המקובלים בענף. העובדים מועסקים על פי הסכמים בהם מעוגנים כל תנאי ההעסקה, ובכללם מרכיבי שכר ברוטו לחודש, תנאים סוציאליים והטבות נוספות על פי קריטריונים, כגון: קרן השתלמות, רכב צמוד, טלפון סלולארי והוצאות אש"ל. עובדי שומרה זכאים לקבל הלוואות בהתאם לנוהל שנקבע לעניין זה. על עובדי שומרה חלים הסכמים קיבוציים מכח צווי הרחבה על כלל העובדים והמעבידים במשק. יו"ר הדירקטוריון, נושאי המשרה (למעט דירקטורים ונושאי משרה שאינם עובדי החברה) והמנהלים מועסקים מכוח הסכמי העסקה אישיים. על נושאי המשרה בשומרה חלה מדיניות תגמול כמפורט בסעיף 7.6.9 להלן.

7.6.5 עובדי ההנהלה הבכירה

ההנהלה הבכירה בקבוצה (למעט נושאי משרה) מועסקת על פי חוזי העסקה אישיים, הכוללים, בין היתר, מרכיבי שכר ברוטו, הוצאות אש"ל, משכורת 13 (בחלק מהחברות), מענק שנתי (באישור האורגנים המוסמכים), רכב צמוד או לחילופין החזר הוצאות רכב, טלפון סלולארי והפרשות סוציאליות וקרן השתלמות, כמקובל במשק.

7.6.6 שינוים מבניים בקבוצה

במהלך שנת 2018, ובעקבות המעבר של מרבית חברות ויחידות הקבוצה לבית מנורה מבטחים החדש ברמת גן, בוצע מהלך של שילוב ואיחוד פעילויות מטה בחברות מנורה מבטחים ביטוח ומנורה מבטחים פנסיה וגמל כגון; משאבי אנוש, רכש ולוגיסטיקה, שירות לקוחות וחלק מפעילות שיווק ומכירות ואו"ש.

בחודש דצמבר 2018, פרש מתפקידו ה"ה אלעד שלף, משנה למנכ"ל ומנהל אגף עסקים במנורה מבטחים ביטוח. בהמשך לאמור, מוזגה פעילות אגף עסקים לתוך אגף ביטוח אלמנטרי.

7.6.7 תגמול למנכ"ל החברה

לפרטים בדבר הסכם העסקה של מנכ"ל החברה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

7.6.8 תגמול ליו"ר דירקטוריון החברה

לפרטים בדבר הסכם העסקה של יו"ר דירקטוריון החברה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

7.6.9 מדיניות תגמול לנושאי משרה בקבוצה

לפרטים בדבר מדיניות התגמול בקבוצה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

7.6.10 למידע נוסף בדבר מדיניות ותכניות תגמול, ראה באתרי האינטרנט של הגופים המוסדיים בקבוצה, כלהלן:

מנורה מבטחים ביטוח:

מדיניות התגמול - מידע לגבי גוף מוסדי - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ - אודות - מנורה מבטחים

שומרה חברה לביטוח:

https://www.shomera.co.il/Pages/דיווחים-שונים.aspx

מנורה מבטחים פנסיה וגמל:

מדיניות תגמול נושאי משרה במנורה מבטחים פנסיה - נהלים ומידעים נוספים - נהלים ומידעים - מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ - אודות - מנורה מבטחים

7.6.11 פטור, שיפוי וביטוח נושאי משרה

לפרטים בדבר תנאי פוליסות ביטוח נושאי משרה, כתבי פטור והתחייבות לשיפוי לנושאי משרה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

7.6.12 כהונת נושאי משרה

7.6.12.1 לפרטים בדבר מינויו של ה"ה יחזקאל (חזי) צאיג לכהונה שלישית כדירקטור חיצוני בחברה, ראה סעיפים 14 ו-18 לדוח פרטים נוספים על התאגיד.

7.6.12.2 בחודש יולי 2018, הלך לעולמו ה"ה שלמה מילוא ז"ל, אשר כיהן כדירקטור וחבר ועדת תגמול של החברה, וכן כדירקטור וחבר ועדת ביקורת של מנורה מבטחים ביטוח. לפרטים נוספים ראה דיווחים מיידים מיום 2 ביולי 2018 (אסמכתאות: 2018-01-063199 ו- 2018-01-063208).

7.6.12.3 בחודש מאי 2018, ה"ה אורלי ירקוני סיימה כהונתה כדירקטורית בחברה ובמנורה מבטחים ביטוח. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 2 במאי 2018 (אסמכתא: 2018-01-034938).

7.6.12.4 בחודש מאי 2018, מונה ה"ה יונל כהן כחבר הוועדה לבחינת הדוחות הכספיים של החברה (ועדת מאזן). לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 2 במאי 2018 (אסמכתא: 2018-01-034941).

7.7 שיווק והפצה

7.7.1 מערך הסוכנים של הקבוצה

7.7.1.1 כללי

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בעיקר באמצעות סוכני וסוכנויות ביטוח (להלן: "**הסוכנים**"). הסוכנים משווקים גם את קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול הקבוצה. בנוסף, חלק ממוצרי הקבוצה משווקים במכירה ישירה.

על אף התפתחותו של ערוץ המכירה הישירה ממשיכה הקבוצה לפתח ולטפח את שיווק מוצריה על ידי הסוכנים ובמועד הדוח נמצאת הקבוצה בקשרים עסקיים עם כ- 1,500 סוכנים פעילים.

כמו כן, לקבוצה התקשרויות עם סוכנויות ביטוח בבעלות בנקים למכירת פוליסות לביטוח חיים וביטוח מבנה אגב הלוואה לדיור, בכפוף להסדרים שקבע הממונה לעניין זה.

הקבוצה קשורה עם מרבית הסוכנים הן בעסקי ביטוח כללי והן בעסקי ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח המבצעים את המכירות של הקבוצה. הסוכנים אינם בלעדיים ורובם עובדים גם עם חברות ביטוח נוספות. קיים גרעין של סוכנים המזוהים באופן מובהק עם הקבוצה. סוכני הקבוצה פועלים לפי תעריפים והנחיות חיתום שהקבוצה מפיצה, מעת לעת, בתחומי הפעילות השונים.

בתחומי ביטוח כללי וביטוח חיים, הקבוצה פועלת באמצעות מחוזות המרוכזים בעיקר בשלוש ערים מרכזיות (רמת גן, חיפה וירושלים), כאשר כעיקרון הסוכנים משויכים למחוזות בהתאם למיקומם הגיאוגרפי. בביטוח חיים, פועלים במסגרת המחוזות מפקחי רכישה שהינם עובדי הקבוצה, אשר מתפקידם לפקח על פעילות הסוכנים, ובכלל זה, מתן ייעוץ והכוונה לסוכני הביטוח שתחת פיקוחם.

בענפי ביטוח כללי, העמלה לסוכנים משולמת, במרבית הענפים, כאחוז מפרמיה נטו שנתית וחלקם מפרמיה ברוטו שנתית, כאשר מתקיימת התחשבנות עם הסוכן בגין ביטולי פוליסות. שיעור העמלה נקבע בחלקו על פי ענפי הביטוח השונים, לעיתים אף בהתחשב ברווחיות תיק הביטוח של הסוכן ובהתאם להוראות הדין.

בענפי ביטוח חיים, חיסכון ארוך טווח ובריאות, משולמות לסוכנים עמלות בשיעורים משתנים, בכסף או בשווה כסף, כאשר שיעור העמלה נקבע בחלקו על פי המוצר ובחלקו מותנה בהיקף התפוקה של הסוכן ולעיתים גם ברווחיות תיק הביטוח שלו, ובהתאם להוראות הדין. לפרטים בדבר תיקון 20

לחוק קופות גמל שעניינו ביטול זיקה בין עמלת סוכנים לדמי הניהול, ראה סעיף 7.1.3.1 לעיל.

נכון למועד הדוח, לקבוצה אין תלות במי מסוכניה וכן אין סוכן שהיקף הפעילות עמו עולה על 10% בכל אחד מתחומי הפעילות.

7.7.1.2 ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

כללי

כיום קיימים, שני סוגי מפיצים למוצרים פנסיונים:

משווק פנסיוני - סוכן ביטוח או סוכן שיווק פנסיוני (שהינו עובד הגוף המוסדי) אשר הינו בעל זיקה למבטח או לכל יצרן אחר של מוצר פנסיוני, המתווך בעסקת הרכישה של המוצר הפנסיוני בהמשך להליך ייעוץ אישי עם הלקוח.

יועץ פנסיוני - אדם או תאגיד שאינו בעל זיקה למבטח ו/או לכל יצרן אחר של מוצר פנסיוני ואשר מציע את המוצר הפנסיוני בהמשך להליך ייעוץ אישי עם הלקוח.

על המשווקים כמו גם על היועצים בתחום חלה חובה למתן ייעוץ מיטבי (Best Advice).

הקבוצה מתבססת על הפצת מוצרי ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח באמצעות סוכני הביטוח ומשווקים פנסיונים עובדי הקבוצה. כמו כן, הבנקים טרם החלו לעסוק בהפצת תכניות ביטוח חיים, במובחן מהפצתן של קרנות פנסיה, קופות גמל וקרנות השתלמות, כמפורט להלן.

יצוין, כי דרישות הרישוי וההסמכה, וכן הנחיות רגולטוריות שונות החלות על סוכנים ומשווקים פנסיונים, המשליכות בין היתר, גם על תגמולם, עלולים לגרום להשפעה שלילית על רווחיותם, וכתוצאה מכך על כמות הסוכנים. **מידע זה, הינו מידע צופה פני עתיד וייתכן והערכה זו לא תתקיים עקב התנהגות השוק ופיתוח מוצרים חדשים אשר יופצו בשוק.**

לקבוצה סוכנויות ביטוח בבעלותה - סיני סוכנות לביטוח, סוכנות ארנון את וינשטוק, אשר פועלות בעיקר כ"בית סוכנים", קרי, מתמקדות במתן שירותי תמיכה לסוכנים מול המבטחים, וסוכנות אורות, העוסקת בכל תחומי החיסכון ארוך הטווח ומשמשת כסוכנות הסדר המטפלת, בין היתר, במפעלים שעובדיהם מבוטחים בקרנות הפנסיה שבניהול מנורה מבטחים פנסיה וגמל. הסוכנויות בבעלות הקבוצה קשורות בהסכמי שיווק פנסיוני גם עם מבטחים נוספים ומשווקות את מוצריהם.

ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

בביטוח חיים פועלת הקבוצה באמצעות מחוזות ומערך מטה ושירות במשרדים הראשיים של הקבוצה. בנוסף, קיים בקבוצה מרכז קשרי לקוחות המעניק שירות לכל פניה של לקוח באמצעות הטלפון, באמצעות אתר האינטרנט של הקבוצה או בפגישה אישית במשרדי הקבוצה.

התגמול לסוכני ביטוח מורכב מ- 4 רכיבים עיקריים: עמלה שוטפת ("עמלות נפרעים"), תגמול בגין עמידה ביעדי מכירה ("**עמלות יעדים**") פרסים בגין מבצעים, ומענקים, ואינו זהה בין כל הסוכנים.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות הממוצע מפרמיה בביטוח חיים:

	2018	2017	2016
שיעור עמלות מפרמיות	9.1%	9.7%	9.1%
שיעור עמלות מפרמיה משונתת חדשה	35.8%	39.0%	40.4%

מערך סוכני הביטוח מהווה את ערוץ ההפצה העיקרי של מוצרי ביטוח חיים. לא קיים בקבוצה סוכן שהיקף ההכנסות מהפרמיות שבתיווכו עולים על 10% מהיקף הפרמיות הכולל של ענף ביטוח חיים.

לאור השינויים שחלו בתחום החיסכון ארוך הטווח, סוכני הביטוח הרחיבו את מגוון המוצרים שהם משווקים, וכיום הם משווקים ללקוח מוצרי ביטוח חיים, פנסיה וגמל וכן מוצרי חיסכון נוספים.

<u>פנסיה וגמל</u>

מנורה מבטחים פנסיה וגמל משווקת את המוצרים הפנסיוניים שלה גם באמצעות מערך הסוכנים של מנורה מבטחים ביטוח וגם באמצעות מערך שיווק ישיר הכולל מנהלי תיקים עסקיים ומתכננים פנסיוניים ללקוחות הפרט שלה, הפזורים ברחבי הארץ. עובדי מערך השיווק הישיר עומדים בקשר רציף עם עמיתי הקרן ועם המעסיקים לצורך שימור לקוחות וגיוס עמיתים חדשים. מערך השירות למבוטחים ולמעסיקים כולל לשכות שירות פרונטלי, שירות הניתן על ידי מוקד קשרי לקוחות, ואתר אינטרנט המספק, בנוסף למידע כללי בנושאי פנסיה וגמל, גם מידע אישי לעמית ולמעסיק. מערך השיווק הישיר מספק מטריה שיווקית מכירתית הכוללת: צירוף עמיתים חדשים, מתן שירותי שיווק פנסיוני והדרכה ביחס למכלול המוצרים הפנסיוניים של מנורה מבטחים פנסיה וגמל, טיפול בסיום יחסי עובד-מעסיק וכיוצא באלה.

מנורה מבטחים פנסיה וגמל משתפת פעולה עם סוכנויות הסדר וסוכני ביטוח (לרבות אורות וסוכני מנורה מבטחים ביטוח). שיתוף פעולה זה נוצר עקב הצורך של חלק מהמעסיקים בטיפול מקיף בתנאים הסוציאליים של עובדיהם, הכולל גביה ושילוב בין מוצרים שונים כמו קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים, קופות גמל ולעיתים גם ביטוחי "ריסק" חיים ובריאות.

תגמול הסוכנים בגין שיווק מוצרי מנורה מבטחים פנסיה וגמל מתבצע בעיקר באמצעות מנורה מבטחים ביטוח.

בנוסף, מנורה מבטחים פנסיה וגמל קשורה בהסכמי הפצה עם מספר בנקים, לשם הפצת קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהולה. פעילות ההפצה של קרנות פנסיה על ידי הבנקים הינה, בשלב זה, בהיקף נמוך יחסית. פעילות ההפצה של קופות הגמל על ידי הבנקים הינה בהיקף משמעותי יותר, והיא תלויה בעיקר בדירוג הפנימי של הקופות על ידי הבנקים, דירוג המשתנה מבנק לבנק. פעילות ההפצה בתחום זה, כפופה, בין היתר, **לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשס"ו-2006**.

למנורה מבטחים פנסיה וגמל אין מעסיקים, אשר ההפקדות בגין עובדיהם מהוות 10% או יותר מהיקף דמי הגמולים הנגבים בקרנות הפנסיה ובקופות הגמל שבניהולה.

7.7.1.3 רכב חובה

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בעיקר באמצעות סוכנים, להם משולמות עמלות. שיעור העמלה משתנה מסוכן לסוכן.

נכון למועד הדוח, לקבוצה אין תלות במי מסוכניה וכן לקבוצה אין סוכן שהיקף הפעילות עמו עולה על 10% בכל אחד מתחומי הפעילות.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות הממוצע (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום פעילות רכב חובה:

	2018	2017	2016
שיעור עמלות מפרמיה ברוטו	5.6%	5.8%	5.7%

7.7.1.4 רכב רכוש

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בעיקר באמצעות סוכנים, להם משולמות עמלות. שיעור העמלה משתנה מסוכן לסוכן.

נכון למועד הדוח, לקבוצה אין תלות במי מסוכניה וכן לקבוצה אין סוכן שהיקף הפעילות עמו עולה על 10% בכל אחד מתחומי הפעילות.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות הממוצע (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום פעילות רכב רכוש:

	2018	2017	2016
שיעור עמלות מפרמיה ברוטו	18.6%	18.2%	18.5%

7.7.1.5 ביטוח כללי אחר

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בתחום בעיקר באמצעות סוכנים להם משולמות עמלות. שיעור העמלה משתנה מסוכן לסוכן.

נכון למועד הדוח, לקבוצה אין תלות במי מסוכניה וכן לקבוצה אין סוכן שהיקף הפעילות עמו עולה על 10% בכל אחד מתחומי הפעילות.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות הממוצע (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום הפעילות:

	2018	2017	2016
שיעור עמלות ביטוח מפרמיה ברוטו	16.1%	17.0%	17.8%

7.7.1.6 ביטוח בריאות

הקבוצה משווקת את פוליסות הביטוח שלה בתחום לרוב באמצעות סוכנים ומשלמת להם עמלות מכירה מסוגים שונים ובעיקר כשיעור מדמי הביטוח. לקבוצה אין סוכן אשר היקף פעילותו מהווה מעל 10% מדמי הביטוח בתחום הפעילות.

בנוסף, חלק מפוליסות ביטוח דמי מחלה משווקות למעסיקים הקשורים לקרן הפנסיה של הקבוצה.

להלן פרטים לגבי שיעור העמלות הממוצע (כולל מע"מ) מפרמיה ברוטו בתחום הפעילות:

	2018	2017	2016
שיעור עמלות ביטוח מפרמיה ברוטו	25.8%	28.2%	28.9%

7.8 ספקים ונותני שירותים

7.8.1 כללי

במערכות המידע המשמשות את חברות הקבוצה, ספקי החומרה העיקריים של הקבוצה הינם חברת IBM המספקת את שרתי היישומים המרכזיים ופלטפורמות אחסון, לרבות שירותים לגיבוי והתאוששות, וחברת InfiniDat המספקת חלק נוסף מפלטפורמת האחסון (Storage).

שומרה, חברה בת של החברה, קשורה עם מספר ספקי חומרה ותוכנה הן לרכישת מוצרים חדשים והן לתחזוקה שוטפת של מערכותיה. הספקים העיקריים לתחזוקת התוכנה של המערכת הביטוחית העיקרית שלה הינם קומטק בע"מ, שהינו בית תוכנה המספק שירותים אלה לשומרה כמו גם לחברות ביטוח נוספות, ודורטל בע"מ שהינה חברה לתמיכה בתוכנות השונות, בהן משתמשת שומרה באופן שוטף. באם ייווצר צורך לעבור לספקי תוכנה אחרים, יתכן והדבר יהיה כרוך בתוספת עלות מהותית.

בתחום שירותי המחשב, לקבוצה התקשרויות עם מספר ספקים המתמחים בתחומים שונים הרלבנטיים לפעילות הקבוצה ובפרט בתחום ביטוחי חיים וחיסכון ארוך טווח, אשר הפסקת מתן שירותים על ידי מי מהם, אם וככל שתתרחש, תהיה כרוכה בהשקעת משאבים כלכליים ותשומות זמן להתארגנות הקבוצה, באמצעות ספק חליפי אחר.

לקבוצה אין תלות בספק כלשהו, באיזה מתחומי פעילותה, למעט בכל הנוגע להתקשרותה של שומרה עם קומטק ודורטל כמפורט לעיל, ועם חברת סאפיינס מערכות תוכנה בע"מ (להלן: "סאפיינס"), כמפורט להלן.

7.8.2 ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

הקבוצה התקשרה עם סאפיינס בפרויקט לפיתוח מערכת כוללת לניהול מערך ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח ("**טופז חיים**"), ובפרויקט לפיתוח מערכת לניהול מערך הפנסיה ("**טופז פנסיה**") (טופז חיים וטופז פנסיה, יחד, להלן: "**מערכת טופז**"). בהמשך לאמור, התקשרה הקבוצה בחודש אוקטובר 2011, בהסכם המעגן ומסדיר ההתקשרות רבת השנים עם סאפיינס בקשר למערכת טופז ומערכות תוכנה נוספות שסופקו לקבוצה, בין היתר, בתחום ביטוח חיים, פנסיה, ביטוח משנה ובריאות (להלן: "**המערכות**") ולשירותים שיסופקו לקבוצה בקשר עם אותן מערכות (להלן בפסקה זו: "**ההסכם**").

ההסכם יוצר מסגרת להמשך אספקת שירותים שונים לקבוצה בקשר למערכות הנ"ל, לרבות שירותי פיתוח, בדיקות, תיקון תקלות, תמיכה, אספקת גרסאות ומהדורות ושירותי תחזוקה למערכות, בהתאם לתכניות עבודה שנתיות מוסכמות.

בחודש ספטמבר 2013, נחתם עם סאפיינס הסכם משלים, זאת על רקע התקשרותה של סאפיינס עם לקוח נוסף להספקת מערכת לניהול קרנות פנסיה ומערכות נלוות המשמשות את הקבוצה. במסגרת ההסכם המשלים, התחייבה סאפיינס לשלם לקבוצה תמלוגים שונים בהיקפים לא מהותיים, אשר ישולמו על פני מספר שנים. בנוסף, הוארכה תקופת ההתקשרות שסאפיינס מחויבת אליה, ביחס לתחזוקת המערכות והמשך פיתוחן עבור הקבוצה, לפחות עד ליום 31 בדצמבר 2018, בשינויים מסחריים מסוימים. בשנת 2018, שילמה הקבוצה לסאפיינס סך של כ- 40 מיליוני ש"ח בגין שירותי פיתוח ותחזוקה שונים, בדומה לשנת 2017.

7.8.3 ביטוח כללי

בחודש ספטמבר 2016, נחתם בין מנורה מבטחים ביטוח לבין סאפיינס פתרונות תוכנה (עידית) בע"מ (להלן: "**עידית**"), השייכת לקבוצת סאפיינס, הסכם לאספקת מערכת לניהול ביטוח אלמנטרי, שנועדה להחליף את מערכת המחשב הקיימת בחברה בתחום זה. במהלך שנת 2017, ובמסגרת תהליך האיפיון המפורט של המערכת הנ"ל, התברר כי קיימים פערים מהותיים שלא מאפשרים ליישם את הפרויקט במתווה ובמסגרת התקציב שנקבע בהסכם. בהתאם, הוחלט על הפסקת הפרויקט עם סאפיינס תוך מעבר לבחינת חלופות, במקביל לשיפור פעילותה ותחזוקתה של המערכת הקיימת עד לקבלת החלטה בנדון.

7.9 רכוש קבוע ומתקנים

לפירוט בדבר רכוש קבוע על מרכיביו השונים (מקרקעין, כלי רכב, מערכות מחשב) ראה באורים 4 ו-6 לדוחות הכספיים.

7.10 עונתיות

7.10.1 ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בתחום ביטוח החיים וחיסכון ארוך טווח לפי רבעונים (במיליוני ש"ח)

	נתונים לשנת 2018		נתונים לשנת 2017	
	במיליוני ש"ח	%	במיליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	1,002	29%	738	24%
רבעון שני	789	23%	697	23%
רבעון שלישי	782	23%	749	25%
רבעון רביעי	827	24%	830	28%
סה"כ	**3,401**	**100%**	**3,014**	**100%**

7.10.2 קרנות פנסיה

ככלל, לא קיימת עונתיות בגביית דמי הגמולים לקרנות הפנסיה. יחד עם זאת, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף דמי הגמולים גבוה יותר, וזאת, בעיקר, לאור תשלומים חד-פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים. יצוין, כי העונתיות הקיימת אצל מעסיקי מנורה מבטחים פנסיה וגמל בענפים מסוימים, אשר משפיעה על כמות העובדים באותם הענפים, אינה משפיעה בצורה מהותית על התפלגות דמי הגמולים בחודשי השנה.

להלן התפלגות דמי גמולים רבעוניים:

מבטחים החדשה

	2018		2017	
	במיליוני ש"ח	%	במיליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	2,665	23%	2,377	23%
רבעון שני	2,786	24%	2,527	24%
רבעון שלישי	3,025	26%	2,723	26%
רבעון רביעי	3,078	27%	2,807	27%
סה"כ	**11,554**	**100%**	**10,434**	**100%**

מבטחים החדשה פלוס (משלימה)

	2018		2017	
	במיליוני ש"ח	%	במיליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	87	22%	81	23%
רבעון שני	91	23%	72	21%
רבעון שלישי	104	26%	92	27%
רבעון רביעי	117	29%	100	29%
סה"כ	**398**	**100%**	**345**	**100%**

7.10.3 קופות גמל

פעילות התחום מתאפיינת בעונתיות מסוימת, שכן חלק גדול מהפקדות העמיתים (עצמאים בעיקר) מתבצע לקראת סוף השנה לצורך מיצוי הטבות המס. עם זאת, השיעור שמהווים עמיתים עצמאיים מכלל עמיתי תחום הפעילות בקבוצה הוא נמוך יחסית.

	נתונים לשנת 2018		נתונים לשנת 2017	
	במליוני ש"ח	%	במליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	611	22%	470	21%
רבעון שני	625	23%	562	25%
רבעון שלישי	675	25%	536	24%
רבעון רביעי	811	30%	672	30%
סה"כ	**2,721**	**100%**	**2,240**	**100%**

7.10.4 ביטוח כללי:

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו במגזר הביטוח הכללי לפי רבעונים (במיליוני ש"ח):

	נתונים לשנת 2018		נתונים לשנת 2017	
	במליוני ש"ח	%	במליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	1,058	32%	1,057	31%
רבעון שני	729	22%	791	23%
רבעון שלישי	777	24%	864	25%
רבעון רביעי	719	22%	725	21%
סה"כ	**3,282**	**100%**	**3,436**	**100%**

בביטוח כללי הפרמיה הנרשמת ברבעון הראשון היא הגדולה ביותר, וזאת בשל נטייתם של עסקים לחדש את ביטוחיהם (רכב חובה, רכב רכוש, חבויות ורכוש) בתחילת השנה.

יצוין, כי בביטוח כללי מנגנון עתודה לסיכונים שטרם חלפו מווסת את ההשפעה של עונתיות המחזור על הרווח.

7.10.5 ביטוח בריאות

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בתחום ביטוח בריאות, לפי רבעונים (במיליוני ש"ח):

	נתונים לשנת 2018		נתונים לשנת 2017	
	במליוני ש"ח	%	במליוני ש"ח	%
רבעון ראשון	210	24%	183	26%
רבעון שני	212	24%	166	24%
רבעון שלישי	231	26%	180	25%
רבעון רביעי	231	26%	179	25%
סה"כ	**884**	**100%**	**708**	**100%**

ככלל לא קיימת עונתיות בדמי הביטוח בענף זה, אולם השונות בין הרבעונים נובעת מעיתוי הפקת פוליסות שהינו שנתי ולא נרשם בגבייה חודשית.

יצוין, כי בביטוח בריאות מנגנון העתודה לסיכונים שטרם חלפו מווסת את ההשפעה של עונתיות המחזור על הרווח.

7.10.6 תביעות

יצוין, כי הקבוצה לא מצאה כי מתקיימת עונתיות בכל התחומים לעניין תביעות, למעט ככל שהדבר נובע מנזקי טבע בחודשי החורף.

7.11 נכסים לא מוחשיים

מאגרי מידע

בבעלות חברות הקבוצה מספר מאגרי מידע נפרדים, מאובטחים, שנרשמו בפנקס מאגרי המידע, הנוגעים בעיקר ללקוחות, עובדי וספקי אותן החברות, לפי העניין, והכל בהתאם להוראות חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981.

הקבוצה משתמשת בשמות המותג "מנורה מבטחים" ו- "שומרה". לקבוצה ישנם מספר סימני מסחר רשומים אצל רשם הפטנטים, המדגמים וסימני המסחר וביניהם - "מבטחים", "מנורה", "מנורה מבטחים", "שומרה חברה לביטוח בע"מ - משפחה ישראלית" ועוד. לפרטים בדבר נכסים לא מוחשיים והסכומים שהוכרו בגינם כנכס בדוחות הכספיים, ראה באור 4 לדוחות הכספיים.

רישיונות

בידי הקבוצה רישיונות ו/או היתרים לפעול כמבטח, סוכן או חברה מנהלת, לפי העניין, כמתחייב על פי כל דין.

- בהתאם לסעיף 15 לחוק הפיקוח בידי הקבוצה רישיונות מבטח ישראלי, לעסוק בענף פנסיה וכן בענפי הביטוח המפורטים להלן: חיים מקיף; תאונות אישיות; מחלות ואשפוז; אחריות המעבידים; כלי רכב חובה; רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד ג'); מקיף לדירות ובתי עסק, לרבות ביטוח זכוכית; כלי טיס לרבות אחריות כלפי צד שלישי; כלי שיט לרבות אחריות כלפי צד שלישי; מטענים בהובלה; אחריות כלפי צד שלישי; אבדן רכוש; חקלאי, למעט ביטוח מפני נזקי טבע בחקלאות; הנדסי; אחריות למוצרים פגומים; מתן ערבויות; סיכונים אחרים; והשקעות של רוכשי דירות.
- כמו כן, בידי הקבוצה רישיון לחברה מנהלת של קופות גמל ואישורי קופות גמל לקופות הגמל ולקרנות הפנסיה שבניהולה. בנוסף, מנורה מבטחים חיתום רשומה במרשם החתמים, בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (חיתום)(תיקון), התשס"ז-2007.

מערכות מידע

לפרטים בנוגע למערכות מידע, ראה באורים 4 ו- 38ג לדוחות הכספיים.

7.12 הליכים משפטיים

לתיאור הליכים משפטיים מהותיים, ובכלל זה תובענות ייצוגיות, ראה באור 38 לדוחות הכספיים.

7.13 מימון

הקבוצה, מממנת את פעילותה באמצעים עצמיים, באשראי בנקאי ובאשראי חוץ בנקאי באמצעות גיוס בשוק ההון (סחיר ולא סחיר). לפרטים בנושא מימון ראה סעיף 4.5 בדוח הדירקטוריון וכן באור 24 לדוחות הכספיים.

7.14 מיסוי

לתיאור נושא המיסוי ראה באור 21 לדוחות הכספיים.

7.15 גורמי סיכון

קטגוריית סיכון	תיאור הסיכונים	דירוג הסיכון		
		השפעה גבוהה	השפעה בינונית	השפעה נמוכה
סיכוני מקרו	שינויים במצב המשק (אבטלה, תעסוקה)	X		
	סיכוני שוק כולל	X		
	סיכוני שוק פרטניים:			
	סיכון ריבית	X		
	סיכון מחירי מניות ומכשירים הוניים אחרים	X		
	סיכון מט"ח			X
	סיכון נדל"ן		X	
	סיכוני אשראי	X		
	סיכון אינפלציה			X
סיכונים ענפיים	**סיכוני ביטוח:**			
	סיכוני תחלואה	X		
	סיכוני אריכות חיים		X	
	סיכוני שימור תיק בריאות וחסכון ארוך טווח	X		
	סיכוני ביטוח אחרים	X		
	אירועי קטסטרופה		X	
	שינויים רגולטורים	X		
	שינויים בתנאי התחרות	X		
סיכונים מיוחדים לקבוצה	סיכוני נזילות			X
	ביטוח משנה		X	
	סיכונים תפעוליים כלליים		X	
	תלות במערכות מידע	X		
	אבטחת מידע וסייבר	X		
	הליכים משפטיים ותובענות ייצוגיות	X		
	סיכוני ציות		X	
	מוניטין		X	

אבטחת מידע וסייבר

בקבוצה קיימת, כמתחייב בין היתר, מהוראות הרגולציה, יחידת אבטחת מידע ייעודית לטיפול בסיכוני אבטחת מידע וסייבר. בשנת הדוח התרחשו מספר תקיפות סייבר אשר חומרתן נמוכה, אך תדירותן (כתופעה) הולכת וגדלה עם הזמן. סוגי התקיפות עד עתה כללו בעיקר תקיפות "עומס", מייל דיוג (phishing) וויروסים שנשלחים באמצעות מייל. לאור התרחבות הפעילות הדיגיטלית בקבוצה, ההסתברות להתרחשות תקיפות סייבר הולכת וגדלה. בקבוצה קיימת מדיניות עדכנית בנושא אבטחת מידע וסייבר וכנגזרת ממנה נהלי ושגרת פעילות שוטפת לצמצום, ככל הניתן, של החשיפות בתחום אבטחת מידע וסייבר ודרכי ההתמודדות עם אירוע עד להתאוששות וחזרה לשגרה. בין היתר, פועל מוקד סייבר המנטר, מאתר ומתריע על אירועים ומרכז את הטיפול בהם, כאשר במהלך שנת הדוח אף בוצעו מספר תרגילים על מנת לבחון את האפקטיביות של המערכות והכלים שהוטמעו לצורך התמודדות עם אירועי אבטחת מידע וסייבר. בנוסף, נערכה בקבוצה הכשרה לצוות תגובה הטרוגני של מערכות מידע לצורך שיפור יכולת ההתמודדות עם אירועים כאמור. התרחבות פעילות הדיגיטל בקבוצה במהלך 2018 אשר מתוכננת גם לשנים הקרובות, מגבירה כאמור את הסיכון לתקיפות סייבר, הן באופן

ישיר על תשתיות הקבוצה והן בעקיפין על תשתיות ספקי הקבוצה. לאור האמור, במהלך שנת הדוח, הקבוצה הגדילה את הקצאת המשאבים לתחום אבטחת מידע וסייבר. הסיכונים העיקריים בתחום זה הינם סיכוני שיבוש מידע ומוניטין, אשר הקבוצה נערכת כאמור למניעתם ולמצער לצמצומם באמצעות כלי ניטור ואיתור והטמעת בקרות מתאימות במערכותיה. בנוסף, הקבוצה רכשה כיסוי ביטוחי כנגד נזקים שעלולים להיגרם כתוצאה מפשעי מחשב (Crime) ואירועי סייבר.

לתיאור נושא ניהול הסיכונים בקבוצה, ראה סעיף 5 לדוח הדירקטוריון ובאור 36 לדוחות הכספיים.

7.16 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

7.16.1 ביטוח סיעודי קבוצתי-צוות - בחודש פברואר 2018, חתמה מנורה מבטחים ביטוח עם ארגון גמלאי צה"ל ("צוות"), על הסכם מפורט לביטוח סיעודי קבוצתי לחברי צוות. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.2.1.2 לעיל.

7.16.2 הסכם למכירת נכס מקרקעין - בחודש יוני 2018, התקשרה החברה בהסכם עם צד שלישי שאינו קשור לחברה למכירת 50% מהזכויות הבלתי מסוימות במגרש שבבעלות החברה. התמורה שנקבעה בהסכם הינה 101 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 6 ביוני 2018 (אסמכתא: 2018-01-055684) וכן ביאור 39ד לדוחות הכספיים.

7.16.3 מכירת פעילות פוטוולטאית באיטליה - בחודש אוגוסט, 2017, חתמה סולנגיה בע"מ (להלן: "**סולנגיה**"), חברה נכדה של החברה, על הסכם למכירת מרבית האתרים הסולאריים שבבעלותה באיטליה. תמורת המכירה עולה לכדי סך של כ- 30 מיליוני יורו אשר תשולם בתשלומים כמפורט בהסכם המכירה עד ליום 31.12.2022. לעסקת המכירה כאמור, אין השפעה מהותית על רווחיות הקבוצה.

7.16.4 השקעה באמפא קפיטל - בחודש ינואר 2016, נחתם הסכם בין החברה לבין אמפא קפיטל בע"מ (להלן: "**אמפא קפיטל**") וחברה האם שלה חברת השקעות לפיתוח התעשיה לישראל בע"מ (להלן: "**המוכרת**") בדבר רכישה והקצאה של 30% ממניות אמפא קפיטל מהמוכרת, וזאת בתמורה לסכום של כ- 63.5 מיליוני ש"ח, וכן אופציות לרכישה והקצאה של 10% נוספים של מניות אמפא קפיטל בתנאים כמפורט בהסכם (להלן: "**ההסכם**"). אופציות הרכש יעמדו בתוקפן למשך תקופה של 180 ימים שתחילתה לאחר חלוף 3 שנים ממועד ההשלמה, בכפוף לזכותה של החברה להקדים את מימוש אופציות הרכש במקרים מסוימים כקבוע בהסכם. בחודש פברואר 2018, נחתם הסכם לרכישת 17.63% נוספים ממניות אמפא קפיטל, וזאת חלף האופציה הנ"ל, ובתמורה לסכום של כ- 48.2 מיליוני ש"ח (להלן: "**סכום התמורה**"). סכום התמורה מתבסס בעיקרו על שווי לאמפא קפיטל בסך של 270 מיליוני ש"ח והוא כפוף להתאמת מחיר מסוימת (בהתבסס על התוצאות הכספיות של אמפא קפיטל לשנת 2018) זאת כקבוע בהסכם. לאחר רכישת המניות כאמור, מחזיקה החברה בשיעור מצטבר של כ-47.63% מהון המניות של אמפא קפיטל. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 6 בפברואר 2018 (אסמכתא: 2018-01-01059) וכן באור 7ג לדוחות הכספיים.

7.16.5 השקעה באי.אר.אן - בחודש ספטמבר 2016, נחתם הסכם בין החברה ובין אי.אר.אן. ישראל בע"מ (להלן: "**אי.אר.אן**"), שעיקר עיסוקה במתן התחייבויות לפרעון אמצעי תשלום, ובין אס.איי.בי בע"מ, שהינה החברה האם של אי.אר.אן (להלן: "**המוכרת**"), שתיהן חברות פרטיות אשר אינן קשורות לחברה ו/או לבעלי השליטה בה, זאת בקשר עם מכירה לחברה בשלבים ובתנאים מסוימים של חלק ממניות אי.אר.אן (להלן: "**ההסכם**" או "**העסקה**"). בהסכם נכללו, בין היתר, ההוראות הבאות: (1) במועד ההשלמה של העסקה (להלן: "**מועד ההשלמה**"), תרכוש החברה מהמוכרת מניות באי.אר.אן בשיעור של 40% מהון המניות של אי.אר.אן, וזאת בתמורה לסכום של 100 מיליוני ש"ח (להלן: "**סכום התמורה**"). סכום התמורה כפוף להתאמות מחיר מסוימות (בהתבסס על נתוניה הכספיים של אי.אר.אן לשנים 2016, 2017 ו-2018), ככל שתהיינה, זאת כקבוע בהסכם. בנוסף, במועד ההשלמה עשויות המוכרת והחברה להעמיד לאי.אר.אן הלוואות בעלים בהיקף שייקבע, וזאת באופן יחסי לשיעור החזקותיהן באי.אר.אן כפי שיהיה במועד ההשלמה; (2) המוכרת הקנתה לחברה אופציית Call (להלן: "אופציית הרכש") לרכוש מניות נוספות באי.אר.אן בשיעור של 10% מהון המניות של אי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש שייגזר מרווחיותה של אי.אר.אן בתקופה שתקדם למועד מימוש אופציית הרכש. אופציית הרכש תעמוד בתוקפה

למשך תקופה של 12 חודשים שתחילתה ביום 25.2.2022, או במועד מוקדם יותר במקרה של התקיימות אירועים מסוימים כקבוע בהסכם; (3) אם וככל שהחברה תממש את אופציית הרכש, תקנה החברה למוכרת אופציית Put (להלן: "אופציית המכר של המוכרת") למכור לחברה את כל מניות המוכרת באי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש שייקבע בהתאם להערכות שווי של אי.אר.אן שייערכו למטרה זו. אופציית המכר של המוכרת תעמוד בתוקפה למשך תקופה של 36 חודשים שתחילתה במועד השלמת מימוש אופציית הרכש; (4) בנוסף, המוכרת הקנתה לחברה אופציית Put (להלן: "אופציית המכר של החברה") למכור למוכרת את כל מניות החברה באי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש בהתאם להערכות שווי שייערכו למטרה זו בהפחתה מסוימת. אופציית המכר של החברה תעמוד בתוקפה החל ממועד ההשלמה ועד ליום 25.2.2023, ובלבד שעד לאותו מועד, החברה לא מימשה את אופציית הרכש; (5) במסגרת ההסכם נקבעו הוראות לגבי ההסדרים בין הצדדים בהתייחס למסכת היחסים המשפטיים ביניהם במעמדן של החברה והמוכרת כבעלי מניות באי.אר.אן לאחר מועד ההשלמה, ובכלל זה, ההסדרים הבאים: הגבלת מכירת מניות באי.אר.אן לצד שלישי עד למועד השלמת מימוש אופציית הרכש, מתן זכות סירוב ראשונה לחברה ולמוכרת, מתן זכות הצטרפות לחברה (והחל ממועד השלמת מימוש אופציית הרכש, ככל שתמומש, גם מתן זכות הצטרפות למוכרת), מתן זכות קדימה לחברה ולמוכרת בהקצאת זכויות באי.אר.אן, הוראות לענין השקעה באי.אר.אן, מינוי דירקטורים באי.אר.אן (כאשר החל ממועד השלמת מימוש אופציית הרכש, ככל שתמומש, ימונה דירקטור נוסף מטעם החברה באופן שיקנה לה רוב בדירקטוריון אי.אר.אן), הצבעה בנושאים מסוימים, מדיניות חלוקת רווחים, הוראות בעניין דיווחים וממשל תאגידי והוראות לעניין עיסוקי הצדדים. בנוסף, נקבעו בהסכם הוראות לעניין זכות החברה לקבלת שיפוי מהמוכרת בתנאים מסוימים, כקבוע בהסכם. ביום 12 בינואר 2017, הושלמה העסקה. לפרטים נוספים, ראה דיווחים מיידים מיום 8 בספטמבר 2016, אסמכתא: 2016-01-119806 ומיום 12 בינואר 2017, אסמכתא: 2017-01-006081.

7.16.6 ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

7.16.6.1 לקבוצה הסכם עם סאפיינס ישראל בע"מ לפיתוח מערכות מחשב (לפרטים ראה סעיף 7.8.2 לעיל).

7.16.6.2 מנורה מבטחים פנסיה וגמל חתמה על הסכמי הפצה עם בנק דיסקונט לישראל בע"מ, בנק איגוד לישראל בע"מ, בנק מזרחי טפחות בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק ערבי-ישראלי בע"מ, בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ, בנק אוצר החייל בע"מ, בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, יובנק בע"מ, בנק מסד בע"מ ובנק הפועלים בע"מ (ביחס לקופות גמל בלבד). בהסכמי ההפצה נקבע כי מנורה מבטחים פנסיה וגמל תשלם לבנקים עמלות הפצה בהתאם להוראות הדין תמורת הפצת מוצריה. תחילתו של כל אחד מן ההסכמים לא תהא מוקדמת מן המועד בו הורשה הבנק עמו נערך ההסכם לעסוק בייעוץ פנסיוני כדין.

7.16.6.3 מנורה מבטחים מהנדסים חתמה על הסכמי הפצה עם בנק מזרחי טפחות בע"מ, הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, בנק לאומי לישראל בע"מ, בנק ערבי-ישראלי בע"מ, בנק מרכנתיל דיסקונט בע"מ, בנק אוצר החייל בע"מ, בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, יובנק בע"מ ובנק הפועלים בע"מ. בהסכמי ההפצה נקבע כי מנורה מבטחים מהנדסים תשלם לבנקים עמלות הפצה בהתאם להוראות הדין תמורת הפצת מוצריה.

7.16.7 רכב חובה

7.16.7.1 בהמשך לאמור בסעיף 3.1 לעיל, לעניין חלוקת נטל הפיצויים בין מבטחים של כלי רכב שהיו מעורבים בתאונה, ולצורך הטיפול הממוכן בהתחשבנות בין המבטחים, מפעיל איגוד חברות הביטוח מערכת משותפת להפעלת מנגנון סליקה, באמצעות חברת מרכז הסליקה של חברות הביטוח בע"מ (להלן: "**מרכז הסליקה**"), לחיובים הקמים בגין חוק הפיצויים וצו החצייה (המכונה: "**מתווה סליקה 'קל כבד'**"). לצורך כך, נחתם בין חברות הביטוח ובין מרכז הסליקה החל בשנת 2004, הסכם המסדיר את המתווה. למנהל מתווה הסליקה הוענקו גם סמכויות בוררות לגבי מחלוקות, אם וככל

שתתעוררנה בין המבטחים, באשר למעורבות כלי רכב מבוטח בתאונה. למתווה האמור ניתן פטור בתנאים מאישור הסדר כובל על ידי הממונה על ההגבלים העסקיים (בין היתר, כי פעילות המערכת תהיה למטרת העברת תשלומים בין מבטחים אשר נובעים מההוראות הקבועות בצו החציה, כי המערכת תופעל על גבי תשתית של חברת הסליקה ועל ידי גוף עצמאי אשר אינו אדם הקשור למבטחים, אישור על העברת מידע עסקי בין הצדדים להסדר ועוד). תוקף הפטור הוא עד ליום 31 לאוגוסט 2020.

7.16.7.2 בחודש יוני 2015 ובחודש אוגוסט 2015 חתמו מנורה מבטחים ביטוח ושומרה, בהתאמה, על הסכם עם המוסד לביטוח לאומי הכולל כללים תנאים ומועדים ליישוב דרישות השיבוב שתוגשנה על ידי המוסד לביטוח לאומי בענף רכב חובה. תוקפו של ההסכם הקודם פג בשנת 2009 וההסכם החדש חל ממועד תום ההסכם הקודם ואילך. לפרטים נוספים ראה סעיף 4.3 לדוח הדירקטוריון.

7.16.8 רכב רכוש

7.16.8.1 לאור פניית מנהל בתי המשפט ובמגמה להקטין את מספר ההתדיינות המשפטיות בין חברות הביטוח החברות באיגוד חברות הביטוח - נוסחה בשנת 2014 על ידי חברות הביטוח טיוטת מתווה לניהול תהליכי בוררות בתביעות שיבוב בביטוח רכב רכוש, ולהתקשרות מחייבת עם מנהל שייקבע לניהול הבוררות באמצעות תוכנת מחשב מתאימה. כל חברת ביטוח רשאית לבחור האם להצטרף להסדר. תוכן המתווה הוא שמחלוקות בין חברות ביטוח שהצטרפו להסדר, בנושא תביעות שיבוב בעלות מאפיינים מסוימים כמפורט בהסדר, לא תוגשנה לבית המשפט אלא תתבררנה באמצעות מוסד הבוררות. החלטת הבורר בהליך זה מחייבת, והגבייה מתבצעת באמצעות מרכז הסליקה.

מנורה מבטחים

חלק ד':
היבטי ממשל תאגידי

8. היבטי ממשל תאגידי

חלק זה מתייחס להיבטי הממשל התאגידי הרלבנטיים לחברות הביטוח בקבוצה בלבד, כלהלן:

8.1 דירקטורים חיצוניים

מנורה מבטחים ביטוח

בהתאם להוראות חוק החברות ותקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), תשס"ז-2007, נכון למועד הדוח, מכהנים במנורה מבטחים ביטוח שלושה דירקטורים חיצוניים, מתוך שבעה דירקטורים מכהנים, כלהלן -

ה"ה חיים אהרון, מכהן כדח"צ החל מיום 3.10.2011 (מונה לכהונה שלישית מיום 3.10.2017), בעל כשירות מקצועית. מכהן כיו"ר ועדת ביקורת.

ה"ה יחזקאל (חזי) צאיג, מכהן כדח"צ החל מיום 24.06.2013 (מונה לכהונה שלישית מיום 3.2.2019), בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהן כחבר ועדת ביקורת, ועדת מאזן וועדת השקעות שאינן תלויות תשואה ("נוסטרו").

ה"ה יוכבד (יוכי) דביר, מכהנת כדח"צית החל מיום 01.04.2015 (מונתה לכהונה שניה מיום 01.04.2018), בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהנת כיו"ר ועדת מאזן וכחברה ועדת ביקורת.

שומרה

בהתאם להוראות חוק החברות ותקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), תשס"ז-2007, נכון למועד הדוח, מכהנים בשומרה שלושה דירקטורים חיצוניים, מתוך שבעה דירקטורים מכהנים, כלהלן -

ה"ה יהודה נסרדישי, מכהן כדח"צ החל מיום 10.07.2013 וכהונתו הוארכה ל- 3 שנים נוספות ביום 13.7.2016, בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהן כחבר ועדת ביקורת וכחבר ועדת מאזן.

ה"ה יוכבד (יוכי) דביר, מכהנת כדח"צית החל מיום 01.04.2015 וכהונתה הוארכה ל- 3 שנים נוספות ביום 1.4.2018 הגב' דביר הינה בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהנת כיו"ר ועדת ביקורת, יו"ר ועדת השקעות וחברה בועדת מאזן ובועדת סולבנסי וניהול סיכונים.

ה"ה בר כוכבא (כוכי) בן גרא, מכהן כדח"צ החל מיום 10.7.2015, וכהונתו הוארכה ל- 3 שנים נוספות ביום 11.7.2018 בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהן כיו"ר ועדת מאזן, חבר ועדת ביקורת וחבר ועדת סולבנסי וניהול סיכונים.

מנורה מבטחים פנסיה וגמל

בהתאם להוראות חוק החברות ותקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), תשס"ז-2007, נכון למועד הדוח, מכהנים במנורה מבטחים פנסיה וגמל, שלושה דירקטורים חיצוניים, מתוך תשעה דירקטורים מכהנים, כלהלן -

ה"ה ראובן שיף, מכהן כדח"צ החל מיום 3.11.2010 ומצוי בתקופת הכהונה השלישית והאחרונה, בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהן כיו"ר ועדת ביקורת וכחבר ועדת המעקב אחר מקבלי פנסיית נכות.

ה"ה יחזקאל (חזי) צאיג, מכהן כדח"צ החל מיום 31.01.2013 (ומצוי בתקופת הכהונה השלישית והאחרונה, בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהן כחבר ועדת ביקורת.

ה"ה ד"ר אביטל שטיין, מכהנת כדח"צית החל מיום 20.05.2014 ומצויה בתקופת הכהונה השניה שלה, בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית. מכהנת כחברת ועדת ביקורת וכחברת ועדת המעקב אחר מקבלי פנסיית נכות.

8.2 מבקרת פנים

8.2.1 פרטי המבקרת הפנימית

ביום 28 בינואר 2013, אישר דירקטוריון החברה (באישור ועל פי המלצת ועדת הביקורת מיום 20 בינואר 2013) את מינויה של ה"ה אתי הירשמן, רו"ח, למבקרת פנימית בחברה ובחברות בנות נוספות בקבוצת מנורה מבטחים, בתוקף החל מיום 1 במרס 2013, וזאת בהתבסס, בין היתר, על הכשרתה, כישוריה וניסיונה הרלבנטיים של הגב' הירשמן, התואמים את דרישות התפקיד, בהתחשב באופי והיקף הפעילות של החברה והחברות הבנות שלה.

המבקרת הפנימית עמדה בכל התנאים הקבועים בסעיף 3(א) לחוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992, ובהוראות סעיף 8 לחוק האמור וכן בהוראות סעיף 146(ב) לחוק החברות.

למיטב ידיעת החברה, המבקרת הפנימית איננה מחזיקה ו/או לא החזיקה, בתקופה הרלבנטית, בניירות ערך של החברה או של גוף קשור אליה, וכן אין לה קשרים עסקיים מהותיים או קשרים מהותיים אחרים עם החברה או עם גוף קשור אליה.

כמו כן, המבקרת הפנימית הינה מבקרת בחברות נוספות בקבוצה: מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, מנורה מבטחים פיננסים בע"מ, מנורה מבטחים חיתום וניהול בע"מ, מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ, מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ וחברות נוספות בקבוצה.

8.2.2 זהות הממונה על המבקרת הפנימית

הממונה הארגוני על המבקרת הפנימית הינו יו"ר הדירקטוריון.

8.2.3 תכנית עבודה

תכנית העבודה של הביקורת הפנימית הינה שנתית. תכנית העבודה לשנת 2017 התמקדה בעיקרה בפעילות חברות הבנות ובעיקר במנורה מבטחים ביטוח. כאשר תכנית הביקורת בחברה הינה שיורית באופייה תוך התחשבות בסיכונים השיוריים שלה ובקיומן של בקרות הולמות ובממצאי ביקורת בשנים קודמות. תכנית העבודה לשנת 2018 וכן התכנית הרב שנתית לשנים 2016 עד 2019, במנורה מבטחים ביטוח, הסתמכה על סקר סיכונים שנערך על ידי גורם מקצועי חיצוני וכן על סמך התייעצויות שקיימה המבקרת עם גורמים פנימיים וחיצוניים, לרבות רואה חשבון מבקר ובאישור ועדת הביקורת, תוך התחשבות בצרכים ובאילוצים אד-הוק. תכנית הביקורת מותירה בידי המבקר הפנימי שיקול דעת לביצוע שינויים לא מהותיים בתכנית בהתחשב בצרכים אד-הוק.

8.2.4 ביקורת בחו"ל או של תאגידים מוחזקים

המבקרת הפנימית של החברה משמשת גם כמבקרת הפנימית של מנורה מבטחים ביטוח שמהווה החזקה עיקרית של החברה ולכן, פעילות הביקורת התמקדה בה. לקבוצה 3 גופים מוסדיים נוספים בהן מתבצעת ביקורת פנימית כלהלן: מנורה מבטחים פנסיה וגמל, ומנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים, בהן מבוצעת עבודת הביקורת על ידי מבקר פנימי ייעודי, במשרה מלאה, הנעזר גם בשירותי מיקור חוץ לצורך עבודת הביקורת; בשומרה - נערכת הביקורת על ידי מר מאיר איליה, רו"ח, שותף במשרד רואי חשבון רוזנבלום הולצמן, המעניק את שירותיו במיקור חוץ. פירוט ממצאים מהותיים של מנורה מבטחים פנסיה וגמל ושומרה מועברים למבקרת הפנימית של החברה.

במנורה מבטחים נדל"ן, חברה בת של החברה, אשר פעילותה מתרכזת בחו"ל, מבוצעת ביקורת על פי תכנית ביקורת שנקבעה ואושרה על-ידי דירקטוריון מנורה מבטחים נדל"ן.

8.2.5 היקף הביקורת הפנימית

היקף פעילות הביקורת לפי מספר שעות בחברה ובתאגידים מוחזקים נקבע כאמור, בהתבסס על סקרי סיכונים או על הערכת סיכונים, תוך התחשבות בצרכים ובאילוצים אד-הוק, וכמפורט להלן:

שם החברה	שעות ביקורת	שעות ביקורת ע"י מיקור חוץ
מנורה מבטחים החזקות (כולל מנורה מבטחים נדל"ן מנורה מבטחים ביטוח והחברות הבנות שלה- כהחזקה עיקרית של החברה)	14,624	1,187
במנורה מבטחים פיננסים, והחברות הבנות שלה (למעט מנורה מבטחים גמל)	80	
שומרה	---	1800
מנורה מבטחים פנסיה ומנורה מבטחים גמל	8,946	2,735
סה"כ	**23,650**	**5,722**

מתוך סך כולל של 29,372 שעות ביקורת בקבוצה, לשנת 2018, היקף השעות שבאחריות ישירה של המבקרת הפנימית עמד על 14,704 שעות. היקף עבודת הביקורת הפנימית, ברמת הקבוצה נותרה כמעט ללא שינוי ביחס לתקופת הדיווח האחרונה, זאת בהתאם לתכנית הביקורת שאושרה כאמור בהתבסס על סקרי הסיכונים הנ"ל. יצוין, כי במהלך ביצוע עבודתה, מבקרת הפנים אינה מסתייעת בגורמים אחרים בחברה.

8.2.6 עריכת הביקורת

הביקורת מבוצעת ונערכת על פי התקנים המקצועיים ובהתאם להנחיות מקצועיות של הלשכה הבינלאומית של המבקרים הפנימיים (IIA) אשר אומצו על ידי IIA ישראל - איגוד המבקרים הפנימיים בישראל, וכן בהתאם להוראות הדין הרלבנטיות לכל חברה בקבוצה, לפי העניין. יו"ר הדירקטוריונים של החברות, באמצעות ועדות הביקורת, מפקחים על עבודת המבקרת הפנימית. בכדי לוודא את העמידה בתקנים המקצועיים האמורים, עורכת החברה, מדי מספר שנים, ביקורת חיצונית על פעילות הביקורת הפנימית באמצעות גורם מקצועי חיצוני.

ביום 26 בנובמבר 2018, קיים דירקטוריון החברה דיון ללא נוכחות ההנהלה, ובו נמסרה, בין היתר, עמדתה של המבקרת הפנימית בקשר למשאבים המוקצים לה ושיתוף הפעולה אותו היא מקבלת מהחברה. במסגרת דיון זה ציין יו"ר ועדת הביקורת את שביעות רצונה של הועדה מעבודת המבקרת.

8.2.7 גישה למידע

למבקרת הפנימית ולשאר המבקרים במערך הביקורת בקבוצה, גישה חופשית לכל מקור מידע, לרבות למסמכים, למאגר רגיל או ממוחשב ולנתונים כספיים. האמור בפסקה זו מתקיים גם לגבי החברות בנות של החברה בהן מכהנת המבקרת הפנימית.

8.2.8 דין וחשבון המבקרת הפנימית

דוחות הביקורת של המבקרת הפנימית מוגשים בכתב, לאחר שמתקיימים דיונים עם המבוקרים על טיוטות דוחות הביקורת. הדוחות מובאים לעיון יו"ר הדירקטוריון והמנכ"ל ולאחר מכן מובאים לדיון בוועדת הביקורת. בנוסף, מוגשים לוועדת הביקורת דוחות מעקב אחר ביצוע המלצות המבקרת שעלו בדוחות הביקורת הקודמים.

במהלך תקופת הדוח, התקיימו 5 ישיבות של ועדת הביקורת של החברה, במועדים הבאים: 25.03.18, 29.04.18, 24.06.18, 08.08.18 ו- 25.11.18. עוד יצוין, כי בתאגידים המוחזקים על ידי החברה, הוגשו דוחות ביקורת רבים נוספים, דוחות בדיקה אד-הוק, לפי העניין, ודוחות מעקב, אשר נדונו בוועדות הביקורת הרלבנטיות.

8.2.9 הערכת הדירקטוריון את פעילות המבקרת הפנימית

בכל הגופים המוסדיים בקבוצה ובמרבית החברות המוחזקות, מתקיימת פעילות ביקורת פנימית ייעודית ודוחות הביקורת נדונים בוועדות ביקורת של אותם תאגידים. ועדת הביקורת של החברה דנה אך ורק בנושאים הנוגעים לחברה ישירות תוך קבלת דיווח על ממצאי ביקורת מהותיים וחריגים בחברות מוחזקות. על רקע האמור, הדירקטוריון, לאחר שרשם לפניו את הסברי מבקרת הפנים לגבי תכנית העבודה והתאמתה להוראות הדין, תוך התייחסות לנתונים לגבי היחס בין פעילות ביקורת הפנים באמצעות עובדי המערך לבין פעילות באמצעות מיקור חוץ, וכן מידע לגבי עובדי המערך בקבוצה ונתוני רקע נוספים, הניח דעתו כי בידי הביקורת הפנימית המשאבים והכלים הנחוצים לצורך מילוי תפקידה, בשים לב, בין השאר, לצרכיה המיוחדים של החברה, כחברת החזקות ללא פעילות עסקית עצמאית, לגודלה ומורכבות פעילותה.

להערכת הדירקטוריון, היקף, אופי, רציפות הפעילות ותכנית העבודה של המבקרת הפנימית סבירים בנסיבות העניין, ויש בהם כדי להגשים את מטרות הביקורת הפנימית בקבוצה.

8.2.10 תגמול

ה"ה אתי הירשמן, מועסקת על-פי הסכם עבודה אישי כעובדת הקבוצה במשרה מלאה ומקבלת שכר חודשי, הפרשות סוציאליות ונלוות כמקובל וכן מענק תלוי יעדים, והכל במסגרת מדיניות התגמול של החברה, עלות תגמולה של מבקרת הפנים בשנת הדוח עמדה על סך של כ- 800 אלפי ש"ח.

דירקטוריון החברה סבור כי תגמול המבקרת הפנימית הלם את היקף פעילותה ותפקודה ולא היה בו כדי להשפיע על שיקול דעתה המקצועי.

8.3 רואה חשבון מבקר

רואי החשבון המבקרים של החברה, הינם קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון, המכהנים בתפקידם החל משנת 1999. החל מיום 1 בינואר 2015, משמש רו"ח טל חי-ציון כשותף האחראי על הביקורת בחברה.

שכר במיליוני ש"ח (לא כולל מע"מ):

	לשנת 2018				לשנת 2017			
(במיליוני ש"ח)	ביקורת ושירותי מס הקשורים בביקורת *	שירותי מס אחרים	שירותים אחרים **	סה"כ	ביקורת ושירותי מס הקשורים בביקורת *	שירותי מס אחרים	שירותים אחרים **	סה"כ
החברה	0.22	-	0.15	0.37	0.22	0.11	0.04	0.37
מנורה מבטחים ביטוח	3.02	0.83	0.74	4.59	3.39	0.45	0.63	4.47
שומרה	0.55	0.11	0.22	0.88	0.53	0.02	0.08	0.63
מנורה מבטחים פנסיה וגמל	0.60	-	-	0.60	0.61	-	-	0.61
חברות אחרות	0.63	0.10	-	0.73	0.77	0.07	-	0.84
סה"כ	**5.02**	**1.04**	**1.11**	**7.17**	**5.52**	**0.65**	**0.75**	**6.92**

היקף שעות עבודה:

	לשנת 2018				לשנת 2017			
	ביקורת ושירותי מס הקשורים בביקורת *	שירותי מס אחרים	שירותים אחרים **	סה"כ	ביקורת ושירותי מס הקשורים בביקורת *	שירותי מס אחרים	שירותים אחרים **	סה"כ
החברה	1,070	-	562	1,632	1,070	448	160	1,678
מנורה מבטחים ביטוח	14,374	2,801	2,802	19,977	15,604	1,673	2,351	19,628
שומרה	2,708	419	974	4,101	2,783	99	383	3,265
מנורה מבטחים פנסיה וגמל	2,656	-	-	2,656	2,742	-	-	2,742
חברות אחרות	2,937	344	-	3,281	3,644	237	-	3,881
סה"כ	**23,745**	**3,564**	**4,338**	**31,646**	**25,843**	**2,457**	**2,894**	**31,194**

* כולל ביקורת SOX 404 וסולבנסי.

**שכר בגין שירותים אחרים מתייחס בעיקר לייעוץ אקטוארי, שירותי מיסוי, סקר סיכונים וייעוץ בנושא ענ"א.

שכר הטרחה של רואי החשבון בגין שירותי ביקורת, נקבע על ידי הנהלת החברה באישור הדירקטוריון וזאת לאחר משא ומתן בהתבסס, בין היתר, על תעריף מקובל עבור ביקורת בתאגידים שפעילותם מחייבת מומחיות והבנה מעמיקים בסביבה החשבונאית והעסקית הרלבנטיים.

8.4 אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון, ביצעה בדיקה והערכה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד והאפקטיביות שלה. בהקשר זה, אימצה החברה את מודל הבקרה הפנימית של ה- COSO, המהווה מסגרת מוגדרת ומוכרת להערכת הבקרה הפנימית. הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית כאמור, כללה את רכיבי הבקרה הבאים: בקרות ברמת הארגון (Entity Level Controls); בקרות על תהליך עריכת הדוחות וסגירתם; בקרות כלליות על מערכות המידע (ITGC) ובקרות על תהליכים מהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי, המבוצעים בעיקרם על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה המרכזים את עיקר פעילותה העסקית, כמפורט להלן:

תהליכי ה- SOX בגופים המוסדיים

בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מיישמים את הוראות סעיפים 302 ו- 404 ל"חוק Sarbanes-Oxley" שנחקק בארצות-הברית. בנובמבר 2010, פרסם הממונה חוזר (מס' 7-9-2010), שעניינו "בקרה פנימית על דיווח כספי - הצהרות, דוחות וגילויים", אשר הסדיר את נוסח ההצהרות ומתכונת הגילוי וכן קבע את נוסח חוות דעת רואה החשבון המבקר ודוח הדירקטוריון וההנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי.

הוראות סעיף 302, קובעות כי המנכ"ל וסמנכ"ל הכספים, יחתמו כל אחד בנפרד על הצהרה בנושא בקרות והנהלים לגבי הגילוי. לצורך קיום ההליך הנדרש על פי ההנחיות האמורות, ביצעו הגופים המוסדיים בקבוצה, בין היתר, בחינה של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי וקיום דיונים בהשתתפות הגורמים השותפים להכנת הדוחות הכספיים.

הוראות סעיף 404 מיושמות בהתאם לחוזר הממונה שעניינו "**אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי**". על פי החוזר, על גופים מוסדיים כהגדרתם בחוק הפיקוח, לרבות קופות גמל וקרנות פנסיה, לכלול בדוח השנתי הצהרה בדבר אחריות ההנהלה להקמה ולתחזוקה של מערך ונהלי בקרה פנימית נאותים על הדיווח הכספי וכן הערכה לתום שנת הכספים לגבי יעילות המערך ונהלי הבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על הדיווח הכספי. בנוסף, על רואה החשבון המבקר של הגוף המוסדי להמציא חוות דעת לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

במסגרת היישום של הוראות סעיף 404, ביצעו הגופים המוסדיים בקבוצה, בין היתר, את תהלכי העבודה הבאים: זיהוי החשבונות, התהליכים העסקיים ומערכות המידע המהותיים לדיווח הכספי (Scoping), תיעוד התהליכים והערכת הסיכונים הקשורים לדיווח הכספי

ולגילוי נאות, קביעת הבקרות שמטרתן למנוע או לצמצם את אותם סיכונים וניתוח פערי בקרה וקביעת תכניות עבודה לסגירתם. הגופים המוסדיים מיסדו תהליכי עבודה לניטור שוטף של הבקרות שנקבעו כאמור בכדי לוודא המשך אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי והגילוי.

בהתאם לאמור, לא נתגלו "חולשות מהותיות" כהגדרתן בחוזר. יחד עם זאת, החברה פעלה וממשיכה לפעול במסגרת תוכנית עבודה רב שנתית, לתיקון וצמצום מספר ליקויים משמעותיים במנורה מבטחים ביטוח, הנוגעים בעיקר לתחום בקרות המחשב הכלליות ולחלק מתהליכי העבודה והמיכון בתחום אקטואריה, תוך המשך הטמעת בקרות מפצות רלבנטיות, הסדרת תהליכי עבודה ושיפור הבקרות הממוכנות. ליקויים אלו כאמור דווחו כנדרש לוועדת המאזן ולדירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח.

בקרות ונהלים לגבי הגילוי ושינויים בבקרה הפנימית על דיווח כספי

הנהלות הגופים המוסדיים בקבוצה, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה, את אפקטיביות הבקרות והנהלים לגבי הגילוי שלהם. על בסיס הערכה זו, הסיקו המנכ"ל ומנהל הכספים של כל גוף מוסדי, כי לתום תקופה זו, הבקרות והנהלים לגבי הגילוי הינן אפקטיביות על מנת לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע הנדרש לגלות בדוח השנתי בהתאם להוראות הדין והוראות הדיווח של הממונה על רשות שוק ההון ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

בתקופת הדוח, המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2018, לא אירע כל שינוי בבקרה הפנימית של הגופים המוסדיים הנ"ל על דיווח כספי אשר השפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של אותם גופים על דיווח כספי.

8.5 היערכות ליישום משטר כושר הפירעון לפי הדירקטיבה Solvency II

לפרטים בדבר היערכות ליישום משטר כושר הפירעון לפי הדירקטיבה Solvency II, ראה סעיף 2.3.1 לדוח הדירקטוריון ובאור 14 לדוחות הכספיים.

ערן גריפל **יו"ר דירקטוריון**	**ארי קלמן** **מנהל כללי**

רמת גן, 25 במרס, 2019

מנורה מבטחים

פרק ב':
דוח הדירקטוריון

תוכן עניינים

1. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד 1
1.1 כללי 1
1.2 התפתחויות בתקופת הדוח 1
1.3 תיאור הסביבה העסקית 3
2. המצב הכספי 3
2.1 נתונים עיקריים מהדוחות הכספיים 3
2.2 נכסים המנוהלים עבור מבוטחים ועמיתים בקבוצת 4
2.3 ההון העצמי 4
2.4 נתונים מדוחות רווח והפסד המאוחדים 7
3. הרכב הכנסות בתקופת הדוח 8
3.1 פרמיות ביטוח שהורווחו, ברוטו 8
4. תוצאות הפעילות 9
4.1 רווח כולל מתחומי פעילות: 9
4.2 השינויים בתוצאות הפעילות בתקופת הדוח 9
4.3 מידע כספי לפי תחומי פעילות 11
4.4 תזרים מזומנים 19
4.5 מקורות מימון 19
5. דיווח בדבר חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם 19
5.1 כללי 19
5.2 אחראי על ניהול סיכוני שוק 19
5.3 תיאור כללי של סיכוני השוק 20
5.4 מדיניות החברה בניהול סיכוני השוק והפיקוח עליהם 20
5.5 מאזן בסיסי הצמדה 21
5.6 מבחני רגישות 22
6. היבטי ממשל תאגידי 24
6.1 דיווח על דירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית 24
6.2 גילוי בדבר שיעור דירקטורים בלתי תלויים בתאגיד 24
6.3 מורשי חתימה עצמאיים 24
6.4 תרומות 24
6.5 גילוי בדבר מבקר פנימי בתאגיד 24
6.6 גילוי בדבר שכר רואי החשבון המבקרים 24
6.7 גילוי בדבר הליך אישור הדוחות הכספיים בחברה 24
7. הוראות גילוי בקשר עם הדיווח הפיננסי של התאגיד 24
7.1 דיווח בדבר אומדנים חשבונאיים קריטיים 24
8. גילוי ייעודי למחזיקי אגרות חוב 25
8.1 הנאמן ושטר הנאמנות 25

8.2 פרטים נוספים בהתאם לתוספת השמינית לתקנות ניירות ערך 26
8.3 דירוג אגרות החוב 28
9. יעדים ואסטרטגיה עסקית 28
9.1 אסטרטגיה – כללי 28
10. אירועים לאחר תאריך מאזן 31
10.1 העלאת דירוג 31

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוח הדירקטוריון לשנת 2018

דוח הדירקטוריון שלהלן סוקר את פעילותה של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "**החברה**") לתקופה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 (להלן: "**תקופת הדוח**").

דוח הדירקטוריון סוקר את השינויים העיקריים בפעילות החברה בתקופת הדוח. הדוח נערך בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970 (להלן: "**תקנות ניירות ערך**"). דוח הדירקטוריון הינו חלק בלתי נפרד מהדוח התקופתי על כל חלקיו ויש לקרוא את הדוח התקופתי כולו כמקשה אחת.

ביחס לתיאור עסקי המבטחים המאוחדים בדוחות החברה, נערך הדוח בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998, ובהתאם לחוזרי הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.

1. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד

1.1 כללי

לפרטים אודות החברה ובעלי מניותיה ראה סעיף 1.1 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

1.2 התפתחויות בתקופת הדוח

1.2.1 שינויים בהרכב הדירקטוריון וועדותיו

בחודש אוגוסט 2018 פורסם על ידי הממונה על רשות שוק ההון חוזר דירקטוריון גוף מוסדי. בכפוף להוראות המעבר, לחוזר השלכות עתידיות על הרכבי הדירקטוריונים של החברה והגופים המוסדיים שבשליטתה ועל סדרי עבודתם ועבודת וועדותיהם, ובהתאם הקבוצה נערכת ליישום הוראות החוזר. לפרטים נוספים ראה בסעיף 7.1.2.2 לדוח תיאור עסקי התאגיד. לפרטים בדבר שינויים בהרכב דירקטוריון החברה ובוועדותיו ראה סעיף 7.6.12 לדוח תיאור עסקי התאגיד וכן תקנה 26 לדוח פרטים נוספים.

1.2.2 חלוקת דיבידנד

לפרטים בדבר חלוקת דיבידנד, ראה סעיף 1.5 לדוח תיאור עסקי התאגיד וכן באור 14 לדוחות הכספיים.

1.2.3 דיבידנד מחברות מוחזקות

לפרטים בדבר דיבידנד מחברות מוחזקות, ראה סעיף 1.6 לדוח תיאור עסקי התאגיד וכן באור 14 לדוחות הכספיים.

1.2.4 ביטוח דירקטורים ונושאי משרה

לפרטים בדבר התקשרות בפוליסת דירקטורים ונושאי משרה מחודש אוגוסט 2018 ראה באור 37 לדוחות הכספיים וכן דיווח מיידי מיום 23 באוגוסט 2018 (אסמכתא: 2018-01-078205).

1.2.5 תשלומי קרן אגרות חוב סדרה א' ו-ב'

לפרטים בדבר פירעון קרן אגרות חוב של החברה (סדרה א' ו- ב') ראה סעיף 4.5 להלן.

1.2.6 פירעון אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים - חברות בנות

בחודש יולי 2018, פרעה מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ, חברה נכדה של החברה (להלן: "**מנורה מבטחים גיוס הון**") תשלום נוסף של קרן אגרות חוב (סדרה א') בסך של 36.4 מיליוני ש"ח ע.נ. לפרטים ראה דיווח מיידי של מנורה מבטחים גיוס הון מיום 1 ביולי 2018 (אסמכתא: 2018-01-062899).

בחודש יוני 2018, פרעה שומרה חברה לביטוח בע"מ, חברה בת של החברה, לחברה כתבי התחייבות נדחים בסך כולל של כ- 38 מיליוני ש"ח.

1.2.7 דירוג אגרות חוב של החברה וחברות בנות

בחודש יוני 2018, נתקבל דוח מעקב של מידרוג בנוגע להותרת הדירוג של מנורה מבטחים ביטוח Aa2 באופק יציב, וכן הותרת דירוג של כתב ההתחייבות הנדחה של מנורה מבטחים ביטוח בדירוג A1 באופק יציב. כמו כן, באותו מועד הודיעה מידרוג על הותרת דירוג כתבי ההתחייבות הנדחים (הון משני נחות ושלישוני מורכב) סדרות א' ו- ד' של מנורה מבטחים גיוס הון, בדירוג Aa3 באופק יציב, והותרת דירוג כתבי ההתחייבות הנדחים (הון משני מורכב) סדרות ב' ו- ג' שלה, בדירוג A1 באופק יציב. לדוחות הדירוג המלאים ראה דיווחים מידיים מיום 24 ביוני 2018 (אסמכתאות: 2018-01-060481, 2018-15-055080, 2018-01-060607).

1.2.8 תשקיף מדף

בחודש מאי 2018, פרסמו החברה ומנורה מבטחים גיוס הון, תשקיפי מדף. מכוחם של תשקיפי המדף תוכלנה החברות, במשך תקופה של שנתיים, להנפיק סוגי ניירות ערך שונים בהתאם להוראות הדין, ובכלל זה, מניות רגילות ואגרות חוב שאינן ניתנות להמרה. הצעת ניירות הערך תיעשה בהתאם להוראות חוק ניירות ערך ובהתאם לדוחות הצעת מדף בהם יושלמו הפרטים הרלבנטיים לאותה הצעה, לרבות פרטי ותנאי ניירות הערך והרכב היחידות המוצעות. לפרטים ראה דיווחים מיידיים של החברה ושל מנורה מבטחים גיוס הון, מיום 30 באפריל 2018 (אסמכתאות: 2018-01-034233 ו- 2018-01-034239, בהתאמה).

1.2.9 הנפקת אגרות חוב באמצעות חברה נכדה

בחודש פברואר 2018, הנפיקה מנורה מבטחים גיוס הון, כתבי התחייבות נדחים (סדרה ה') בסך של כ- 254 מיליוני ש"ח רשומים על שם, בני 1 ש"ח ע.נ. כל אחד, בשיעור ריבית שקלית שנתית קבועה של 3.43%. כתבי ההתחייבות הנדחים דורגו בדירוג A1 באופק יציב ונרשמו למסחר בבורסה לני"ע בת"א. תמורת כתבי ההתחייבות הופקדה במנורה מבטחים ביטוח ומהווה הון רובד 2 בהתאם לכללי הסולבנסי. לפרטים ראה דיווח מיידי מיום 15 בפברואר 2018 (אסמכתא: 2018-01-012972).

1.2.10 הסכם למכירת נכס מקרקעין

לפרטים ראה סעיף 7.16.2 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

1.2.11 מסגרת השקעה בחברה בת

בחודש מאי 2018, אישר דירקטוריון החברה מסגרת השקעה נוספת במנורה מבטחים אנרגיה בע"מ (חברה נכדה של החברה), באמצעות מנורה מבטחים נדל"ן (חברה בת של החברה), בסך של עד 80 מיליון ש"ח, לצורך השקעה בפרויקטים סולאריים בישראל. לפרטים בדבר היקף ההשקעה הכולל כאמור, ראה סעיף 7.4.3.1 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

1.2.12 השקעה נוספת באמפא קפיטל

לפרטים נוספים ראה סעיף 7.16.4 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

1.2.13 קביעת הון יעד בחברות בת

בחודשים פברואר ומרס 2018, החליטו דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח ודירקטוריון שומרה, בהתאמה, על קביעת הון יעד לצורך חלוקת דיבידנד. לפרטים ראה סעיף 2.3.1 להלן.

1.2.14 התקשרות בפוליסות סיעוד קבוצתית

במסגרת החלטה אסטרטגית של הקבוצה לצמוח בתחום ביטוחי הבריאות התקשרה מנורה מבטחים ביטוח עם ארגון גמלאי צה"ל ("**צוות**") ועם קופת חולים לאומית בהסכם לביטוח סיעוד קבוצתי לחברי צוות וחברי הקופה, בהתאמה. לפרטים ראה סעיף 6.2.1.2 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

1.2.15 אסיפות כלליות

לפרטים בדבר אסיפה כללית שנתית ומיוחדת שהתקיימה בחודש דצמבר 2018, ראה סעיף 18 בדוח פרטים נוספים.

1.2.16 תעריפי ביטוח חיים

בהמשך לפניית רשות שוק ההון ביטוח וחסכון מחודש יוני 2018, הגישה מנורה מבטחים ביטוח תעריפי ביטוח חדשים בביטוחי חיים. לאחר תאריך הדוח, התקבל אישור הממונה לתעריפים החדשים, למעט לגבי תוכניות ביטוח חיים אגב קופת גמל. בנוסף, יצוין כי כחלק מאישור התעריפים קבע הממונה כי מודל התגמול לסוכנים יכלול תמריץ לשימור פוליסות באמצעות הארכת תקופת ההתחשבנות בגין ביטולי פוליסות. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.3.2 לפרק תיאור עסקי התאגיד. להערכת הקבוצה, לשינוי בתעריפים ולהעדר אישור תעריף לתכניות ביטוח חיים אגב קופת גמל, עלולה להיות השפעה של קיטון בהיקף המכירות ודמי הביטוח הנגבים מהמבוטחים ובהתאם על הכנסות החברה ורווחיות המוצרים האמורים. **הערכת הקבוצה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד אשר עשוי שלא להתממש עקב התנהגות השוק, הלקוחות וסוכני הביטוח.**

1.2.17 הליכים משפטיים

לעניין התפתחויות בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות ולאישור תובענות שהוגשו כנגד החברה ו/או החברות המאוחדות שלה, כייצוגיות ותביעות תלויות נוספות, ראה באור 38 בדוחות הכספיים.

1.3 תיאור הסביבה העסקית

ראה פירוט לעניין זה בסעיף 7.1 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

2. המצב הכספי

2.1 נתונים עיקריים מהדוחות הכספיים

2.1.1 נתונים מתוך המאזנים המאוחדים

במיליוני ש"ח	31 בדצמבר 2018	31 בדצמבר 2017
סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה	27,109	25,391
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	18,823	18,481
נכסים אחרים	8,092	7,790
סך כל הנכסים	**54,024**	**51,662**
הון	3,758	3,628
התחייבויות:		
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	19,477	18,789
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה*)	26,636	25,340
התחייבויות פיננסיות	1,982	1,784
התחייבויות אחרות	2,170	2,122
סך כל ההון וההתחייבויות	**54,024**	**51,662**

*) חלק מההתחייבויות בגין חוזי ביטוח תלויי תשואה מוצגות בסעיפי התחייבויות אחרות והתחייבויות פיננסיות.

הגידול בתקופת הדוח בנכסים (בהיקף של כ- 2.4 מיליארד ש"ח) ובהתחייבויות (בהיקף של כ- 2.2 מיליארד ש"ח), נבע בעיקר מדמי ביטוח שנתקבלו. בנוסף, חל גידול בהון העצמי בסך של כ- 130 מיליוני ש"ח.

2.2 נכסים המנוהלים עבור מבוטחים ועמיתים בקבוצה

במיליוני ש"ח	ליום 31 בדצמבר		% שינוי
	2018	2017	
עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה	27,109	25,391	6.8%
עבור עמיתי קרנות פנסיה	115,005	104,125	10.4%
עבור עמיתי קופות גמל	27,142	25,113	8.1%
סה"כ נכסים מנוהלים עבור מבוטחים ועמיתים בקבוצה*)	**169,255**	**154,629**	**9.5%**

*) הדוחות הכספיים המאוחדים אינם כוללים את הנכסים המנוהלים בקרנות הפנסיה וקופות הגמל (למעט מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה).

2.3 ההון העצמי

ההון העצמי המיוחס לבעלי המניות של החברה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הסתכם בכ- 3,746 מיליוני ש"ח לעומת סך של 3,616 מיליוני ש"ח, נכון ליום 31 בדצמבר 2017. הגידול בהון נובע בעיקר מרווח כולל בשנת הדוח בסך של כ- 180 מיליוני ש"ח בניכוי דיבידנדים בסך של 50 מיליוני ש"ח ששולמו בשנת הדוח.

2.3.1 משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח - מבוסס Solvency II

בחודש יוני 2017, פורסם על ידי הממונה חוזר 2017-1-9 שעניינו "הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברת ביטוח מבוסס Solvency II". מטרת החוזר הינה לכונן משטר כושר פירעון חדש לחברות ביטוח בישראל, בהתבסס על הדירקטיבה EC/2009/138 שאומצה על ידי האיחוד האירופי ומיושמת, החל מינואר 2016, בכל המדינות החברות בו (להלן: "**משטר סולבנסי**"). החוזר האמור החיל על חברות הביטוח בקבוצה את החובה לקיים משטר כושר פירעון כלכלי.

בחודש דצמבר 2017, פורסם חוזר שעניינו הוראות בקשר למבנה דוח יחס כושר פירעון כלכלי, אישורו על ידי האורגנים המתאימים, ביקורת על ידי רואה החשבון המבקר ודרישות הגילוי לגביו (להלן: "**חוזר הגילוי**"). יצוין, כי חברות הביטוח בקבוצה קיבלו, בחודש דצמבר 2017, את אישור הממונה כי ביצעו ביקורת רואה חשבון מבקר על יישום הוראות משטר סולבנסי בהתאם להוראות חוזר הגילוי.

בחודשים פברואר ומרס 2018, החליטו דירקטוריוני מנורה מבטחים ביטוח ושומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**שומרה**") על קביעת "הון יעד" לצורך חלוקת דיבידנד. הון היעד הינו תוספת להון העצמי מעבר להון הנדרש לכושר פירעון (SCR). הון היעד שנקבע על ידי החברות, הינו בשיעור של 10% מעל להון הנדרש ובשיעור של 2% מעל ההון הנדרש, בהתאמה, נכון ל-31 בדצמבר, 2017, אשר הולך ומתעצם בהדרגה (בתוספת גידול שנתי בשיעור של כ- 0.7% במנורה ביטוח וכ- 0.86% בשומרה) כך שמתום תקופת ההתאמה של הוראות הסולבנסי (בשנת 2024) ואילך, יעמוד הון היעד על שיעור של 15% ו- 8%, בהתאמה. נכון ליום 31 בדצמבר, 2018 הון היעד שנקבע עומד על שיעור של 110.7% ו- 102.86% במנורה ביטוח ובשומרה, בהתאמה. מובהר, כי אין ודאות כי חברות הביטוח המאוחדות תעמודנה ביחס כושר פירעון זה בכל נקודת זמן. לפירוט אודות מדיניות, דרישות הון ומשטר ההון החל על החברה, ראה ביאור 14 לדוחות הכספיים.

דרישות הון לפי משטר הסולבנסי (באלפי ש"ח)

יחס כושר פירעון וסף הון

א. יחס כושר פירעון

מנורה ביטוח

ליום 31 בדצמבר, 2017	ליום 31 בדצמבר, 2016		ליום 31 בדצמבר, 2017	ליום 31 בדצמבר, 2016
אלפי ש"ח			**אלפי ש"ח**	
ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:		**עמידה באבני דרך בהתחשב בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:**		
4,440,212	4,188,398	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון	4,440,212	4,077,276
3,602,956	3,366,630	הון נדרש לכושר פירעון	2,232,785	1,923,618
837,256	821,768	עודף	2,207,427	2,153,658
123.2%	124.4%			

(*) שינויים בהון העצמי ממועד החישוב שנכללו בתוצאות.

בחודש מרס 2018, חילקה מנורה ביטוח דיבידנד לחברה בסך של 60 מיליוני ש"ח. סכום זה נוכה מההון העצמי המוכר כפי שחושב ומוצג ליום 31.12.17.

שינויים בהון העצמי ממועד החישוב שלא נכללו בתוצאות.

(א) בחודש פברואר 2018 ביצעה מנורה ביטוח גיוס הון רובד 2 בסך של כ- 254 מיליוני ש"ח.

(ב) בחודש יולי 2018 ביצעה מנורה ביטוח פדיון קרן של הון רובד 2 בסך של כ- 43 מיליוני ש"ח.

בהתחשב בסך השינויים ההוניים האמורים עד חודש אוגוסט 2018, מועד הפרסום לראשונה של יחס כושר פירעון בגין נתוני 31 בדצמבר, 2017, עודף ההון היה גדל בכ- 210 מיליוני ש"ח לכ- 1,048 מיליוני ש"ח ויחס כושר פירעון היה עומד על כ- 129%.

ב. סף ההון (MCR)

סף הון (MCR)	1,003,025	865,628
הון עצמי לעניין סף הון (MCR)	3,579,980	3,288,593

א. יחס כושר פירעון

שומרה ביטוח

	ליום 31 בדצמבר, 2017	ליום 31 בדצמבר, 2016		ליום 31 בדצמבר, 2017	ליום 31 בדצמבר, 2016
	אלפי ש"ח			אלפי ש"ח	
ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:			**עמידה באבני דרך בהתחשב בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:**		
הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון (SCR)	560,250	477,532	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון	560,250	477,532
הון נדרש לכושר פירעון (SCR)	494,951	494,497	הון נדרש לכושר פירעון	310,909	289,081
עודף (*)	65,299	(16,965)	עודף	249,341	188,451
יחס כושר פירעון (%)	113.2%	96.6%			

(*) שינויים בהון העצמי ממועד החישוב שלא נכללו בתוצאות
בחודש יוני 2018 בוצע פירעון של מכשיר הון משני נחות ששוויו ליום 31.12.2017 הינו בסך של כ- 36 מיליון ש"ח. לאחר פעולה זו, יחס כושר הפירעון של החברה הנו בשיעור של כ- 106%, עודפי ההון הינם בסך של כ- 29 מיליוני ש"ח.

ב. סף ההון (MCR)

סף הון (MCR)	139,909	130,086
הון עצמי לעניין סף הון (MCR)	552,107	467,533

בהתאם **לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופות גמל או קרן פנסיה), תשע"ב-2012**, והחוזרים מכח התקנות האמורות, למנורה מבטחים פנסיה וגמל ולמנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ (להלן: "**מנורה מבטחים מהנדסים**"), נכון לתאריך הדוח, עודף הון בסך של כ- 211 מיליוני ש"ח וסך של כ- 2 מיליוני ש"ח, בהתאמה.

יצוין, כי לאחר תאריך המאזן חילקה מנורה מבטחים מהנדסים דיבידנד בסך של כ- 1.5 מיליוני ש"ח.

לחברה חברות בנות נוספות אשר חלות עליהן הוראות בדבר שמירה על הון עצמי מינימלי. נכון למועד אישור הדוחות הכספיים, כל החברות בקבוצה עומדות בדרישות ההון שנקבעו להן, לפי העניין (ראה גם באור 14 לדוחות הכספיים).

2.4 נתונים מדוחות רווח והפסד המאוחדים

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות שהורווחו ברוטו	7,641	6.7%	7,160	4.6%	6,844
פרמיות שהורווחו בשייר	6,682	6.3%	6,284	3.8%	6,051
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	682	(73.5%)	2,577	75.2%	1,471
הכנסות מדמי ניהול	870	(5.1%)	917	6.2%	863
הכנסות מעמלות	211	9.5%	192	23.5%	156
הכנסות אחרות	9	(81.5%)	50	60.8%	31
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	5,643	(22.6%)	7,288	16.3%	6,269
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	1,454	3.0%	1,412	3.6%	1,363
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	737	(3.7%)	766	(2.8%)	788
הוצאות מימון	95	(13.6%)	110	37.4%	80
חלק ברווחי חברות כלולות	(28)		-		2
רווח לפני מיסים על הכנסה	496	12.0%	443	503.1%	73
מיסים על הכנסה	165	3.4%	159	502.2%	26
רווח נקי	**331**	**16.9%**	**283**	**503.6%**	**47**
רווח כולל	**183**	**(46.6%)**	**343**	**71.6%**	**200**

3. הרכב הכנסות בתקופת הדוח

3.1 פרמיות ביטוח שהורווחו, ברוטו

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
רכב רכוש	1,651	(0.7%)	1,663	6.9%	1,556
רכב חובה	798	(4.1%)	831	0.4%	828
ענפי רכוש ואחרים	584	(3.2%)	603	(2.6%)	619
ענפי חבויות אחרים	329	(4.3%)	343	4.1%	330
סך תחום ביטוח כללי	3,361	(2.3%)	3,441	3.2%	3,333
פרמיות שוטפות בגין חוזי ביטוח חיים	2,299	6.4%	2,161	9.1%	1,982
פרמיות חד-פעמיות בגין חוזי ביטוח חיים	1,102	29.2%	853	(5.5%)	902
סך פרמיות בגין חוזי ביטוח חיים	3,401	12.8%	3,014	4.5%	2,884
פרמיות בגין חוזי השקעה *)	1,201	18.8%	1,011	(9.4%)	1,116
סך פרמיות בתחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	4,601	14.3%	4,025	0.6%	4,000
תחום בריאות	880	24.8%	705	12.4%	627
סה"כ פרמיות שהורווחו ברוטו	**8,842**	8.2%	**8,171**	2.6%	**7,960**
סה"כ פרמיות בדוח רווח או הפסד *)	**7,641**	6.7%	**7,160**	4.6%	**6,844**

*) פרמיות בגין חוזי השקעה נזקפות ישירות להתחייבויות הביטוחיות ואינן נרשמות כפרמיות בדוחות הכספיים.

4. תוצאות הפעילות

4.1 רווח כולל מתחומי פעילות:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
רווח (הפסד) כולל מתחומי הפעילות לפני מס:					
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	137	(40.0%)	228	(8.4%)	249
ביטוח בריאות	21	(25.2%)	28	102.7%	14
ביטוח כללי	219	27.0%	172		(181)
סך רווח כולל לפני מס מתחומי פעילות ברי דיווח	377	(12.1%)	428	421.7%	82
רווח כולל לפני מס מאחרים (שלא נכללו בתחומים)*)	(103)		97	(48.3%)	188
סה"כ רווח כולל לפני מס	274	(47.9%)	526	94.5%	270
מיסים על הכנסה	91	(50.3%)	183	159.6%	70
רווח כולל	**183**	**(46.6%)**	**343**	**71.6%**	**200**
מיוחס ל:					
בעלי מניות בחברה	180	(46.9%)	339	72.3%	197
זכויות שאינן מקנות שליטה	3	(24.1%)	4	29.6%	3
רווח כולל	**183**	**(46.6%)**	**343**	**71.6%**	**200**

*) כולל בעיקר תוצאות פעילות שאיננה מוגדרת כתחום פעילות והכנסות מהשקעות שאינן משויכות לתחום פעילות מוגדר בניכוי הוצאות מימון.

4.2 השינויים בתוצאות הפעילות בתקופת הדוח

השינויים העיקריים שחלו בתקופת הדוח:

א. **שינוי במרווח הפיננסי:** בתקופת הדוח חלה ירידה במרווח הפיננסי (הכנסות מהשקעות בניכוי התשואה המובטחת למבוטחים) בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד אשר השפיעה על תוצאות הקבוצה. ההשפעה העיקרית נובעת מירידה בהכנסות מהשקעות בתקופת הדוח. הירידה ברווח בתקופת הדוח ביחס לתקופה המקבילה אשתקד, הינה בסך של כ- 445 מיליוני ש"ח לפני מס.

ב. **שיפור חיתומי בענף רכב רכוש**: בתקופת הדוח חל שיפור בתוצאות עסקי ביטוח רכב רכוש בעיקר בשל שיפור חיתומי, וזאת בסך של כ- 74 מיליוני ש"ח, ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

ג. **הכנסות מדמי ניהול במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח:** סך ההכנסות מדמי ניהול במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח בתקופת הדוח, הסתכמו בכ- 867 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ- 907 מיליוני ש"ח, בתקופה המקבילה אשתקד. הירידה בדמי הניהול נובעת מכך שמשנת 2018, לאור התשואות הריאליות השליליות לא נגבו דמי ניהול משתנים בעוד שבשנת 2017 נגבו דמי ניהול משתנים בסך של 121 מיליוני ש"ח. מנגד, חל גידול בדמי הניהול בעיקר מפעילות הפנסיה והגמל.

ד. **ריבית חסרת סיכון ופרמיית אי נזילות:** הקבוצה מחשבת את עתודות ביטוח חיים לתשלום קצבה, את נאותות העתודה בביטוח חיים ובריאות ואת ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי בהתבסס על ריבית חסרת סיכון בתוספת פרמיית אי נזילות. כתוצאה משינויים בריבית בתקופת הדוח, הקבוצה הקטינה את ההתחייבויות הביטוחיות בסך של כ- 31 מיליוני ש"ח (קיטון בסך של כ- 44 מיליוני ש"ח בביטוח חיים, גידול בסך של כ- 3 מיליוני ש"ח בביטוח בריאות וגידול של כ- 10 מיליוני ש"ח בביטוח כללי). בתקופה המקבילה אשתקד, הגדילה הקבוצה את ההתחייבויות הביטוחיות בסך של כ- 90 מיליוני ש"ח (גידול בסך של כ- 64 מיליוני ש"ח בביטוח חיים, גידול בסך של כ- 29 מיליוני ש"ח בביטוח כללי וקיטון בסך של כ- 3 מיליוני ש"ח בביטוח בריאות). סה"כ הקיטון בהתחייבויות הביטוחיות בשנת 2018 לעומת שנת 2017, כתוצאה מהשפעת ריבית חסרת סיכון, הינה בסך של כ- 121 מיליוני ש"ח.

ה. **ריבית היוון קצבאות ביטוח לאומי**: בחודש יוני 2016, עודכנו תקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978, וזאת בהמשך להמלצות ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) וינוגרד. במסגרת התיקון עודכנו תוחלת החיים ושיעור הריבית לצורך היוון הקצבה השנתית אשר נקבע על שיעור של 2% במקום 3% עובר לתיקון. מאחר ולביטוח הלאומי קיימת זכות להשבת גמלאות ששילם או עתיד לשלם בהתאם לחוק הביטוח הלאומי, הקבוצה מעריכה כי התשלומים שיהיה עליה לשלם במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המוסד לביטוח לאומי יגדלו ויכול שהדבר ישפיע גם על גובה הסכומים שיהיה עליה לשלם לנפגעים בתביעות אחרות.

כתוצאה מהעדכון האמור, הגדילה הקבוצה אשתקד את ההפרשות להתחייבויות ביטוחיות בביטוח כללי, בענפי ביטוח רכב חובה וענפי חבויות אחרים בסך של כ- 38 מיליוני ש"ח, לפני מס ובתקופת הדוח הקטינה את ההפרשות האמורות בסך של כ- 16 מיליוני ש"ח. ראה גם באור 36 לדוחות הכספיים.

ההפסד הכולל מפעילות אחרת שאינה מיוחסת למגזרי פעילות, לפני מיסים על ההכנסה, הסתכם בתקופת הדוח בכ- 103 מיליון ש"ח לעומת רווח כולל בסך של כ- 97 מיליוני ש"ח, בתקופה המקבילה אשתקד. הירידה ברווח הכולל נובעת בעיקר מירידה בהכנסות מהשקעות בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

4.3 מידע כספי לפי תחומי פעילות

4.3.1 תחום ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

תוצאות תחום ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות שהורווחו ברוטו	3,401	12.8%	3,014	4.5%	2,884
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	372	(83.6%)	2,264	82.8%	1,238
הכנסות מדמי ניהול	867	(4.3%)	907	12.3%	807
הכנסות מעמלות	26	11.3%	24	(0.0%)	24
תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	3,286	(31.6%)	4,803	34.8%	3,562
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	536	4.2%	515	6.6%	483
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	533	3.5%	515	(0.9%)	520
רווח לפני מס	**168**	**(28.2%)**	**234**	**(9.1%)**	**257**
רווח כולל לפני מס	**137**	**(40.0%)**	**228**	**(8.4%)**	**249**

4.3.1.1 ענף ביטוח חיים

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות שהורווחו ברוטו	3,401	12.8%	3,014	4.5%	2,884
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	102	(94.9%)	2,008	98.3%	1,013
הכנסות מדמי ניהול	209	(33.2%)	313	33.3%	235
הכנסות מעמלות	26	11.3%	24	(0.0%)	24
תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	3,013	(34.1%)	4,572	36.1%	3,359
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	383	5.5%	363	7.0%	339
הוצאות הנהלה וכלליות	215	0.3%	215	(4.5%)	225
רווח (הפסד) לפני מס	**(15)**		**68**	**(32.5%)**	**101**
רווח (הפסד) כולל לפני מס	**(46)**		**63**	**(32.6%)**	**93**

הגידול בפרמיות בתקופת הדוח ביחס לתקופה המקבילה אשתקד (בשיעור של כ- 13%) נובע מגידול בפרמיות השוטפות בשיעור של כ- 6% ומגידול בפרמיות חד פעמיות בשיעור של כ- 29%. הגידול בפרמיות החד פעמיות נובע בעיקר ממכירת פוליסות המיועדות להסדרי פרישה ופרישה מוקדמת ומוצרי הגיל השלישי.

בנוסף, בשנת 2018 חל גידול בפרמיות שנזקפו ישירות להתחייבויות בגין חוזי השקעה (ללא מרכיב סיכון ביטוח משמעותי), לעומת שנת 2017, בשיעור של כ- 19%.

סכומי הפוליסות שנפדו בשנת 2018 הסתכמו בכ- 847 מיליוני ש"ח בהשוואה לפדיונות בסך של כ- 746 מיליוני ש"ח בשנת 2017. שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת בשנת הדוח הינו כ- 3.12% לעומת שיעור של כ- 2.96% אשתקד. שיעור הפדיונות גדל, בין היתר, כתוצאה מניוד יוצא של הפקדות חד פעמיות בעיקר של כספי הגיל השלישי.

פדיונות בגין פוליסות שהפרמיות בגינן נזקפו ישירות להתחייבויות בגין חוזי השקעה (ללא מרכיב סיכון ביטוח משמעותי) הסתכמו בכ- 775 מיליוני ש"ח בשנת 2018 לעומת סך של כ- 1,118 מיליוני ש"ח בשנת 2017.

הרווחיות של הענף מושפעת מהשינויים בשוק ההון אשר משפיעים על המרווח הפיננסי בגין הפוליסות מבטיחות התשואה (אשר מגובות בעיקרן על ידי אגרות חוב מיועדות) וכן משפיעים על דמי הניהול המשתנים בגין פוליסות תלויות תשואה

שהופקו בין השנים 1991-2003. כמו כן, מאחר והענף מאופיין בעתודות ביטוח גבוהות, לשינויי אומדן, הנחות והערכות אקטואריים וכן לשינויי ריבית, השפעה ניכרת על התוצאות של הענף.

השינוי בהפסד הכולל מפעילות ביטוח חיים נובע בעיקרו מקיטון בהכנסות מדמי ניהול בסך של כ- 104 מיליוני ש"ח (מתוכם קיטון בסך של כ- 121 מיליוני ש"ח בדמי ניהול משתנים כתוצאה מתשואה ריאלית שלילית שהושגה במהלך השנה בפוליסות תלויות התשואה, בהשוואה לתשואה החיובית שהושגה במהלך השנה הקודמת) ומנגד, עליה בדמי הניהול הקבועים בסך של כ- 17 מיליוני ש"ח (כתוצאה מגידול בהיקף הנכסים המנוהלים, בהשוואה לשנה הקודמת), מירידה במרווח הפיננסי (הכנסות מהשקעות בניכוי זקיפה למבוטחים) בסך של כ- 102 מיליוני ש"ח בהשוואה לשנה הקודמת ומגידול בהוצאות הנהלה וכלליות ובהוצאות עמלות, הוצאות שיווק, והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 18 מיליוני ש"ח כתוצאה מגידול בהיקף העסקים. מנגד, חלה עליה בריבית חסרת הסיכון בתוספת פרמיית אי הנזילות, אשר הקטינה, בתקופת הדוח, את ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בגין קצבאות בתשלום וקצבאות שטרם החל תשלום קצבה בגינן ובגין נאותות העתודה בביטוח חיים, ביחס לשנה הקודמת, בסך של כ- 108 מיליוני ש"ח, ומהטבה חיתומית ומהתפתחות אקטוארית חיובית בסך של כ- 6 מיליוני ש"ח.

להלן פרטים נוספים לעניין נתונים המופיעים בבאור 18 לדוחות הכספיים:

פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון

הפרמיות מפוליסות שהונפקו עד וכולל שנת 1990 (צמודות למדד ומבטיחות תשואה המגובה בחלקה הגדול באג"ח מיועדות), הסתכמו בשנת 2018 בכ- 56 מיליוני ש"ח, למול כ- 62 מיליוני ש"ח בשנת 2017, ירידה של כ- 10%. ההפסד הכולל מפוליסות אלו הסתכם בכ- 54 מיליוני ש"ח בשנת 2018 לעומת רווח כולל בסך של כ- 10 מיליוני ש"ח בשנת 2017. השינוי ברווח הכולל נובע בעיקר מקיטון במרווח הפיננסי (הכנסות מהשקעות בניכוי זקיפה למבוטחים) בתיק הנוסטרו בסך של כ- 54 מיליוני ש"ח, מגידול בהתחייבויות כתוצאה משינויים בגין עדכוני הערכות אקטואריות, הנחות ואומדנים וכן מהרעה חיתומית (בעיקר כתוצאה משיעור ההסתברות ללקיחת קצבה (Take Up Rate) בסך של כ- 40 מיליוני ש"ח ומנגד מקיטון בהתחייבויות כתוצאה מהשפעת השינוי בריבית חסרת סיכון על התחייבויות הביטוחיות בניכוי השפעת נאותות העתודה (LAT) בסך כולל של כ- 34 מיליוני ש"ח.

הפרמיות בפוליסות תלויות תשואה שהונפקו משנת 1991 ועד שנת 2003, הסתכמו בשנת 2018 בסך של כ- 527 מיליוני ש"ח, למול סך של כ- 542 מיליוני ש"ח בשנת 2017, ירידה של כ- 3%. הרווח הכולל מפוליסות אלו הסתכם בשנת 2018 בסך של כ- 24 מיליוני ש"ח למול רווח כולל בסך של כ- 95 מיליוני ש"ח בשנת 2017. השינוי ברווח הכולל נובע בעיקר מירידה במרווח הפיננסי בסך של כ- 133 מיליוני ש"ח ומהרעה חיתומית בסך של כ- 14 מיליוני ש"ח, ומנגד מקיטון בהתחייבויות כתוצאה משינויים בגין עדכוני הערכות אקטואריות, הנחות ואומדנים בסך של כ- 44 מיליוני ש"ח, מהשפעת ריבית חסרת סיכון על ההתחייבויות הביטוחיות בסך של כ- 25 מיליוני ש"ח. בנוסף, חל שיפור בהוצאות הנהלה וכלליות והוצאות עמלות, הוצאות שיווק, והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 9 מיליוני ש"ח.

פוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך, ואינן תלויות תשואה, הינן ברובן בגין מכרזים של משרדי הממשלה לתשלום קצבה מיידית לפורשיהם וכן פוליסות המיועדות להסדרי פרישה ופרישה מוקדמת. הרווח הכולל מפוליסות אלו הסתכם בכ- 22 מיליוני ש"ח בשנת 2018, למול הפסד כולל שהסתכם בכ- 8 מיליוני ש"ח בשנת 2017. הרווח הכולל בשנת 2018 נובע בעיקר בשל השפעת השינוי בריבית חסרת סיכון על ההתחייבויות הביטוחיות (בניכוי הפסדים מהשקעות) לעומת שנת 2017.

הפרמיות בפוליסות תלויות תשואה שהונפקו משנת 2004 ואילך, הסתכמו בשנת 2018 בכ- 2,016 מיליוני ש"ח, למול כ- 1,740 מיליוני ש"ח בשנת 2017, גידול של כ- 16%. הגידול בפרמיה נובע בעיקרו ממכירות חדשות. ההפסד הכולל מפוליסות אלו הסתכם בכ- 83 מיליוני ש"ח בשנת 2018, לעומת הפסד בסך של כ- 42 מיליוני ש"ח בשנת 2017. הגידול בהפסד הכולל נובע בעיקר מגידול בהוצאות הנהלה וכלליות והוצאות ובהוצאות עמלות, הוצאות שיווק, והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 16 מיליוני ש"ח, מגידול בהתחייבויות כתוצאה משינויים בגין הערכות אקטואריות, הנחות ואומדנים

וכן מהרעה חיתומית בסך של כ- 31 מיליוני ש"ח, ומנגד עליה במרווח הפיננסי בסך של כ- 6 מיליוני ש"ח.

פוליסות שאינן כוללות מרכיב חיסכון

הפרמיות בפוליסות סיכון ביטוח חיים, פרט וקבוצתי, הסתכמו בשנת 2018 בסך של כ- 534 מיליוני ש"ח, למול סך של כ- 482 מיליוני ש"ח בשנת 2017, גידול של כ- 11%. הרווח בשנת 2018 הסתכם בסך של כ- 46 מיליוני ש"ח, לעומת רווח בסך של כ- 8 מיליוני ש"ח בשנת 2017. הגידול ברווח נובע בעיקר משיפור חיתומי ומעדכון הערכות אקטואריות הנחות ואומדנים בסך של כ- 61 מיליוני ש"ח ומנגד מגידול בהוצאות עמלות, הוצאות שיווק, והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 15 מיליוני ש"ח וכן מקיטון במרווח הפיננסי בסך של כ- 8 מיליוני ש"ח.

פוליסות תלויות תשואה

כספי עתודות הביטוח הנצברים בפוליסות תלויות תשואה מושקעים לפי הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) התשמ"א-1981 ותקנותיו. רווחי השקעות אלו נזקפים לזכות המבוטחים בניכוי דמי ניהול.

התחייבויות הנובעות מפוליסות תלויות תשואה ליום 31 בדצמבר 2018 הסתכמו בסך של כ- 26,559 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך של כ- 25,276 מיליוני ש"ח, ליום 31 בדצמבר 2017, גידול בהתחייבויות של כ- 5%. הגידול נובע מדמי ביטוח שנתקבלו.

פרטים בדבר שיעורי התשואות בפוליסות תלויות תשואה:

פוליסות שהוצאו בשנים 1992-2003 (קרן י')

	1-12/2018	1-12/2017	1-12/2016
תשואה ריאלית לפני תשלום דמי ניהול	(1.53%)	7.40%	3.98%
תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול	(2.12%)	5.74%	2.85%
תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול	(0.36%)	7.72%	3.66%
תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול	(0.95%)	6.06%	2.54%

פוליסות שהוצאו החל משנת 2004 (קרן י' החדשה)

	1-12/2018	1-12/2017	1-12/2016
תשואה ריאלית לפני תשלום דמי ניהול	(1.53%)	7.40%	3.98%
תשואה ריאלית אחרי תשלום דמי ניהול	(2.49%)	6.31%	2.90%
תשואה נומינלית לפני תשלום דמי ניהול	(0.36%)	7.72%	3.66%
תשואה נומינלית אחרי תשלום דמי ניהול	(1.33%)	6.63%	2.59%

פרטים בדבר רווחי ההשקעה שנזקפו למבוטחים בפוליסות משתתפות ברווחים ודמי הניהול:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	1-12/2017	1-12/2016
רווחי (הפסדי) ההשקעה הנומינליים שנזקפו למבוטחים לאחר דמי הניהול	(378.4)	1,410.8	532.1
דמי ניהול קבועים	209.1	192.0	177.4
דמי ניהול משתנים	-	121.0	57.5
סך-הכל דמי ניהול	209.1	313.0	234.9

בפוליסות תלויות תשואה שהונפקו בשנים 1991 עד 2003, רשאי מבטח לגבות דמי ניהול קבועים ודמי ניהול משתנים בשיעורים הקבועים בתקנות והנגזרים מהתשואה הריאלית של תיק ההשקעות. דמי הניהול המשתנים נגבים רק בגין תשואה ריאלית חיובית. במידה והושגה תשואה ריאלית שלילית המבטח מנוע מגביית דמי הניהול המשתנים עד אשר התשואה שתושג תכסה את ההפסד הריאלי המצטבר. כתוצאה מהירידות בשוק ההון בתקופת הדוח הושגה תשואה ריאלית שלילית בשיעור של כ- (1.53%). כפועל יוצא, מנורה מבטחים ביטוח לא גבתה דמי ניהול משתנים בתקופת הדוח ואף מנועה מגביית דמי ניהול משתנים עד להשלמת התשואה השלילית הנ"ל. אובדן ההכנסות הפוטנציאליות מדמי ניהול כאמור מוערך בסך של כ- 37 מיליוני ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2018. יצוין, כי בכל הנוגע לפוליסות תלויות תשואה שהונפקו

החל משנת 2004, דמי הניהול הנגבים הינם דמי ניהול קבועים בלבד ואשר על כן, להפסדים ריאליים מהשקעות אין השלכה ישירה כאמור על גביית דמי ניהול אלה.

ההכנסות מדמי ניהול פוליסות ביטוח חיים תלוי תשואה בתקופת הדוח הסתכמו בסך של כ- 209 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ- 313 מיליוני ש"ח בשנת 2017 וסך של כ- 235 מיליוני ש"ח בשנת 2016. בשנת 2018 הושגה תשואה ריאלית שלילית לעומת התשואה הריאלית החיובית שהושגה בשנת 2017, ומכאן הקיטון בגביית דמי הניהול המשתנים. בנוסף, בשנת 2018 חלה עלייה בגביית דמי הניהול הקבועים לעומת שנת 2017, בשל הגידול, בין היתר, בהיקף הנכסים בגין פוליסות שהונפקו החל משנת 2004.

4.3.1.2 ענף הפנסיה

תוצאות הפעילות בענף הפנסיה מתייחסות לתוצאות חברה מנהלת מאוחדת- מנורה מבטחים פנסיה וגמל.

עיקרי תוצאות הפעילות בענף הפנסיה:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
הכנסות מדמי ניהול	533	11.1%	480	3.0%	466
רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון	(1)		3	124.6%	1
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	116	(2.5%)	119	1.5%	117
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	245	8.3%	226	1.4%	223
רווח לפני מס	**171**	**24.6%**	**137**	**8.4%**	**127**
רווח כולל לפני מס	**171**	**24.7%**	**137**	**8.1%**	**127**

לתאריך הדוח, הקבוצה מנהלת באמצעות מנורה מבטחים פנסיה וגמל עבור עמיתי קרנות פנסיה חדשות, נכסים בסך של כ- 115 מיליארד ש"ח לעומת נכסים בסך של כ- 104 מיליארד ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר, 2017, גידול של כ- 10%. בשנת 2018 נגבו דמי גמולים בסך של כ- 12 מיליארד ש"ח לעומת גבייה בסך של כ- 11 מיליארד ש"ח בשנת 2017, גידול של כ- 11%.

הגידול ברווח בשנת 2018 לעומת שנת 2017 נובע מגידול בהכנסות מדמי הניהול נטו (לאחר הנחות לעמיתים), בשל הגידול בהיקף הנכסים המנוהלים ובשל הגידול בגבייה, בסך של כ- 53 מיליוני ש"ח, וכן מקיטון בהוצאות עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות בסך כולל של כ- 3 מיליוני ש"ח. מנגד, חלה עליה בהוצאות הנהלה וכלליות בסך של כ- 19 מיליוני ש"ח כתוצאה מגידול בהיקף הפעילות.

4.3.1.3 ענף קופות הגמל

תוצאות הפעילות בענף הגמל מתבצעת בחברות מאוחדות, מנורה מבטחים פנסיה וגמל ומנורה מבטחים מהנדסים:

עיקרי תוצאות הפעילות בענף קופות גמל:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
הכנסות מדמי ניהול	125	10.0%	114	7.0%	106
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	270	6.9%	253	12.7%	224
שינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה	274	18.6%	231	13.6%	203
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	37	14.8%	32	23.8%	26
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	73	(3.2%)	76	4.6%	72
רווח לפני מס	**12**	**(59.2%)**	**28**	**(2.6%)**	**29**
רווח כולל לפני מס	**12**	**(58.8%)**	**28**	**(3.5%)**	**29**

לתאריך הדוח, הקבוצה מנהלת עבור עמיתי קופות הגמל נכסים בסך של כ- 27 מיליארד ש"ח, מתוכם סך של כ- 4.8 מיליארד ש"ח בקופות גמל מבטיחות תשואה, לעומת נכסים בסך של כ- 25 מיליארד ש"ח, מתוכם סך של כ- 4.7 מיליארד ש"ח, בקופות גמל מבטיחות תשואה, נכון ליום 31 בדצמבר 2017, גידול של כ- 8%.

הקיטון ברווח בשנת 2018 נובע בעיקר מירידה במרווח הפיננסי (הכנסות מהשקעות בניכוי ההתחייבויות לעמיתים) בקופות גמל מבטיחות תשואה בסך של כ- 25 מיליוני ש"ח לעומת שנת 2017, וכן גידול בהוצאות עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 5 מיליוני ש"ח הנובע בעיקר מגידול בהיקפי הפעילות. מנגד, חל גידול בדמי הניהול בסך של כ- 11 מיליוני ש"ח לעומת שנת 2017, כתוצאה מגידול בגבייה ובנכסים המנוהלים, וכן מקיטון בהוצאות הנהלה וכלליות בסך של כ- 3 מיליוני ש"ח כתוצאה מירידה בעלויות התפעול של קופות הגמל.

4.3.2 תוצאות תחומי הפעילות בביטוח כללי

עסקי הביטוח הכללי נחלקים לארבעה תחומי פעילות: רכב רכוש, רכב חובה ביטוח רכוש ואחרים וביטוחי חבויות אחרים.

עיקרי תוצאות תחום ביטוח כללי:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות ברוטו	3,282	(4.5%)	3,436	1.5%	3,387
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	205	46.1%	140	25.6%	112
הכנסות מעמלות	132	10.5%	120	22.4%	98
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	1,918	(11.6%)	2,169	(10.5%)	2,423
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	649	(2.9%)	669	1.4%	659
הוצאות הנהלה וכלליות	112	(10.8%)	126	2.9%	122
רווח (הפסד) לפני מס	**315**	**161.0%**	**121**		**(210)**
רווח (הפסד) כולל לפני מס	**219**	**27.0%**	**172**		**(181)**

4.3.2.1 תחום פעילות ביטוח רכב חובה

עיקרי תוצאות הפעילות בענף רכב חובה:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות ברוטו	771	(6.5%)	824	(1.4%)	836
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	101	50.6%	67	39.6%	48
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	648	(11.2%)	729	(17.9%)	888
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	82	(1.2%)	83	4.2%	80
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	38	(2.7%)	39	20.3%	32
רווח (הפסד) לפני מס	**23**		**(15)**	**(90.0%)**	**(146)**
רווח (הפסד) כולל לפני מס	**(35)**		**16**		**(128)**

הירידה בפרמיות נובעת בעיקר מקיטון במספר המבוטחים כתוצאה מפעולות לטיוב התיק הביטוחי במנורה מבטחים ביטוח ומקיטון בפרמיה הממוצעת.

הגידול בהפסד הכולל לפני מס בשנת 2018 לעומת הרווח בשנת 2017, נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מהשקעות בסך של כ- 56 מיליוני ש"ח, מהרעה בתוצאות החיתומיות כולל התפתחות תביעות בגין שנים קודמות (בניכוי עמלת מבטח משנה) ביחס לתקופה מקבילה אשתקד, בסך של כ- 59 מיליוני ש"ח, ומנגד, מקיטון בהפרשה בגין עדכון תקנות ההיוון בסך של כ- 46 מיליוני ש"ח, וכתוצאה מהשפעת ריבית חסרת סיכון בסך של כ- 14 מיליוני ש"ח.

השפעת תוצאות ה"פול" על תוצאות החברה לפני מס בשנת 2018 הסתכמו בהפסד בסך של כ- 66 מיליוני ש"ח, לעומת הפסד בסך של כ- 74 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

לפרטים נוספים ראה באור 18 לדוחות הכספיים.

4.3.2.2 תחום פעילות ביטוח רכב רכוש

עיקרי תוצאות הפעילות בענף רכב רכוש:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות ברוטו	1,602	(5.0%)	1,686	4.6%	1,613
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	51	48.1%	35	24.0%	28
הכנסות מעמלות	8	80.8%	5	2.8%	4
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	1,020	(7.8%)	1,106	(5.1%)	1,165
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	362	(0.2%)	362	4.4%	347
הוצאות הנהלה וכלליות ואחרות	43	(12.6%)	49	2.7%	48
רווח (הפסד) לפני מס	**222**	**75.7%**	**126**		**(31)**
רווח (הפסד) כולל לפני מס	**204**	**49.8%**	**136**		**(25)**

הגידול ברווח הכולל לפני מס נובע בעיקר משיפור בתוצאות החיתומיות, מהתפתחות תביעות, ומעדכוני הנחות ואומדנים אקטואריים אחרים ביחס לתקופה מקבילה אשתקד בסך של כ- 74 מיליוני ש"ח, מקיטון בהוצאות הנהלה וכלליות ואחרות בסך של כ- 6 מיליוני ש"ח, ומנגד כתוצאה מהשפעת ריבית חסרת סיכון בסך של כ- 6 מיליוני ש"ח ומקיטון בהכנסות מהשקעות בסך של כ- 12 מיליוני ש"ח.

תחום פעילות ביטוח רכב רכוש

	שנת 2018		שנת 2017		שנת 2016	
	ברוטו	שייר	ברוטו	שייר	ברוטו	שייר
Loss Ratio	66%	64%	70%	69%	79%	78%
Combined Loss Ratio	90%	89%	94%	94%	104%	104%

עיקרי תוצאות הפעילות בענפי רכוש ואחרים:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות ברוטו	585	(1.8%)	596	(3.0%)	614
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	11	(5.2%)	11	(0.1%)	11
הכנסות מעמלות	72	(16.1%)	86	1.0%	85
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	87	(4.4%)	91	(13.1%)	104
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	147	(5.7%)	156	(4.6%)	163
הוצאות הנהלה וכלליות	21	(8.3%)	23	(18.9%)	28
רווח לפני מס	**53**	**(23.0%)**	**69**	**43.0%**	**49**
רווח כולל לפני מס	**51**	**(28.0%)**	**71**	**42.9%**	**50**

הירידה בפרמיות בשנים 2017 ו- 2018 נובעת מהמשך תהליכי טיוב בתיק הביטוחים העסקיים במנורה מבטחים ביטוח.

הקיטון ברווח נובע מקיטון בהכנסות מעמלות מבטחי משנה בסך של כ- 14 מיליוני ש"ח, מהרעה חיתומית בסך של כ- 12 מיליוני ש"ח, מקיטון בהכנסות מהשקעות בסך של כ- 5 מיליוני ש"ח ומנגד מקיטון בעמלות, הוצאות שיווק, הוצאות רכישה אחרות והוצאות הנהלה וכלליות בסך של כ- 11 מיליוני ש"ח ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

ענפי ביטוח רכוש אחרים

	שנת 2018		שנת 2017		שנת 2016	
	ברוטו	שייר	ברוטו	שייר	ברוטו	שייר
Loss Ratio	53%	38%	62%	38%	47%	42%
Combined Loss Ratio	82%	81%	91%	76%	78%	85%

עיקרי תוצאות הפעילות בתחום ענפי חבויות אחרים:

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות ברוטו	324	(1.9%)	330	1.8%	324
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	41	53.7%	27	11.3%	24
הכנסות מעמלות	17	39.9%	12	54.6%	8
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	164	(32.5%)	244	(8.2%)	265
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	58	(13.7%)	67	(2.5%)	69
הוצאות הנהלה וכלליות	11	(29.3%)	15	6.8%	14
רווח (הפסד) לפני מס	**17**		**(60)**	**(25.9%)**	**(81)**
הפסד כולל לפני מס	**(1)**	**(98.9%)**	**(51)**	**(34.6%)**	**(78)**

הירידה בפרמיות נובעת בעיקר מהמשך תהליכי טיוב תיק ביטוחי צד ג' וחבות מעבידים במנורה מבטחים ביטוח.

הקיטון בהפסד לעומת שנה קודמת נובע בעיקר מקיטון בהפרשה בגין עדכון תקנות ההיוון בסך של כ- 8 מיליוני ש"ח, משיפור בהוצאות הנהלה וכלליות, עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 14 מיליוני ש"ח, ומעלייה בהכנסות עמלות ממבטחי משנה בסך של כ- 4 מיליוני ש"ח, מהתפתחות חיובית של תביעות ומעדכוני הנחות ואומדנים אקטואריים בסך של כ- 26 מיליוני ש"ח, כתוצאה מהשפעת ריבית חסרת סיכון בסך של כ- 11 מיליוני ש"ח ומנגד, מירידה בהכנסות מהשקעות בסך של כ- 13 מיליוני ש"ח.

4.3.3 תוצאות תחום פעילות ביטוח בריאות

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
פרמיות שהורווחו ברוטו	880	24.8%	705	12.4%	627
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	29	(14.6%)	34	24.3%	27
הכנסות מעמלות	17	25.4%	14	63.9%	8
תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	438	38.2%	317	11.6%	284
עמלות הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	279	17.3%	238	15.5%	206
הוצאות הנהלה וכלליות	43	14.2%	38	8.4%	35
רווח לפני מס	**26**	**(9.0%)**	**29**	**97.7%**	**15**
רווח כולל לפני מס	**21**	**(25.2%)**	**28**	**102.7%**	**14**

העלייה בפרמיות נובעת בעיקר מגידול בהיקף תיק הלקוחות.

חלק מהענפים בתחום בריאות מאופיינים בעתודות ביטוח גבוהות ולפיכך מושפעים משינויים בשוק ההון ומשינויי אומדן, הנחות והערכות אקטואריות.

הקיטון ברווח נובע בעיקר, מירידה במרווח הפיננסי (הכנסות מהשקעות בניכוי התשואה המובטחת למבוטחים) בסך של כ- 15 מיליוני ש"ח, משינוי באומדנים אקטואריים בענף ביטוח סיעודי בגין בדיקת נאותות העתודות בסך של כ- 6 מיליוני

ש"ח. כמו כן, חלה עלייה בהוצאות הנהלה וכלליות, עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות בסך של כ- 46 מיליוני ש"ח כתוצאה מהגידול במכירות ומנגד חל גידול ברווח החיתומי בסך של כ- 60 מיליוני ש"ח.

4.4 תזרים מזומנים

במיליוני ש"ח	1-12/2018	% שינוי	1-12/2017	% שינוי	1-12/2016
תזרימי מזומנים, נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות):					
שוטפת	(497)		702	(48.3%)	1,357
השקעה	(271)	11.8%	(243)	(54.2%)	(530)
מימון	12		(247)		187
הפרשי שער בגין יתרות מזומנים ושווי מזומנים	28		(33)	711.8%	(4)
גידול (קיטון) ביתרת המזומנים	**(729)**		**179**	**(82.3%)**	**1,011**
יתרת מזומנים לתום תקופה	**2,177**	**(25.1%)**	**2,906**	**6.6%**	**2,728**

4.5 מקורות מימון

יתרת ההתחייבויות הפיננסיות ליום 31 בדצמבר 2018 הינה כ- 1,809 מיליוני ש"ח לעומת 1,733 מיליוני ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017.

היקפן הממוצע של ההתחייבויות הפיננסיות בתקופת הדוח, הסתכם לסך של כ- 1,771 מיליוני ש"ח.

לחברה (בסולו) התחייבויות פיננסיות המסתכמות, נכון לתאריך הדוח, לסך של כ- 540 מיליוני ש"ח שמקורן בהנפקת שלוש סדרות אג"ח ואשר פירעונן פרוס על פי לוחות הסילוקין על פני 8 שנים. החברה רואה חשיבות לשמירה על נכסים פיננסיים זמינים בהיקף הנדרש לצורך פירעון תשלומי האג"ח וכן לצורך מתן מענה לצרכיה השוטפים ולפעילות החברות המוחזקות. לעניין זה יצוין, כי לחברה נכסים פיננסיים נזילים, נכון לתאריך הדוח, בהיקף של כ- 321 מיליוני ש"ח, ונכון למועד אישור הדוח, קווי אשראי בלתי מנוצלים בבנקים בסך של כ- 60 מיליוני ש"ח, העומדים לרשותה לצרכי פעילותה השוטפת.

במסגרת דירוג אגרות החוב שגייסה, הצהירה החברה על כוונתה לשמור על נכסים נזילים וקווי אשראי בשיעור של 100% מהחזרי החוב (קרן וריבית) שנה מראש, בהתאם ללוח הסילוקין של אגרות החוב.

בחודש יולי 2018, פרעה החברה תשלום של קרן אגרות החוב בסך כולל של כ- 50 מיליוני ש"ח (סדרה ב') ובסך של כ- 72 מיליוני ש"ח (סדרה א'). לפרטים נוספים ראה דיווחים מיידיים מיום 1 ביולי 2018 ומיום 15 ביולי 2018 (אסמכתא: 2018-01-062878 ואסמכתא 2018-01-067240, בהתאמה). לפרטים בדבר דיבידנדים מחברות מוחזקות ראה סעיף 1.2.3 לעיל.

5. דיווח בדבר חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם

5.1 כללי

הדיווח בדבר ניהול הסיכונים המובא להלן מתייחס להשקעות של החברה והחברות המאוחדות שלה למעט המבטחים בקבוצה (מנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פנסיה וגמל ושומרה), וזאת בהתאם לתקנות ניירות ערך.

לעניין ניהול הסיכונים במבטחים (תיאור גורמי הסיכון), בהתאם להוראות הממונה, ראה סעיף 7.15 לדוח תיאור עסקי התאגיד ובאור 36 לדוחות הכספיים.

5.2 אחראי על ניהול סיכוני שוק

החל משנת 2014, משמשת הגב' רותי כהן-יהודיוף כמנהלת הסיכונים של הקבוצה. גב' כהן-יהודיוף הינה בעלת תואר ראשון בכלכלה וסטטיסטיקה ובעלת תואר שני במנהל עסקים

MBA, שניהם מהאוניברסיטה העברית, וכן הסמכה כ-Financial Risk Manager (FRM), מטעם ארגון GARP העולמי. גב' כהן-יהודיוף עובדת בקבוצה מזה כ- 9 שנים.

5.3 תיאור כללי של סיכוני השוק

סיכון השוק נובע מתנודתיות בשווים ההוגן של מכשירים פיננסיים כתוצאה משינוי בשיעורי ריבית, שערי חליפין, מדדי מניות בארץ ובחו"ל סיכוני נדל"ן וכדומה. החברה (וחברות הבנות שלה) חשופה לסיכוני שוק בתיק הנוסטרו. במסגרת פעילותה העסקית, החברה רוכשת נכסים פיננסיים וריאליים כנגד הונה העצמי ואג"ח שגייסה מהציבור. בהתאם, החברה נחשפת לסיכוני השוק ואשראי בצד הנכסים כמו גם בצד ההתחייבויות.

מנורה מבטחים חיתום וניהול משמשת כחתם ומפיץ בהנפקות בבורסה המקומית. כחלק מפעילותה, רוכשת החברה נכסים סחירים, לפיכך היא חשופה לשינויים במחירי הנכסים שרכשה. לתאריך הדוח החשיפה לסיכוני שוק של מנורה מבטחים חיתום אינה מהותית.

הנכסים המנוהלים במסגרת פעילות חברת הבת מנורה מבטחים נדל"ן, הכוללים, בין היתר, השקעות והלוואות לחברות המשקיעות בנכסי נדל"ן בחו"ל, חשופים לסיכוני שוק בעיקר כתוצאה משינויים בשערי חליפין, במחירי הנדל"ן ובשיעורי הריבית.

5.4 מדיניות החברה בניהול סיכוני השוק והפיקוח עליהם

עיקר פעילותה של הקבוצה, ומכאן הסיכונים העיקריים אליהם היא חשופה, כרוכים בפעילותה העיקרית שהינה פעילות המבטחים בקבוצה. לתיאור סיכונים אלה, דרכי ניהולם והפיקוח עליהם, ראה באור 36 לדוחות הכספיים. בהתייחס לפעילות שהינה נשוא פרק זה, עיקרי מדיניות ניהול סיכוני שוק נקבעת על ידי האורגנים הרלבנטיים של חברות הבת המתכנסות תקופתית. הדירקטוריונים של חברות הבנות השונות מקבלים דיווחים ועדכונים תקופתיים, ומקיימים, מעת לעת, דיונים בהתייחס לחשיפות אלו.

מדיניות השקעות כספי הנוסטרו של החברה קובעת כי הכספים יושקעו בנכסים נזילים וסחירים ובמח"מ בינוני. עיקר ההשקעות תבוצענה בניירות ערך, בעיקר אג"ח ממשלתי ואג"ח קונצרני (בדרוג השקעה) וכן בפיקדונות קצרים בבנקים מסחריים. מקצת ההשקעות תבוצענה בנכסי סיכון כדוגמת אג"ח קונצרני ברמת סיכון גבוהה ובמניות סחירות בארץ ובחו"ל תוך קביעת מגבלת השקעה מקסימלית להשקעות אלו. החברה מחזיקה בנגזרים המיועדים לגידור החשיפה למט"ח כתוצאה מפעילותה של חברת הבת מנורה מבטחים נדל"ן בחו"ל. הנגזרים הם עסקאות אקדמה על שער הדולר ושער היורו.

מדיניות ההשקעות של כספי הנוסטרו של החברות הבנות נקבעת ומפוקחת על ידי הדירקטוריון של כל אחת מהחברות ובהתאם לאופי פעילותה.

מדיניות ניהול כספי הנוסטרו של חברת החיתום קובעת כי עודפי המזומנים יושקעו באג"ח ממשלתי ובאג"ח קונצרני בדירוג בקבוצת A ומעלה.

ניהול כספי הנוסטרו של החברה מתבצע באמצעות אגף השקעות של מנורה מבטחים ביטוח אשר מקיים הליכי בקרה לעמידה במדיניות ההשקעות החברה באמצעות מחלקת הבקרה (מידל אופיס).

5.5 מאזן בסיסי הצמדה

מיליוני ש"ח	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו (*)	פריטים לא פיננסים ואחרים	חברות ביטוח	סה"כ
נכסים בלתי מוחשים	-	-	-	11	1,041	1,052
נכסי מיסים נדחים	-	-	-	2	1	3
הוצאות רכישה נדחות	-	-	-	-	1,565	1,565
רכוש קבוע	-	-	-	22	843	865
השקעות בחברות כלולות	295	-	10	-	150	455
נדל"ן להשקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	70	70
נדל"ן להשקעה אחר	-	-	-	172	323	495
נכסי ביטוח משנה	-	-	-	-	2,156	2,156
נכסי מיסים שוטפים	-	1	-	-	42	43
חייבים ויתרות חובה	5	7	72	-	297	381
פרמיות לגבייה	-	-	-	-	779	779
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	25,160	25,160
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	88	125	12	-	4,421	4,646
נכסי חוב שאינם סחירים	17	5	103	-	11,991	12,116
מניות	35	-	5	-	464	504
אחרות	17	2	42	-	1,496	1,557
סה"כ השקעות פיננסיות	**157**	**132**	**162**	**-**	**18,372**	**18,823**
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים						
תלויי תשואה	-	-	-	-	1,579	1,579
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	39	-	9	-	550	598
סך הכל נכסים	**496**	**140**	**253**	**207**	**52,928**	**54,024**
סך הכל הון	**-**	**-**	**-**	**729**	**3,029**	**3,758**
התחייבויות						
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	-	-	-	-	19,478	19,478
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	26,636	26,636
התחייבויות מסים נדחים	-	-	-	5	148	153
התחייבות בשל הטבות לעובדים, נטו	19	-	-	-	126	145
התחייבויות בגין מסים שוטפים	-	7	-	-	7	14
זכאים ויתרות זכות	25	-	2	-	1,831	1,858
התחייבויות פיננסיות	244	353	19	-	1,366	1,982
סך הכל התחייבויות	288	360	21	5	49,592	50,266
סך הכל הון והתחייבויות	288	360	21	734	52,621	54,024
סך הכל חשיפה מאזנית	208	(220)	232	(527)	307	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	153	-	(153)	-	-	-
סך הכל חשיפה	**361**	**(220)**	**79**	**(527)**	**307**	**-**

(*) בעיקר דולר ויורו.

עיקר החשיפה לסיכוני בסיס נובע מהתחייבויות צמודות מדד אשר הושקעו בחלקן בחברת בת במטבע הרלבנטי לפעילותה, לפי העניין (דולר ו/או יורו). החברה חשופה לעליית מדד המחירים לצרכן אשר עלולה לגרום לעלייה בהוצאות המימון שלה. לחברה קיימת גם חשיפת מט"ח בגין הרכוש הקבוע שבפריטים לא פיננסים ואחרים כך שכ- 60% מהחשיפה לשינויים בשער חליפין של השקל מול הדולר והיורו מגודרת באמצעות נגזרי מטבע (חוזי מטבע).

5.6 מבחני רגישות

במסגרת ניתוחי הרגישות עבור הנכסים והתחייבויות הכספיים של החברה בוצע חישוב של השפעת השינויים בגורמי שוק שונים על שווים ההוגן.

מבחני הרגישות שבוצעו הינם: עלייה וירידה יחסית של עקומי הריבית (צמודה, שקלית, מט"ח) ב- 5% וב- 10%, עלייה וירידה אבסולוטית של עקומי הריבית (צמודה, שקלית, מט"ח) ב- 2%, עלייה וירידה בשערי החליפין של מטבעות אירו ודולר ב- 5% וב- 10%, עלייה וירידה במחירי המניות ב- 5% וב- 10%.

בנוסף נבדק שיעור שינוי יומי מקסימלי ב10 השנים האחרונות בגין שערי חליפין יורו ודולר ומדדי מניות ת"א 125, FTSE Eurotop 100 Index ו- S&P500. לא נמצא שיעור שינוי יומי גבוה מ10%.

החברה קבעה רף מהותיות לעניין הצגת תוצאות מבחני הרגישות בסכום העולה על 15 מיליון ש"ח בתרחיש הקיצוני ביותר שפורט לעיל עבור כל אחד מגורמי הסיכון.

תוצאות מבחני הרגישות שהתקבלו עבור כל אחד מגורמי הסיכון (למעט כמפורט בטבלאות שלהלן) הינן מתחת לרף המהותיות שנקבע.

5.6.1 מבחני רגישות לגורם סיכון ריבית

ליום 31 בדצמבר 2018
גורם סיכון-ריבית
שקלית

(באלפי ש"ח)	עליית ריבית ריאלית של 2%	עלייה יחסית של 10% בעקום הריבית הריאלית	עלייה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית	שווי הוגן	ירידה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית	ירידה יחסית של 10% בעקום הריבית הריאלית	ירידת ריבית ריאלית של 2%
נכסי חוב סחירים	(7,062)	(572)	(287)	106,199	289	579	7,958
נכסי חוב לא סחירים	(107)	(5)	(2)	16,644	2	5	114
אג"ח סחיר שהונפק	18,970	1,573	789	(234,737)	(793)	(1,592)	(21,471)
סה"כ	**11,801**	**996**	**499**	**(111,895)**	**(502)**	**(1,008)**	**(13,399)**

ליום 31 בדצמבר 2017
גורם סיכון-ריבית
שקלית

(באלפי ש"ח)	עליית ריבית ריאלית של 2%	עלייה יחסית של 10% בעקום הריבית הריאלית	עלייה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית	שווי הוגן	ירידה יחסית של 5% בעקום הריבית הריאלית	ירידה יחסית של 10% בעקום הריבית הריאלית	ירידת ריבית ריאלית של 2%
נכסי חוב סחירים	(5,931)	(226)	(113)	96,642	113	227	6,638
נכסי חוב לא סחירים	(494)	(5)	(3)	55,824	3	5	520
הלוואה מבנק	23,873	1,306	655	(245,604)	(658)	(1,319)	(27,486)
סה"כ	**17,448**	**1,075**	**539**	**(93,138)**	**(542)**	**(1,087)**	**(20,328)**

6. היבטי ממשל תאגידי

6.1 דיווח על דירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית

ראה סעיף 14 לפרק ה' - לדוח פרטים נוספים וסעיפים 1 ו-9 בשאלון ממשל תאגידי המצורף אליו.

6.2 גילוי בדבר שיעור דירקטורים בלתי תלויים בתאגיד

החברה לא אימצה בתקנונה הוראה בדבר שיעור הדירקטורים הבלתי תלויים כהגדרת המונח בחוק החברות. עם זאת, נכון למועד הדוח מכהנים בחברה 3 דירקטורים בלתי תלויים (לרבות דירקטורים חיצוניים). לפרטים אודות הדירקטורים הבלתי תלויים בחברה, ראה סעיף 14 לפרק ה' - דוח פרטים נוספים וסעיף 2 בשאלון ממשל תאגידי המצורף אליו.

6.3 מורשי חתימה עצמאיים

נכון למועד הדוח, אין בחברה מורשי חתימה עצמאים, כהגדרתם בסעיף 37(ד) לחוק ניירות ערך, תשכ"ח-1967.

6.4 תרומות

החברות בקבוצה נוהגות, מעת לעת, לתרום למטרות חברתיות שונות, בהתאם לשיקול דעתן. בחברה אין מדיניות מוסדרת לעניין זה.

בשנת 2018 הסתכם היקף התרומות של הקבוצה לסך של כ- 900 אלפי ש"ח.

לא היו תרומות מעל 50 אלפי ש"ח למוסדות אשר בינן לבין החברה, דירקטור, מנהל כללי, או בעל השליטה קיימים קשרים מיוחדים. מבלי לגרוע מהאמור, יצוין כי במסגרת הסדר פשרה בתובענה ייצוגית שאושר על ידי בית המשפט, תרמה מנורה מבטחים ביטוח, לאחר תאריך הדוח, סך של כ- 2.2 מיליוני ש"ח לאלו"ט – אגודה לאומית לילדים אוטיסטיים.

6.5 גילוי בדבר מבקר פנימי בתאגיד

לפרטים בדבר מבקרי הפנים בקבוצה והתייחסות הדירקטוריון לעניין זה, ראה סעיף 8.2 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

6.6 גילוי בדבר שכר רואי החשבון המבקרים

לפרטים בדבר רואה החשבון המבקר של הקבוצה והתייחסות הדירקטוריון לעניין זה, ראה סעיף 8.3 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

6.7 גילוי בדבר הליך אישור הדוחות הכספיים בחברה

ראה סעיפים 25 עד 27 לשאלון ממשל תאגידי, המצורף לפרק פרטים נוספים להלן.

7. הוראות גילוי בקשר עם הדיווח הפיננסי של התאגיד

7.1 דיווח בדבר אומדנים חשבונאיים קריטיים

לא חלו שינויים מהותיים באומדנים חשבונאים קריטיים, לעומת התקופה המקבילה אשתקד. לפרטים נוספים ראה באור 2ב' לדוחות הכספיים.

8. גילוי ייעודי למחזיקי אגרות חוב

לפרטים בדבר תעודות התחייבות של התאגיד ראה באור 25 לדוחות הכספיים.

לאחר תקופת המאזן לא חלו אירועים ושינויים משמעותיים ביחס לתעודות ההתחייבות.

8.1 הנאמן ושטר הנאמנות

<u>סדרה א'</u>

הנאמן לאגרות החוב (סדרה א'), הינו משמרת חברה לשירותי נאמנות בע"מ (להלן: "**משמרת**"), אשר עיקר עיסוקו הינו ביצוע תפקידי נאמנות (להלן, בס"ק זה: "**הנאמן לסדרה א'**"). האחראי מטעם הנאמן על אגרות החוב של החברה הינו ה"ה רו"ח רמי סבטי, סמנכ"ל.

להלן פרטי ההתקשרות עם הנאמן: רחוב מנחם בגין 48-46, תל אביב 6618001, טלפון: 03-6374354; פקס: 03-6374344; דוא"ל: Office@mtrust.co.il.

עיקרי שטר הנאמנות אשר נחתם בין החברה לבין הנאמן לסדרה א' בתאריך 15 ביולי 2007, מופיעים בתשקיף החברה. נוסחו המלא של שטר הנאמנות מצוי במשרדה הרשום של החברה וניתן לעניין בו, בתיאום מראש, בכל יום עסקים בשעות העבודה הרגילות.

למיטב ידיעת החברה, עד למועד דוח זה, היא עומדת בכל הוראות שטר הנאמנות, לא התקיימו התנאים המקימים עילה להעמדת אגרות חוב (סדרה א') לפירעון מיידי והחברה לא קיבלה הודעות כלשהן מהנאמן לסדרה א' בדבר אי עמידתה בתנאי שטר הנאמנות בקשר עם העמדת אגרות החוב (סדרה א') לפירעון מיידי. כמו כן, לא התקבלו בקשות מהנאמן לסדרה א' לכינוס אסיפות מחזיקי אגרות חוב (סדרה א') או לביצוע פעולות שונות בקשר עם אגרות החוב (סדרה א').

<u>סדרה ב'</u>

הנאמן לאגרות החוב (סדרה ב') הינו הרמטיק נאמנות (1975) בע"מ אשר הינה חברה מוגבלת במניות ומטרתה העיקרית הינה עיסוק בנאמנויות (להלן: "**הנאמן לסדרה ב'**"). האחראים מטעם הנאמן לסדרה ב' על אגרות החוב (סדרה ב') של החברה הינם דן אבנון, מנכ"ל משותף ו/או מרב עופר, מנכ"ל משותף.

להלן פרטי ההתקשרות עם הנאמן: בית הרמטיק, רח' הירקון 113, תל אביב טל: 03-5544553 פקס: 03-5271451 דוא"ל: hermetic@hermetic.co.il.

נוסחו המלא של שטר הנאמנות אשר נחתם בין החברה לבין הנאמן לסדרה ב' בתאריך 30 ביוני 2010, מצוי במשרדה הרשום של החברה וניתן לעיין בו, בתיאום מראש, בכל יום עסקים בשעות העבודה הרגילות.

למיטב ידיעת החברה, עד למועד דוח זה, היא עומדת בכל הוראות שטר הנאמנות, לא התקיימו התנאים המקימים עילה להעמדת אגרות חוב (סדרה ב') לפירעון מיידי והחברה לא קיבלה הודעות כלשהן מהנאמן לסדרה ב' בדבר אי עמידתה בתנאי שטר הנאמנות בקשר עם העמדת אגרות החוב (סדרה ב') לפירעון מיידי. כמו כן, לא התקבלו בקשות מהנאמן לסדרה ב' לכינוס אסיפות מחזיקי אגרות חוב (סדרה ב') או לביצוע פעולות שונות בקשר עם אגרות החוב (סדרה ב').

<u>סדרה (ג')</u>

הנאמן לאגרות החוב (סדרה ג') הינו משמרת[1], ופרטיו הינם כמפורט בתיאור סדרה א' לעיל. נוסחו המלא של שטר הנאמנות, אשר נחתם בין החברה לבין הנאמן לסדרה ג', ביום 26 בספטמבר, 2016, מצוי במשרדה הרשום של החברה וניתן לעיין בו, בתיאום מראש, בכל יום עסקים בשעות העבודה הרגילות.

למיטב ידיעת החברה, עד למועד דוח זה, היא עומדת בכל הוראות שטר הנאמנות, לא התקיימו התנאים המקימים עילה להעמדת כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה ג'), לפירעון מיידי והחברה לא קיבלה הודעות כלשהן מהנאמן בדבר אי עמידתה בתנאי שטר הנאמנות

[1] בחודש יולי 2018, דנה אסיפת בעלי אגרות החוב (סדרה ג') בדוח השנתי על עניני הנאמנות וכן אישררה את המשך כהונת משמרת חברה לשירותי נאמנות בע"מ כנאמן לתקופה שעד פירעונן המלא והסופי של אגרות החוב (סדרה ג') של החברה. לפרטים ראה דיווח מיידי מיום 18 ביולי 2018 (אסמכתא: 2018-01-065670).

בקשר עם העמדת כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה ג'), לפירעון מיידי. כמו כן, לא התקבלו בקשות מהנאמן לכינוס אסיפות מחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה ג'), או לביצוע פעולות שונות בקשר עם כתבי ההתחייבות הנדחים (סדרה ג').

8.2 פרטים נוספים בהתאם לתוספת השמינית לתקנות ניירות ערך

שם הסדרה	סדרה א'	סדרה ב' ("רצף מוסדיים")	אגרות החוב (סדרה ג')
מועד רישום למסחר/ מועד הנפקה	יולי 2007 (נרשמה למסחר בחודש פברואר 2008), אוקטובר 2011	יולי וספטמבר 2010 (לא סחירה)	29 בספטמבר, 2016
סך שווי הנקוב במועד הנפקה (באלפי ש"ח)	550,000 אלפי ש"ח ע"נ ביולי 2007 (באוקטובר 2011 בוצעה הרחבת סדרה של כ- 83,333, אלפי ש"ח ע"נ)	170,000 אלפי ש"ח ע"נ ביולי 2010 (בספטמבר 2010 בוצעה הרחבה של כ- 80,000 אלפי ש"ח ע"נ)	230,225
שווי נקוב ליום 31.12.2018 (אלפי ש"ח)	71,528	200,000	230,225
שווי נקוב צמוד למדד ליום 31.12.2018 (אלפי ש"ח)	86,435	216,451	230,225
סכום הריבית שנצברה עד ליום 31.12.2018 (אלפי ש"ח)	1,733	4,937	1,711
שווי הוגן בדוחות ליום 31.12.2018 (אלפי ש"ח)	90,068	235,960	234,737
שווי בורסאי ליום 31.12.2018 (אלפי ש"ח)	90,068	-	234,737
סוג הריבית	קבועה - 4.28%	קבועה - 4.50%	קבועה - 2.94%
מועדי תשלום קרן	תשעה (9) תשלומים שנתיים שווים ביום 14 בחודש יולי של כל אחת מהשנים 2011 עד 2019 (כולל)	חמישה (5) תשלומים שנתיים שווים ביום 30 בחודש יוני של כל אחת מהשנים 2018 עד 2022 (כולל)	הקרן תיפרע בשבעה (7) תשלומים, כמפורט להלן: (א) ששה (6) תשלומים שווים של 14.25% כל אחד מקרן אגרות החוב ישולמו פעם בשנה, ביום 30 בספטמבר, החל מיום 30 בספטמבר 2020 ועד ליום 30 בספטמבר 2025 (כולל); (ב) תשלום נוסף בשיעור של 14.5% מקרן אגרות החוב ישולם ביום 30 בספטמבר 2026.
מועדי תשלום ריבית	תשלום ריבית חד שנתי ביום 14 בחודש יולי (עד וכולל 14 ביולי 2019)	תשלום ריבית חד שנתי ביום 30 בחודש יוני (עד וכולל 30 ביוני 2022)	תשלומים שנתיים ביום 30 בספטמבר של כל אחת מהשנים 2017 עד 2026 (כולל), למעט תשלום הריבית הראשון ששולם ביום 30 בספטמבר 2017 בגין התקופה המתחילה ביום המסחר הראשון שלמחרת המכרז ומסתיימת ביום האחרון שלפני מועד התשלום הראשון של הריבית (קרי 29 בספטמבר 2017) (להלן: "**תקופת הריבית הראשונה**") כשהיא מחושבת על פי מספר הימים בתקופה זו על בסיס 365 ימים בשנה. תשלום הריבית האחרון יבוצע ביום 30 בספטמבר 2026, במועד תשלום יתרת קרן אגרות החוב (סדרה ג') או עד למועד הפדיון המוקדם כמפורט להלן.
בסיס ההצמדה ותנאיה	צמוד לעליית מדד המחירים לצרכן הידוע במועד תשלום כלשהו לעומת המדד בגין מאי 2007	צמוד לעליית מדד המחירים לצרכן הידוע במועד תשלום כלשהו לעומת המדד בגין מאי 2010	לא צמוד
האם כתבי ההתחייבות ניתנות להמרה	לא	לא	לא
הסדרה מהותית לחברה	כן	כן	כן
פדיון מוקדם ביוזמת החברה	-		לחברה אפשרות לבצע פדיון מוקדם החל מ- 60 ימים ממועד רישומן של אגרות החוב (סדרה

שם הסדרה	סדרה א'	סדרה ב' ("רצף מוסדיים")	אגרות החוב (סדרה ג')
			ג') למסחר, בהתאם לתנאים המפורטים בשטר הנאמנות.
עיקרי התנאים להעמדה לפירעון מיידי	פירעון של סכום כלשהוא 7 ימים לאחר מועד תשלומו; צו הקפאת הליכים, צו פירוק אשר לא בוטל תוך 45 יום; עיקול/שעבוד/הוצל"פ על עיקר נכסי החברה, כאשר יש בו לדעת הנאמן סכנה ממשית לאפשרות פירעון ואינו מוסר תוך 45 יום; מינוי כונס כאשר יש בו לדעת הנאמן סכנה ממשית לאפשרות פירעון אשר לא הוסר תוך 60 יום; הודעת החברה על הפסקת תשלומים או הפסקת פעילות; חיסול או מחיקה; הפסקת דיווח לנאמן; העמדה לפירעון מיידי של סדרה אחרת שהונפקה לציבור; הפרה מהותית של תנאי השטר כאשר יש בה לדעת הנאמן פגיעה מהותית במחזיקים או שקיים חשש מהותי לדעת הנאמן כי החברה תפסיק לשלם חובותיה או לקיים עסקיה.	פירעון של סכום כלשהוא 7 ימים לאחר מועד תשלומו; צו הקפאת הליכים, צו פירוק אשר לא בוטל תוך 45 יום; עיקול/שעבוד/הוצל"פ על עיקר נכסי החברה, כאשר יש בו לדעת הנאמן סכנה ממשית לאפשרות פירעון ואינו מוסר תוך 45 יום; מינוי כונס כאשר יש בו לדעת הנאמן סכנה ממשית לאפשרות פירעון אשר לא הוסר תוך 60 יום; הודעת החברה על הפסקת תשלומים או הפסקת פעילות; חיסול או מחיקה; הפסקת דרוג מעל 60 יום; אי פרסום דוחות כספיים מהמועד לפי דין או ארכה; הפסקת דיווחים לפי השטר; הערת "עסק חי" בדוחות; העמדה לפירעון מיידי של סדרה אחרת או העמדה לפירעון מיידי של הלוואה מעל 50 מיליון ש"ח בגין הפרת תנאי ההלוואה; מכירת כל או רוב נכסי או פעילות החברה; סכנה ממשית לפירעון או פגיעה מהותית במחזיקים לדעת הנאמן.	הון עצמי מינימלי - הונה העצמי של החברה על פי דוחותיה הכספיים סולו המבוקרים או הסקורים האחרונים שפורסמו, לא יפחת מסכום של 1.5 מיליארד ש"ח במשך שני רבעונים קלנדריים רצופים. לפרטים ראו סעיף 5.6.1 לשטר הנאמנות. יחס חוב פיננסי נטו לסך הנכסים - היחס בין החוב הפיננסי נטו של החברה לסך הנכסים של החברה לא יעלה על 50% במשך שני רבעונים קלנדאריים רצופים. לפרטים ראו סעיף 5.6.2 לשטר הנאמנות. יצוין, כי בשטר קיימים גם התנאים המפורטים בסדרות א' וב'.
האם התקיימו תנאים המקיימים עילה להעמדת האג"ח לפירעון מיידי	לא	לא	לא
הגבלות על יצירת שעבודים ו/או בקשר לסמכות החברה להנפיק אגרות חוב נוספות	לא	החברה לא תהיה רשאית לשעבד את נכסיה (Negative Pledge) ללא הסכמת הנאמן מראש ובכתב, למעט שעבוד על נכס שיירכש על ידי החברה לטובת הגורם שיממן את רכישת אותו נכס.	קיימת התחייבות לאי יצירת שעבוד צף (שוטף) על כלל נכסי החברה. לפרטים ראו סעיף 5.5 לשטר הנאמנות[2].
שונות			מגבלות על חלוקת דיבידנד: החברה מתחייבת כי אם הונה העצמי של החברה יפחת מ- 1.8 מיליארד ש"ח על פי דוחותיה הכספיים סולו, המבוקרים או הסקורים, לפי העניין, הידועים במועד קבלת ההחלטה או היחס בין החוב הפיננסי נטו של החברה לסך הנכסים של החברה יעלה על 45%, וכל עוד התקיים אחד מתנאים אלה, החברה תימנע מלבצע חלוקה (כהגדרתה בחוק החברות, התשנ"ט-1999) לבעלי מניותיה, וזאת עד שההון העצמי של החברה יעלה מעל הסכום הנ"ל או היחס בין החוב הפיננסי נטו לסך הנכסים כאמור ירד מהשיעור האמור, על פי דוחותיה הכספיים של החברה הידועים במועד קבלת ההחלטה. לפרטים ראו סעיף 5.4 לשטר הנאמנות.

[2] לשטר הנאמנות ראה דיווח מיידי מיום 27 בספטמבר 2016 (אסמכתא: 2016-01-055443).

8.3 דירוג אגרות החוב

לפרטים בדבר היסטוריית דירוג אגרות החוב ראה דיווח מיידי של החברה מיום 24 ביוני 2018, אסמכתא: 2018-01-060481.

	סדרה א'	סדרה ב' ("רצף מוסדיים")	אגרות החוב (סדרה ג')
שם החברה המדרגת	מידרוג	מידרוג	מידרוג
דירוג במועד ההנפקה	Aa2	Aa3	Aa3
דירוג נוכחי[3]	Aa3 (אופק יציב)	Aa3 (אופק יציב)	Aa3 (אופק יציב)

9. יעדים ואסטרטגיה עסקית

המידע המובא להלן הינו מידע צופה פני עתיד, וככזה, המידע איננו ודאי לגבי העתיד, ועלול שלא להתממש, כולו או חלקו. המידע הצופה פני עתיד מבוסס על מידע הקיים בקבוצה בתאריך הדוח, וכולל הערכות של הקבוצה או כוונות שלה נכון לתאריך הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או משתמעות ממידע זה, בין היתר, בשל הוראות רגולטוריות, התנהגות השוק והמתחרים, צרכי והעדפות הלקוחות, וכן בשל שינויים שיחולו בגורמי הסיכון המפורטים בסעיף 7.15 לדוח תיאור עסקי התאגיד.

9.1 אסטרטגיה - כללי

בחודש אוקטובר 2018, בהמלצת ועדת אסטרטגיה, אישר הדירקטוריון תכנית אסטרטגית לקבוצה לשנים 2019-2022, לרבות בתחום טכנולוגיות המידע, שמטרתה המרכזית לפתח יכולות ואמצעים להתמודדות עם השינויים המהירים המתרחשים וצפויים להתרחש בשנים הקרובות, בסביבה העסקית בה פועלת הקבוצה בתחום החיסכון ארוך הטווח כמו גם בתחומי הביטוח האחרים, וזאת, בין היתר, תוך העמקת הקשר וההיכרות עם לקוחות הקצה לרבות באמצעות שכלול הממשק הדיגיטלי עימם, תוך יצירת ערך מוסף בתחום המוצרים והתאמתם ללקוחות, ותוך שמירה על יעילות פנימית וגמישות טכנולוגית ותפעולית. הקבוצה תפעל לעיבוי וחיזוק ערוצי ההפצה כמו גם להרחבת מדף המוצרים, כאשר ערוץ ההפצה המרכזי והעיקרי היה וימשיך להיות סוכני הביטוח של הקבוצה. כמו כן, תשאף הקבוצה למקד את המאמץ השיווקי שלה במוצרי הסיכון השונים תוך דגש על תחום הבריאות המתפתח.

רווחיות הקבוצה תלויה בעיקרה בתשואות שוק ההון. הדבר מקבל ביטוי בעסקי ביטוח כללי וביטוח חיים תלוי תשואה (לעניין פוליסות שהופקו עד שנת 2003), וכן בפוליסות וקופות גמל מבטיחות תשואה. על מנת למתן את התלות האמורה, הקבוצה שוקדת על פיתוח עוגנים עסקיים נוספים שאינם תלויים, לפחות לא באופן מובהק וישיר, בתשואות שוק ההון. בהתאם, תשאף הקבוצה לחזק ולפתח מקורות רווח שאינם מפעילות הביטוח וחיסכון ארוך טווח באמצעות חברות מוחזקות. כך פעלה הקבוצה החל משנת 2016 להשקעה בחברת אמפא קפיטל בע"מ ובחברת אי.אר.אן בע"מ העוסקות במתן אשראי לעסקים קטנים ובינוניים ובהבטחת תשלומים, בהתאמה. בהמשך לאמור, החברה הרחיבה, בשנת 2018, את השקעתה באמפא קפיטל וכן יוזמת פעילות להשקעה באנרגיה סולארית בחו"ל ובישראל. הקבוצה תמשיך לשאוף, ככל הניתן, ובהתקיים הזדמנויות מתאימות, לפתח פעילויות נוספות ולעבות פעילויות קיימות שאינן תלויות במישרין ובאופן מובהק בתשואות שוק ההון.

[3] ביום 6.1.2019, לאחר תאריך המאזן, הודיעה חברת מידרוג כי היא מעלה את דירוג אגרות החוב (סדרות א', ב', ו-ג') של החברה מ- Aa3 ל- Aa2 ומותירה את אופק הדירוג יציב. לפרטים נוספים ראה הדיווח המיידי מיום 6 בינואר 2019 (אסמכתא 2019-01-001774).

9.1.1 אסטרטגיה בביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

9.1.1.1 ענף ביטוח חיים

האסטרטגיה של הקבוצה בביטוח חיים: שיפור השירות וניהול מערכת יחסים הוגנת עם קהל לקוחות הקבוצה; שמירה על רווחיות פעילות ביטוח חיים תוך התמקדות במכירת מוצרים בעלי שיעור רווח גבוה כגון פוליסות ריסק וכיסויים נוספים; שימור לקוחות הקבוצה תוך צמצום היקף ביטולי פוליסות, פדיונות וניודים יוצאים; הרחבת נתח השוק של הקבוצה במוצרי הביטוח והחיסכון ארוך הטווח ומוצרי TOP FINANCE; הרחבת נתח השוק של הקבוצה במוצרים המיועדים לאוכלוסיית "הגיל השלישי"; פיתוח מוצרים ופתרונות חדשים בתחום ביטוח החיים תוך מתן מענה מתקדם למגמות התחרות בשוק ולצרכי המבוטחים; שימור מעמדה של הקבוצה במוצרי ביטוח נלווים למשכנתא.

<u>הפעולות שהקבוצה נוקטת כדי להשיג מטרות אלה הינה:</u>

שיפור השירות ומערך היחסים עם סוכני הקבוצה ולקוחותיה באמצעות בקרה ומדידה של תהליכי השירות, בחינה וייעול של תהליכי העבודה והטמעה אפקטיבית של מערכות מידע מתקדמות לניהול פוליסות ביטוח חיים; מקסום הסינרגיה בין היחידות השונות בקבוצה למינוף מכירות חדשות בתחום, תוך שימוש ביתרונות הקבוצה בתחום הפנסיה ובניהול נכסים; הרחבת מכירות ביטוח חיים ופעילות תחום הגיל השלישי באמצעות גיוס סוכנים ומערך תכנון פרישה; ביצוע מהלכים לשימור הלקוחות תוך מתן מענה לטיפול בכספים בתום תקופת הביטוח והחיסכון.

9.1.1.2 ענף פנסיה וגמל

היעד האסטרטגי ארוך הטווח של הקבוצה הינו להישאר גורם מוביל בשוק החיסכון ארוך הטווח הבולט באיכות השירות והמומחיות שהוא מספק ללקוחותיו, כל זאת תוך חתירה לרווחיות גבוהה. במסגרת יעד אסטרטגי זה, הקבוצה פועלת להרחבת מעגל המבוטחים בקרנות הפנסיה ומעגל עמיתי קופות הגמל וקרנות ההשתלמות, שימור תיקי הפנסיה, הגמל וההשתלמות הקיימים, כניסה לעסקים חדשים תוך שמירה על רווחיות נאותה, יצירת פעילות משותפת ופורה עם ערוצי ההפצה השונים ומינוף הסינרגיה עם החברות שבקבוצה.

המפה האסטרטגית של הקבוצה מבוססת על ארבעה רבדים עיקריים - רובד פיננסי, רובד הלקוחות, רובד התהליכים ורובד הלמידה והחדשנות:

הרובד הפיננסי מתייחס ליעדים של רווחיות, שווי תיק הפנסיה, שווי תיק הגמל וההשתלמות, נתח השוק בנכסים, נתח השוק בגבייה וחלקה של הקבוצה בערוצי ההפצה.

רובד הלקוחות מתייחס לחמשת סוגי בעלי העניין העיקריים של הקבוצה - המבוטחים, המעסיקים, ארגוני העובדים, הסוכנים והיועצים הפנסיוניים (ובכלל זה הבנקים). היעדים המתייחסים לרובד זה כוללים - רמת שירות, תשואות על הנכסים, מתן ערך מוסף על פני המתחרים, אמינות בניהול כספי הלקוחות, תקשוב מתקדם וכד'. במסגרת זאת הגדילה הקבוצה מתחילת שנת 2017 את השקעתה בפרסום, וזאת כדי להעלות את המודעות, היתרונות והחשיבות של בחירה אקטיבית בקרן הפנסיה "מבטחים החדשה".

רובד התהליכים מתייחס להיבטים הבאים - טכנולוגיה, שירות, שיווק ומכירות, מוצרים ורגולציה. היעדים המתייחסים לרובד זה כוללים - תמהיל מוצרים העונה לצרכי הלקוח, בנייה והטמעה של תפיסה שיווקית כוללת, תהליכי מכירה חדשניים ודיגיטליים, פיתוח פלטפורמות מכירה ושיווק ישירות מול לקוח הקצה, שירות המותאם לערוצי ההפצה במטרה לשמר לקוחות ולהעלות את שביעות הרצון של הלקוח, שיפור השירות שניתן בכלים דיגיטליים, שירות פנים ארגוני תומך סינרגיה, מערכות תפעוליות תומכות ייעול ואמינות.

רובד הלמידה והחדשנות מתייחס למומחיות, תרבות של מצוינות בשירות, בניית פתרונות וביצוע פעולות באמצעות כלים דיגיטליים, שיפור תהליכי בקרה, התייעלות ארגונית וכדו'.

להשגת היעדים האמורים, תפעל הקבוצה, בין היתר, להרחבת מתן פתרונות כוללים לצורכי הלקוח ומימוש פוטנציאל הסינרגיה הקיים בקבוצה, בפרט לצורך הרחבת מעגל המבוטחים/העמיתים במוצרי הקבוצה. בנוסף, תבחן הקבוצה את התוצאות של הרחבת פעילות הפרסום באמצעי המדיה השונים, שתכליתה הדגשת חשיבות הבחירה האקטיבית במוצריה. הקבוצה תמשיך בקיום הדרכות במסגרת בתי ספר לפנסיה למעסיקים וועדי עובדים, לשם הרחבת מעגל המצטרפים החדשים לקרנות הפנסיה וקרנות השתלמות של הקבוצה, תוך קיום קשר מתמשך עם לקוחות הקבוצה.

9.1.2 אסטרטגיה בביטוח כללי

בתחום הביטוח הכללי, המיקוד של הקבוצה יהיה המשך שיפור הרווחיות, לצד התייעלות תפעולית. כמו כן, יושם דגש על שיפור פיזור תיק הביטוח בין הענפים השונים.

<u>תחום פעילות ביטוח רכב חובה</u>

בתחום זה הקבוצה מתמקדת בפלחי שוק רווחיים, תוך סינון וניפוי מקורות הפסד. המודל התעריפי של הקבוצה מכוון לצורך השגת מטרה זו. בנוסף, הקבוצה תמשיך בשמירה על השמרנות החיתומית הבאה לידי ביטוי בהימנעות מכניסה לפעילויות בעלות סיכון גבוה, כדוגמת ביטוחי אופנועים, מוניות, טרקטורונים, אוטובוסים בקווי הסעה וכדו'.

<u>תחום פעילות ביטוח רכב רכוש</u>

נתח השוק של הקבוצה בתחום רכב רכוש גבוה יחסית לקבוצות הביטוח המתחרות, ואסטרטגיית הקבוצה לשנים הבאות היא לשמור על נתח זה, תוך הקפדה ושיפור התוצאות החיתומיות.

<u>תחום ביטוח כללי אחר</u>

תחום פעילות ביטוח רכוש - נתח השוק של הקבוצה בתחום הרכוש נמוך יחסית לקבוצות הביטוח המתחרות, ואסטרטגיית הקבוצה היא לגדול במתינות בנתח זה, תוך התמקדות במוצרי מדף ובעסקים בעלי רמת מורכבות גבוהה המגלמים פוטנציאל רווחיות גבוה.

תחום פעילות ביטוח חבויות - ביטוח אחריות מקצועית, ימשיך להוות מוצר מרכזי בתיק ביטוח החבויות של הקבוצה, תוך מינוף התמחות הקבוצה בפלחי שוק ספציפיים בענף זה. באשר לענפי החבויות האחרים תתרכז הקבוצה בשיפור התוצאות החיתומיות בשייר, בין אם על ידי ניפוי מבוטחים, העלאת תעריפים או שימוש בביטוח משנה.

9.1.3 אסטרטגיה בתחום ביטוח בריאות

היעד של הקבוצה הוא הרחבת נתח השוק בפעילותה בענף ביטוחי הבריאות. הפעולות שהקבוצה נוקטת כדי להשיג יעד זה הינן: הגדלת המכירות ללקוחות פרטיים כמו גם לקולקטיבים והמשך פיתוח מוצרים תחרותיים וייחודיים בענף הבריאות הנותנים מענה נרחב לצרכי הלקוחות; הרחבת הפעילות בביטוחי נסיעות לחו"ל; שיפור השירות ללקוחות ולסוכנים והעמקת הקשר עם הסוכנים; שימור ושיפור המקצועיות והמומחיות של הסוכנים והעובדים באמצעות הדרכות מקצועיות במהלך כל השנה, ובפרט על רקע הרפורמות הרבות בתחום זה; הרחבת מערך המכירות על ידי גיוס סוכנים חדשים וגיוון ערוצי המכירה; יצירת סינרגיה עם אגפים אחרים בקבוצה על מנת למנף את מוצרי הבריאות; פיתוח כלים טכנולוגיים לסוכנים ומיצוב התחום כדיגיטלי וחדשני; שימור לקוחות הקבוצה תוך צמצום היקף ביטולי פוליסות.

10. אירועים לאחר תאריך מאזן

10.1 העלאת דירוג

בחודש ינואר 2019 הודיעה חברת מידרוג כי היא מעלה את דירוג אגרות החוב (סדרות א', ב', ו-ג') של החברה מ- Aa3 ל- Aa2 ומותירה את אופק הדירוג יציב. לפרטים נוספים ראה הדיווח המיידי מיום 6 בינואר 2019 (אסמכתא 2019-01-001774).

10.2 הכרזה על חלוקת דיבידנד

לאחר תאריך המאזן, ביום 25 למרס 2019, הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד בסך של 50 מיליון ש"ח אשר ישולם בחודש אפריל 2019.

הדירקטוריון מביע את הערכתו להנהלת החברה, מנהליה, סוכניה ועובדיה על עבודתם ותרומתם להישגי הקבוצה.

ערן גריפל, **יו"ר הדירקטוריון**	**ארי קלמן,** **מנהל כללי**

רמת גן, 25 במרס, 2019

מנורה מבטחים

פרק ג':
דוחות כספיים

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים

ליום 31 בדצמבר, 2018

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים ליום 31 בדצמבר, 2018

תוכן העניינים

	עמוד
דוח רואה החשבון המבקר בדבר ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי	2
דוח רואה החשבון המבקר	3
דוחות מאוחדים על המצב הכספי	4-5
דוחות מאוחדים על רווח או הפסד	6
דוחות מאוחדים על הרווח הכולל	7
דוחות מאוחדים על השינויים בהון	8-10
דוחות מאוחדים על תזרימי המזומנים	11-14
באורים לדוחות הכספיים מאוחדים	15-247
נספח לדוחות הכספיים המאוחדים - מידע אודות השקעות פיננסיות אחרות	248-250

- - - - - - - - -

קוסט פורר גבאי את קסירר
דרך מנחם בגין 144א',
תל-אביב 6492102

טל. 972-3-6232525+
פקס 972-3-5622555+
ey.com

Building a better working world

דוח רואה החשבון המבקר לבעלי המניות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ

בדבר ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי

בהתאם לסעיף 29ב (ג) בתקנות ניירות ערך
(דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970

ביקרנו רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של מנורה מבטחים החזקות בע"מ וחברות בנות (להלן - החברה) ליום 31 בדצמבר, 2018. רכיבי בקרה אלה נקבעו כמוסבר בפיסקה הבאה. הדירקטוריון וההנהלה של החברה אחראים לקיום בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ולהערכתם את האפקטיביות של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי המצורפת לדוח התקופתי לתאריך הנ"ל. אחריותנו היא לחוות דעה על רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של החברה בהתבסס על ביקורתנו.

רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי שבוקרו על ידינו נקבעו בהתאם לתקן ביקורת 104 של לשכת רואי חשבון בישראל "ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי", על תיקוניו (להלן - תקן ביקורת 104).
רכיבים אלה הינם: 1) בקרות ברמת הארגון, לרבות בקרות על תהליך העריכה והסגירה של דיווח כספי ובקרות כלליות של מערכות מידע; 2) בקרות על תהליכים שהינם מהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי של חברה מאוחדת - מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ושל חברות מאוחדות מהותיות נוספות (להלן - רכיבי הבקרה המבוקרים).

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקן ביקורת 104. על-פי תקן זה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה לזהות את רכיבי הבקרה המבוקרים ולהשיג מידה סבירה של ביטחון אם רכיבי בקרה אלה קויימו באופן אפקטיבי מכל הבחינות המהותיות. ביקורתנו כללה השגת הבנה לגבי בקרה פנימית על דיווח כספי, זיהוי רכיבי הבקרה המבוקרים, הערכת הסיכון שקיימת חולשה מהותית ברכיבי הבקרה המבוקרים, וכן בחינה והערכה של אפקטיביות התכנון והתפעול של אותם רכיבי בקרה בהתבסס על הסיכון שהוערך. ביקורתנו, לגבי אותם רכיבי בקרה, כללה גם ביצוע נהלים אחרים כאלה שחשבנו כנחוצים בהתאם לנסיבות. ביקורתנו התייחסה רק לרכיבי הבקרה המבוקרים, להבדיל מבקרה פנימית על כלל התהליכים המהותיים בקשר עם הדיווח הכספי, ולפיכך חוות דעתנו מתייחסת לרכיבי הבקרה המבוקרים בלבד. כמו כן, ביקורתנו לא התייחסה להשפעות הדדיות בין רכיבי הבקרה המבוקרים לבין כאלה שאינם מבוקרים ולפיכך, חוות דעתנו אינה מביאה בחשבון השפעות אפשריות כאלה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו בהקשר המתואר לעיל.

בשל מגבלות מובנות, בקרה פנימית על דיווח כספי בכלל, ורכיבים מתוכה בפרט, עשויים שלא למנוע או לגלות הצגה מוטעית. כמו כן, הסקת מסקנות לגבי העתיד על בסיס הערכת אפקטיביות נוכחית כלשהי חשופה לסיכון שבקרות תהפוכנה לבלתי מתאימות בגלל שינויים בנסיבות או שמידת הקיום של המדיניות או הנהלים תשתנה לרעה.

לדעתנו, החברה קיימה באופן אפקטיבי, מכל הבחינות המהותיות, את רכיבי הבקרה המבוקרים ליום 31 בדצמבר, 2018.

ביקרנו גם, בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, את הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017 ולכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016 והדוח שלנו, מיום 25 במרס, 2019, כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אותם דוחות כספיים מאוחדים בהתבסס על ביקורתנו ועל דוחות רואי חשבון אחרים וכן הפניית תשומת לב לאמור בבאור 38(א) לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

תל אביב,
25 במרס, 2019

קוסט פורר גבאי את קסירר
דרך מנחם בגין 144א',
תל-אביב 6492102

טל. 972-3-6232525+
פקס 972-3-5622555+
ey.com

Building a better working world

דוח רואי החשבון המבקרים

לבעלי המניות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ

ביקרנו את הדוחות המאוחדים על המצב הכספי המצורפים של מנורה מבטחים החזקות בע"מ והחברות הבנות שלה (להלן - החברה), לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017, ואת הדוחות המאוחדים על רווח או הפסד, הרווח הכולל, השינויים בהון ותזרימי המזומנים לכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016. דוחות כספיים אלה הינם באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות מאוחדות אשר נכסיהן הכלולים באיחוד אינם מהותיים ביחס לכלל הנכסים המאוחדים לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017, והכנסותיהן הכלולות באיחוד לכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016, אינן מהותיות לכלל ההכנסות המאוחדות. וכן, לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות המוצגות על בסיס שיטת השווי המאזני, אשר ההשקעה בהן לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017 הסתכמה לסך של 140,299 אלפי ש"ח ולסך של 109,966 אלפי ש"ח, בהתאמה, ואשר חלקה של החברה ברווחי (הפסדי) החברות הנ"ל הסתכם לסך של 5,833 אלפי ש"ח, 2,607 אלפי ש"ח ו- (2,628) אלפי ש"ח, לכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג-1973. על פי תקנים אלה נדרש מאתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על-ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות רואי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון אחרים, הדוחות הכספיים המאוחדים הנ"ל משקפים באופן נאות מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי המאוחד לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017, ואת תוצאות הפעולות המאוחדות, השינויים בהון ותזרימי המזומנים המאוחדים לכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016 בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS) ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.

כמו כן, לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל ערוכים בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, עד כמה שתקנות אלו חלות על תאגיד המאחד חברות ביטוח.

מבלי לסייג את חוות דעתנו הנ"ל, הננו מפנים את תשומת הלב לאמור בבאור 38(א) לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

ביקרנו גם, בהתאם לתקן ביקורת 104 של לשכת רואי חשבון בישראל "ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי", רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של החברה ליום 31 בדצמבר, 2018, והדוח שלנו מיום 25 במרס, 2019 כלל חוות דעת בלתי מסוייגת על קיומם של אותם רכיבים באופן אפקטיבי.

תל-אביב,
25 במרס, 2019

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

נכסים

	באור	ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
		אלפי ש"ח	
נכסים בלתי מוחשיים	4	1,052,012	972,073
נכסי מסים נדחים	21	2,787	2,499
הוצאות רכישה נדחות	5	1,564,742	1,508,668
רכוש קבוע	6	864,601	1,002,419
השקעות בחברות כלולות	7	455,012	429,597
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	8	70,435	76,818
נדל"ן להשקעה אחר	8	494,561	244,349
נכסי ביטוח משנה	15,16	2,156,255	1,967,458
נכסי מסים שוטפים	21	43,255	94,010
חייבים ויתרות חובה	9	380,849	355,269
פרמיות לגבייה	10	778,681	786,831
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	11	25,160,495	22,759,485
השקעות פיננסיות אחרות:	12		
נכסי חוב סחירים		4,645,618	4,578,129
נכסי חוב שאינם סחירים		12,116,304	11,935,770
מניות		503,911	374,406
אחרות		1,556,838	1,592,348
סך כל השקעות פיננסיות אחרות		18,822,671	18,480,653
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	13א'	1,579,433	2,332,089
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	13ב'	597,971	574,228
נדל"ן להשקעה מיועד למכירה	8	-	76,000
סך כל הנכסים		54,023,760	51,662,446
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	11	27,108,723	25,391,318

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

הון והתחייבויות

	באור	ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
		אלפי ש"ח	
הון	14		
הון מניות		99,429	99,429
פרמיה על מניות		332,985	332,985
קרנות הון		231,616	386,000
יתרת עודפים		3,082,150	2,797,661
סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה		3,746,180	3,616,075
זכויות שאינן מקנות שליטה		12,268	12,118
סך כל ההון		3,758,448	3,628,193
התחייבויות			
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	15,17-20	19,477,460	18,788,523
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	16,18-20	26,636,097	25,339,728
התחייבויות בגין מסים נדחים	21	153,360	241,862
התחייבות בשל הטבות לעובדים	22	145,068	148,628
התחייבויות בגין מסים שוטפים	21	14,040	5,758
זכאים ויתרות זכות	23	1,857,755	1,725,849
התחייבויות פיננסיות	24	1,981,532	1,783,905
סך כל ההתחייבויות		50,265,312	48,034,253
סך כל ההון וההתחייבויות		54,023,760	51,662,446

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

25 במרס, 2019			
תאריך אישור הדוחות הכספיים	ערן גריפל יו"ר הדירקטוריון	ארי קלמן מנהל כללי	שי קומפל מנהל כספים

	באור	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2018	2017	2016
		אלפי ש"ח [למעט נתוני רווח נקי למניה]		
פרמיות שהורווחו ברוטו		7,640,870	7,159,976	6,844,204
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה		959,179	876,356	793,516
פרמיות שהורווחו בשייר	25	6,681,691	6,283,620	6,050,688
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	26	681,571	2,576,755	1,470,639
הכנסות מדמי ניהול	27	869,868	916,897	863,144
הכנסות מעמלות	28	210,790	192,466	155,862
הכנסות אחרות	29	9,166	49,581	30,834
סך כל ההכנסות		8,453,086	10,019,319	8,571,167
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו		6,337,394	7,975,447	6,826,825
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח		(694,841)	(687,140)	(558,095)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	30	5,642,553	7,288,307	6,268,730
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	31	1,454,066	1,412,243	1,362,668
הוצאות הנהלה וכלליות	32	714,565	719,384	724,559
הוצאות אחרות	33	22,682	46,584	63,402
הוצאות מימון	34	95,179	110,113	80,121
סך כל ההוצאות		7,929,045	9,576,631	8,499,480
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	7	(28,164)	188	1,715
רווח לפני מסים על ההכנסה		495,877	442,876	73,402
מסים על ההכנסה	21	164,735	159,317	26,454
רווח נקי		331,142	283,559	46,948
מיוחס ל:				
בעלי המניות של החברה		328,141	279,522	43,580
זכויות שאינן מקנות שליטה		3,001	4,037	3,368
רווח נקי		331,142	283,559	46,948
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה (בש"ח)	35	5.19	4.42	0.69

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווח נקי	331,142	283,559	46,948
רווח (הפסד) כולל אחר:			
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד			
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	12,285	(20,169)	(5,970)
שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	(136,791)	159,623	104,532
רווחים והפסדים נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד	(129,333)	(82,321)	(57,504)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	29,489	7,079	10,088
חלק ברווח (הפסד) כולל אחר, נטו של חברות כלולות	(3,965)	7,825	5,321
סה"כ פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד	(228,315)	72,037	56,467
מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לנכסים פיננסיים זמינים למכירה	(81,246)	27,883	14,318
מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לפריטים אחרים של הפסד כולל אחר	4,949	(7,177)	(3,082)
סה"כ פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, נטו, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד	(152,018)	51,331	45,231
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד			
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	(1,027)	10,145	141,042
רווח (הפסד) ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	7,366	711	(579)
סה"כ פריטי רווח כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, לא יועברו לרווח והפסד	6,339	10,856	140,463
מסים על ההכנסה	2,212	2,506	32,618
פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד	4,127	8,350	107,845
רווח (הפסד) כולל אחר, נטו	(147,891)	59,681	153,076
סך-הכל רווח כולל	183,251	343,240	200,024
מיוחס ל:			
בעלי המניות של החברה	180,105	339,094	196,826
זכויות שאינן מקנות שליטה	3,146	4,146	3,198
	183,251	343,240	200,024

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	מיוחס לבעלי מניות החברה									
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	קרן הון מהערכה מחדש	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות שאינן מקנות שליטה	סה"כ הון
	אלפי ש"ח										
יתרה ליום 1 בינואר, 2018	99,429	332,985	40,161	231,798	(17,217)	124,601	6,657	2,797,661	3,616,075	12,118	3,628,193
רווח נקי	-	-	-	-	-	-	-	328,141	328,141	3,001	331,142
העברה מקרן הערכה מחדש בגין מימוש רכוש קבוע	-	-	-	-	-	(1,430)	-	1,430	-	-	-
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	-	-	-	12,140	-	-	-	12,140	145	12,285
שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	(136,791)	-	-	-	-	(136,791)	-	(136,791)
רווחים והפסדים נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד	-	-	-	(129,333)	-	-	-	-	(129,333)	-	(129,333)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	29,489	-	-	-	-	29,489	-	29,489
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	-	-	-	-	-	(1,027)	-	-	(1,027)	-	(1,027)
רווח ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	-	-	7,366	7,366	-	7,366
חלק בהפסד כולל אחר, נטו של חברות כלולות	-	-	-	-	(3,965)	-	-	-	(3,965)	-	(3,965)
הטבת מס (מסים על ההכנסה) המתייחסים לרכיבים של רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	81,246	(4,949)	236	-	(2,448)	74,085	-	74,085
סה"כ רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	(155,389)	3,226	(2,221)	-	6,348	(148,036)	145	(147,891)
סה"כ הרווח (הפסד) הכולל	-	-	-	(155,389)	3,226	(2,221)	-	334,489	180,105	3,146	183,251
דיבידנד שחולק	-	-	-	-	-	-	-	(50,000)	(50,000)	(2,996)	(52,996)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	99,429	332,985	40,161	76,409	(13,991)	122,380	6,657	3,082,150	3,746,180	12,268	3,758,448

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	מיוחס לבעלי מניות החברה									
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	קרן הון מהערכה מחדש	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות שאינן מקנות שליטה	סה"כ הון
	אלפי ש"ח										
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	99,429	332,985	40,161	175,300	(11,941)	116,789	6,657	2,617,601	3,376,981	10,948	3,387,929
רווח נקי	-	-	-	-	-	-	-	279,522	279,522	4,037	283,559
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	-	-	-	(20,278)	-	-	-	(20,278)	109	(20,169)
שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	159,623	-	-	-	-	159,623	-	159,623
רווחים והפסדים נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד	-	-	-	(82,321)	-	-	-	-	(82,321)	-	(82,321)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	7,079	-	-	-	-	7,079	-	7,079
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	-	-	-	-	-	10,145	-	-	10,145	-	10,145
רווח ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	-	-	711	711	-	711
חלק ברווח כולל אחר, נטו של חברות כלולות	-	-	-	-	7,825	-	-	-	7,825	-	7,825
הטבת מס (מסים על ההכנסה) המתייחסים לפריטים של רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	(27,883)	7,177	(2,333)	-	(173)	(23,212)	-	(23,212)
סה"כ רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	56,498	(5,276)	7,812	-	538	59,572	109	59,681
סה"כ הרווח (ההפסד) הכולל	-	-	-	56,498	(5,276)	7,812	-	280,060	339,094	4,146	343,240
דיבידנד שחולק	-	-	-	-	-	-	-	(100,000)	(100,000)	(2,976)	(102,976)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	99,429	332,985	40,161	231,798	(17,217)	124,601	6,657	2,797,661	3,616,075	12,118	3,628,193

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	מיוחס לבעלי מניות החברה									
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן הון בגין עסקת תשלום מבוסס מניות	קרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	קרן הון מהערכה מחדש	קרנות הון אחרות	יתרת עודפים	סה"כ	זכויות שאינן מקנות שליטה	סה"כ הון
	אלפי ש"ח										
יתרה ליום 1 בינואר, 2016	99,429	332,985	40,161	132,502	(14,544)	8,135	6,657	2,574,830	3,180,155	8,109	3,188,264
רווח נקי	-	-	-	-	-	-	-	43,580	43,580	3,368	46,948
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	-	-	-	(5,800)	-	-	-	(5,800)	(170)	(5,970)
שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	104,532	-	-	-	-	104,532	-	104,532
רווחים והפסדים נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד	-	-	-	(57,504)	-	-	-	-	(57,504)	-	(57,504)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	10,088	-	-	-	-	10,088	-	10,088
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	-	-	-	-	-	141,042	-	-	141,042	-	141,042
הפסד ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	-	-	(579)	(579)	-	(579)
חלק ברווח כולל אחר, נטו של חברות כלולות	-	-	-	-	5,321	-	-	-	5,321	-	5,321
הטבת מס (מסים על ההכנסה) המתייחסים לפריטים של רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	(14,318)	3,082	(32,388)	-	(230)	(43,854)	-	(43,854)
סה"כ רווח (הפסד) כולל אחר	-	-	-	42,798	2,603	108,654	-	(809)	153,246	(170)	153,076
סה"כ הרווח (ההפסד) הכולל	-	-	-	42,798	2,603	108,654	-	42,771	196,826	3,198	200,024
זכויות שאינן מקנות שליטה בחברות שאוחדו לראשונה	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,733	2,733
דיבידנד שחולק	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(3,092)	(3,092)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2016	99,429	332,985	40,161	175,300	(11,941)	116,789	6,657	2,617,601	3,376,981	10,948	3,387,929

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	נספח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2018	2017	2016
		אלפי ש"ח		
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת	(א)	(497,413)	701,629	1,357,367
תזרימי מזומנים מפעילות השקעה				
השקעות בחברות כלולות		(54,188)	(80,346)	(34,904)
מזומנים שנגרעו בשל רכישת חברות מאוחדות שאוחדו לראשונה	(ו)	-	-	(33,949)
תמורה ממימוש חברות מאוחדות	(ה)	-	37,673	-
מזומנים שנגרעו בגין איבוד שליטה בחברה מאוחדת	(ד)	-	(4,201)	-
השקעה ברכוש קבוע		(84,856)	(191,031)	(125,556)
השקעה בנכסים בלתי מוחשיים		(178,380)	(138,023)	(134,800)
תמורה ממימוש (רכישות) השקעות פיננסיות על ידי חברות הקבוצה שאינן חברות ביטוח, נטו		22,564	101,946	(211,761)
מתן הלוואות שניתנו לחברות כלולות		(5,573)	(8,475)	(3,153)
דיבידנד שהתקבל מחברות כלולות		20,670	34,918	8,906
תמורה ממימוש רכוש קבוע		8,551	5,004	5,392
מזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה		(271,212)	(242,535)	(529,825)
תזרימי מזומנים מפעילות מימון				
קבלת התחייבויות פיננסיות (בניכוי הוצאות הנפקה)		250,334	-	327,288
פירעון התחייבויות פיננסיות		(185,314)	(144,105)	(137,097)
דיבידנד ששולם לבעלי מניות החברה		(50,000)	(100,000)	-
דיבידנד ששולם לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה		(2,996)	(2,976)	(3,092)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון		12,024	(247,081)	187,099
הפרשי שער בגין יתרות מזומנים ושווי מזומנים		27,688	(33,251)	(4,096)
עליה (ירידה) במזומנים ושווי מזומנים		(728,913)	178,762	1,010,545
יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה	(ב)	2,906,317	2,727,555	1,717,010
יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה	(ג)	2,177,404	2,906,317	2,727,555

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת			
רווח נקי	331,142	283,559	46,948
התאמות לסעיפי רווח והפסד:			
חלק החברה בהפסדי (ברווחי) חברות כלולות	28,164	(188)	(1,715)
הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	206,241	(1,765,011)	(808,793)
הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות אחרות:			
נכסי חוב סחירים	(232,424)	(116,934)	(75,142)
נכסי חוב שאינם סחירים	(600,130)	(522,618)	(453,997)
מניות	(16,974)	(25,369)	(25,501)
אחרות	34,790	(155,382)	19,870
	(814,738)	(820,303)	(534,770)
הוצאות מימון בגין התחייבויות פיננסיות	84,717	86,120	68,997
הפסד (רווח) ממימוש רכוש קבוע	(112)	39	(499)
ירידת ערך רכוש קבוע	291	68	928
ירידה (עליה) בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	(1,913)	(45)	250
עליה בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה אחר	(9,535)	(42,642)	(45,286)
רווח ממימוש נדל"ן להשקעה	(563)	-	-
רווח מצירוף עסקים	-	(397)	(1,436)
הפסד ממימוש חברות מאוחדות	-	3,297	-
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	-	4,534	29,751
פחת והפחתות:			
רכוש קבוע	45,040	59,635	49,222
נכסים בלתי מוחשיים	98,440	108,681	145,976

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת (המשך)			
שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	1,296,369	2,479,514	1,506,569
שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	688,937	680,512	1,201,774
שינוי בנכסי ביטוח משנה	(188,797)	(171,104)	(111,270)
שינוי בהוצאות רכישה נדחות	(56,074)	(60,176)	(69,642)
מסים על ההכנסה	164,735	159,317	26,454
שינויים בסעיפים מאזניים אחרים:			
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה:			
רכישות והשבחות נדל"ן להשקעה	(629)	(562)	(1,524)
תמורה ממימוש נדל"ן להשקעה	8,926	-	-
רכישות, נטו של השקעות פיננסיות	(3,180,106)	(466,356)	(700,532)
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה אחר:			
רכישות והשבחות נדל"ן להשקעה	(990)	(409)	(3,750)
תמורה ממימוש נדל"ן להשקעה	5,456	-	136,330
רכישות, נטו של השקעות פיננסיות	(476,208)	(1,133,994)	(371,891)
פרמיות לגבייה	8,150	(19,650)	(22,969)
חייבים ויתרות חובה	(22,587)	(29,780)	(60,639)
זכאים ויתרות זכות	138,083	144,738	(120,172)
התחייבויות בשל הטבות לעובדים	3,805	3,650	12,493
סך ההתאמות הדרושות להצגת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת	(1,974,898)	(780,512)	323,856
מזומנים ששולמו והתקבלו במהלך השנה עבור:			
ריבית ששולמה	(80,778)	(90,689)	(76,926)
ריבית שהתקבלה	1,094,178	1,153,004	991,807
מסים ששולמו	(163,651)	(177,623)	(189,760)
מסים שהתקבלו	45,430	66,724	90,218
דיבידנד שהתקבל	251,164	247,166	171,224
	1,146,343	1,198,582	986,563
סך הכל תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת	(497,413)	701,629	1,357,367

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
(ב) מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה			
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	2,332,089	1,832,444	1,245,185
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	574,228	895,111	471,825
יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה	2,906,317	2,727,555	1,717,010
(ג) מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה			
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	1,579,433	2,332,089	1,832,444
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	597,971	574,228	895,111
יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה	2,177,404	2,906,317	2,727,555
(ד) מזומנים שנגרעו בגין איבוד שליטה בחברה מאוחדת			
נכסים בלתי מוחשיים	-	97,110	-
נכסי מסים שוטפים	-	5,966	-
חייבים ויתרות חובה	-	(8,422)	-
זכאים ויתרות זכות	-	(2,202)	-
	-	92,452	-
בניכוי השקעה קיימת בעת איבוד שליטה בחברה מאוחדת		(96,653)	
		(4,201)	
(ה) תמורה ממימוש של חברות מאוחדות			
חייבים ויתרות חובה	-	(36,055)	-
נכסי מסים שוטפים, נטו	-	9,105	-
רכוש קבוע	-	287,526	-
נכסי מסים נדחים, נטו	-	7,510	-
זכאים ויתרות זכות	-	(9,755)	-
התחייבויות פיננסיות	-	(217,361)	-
הפסד ממימוש חברות מאוחדות	-	(3,297)	-
	-	37,673	-
(ו) מזומנים שנגרעו בשל רכישתן של חברות מאוחדות שאוחדו לראשונה			
חייבים ויתרות חובה	-	-	23,015
נכסי מסים שוטפים, נטו	-	-	6,256
השקעות בחברות כלולות	-	-	9,180
רכוש קבוע	-	-	341,268
נכסי מסים נדחים, נטו	-	-	10,598
זכאים ויתרות זכות	-	-	(12,011)
התחייבויות פיננסיות	-	-	(321,965)
נכסים מזוהים, נטו	-	-	56,341
פעולות בצירוף עסקים שאינן במזומן			
מוניטין שלילי הנובע מהרכישה	-	-	2,432
זכאים בגין רכישת מניות	-	-	34
זכויות שאינן מקנות שליטה	-	-	2,733
עלות השקעה קיימת במועד הרכישה	-	-	17,193
	-	-	22,392
	-	-	33,949
פעילות שאינה במזומן			
רכישת נכס בלתי מוחשי	-	-	9,179

הבאורים המצורפים מהווים חלק בלתי נפרד מהדוחות הכספיים המאוחדים.

פירוט לבאורים:

באור	שם הבאור	עמוד
1	כללי	16
2	עיקרי המדיניות החשבונאית	17
3	מגזרי פעילות	48
4	נכסים בלתי מוחשיים	60
5	הוצאות רכישה נדחות	63
6	רכוש קבוע	64
7	השקעות בחברות מוחזקות	68
8	נדל"ן להשקעה - לרבות נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	77
9	חייבים ויתרות חובה	79
10	פרמיות לגבייה	80
11	השקעות פיננסיות בגין חוזים תלויי תשואה	81
12	השקעות פיננסיות אחרות	84
13	מזומנים ושווי מזומנים	93
14	הון ודרישות הון	94
15	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	100
16	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	101
17	התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי	102
18	נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	113
19	נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות	119
20	תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וחוזי ביטוח בריאות	122
21	מסים על ההכנסה	123
22	נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים	130
23	זכאים ויתרות זכות	134
24	התחייבויות פיננסיות	135
25	פרמיות שהורווחו בשייר	143
26	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	144
27	הכנסות מדמי ניהול	146
28	הכנסות מעמלות	146
29	הכנסות אחרות	146
30	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	147
31	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	147
32	הוצאות הנהלה וכלליות	148
33	הוצאות אחרות	149
34	הוצאות מימון	149
35	רווח למניה	149
36	ניהול סיכונים	150
37	יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים	202
38	התחייבויות תלויות והתקשרויות	214
39	אירועים בתקופת הדיווח	246
40	אירועים לאחר תאריך הדיווח	247

באור 1: - כללי

א. תיאור כללי של הקבוצה ופעילותה

מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן - החברה) הינה חברה ציבורית אשר מניותיה רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל-אביב יפו. בעלי מניותיה העיקריים של החברה הינם ניידן אסטבלישמנט ופלמס אסטבלישמנט (תאגידים זרים) המוחזקים בנאמנות עבור ה"ה טלי גריפל וניבה גורביץ, והמחזיקים (ביחד) בכ- 61.86% ממניות החברה. החברה פועלת באמצעות חברות בשליטתה בכל ענפי הביטוח העיקריים ובכללם ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (ביטוח חיים, פנסיה וגמל), ביטוח בריאות וביטוח כללי. בנוסף עוסקת החברה באמצעות חברות בשליטתה בפעילות של מתן שירותי הפצת ניירות ערך והתחייבות חיתומית ובפעילות סולארית. כמו כן, עוסקת החברה בהשקעות בנדל"ן בחו"ל, במימון ואשראי לעסקים קטנים ובינוניים, במתן התחייבות לפירעון אמצעי תשלום וניהול פעילות קרנות נאמנות באמצעות חברות כלולות.

החברה הינה תושבת ישראל, אשר נתאגדה בישראל וכתובתה הרשמית הינה ז'בוטינסקי 23, רמת גן.

ב. הגדרות

בדוחות כספיים אלה -

החברה	-	מנורה מבטחים החזקות בע"מ.
חברות מאוחדות	-	חברות או שותפויות שדוחותיהן מאוחדים, במישרין או בעקיפין, עם דוחות החברה.
חברות כלולות	-	חברות ושותפויות אשר לחברה יש השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא שליטה, ואשר השקעת החברה בהן כלולה בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה על בסיס השווי המאזני.
חברות מוחזקות	-	חברות מאוחדות וחברות כלולות.
הקבוצה	-	החברה והחברות המוחזקות שלה.
צדדים קשורים	-	כהגדרתם ב-IAS 24.
בעלי עניין ובעל שליטה	-	כהגדרתם בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010.

באור 1: - כללי (המשך)

ב. הגדרות (המשך)

המפקח או הממונה	- הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.
חוק הפיקוח	- חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.
תקנות ההון הישנות	- תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998, על תיקונן.
חוזר הסולבנסי	- הוראות ליישום משטר כושר פרעון כלכלי של חברות ביטוח מבוסס Solvency II.
עמדת הממונה	- עמדת הממונה בדבר הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב שה. 2017-21809.
כללי השקעה	- תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב-2012 וחוזר "כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים" שפורסם על ידי הממונה.
חוזי ביטוח	- חוזים לפיהם צד אחד (המבטח) לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר (בעל הפוליסה), על ידי הסכמה לפצות או לשפות את בעל הפוליסה אם אירוע עתידי לא ודאי מוגדר (מקרה הביטוח) ישפיע באופן שלילי על בעל הפוליסה.
חוזי השקעה	- פוליסות שאינן מהוות חוזי ביטוח, לרבות הפקדות לקופות גמל מבטיחות תשואה.
חוזים תלויי תשואה	- חוזי ביטוח וחוזי השקעה במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות, בהם ההתחייבויות צמודות לתשואת תיק ההשקעות (פוליסות משתתפות ברווחי השקעה).
נכסים עבור חוזים תלויי תשואה	- סך כל הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הנובעות מחוזים תלויי תשואה.
התחייבויות בגין חוזי ביטוח	- עתודות ביטוח ותביעות תלויות במגזרי הפעילות ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח, ביטוח בריאות וביטוח כללי.
נכסי ביטוח משנה	- חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח.
פרמיות	- פרמיות לרבות דמים.
פרמיות שהורווחו	- פרמיות המתייחסות לתקופת הדוח.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית

א. בסיס הצגת הדוחות הכספיים המאוחדים

1. בסיס המדידה

הדוחות הכספיים המאוחדים ערוכים על בסיס העלות, למעט נדל"ן להשקעה, נדל"ן להשקעה מיועד למכירה, נדל"ן בשימוש עצמי, נכסים פיננסיים זמינים למכירה, נכסים והתחייבויות פיננסיות הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, התחייבויות ביטוחיות ונכסי ביטוח משנה, נכסי מיסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים, השקעות בחברות כלולות ונכסים והתחייבויות בגין הטבות לעובדים.

2. מתכונת העריכה של הדוחות הכספיים

דוחות כספיים אלו נערכו בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן - תקני IFRS).
כמו כן, הדוחות הכספיים נערכו בהתאם לדרישות הגילוי כפי שנקבעו בחוק הפיקוח, התקנות שהותקנו על פיו והוראות הממונה, וכן בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, עד כמה שתקנות אלו חלות על תאגיד המאחד חברות ביטוח.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס הצגת הדוחות הכספיים המאוחדים (המשך)

3. תקופת המחזור התפעולי

תקופת המחזור התפעולי של הקבוצה עולה בעיקרה על שנה, במיוחד בהתייחס לעסקי ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, לעסקי סיעוד ומחלות ואשפוז ולעסקי ביטוח כללי בעלי זנב ארוך.

4. מדיניות חשבונאית עקבית ויישום לראשונה של תקני IFRS

המדיניות החשבונאית יושמה בדוחות הכספיים באופן עקבי בכל התקופות המוצגות, למעט אם נכתב אחרת.

5. מבנה הדיווח הנוכחי

הדוחות על המצב הכספי, הכוללים בעיקר את הנכסים וההתחייבויות של הגופים המוסדיים המאוחדים, הוצגו לפי סדר נזילות ללא הבחנה בין שוטף ללא שוטף. הצגה זו, המספקת מידע מהימן ורלוונטי יותר, תואמת את הנחיות תקן IAS 1 והנחיות הממונה.

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים

השיקולים

בתהליך יישום עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה, שקלה ההנהלה את הנושאים הבאים, שלהם ההשפעה המהותית ביותר על הסכומים שהוכרו בדוחות הכספיים המאוחדים:

1. סיווג חוזי ביטוח וחוזי השקעה

חוזי ביטוח הינם חוזים בהם המבטח לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר. ההנהלה שוקלת לגבי כל חוזה עם מבוטח או עם קבוצת מבוטחים בעלי זיקה משותפת, האם הוא כרוך בלקיחת סיכון ביטוחי משמעותי על מנת לסווגו כחוזה ביטוח, או לחילופין כחוזה השקעה.

2. סיווג ויעוד ההשקעות הפיננסיות

הנהלת הקבוצה הפעילה שיקול דעת בבואה לסווג ולייעד את ההשקעות הפיננסיות לקבוצות הבאות:

- נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
- השקעות המוחזקות לפדיון.
- הלוואות וחייבים.
- נכסים פיננסיים זמינים למכירה.

3. שליטה אפקטיבית

החברה מעריכה אם קיימת לה שליטה בחברה שבה היא מחזיקה פחות ממרבית זכויות ההצבעה, בין היתר, על פי החלק שהיא מחזיקה בזכויות ההצבעה ביחס לחלק שמחזיקים בעלי זכויות הצבעה אחרים, הסכמי הצבעה בין חברות הקבוצה ואופן פיזור של ההחזקות האחרות וכן דפוסי ההצבעה באסיפות בעלי המניות הקודמות. בנוסף, החברה בוחנת האם קיימת לה השפעה מהותית בחברות שבהן היא מחזיקה בשיעור נמוך מ- 20%.

4. סיווג חכירה

לצורך הבחינה האם יש לסווג חכירה כמימונית או תפעולית, בוחנת החברה האם החכירה מעבירה במהותה את כל הסיכונים וההטבות הנלווים לבעלות בנכס. בכלל זאת בוחנת החברה, בין היתר, את קיומה של אופציית רכישה במחיר הזדמנותי, את תקופת החכירה ביחס לאורך החיים הכלכלי של הנכס ואת הערך הנוכחי של תשלומי החכירה המינימליים ביחס לשווי ההוגן של הנכס.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים (המשך)

אומדנים והנחות

בעת הכנת הדוחות הכספיים, נדרשת הנהלת הקבוצה להפעיל שיקול דעת ולהסתייע באומדנים, הערכות והנחות המשפיעים על יישום המדיניות החשבונאית ועל הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות, הכנסות והוצאות. האומדנים וההנחות שבבסיסם נסקרים באופן שוטף. השינויים באומדנים החשבונאיים נזקפים בתקופה בה נעשה השינוי באומדן.

בעת גיבושם של אומדנים חשבונאיים ואקטואריים, המשמשים בהכנת הדוחות הכספיים של הקבוצה, נדרשת הנהלת הקבוצה להניח הנחות באשר לנסיבות ואירועים הכרוכים באי וודאות משמעותית. בשיקול דעתה בקביעת האומדנים, מתבססת הנהלת הקבוצה על ניסיון העבר, עובדות שונות, גורמים חיצוניים ועל הנחות סבירות לרבות ציפיות לעתיד, ככל שניתנות להערכה, בהתאם לנסיבות המתאימות לכל אומדן. יובהר שהתוצאות בפועל עלולות להיות שונות מאומדנים אלה, בין היתר, עקב שינויים רגולטוריים שפורסמו או צפויים להתפרסם בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל ואשר קיימת אי וודאות באשר לאופן התממשותם והשלכותיהם.

להלן ההנחות העיקריות שנעשו בדוחות הכספיים המאוחדים בקשר לאי הודאות לתאריך הדיווח ואומדנים קריטיים שחושבו על ידי הקבוצה, ואשר שינוי מהותי באומדנים ובהנחות עשוי לשנות את ערכם של נכסים והתחייבויות בדוחות הכספיים המאוחדים בשנה העוקבת:

1. ירידת ערך נכסים לא פיננסיים לרבות מוניטין

הקבוצה בוחנת בכל מועד דיווח אם אירעו אירועים או חלו שינויים בנסיבות המצביעים על כך שחלה ירידת ערך באחד או יותר מהנכסים הלא פיננסיים. בהתקיים סימנים לירידת ערך, נערכת בחינה באם הסכום בר ההשבה גבוה מערכו בספרים של הנכס, ובמידת הצורך נרשמת הפרשה לירידת ערך עד גובה הסכום שהינו בר השבה. היוון תזרימי המזומנים מחושב לפי שיעור היוון המשקף את הערכות השוק לגבי ערך הזמן של הכסף והסיכונים הספציפיים המתייחסים לנכס. קביעת האומדנים של תזרימי המזומנים מתבססת על ניסיון העבר של נכס זה או נכסים דומים, ועל פי מיטב הערכת הקבוצה לגבי התנאים הכלכליים שישררו במהלך יתרת אורך חייו השימושיים של הנכס. כמו כן, הקבוצה בוחנת ירידת ערך של מוניטין לפחות אחת לשנה. הבחינה מחייבת את ההנהלה לבצע אומדן של תזרימי מזומנים עתידיים הצפויים לנבוע משימוש מתמשך ביחידה מניבת המזומנים שאליה הוקצה המוניטין. כמו כן נדרשת ההנהלה לאמוד שיעור ניכיון מתאים לתזרימי מזומנים אלה.

2. קביעת שווי הוגן של מכשירים פיננסיים לא סחירים

השווי ההוגן של אגרות חוב בלתי סחירות, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על היוון תזרימי המזומנים, כאשר שיעורי הריבית להיוון נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוטי מחירים ושערי ריבית לגופים מוסדיים.
השווי ההוגן של קרנות השקעה נקבע על פי ערך נכסי נקי (N.A.V.) בהתבסס על הדוחות הכספיים של הקרנות ומדיווחים המתקבלים מהקרנות. השווי ההוגן של מניות לא סחירות נקבע על פי הערכת שווי של מומחה. השווי ההוגן של אופציות נקבע לפי מודל B&S והשווי ההוגן של מכשירים מורכבים נקבע על פי ציטוט של מנהל המכשיר המורכב.

3. ירידת ערך של השקעות פיננסיות

כאשר קיימת ראיה אובייקטיבית שקיים הפסד מירידת ערך בגין הלוואות וחייבים המוצגים בעלותם המופחתת, או בגין נכסים פיננסיים שסווגו כזמינים למכירה, סכום ההפסד נזקף לדוח רווח והפסד. ראה סעיף יג.1. להלן. בכל תאריך דיווח הקבוצה בוחנת האם קיימת ראייה אובייקטיבית כאמור.

4. נדל"ן להשקעה ונדל"ן בשימוש עצמי

נדל"ן להשקעה ונדל"ן בשימוש עצמי מוצגים לפי שווים ההוגן לתאריך הדיווח כאשר שינויים בשווי ההוגן נזקפים לרווח והפסד ולרווח כולל אחר, בהתאמה. השווי ההוגן נקבע על-ידי מעריכי שווי חיצוניים בלתי תלויים בהתאם להערכות שווי כלכליות הכוללות שימוש בטכניקות הערכה והנחות לגבי אומדנים של תזרימי מזומנים עתידיים הצפויים מהנכס ואומדן שיעור היוון מתאים לתזרימי מזומנים אלה. אם ניתן, נקבע השווי ההוגן בהתאם לעסקאות שנעשו לאחרונה בנדל"ן בעל אופי ומיקום דומים לזה המוערך.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים (המשך)

אומדנים והנחות (המשך)

4. נדל"ן להשקעה ונדל"ן בשימוש עצמי (המשך)

במדידת השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה ונדל"ן לשימוש עצמי נדרשים מעריכי השווי והנהלת הקבוצה להשתמש בהנחות מסוימות לגבי שיעורי התשואה הנדרשים לגבי נכסי הקבוצה, מחירי ההשכרה העתידיים, שיעורי התפוסה, חידושי חוזים, שינויי ייעוד, הסתברות להשכרת שטחים פנויים, הוצאות תפעול הנכסים, איתנותם הפיננסית של השוכרים והשלכות הנובעות מהשקעות שתידרשנה לפיתוח עתידי, על מנת להעריך את תזרימי המזומנים העתידיים מהנדל"ן. שינוי בהנחות המשמשות במדידת הנדל"ן להשקעה ונדל"ן לשימוש עצמי, עשוי לגרום לשינוי בשווי ההוגן.

5. קביעת ברות ההשבה של הוצאות רכישה נדחות

ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות נבדקת אחת לשנה תוך שימוש בהנחות כפי שמפורטות בסעיפים ז.1.ה) ס"ק 2 ו- 3 להלן. אם תחת הנחות אלו לא תתקיים ברות ההשבה, יתכן שיהיה צורך בהאצת ההפחתה או אף במחיקת הוצאות הרכישה הנדחות.

6. התחייבויות בגין חוזי ביטוח

ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח מבוססות על שיטות הערכה אקטואריות ועל הנחות המפורטות בבאור 36(6)(א') להלן לגבי ביטוח חיים וביטוח בריאות ובבאור 36(6)(ב') להלן לגבי ביטוח כללי.

ההערכות האקטואריות וההנחות השונות נגזרות בעיקר מניסיון העבר ומבוססות על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את מה שיקרה בעתיד. השתנות בגורמי הסיכון, בשכיחות האירועים או בחומרתם, וכן שינוי המצב המשפטי עשויים להשפיע באופן מהותי על גובה ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח.

7. תביעות משפטיות

כנגד הקבוצה תלויות ועומדות תביעות משפטיות, תובענות ייצוגיות וכן בקשות לאישור תובענות כייצוגיות. בהערכות סיכויי התביעות המשפטיות שהוגשו נגד הקבוצה, הסתמכה הקבוצה על חוות דעת יועציה המשפטיים. הערכות אלה של היועצים המשפטיים מתבססות על מיטב שיפוטם המקצועי, בהתחשב בשלב בו מצויים ההליכים, וכן על הניסיון המשפטי שנצבר בנושאים השונים. מאחר שתוצאות התביעות תקבענה בבתי המשפט, עלולות התוצאות להיות שונות מהערכות אלה. ראה מידע נוסף בסעיף יח' ובבאור 38(א) להלן.

בנוסף לתביעות האמורות, חשופה הקבוצה לטענות /תביעות משפטיות שטרם נטענו / הוגשו, וזאת, בין היתר, בהתקיים ספק בפרשנות הסכם ו/או הוראת דין ו/או אופן יישומם. חשיפה זו מובאת לידיעת הקבוצה במספר דרכים, בין היתר, באמצעות פניות לקוחות לגורמים בקבוצה ובמיוחד לממונה על פניות הציבור בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, ובאמצעות תביעות שאינן ייצוגיות המוגשות לבתי המשפט. נושאים אלו מובאים לידיעת הנהלת הקבוצה, אם וככל שהגורמים המטפלים מזהים כי הטענות עשויות להיות בעלות השלכות רחבות. בהערכת הסיכון הנובע מטענות / תביעות שטרם הוגשו, מסתמכת הקבוצה על הערכות פנימיות של הגורמים המטפלים וההנהלה, המשקללות את הערכת הסיכוי להגשת תביעה ואת הסיכוי להצלחת התביעה, אם וככל שתוגש. ההערכה מבוססת על הניסיון שנצבר ביחס להגשת תביעות ועל ניתוח הטענות לגופן. מטבע הדברים, לאור השלב הראשוני בו מצוי בירור הטענה המשפטית, עשויה התוצאה בפועל להיות שונה מההערכה שנעשתה בשלב בו טרם הוגשה התביעה.

8. הטבות לעובדים לאחר סיום העסקה

התחייבות בגין תוכניות הטבה מוגדרות לאחר סיום העסקה נקבעת תוך שימוש בטכניקות הערכה אקטואריות. חישוב ההתחייבות כרוך בקביעת הנחות בין השאר לגבי שיעורי היוון, שיעורי תשואה צפויים על נכסים, שיעור עליית השכר ושיעורי תחלופת עובדים. יתרת ההתחייבויות עשויה להיות מושפעת בצורה משמעותית אם יחולו שינויים באומדנים אלו.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ב. עיקרי השיקולים, האומדנים וההנחות בעריכת הדוחות הכספיים (המשך)

אומדנים והנחות (המשך)

9. נכסי מסים נדחים

נכסי מסים נדחים מוכרים בגין הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים, שטרם נוצלו, במידה וצפוי שתהיה הכנסה חייבת עתידית שכנגדה ניתן יהיה לנצלם. נדרש אומדן של ההנהלה על מנת לקבוע האם ניתן להכיר בנכס מסים נדחים ואת סכום נכס המסים הנדחים שניתן להכיר בו וזאת בהתבסס על קיום, עיתוי וסכום ההכנסה החייבת במס הצפויה.

ג. מטבע הפעילות ומטבע חוץ

1. מטבע הפעילות ומטבע ההצגה

מטבע ההצגה של הדוחות הכספיים ומטבע הפעילות של החברה הינם ש"ח.

מטבע פעילות הוא המטבע המשקף באופן הטוב ביותר את הסביבה הכלכלית שבה פועלת החברה ואת עסקאותיה. מטבע הפעילות, נקבע בנפרד עבור כל חברה בקבוצה, לרבות חברות כלולות, ולפי מטבע זה נמדדים מצבה הכספי ותוצאות פעולותיה.

כאשר מטבע הפעילות של חברה בקבוצה שונה ממטבע הפעילות של החברה, חברה זו מהווה פעילות חוץ אשר נתוני דוחותיה הכספיים מתורגמים לצורך הכללתם בדוחות הכספיים המאוחדים כדלקמן:

א) נכסים והתחייבויות בכל תאריך דיווח (כולל מספרי השוואה) מתורגמים לפי שער סגירה בכל תאריך דיווח.

ב) פריטי דוח רווח או הפסד מתורגמים לפי שערי חליפין ממוצעים בכל התקופות המוצגות.

ג) כל הפרשי התרגום שנוצרו נזקפים כרווח (הפסד) כולל אחר לקרן הון "התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ".

הלוואות בינחברתיות בקבוצה, אשר אין כוונה לסלקן והן אינן צפויות להיפרע בעתיד הנראה לעין, מהוות במהותן חלק מההשקעה בפעילות חוץ, מטופלות כחלק מההשקעה, ולפיכך הפרשי שער הנובעים מהלוואות אלו (בניכוי השפעת המס) נזקפים לרווח (הפסד) כולל אחר.

2. עסקאות, נכסים והתחייבויות במטבע חוץ

עסקאות הנקובות במטבע חוץ (מטבע השונה ממטבע הפעילות) נרשמות עם ההכרה לראשונה בהן לפי שער החליפין במועד העסקה. לאחר ההכרה לראשונה, נכסים והתחייבויות כספיים הנקובים במטבע חוץ מתורגמים בכל תאריך דיווח למטבע הפעילות לפי שער החליפין במועד זה. הפרשי שער נזקפים לדוח רווח והפסד, למעט הפרשי שער בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה שאינם מכשירי חוב, הנזקפים לקרן הון עד למועד המימוש.

3. פריטים כספיים צמודי מדד

נכסים והתחייבויות כספיים הצמודים על פי תנאיהם לשינוים במדד מותאמים לפי המדד הרלוונטי, בכל תאריך דיווח, בהתאם לתנאי ההסכם. הפרשי הצמדה הנובעים מההתאמה כאמור נזקפים לדוח רווח והפסד.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. דוחות כספיים מאוחדים

הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את הדוחות של חברות שלחברה יש שליטה בהן (חברות בנות). שליטה מתקיימת כאשר לחברה יש כח השפעה על החברה המושקעת, חשיפה או זכויות לתשואות משתנות כתוצאה ממעורבותה בחברה המושקעת וכן היכולת להשתמש בכח של החברה כדי להשפיע על סכום התשואות שינבע מהחברה המושקעת. בבחינת שליטה מובאת בחשבון השפעת זכויות הצבעה פוטנציאליות רק אם הן ממשיות. איחוד הדוחות הכספיים מתבצע החל ממועד השגת השליטה, ועד למועד בו הופסקה השליטה.

בבחינת השליטה נלקחו גם בחשבון הסיכונים שנושאת הקבוצה בהבטחת התשואה של זכויות עמיתים בקופות גמל.

הדוחות הכספיים של החברה והחברות הבנות ערוכים לתאריכים ולתקופות זהים. המדיניות החשבונאית בדוחות הכספיים של החברות הבנות יושמה באופן אחיד ועקבי עם זו שיושמה בדוחות הכספיים של החברה. יתרות ועסקאות הדדיות מהותיות ורווחים והפסדים הנובעים מעסקאות בין חברות הקבוצה בוטלו במלואם בדוחות הכספיים המאוחדים.

זכויות שאינן מקנות שליטה בגין חברות בנות מייצגות את ההון בחברות הבנות שאינו ניתן לייחוס, במישרין או בעקיפין, לחברה האם. הזכויות שאינן מקנות שליטה מוצגות בנפרד במסגרת ההון של החברה. רווח או הפסד וכל רכיב של רווח כולל אחר מיוחסים לחברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה.

ה. צירופי עסקים ומוניטין

צירופי עסקים מטופלים בשיטת הרכישה. עלות הרכישה נמדדת על פי השווי ההוגן של התמורה שהועברה במועד הרכישה בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה בנרכשת. בכל צירוף עסקים, החברה בוחרת האם למדוד את הזכויות שאינן מקנות שליטה בנרכשת בהתאם לשוויים ההוגן במועד הרכישה או לפי חלקן היחסי בשווי ההוגן של הנכסים המזוהים נטו של הנרכשת.

עלויות רכישה ישירות נזקפות בעת התהוותן לדוח רווח והפסד.

בצירוף עסקים המושג בשלבים, זכויות הוניות בנרכשת שהוחזקו על ידי הרוכשת קודם להשגת השליטה נמדדות בשווי הוגן למועד הרכישה תוך הכרה בדוח רווח או הפסד משערוך ההשקעה הקודמת במועד העלייה לשליטה.

מוניטין נמדד לראשונה לפי העלות, שהינה ההפרש בין תמורת הרכישה והזכויות שאינן מקנות שליטה לבין הסכום נטו של הנכסים המזוהים שנרכשו ושל ההתחייבויות שניטלו. אם סכום המוניטין שהתקבל הינו שלילי, הרוכש יכיר ברווח שנוצר במועד הרכישה.

ו. השקעות בחברות כלולות

חברות כלולות הינן חברות שלקבוצה יש השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא הושגה בהן שליטה.

השקעות הקבוצה בחברות כלולות מטופלות לפי שיטת השווי המאזני. לפי שיטת השווי המאזני, ההשקעות בחברות כלולות מוצגות לפי עלות בתוספת שינויים שלאחר הרכישה בחלק הקבוצה בנכסים נטו, לרבות רווח כולל אחר של החברות הכלולות. רווחים והפסדים הנובעים מעסקאות בין הקבוצה לבין החברות הכלולות מבוטלים בהתאם לשיעור ההחזקה.

השקעות בחברות/שותפויות אשר לקבוצה יש השפעה מהותית בהן, ובוצעו בתיקי ההשקעות של חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה, טופלו כהשקעות פיננסיות ונמדדו לפי שוויין ההוגן (ראה גם סעיף ח.4.א) להלן).

מוניטין בגין רכישת חברה כלולה מוצג כחלק מההשקעה בחברה הכלולה, נמדד לפי העלות ואינו מופחת באופן שיטתי. מוניטין נבחן לצורך בחינת ירידת ערך כחלק מהשקעה בחברה הכלולה בכללותה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. השקעות בחברות כלולות (המשך)

הפרשים מקוריים אחרים שזוהו בעת רכישת ההשקעה בחברה הכלולה, מופחתים בהתאם לאורך החיים הכלכלי של אותם נכסים.

הדוחות הכספיים של החברה והחברות הכלולות ערוכים לתאריכים ולתקופות זהים. המדיניות החשבונאית בדוחות הכספיים של החברות הכלולות יושמה באופן אחיד ועקבי עם זו שיושמה בדוחות הכספיים של הקבוצה.

במקרה של רכישת חברה כלולה המושגת בשלבים, כאשר ההשקעה הקודמת בחברה הנרכשת טופלה בהתאם להוראות IAS 39, הקבוצה מיישמת את עקרונות IFRS 3 לגבי צירוף עסקים המושג בשלבים. כפועל יוצא, זכויות הוניות בנרכשת שהוחזקו על ידי הקבוצה קודם להשגת ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת נמדדות בשווי הוגן למועד הרכישה ונכללות בתמורת הרכישה תוך הכרה ברווח או הפסד בהתאם למדידה בשווי ההוגן כאמור.

בחברות כלולות בהן נגרמו הפסדים בסכומים העולים על הונן העצמי, הכירה החברה בחלקה בהפסדי החברות הכלולות עד גובה השקעתה בהן.

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה

IFRS 4 הדן בחוזי ביטוח מאפשר למבטח להמשיך במדיניות החשבונאית בה נקט לפני מועד המעבר לתקינה הבינלאומית לגבי חוזי ביטוח שהוא מנפיק (לרבות עלויות רכישה קשורות ונכסים בלתי מוחשיים קשורים) וכן חוזי ביטוח משנה שהוא רוכש. להלן תמצית המדיניות החשבונאית בקשר לחוזי ביטוח:

1. ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח

א) הכרה בהכנסות - ראה סעיף יט. להלן.

ב) התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים:

התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים מחושבות בהתאם להוראות הממונה (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.

התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים נקבעות על בסיס הערכה אקטוארית, המבוצעת על-ידי האקטוארית הממונה במנורה ביטוח על ביטוח חיים (גב' רגינה חייקין F.IL.AA) חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים נקבע על-פי התנאים של החוזים הרלוונטיים.

ג) התחייבויות בגין עסקי ביטוח חיים הצמודות למדד וההשקעות צמודות למדד המשמשות כיסוי להתחייבויות אלה, נכללו בדוחות הכספיים לפי המדד שפורסם לאחרונה לפני תאריך הדיווח, לרבות התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים בקשר לפוליסות שלפי תנאיהן ההצמדה הינה חצי שנתית.

ד) הנחיות הממונה בדבר התחייבויות לתשלום קצבה:

בחוזרים שפרסם הממונה בדבר חישוב התחייבויות לתשלום קצבה בפוליסות ביטוח חיים, נקבעו הוראות לחישוב ההפרשות וזאת עקב קצב העלייה בתוחלת החיים המצריכה מעקב אחר הלימות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, המאפשרות קבלת קצבה והשלמתן באופן ראוי (ראה גם באור 36(6)א'(4)(א') להלן).

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

1. ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (המשך)

ה) הוצאות רכישה נדחות:

(1) הוצאות הרכישה הנדחות בגין פוליסות ביטוח חיים (להלן - ה-DAC) כוללות עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה והוצאות הנהלה וכלליות הקשורות לרכישת פוליסות חדשות. הוצאות רכישה נדחות בגין פוליסות ביטוח חיים המוגדרות כחוזי השקעה, כוללות עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה. ה- DAC מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת הפוליסה, אך לא יותר מ-15 שנה. ה-DAC המתייחס לפוליסות שבוטלו או סולקו נמחק במועד הביטול או הסילוק.

הוצאות רכישה נדחות בגין חוזי השקעה בגין עסקי הפנסיה והגמל, כוללות עמלות למשווקים עובדי מבטחים פנסיה וגמל, עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה בקשר עם יצירת זכויות חוזיות חדשות. ה- DAC בגין עסקי הפנסיה והגמל מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני התקופה המשוערת לקבלת הכנסות מדמי ניהול תוך התחשבות בביטולים לפי העניין.

(2) בהתאם להוראות הממונה, האקטוארית הממונה במנורה ביטוח בודקת מידי תקופת דיווח את ברות השבת ה- DAC בביטוח חיים. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בניכוי ה-DAC מספיקה, ושהפוליסות צפויות ליצור הכנסות עתידיות שתכסינה את הפחתת ה-DAC ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול והעמלות בגין אותן פוליסות.

ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, דמי ניהול צפויים, תמותה ותחלואה, הנקבעות על-ידי האקטוארית הממונה במנורה ביטוח מדי שנה על-פי בדיקות ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

(3) לעניין ברות השבת ה- DAC בגין עסקי פנסיה וגמל, נערכת בדיקה על ידי האקטואר הממונה במנורה מבטחים פנסיה וגמל על מנת לוודא שחוזי ניהול הנכסים צפויים ליצור הכנסות עתידיות שתכסינה את הפחתת ה- DAC ואת הוצאות התפעול והעמלות בגין אותם חוזים.

ו) בדיקת נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (Liability Adequacy Test):

האקטוארית הממונה בודקת מדי שנה כי סך סכום העתודה בניכוי הוצאות רכישה נדחות מספיק לכסות את התזרים העתידי הצפוי בגין תביעות, עמלות והוצאות בניכוי פרמיות והכנסות מהשקעות. התזרים נבדק בהתחשב בביטולים צפויים ובחוזי ביטוח משנה ומהוון בריבית ריאלית, תחת הנחות סבירות. הבדיקה נעשית בנפרד עבור פוליסות פרט ובנפרד עבור פוליסות קולקטיביות. בבדיקת פוליסות פרט, הבדיקה נעשית ברמת המוצר או ביחס לפוליסות (לרבות הכיסויים שלהן) שהונפקו בתקופות שונות לפי סוגי השתתפות וכן בנפרד לפוליסות ריסק יסודיות ובמקרה של פוליסות קולקטיביות, הבדיקה מתבצעת ברמת הקולקטיב הבודד.

ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, שיעורי ריבית ריאלית, פרמית אי נזילות, תמותה, שיעורי מימוש גמלה ותחלואה, ובהתחשב בעודף השווי ההוגן של הנכסים הבלתי סחירים מעל ערכם בספרים. ההנחות נקבעות על ידי האקטוארית הממונה במנורה ביטוח מדי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים. עבור פוליסות קולקטיביות הבדיקה נעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה.
לעניין שינויים שחלו בבדיקה זו בשנת 2015 בעקבות פרסום חוזר בנושא, ראה באור 36(6)א'(4) להלן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

1. ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (המשך)

ז) תביעות תלויות:

תביעות תלויות מחושבות באופן פרטני בהתאם להערכת מומחי מנורה ביטוח על בסיס ההודעות בגין אירועי הביטוח וסכומי הביטוח ולאור גורמי התפתחות צפויים על פי ניסיון העבר שנקבעו על ידי האקטוארית הממונה. חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות מחושב על פי ההסכמים שנחתמו עימם. ההוצאות העקיפות ליישוב תביעות אלו חושבו על ידי האקטוארית הממונה.

הפרשות לתשלומי גמלאות, ההפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח אובדן כושר עבודה, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך לא דווחו (IBNR), חושבו על-ידי האקטוארית הממונה ונכללו במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

ח) חוזי השקעה:

תקבולים בגין חוזי השקעה לא נכללים בסעיף פרמיות שהורווחו אלא נזקפים ישירות להתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה. פדיונות ותום תקופה בגין חוזים אלה לא נזקפים לדוח רווח והפסד אלא נגרעים ישירות מהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

בדוח רווח והפסד נזקפים בשל חוזים אלה ההכנסות מהשקעות, דמי הניהול הנגבים מהמבוטחים, תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשל חלקם של המבוטחים בהכנסות מהשקעות, עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות.

ט) הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קבוצתי:

ההפרשה נכללה בסעיף "זכאים ויתרות זכות". כמו כן, השינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות שהורווחו בדוח רווח והפסד.

2. ביטוח כללי

א) הכרה בהכנסה - ראה סעיף יט. להלן.

ב) סעיף תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו ושייר כולל, בין היתר, סילוק ועלויות טיפול ישירות בגין תביעות ששולמו, הוצאות עקיפות לישוב תביעות תלויות שאירעו בשנת הדוח וכן עדכון ההפרשה לתביעות התלויות (הכוללת הפרשה לעלויות ישירות ועקיפות בטיפול בתביעות) שנרשמה בשנים קודמות.

ג) התחייבויות בגין חוזי ביטוח והוצאות רכישה נדחות:

עתודות הביטוח והתביעות התלויות הכלולות בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, וחלקם של מבטחי משנה בעתודה ובתביעות התלויות, הכלול בסעיף נכסי ביטוח משנה, חושבו בהתאם לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (חישוב עתודות בביטוח כללי), התשע"ג-2013, (להלן - תקנות חישוב העתודות), הנחיות הממונה ושיטות אקטואריות מקובלות לחישוב תביעות תלויות, המיושמות בהתאם לשיקול דעתם של האקטוארים הממונים בחברות ביטוח מאוחדות.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

2. ביטוח כללי (המשך)

ד) סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, מורכב מעתודות ביטוח ותביעות תלויות, כלהלן:

1) הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה (Unearned Premium Reserve) משקפת את דמי הביטוח המתייחסים לתקופת ביטוח שלאחר תאריך הדיווח.

2) הפרשה לפרמיה בחסר (Premium Deficiency) נרשמת במידה והפרמיה שטרם הורווחה (בניכוי הוצאות הרכישה הנדחות) אינה מכסה את העלויות הצפויות בגין חוזי הביטוח.

3) תביעות תלויות המחושבות לפי השיטות כמפורט להלן:

3.1 תביעות תלויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נכללו לפי הערכה אקטוארית, למעט לגבי ענפים כאמור בסעיף 3.2 להלן. הוצאות עקיפות ליישוב תביעות נכללות לפי הערכה אקטוארית. התחשיב האקטוארי עבור מנורה ביטוח בוצע על-ידי האקטוארית הממונה על ביטוח כללי הגב' נעמה חשמונאי (.F.IL.AA), ובגין ההתחייבויות הביטוחיות (למעט ענף רכב חובה) של שומרה ביטוח, על-ידי מר ניר הרמתי שהינו נושא משרה בשומרה ביטוח. התחשיב האקטוארי בענף רכב חובה בשומרה ביטוח מבוצע על ידי הגב' נעמה חשמונאי.

3.2 בענפי ביטוח המהווים כ- 2% מהתביעות התלויות בשייר, שבהן קבע האקטואר כי לא ניתן ליישם מודל אקטוארי עקב העדר מובהקות סטטיסטית, נכללו התביעות התלויות הידועות בהתבסס על הערכה פרטנית לכל תביעה לפי חוות דעת שנתקבלה מעורכי דין, מומחי חברות הביטוח המאוחדות ומומחים חיצוניים שמטפלים בתביעות. ההערכות כוללות הפרשה מתאימה לסילוק והוצאות הטיפול אשר טרם שולמו למועד הדוחות הכספיים וכן בתוספת IBNER, ככל שנדרש. במסגרת יישום הנוהג המיטבי (ראה גם סעיף ד'4 להלן), החל מיום 31 בדצמבר, 2015 מוסיפה מנורה ביטוח הפרשה נוספת המחושבת בשיטת עודף הכנסות על הוצאות. להערכת מנורה ביטוח, שיטה זו מייצגת את מידת הזהירות הנדרשת בהתאם לנוהג המיטבי.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

2. ביטוח כללי (המשך)

ד) סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח, מורכב מעתודות ביטוח ותביעות תלויות, כלהלן: (המשך)

3) תביעות תלויות המחושבות לפי השיטות כמפורט להלן: (המשך)

3.3 שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות. בענפים שאינם סטטיסטיים נלקחים השיבובים בחשבון בעת הערכת הסיכון בתיקי התביעה על בסיס פרטני.

ה) בדיקת נאותות ההתחייבות בביטוח כללי
חברות הביטוח המאוחדות בוחנות את נאותות ההתחייבויות בביטוח כללי על פי עקרונות הנוהג המיטבי כמפורט בבאור 36(6)ב'(2) להלן.

ו) הוצאות רכישה נדחות בביטוח כללי כוללות עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות המיוחסות לרכישת פוליסות, המתייחסות לפרמיות שטרם הורווחו. הוצאות הרכישה מחושבות לפי שיעורי ההוצאות בפועל או לפי שיעורים תקניים, שנקבעו בתקנות הפיקוח, כאחוז מהפרמיה שטרם הורווחה, לכל ענף בנפרד, לפי הנמוך שבהם.

ז) עסקים המתקבלים מהתאגיד המנהל של המאגר לביטוח רכב חובה ("הפול") בע"מ (להלן - הפול), מחברות ביטוח אחרות (לרבות ביטוח משותף), נכללים לפי דיווחים המתקבלים עד לתאריך הדיווח בתוספת הפרשות לפי העניין, והכול בהתאם לשיעור השתתפות חברות הביטוח המאוחדות.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

3. ביטוח בריאות

א) הכרה בהכנסה - ראה סעיף יט. להלן.

ב) התחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות:

ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות מחושבות בהתאם להוראות הממונה (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.

ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות וחלקם של מבטחי משנה בהן נקבעות על בסיס הערכה אקטוארית, המבוצעת על ידי האקטוארית הממונה במנורה ביטוח (קטרינה רזניק F.IL.AA), למעט בענפי מחלות קשות וביטוח סיעודי, בהם מתבצעת ההערכה האקטוארית על ידי האקטוארית הממונה על ביטוח חיים במנורה ביטוח.

ההתחייבויות כוללות במידת הצורך, הפרשה בגין הפסד צפוי בברוטו ובשייר (פרמיה בחסר), המחושבת על בסיס הערכה אקטוארית על בסיס אומדן תזרים מזומנים בגין הכיסוי.

ג) הוצאות רכישה נדחות:

הוצאות רכישה נדחות בביטוח בריאות כוללות עמלות לסוכנים ולמפקחי רכישה והוצאות הנהלה וכלליות, בקשר לרכישת פוליסות חדשות. ה- DAC בביטוח בריאות (מחלות ואשפוז) מחושב על פוליסות שנמכרו החל משנת 2005 ומופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת הפוליסה, אך לא יותר מ- 6 שנים ובביטוחי בריאות ארוכי טווח (סיעוד ומחלות קשות) לא יותר מ- 15 שנים. בפוליסות שבוטלו ה- DAC נמחק במועד הביטול.

מידי שנה בודקות האקטואריות הממונות את ברות ההשבה של ה- DAC. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שההתחייבויות בגין חוזי הביטוח בניכוי ה- DAC בגין הפוליסות שנמכרו מספיקות, ושהפוליסות צפויות ליצור הכנסות עתידיות שתכסינה את הפחתת ה- DAC ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול והעמלות בגין אותן פוליסות.

ההנחות המשמשות לבדיקה זו כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תמותה ותחלואה, הנקבעות על ידי האקטוארים הממונים מידי שנה על פי בדיקות ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים.

ד) בדיקת נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות (Liability Adequacy Test):

האקטוארית הממונה בודקת מדי שנה כי סך סכום העתודה בניכוי הוצאות רכישה נדחות מספיק לכסות את התזרים העתידי הצפוי בגין תביעות, עמלות והוצאות בניכוי פרמיות. התזרים נבדק לאחר ניכוי ביטולים צפויים ומהוון בריבית ריאלית, תחת הנחות סבירות. הבדיקה נעשית ברמת המוצר בהתאם להנחיות הממונה.

ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תמותה ותחלואה והן נקבעות על ידי האקטוארית הממונה במנורה ביטוח מדי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים. עבור פוליסות קולקטיביות הבדיקה נעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה (לפרטים נוספים ראה באור 36(6)א'(4) להלן).

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

3. ביטוח בריאות (המשך)

ה) תביעות תלויות
ההפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח סיעודי, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן ההפרשות לתביעות שאירעו אך לא דווחו (IBNR), נכללו במסגרת ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

ו) הפרשה בגין השתתפות ברווחים של מבוטחים בביטוח קבוצתי
ההפרשה נכללה בסעיף "זכאים ויתרות זכות". כמו כן, השינוי בהפרשה קוזז מסעיף "פרמיה שהורווחה".

ז) ההתחייבויות הביטוחיות כוללות, במידת הצורך, הפרשה בגין הפסד צפוי, המחושבת על בסיס הערכה אקטוארית על בסיס אומדן תזרים מזומנים בגין החוזה.

ח. מכשירים פיננסיים

מכשיר פיננסי מוכר כנכס או התחייבות במועד קבלת התנאים החוזיים על ידי החברה (מועד העיסקה).

1. מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים

מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים כוללים נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות. נכסים פיננסיים כוללים השקעות פיננסיות (נכסי חוב סחירים, נכסי חוב בלתי סחירים, מניות ואחרות) וכן נכסים פיננסיים אחרים כגון: פרמיות לגביה, חייבים אחרים, מזומנים ושווי מזומנים. כמו כן, מכשירים פיננסיים כוללים התחייבויות פיננסיות, כגון הלוואות ואשראי שנתקבלו ואשראי ספקים וזכאים אחרים.

ההכרה הראשונית במכשירים פיננסיים שאינם נגזרים הינה לפי שווי הוגן ולגבי מכשירים שאינם נמדדים בשווי ההוגן דרך רווח והפסד בתוספת כל עלויות העסקה הישירות הניתנות לייחוס. לאחר ההכרה הראשונית, מכשירים פיננסיים שאינם נגזרים נמדדים כמפורט בהמשך. מכשיר פיננסי מוכר כנכס או כהתחייבות במועד קבלת התנאים החוזיים על ידי החברה (מועד העסקה).

מזומנים ושווי מזומנים

מזומנים כוללים יתרות מזומנים הניתנים לשימוש מיידי. שווי מזומנים כוללים השקעות לזמן קצר, ברמת נזילות גבוהה אשר ניתנים להמרה בנקל לסכומים ידועים של מזומנים ואשר חשופים לסיכון בלתי משמעותי של שינויים בשווי ואינם מוגבלים בשעבוד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

נכסים פיננסיים זמינים למכירה הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים, אשר יועדו כזמינים למכירה או שאינם מסווגים לאחת משתי הקבוצות: נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד או הלוואות וחייבים. לאחר ההכרה הראשונית, נכסים פיננסיים זמינים למכירה נמדדים לפי השווי ההוגן. רווחים או הפסדים כתוצאה מהתאמות שווי הוגן, למעט בגין ריבית והפרשי שער המתייחסים למכשירי חוב ודיבידנד ממכשיר הוני, אשר נזקפים לרווח והפסד לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון, נזקפים כרווח (הפסד) כולל אחר לקרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה. במועד גריעת ההשקעה או במקרה של ירידת ערך, הרווח או ההפסד כולל אחר שהוכר בעבר, נזקף לדוח רווח והפסד.

נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

מכשיר פיננסי מסווג כנמדד לפי שווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הוא מוחזק למסחר או אם יועד ככזה בעת ההכרה הראשונית בו.

הלוואות וחייבים

הלוואות וחייבים הינן השקעות המוחזרות בתשלומים קבועים או הניתנים לקביעה, שאינן נסחרות בשוק פעיל. לאחר ההכרה הראשונית, הלוואות מוצגות על פי תנאיהן לפי העלות בתוספת עלויות עיסקה ישירות, תוך שימוש בשיטת הריבית האפקטיבית, ובניכוי הפרשה לירידת ערך. חייבים לזמן קצר מוצגים לפי תנאיהם בערכם הנומינלי.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. מכשירים פיננסיים (המשך)

2. מכשירים פיננסיים נגזרים

נגזרים פיננסיים מוכרים לראשונה לפי שווי הוגן, עלויות עסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. לאחר ההכרה הראשונית, נמדדים הנגזרים לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד.

3. נכסים והתחייבויות צמודי מדד שאינם נמדדים לפי שווי הוגן

ערכם של נכסים והתחייבויות פיננסיות צמודי מדד, שאינם נמדדים לפי שווי הוגן, משוערך בכל תקופה בהתאם לשיעור עליית המדד בפועל.

4. ייעוד הנכסים הפיננסיים

הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד הנכסים כדלקמן:

א) נכסים של חברת ביטוח מאוחדת הכלולים בתיקי השקעה של פוליסות תלויות תשואה

מרבית נכסים אלו, הכוללים מכשירים פיננסיים סחירים ומכשירים פיננסיים לא סחירים (לרבות השקעות בחברות כלולות), יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת מהנימוקים הבאים: מדובר בתיקים מנוהלים, נפרדים ומזוהים, אשר הצגתם לפי שווי הוגן תמנע עיוות חשבונאי של הצגת נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות לפי בסיסי מדידה שונים (MISMATCH), כמו כן הניהול מתבצע לפי שווי הוגן וביצועי התיק נמדדים לפי שווי הוגן בהתאם לאסטרטגיית ניהול סיכונים מתועדת, והמידע לגבי המכשירים הפיננסיים מדווח להנהלה (וועדת ההשקעות הרלוונטית) באופן פנימי על בסיס שווי הוגן.

חלק ממכשירי החוב הלא סחירים, הכלולים בתיקי השקעה של פוליסות תלויות תשואה, סווגו כהלוואות וחייבים ונמדדים תוך שימוש בשיטת הריבית האפקטיבית, כמתאפשר על פי הוראות הממונה.

ב) נכסים של חברות ביטוח מאוחדות שאינם נכללים בתיקי השקעות כנגד פוליסות תלויות תשואה (נוסטרו)

1) נכסים שאינם סחירים, שאינם כוללים נגזרים משובצים או שאינם מהווים נגזרים

נכסי חוב שאינם סחירים הכוללים אגרות חוב מיועדות (אג"ח ח"צ), אגרות חוב בלתי סחירות אחרות, תעודות מסחריות, פקדונות בבנקים והלוואות, סווגו כהלוואות וחייבים. מניות שאינן סחירות סווגו כנכסים פיננסיים זמינים למכירה.

2) נכסים סחירים שאינם כוללים נגזרים משובצים או שאינם מהווים נגזרים

נכסי חוב ומניות סחירים סווגו לקבוצת נכסים פיננסיים זמינים למכירה, למעט מלוות קצרי מועד ממשלתיות אשר יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד.

3) נגזרים ומכשירים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם

נכסים אלו, סחירים ושאינם סחירים, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד.

4) נכסים פיננסיים שהועברו אל חברת ביטוח מאוחדת מחברה מאוחדת שאינה חברת ביטוח

נכסים פיננסיים כאמור בסעיפים 1) ו- 2) לעיל, אשר הועברו אל חברת ביטוח מאוחדת מחברה מאוחדת שאינה חברת ביטוח, מסווגים בחברת הביטוח המאוחדת בקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת בהתאם לסיווגם המקורי בחברה המעבירה כאמור בסעיף ג) להלן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. מכשירים פיננסיים (המשך)

4. ייעוד הנכסים הפיננסיים (המשך)

הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד הנכסים כדלקמן: (המשך)

ג) מכשירים פיננסיים המוחזקים על ידי החברה וחברות בקבוצה שאינן חברות ביטוח

כל הנכסים הפיננסיים הסחירים של החברה והחברות הבנות שאינן חברות ביטוח, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד.

5. התחייבויות פיננסיות

א. התחייבויות פיננסיות בעלות מופחתת

כתבי התחייבות, אגרות חוב ואשראי נושאי ריבית מוכרים לראשונה לפי שווי הוגן בניכוי עלויות עסקה מיוחסות ישירות (לדוגמה, עלויות גיוס הלוואה). לאחר ההכרה הראשונית, הלוואות ואשראי נושאי ריבית מוצגים לפי עלות מופחתת תוך שימוש בשיטת הריבית האפקטיבית הלוקחת בחשבון גם את עלויות העסקה המיוחסות ישירות.

ב. התחייבויות פיננסיות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד

התחייבויות פיננסיות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד מתייחסות לנגזרים המיועדים עם ההכרה הראשונית בהם, להיות מוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.

6. קיזוז מכשירים פיננסיים

נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות מקוזזים והסכום נטו מוצג בדוח על המצב הכספי, אם קיימת זכות שניתנת לאכיפה משפטית לקזז את הסכומים שהוכרו, וכן קיימת כוונה לסלק את הנכס ואת ההתחייבות על בסיס נטו, או לממש את הנכס ולסלק את ההתחייבות במקביל. הזכות לקזז חייבת להיות ניתנת לאכיפה משפטית לא רק במהלך העסקים הרגיל של הצדדים לחוזה, אלא גם במקרה של פשיטת רגל או חדלות פרעון של אחד הצדדים. על מנת שהזכות לקזז תהיה קיימת באופן מיידי, אסור שהיא תהיה תלויה באירוע עתידי או שיהיו פרקי זמן שבהם היא לא תחול, או שיהיו אירועים שיגרמו לפקיעתה.

7. גריעת מכשירים פיננסיים

נכסים פיננסיים
נכס פיננסי נגרע כאשר פקעו הזכויות החוזיות לקבלת תזרימי מזומנים מהנכס הפיננסי, או כאשר הקבוצה מעבירה את הזכויות החוזיות לקבלת תזרימי המזומנים מהנכס הפיננסי או נוטלת על עצמה מחויבות לשלם את תזרימי המזומנים שהתקבלו במלואם לצד שלישי, ללא עיכוב משמעותי, ובנוסף העבירה באופן ממשי את כל הסיכונים וההטבות הקשורים לנכס או לא העבירה ולא הותירה בידיה באופן ממשי את כל הסיכונים וההטבות הקשורים לנכס אך העבירה את השליטה על הנכס.

התחייבויות פיננסיות
התחייבות פיננסית נגרעת כאשר היא מסולקת, דהיינו ההתחייבות נפרעה, בוטלה או פקעה. התחייבות פיננסית מסולקת כאשר הקבוצה פורעת את ההתחייבות על ידי תשלום במזומן, בנכסים פיננסיים אחרים, בסחורות או שירותים, או משוחררת משפטית מההתחייבות.

8. לעניין ירידת ערך נכסים פיננסיים, ראה סעיף יג.1 להלן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ט. רכוש קבוע

1. הכרה ומדידה

פריטי רכוש קבוע נמדדים לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות, בניכוי פחת שנצבר והפסדים מירידת ערך, למעט נדל"ן בשימוש עצמי כאמור בסעיף 4 להלן.

עלות תוכנה שנרכשה, המהווה חלק בלתי נפרד מתפעול הציוד המתייחס, מהוונת כחלק מעלות ציוד זה.

עלות נכס בהקמה כוללת את עלות החומרים, עלויות אשראי וכן כל עלות נוספת שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למיקום ולמצב כך שיוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה.

2. עלויות עוקבות

עלות החלפת חלק מפריט רכוש קבוע מוכרת כחלק מהערך בספרים של אותו פריט אם צפוי כי התועלת הכלכלית העתידית הגלומה בפריט תזרום אל הקבוצה וכי עלותו ניתנת למדידה באופן מהימן. הערך בספרים של החלק שהוחלף נגרע. עלויות תחזוקה שוטפות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

3. פחת

פחת נזקף לדוח רווח והפסד לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של כל חלק מפריטי הרכוש הקבוע.

שיעורי הפחת בהם נעשה שימוש בתקופה השוטפת ובתקופות ההשוואתיות הינו כדלקמן:

בניינים (למעט מרכיב הקרקע)	-	2%-4%
שיפורים במושכר	-	לאורך תקופת השכירות החזויה
כלי רכב	-	15%
מחשבים וציוד היקפי	-	25%-33%
ציוד וריהוט משרדי	-	6%-15%
שדות סולאריים	-	3.33%-6.67%

אורך החיים השימושיים, שיטת הפחת וערך השייר נבחנים לפחות פעם בשנה והשינויים מטופלים כשינוי אומדן חשבונאי באופן של מכאן ולהבא מהמועד שבו בוצע השינוי. הפחתת נכסים מופסקת כמוקדם מבין המועד בו הנכס מסווג כמוחזק למכירה לבין המועד שבו הנכס נגרע.

נכס נגרע מהדוחות הכספיים במועד המכירה או כאשר לא צפויות עוד הטבות כלכליות מהשימוש בנכס. רווח או הפסד מגריעת הנכס (המחושב כהפרש בין התמורה נטו מהגריעה והעלות המופחתת בדוחות הכספיים) נכלל בדוח רווח והפסד בתקופה בה נגרע הנכס.

4. הערכה מחדש נדל"ן בשימוש עצמי

הקבוצה מיישמת את מודל ההערכה מחדש למדידת נדל"ן בשימוש עצמי. בהתאם למודל זה, נמדד הנדל"ן בשוויו ההוגן והשפעת השיערוך כאמור, בניכוי השפעת המס, נזקפת לקרן הון מהערכה מחדש.

הערכות השווי בוצעו על ידי מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי שהינו בעל כישורים מקצועיים מוכרים וניסיון רב בנוגע למיקום וסוג הנדל"ן שהוערך. השווי ההוגן נקבע בהתאם למספר מתודולוגיות שיערוך, לרבות גישת העלות, גישת ההשוואה והיוון דמי שכירות ראויים מנכסים דומים.

נכס שהוערך מחדש מופחת על בסיס הסכום המשוערך. הערכות מחדש מבוצעות באופן סדיר על מנת לוודא שהיתרה בדוחות הכספיים אינה שונה באופן מהותי מהערך שהיה נקבע לפי השווי ההוגן בתאריך הדיווח. ירידת ערך של נכס שהוערך מחדש נזקפת ישירות לרווח כולל אחר, עד לסכום שבו קיימת יתרת זכות בקרן ההערכה מחדש בגין אותו נכס. ירידת ערך מעבר לכך תיזקף לרווח והפסד.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ט. רכוש קבוע (המשך)

4. הערכה מחדש נדל"ן בשימוש עצמי (המשך)

עלייה בערכו של נכס כתוצאה מהערכה מחדש, מוכרת ברווח או הפסד עד לסכום שבו היא מבטלת ירידה כתוצאה מהערכה מחדש של אותו נכס, שהוכרה קודם לכן ברווח או הפסד. כל עלייה נוספת לאחר מכן נזקפת לקרן הערכה מחדש.

קרן הערכה מחדש מועברת ישירות לעודפים כאשר הנכס נגרע.

5. שינוי ייעוד

העברת נכס מרכוש קבוע לנדל"ן להשקעה מתבצעת כאשר יש שינוי בייעוד, כגון הפסקת שימוש בנכס על-ידי הבעלים או הסכם שכירות תפעולית עם צד שלישי. ההפרש בין השווי ההוגן לעלות של נכס שהועבר מרכוש קבוע לנדל"ן להשקעה מטופל כהערכה מחדש בהתאם ל-IAS 16 ונזקף לקרן הערכה מחדש.

העברת נכס מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע מתבצעת כאשר יש שינוי בייעוד, כגון התחלת שימוש בנכס על-ידי הבעלים. העלות של הנכס המועבר מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע הינה השווי ההוגן במועד המעבר.

י. נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה הינו נדל"ן (קרקע, מבנה או שניהם) המוחזק על ידי הבעלים לצורך הפקת דמי שכירות או לשם עליית ערך, או שתיהן.

נדל"ן להשקעה נמדד לראשונה לפי עלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. בתקופות עוקבות הנדל"ן להשקעה נמדד לפי שווי הוגן, אשר משקף את תנאי השוק במועד הדיווח, בניכוי היטלים עתידיים. רווחים או הפסדים הנובעים משינויים בשווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה, נזקפים לרווח או הפסד במועד התהוותם. נדל"ן להשקעה אינו מופחת באופן שיטתי.

לצורך קביעת השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה מתבססת הקבוצה על הערכת שווי שמבוצעת על ידי מעריכים חיצוניים בלתי תלויים שהינם מומחים בהערכות שווי של נדל"ן והינם בעלי הידע והניסיון הנדרשים. לפרטים נוספים ראה באור 8 ב' להלן.

יא. חכירות

המבחנים לסיווג חכירה כמימונית או כתפעולית מבוססים על מהות ההסכמים והם נבחנים במועד ההתקשרות על-פי הכללים להלן שנקבעו בתקן IAS 17.

הקבוצה כחוכר

1. חכירה מימונית

בחכירה מימונית, הועברו לקבוצה באופן ממשי כל הסיכונים וההטבות הקשורים לשימוש בנכס החכור. הנכס החכור נמדד בתחילת תקופת החכירה לפי הנמוך מבין השווי ההוגן של הנכס החכור או הערך הנוכחי של תשלומי החכירה המינימליים ולאחר מכן מופחת לאורך תקופת החיים השימושיים שלו או תקופת החכירה, הקצרה מבין השתיים.

2. חכירה תפעולית

הסכמי חכירה, בהם לא מועברים באופן ממשי כל הסיכונים וההטבות הגלומים בשימוש בנכס החכור, מסווגים כחכירה תפעולית. תשלומי החכירה מוכרים כהוצאה בדוח רווח והפסד באופן שוטף על פני תקופת החכירה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. חכירות (המשך)

הקבוצה כמחכיר

חכירה תפעולית

נכסים אשר לא מועברים באופן ממשי כל הסיכונים וההטבות הקשורים לבעלות על הנכס, מסווגים כחכירה תפעולית. עלויות ראשוניות ישירות שהתהוו בגין הסכם החכירה, מתווספות לעלות הנכס המוחכר ומוכרות כהוצאה לאורך תקופת החכירה לפי אותו בסיס. תקבולי החכירה מוכרים כהכנסה ברווח או הפסד בקו ישר על פני תקופת החכירה. תקבולי חכירה מותנים נזקפים לדוח רווח והפסד כהכנסה במועד שבו לחברה זכאות לקבלם.

יב. נכסים בלתי מוחשיים

נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בנפרד נמדדים עם ההכרה הראשונית לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בצירופי עסקים נכללים לפי השווי ההוגן במועד הרכישה. לאחר ההכרה הראשונית, נכסים בלתי מוחשיים מוצגים על פי עלותם בניכוי הפחתה מצטברת ובניכוי הפסדים מירידות ערך שנצברו.

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים בלתי מוגדר אינם מופחתים באופן שיטתי וכפופים לבחינת ירידת ערך מדי שנה וכן בכל עת שקיים סימן המצביע כי ייתכן שחלה ירידת ערך (ראה גם סעיף יג.4. להלן). אורך החיים השימושיים של נכסים אלה נבחן מדי שנה כדי לקבוע אם הערכת אורך החיים כבלתי מוגדר עדיין תקפה. אם האירועים והנסיבות אינם תומכים עוד בהערכה כאמור, השינוי באורך החיים השימושיים מבלתי מוגדר למוגדר מטופל כשינוי באומדן חשבונאי, ובאותו מועד נבחנת גם ירידת ערך ומופחת הנכס באופן שיטתי על פני תקופת אורך החיים השימושים שלו.

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר מופחתים על פני אורך החיים השימושיים שלהם על בסיס שיטת הקו הישר ונבחנת לגביהם ירידת ערך כאשר קיימים סימנים המצביעים על כך שקיימת לגביהם ירידת ערך. תקופת ההפחתה ושיטת ההפחתה של נכס בלתי מוחשי עם אורך חיים שימושיים מוגדר נבחנות לפחות בכל סוף שנה.

1. עלויות פיתוח תוכנה

הוצאות פיתוח תוכנה מהוונות אך ורק אם ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח; התוכנה ישימה מבחינה טכנית ומסחרית; צפויה הטבה כלכלית עתידית מהפיתוח, ולקבוצה כוונה ומקורות מספיקים להשלים את הפיתוח ולהשתמש בתוכנה. הוצאה שהוונה כוללת שכר עבודה ישיר שניתן לייחסו ישירות להכנת הנכס ולשימושו המיועד. הוצאות פיתוח אחרות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

2. תוכנות

נכסי הקבוצה כוללים מערכות מחשב המורכבות מחומרה ותוכנות. תוכנות המהוות חלק אינטגרלי מחומרה, אשר אינה יכולה לפעול ללא התוכנות המותקנות עליה, מסווגות כרכוש קבוע. לעומת זאת, רישיונות לתוכנות העומדות בפני עצמן ומוסיפות פונקציונליות נוספת לחומרה, מסווגים כנכסים בלתי מוחשיים.

3. עלויות עוקבות

עלויות עוקבות מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בנכס בגינו הן הוצאו. כל העלויות האחרות, לרבות עלויות הקשורות למוניטין או מותגים שפותחו באופן עצמי, נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יב. נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

4. הפחתה

הפחתה נזקפת לדוח רווח והפסד על פני אומדן אורך החיים השימושי של הנכסים הבלתי מוחשיים, פרט למוניטין, מהמועד שבו הנכסים זמינים לשימוש.

אומדן אורך החיים השימושי לתקופה הנוכחית ולתקופות השוואתיות הינו כדלקמן:

א) עודף עלות המיוחס לתיק ביטוח נרכש מופחת על פני 5 שנים, עודף עלות המיוחס לקשרי סוכנים והסכמי התקשרות של סוכנות ביטוח מאוחדת מופחת על פני 10-20 שנים ועודף עלות המיוחס לשם מסחרי מופחת על פני 6 שנים.

ב) עודף עלות שנוצר ברכישתה של מבטחים פנסיה והמיוחס לתיק לקוחות מופחת על פני 20 שנים.

ג) עודפי עלות שנוצרו ברכישת זכויות ניהול קופות גמל והמיוחסים לתיקי לקוחות מופחתים על פני תקופה של 5 עד 12 שנים (ראה באור 4 להלן).

ד) תוכנות - מופחתות בקו ישר על פני 4-8 שנים.

האומדנים בדבר שיטת הפחת ואורך החיים השימושי נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח.

יג. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים

הקבוצה בוחנת בכל תאריך דיווח אם קיימת ירידת ערך כמפורט להלן:

1. השקעות פיננסיות

א. נכסים פיננסיים המוצגים בעלות מופחתת

ראיה אובייקטיבית לירידת ערך קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההכרה.

הקבוצה בוחנת ראיות לירידת ערך לגבי נכסי חוב המסווגים להלוואות וחייבים ברמת הנכס הבודד.

במידה וקיימת ראיה אובייקטיבית כי צפוי הפסד מירידת ערך בגין הלוואות וחייבים המוצגים בעלותם המופחתת, סכום ההפסד הנזקף לדוח רווח והפסד נמדד כהפרש בין יתרת הנכס בספרים והערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים, המהוונים בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית המקורית של הנכס הפיננסי.

בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את השבת ערכו של הנכס לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה ההפסד שהוכר.

ב. נכסים פיננסיים זמינים למכירה

הראיה לירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירים הוניים, כוללת ירידה משמעותית או מתמשכת בשווי ההוגן של הנכס מתחת לעלותו וכן בחינת שינויים בסביבה הטכנולוגית, הכלכלית או המשפטית או בסביבת השוק בה פועלת החברה שהנפיקה את המכשיר. הבחינה של ירידה משמעותית או מתמשכת, תלויה בנסיבות בכל תאריך דיווח, כאשר, במסגרת הבחינה, מובאות בחשבון התנודתיות ההיסטורית בשווי ההוגן וכן קיומה של ירידה בשווי ההוגן בשיעור כולל של 20% ומעלה או ירידת ערך הנמשכת לאורך תקופה העולה על שנה. כאשר קיימת ראיה לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לרווח כולל אחר, מסווג מחדש לרווח והפסד. בתקופות עוקבות, ביטול הפסד מירידת ערך אינו נזקף לרווח והפסד אלא נזקף לרווח כולל אחר.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יג. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים (המשך)

1. השקעות פיננסיות (המשך)

ב. נכסים פיננסיים זמינים למכירה (המשך)

ראיות לירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירי חוב, כוללות אירוע אחד או יותר שהשפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההשקעה. כאשר קיימת ראיה לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לרווח כולל אחר, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי תשלומי קרן, הפחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית והפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך שיוחס למכשיר חוב מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את העלייה בשווי ההוגן לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד מירידת הערך. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה ההפסד שהוכר.

2. ביטוח משנה

א. ההתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי חברות הביטוח המאוחדות אינן משחררות אותן מהתחייבויותיהן כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח.

מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי החוזים עימו, עלול לגרום לחברות הביטוח המאוחדות הפסדים.

ב. חברות הביטוח המאוחדות מבצעות הפרשה לחובות מסופקים בגין חובות מבטחי משנה שגבייתם מוטלת בספק על בסיס הערכות סיכון פרטניות ועל בסיס עומק החוב. בנוסף, בקביעת חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות הביטוחיות מתחשבות חברות הביטוח המאוחדות, בין היתר, בהערכת אפשרות הגביה ממבטחי המשנה. כאשר חלקם של מבטחי המשנה כאמור מחושב על בסיס אקטוארי, חלקם של אותם מבטחי משנה שבקשיים מחושב בהתאם להמלצת האקטואר, המביאה בחשבון את כלל גורמי הסיכון. כמו כן, מתחשבות חברות הביטוח המאוחדות בעת עריכת ההפרשות, בין היתר, בנכונות הצדדים להגיע להסכמי CUT OFF (סיום התקשרויות בדרך של פירעון סופי של החובות) במטרה לצמצם את החשיפה.

3. פרמיה לגבייה

הפרשה לחובות מסופקים בגין פרמיות לגבייה מחושבת בהתאם לגיל החוב ובנוסף נקבעת באופן ספציפי בגין חובות שלדעת ההנהלה גבייתם מוטלת בספק.

4. נכסים שאינם פיננסיים

הקבוצה בוחנת אפשרות לירידת ערך של נכסים שאינם פיננסיים (למעט הוצאות רכישה נדחות, נדל"ן להשקעה ונכסי מס נדחים), כאשר ישנם סימנים כתוצאה מאירועים או שינויים בנסיבות המצביעים על כך שיתרת הנכסים בספרים אינה ברת-השבה. במקרים בהם יתרת הנכסים הלא פיננסיים בספרים עולה על הסכום בר-ההשבה שלהם, מופחתים הנכסים לשווי בר-ההשבה שלהם. השווי בר-ההשבה הוא הגבוה מבין מחיר המכירה, נטו ושווי שימוש.

בהערכת שווי השימוש מהוונים תזרימי המזומנים הצפויים לפי שיעור ניכיון לפני מס המשקף את הסיכונים הספציפיים לכל נכס. בגין נכס שאינו מייצר תזרימי מזומנים עצמאיים נקבע סכום בר-השבה עבור היחידה מניבת המזומנים שאליה שייך הנכס. הפסדים מירידת ערך נזקפים לדוח רווח והפסד לסעיף הוצאות אחרות.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יג. ירידת ערך והפרשות לחובות מסופקים (המשך)

4. נכסים שאינם פיננסיים (המשך)

הקריטריונים הייחודיים להלן מיושמים בבחינת ירידת ערך של הנכסים הספציפיים הבאים:

א) מוניטין

לצורך בחינת ירידת ערך, מוניטין שנרכש בצירוף עסקים מוקצה במועד הרכישה לכל אחת מהיחידות מניבות המזומנים של הקבוצה, שצפויות להפיק תועלת מצירוף העסקים.

הקבוצה בוחנת את המוניטין לצורך ירידת ערך, בתום כל שנה, או לעיתים קרובות יותר אם אירועים או שינויים בנסיבות מצביעים על כך שקיימת ירידת ערך.

ירידת ערך נקבעת בגין מוניטין על ידי בחינת סכום בר-ההשבה של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) שאליה מתייחס המוניטין. כאשר סכום בר-השבה של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) נמוך מהיתרה בספרים של יחידה מניבת מזומנים (או קבוצה של יחידות מניבות מזומנים) שאליה הוקצה המוניטין, מוכר הפסד מירידת ערך המיוחס ראשית למוניטין. הפסדים מירידת ערך מוניטין אינם מבוטלים בתקופות עוקבות.

ב) חברות כלולות

הקבוצה קובעת, לאחר יישום שיטת השווי המאזני, אם יש צורך להכיר בהפסד נוסף בגין ירידת ערך של ההשקעה בחברות כלולות. הקבוצה קובעת בכל תאריך דיווח אם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך של ההשקעה בחברה כלולה. במידה ויש צורך בכך, מוכר הפסד מירידת ערך, בסכום ההפרש בין סכום בר ההשבה של ההשקעה בחברה הכלולה לבין ערכה בדוחות הכספיים. סכום בר ההשבה הינו הגבוה מבין שווי הוגן ושווי שימוש המחושב בהתבסס על הערכת שווי של תזרימי המזומנים נטו שמפיקה החברה הכלולה. ההפסד מירידת ערך נזקף לדוח רווח והפסד בסעיף חלק ברווחי חברות כלולות, נטו.

לדעת הקבוצה, לבחינה קבוצתית של ירידת ערך לגבי הנכסים שפורטו לעיל, לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים, היות והבחינה ברמת הנכס הבודד מזהה את הרוב המוחלט של ההפסדים שהתהוו.

יד. מדידת שווי הוגן

שווי הוגן הוא המחיר שהיה מתקבל במכירת נכס או המחיר שהיה משולם להעברת התחייבות בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה.

מדידת שווי הוגן מבוססת על ההנחה כי העסקה מתרחשת בשוק העיקרי של הנכס או ההתחייבות, או בהעדר שוק עיקרי, בשוק הכדאי ביותר.

השווי ההוגן של נכס או התחייבות נמדד תוך שימוש בהנחות שמשתתפים בשוק ישתמשו בעת תמחור הנכס או ההתחייבות, בהנחה שמשתתפים בשוק פועלים לטובת האינטרסים הכלכליים שלהם.

מדידת שווי הוגן לנכס לא פיננסי מביאה בחשבון את היכולת של משתתף בשוק להפיק הטבות כלכליות באמצעות הנכס בשימוש המיטבי שלו או על ידי מכירתו למשתתף אחר בשוק שישתמש בנכס בשימוש המיטבי שלו.

הקבוצה משתמשת בטכניקות הערכה שמתאימות לנסיבות ושקיימים עבורן מספיק נתונים שניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן, תוך מיקסום השימוש בנתונים רלוונטיים הניתנים לצפייה ומיזעור השימוש בנתונים שאינם ניתנים לצפייה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. מדידת שווי הוגן (המשך)

השווי ההוגן של מכשירים פיננסיים הנסחרים בשוק פעיל נקבע על ידי מחירי השוק בתאריך הדיווח. בגין מכשירים פיננסיים שלהם אין שוק פעיל, השווי ההוגן נקבע באמצעות שימוש בשיטות הערכה. שיטות אלו כוללות התבססות על עסקאות שבוצעו לאחרונה בתנאי שוק, התייחסות לשווי השוק הנוכחי של מכשיר אחר דומה במהותו, היוון תזרימי מזומנים או שיטות הערכה אחרות. השווי של אגרות חוב בלתי סחירות, הלוואות ופקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על היוון תזרימי המזומנים, ראה באור 12 ז'.

כל הנכסים וההתחייבויות הנמדדים בשווי הוגן או שניתן גילוי לשווי ההוגן שלהם, מחולקים לקטגוריות בתוך מדרג השווי ההוגן, בהתבסס על רמת הנתונים הנמוכה ביותר, המשמעותית למדידת השווי ההוגן בכללותה:

- רמה 1- מחירים מצוטטים (ללא התאמות) בשוק פעיל של נכסים והתחייבויות זהים.
- רמה 2- נתונים שאינם מחירים מצוטטים שנכללו ברמה 1, אשר ניתנים לצפייה במישרין או בעקיפין.
- רמה 3- נתונים שאינם מבוססים על מידע שוק ניתן לצפייה (טכניקות הערכה ללא שימוש בנתוני שוק ניתנים לצפייה).

טו. נכס המיועד למכירה

נכס מסווג כמיועד למכירה, כאשר יישובו ייעשה בעיקר באמצעות עסקת מכירה ולא באמצעות שימוש מתמשך. האמור מתקיים כאשר הנכס זמין למכירה מיידית במצבו הנוכחי, קיימת מחוייבות של החברה למכירה, קיימת תוכנית לאיתור קונה והמימוש צפוי ברמת ודאות גבוהה ביותר להסתיים בתוך שנה ממועד הסיווג. נכס זה מוצג כנכס שוטף בנפרד בדוח על המצב הכספי לפי שוויו ההוגן בניכוי עלויות למכירה.

טז. הון מניות

עלויות המתייחסות ישירות להנפקת מניות מוצגות כהפחתה מההון.

יז. התחייבויות בשל הטבות לעובדים

1. הטבות לזמן קצר

הטבות לעובדים לזמן קצר הינן הטבות אשר צפויות להיות מסולקות במלואן תוך שנה מתום תקופת הדיווח השנתית, בה העובדים סיפקו את השירות המתייחס והן כוללות משכורות, ימי חופשה, הבראה והפקדות מעסיק לביטוח לאומי ומוכרות כהוצאות עם מתן השירותים. התחייבות בגין בונוס במזומן או תוכנית להשתתפות ברווחים, מוכרת כאשר לקבוצה קיימת מחוייבות משפטית או משתמעת לשלם את הסכום האמור בגין שירות שניתן על ידי העובד וניתן לאמוד באופן מהימן את הסכום.

2. הטבות לאחר סיום העסקה

בקבוצה קיימות מספר תוכניות הטבה לאחר העסקה. התוכניות ממומנות בדרך כלל על ידי הפקדות בחברות ביטוח ובקרנות פנסיה (להלן - נכסי תוכנית).

תוכניות להפקדה מוגדרת

בהתאם לסעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין, משלמת הקבוצה באופן קבוע תשלומים מבלי שתהיה לה מחויבות משפטית או משתמעת לשלם תשלומים נוספים, גם אם בקרן לא הצטברו סכומים מספיקים כדי לשלם את כל ההטבות לעובד המתייחסות לשירות העובד בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הפקדות הקבוצה בתכניות הפקדה מוגדרת, נזקפות כהוצאה לרווח והפסד במקביל לקבלת שירותי העבודה מהעובד.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יז. התחייבויות בשל הטבות לעובדים (המשך)

2. הטבות לאחר סיום העסקה (המשך)

תוכניות להפקדה מוגדרת (המשך)

בנוסף, לקבוצה תוכנית להטבה מוגדרת בגין תשלום פיצויים בהתאם לחוק פיצויי פיטורין, אשר לפיו זכאים עובדים לקבל פיצויים עם פיטוריהם או פרישתם. ההתחייבות בשל סיום העסקה נמדדת לפי שיטת שווי אקטוארי של יחידת הזכאות החזויה. החישוב האקטוארי מביא בחשבון עליות שכר עתידיות ושיעור עזיבת עובדים, וזאת על בסיס הערכה של עיתוי התשלום. הסכומים מוצגים על בסיס היוון תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים, לפי שיעורי הריבית בהתאם לתשואה במועד הדיווח של אגרות חוב קונצרניות צמודות מדד באיכות גבוהה, אשר מועד פרעונן דומה לתקופת ההתחייבות המתייחסת לפיצויי הפרישה.

הקבוצה מפקידה כספים בגין התחייבויותיה לתשלום פיצויים לחלק מעובדיה באופן שוטף בקרנות פנסיה וחברות ביטוח (להלן - נכסי התוכנית). נכסי התוכנית הינם נכסים המוחזקים על ידי קרן הטבות עובד לזמן ארוך או בפוליסות ביטוח כשירות. נכסי התוכנית אינם זמינים לשימוש נושי הקבוצה ולא ניתן לשלמם ישירות לקבוצה.

מרכיב הפיצויים בפוליסות שהופקו על ידי חברת ביטוח מאוחדת אינו מהווה נכסי תוכנית בדוחות הכספיים ומקוזז מההתחייבויות בגין חוזי הביטוח.

ההתחייבות בשל הטבות לעובדים המוצגת בדוח על המצב הכספי מייצגת את הערך הנוכחי של התחייבות ההטבות המוגדרת בניכוי השווי ההוגן של נכסי התוכנית.

מדידות מחדש של ההתחייבות נטו נזקפות לרווח כולל אחר בתקופה בה הם נוצרו.

3. הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך

ההתחייבות נטו של הקבוצה בגין הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך, שאינן מתייחסות לתכניות הטבה לאחר העסקה, היא בגין סכום ההטבה העתידית המגיעה לעובדים בגין שירותים שהוענקו בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. סכום הטבות אלו מהוון לערכו הנוכחי. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות צמודות מדד באיכות גבוהה, אשר מועד פרעונן דומה לתנאי המחויבויות של הקבוצה.

יח. הפרשות

הפרשה בהתאם ל- IAS 37 מוכרת כאשר לקבוצה יש מחוייבות נוכחית, משפטית או משתמעת, כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, הניתנת לאמידה בצורה מהימנה, וכאשר צפוי כי יידרש שימוש במשאבים כלכליים על מנת לסלק את המחויבות.

להלן סוגי ההפרשות שנכללו בדוחות הכספיים:

תביעות משפטיות - הפרשה בגין תביעות משפטיות מוכרת כאשר לקבוצה מחוייבות קיימת (משפטית או משתמעת) כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, ויותר סביר מאשר לא כי הקבוצה תידרש למשאביה הכלכליים לסילוק המחוייבות וניתן לאמוד את המחוייבות באופן מהימן.

חוזים מכבידים – הפרשה לחוזים מכבידים מוכרת כאשר ההטבות הצפויות להתקבל מהחוזים על ידי הקבוצה נמוכות ביחס לעלויות הבלתי נמנעות כתוצאה מעמידה במחויבויות החוזיות. ההפרשה נמדדת על פי הנמוך מבין הערך הנוכחי של העלות החזויה לביטול החוזה והערך הנוכחי של העלות החזויה נטו להמשך קיום החוזה.

היטלים - היטלים המוטלים על החברה על ידי מוסדות ממשלה באמצעות חקיקה, מטופלים בהתאם לפרשנות IFRIC 21 , לפיה ההתחייבות לתשלום ההיטל תוכר רק בעת קרות האירוע היוצר את המחוייבות לתשלום.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יט. הכרה בהכנסה

החל מיום 1 בינואר 2018 הקבוצה מיישמת לראשונה את IFRS 15 - הכרה בהכנסה מחוזים עם לקוחות (להלן - התקן). התקן מחליף, בין היתר, את IAS 18 - הכנסות. התקן אינו חל על הכרה בהכנסה מחוזי ביטוח אך חל על חלק מההכנסות האחרות של הקבוצה שאינן מחוזי ביטוח.
התקן מציג מודל בן חמישה שלבים שיחול על הכנסות הנובעות מחוזים עם לקוחות:

שלב 1 - זיהוי החוזה עם הלקוח, לרבות התייחסות לקיבוץ חוזים וטיפול בשינויים (modifications) בחוזים.
שלב 2 - זיהוי מספר מחויבויות ביצוע נפרדות (distinct) בחוזה.
שלב 3 - קביעת מחיר העסקה, לרבות התייחסות לתמורה משתנה, רכיב מימון משמעותי, תמורות שאינן במזומן ותמורה שתשולם ללקוח.
שלב 4 - הקצאת מחיר העסקה לכל מחויבות ביצוע נפרדת על בסיס מחיר המכירה היחסי הנפרד תוך שימוש במחירים נצפים אם הם זמינים, או באומדנים והערכות.
שלב 5 - הכרה בהכנסה בעת עמידה במחויבות ביצוע, תוך הבחנה בין קיום מחויבות במועד מסוים לבין קיום מחויבות לאורך זמן.

ליישום התקן לא היתה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה. להלן מדיניות ההכרה בהכנסה של הקבוצה:

1. פרמיות:

א) פרמיות בביטוח חיים ובביטוח בריאות, לרבות פרמיות חסכון ולמעט תקבולים בגין חוזי השקעה נרשמות כהכנסות בהגיע מועד גבייתן.
ביטולים נרשמים במועד קבלת ההודעה מבעל הפוליסה, או באופן יזום עקב פיגורים בתשלום, בכפוף להוראות כל דין. השתתפות המבוטחים ברווחים בפוליסות מנוכה מהפרמיות שהורווחו.

ב) פרמיות בביטוח כללי נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים. הפרמיות מתייחסות בעיקרן לתקופת ביטוח של שנה. ההכנסות מפרמיה ברוטו ושינויים בפרמיה שטרם הורווחה בגינה, נרשמים בסעיף פרמיות שהורווחו ברוטו.

פרמיות בענף רכב חובה נזקפות לרווח והפסד בעת פירעון הפרמיה אך לא לפני תחילת תקופת הביטוח הואיל והכיסוי הביטוחי מותנה בתשלום הפרמיה.

פרמיות בענף דירות המבוטחות כבטוחה למשכנתא נרשמות כהכנסה בהגיע מועד גבייתן (מדי חודש).

פרמיות מפוליסות שתחילת הביטוח שלהן לאחר תאריך הדיווח נזקפות לרווח והפסד כפרמיות מראש.

ההכנסות שנכללו בדוחות הכספיים המאוחדים הינן לאחר ביטולים שנתקבלו מבעלי פוליסות, ובניכוי ביטולים והפרשות עקב אי פירעון דמי הביטוח, בכפוף להוראות כל דין ובניכוי השתתפות המבוטחים ברווחים, על בסיס ההסכמים שבתוקף.

2. דמי ניהול:

א) דמי ניהול בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה:

דמי הניהול מחושבים בהתאם להנחיות הממונה על בסיס התשואה וצבירת החיסכון של המבוטחים בתיק תלוי התשואה.

דמי הניהול כוללים את המרכיבים כדלקמן:
פוליסות שנמכרות החל מ-1 בינואר, 2004 - דמי ניהול קבועים בלבד.
בגין פוליסות שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר, 2003 - דמי ניהול קבועים ומשתנים.

דמי הניהול הקבועים מחושבים בשיעורים קבועים מצבירת החיסכון ונרשמים על בסיס צבירה.

דמי הניהול המשתנים מחושבים כשיעור מהרווח הריאלי השנתי (מה- 1 בינואר ועד ה-31 בדצמבר) בניכוי דמי הניהול הקבועים. ניתן לגבות רק דמי ניהול משתנים חיוביים ובניכוי סכומים שליליים שנצברו בשנים קודמות.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יט. הכרה בהכנסה (המשך)

2. דמי ניהול: (המשך)

א) דמי ניהול בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה: (המשך)

במהלך השנה נרשמים דמי הניהול המשתנים על בסיס צבירה בהתאם לתשואה החודשית הריאלית, ככל שהיא חיובית. בחודשים בהם התשואה הריאלית שלילית מוקטנים דמי הניהול המשתנים עד לגובה סך דמי הניהול המשתנים שנגבו במצטבר מתחילת השנה. תשואה שלילית שלא בוצע בגינה הקטנה של דמי ניהול במהלך השנה השוטפת, תנוכה לצורך חישוב דמי הניהול המשתנים מתשואה חיובית בשנה העוקבת.

דמי ניהול בגין חוזי השקעה כוללים גם דמי ניהול בגין הגביה השוטפת.

ב) דמי ניהול מקרנות פנסיה, קופות גמל, קרנות נאמנות וניהול תיקים:

הכנסות מניהול קרנות פנסיה וקופות גמל נזקפות על בסיס יתרות הנכסים המנוהלים ועל בסיס התקבולים מהעמיתים, בהתאם להנחיות הממונה. הכנסות מניהול קרנות נאמנות נזקפות על בסיס צבירה בגין השווי הנקי השנתי הממוצע של נכסי הקרנות. הכנסות מניהול תיקי השקעות נזקפות על בסיס צבירה בגין יתרות הנכסים המנוהלים.

3. עמלות:

הכנסות מעמלות בסוכנויות ביטוח מאוחדות נזקפות בעת התהוותן.

הכנסות מעמלות ממבטחי משנה נזקפות במועד הזכאות לקבלתן, בהתאם להסכמים עם מבטחי המשנה.

הכנסות מעמלות חיתום וניהול, הכפופות לביצוע בפועל של הנפקה, נזקפות לדוח רווח והפסד רק לאחר הנפקת ניירות הערך או במועד שהתגבשו התחייבויות המנפיקים והקונים, לפי המוקדם ובמקביל נזקפות ההוצאות הכרוכות בביצוען.

4. הכנסות מהפקת חשמל:

הכנסות מהפקת חשמל בחברות מאוחדות מוכרות בעת ייצור החשמל.

כ. רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו, הכנסות מימון והוצאות מימון

רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון כוללים הכנסות ריבית והפרשי הצמדה בגין נכסי חוב ויתרות חובה אחרות, הכנסות מדיבידנד, רווחים (הפסדים) נטו ממכירת נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה והפסדים שהועברו לרווח והפסד בגין ירידות ערך קבועות, שינויים בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, שינויים בשווי ההוגן של נגזרים המוצגים כהתחייבויות פיננסיות, הפסדים מירידות ערך קבועות בנכסי חוב שאינם סחירים, רווחים (הפסדים) ממטבע חוץ בגין נכסי חוב ושינויים בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה והכנסות מדמי שכירות של נדל"ן להשקעה.

רווחים (הפסדים) ממימוש השקעות מחושבים כהפרש בין תמורת המימוש נטו ובין העלות המקורית או העלות המופחתת ומוכרים בעת קרות אירוע המכירה.

רווחים והפסדים מהפרשי שער ושינויים בשווי ההוגן של ההשקעות הפיננסיות מדווחים בנטו.

הכנסות ריבית מוכרות עם צבירתן, באמצעות שיטת הריבית האפקטיבית. הכנסות מדיבידנדים מוכרות במועד בו מוקנית לחברה הזכות לקבלת תשלום.

הכנסות מדמי שכירות מוכרות לפי שיטת הקו הישר על פני תקופת השכירות.

הוצאות מימון כוללות הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בגין התחייבויות פיננסיות וריבית והפרשי שער על פקדונות ויתרות מבטחי משנה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כא. הוצאות הנהלה וכלליות

הוצאות הנהלה וכלליות מסווגות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות, הנכללות בסעיף תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, להוצאות הקשורות ברכישה, הנכללות בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות וליתרת הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הנכללות בסעיף זה. הסיווג נערך בהתאם למודלים פנימיים של הקבוצה, המבוססים על הוצאות ישירות שנזקפו והוצאות עקיפות שהועמסו.

מידי תקופת דיווח, הקבוצה מתקפת את המודלים על מנת לייחס בצורה המיטבית את ההוצאות בין מגזרי הפעילות השונים ובין ההוצאות המסווגות להוצאות עקיפות לייחוס לתביעות, הוצאות הקשורות ברכישה והוצאות הנהלה וכלליות אחרות.

כב. מסים על ההכנסה

הוצאות מסים על הכנסה כוללות מסים שוטפים ונדחים. הוצאות מסים על הכנסה נזקפות לדוח רווח והפסד, למעט אם הן מתייחסות לפריטים הנזקפים לרווח כולל אחר או להון.

1. מסים שוטפים

חבות בגין מסים שוטפים נקבעת תוך שימוש בשיעורי המס וחוקי המס שחוקקו או אשר חקיקתם הושלמה למעשה, עד לתאריך הדיווח, וכן התאמות הנדרשות בקשר לחבות המס לתשלום בגין שנים קודמות.

2. מסים נדחים

מסים נדחים מחושבים בגין הפרשים זמניים בין הסכומים הנכללים בדוחות הכספיים לבין הסכומים המובאים בחשבון לצרכי מס.

יתרות המסים הנדחים מחושבות לפי שיעור המס הצפוי לחול כאשר הנכס ימומש או ההתחייבות תסולק, בהתבסס על חוקי המס שחוקקו או אשר חקיקתם הושלמה למעשה עד לתאריך הדיווח.

בכל תאריך דיווח, נבחנים נכסי מסים נדחים ובמידה שלא צפוי ניצולם הם מופחתים. הפרשים זמניים בגינם לא הוכרו נכסי מסים נדחים נבחנים בכל תאריך דיווח ובמידה שניצולם צפוי, מוכר נכס מס נדחה.

בחישוב המסים הנדחים לא מובאים בחשבון המסים שהיו חלים במקרה של מימוש ההשקעות בחברות מוחזקות, כל עוד מכירת ההשקעות בחברות מוחזקות אינה צפויה בעתיד הנראה לעין.

מסים נדחים מחושבים במקרים בהם חלוקת דיבידנד לחברות ביטוח מאוחדות על ידי חברות מוחזקות כרוכה בחבות מס נוספת, למעט במקרים בהם מדיניות החברה הינה שלא ליזום חלוקת דיבידנד בחברות מאוחדות טרם מימושן.

מסים נדחים מקוזזים אם קיימת זכות חוקית לקיזוז נכס מס שוטף כנגד התחייבות מס שוטפת והמסים הנדחים מתייחסים לאותה יישות החייבת במס.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כג. רווח למניה

רווח למניה מחושב על ידי חלוקת הרווח המיוחס לבעלי המניות של החברה במספר המניות הרגילות המשוקלל הקיים בפועל במהלך התקופה. חלקה של החברה ברווחי חברות מוחזקות מחושב לפי חלקה ברווח למניה של אותן חברות מוחזקות מוכפל במספר המניות המוחזקות על ידי החברה.

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם

1. תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 17, חוזי ביטוח

בחודש מאי 2017 פרסם ה- IASB את תקן דיווח כספי בינלאומי מספר 17 בדבר חוזי ביטוח (להלן - התקן החדש).

התקן החדש קובע כללים להכרה, מדידה, הצגה וגילוי בקשר לחוזי ביטוח ויחליף את ההוראות הקיימות בנושא. התקן החדש צפוי לגרום לשינויים משמעותיים בדיווח הכספי של חברות ביטוח.

בהתאם לתקן החדש, יש למדוד את ההתחייבות הביטוחית כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים הצפויים מחוזי הביטוח תוך התחשבות באי הוודאות הגלומה בתחזיות אלו (מרווח הסיכון). כמו כן, הרווח הגלום בחוזי הביטוח יוכר על פני תקופת הכיסוי, וההשפעה של שינויים בהנחות (למעט ריבית) תיפרס על פני תקופת הכיסוי, אך אם קבוצת חוזי ביטוח אינה צפויה להיות רווחית, או הופכת למפסידה, יש להכיר בהפסד באופן מידי.

לגבי חוזי ביטוח מסוימים (בדרך כלל חוזי ביטוח אלמנטרי עם כיסוי ביטוחי של עד שנה) ניתן ליישם מודל מדידה פשוט יותר שאינו שונה בהרבה מהמדידה המקובלת כיום.

התקן החדש ייושם החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר, 2021. אימוץ מוקדם אפשרי, כל עוד תקן הדיווח הכספי IFRS 9 - מכשירים פיננסים מיושם במקביל.

בחודש נובמבר 2018 הוחלט ב- IASB להציע דחייה של מועד היישום לראשונה של IFRS 17 בשנה אחת ליום 1 בינואר, 2022.

התקן החדש ייושם למפרע. אם ורק אם יישום למפרע אינו מעשי, הישות תבחר באחת משתי הגישות הבאות:

1. גישת יישום למפרע חלקי.
2. גישת השווי ההוגן.

חברות הביטוח המאוחדות החלו בבחינת ההשלכות של אימוץ התקן על הדוחות הכספיים.

2. IFRS 9 - מכשירים פיננסיים

בחודש יולי 2014 ה-IASB פירסם את הנוסח המלא והסופי של IFRS 9 - *מכשירים פיננסיים*, המחליף את IAS 39 - מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה. IFRS 9 (להלן - התקן) משנה את הוראות הסיווג והמדידה של נכסים פיננסיים והוא חל על כל הנכסים הפיננסיים שבתחולת IAS 39.

התקן קובע כי בעת ההכרה לראשונה כל הנכסים הפיננסיים יימדדו בשווי הוגן. בתקופות עוקבות יש למדוד מכשירי חוב בעלות מופחתת רק אם מתקיימים שני התנאים המצטברים הבאים:

- הנכס מוחזק במסגרת מודל עסקי שמטרתו היא להחזיק בנכסים על מנת לגבות את תזרימי המזומנים החוזיים הנובעים מהם (להלן - מבחן הקרן והחבות בלבד).
- על פי התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי, החברה זכאית, במועדים מסויימים, לקבל תזרימי מזומנים המהווים אך ורק תשלומי קרן ותשלומי ריבית על יתרת קרן.

המדידה העוקבת של כל יתר מכשירי החוב והנכסים הפיננסיים האחרים תהיה על פי שווי הוגן. התקן קובע הבחנה בין מכשירי חוב אשר ימדדו בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומכשירי חוב שימדדו בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

2. IFRS 9 - מכשירים פיננסיים (המשך)

נכסים פיננסיים שהינם מכשירים הוניים יימדדו בתקופות עוקבות בשווי הוגן, וההפרשים ייזקפו לרווח והפסד או לרווח (הפסד) כולל אחר, על פי בחירת החברה לגבי כל מכשיר ומכשיר. אם מדובר במכשירים הוניים המוחזקים למטרות מסחר, חובה למדוד אותם בשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

כמו כן, התקן כולל מודל חדש הבנוי משלושה שלבים למדידת ירידת ערך של מכשירי חוב פיננסיים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומתבסס על הפסדי אשראי צפויים. כל שלב קובע את אופן המדידה של הפסדי האשראי הצפויים וזאת בהתבסס על שינויים שחלו בסיכון האשראי של מכשיר החוב. כמו כן, ניתנת הקלה במודל זה לנכסים פיננסיים בעלי תקופות אשראי קצרות, כגון לקוחות.

בהתייחס לגריעה ולהתחייבויות פיננסיות שלא נבחרה לגביהן חלופת השווי ההוגן, קובע התקן הוראות זהות לאלה של IAS 39. בהתייחס להתחייבויות שלגביהן נבחרה חלופת השווי ההוגן קובע התקן כי סכום השינוי בשווי ההוגן של ההתחייבות, המיוחס לשינויים בסיכון האשראי של החברה, ייזקף לרווח כולל אחר. כל יתר השינוים בשווי ההוגן ייזקפו לרווח והפסד.

התקן כולל דרישות חדשות בנוגע לחשבונאות גידור.

התקן ייושם החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר, 2018.

בחודש ספטמבר 2016 פורסם תיקון לתקן IFRS 4 אשר מתיר לישות שמנפיקה חוזי ביטוח לאמץ את IFRS 9 עם התאמות (להלן: "The overlay approach") או לדחות את אימוץ IFRS 9 ליום 1 בינואר 2021 (להלן: "גישת הדחיה" או "הפטור הזמני").

בחודש ספטמבר 2018 הוחלט ב- IASB להציג הארכה של הפטור הזמני מיישום IFRS 9 לחברות ביטוח אשר אימצו את גישת הדחייה, עד ליום 1 בינואר, 2022.

לצורך יישום גישת הדחיה על הישות לעמוד בקריטריונים הבאים:

1. הישות לא יישמה קודם לכן גרסה כלשהי של IFRS 9.
2. פעילויות הישות הן באופן ניכר פעילויות הקשורות לביטוח.

בהתאם לתקן, פעילויות הישות הן באופן ניכר פעילויות הקשורות לביטוח כאשר:

א) הערך בספרים של התחייבויותיה הנובע מחוזי ביטוח, כולל רכיבי פיקדון או נגזרים משובצים אשר הופרדו מחוזי הביטוח, הוא משמעותי ביחס לסך הערך בספרים של כלל התחייבויות; וכן

ב) שיעור הערך בספרים של ההתחייבויות הקשורות לביטוח ביחס לסך הערך בספרים של כלל ההתחייבויות הינו:

- גדול מ-90%. או;
- בין 80% ל-90% כולל, וכן למבטח אין פעילות משמעותית שאיננה קשורה לביטוח.

מבטח אשר בוחר ליישם את גישת הדחייה נדרש לתת גילוי אשר יאפשר למשתמשים בדוחות הכספיים:

1. להבין כיצד הישות עומדת בקריטריונים לצורך יישום גישת הדחיה;
2. לערוך השוואה בין מבטחים אשר מיישמים את גישת הדחיה לבין ישויות שמיישמות את IFRS 9.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

2. IFRS 9 - מכשירים פיננסיים (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2015, הערך בספרים של התחייבויות החברה הקשורות לביטוח מהווה 87% מסך הערך בספרים של התחייבויות החברה.

התחייבות	ערך בספרים אלפי ש"ח	שיעור מסך ההתחייבויות %
התחייבויות הנובעות מחוזים בתחולת IFRS 4	24,432,192	58.1%
התחייבויות בגין חוזי השקעה לא נגזרים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	9,138,319	21.7%
התחייבויות המהוות הון לצורך משטר ההון החל על החברה	1,187,914	2.8%
התחייבויות למס	219,706	0.5%
התחייבויות בגין הטבות לעובדים	92,221	0.2%
התחייבויות אחרות	1,612,362	3.8%
סך הכל	36,682,714	87.3%

מאז אותו מועד לא חלו שינויים בפעילות החברה המחייבים הערכה מעודכנת.

החברה מיישמת את הפטור הזמני מ- IFRS 9 כפי שמתאפשר על ידי IFRS 4 מאחר והיא עומדת בקריטריונים לעיל שכן פעילויותיה קשורות בעיקרן לביטוח.

החברה לא ביצעה התאמת מדיניות חשבונאית בגין חברות כלולות שישמו את IFRS 9, כמתאפשר על ידי הפטור הזמני.

3. IFRS 16 - חכירות

בחודש ינואר 2016 פרסם ה- IASB את תקן דיווח כספי בינלאומי מספר 16 בדבר חכירות (להלן - התקן החדש). בהתאם לתקן החדש, חכירה מוגדרת כחוזה, או חלק מחוזה, אשר מעביר בתמורה לתשלום את זכות השימוש בנכס לתקופת זמן מוגדרת.

להלן עיקר השפעות התקן החדש:

- התקן החדש דורש מחוכרים להכיר בכל החכירות בדוח על המצב הכספי (פרט לחריגים מסוימים, ראה להלן). חוכרים יכירו בהתחייבות בגין תשלומי החכירה ומנגד יכירו בנכס זכות שימוש, באופן דומה לטיפול החשבונאי בחכירה מימונית בהתאם לתקן הקיים- IAS 17 חכירות. כמו כן, החוכרים יכירו בהוצאות ריבית ובהוצאות פחת בנפרד.
- תשלומי חכירה משתנים שאינם תלויים במדד או בריבית אשר מבוססים על ביצוע או שימוש יוכרו כהוצאה מצד החוכרים או כהכנסה מצד המחכירים במועד היווצרותם.
- במקרה של שינוי בתשלומי חכירה משתנים הצמודים למדד, על החוכר להעריך מחדש את ההתחייבות בגין החכירה כאשר השפעת השינוי תיזקף לנכס זכות-השימוש.
- הטיפול החשבונאי מצד המחכיר נותר ללא שינוי מהותי לעומת התקן הקיים, קרי, סיווג כחכירה מימונית או כחכירה תפעולית.
- התקן החדש כולל שני חריגים שבהם החוכרים רשאים לטפל בחכירות בהתאם לטיפול החשבונאי הקיים בהתייחס לחכירות תפעוליות, וזאת במקרה של חכירות נכסים בעלי ערך כספי נמוך או במקרה של חכירות לתקופה של עד שנה.

התקן החדש יישום החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2019. התקן החדש מאפשר לחוכרים לבחור באחת מגישות היישום הבאות:

א) יישום למפרע מלא - לפי גישה זו, נכס זכות-השימוש וההתחייבות יוצגו בדוח על המצב הכספי כאילו מאז ומעולם נמדדו בהתאם להוראות התקן החדש. במקרה זה, השפעת יישום התקן החדש לתחילת התקופה המוקדמת ביותר המוצגת תיזקף להון. כמו כן, החברה תציג מחדש את דוחותיה הכספיים המוצגים כמספרי השוואה. יתרת ההתחייבות למועד יישום התקן החדש לראשונה תחת גישה זו, תחושב תוך שימוש בשיעור הריבית הגלום בחכירה אלא אם שיעור זה אינו ניתן לקביעה בנקל שאז יש להשתמש בשיעור הריבית התוספתי של החוכר במועד ההתקשרות בחכירה.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

3. IFRS 16 - חכירות (המשך)

ב) גישת יישום למפרע חלקי - לפי גישה זו, לא תידרש הצגה מחדש של מספרי ההשוואה. יתרת ההתחייבות למועד יישום התקן החדש לראשונה, תחושב תוך שימוש בשיעור הריבית התוספתי של החוכר הקיימת במועד יישום התקן החדש לראשונה. לגבי יתרת נכס זכות-השימוש, החברה יכולה להחליט, לגבי כל חכירה בנפרד, ליישם את אחת משתי החלופות הבאות:

- הכרה בנכס בגובה ההתחייבות שהוכרה, עם התאמות מסוימות.
- הכרה בנכס כאילו מאז ומעולם נמדד בהתאם להוראות התקן החדש.

הפרש כלשהו הנוצר במועד יישום התקן החדש לראשונה בעקבות יישום למפרע חלקי, אם נוצר, ייזקף להון.

החברה מעריכה כי תבחר בגישת יישום למפרע חלקי בעת היישום לראשונה של התקן החדש, כאשר מדידת נכס זכות-השימוש תהיה בהתאם להוראות התקן החדש כאילו כך נמדדו מאז ומעולם.

להערכת החברה, לאחר בחינת השלכות יישום התקן החדש, ליישומו לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

4. פרוייקט השיפורים בתקינה הבינלאומית

בחודש דצמבר 2017 פרסם ה- IASB את התיקונים הבאים במסגרת פרוייקט השיפורים. להלן עיקרי התיקונים:

IAS 12 - התיקון מבהיר כי על חברה להכיר בהשלכות המס הנובעות מתשלום דיבידנד במסגרת רווח והפסד, רווח כולל אחר או בהון, לפי הסיווג בדוח הכספי של אותה עיסקה או אירוע אשר יצרו את הרווח הניתן לחלוקה.

IAS 23 - התיקון מבהיר כי אשראי אשר נלקח ישירות להקמתו של נכס כשיר, יסווג לצורך היוון עלויות אשראי לנכסים כשירים אחרים כאשראי כללי של החברה, וזאת כאשר הנכס הכשיר לשמו נלקח אותו אשראי, מוכן לשימוש או למכירה וכן האשראי טרם נפרע.

התיקונים יישומו החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר, 2019. אימוץ מוקדם של כל אחד מהתיקונים בנפרד אפשרי תוך מתן גילוי מתאים. לתיקונים הנ"ל לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.

5. IFRIC 23 - טיפול באי ודאות הקשורה למסים על ההכנסה

בחודש יוני 2017 פרסם ה- IASB את IFRIC 23 - טיפול באי ודאות הקשורה למסים על ההכנסה (להלן - הפרשנות). הפרשנות מבהירה את כללי ההכרה והמדידה של נכסים או התחייבויות בהתאם להוראות IAS 12 - מסים על ההכנסה במצבים בהם קיימת אי ודאות הקשורה למסים על ההכנסה. הפרשנות מתייחסת ומספקת הנחיות לבחינת קיבוץ מקרים של אי ודאות המתייחסים למסים על הכנסה, בחינת התייחסות של רשויות המס, מדידת השלכות אי הודאות הקשורה למסים על הכנסה על הדוחות הכספיים וכן טיפול בשינויים בעובדות ובנסיבות של אי הודאות.

הפרשנות תיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר, 2019. אימוץ מוקדם אפשרי. במועד היישום לראשונה, החברה תיישם את הפרשנות באחת משתי השיטות:

א. יישום למפרע מלא ללא תיקון מספרי השוואה וזקיפת ההשפעה המצטברת למועד היישום לראשונה ליתרת הפתיחה של העודפים.
ב. יישום למפרע מלא לרבות תיקון מספרי השוואה.

להערכת החברה, לפרשנות לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

באור 2: - עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

כד. גילוי לתקני IFRS חדשים בתקופה שלפני יישומם (המשך)

6. IFRS 3 - צירופי עסקים

באוקטובר 2018, פרסם ה- IASB תיקון להגדרת "עסק" בתקן דיווח כספי בינלאומי 3 צירופי עסקים (להלן - התיקון). מטרת התיקון הינה לסייע לחברות בקביעה האם עסקת רכישה תטופל כצירוף עסקים או כעסקת רכישה של נכסים.

התיקון כולל:

1. הבהרה לכך שעל מנת להיחשב "עסק", מערכת של פעילויות ונכסים אשר נרכשו יכללו לכל הפחות תשומה ותהליך מהותי אשר יחדיו תורמים באופן משמעותי ביכולת לייצר תפוקות.
2. השמטת ההתייחסות להערכה האם משתתף שוק יכול להמשיך בהפעלת עסק נרכש באמצעות החלפה של תשומות ותהליכים.
3. הנחיות נוספות ודוגמאות אשר יסייעו לחברות להעריך האם תהליכים שנרכשו הינם מהותיים.
4. שינוי הגדרת "תפוקה" ו- "עסק" כך שההגדרות יהיו ממוקדות ומצומצמות יותר.
5. מבחן אופציונלי לפיו חברה יכולה לקבוע שאין מדובר ברכישת עסק, ללא צורך בבחינות נוספות.

התיקון יישום עבור צירופי עסקים ועסקאות רכישת נכסים אשר מועד הרכישה חל החל מהתקופה השנתית המתחילה ביום 1 בינואר 2020. יישום מוקדם אפשרי.

כה. להלן שיעורי השינוי של המדד ושער החליפין של הדולר:

	מדד		שער חליפין יציג של
	מדד בגין	מדד ידוע	הדולר
	%	%	%
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018	0.8	1.2	8.1
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017	0.4	0.3	(9.8)
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016	(0.2)	(0.3)	(1.5)

באור 3: - מגזרי פעילות

מגזרי הפעילות נקבעו בהתבסס על המידע הנבחן על ידי מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי (CODM) לצורכי קבלת החלטות לגבי הקצאת משאבים והערכת ביצועים. בהתאם לזאת, למטרות ניהול, הקבוצה פועלת במגזרי הפעילות הבאים:

1. מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח כולל את ענפי ביטוח חיים, פנסיה וגמל והוא מתמקד בעיקר בחיסכון לטווח ארוך (במסגרת פוליסות ביטוח לסוגיהן, קרנות פנסיה וקופות גמל לרבות קרנות השתלמות) וכן בכיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים כגון: מוות, נכות, אובדן כושר עבודה ועוד.

בהתאם להוראות הממונה, מפורט מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח לביטוח חיים, פנסיה וגמל.

2. מגזר ביטוח בריאות

מגזר ביטוח בריאות כולל ביטוח סיעודי, ביטוח הוצאות רפואיות, מחלות קשות, ניתוחים והשתלות, ביטוח שיניים, עובדים זרים ועוד.

3. מגזר ביטוח כללי

מגזר הביטוח הכללי כולל את ענפי החבויות והרכוש. בהתאם להוראות הממונה מפורט מגזר הביטוח הכללי לפי ענפי רכב חובה, רכב רכוש, ענפי רכוש ואחרים וענפי חבויות אחרים.

- ענף רכב חובה
ענף רכב חובה מתמקד בכיסוי אשר רכישתו על ידי בעל הרכב או הנוהג בו היא חובה על פי דין ואשר מעניק כיסוי לנזק גוף (לנהג הרכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל) כתוצאה משימוש ברכב מנועי.

- ענף רכב רכוש
ענף רכב רכוש מתמקד בכיסוי נזקי רכוש לרכב המבוטח ונזקי רכוש שהרכב המבוטח יגרום לצד שלישי.

- ענפי רכוש ואחרים
יתר ענפי הרכוש שאינם רכב וחבויות וכן ענפי ביטוח אחרים.

- ענפי חבויות אחרים
ענפי החבויות מיועדים לכיסוי של חבויות המבוטח בגין נזק שייגרם לצד שלישי. ענפים אלו כוללים: אחריות כלפי צד ג', אחריות מעבידים, אחריות מקצועית ואחריות המוצר וכן ענפים אחרים כגון כלי שייט, כלי טייס וערבות חוק המכר.

4. הפעילות אשר אינה מיוחסת למגזרי פעילות כוללת פעילות השקעות בנדל"ן, פעילות סולארית, מתן התחייבויות חיתומיות, פעילות של תיווך ביטוחי, מימון ואשראי לעסקים קטנים ובינוניים ומתן התחייבויות לפירעון אמצעי תשלום, ניהול פעילות קרנות נאמנות והכנסות מהשקעות והוצאות מימון שלא יוחסו למגזרי הפעילות האחרים.

המדיניות החשבונאית של מגזרי הפעילות כאמור לעיל זהה לזו המוצגת בבאור 2. ביצועי המגזרים מוערכים בהתבסס על רווח (הפסד) כמוצג בדוחות הכספיים. תוצאות המגזרים, המדווחות למקבל ההחלטות התפעוליות הראשי, כוללות פריטים המיוחסים ישירות למגזר ופריטים אשר ניתן לייחסם באופן סביר.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018				
	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	ביטוח בריאות	ביטוח כללי	לא מיוחס למגזרי פעילות	התאמות וקיזוזים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
פרמיות שהורווחו ברוטו	3,400,599	879,679	3,360,592	-	-	7,640,870
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	119,069	134,553	705,557	-	-	959,179
פרמיות שהורווחו בשייר	3,281,530	745,126	2,655,035	-	-	6,681,691
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	371,600	28,684	204,728	93,708	(17,149)	681,571
הכנסות מדמי ניהול	867,255	-	-	3,801	(1,188)	869,868
הכנסות מעמלות	26,217	17,075	132,102	73,945	(38,549)	210,790
הכנסות אחרות	256	-	-	8,910	-	9,166
סך כל ההכנסות	4,546,858	790,885	2,991,865	180,364	(56,886)	8,453,086
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	3,367,718	572,657	2,397,019	-	-	6,337,394
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(81,448)	(134,627)	(478,766)	-	-	(694,841)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	3,286,270	438,030	1,918,253	-	-	5,642,553
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	536,283	278,514	648,951	28,867	(38,549)	1,454,066
הוצאות הנהלה וכלליות	515,145	43,218	112,246	61,642	(17,686)	714,565
הוצאות אחרות	18,237	-	-	4,445	-	22,682
הוצאות מימון	7,656	2,327	(800)	86,647	(651)	95,179
סך כל ההוצאות	4,363,591	762,089	2,678,650	181,601	(56,886)	7,929,045
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	(15,493)	(2,644)	1,941	(11,968)	-	(28,164)
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	167,774	26,152	315,156	(13,205)	-	495,877
הפסד כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	(30,996)	(5,070)	(96,352)	(89,558)	-	(221,976)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	136,778	21,082	218,804	(102,763)	-	273,901

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017					
	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	ביטוח בריאות	ביטוח כללי	לא מיוחס למגזרי פעילות	התאמות וקיזוזים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
פרמיות שהורווחו ברוטו	3,014,095	704,656	3,441,225	-	-	7,159,976
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	127,717	128,160	620,479	-	-	876,356
פרמיות שהורווחו בשייר	2,886,378	576,496	2,820,746	-	-	6,283,620
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	2,263,555	33,576	140,144	161,949	(22,469)	2,576,755
הכנסות מדמי ניהול	906,547	-	-	11,482	(1,132)	916,897
הכנסות מעמלות	23,562	13,619	119,598	75,211	(39,524)	192,466
הכנסות אחרות	518	-	-	49,143	(80)	49,581
סך כל ההכנסות	6,080,560	623,691	3,080,488	297,785	(63,205)	10,019,319
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	4,895,705	454,683	2,625,059	-	-	7,975,447
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(93,188)	(137,802)	(456,150)	-	-	(687,140)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	4,802,517	316,881	2,168,909	-	-	7,288,307
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	514,564	237,535	668,582	31,098	(39,536)	1,412,243
הוצאות הנהלה וכלליות	497,244	37,844	125,766	81,502	(22,972)	719,384
הוצאות אחרות	18,086	-	-	28,498	-	46,584
הוצאות מימון	6,289	1,529	2,216	100,776	(697)	110,113
סך כל ההוצאות	5,838,700	593,789	2,965,473	241,874	(63,205)	9,576,631
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	(8,033)	(1,172)	5,738	3,655	-	188
רווח לפני מסים על ההכנסה	233,827	28,730	120,753	59,566	-	442,876
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	(5,867)	(537)	51,575	37,722	-	82,893
סך כל הרווח הכולל לפני מסים על ההכנסה	227,960	28,193	172,328	97,288	-	525,769

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016					
	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	ביטוח בריאות	ביטוח כללי	לא מיוחס למגזרי פעילות	התאמות וקיזוזים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
פרמיות שהורווחו ברוטו	2,884,237	626,790	3,333,177	-	-	6,844,204
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	118,041	121,391	554,084	-	-	793,516
פרמיות שהורווחו בשייר	2,766,196	505,399	2,779,093	-	-	6,050,688
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	1,238,314	27,006	111,597	114,991	(21,269)	1,470,639
הכנסות מדמי ניהול	807,084	-	-	57,283	(1,223)	863,144
הכנסות מעמלות	23,571	8,307	97,673	68,482	(42,171)	155,862
הכנסות אחרות	313	-	-	30,631	(110)	30,834
סך כל ההכנסות	4,835,478	540,712	2,988,363	271,387	(64,773)	8,571,167
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	3,661,928	358,765	2,806,132	-	-	6,826,825
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(99,990)	(74,917)	(383,188)	-	-	(558,095)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	3,561,938	283,848	2,422,944	-	-	6,268,730
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	482,742	205,618	659,213	57,480	(42,385)	1,362,668
הוצאות הנהלה וכלליות	501,306	34,911	122,213	87,769	(21,640)	724,559
הוצאות אחרות	18,904	-	-	44,498	-	63,402
הוצאות מימון	4,671	1,040	2,971	72,187	(748)	80,121
סך כל ההוצאות	4,569,561	525,417	3,207,341	261,934	(64,773)	8,499,480
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	(8,789)	(766)	8,676	2,594	-	1,715
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	257,128	14,529	(210,302)	12,047	-	73,402
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	(8,171)	(620)	29,562	176,159	-	196,930
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	248,957	13,909	(180,740)	188,206	-	270,332

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2018					
	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	ביטוח בריאות	ביטוח כללי	לא מיוחס למגזרי פעילות	התאמות וקיזוזים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
נכסים						
נכסים בלתי מוחשיים	739,213	84,574	169,149	59,076	-	1,052,012
הוצאות רכישה נדחות	965,301	336,341	263,100	-	-	1,564,742
השקעות בחברות כלולות	63,130	21,367	55,453	315,062	-	455,012
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	70,435	-	-	-	-	70,435
נדל"ן להשקעה אחר	132,591	-	-	361,970	-	494,561
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	25,102,932	57,563	-	-	-	25,160,495
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	1,073,664	298,824	2,641,381	631,749	-	4,645,618
נכסי חוב שאינם סחירים	9,164,428	483,075	2,202,059	266,742	-	12,116,304
מניות	30,078	10,197	-	463,636	-	503,911
אחרות	382,857	113,285	484,854	575,842	-	1,556,838
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	10,651,027	905,381	5,328,294	1,937,969	-	18,822,671
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	1,575,369	4,064	-	-	-	1,579,433
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	167,824	20,781	201,757	207,609	-	597,971
נכסי ביטוח משנה	213,732	514,680	1,427,843	-	-	2,156,255
פרמיות לגבייה	155,110	48,236	575,335	-	-	778,681
נכסים אחרים	569,686	148,649	296,450	567,020	(290,313)	1,291,492
סך כל הנכסים	40,406,350	2,141,636	8,317,381	3,448,706	(290,313)	54,023,760
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	27,030,605	78,118	-	-	-	27,108,723
התחייבויות						
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	11,114,083	1,337,782	7,025,595	-	-	19,477,460
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	26,558,953	77,144	-	-	-	26,636,097
התחייבויות פיננסיות	138,750	-	3,403	1,839,379	-	1,981,532
התחייבויות אחרות	672,029	424,875	845,732	517,900	(290,313)	2,170,223
סך כל ההתחייבויות	38,483,815	1,839,801	7,874,730	2,357,279	(290,313)	50,265,312

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2017					
	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	ביטוח בריאות	ביטוח כללי	לא מיוחס למגזרי פעילות	התאמות וקיזוזים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
נכסים						
נכסים בלתי מוחשיים	742,678	51,808	115,572	62,015	-	972,073
הוצאות רכישה נדחות	919,210	311,593	277,865	-	-	1,508,668
השקעות בחברות כלולות	68,632	22,196	49,544	289,225	-	429,597
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	76,818	-	-	-	-	76,818
נדל"ן להשקעה אחר	143,998	-	-	100,351	-	244,349
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	22,704,281	55,204	-	-	-	22,759,485
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	892,837	259,925	2,678,140	747,227	-	4,578,129
נכסי חוב שאינם סחירים	9,109,454	508,952	2,024,198	293,166	-	11,935,770
מניות	16,032	4,924	-	353,450	-	374,406
אחרות	414,760	105,955	450,202	621,431	-	1,592,348
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	10,433,083	879,756	5,152,540	2,015,274	-	18,480,653
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	2,324,939	7,150	-	-	-	2,332,089
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	190,763	26,345	196,595	160,525	-	574,228
נכסי ביטוח משנה	217,166	491,774	1,258,518	-	-	1,967,458
פרמיות לגבייה	136,764	36,478	613,589	-	-	786,831
נדל"ן להשקעה מיועד למכירה	-	-	-	76,000	-	76,000
נכסים אחרים	527,791	76,450	319,029	814,160	(283,233)	1,454,197
סך כל הנכסים	38,486,123	1,958,754	7,983,252	3,517,550	(283,233)	51,662,446
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	25,327,377	63,941	-	-	-	25,391,318
התחייבויות						
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	10,689,686	1,179,442	6,919,395	-	-	18,788,523
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	25,275,897	63,831	-	-	-	25,339,728
התחייבויות פיננסיות	36,505	-	200	1,747,200	-	1,783,905
התחייבויות אחרות	629,356	473,795	758,961	543,218	(283,233)	2,122,097
סך כל ההתחייבויות	36,631,444	1,717,068	7,678,556	2,290,418	(283,233)	48,034,253

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018				
	רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש ואחרים *)	ענפי חבויות אחרים **)	סה"כ
	אלפי ש"ח				
פרמיות ברוטו	770,933	1,602,407	585,039	323,793	3,282,172
פרמיות ביטוח משנה	158,980	68,443	364,717	136,170	728,310
פרמיות בשייר	611,953	1,533,964	220,322	187,623	2,553,862
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	40,849	51,533	5,235	3,556	101,173
פרמיות שהורווחו בשייר	652,802	1,585,497	225,557	191,179	2,655,035
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	101,296	51,415	10,666	41,351	204,728
הכנסות מעמלות	34,869	8,290	72,055	16,888	132,102
סך כל ההכנסות	788,967	1,645,202	308,278	249,418	2,991,865
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	794,309	1,085,348	311,332	206,030	2,397,019
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(146,771)	(65,800)	(224,614)	(41,581)	(478,766)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	647,538	1,019,548	86,718	164,449	1,918,253
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	82,337	361,777	147,006	57,831	648,951
הוצאות הנהלה וכלליות	37,929	42,821	20,860	10,636	112,246
הוצאות מימון	(1,205)	(183)	327	261	(800)
סך כל ההוצאות	766,599	1,423,963	254,911	233,177	2,678,650
חלק ברווחי חברות כלולות	1,008	330	69	534	1,941
רווח לפני מסים על ההכנסה	23,376	221,569	53,436	16,775	315,156
הפסד כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	(58,798)	(18,015)	(2,231)	(17,308)	(96,352)
סך הכל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	(35,422)	203,554	51,205	(533)	218,804
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 31 בדצמבר, 2018	3,627,088	1,104,529	659,824	1,634,154	7,025,595
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, בשייר ליום 31 בדצמבר, 2018	3,206,841	1,042,278	173,507	1,175,126	5,597,752

*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 80% מסך הפרמיות בענפים אלו.

**) ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 83% מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017				
	רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש ואחרים *)	ענפי חבויות אחרים **)	סה"כ
	אלפי ש"ח				
פרמיות ברוטו	824,369	1,686,311	595,715	329,897	3,436,292
פרמיות ביטוח משנה	131,385	61,835	354,033	121,422	668,675
פרמיות בשייר	692,984	1,624,476	241,682	208,475	2,767,617
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	56,947	(21,241)	299	17,124	53,129
פרמיות שהורווחו בשייר	749,931	1,603,235	241,981	225,599	2,820,746
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	67,277	34,723	11,247	26,897	140,144
הכנסות מעמלות	17,057	4,584	85,888	12,069	119,598
סך כל ההכנסות	834,265	1,642,542	339,116	264,565	3,080,488
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	807,991	1,156,666	373,499	286,903	2,625,059
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(79,184)	(51,034)	(282,745)	(43,187)	(456,150)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	728,807	1,105,632	90,754	243,716	2,168,909
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	83,373	362,376	155,839	66,994	668,582
הוצאות הנהלה וכלליות	38,964	49,006	22,750	15,046	125,766
הוצאות מימון	707	475	585	449	2,216
סך כל ההוצאות	851,851	1,517,489	269,928	326,205	2,965,473
חלק ברווחי חברות כלולות	2,967	1,019	232	1,520	5,738
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	(14,619)	126,072	69,420	(60,120)	120,753
רווח כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	30,684	9,779	1,731	9,381	51,575
סך הכל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	16,065	135,851	71,151	(50,739)	172,328
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 31 בדצמבר, 2017	3,501,642	1,158,971	630,020	1,628,762	6,919,395
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, בשייר ליום 31 בדצמבר, 2017	3,227,070	1,109,287	181,120	1,143,400	5,660,877

*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 80% מסך הפרמיות בענפים אלו.

**) ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 84% מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

א. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016				
	רכב חובה	רכב רכוש	ענפי רכוש ואחרים *)	ענפי חבויות אחרים **)	סה"כ
	אלפי ש"ח				
פרמיות ברוטו	835,899	1,612,729	613,996	323,974	3,386,598
פרמיות ביטוח משנה	26,877	61,432	369,544	93,817	551,670
פרמיות בשייר	809,022	1,551,297	244,452	230,157	2,834,928
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	(6,999)	(56,165)	4,034	3,295	(55,835)
פרמיות שהורווחו בשייר	802,023	1,495,132	248,486	233,452	2,779,093
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	48,177	27,993	11,254	24,173	111,597
הכנסות מעמלות	358	4,457	85,053	7,805	97,673
סך כל ההכנסות	850,558	1,527,582	344,793	265,430	2,988,363
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	937,285	1,222,607	288,719	357,521	2,806,132
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(49,154)	(57,669)	(184,326)	(92,039)	(383,188)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בשייר	888,131	1,164,938	104,393	265,482	2,422,944
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	80,023	347,119	163,359	68,712	659,213
הוצאות הנהלה וכלליות	32,390	47,702	28,037	14,084	122,213
הוצאות מימון	977	639	835	520	2,971
סך כל ההוצאות	1,001,521	1,560,398	296,624	348,798	3,207,341
חלק ברווחי חברות כלולות	4,594	1,461	368	2,253	8,676
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	(146,369)	(31,355)	48,537	(81,115)	(210,302)
רווח כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	18,815	5,936	1,252	3,559	29,562
סך הכל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	(127,554)	(25,419)	49,789	(77,556)	(180,740)
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ליום 31 בדצמבר, 2016	3,333,118	1,153,394	597,291	1,562,863	6,646,666
התחייבויות בגין חוזי ביטוח, בשייר ליום 31 בדצמבר, 2016	3,172,402	1,106,635	179,049	1,056,689	5,514,775

*) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח אבדן רכוש, בתי עסק ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 80% מסך הפרמיות בענפים אלו.

**) ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח מעבידים, צד ג' ואחריות מקצועית אשר הפעילות בגינם מהווה 83% מסך הפרמיות בענפים אלו.

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018			
	גמל	פנסיה	ביטוח חיים	סה"כ
	אלפי ש"ח			
פרמיות שהורווחו ברוטו	-	-	3,400,599	3,400,599
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	-	-	119,069	119,069
פרמיות שהורווחו בשייר	-	-	3,281,530	3,281,530
רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון	270,199	(922)	102,323	371,600
הכנסות מדמי ניהול	124,850	533,272	209,133	867,255
הכנסות מעמלות	-	-	26,217	26,217
הכנסות אחרות	-	1	255	256
סך כל ההכנסות	395,049	532,351	3,619,458	4,546,858
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	273,590	-	3,094,128	3,367,718
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	(81,448)	(81,448)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	273,590	-	3,012,680	3,286,270
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	36,770	116,176	383,337	536,283
הוצאות הנהלה וכלליות	65,892	233,832	215,421	515,145
הוצאות אחרות	7,183	11,054	-	18,237
הוצאות מימון	160	153	7,343	7,656
סך כל ההוצאות	383,595	361,215	3,618,781	4,363,591
חלק בהפסדי חברות כלולות	-	-	(15,493)	(15,493)
רווח (הפסד) לפני מסים על ההכנסה	11,454	171,136	(14,816)	167,774
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	64	214	(31,274)	(30,996)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מסים על ההכנסה	11,518	171,350	(46,090)	136,778

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017			
	גמל	פנסיה	ביטוח חיים	סה"כ
	אלפי ש"ח			
פרמיות שהורווחו ברוטו	-	-	3,014,095	3,014,095
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	-	-	127,717	127,717
פרמיות שהורווחו בשייר	-	-	2,886,378	2,886,378
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	252,744	2,882	2,007,929	2,263,555
הכנסות מדמי ניהול	113,528	479,994	313,025	906,547
הכנסות מעמלות	-	-	23,562	23,562
הכנסות אחרות	395	117	6	518
סך כל ההכנסות	366,667	482,993	5,230,900	6,080,560
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	230,647	-	4,665,058	4,895,705
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	(93,188)	(93,188)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	230,647	-	4,571,870	4,802,517
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	32,021	119,170	363,373	514,564
הוצאות הנהלה וכלליות	67,241	215,281	214,722	497,244
הוצאות אחרות	8,286	9,800	-	18,086
הוצאות מימון	474	1,265	4,550	6,289
סך כל ההוצאות	338,669	345,516	5,154,515	5,838,700
חלק בהפסדי חברות כלולות	-	-	(8,033)	(8,033)
רווח לפני מסים על ההכנסה	27,998	137,477	68,352	233,827
הפסד כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	(37)	(72)	(5,758)	(5,867)
סך כל הרווח הכולל לפני מסים על ההכנסה	27,961	137,405	62,594	227,960

באור 3: - מגזרי פעילות (המשך)

ב. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016			
	גמל	פנסיה	ביטוח חיים	סה"כ
	אלפי ש"ח			
פרמיות שהורווחו ברוטו	-	-	2,884,237	2,884,237
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	-	-	118,041	118,041
פרמיות שהורווחו בשייר	-	-	2,766,196	2,766,196
רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון	224,226	1,283	1,012,805	1,238,314
הכנסות מדמי ניהול	106,150	466,085	234,849	807,084
הכנסות מעמלות	-	-	23,571	23,571
הכנסות אחרות	-	292	21	313
סך כל ההכנסות	330,376	467,660	4,037,442	4,835,478
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	203,071	-	3,458,857	3,661,928
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	(99,990)	(99,990)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	203,071	-	3,358,867	3,561,938
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	25,867	117,402	339,473	482,742
הוצאות הנהלה וכלליות	63,122	213,227	224,957	501,306
הוצאות אחרות	9,096	9,808	-	18,904
הוצאות מימון	311	232	4,128	4,671
סך כל ההוצאות	301,467	340,669	3,927,425	4,569,561
חלק בהפסדי חברות כלולות	-	-	(8,789)	(8,789)
רווח לפני מסים על ההכנסה	28,909	126,991	101,228	257,128
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מסים על ההכנסה	80	121	(8,372)	(8,171)
סך כל הרווח הכולל לפני מסים על ההכנסה	28,989	127,112	92,856	248,957

באור 4: - נכסים בלתי מוחשיים

א. ההרכב והתנועה:

	מוניטין	תיקי ביטוח והסכמי התקשרות	תיקי לקוחות וקשרי סוכנים	מותגים ושמות מסחריים	תוכנות מחשב	אחר	סה"כ
	אלפי ש"ח						
עלות							
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	656,298	32,768	397,903	11,849	1,287,381	2,464	2,388,663
חברה שהופסק איחודה	(182,874)	-	-	-	-	-	(182,874)
מימושים	-	-	-	-	(3,901)	-	(3,901)
תוספות *)	-	200	829	-	137,823	-	138,852
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	473,424	32,968	398,732	11,849	1,421,303	2,464	2,340,740
תוספות *)	-	-	-	-	178,380	-	178,380
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	473,424	32,968	398,732	11,849	1,599,683	2,464	2,519,120
הפחתה שנצברה והפסדים מירידת ערך							
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	111,217	20,447	269,559	11,849	930,885	1,160	1,345,117
חברה שהופסק איחודה	(85,764)	-	-	-	-	-	(85,764)
מימושים	-	-	-	-	(3,901)	-	(3,901)
ירידת ערך (ראה באור 38.ג.1. להלן)	-	-	-	-	4,534	-	4,534
הפחתה שהוכרה במהלך השנה	-	443	21,119	-	87,095	24	108,681
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	25,453	20,890	290,678	11,849	1,018,613	1,184	1,368,667
הפחתה שהוכרה במהלך השנה	-	453	18,470	-	79,499	18	98,440
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	25,453	21,343	309,148	11,849	1,098,112	1,202	1,467,107
ערך בספרים, נטו							
ליום 31 בדצמבר, 2018	447,971	11,625	89,584	-	501,570	1,262	1,052,012
ליום 31 בדצמבר, 2017	447,971	12,078	108,054	-	402,690	1,280	972,073

(*) תוספות בגין תוכנות מחשב כוללות תוספות בגין פיתוח עצמי: בשנת 2018 בסך 163,944 אלפי ש"ח ובשנת 2017 בסך 129,534 אלפי ש"ח.

השקעות בתוכנות מחשב

הקבוצה משקיעה סכומים ניכרים במערכות המידע המשמשות אותה לצורך התפעול והניהול השוטפים של עסקיה. דרישות רגולציה ושיפורים עסקיים מחייבים את הקבוצה לשדרג את מערכות המחשב ולהתאימן לניהול השוטף של עסקיה.

לקבוצה מערכת מידע מרכזית לניהול ותפעול של חלק ממוצרי ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח וביטוחי בריאות. הקבוצה ממשיכה בפיתוח המערכת והשקיעה סך של כ- 30 מיליוני ש"ח בשנת 2018 לעומת סך של כ- 31 מיליוני ש"ח בשנת 2017.

לפרטים בדבר ההסכם לפיתוח המערכת כאמור, ראה באור 38.ג.1.

באור 4: - נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. ירידת ערך מוניטין

לצורך בחינת ירידת ערך של מוניטין הוקצה המוניטין ליחידות מניבות מזומנים הבאות:

1. תחום פנסיה נכלל במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח.
2. ביטוח כללי.
3. גמל נכלל במגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח.

להלן היתרה בדוחות הכספיים של המוניטין:

		31 בדצמבר	
		2018	2017
		אלפי ש"ח	
יחידה מניבת מזומנים:			
תחום הפנסיה	(1)	384,929	384,929
מגזר ביטוח כללי	(2)	29,130	29,130
ניהול קופות גמל	(3)	24,241	24,241
סה"כ מוניטין שהוכר בצירופי עסקים		438,300	438,300
אחר	(4)	9,671	9,671
		447,971	447,971

לצורך בחינת ירידת ערך של המוניטין יש לבחון את ערך היחידה מניבת המזומנים הקטנה ביותר בתוך המגזר, שאליה יוחס המוניטין בהשוואה לסכום בר ההשבה שלה. אם הסכום בר ההשבה של היחידה עולה על הערך בדוחות הכספיים של היחידה, היחידה והמוניטין שהוקצה לה יחשבו כבלתי פגומים בערכם. אם הערך בדוחות הכספיים של היחידה עולה על הסכום בר ההשבה שלה, החברה מכירה בהפסד מירידת ערך.

1) הסכום בר ההשבה של תחום הפנסיה המהווה חלק ממגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח נקבע על בסיס עקרונות חישוב הערך הגלום (Embedded Value), תוך שימוש בשיעור ריבית היוון הולם. בהתבסס על חישוב זה לתאריך הדוח, להערכת הקבוצה אין צורך להפחית את ערך המוניטין בגין מבטחים פנסיה וגמל.

2) הסכום בר ההשבה של שומרה ביטוח כיחידה מניבה מזומנים המהווה חלק מעסקי ביטוח כללי, נקבע על בסיס שווי השימוש המחושב לפי אומדן תזרימי המזומנים העתידיים למשך 10 שנים.

ההנחות העיקריות ששימשו בחישוב שווי השימוש הינן זהות להנחות אשתקד, וזאת כמפורט להלן:

שיעור ריבית ההיוון - 10%.
שיעור התשואה הריאלית על ההשקעות - 2% (הנחת אינפלציה שנתית של 1%, זהה לאשתקד).
שיעור גידול בהכנסות - 0%.
שיעור הוצאות הנהלה וכלליות מדמי ביטוח - 10%.
שיעור תביעות - 75%.

לתאריך הדוח, מאחר ואומדן תזרימי המזומנים הצפוי גבוה מהותית מערך הנכס בדוחות הכספיים, להערכת החברה כל שינוי סביר בהנחות המפתח ששימשו בחישוב שווי השימוש לא יגרמו לערך בדוחות הכספיים להיות נמוך מסכום בר ההשבה.

באור 4: - נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. ירידת ערך מוניטין (המשך)

3) הסכום בר ההשבה של פעילות קופות הגמל כיחידה מניבה מזומנים המהווה חלק ממגזר חסכון ארוך טווח, נקבע על בסיס שווי השימוש המחושב לפי אומדן תזרימי המזומנים העתידיים. ליום 31 בדצמבר, 2018, בוצעו הערכות שווי על ידי מעריכי שווי חיצוניים, ועל פיהן עלה הסכום בר ההשבה על הערך בספרים בפער מהותי.

ההנחות העיקריות ששימשו בבחינת שווי השימוש הינן:

במבטחים פנסיה וגמל -
שיעור ריבית ההיוון לאחר מס - 9.8% (אשתקד - 8.4%).
שיעור הצמיחה הצפוי - 2.5% (אשתקד - זהה).

במנורה מהנדסים -
שיעור ריבית ההיוון לאחר מס - 17.5% (אשתקד - 15.5%).
שיעור הצמיחה הצפוי - קיטון של 3% (אשתקד - קיטון של 3%).

מאחר ואומדן תזרימי המזומנים הצפוי גבוה מערך הנכס בדוחות הכספיים, אין צורך בביצוע הפחתה של המוניטין.

4) הסכום בר ההשבה של מוניטין אחר, אשר נוצר בעת עלייה בשיעור ההחזקה של החברה במנורה ביטוח, מיוחס ליחידות מניבות המזומנים של מנורה ביטוח, הכוללות את מגזר ביטוח כללי ותחום ביטוח החיים.

באור 5: - הוצאות רכישה נדחות

א. ההרכב:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח :		
ביטוח חיים	689,435	666,852
פנסיה וגמל	275,866	252,358
	965,301	919,210
ביטוח בריאות	336,341	311,593
ביטוח כללי	263,100	277,865
	1,564,742	1,508,668

ב. התנועה בהוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים וחסכון ארוך טווח ובביטוח בריאות:

	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח			ביטוח בריאות	סה"כ
	ביטוח חיים	פנסיה וגמל	סה"כ		
			אלפי ש"ח		
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	646,966	232,212	879,178	291,728	1,170,906
תוספות:					
עמלות רכישה	98,402	8,132	106,534	67,819	174,353
הוצאות רכישה אחרות	80,246	41,595	121,841	53,519	175,360
סה"כ תוספות	178,648	49,727	228,375	121,338	349,713
הפחתות:					
הפחתה שוטפת	(61,840)	(21,721)	(83,561)	(56,146)	(139,707)
הפחתה בגין ביטולים	(96,922)	(7,860)	(104,782)	(45,327)	(150,109)
	(158,762)	(29,581)	(188,343)	(101,473)	(289,816)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	666,852	252,358	919,210	311,593	1,230,803
תוספות:					
עמלות רכישה	109,881	10,712	120,593	75,960	196,553
הוצאות רכישה אחרות	82,324	49,338	131,662	66,413	198,075
סה"כ תוספות	192,205	60,050	252,255	142,373	394,628
הפחתות:					
הפחתה שוטפת	(59,642)	(36,542)	(96,184)	(59,784)	(155,968)
הפחתה בגין ביטולים	(109,980)	-	(109,980)	(57,841)	(167,821)
	(169,622)	(36,542)	(206,164)	(117,625)	(323,789)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	689,435	275,866	965,301	336,341	1,301,642

באור 6: - רכוש קבוע

א. הרכב ותנועה:

שנת 2018

	קרקע *) ובניני משרדים	שדות סולאריים	מחשבים וציוד היקפי	כלי רכב	ציוד וריהוט משרדי	שיפורים במושכר	סה"כ
				אלפי ש"ח			
עלות							
יתרה ליום 1 בינואר, 2018	870,466	31,982	333,374	19,806	96,763	28,552	1,380,943
תוספות במשך השנה	43,619	-	17,687	26	18,192	5,332	84,856
העברה מנדל"ן להשקעה	(168,580)	-	-	-	-	-	(168,580)
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	1,071	-	-	-	-	1,071
הערכה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	(15,553)	-	-	-	-	-	(15,553)
הערכה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	(948)	-	-	-	-	-	(948)
גריעות במשך השנה	(6,703)	-	(297)	(5,332)	(2,482)	(110)	(14,924)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	722,301	33,053	350,764	14,500	112,473	33,774	1,266,865
פחת שנצבר							
יתרה ליום 1 בינואר, 2018	-	10,606	282,657	9,383	54,759	21,119	378,524
תוספות במשך השנה	15,187	1,194	18,451	2,520	5,864	1,825	45,041
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	367	-	-	-	-	367
הערכה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	(14,027)	-	-	-	-	-	(14,027)
הערכה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	(1,157)	-	-	-	-	-	(1,157)
גריעות במשך השנה	(3)	-	(297)	(3,600)	(2,474)	(110)	(6,483)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	-	12,167	300,811	8,303	58,149	22,834	402,264
יתרת עלות מופחתת ליום 31 בדצמבר, 2018	722,301	20,886	49,953	6,197	54,324	10,940	864,601

(*) הקרקע ובנייני המשרדים נמצאים בבעלות מלאה של הקבוצה.

באור 6: - רכוש קבוע (המשך)

א. הרכב ותנועה: (המשך)

שנת 2017

	קרקע *) ובנייני משרדים	שדות סולאריים	מחשבים וציוד היקפי	כלי רכב	ציוד וריהוט משרדי	שיפורים במושכר	סה"כ
			אלפי ש"ח				
עלות							
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	753,036	317,667	300,887	29,211	64,827	27,202	1,492,830
תוספות במשך השנה	120,686	8	36,924	1,203	30,860	1,350	191,031
מיונים	(5,233)	-	927	-	4,306	-	-
העברה מנדל"ן להשקעה	3,275	-	-	-	-	-	3,275
חברות שאוחדו לראשונה	-	(298,373)	-	-	-	-	(298,373)
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	12,680	-	-	-	-	12,680
הערכה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	(409)	-	-	-	-	-	(409)
הערכה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	(829)	-	-	-	-	-	(829)
גריעות במשך השנה	(60)	-	(5,364)	(10,608)	(3,230)	-	(19,262)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	870,466	31,982	333,374	19,806	96,763	28,552	1,380,943
פחת שנצבר							
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	-	3,130	270,699	12,315	47,617	16,549	350,310
תוספות במשך השנה	11,375	13,363	17,216	3,579	9,530	4,570	59,633
מימוש חברות מאוחדות	-	(10,849)	-	-	-	-	(10,849)
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	4,962	-	-	-	-	4,962
הערכה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	(10,554)	-	-	-	-	-	(10,554)
הערכה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	(761)	-	-	-	-	-	(761)
גריעות במשך השנה	(60)	-	(5,258)	(6,511)	(2,388)	-	(14,217)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	-	10,606	282,657	9,383	54,759	21,119	378,524
יתרת עלות מופחתת ליום 31 בדצמבר, 2017	870,466	21,376	50,717	10,423	42,004	7,433	1,002,419

(*) הקרקע ובנייני המשרדים נמצאים בבעלות מלאה של הקבוצה.

באור 6: - רכוש קבוע (המשך)

ב. עד תום שנת 2017, רוכזו משרדי הקבוצה במתחם אחד ברחוב אלנבי בתל אביב, בשני מבנים צמודים ששטחם המצטבר הינו כ- 14,000 מ"ר. במהלך החודשים ינואר - פברואר 2018, העתיקה הקבוצה את משכנה לבית מנורה מבטחים החדש ברחוב ז'בוטינסקי ברמת גן.
בנוסף לקבוצה בנייני משרדים בפתח תקווה המשמשים את הקבוצה. כמו כן, שוכרת הקבוצה שטחים נוספים לשימושה העצמי.

ג. הערכה מחדש של קרקע ובנייני משרדים

הקבוצה התקשרה עם מעריך שווי מוסמך ובלתי תלוי, על מנת לקבוע את השווי ההוגן של הקרקע ובנייני המשרד אשר בבעלותה. השווי ההוגן נקבע בהתייחס לראיות מבוססות שוק.

יתרת קרן הערכה מחדש ליום 31 בדצמבר, 2018 הינה כ- 149,798 אלפי ש"ח (לפני השפעת המס).

אם הקרקע והמבנים היו נמדדים תוך שימוש במודל העלות, ערכיהם בדוחות הכספיים המאוחדים היו כדלקמן:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
עלות	663,262	808,783
פחת שנצבר	10,473	89,504
עלות מופחתת	652,789	719,279

השווי ההוגן של הקרקע והמבנים נקבע בשיטת ההשוואה לנכסים דומים בשוק. ההערכה שבוצעה על ידי המעריך מבוססת על מחירי שוק פעיל, המותאמים בגין שוני במהות, במיקום או בתנאים של הנכס הספציפי.

למועד ביצוע הערכת השווי, השווי ההוגן של הקרקע ובנייני המשרדים נקבע על ידי מומחה מוסמך חיצוני, ונחשב לרמה 3 במידרג השווי ההוגן.

באור 6: - רכוש קבוע (המשך)

ד. התאמות בגין מדידת השווי ההוגן של קרקע ובנייני משרדים

	מבני משרדים
	אלפי ש"ח
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	753,036
מדידה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	10,145
מדידה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	(68)
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	120,686
שינוי ייעוד לנדל"ן להשקעה	3,275
מיונים	(5,233)
פחת	(11,375)
יתרה ליום 31 בדצמבר , 2017	870,466
מדידה מחדש שהוכרה ברווח כולל אחר	(1,526)
מדידה מחדש שהוכרה ברווח והפסד	209
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	43,619
שינוי ייעוד לנדל"ן להשקעה	(168,580)
מימושים	(6,700)
פחת	(15,187)
יתרה ליום 31 בדצמבר , 2018	722,301

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות

חברות כלולות

א. הרכב ההשקעה בחברות כלולות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מניות	371,109	309,523
אופציות רכש מחברה כלולה ומבעלי מניות בה	3,411	5,848
הלוואות לזמן ארוך	70,347	75,309
חלק החברה ברווחים שנצברו ממועד הרכישה, נטו	15,218	57,928
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	(5,073)	(19,011)
	455,012	429,597
מוניטין הכלול בהשקעה	88,727	68,666

הקבוצה העמידה בנוסף הלוואות לחברות הכלולות המסתכמות לתאריך הדיווח בסך של 350,887 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 בסך של 215,001 אלפי ש"ח), המוצגות בסעיף השקעות פיננסיות אחרות כנכסי חוב שאינם סחירים. לפרטים נוספים ראה באור 37 א' להלן.

ב. תמצית נתונים כספיים מהדוחות הכספיים של חברות כלולות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, בהתאמה לשיעורי הבעלות המוחזקים בידי הקבוצה:

	ליום 31 בדצמבר	
חלק הקבוצה בנכסים נטו של חברות כלולות בהתאם לשיעור ההחזקה בהן:	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נכסים	1,016,460	726,252
התחייבויות	(746,389)	(495,471)
נכסים, נטו	270,071	230,781
מוניטין ויתרת עודפי עלות מיוחסים	181,710	193,517
עלויות רכישה נלוות	1,720	1,619
אופציית רכש מבעלי מניות בחברה כלולה	1,511	3,680
	455,012	429,597

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
חלק הקבוצה בתוצאות הפעולות של החברות הכלולות בהתאם לשיעור ההחזקה בהן:	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הכנסות	170,914	147,528	86,822
רווח (הפסד)	(28,164)	188	1,715
רווח (הפסד) כולל אחר	(3,965)	7,825	5,321
רווח (הפסד) כולל	(32,128)	8,013	7,036

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים

חברות כלולות של מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ (להלן - מנורה נדל"ן):

		בהון המונפק, ברווחים ובזכויות הצבעה ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	הערה	באחוזים	
Belltrend Menora Enterprises LTD	1)	50	50
Yatelsis Development LTD	2)	60	60
Yatelsis River Development LTD	3)	60	60
Mxr Development LTD	4)	50	50
Easy Solar SA	5)	35	35
RNA Power SA	5)	35	35
D.H.E. SA	5)	35	35

לבעלי המניות האחרים ב- Yatelsis River ו- Yatelsis Development, זכויות הכרעה בהחלטות מהותיות לפעילות החברות כגון: זכויות וטו על כניסה לפרוייקטים חדשים, מינוי מנהלים וקביעת תנאי עבודתם, אישור התקציב השוטף וכיוצ"ב. לאור הנסיבות שתוארו לעיל, נמנע ממנורה נדל"ן יישום השליטה בפועל ב- Yatelsis River ו- Yatelsis Development, ובשל כך הוצגו ההשקעות בחברות הנ"ל בדוחותיה הכספיים של מנורה נדל"ן על פי שיטת השווי המאזני.

1) Belltrend Menora Enterprises LTD (להלן - בלטרנד) התאגדה בקפריסין בשנת 2005. בשנת 2015 מכרה בלטרנד נדל"ן מניב בעיר קלן בגרמניה שהיה בבעלותה. החל משנת 2016 בלטרנד אינה פעילה.

2) Yatelsis Development LTD (להלן - יטלסיס דיבלופמנט) התאגדה בקפריסין בשנת 2007. בחודש אוקטובר 2007 רכשה יטלסיס ביחד עם משקיעים נוספים מקרקעין בעיר סנט פטרסבורג ברוסיה בשטח של כ-35,500 מ"ר לשימוש תעשיה, מחסנים ומשרדים.

בחודש פברואר 2016 חתמו ברוסיה חברות בנות של יטלסיס דיבלופמנט ו- MXR על הסכמי קומבינציה עם קבלן מקומי שקבעו, בין היתר, תמורה של 25% מהיקף הבניה בתמורה לקרקע. החברות הבנות התחייבו להשקיע עוד כ- 5.6 מיליון דולר בכדי להשיג את האישורים הנדרשים לצורך תחילת הבניה תוך 24 חודשים ממועד החתימה על ההסכם. בחודש אפריל 2016 העבירה מנורה נדל"ן סך של כ- 2.5 מיליון דולר בגין חלקה בהשקעה. בסוף שנת 2017 החלה הבניה במקרקעין ומכירה של הדירות. בניית הפרוייקט צפויה להימשך עד לשנת 2023. תחילת מסירת הדירות הראשונות לרוכשים צפויה להתבצע בסוף שנת 2019.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

חברות כלולות של מנורה נדל"ן: (המשך)

3) בחודש יוני 2008 רכשה Yatelsis River Development LTD (להלן - יטלסיס נהר), מניות בחברה רוסית שבבעלותה קרקע בהיקף של כ- 43 דונם במרכז סנט פטרסבורג ברוסיה, וזאת בחלקים שווים עם חברה המאוגדת ונסחרת בפולין (להלן - השותף), מתוך כוונה ליזום פרוייקט לפיתוח של הקרקע הנרכשת ולהקים מבני משרדים.

בחודש ספטמבר 2016 חתמה יטלסיס נהר (להלן - הרוכשת) הסכם לרכישת המניות והזכויות של השותפה (להלן - המוכרת), המחזיקה במשותף, יחד עם חברות בנות של יטלסיס נהר, 50% מהפרוייקט. במסגרת ההסכם נקבע כי התמורה עבור המניות והזכויות תעמוד על כ- 3.85 מיליוני יורו, מתוכה סך של 0.6 מיליוני יורו ישולמו באופן מיידי וללא זכות החזר לרוכשת והיתרה תחולק באופן שווה בתשלומים רבעוניים. בחודש ספטמבר 2018 הועבר התשלום האחרון למוכרת והמניות והזכויות של המוכרת בפרוייקט הועברו במלואן לרוכשת.

בחודש ספטמבר 2017 רכשה יטלסיס נהר 10% נוספים מהפרוייקט בתמורה לסך של כ- 625 אלפי יורו. כתוצאה מהרכישה האמורה, רשמה יטלסיס נהר רווח בסך של כ- 1.4 מיליוני יורו, מתוכו נזקף בדוחות החברה רווח בסך של כ- 0.8 מיליוני יורו.

4) MXR Development Ltd (להלן - MXR) התאגדה בקפריסין בשנת 2007. MXR מספקת שירותי ניהול, באמצעות חברת בת רוסית, לנכסים שנרכשו על ידי יטלסיס דיבלופמנט ויטלסיס נהר כאמור בסעיפים 2,3 לעיל ובנוסף עוסקת בפעילות ייזום. בחודש מרס 2015, אישר בית המשפט הצעה שהגישה MXR לרכישת 16% מתוך 20%, אשר הוחזקו על ידי שותפה במקרקעין שרכשה יטלסיס דיבלופמנט כאמור בסעיף 2 לעיל, וזאת במסגרת הליך פירוק של השותפה. בהתאם להצעה שילמה MXR תמורת הזכויות הנרכשות, סך של 4 מיליוני ש"ח. בנוסף, יהיו זכאים מוכרי הזכויות לקבל 6 מיליוני ש"ח נוספים מתוך התזרים השוטף של המקרקעין.

5) חברות הפועלות ביוון ומחזיקות בשדות סולאריים.

חברה כלולה של מנורה מבטחים פיננסים בע"מ (להלן - מנורה פיננסים):

	בהון המונפק, ברווחים ובזכויות הצבעה ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	באחוזים	
אלטשולר שחם ניהול קרנות נאמנות בע"מ	20	20

ביום 20 בפברואר, 2017, הושלם הסכם המיזוג בין מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ (להלן: "מנורה מבטחים קרנות") לבין אלטשולר שחם ניהול קרנות נאמנות בע"מ, חברה בת של אלטשולר שחם העוסקת בניהול קרנות נאמנות (להלן: "אלטשולר שחם קרנות"), לפיו מנורה מבטחים קרנות, תתמזג לתוך אלטשולר שחם קרנות, במיזוג פטור ממס, כך שלאחר השלמת המיזוג תחזיק מנורה פיננסים 20% מהון המניות המונפק והנפרע של אלטשולר שחם קרנות. בנוסף, נקבע בהסכם כי יינתנו אופציות לכל אחד מהצדדים לרכישת או מכירת חלקה של הקבוצה באלטשולר קרנות אשר ימומשו בהתאם ללוחות זמנים שנקבעו בהסכם. האופציות הכלולות בהסכם הרכש נמדדו לתקופת הדוח בהתאם לשווין ההוגן על ידי מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

חברות כלולות של מנורה ביטוח:

		בהון המונפק וברווחים	
		ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	הערה	באחוזים	
Surrey Street, LP	1)	28.1	28.1
Gaia Journal Square Holdings, LLC	2)	38.3	38.3
Boulder Texas Holdings, LLC	3)	30.1	30.1
Baltimore Portfolio Finance, LP	4)	-	23.2
MM Peachtree Holdings, LP	5)	-	37.3
120 Wall Holdings, LLC	6)	20.1	20.1
RI Menora German Holdings, S.a.r.l.	7)	38.0	38.0
Landmark at Autumn Vista, LLC	8)	22.5	22.5
Gaia 200 Plaza Drive, LLC	9)	20.0	20.0
(* Gaia Houston Portfolio, LLC	10)	17.2	17.2
MM Fenwick, LLC	11)	21.6	21.6
(* MMZ Properties B.V.	12)	18.5	18.5
Michelson Real Estate Fund IV, LLC	13)	22.5	22.5
(* MMZ Properties Alaska Haarlem B.V.	14)	21.9	21.9
(* City Center Mengot sp. Z o.o	15)	17.6	-

*) זכויות ההצבעה של מנורה ביטוח כוללות גם את זכויות ההצבעה של שומרה, אשר הוקנו למנורה ביטוח.

שיעורי ההחזקה המפורטים בטבלה שלעיל מתייחסים להחזקות מנורה ביטוח הן באמצעות תיק ההשקעה של הנוסטרו והן באמצעות תיקי השקעה של פוליסות תלויות תשואה. ההשקעות אשר בוצעו באמצעות תיקי השקעה של פוליסות תלויות תשואה טופלו כהשקעות פיננסיות ונמדדו בהתאם לשוויין ההוגן.

1) בחודש דצמבר 2009 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), המנוהלת על ידי חברת הבת מבטחים פנסיה וגמל, באמצעות חברות ייעודיות בחו"ל, 48% מזכויות בשותפות שבבעלותה בניין משרדים באנגליה, המושכר לתקופה של 20 שנה ל- Aviva Central Services UK Ltd. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 7.95%.

2) בחודש אוגוסט 2011 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 48.2% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה בניין משרדים בניו ג'רזי, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 18.3%.

3) בחודש ספטמבר 2011 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 40% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה מתחם מגורים בטקסס, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 10.1%.

4) בחודש יולי 2011 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 33.1% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה שישה מתחמי מגורים במרילנד, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 10%. בחודש פברואר 2017 נמכרו כל מתחמי המגורים תמורת 247 מיליוני דולר.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

חברות כלולות של מנורה ביטוח: (המשך)

5) בחודש ינואר 2012 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 47.2% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה חוות שרתים באטלנטה, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 14.5%. בחודש דצמבר 2017 נמכרה חוות השרתים תמורת 155 מיליוני דולר.

6) בחודש ספטמבר 2012 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 30% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה בניין משרדים בניו יורק, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 7%.

7) בחודש יוני 2012 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 48% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה שלושה מרכזים מסחריים בגרמניה. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 12.5%.

8) בחודש פברואר 2013 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 42.5% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה שני מתחמי מגורים בפלורידה, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 7.5%.

9) בחודש יוני 2013 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 40% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה בניין משרדים בניו ג'רזי, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 6.67%.

10) בחודש דצמבר 2013 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה) ושומרה ביטוח, 40% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה תשעה מתחמי מגורים בטקסס, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 6.9%. בחודשים פברואר ומרס 2016 נמכרו שני מתחמי מגורים תמורת סך של 56 מיליוני דולר. בחודש יולי 2017 נמכרו שני מתחמי מגורים נוספים תמורת 52 מיליוני דולר. בחודש אוגוסט 2018 נמכרו יתרת מתחמי המגורים תמורת 194 מיליוני דולר.

11) בחודש מרס 2014 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 41.6% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה מתחם מגורים בקנטקי, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 7.19%.

12) בחודש מאי 2014 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה) ושומרה ביטוח, 85% מזכויות בחברה אשר בבעלותה מבנה משרדים באוטרכט, הולנד. שיעור החזקת מנורה ביטוח בחברה זו באמצעות תיק הנוסטרו הינו 4.5%.

13) בחודש מאי 2014 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה), 42.5% מזכויות בשותפות אשר בבעלותה שני מתחמי מגורים בטקסס, ארה"ב. שיעור החזקת מנורה ביטוח בשותפות באמצעות תיק הנוסטרו הינו 7.5%.

14) בחודשים אוקטובר ונובמבר 2014 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה) ושומרה ביטוח, כ- 99.3% מזכויות בחברה אשר בבעלותה שני בנייני משרדים בערים האג והארלם הולנד. שיעור החזקת מנורה ביטוח בחברה זו באמצעות תיק הנוסטרו הינו כ- 5.6%.

15) בחודש יולי 2018 רכשה מנורה ביטוח ביחד עם קרן הפנסיה מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה) ושומרה ביטוח, 94% מזכויות בחברה אשר בבעלותה בניין משרדים בוורשה, פולין. שיעור החזקת מנורה ביטוח באמצעות תיק הנוסטרו הינו 4.4%. בקבלת החלטות מהותיות בעיסקה נדרשת הסכמת מנורה ביטוח. בשל האמור לעיל ועל אף ששיעור החזקת החברה נמוך מ- 20%, לחברה השפעה מהותית, ובהתאם לכך הציגה את השקעתה לפי שיטת השווי המאזני.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

השקעות של שומרה ביטוח:

		בהון המונפק וברווחים	
		ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	הערה	באחוזים	
Gaia Houston Portfolio, LLC	10) לעיל	2.8	2.8
MMZ Properties B.V.	12) לעיל	2.5	2.5
MMZ Properties Alaska Haarlem B.V.	14) לעיל	2.9	2.9
City Center Mengot sp. Z o.o	15) לעיל	2.2	-

חברות כלולות של החברה:

	בהון המונפק וברווחים	
	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	באחוזים	
אמפא קפיטל בע"מ (1) (2)	47.63	30
אי.אר.אן. ישראל בע"מ (3)	40	40

(1) בחודש ינואר 2016, נחתם הסכם בין החברה לבין אמפא קפיטל בע"מ (להלן: "אמפא קפיטל") וחברת אם שלה חברת השקעות לפיתוח התעשיה לישראל בע"מ (להלן: "המוכרת") בדבר רכישה והקצאה של 30% ממניות אמפא קפיטל מהמוכרת וזאת בתמורה לסכום של כ- 63.5 מיליוני ש"ח, וכן אופציות לרכישה והקצאה של 10% נוספים של מניות אמפא קפיטל בתנאים כמפורט בהסכם (להלן: "ההסכם"). אופציות הרכש יעמדו בתוקפן למשך תקופה של 180 ימים שתחילתה לאחר חלוף 3 שנים ממועד ההשלמה, בכפוף לזכותה של החברה להקדים את מימוש אופציות הרכש במקרים מסוימים כקבוע בהסכם. תוספת המימוש בגין האופציה נקבעה בהתאם למכפלת הרווח הנקי של אמפא קפיטל בשנת 2018. בחודש פברואר 2016, ועם קבלת אישור הממונה על הגבלים עסקיים כנדרש, הושלמה העסקה האמורה. למועד הרכישה בוצעה הערכת שווי על ידי מעריך שווי בלתי תלוי.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

חברות כלולות של החברה: (המשך)

(2) ביום 5 בפברואר 2018 נחתם הסכם בין החברה ובין המוכרת כאמור בסעיף (1) לעיל והמנכ"ל של אמפא קפיטל ("המנכ"ל"), בקשר עם עסקה לרכישת חלק נוסף ממניות אמפא קפיטל אשר הושלמה באותו מועד (להלן: "ההסכם"). בין היתר נכללו בהסכם ההוראות הבאות:

א) במועד חתימת ההסכם רכשה החברה מהמוכרת ומהמנכ"ל מניות באמפא קפיטל בשיעור כולל של כ-17.63% מהון המניות של אמפא קפיטל, וזאת בתמורה לסכום של כ-48.2 מיליוני ש"ח (להלן: "סכום התמורה"). סכום התמורה מתבסס בעיקרו על שווי לאמפא קפיטל בסך של 270 מיליוני ש"ח והוא כפוף להתאמת מחיר מסויימת (בהתבסס על התוצאות הכספיות של אמפא קפיטל לשנת 2018) זאת כקבוע בהסכם. האופציה לרכישת 10% שהיתה קיימת לחברה טרם ההסכם בוטלה.

ב) החברה העניקה למנכ"ל אמפא קפיטל אופציית Put (להלן: "אופציית המכר") למכור לחברה מניות נוספות באמפא קפיטל בשיעור של כ-0.75% מהון המניות של אמפא קפיטל, זאת במהלך תקופה של 12 חודשים החל מיום 1 בינואר, 2020 (כאשר תקופה זו יכול שתוקדם בכפוף לקרות אירועים מסויימים כקבוע בהסכם), וזאת בתמורה למחיר מימוש המתבסס על שווי אמפא קפיטל שייגזר מהתוצאות הכספיות שלה כפי שיהיו בשנה שתקדם למועד מימוש אופציית המכר ואשר לא יפחת מסך של 1.7 מיליוני ש"ח (בכפוף להתאמות מסויימות).

ג) בנוסף, במסגרת ההסכם נקבעו הוראות לגבי העמדת מימון לאמפא קפיטל על ידי החברה ו/או גורמים מטעמה במהלך התקופה שהחל ממועד חתימת ההסכם ועד ליום 31 בדצמבר, 2025 בסך כולל מצטבר של כ-200 מיליון ש"ח, וזאת בדרך של הנפקת כתבי התחייבות נדחים ובדרך של העמדת הלוואות והכל בתנאים מסויימים כקבוע בהסכם.

(3) ביום 12 בינואר, 2017 הושלמה עסקת הרכישה של 40% ממניות אי.אר.אן. ישראל בע"מ (להלן: "אי.אר.אן"), שעיקר עיסוקה במתן התחייבויות לפרעון אמצעי תשלום, תמורת כ- 100 מיליוני ש"ח. סכום התמורה כפוף להתאמות מחיר מסוימות (בהתבסס על נתוניה הכספיים של אי.אר.אן לשנים 2017 ו-2018), ככל שתהיינה, זאת כקבוע בהסכם. בנוסף, במועד ההשלמה העמידו בעלי המניות של אי.אר.אן הלוואות בעלים באופן יחסי לשיעור החזקותיהן באי.אר.אן של כ- 32 מיליוני ש"ח (חלקה של החברה כ- 14 מיליוני ש"ח). כמו כן הוקנתה לחברה אופציית Call (להלן: "אופציית הרכש") לרכוש מניות נוספות באי.אר.אן בשיעור של 10% מהון המניות של אי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש שייגזר מרווחיותה של אי.אר.אן בתקופה שתקדם למועד מימוש אופציית הרכש. אופציית הרכש תעמוד בתוקפה למשך תקופה של 12 חודשים שתחילתה ביום 25 בפברואר, 2022, או במועד מוקדם יותר במקרה של התקיימות אירועים מסוימים כקבוע בהסכם. אם וככל שהחברה תממש את אופציית הרכש, תקנה החברה למוכרת אופציית Put (להלן: "אופציית המכר של המוכרת") למכור לחברה את כל מניות המוכרת באי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש שייקבע בהתאם להערכות שווי של אי.אר.אן שייערכו למטרה זו. אופציית המכר של המוכרת תעמוד בתוקפה למשך תקופה של 36 חודשים שתחילתה במועד השלמת מימוש אופציית הרכש. בנוסף, המוכרת הקנתה לחברה אופציית Put (להלן: "אופציית המכר של החברה") למכור למוכרת את כל מניות החברה באי.אר.אן, וזאת בתמורה למחיר מימוש בהתאם להערכות שווי שייערכו למטרה זו בהפחתה מסוימת.

אופציית המכר של החברה תעמוד בתוקפה החל ממועד ההשלמה ועד ליום 25 בפברואר, 2023, ובלבד שעד לאותו מועד, החברה לא מימשה את אופציית הרכש. האופציות הכלולות בהסכם הרכש נמדדו לתקופת הדוח בהתאם לשווין ההוגן על ידי מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי.

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות כלולות (המשך)

ג. פירוט שיעורי ההחזקה ופרטים נוספים (המשך)

חברות כלולות של החברה: (המשך)

(3) המשך

במסגרת ההסכם נקבעו הוראות לגבי ההסדרים בין הצדדים בהתייחס למסכת היחסים המשפטיים ביניהם במעמדן של בעלי מניות באי.אר.אן לאחר מועד ההשלמה, ובכלל זה, ההסדרים הבאים: הגבלת מכירת מניות באי.אר.אן לצד שלישי עד למועד השלמת מימוש אופציית הרכש, מתן זכות סירוב ראשונה, מתן זכות הצטרפות לחברה (והחל ממועד השלמת מימוש אופציית הרכש, ככל שתמומש), מתן זכות קדימה לחברה ולמוכרת בהקצאת זכויות, הוראות לעניין השקעה, מינוי דירקטורים (כאשר החל ממועד השלמת מימוש אופציית הרכש, ככל שתמומש, ימונה דירקטור נוסף מטעם החברה באופן שיקנה לה רוב בדירקטוריון), הצבעה בנושאים מסוימים, מדיניות חלוקת רווחים, הוראות לעניין דיווחים וממשל תאגידי והוראות לעניין עיסוקי הצדדים. בנוסף, נקבעו בהסכם הוראות לעניין זכות החברה לקבלת שיפוי בתנאים מסוימים, כקבוע בהסכם.

למועד הרכישה בוצעה הערכת שווי על ידי מעריך שווי בלתי תלוי.

ד. סכום הדיבידנד שהתקבל מחברות כלולות בשנת הדוח עמד על סך 20,670 אלפי ש"ח (אשתקד 34,918 אלפי ש"ח).

באור 7: - השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

חברות מאוחדות

ה. פרטים בדבר חברות מאוחדות של החברה

	ליום 31 בדצמבר, 2018						
	שיעור ההחזקה			היקף השקעה			
	מניות המקנות זכויות הצבעה	מניות המקנות זכויות לרווחים	מדינת התאגדות	בהון	בהלוואות	בשטרי הון	
				באלפי ש"ח			
חברות המאוחדות על-ידי החברה							
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	1,645,935	-	270,953	
מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ - חברה מנהלת	100.00%	100.00%	ישראל	833,619	-	-	
שומרה חברה לביטוח בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	547,220	-	-	*)
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	(51,429)	80,434	71,945	
מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	(54,988)	209,560	-	
נחלת מנורה חברה לשיכון ופיתוח (1950) בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	13,014	-	-	
מנורה מבטחים משלמת בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	95	-	-	

	ליום 31 בדצמבר, 2017						
	שיעור ההחזקה			היקף השקעה			
	מניות המקנות זכויות הצבעה	מניות המקנות זכויות לרווחים	מדינת התאגדות	בהון	בהלוואות	בשטרי הון	
				באלפי ש"ח			
חברות המאוחדות על-ידי החברה							
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	1,699,430	-	267,987	
מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ - חברה מנהלת	100.00%	100.00%	ישראל	811,099	-	-	
שומרה חברה לביטוח בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	476,466	-	36,689	*)
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	(39,091)	159,301	10,795	
מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	(41,466)	180,670	-	
נחלת מנורה חברה לשיכון ופיתוח (1950) בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	12,991	-	-	
מנורה מבטחים משלמת בע"מ	100.00%	100.00%	ישראל	(193)	575	-	

*) בחודש יוני 2018 ביצעה שומרה חברה לביטוח בע"מ פרעון מוקדם של שטרי הון שהונפקו לחברה.

ו. סכום הדיבידנד שהתקבל בשנת הדוח מחברות מאוחדות עמד על סך 150,000 אלפי ש"ח (אשתקד - 65,000 אלפי ש"ח), לפרטים נוספים ראה באור 114'.

באור 8: - נדל"ן להשקעה - לרבות נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה

א. תנועה:

	עבור חוזים תלויי תשואה		אחר	
	2018	2017	2018	2017 (*)
	אלפי ש"ח			
יתרה ליום 1 בינואר	76,818	76,211	320,349	280,572
תוספות במשך השנה				
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	630	562	990	409
העברה מרכוש קבוע	-	-	168,580	-
	630	562	169,570	409
גריעות במהלך השנה				
מימושים	8,926	-	4,893	-
העברה לרכוש קבוע	-	-	-	3,275
סה"כ גריעות	8,926	-	4,893	3,275
התאמת שווי הוגן	1,913	45	9,535	42,643
יתרה ליום 31 בדצמבר	70,435	76,818	494,561	320,349

(*) מתוכו סך של 76,000 אלפי ש"ח סווג כנדל"ן להשקעה מיועד למכירה, ראה באור 39 ד' להלן.

ב. מדידת השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה נמדד על בסיס השווי ההוגן כפי שנקבע בהערכת שווי שבוצעה על ידי מעריכי שווי חיצוניים בלתי תלויים שהינם בעלי כישורים מקצועיים מוכרים וניסיון רב בנוגע למיקום וסוג הנדל"ן שהוערך. השווי ההוגן נקבע בהתבסס על עסקאות שנערכו לאחרונה בשוק ביחס לנדל"ן דומה ובמיקום דומה לזה של הנדל"ן שבבעלות הקבוצה, וכן בהתבסס על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים מהנכס. באמידת תזרימי המזומנים הובא בחשבון הסיכון המובנה שלהם, והם מהוונים בשיעור תשואה המשקף את הסיכונים הגלומים בתזרימי המזומנים, אשר נקבע בהתחשב בתשואה המקובלת בשוק המקרקעין, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הנכס ורמת הסיכון של ההכנסות הצפויות ממנו.

1) להלן פירוט ההנחות, הגורמים והשיקולים ששימשו בהערכות השווי

א) בנכסים שהוערכו על פי גישת ההשוואה

מיקום הנכס, גילו ומצבו הפיזי, שטחו, רמת הפיתוח באזור בו הוא ממוקם, ייעודו, מחירי שוק הנדל"ן ורמת הדרישה באותו אזור לנכסים מסוג דומה, מצב הזכויות והמצב התכנוני של הנכס, הרקע המשפטי, המצב הכלכלי בארץ ובעולם, ובנכסים מסחריים גם שיטת יחס ברוטו נטו.

ב) בנכסים שהוערכו על פי גישת ההכנסה

	על בסיס ממוצעים משוקללים	
	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
דמי שכירות חודשיים ממוצעים למ"ר בש"ח	79	102
תשואה על הנכס ב- %	7.40	7.55
שטחים פנויים להשכרה ב- %	1.24	4.41

באור 8: - נדל"ן להשקעה - לרבות נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. מדידת השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה (המשך)

2) להלן מדרג השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה:

31 בדצמבר, 2018		
רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח	
-	564,996	564,996

31 בדצמבר, 2017		
רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח	
-	397,167	397,167

3) התאמה בגין מדידת השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה (רמה 3 במדרג השווי ההוגן)

	קרקע פנויה	מרכזי קניות	מבני משרדים	בית מלון *)	סך הכל
	אלפי ש"ח				
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	131,620	114,260	110,903	-	356,783
מדידה מחדש שהוכרה ברווח או הפסד	34,762	67	7,858	-	42,687
העברה לרכוש קבוע	-	-	(3,275)	-	(3,275)
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	118	843	11	-	972
יתרה ליום 31 בדצמבר , 2017	166,500	115,170	115,497	-	397,167
מדידה מחדש שהוכרה ברווח או הפסד	4,748	2,868	(5,521)	9,353	11,448
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	552	944	49	75	1,620
העברה מרכוש קבוע	-	-	67,884	100,696	168,580
מימושים	-	(13,382)	(437)	-	(13,819)
מיונים	-	-	(4,325)	4,325	-
יתרה ליום 31 בדצמבר , 2018	171,800	105,600	173,147	114,449	564,996

*) בחודש יולי 2018 חתמה חברה נכדה של החברה, על הסכם שכירות עם רוטשילד יבנה מלונות בוטיק בע"מ (להלן: השוכרת) להשכרת השטח שבבעלות החברה הנכדה באלנבי 115 בתל אביב, ואשר שימשו בעבר כמשרדי מנורה ביטוח, לתקופה של עשר שנים עם אופציה להארכה לשלוש תקופות נוספות בנות חמש שנים כל אחת. בכוונת השוכרת להקים בית מלון בשטח המושכר.

ג. באשר להתקשרויות המתייחסות לחכירה של נדל"ן להשקעה, ראה באור 38 ד'.

באור 9: - חייבים ויתרות חובה

א. ההרכב:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
הכנסות לקבל	121,656	104,238
מוסדות ורשויות ממשלתיות	1,893	19,208
חייבים בגין עיסקאות פיננסיות	131,871	114,966
הוצאות מראש	37,197	41,399
חברות ביטוח ותווכני ביטוח	36,002	30,086
סוכני ביטוח	15,166	16,992
פקדון בנאמנות בחברת ניהול התיקים	-	201
חברות קשורות	7,079	8,170
קרנות פנסיה	15,881	13,952
אחרים	22,602	18,522
הפרשה לחובות מסופקים	(8,498)	(12,465)
סה"כ חייבים ויתרות חובה	380,849	355,269

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים:

	2018	2017
	אלפי ש"ח	
יתרה ליום 1 בינואר	12,465	19,587
שינוי בהפרשה - נזקף לרווח או הפסד	(3,967)	(7,122)
יתרה ליום 31 בדצמבר	8,498	12,465

באור 10: - פרמיות לגבייה

א. ההרכב:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
פרמיות לגבייה *)	793,187	800,352
הפרשה לחובות מסופקים	(14,506)	(13,521)
סה"כ פרמיות לגבייה	778,681	786,831
*) כולל המחאות לגבייה והוראות קבע	203,114	249,406

לגילוי בדבר תנאי ההצמדה של הפרמיה לגביה, ראה באור 36(2)ד'.

ב. גיול:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
פרמיות לגבייה שערכן לא נפגם		
ללא פיגור	632,665	638,046
בפיגור*) :		
מתחת ל- 90 ימים	39,070	45,973
בין 90 ל- 180 ימים	53,013	46,357
מעל 180 ימים	40,783	42,518
סה"כ פרמיות לגבייה שערכן לא נפגם	765,531	772,894
פרמיות לגבייה שערכן נפגם	13,150	13,937
סה"כ פרמיות לגבייה	778,681	786,831

*) כולל סכום של 58,843 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 - 42,733 אלפי ש"ח) חובות בפיגור במגזר ביטוח חיים. חובות אלה מגובים בעיקרם בערך הפידיון של הפוליסה.

ג. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים בגין הפרמיות לגבייה:

	2018	2017
	אלפי ש"ח	
יתרה ליום 1 בינואר	13,521	12,488
שינוי בהפרשה - נזקף לרווח או הפסד	985	1,033
יתרה ליום 31 בדצמבר	14,506	13,521

באור 11: - השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

א. להלן פירוט הנכסים:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נדל"ן להשקעה	70,435	76,818
השקעות פיננסיות:		
נכסי חוב סחירים	9,122,493	7,683,089
נכסי חוב שאינם סחירים *)	4,254,491	4,236,327
מניות	5,792,166	5,352,575
השקעות פיננסיות אחרות **)	5,991,345	5,487,494
סך הכל השקעות פיננסיות	25,160,495	22,759,485
מזומנים ושווי מזומנים	1,579,433	2,332,089
אחר	298,360	222,926
סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה	27,108,723	25,391,318
*) כולל נכסי חוב שאינם סחירים שנמדדו לפי עלות מופחתת (ראה באור 2.ח.4.א))	547,446	498,066
השווי ההוגן של נכסי החוב כאמור	595,753	568,072

מידע נוסף בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה ראה באור 36(7) בדבר ניהול סיכונים.

**) השקעות פיננסיות אחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

באור 11: - השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות

	ליום 31 בדצמבר, 2018			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
השקעות פיננסיות:				
נכסי חוב סחירים	7,506,406	1,616,087	-	9,122,493
נכסי חוב שאינם סחירים	-	3,680,663	26,382	3,707,045
מניות	5,687,171	28,426	76,569	5,792,166
השקעות פיננסיות אחרות	3,085,338	1,258,485	1,647,522	5,991,345
סה"כ	16,278,915	6,583,661	1,750,473	24,613,049
נכסי חוב שאינם סחירים אשר ניתן גילוי לשוויים ההוגן	-	595,753	-	595,753

	ליום 31 בדצמבר, 2017			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
השקעות פיננסיות:				
נכסי חוב סחירים	6,645,593	1,037,496	-	7,683,089
נכסי חוב שאינם סחירים	-	3,714,114	24,147	3,738,261
מניות	5,286,049	29,758	36,768	5,352,575
השקעות פיננסיות אחרות	2,777,566	1,395,001	1,314,927	5,487,494
סה"כ	14,709,208	6,176,369	1,375,842	22,261,419
נכסי חוב שאינם סחירים אשר ניתן גילוי לשוויים ההוגן	-	568,072	-	568,072

באור 11: - השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ג. התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן והמסווגים לרמה 3

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח			
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
	אלפי ש"ח			
	נכסי חוב שאינם סחירים	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר, 2018	24,147	36,768	1,314,927	1,375,842
סך הרווחים שהוכרו ברווח והפסד *)	712	7,393	158,069	166,174
רכישות	723	33,036	398,720	432,479
מכירות	(6,294)	-	(222,478)	(228,772)
פדיונות	(4,889)	(799)	(1,059)	(6,747)
העברות אל רמה 3	11,983	171	-	12,154
העברות מתוך רמה 3	-	-	(657)	(657)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	26,382	76,569	1,647,522	1,750,473
*) מתוכם - סך הרווחים (הפסדים) לתקופה שלא מומשו ושהוכרו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר, 2018	(1,303)	7,501	174,664	180,862

העברות אל רמה 3 ומתוך רמה 3 נובעות משינויים בטכניקות ההערכה של ניירות ערך.

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח			
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
	אלפי ש"ח			
	נכסי חוב שאינם סחירים	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	23,651	29,526	1,273,287	1,326,464
סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו ברווח והפסד *)	3,881	3,144	(46,181)	(39,156)
רכישות	185	10,559	359,787	370,531
מכירות	(1,336)	(6,461)	(206,377)	(214,174)
פדיונות	(2,184)	-	-	(2,184)
העברות אל רמה 3	924	-	2,751	3,675
העברות מתוך רמה 3	(974)	-	(68,340)	(69,314)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	24,147	36,768	1,314,927	1,375,842
*) מתוכם - סך הרווחים (הפסדים) לתקופה שלא מומשו ושהוכרו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר, 2017	2,815	52	(17,183)	(14,316)

העברות אל רמה 3 ומתוך רמה 3 נובעות משינויים בטכניקות ההערכה של ניירות ערך.

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות

א. ההרכב

		ליום 31 בדצמבר, 2018			
		נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סה"כ
	פירוט בסעיף	אלפי ש"ח			
נכסי חוב סחירים	ב	515,470	4,130,148	-	4,645,618
נכסי חוב שאינם סחירים	ג	-	-	12,116,304	12,116,304
מניות	ה	53,351	450,560	-	503,911
אחרות	ו	173,606	1,383,232	-	1,556,838
סה"כ		742,427	5,963,940	12,116,304	18,822,671

		ליום 31 בדצמבר, 2017			
		נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סה"כ
	פירוט בסעיף	אלפי ש"ח			
נכסי חוב סחירים	ב	411,381	4,166,748	-	4,578,129
נכסי חוב שאינם סחירים	ג	-	-	11,935,770	11,935,770
מניות	ה	58,427	315,979	-	374,406
אחרות	ו	293,205	1,299,143	-	1,592,348
סה"כ		763,013	5,781,870	11,935,770	18,480,653

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב סחירים

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
אגרות חוב ממשלתיות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	140,675	180,960
זמינות למכירה	2,024,793	2,594,288
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	2,165,468	2,775,248
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	333,407	214,431
זמינים למכירה	2,105,355	1,572,460
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	2,438,762	1,786,891
הניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	41,388	15,990
סך הכל נכסי חוב סחירים	4,645,618	4,578,129
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	7,437	3,454

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ג. נכסי חוב שאינם סחירים

	ליום 31 בדצמבר, 2018	
	ערך בספרים	שווי הוגן *)
	אלפי ש"ח	
אגרות חוב ממשלתיות		
מוצגות כהלוואות וחייבים:		
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל **)	6,824,094	8,758,662
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
מוצגים כהלוואות וחייבים, למעט פקדונות בבנקים	4,082,682	4,147,659
פקדונות בבנקים	1,209,528	1,331,431
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	5,292,210	5,479,090
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים	12,116,304	14,237,752
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	95,683	

	ליום 31 בדצמבר, 2017	
	ערך בספרים	שווי הוגן *)
	אלפי ש"ח	
אגרות חוב ממשלתיות		
מוצגות כהלוואות וחייבים:		
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל **)	6,781,872	8,913,501
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
מוצגים כהלוואות וחייבים, למעט פקדונות בבנקים	3,800,984	3,970,515
פקדונות בבנקים	1,352,914	1,528,572
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	5,153,898	5,499,087
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים	11,935,770	14,412,588
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	117,321	

*) לעניין שיעורי הריבית ששימשו לקביעת השווי ההוגן, ראה סעיף ז' להלן.

**) השווי ההוגן חושב על פי מועד הפרעון החוזי (הצפוי).

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ד. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אחוזים	
נכסי חוב סחירים		
בסיס הצמדה:		
צמוד מדד	1.30	0.38
שקלי	3.26	1.35
צמוד מט"ח	6.93	4.54
נכסי חוב שאינם סחירים		
בסיס הצמדה:		
צמוד מדד	4.59	4.60
שקלי	2.33	2.09
צמוד מט"ח	6.44	5.65

ה. מניות

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	48,566	54,113
זמינות למכירה	397,467	296,004
סך הכל מניות סחירות	446,033	350,117
שאינן סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	4,785	4,314
זמינות למכירה	53,093	19,975
סך הכל מניות שאינן סחירות	57,878	24,289
סך הכל מניות	503,911	374,406
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	57,716	31,509

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. אחרות

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	74,099	187,967
זמינות למכירה	899,105	1,027,053
מכשירים נגזרים *)	211	305
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות	973,415	1,215,325
שאינן סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	78,867	83,679
זמינות למכירה	484,127	272,090
מכשירים נגזרים *)	20,429	21,254
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות	583,423	377,023
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	1,556,838	1,592,348
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	42,464	41,352

השקעות פיננסיות המסווגות לאחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

לעניין התחייבויות להשקעה בקרנות השקעה, ראה באור 38 ג' (2) להלן.

*) להלן סכום החשיפה, נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות הפיננסיות שנעשו לתאריך הדוח הכספי:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מניות	1,128	2,117
מטבע חוץ	(72,023)	(1,195,253)
ריבית	(32,472)	(69,799)
מדד	1,526,834	597,298

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ז. השיטות וההנחות ששימשו בקביעת השווי ההוגן

1) נכסי חוב שאינם סחירים

השווי ההוגן של השקעות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסים מוסדרים, נקבע על ידי מחירי השוק בתאריך הדיווח. בגין השקעות שלהן אין שוק פעיל, השווי נקבע כדלהלן:

השווי ההוגן של נכסי חוב שאינם סחירים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד וכן של נכסי חוב פיננסים שאינם סחירים, אשר מידע לגבי השווי ההוגן שלהם ניתן לצרכי באור בלבד, נקבעים באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם. שיעורי ההיוון מתבססים בעיקרם על התשואות של אגרות חוב ממשלתיות והמרווחים של אגרות חוב קונצרניות, כפי שנמדדו בבורסה לני"ע בתל אביב.

ציטוטי המחירים ושיעורי הריבית ששימשו להיוון נקבעים על ידי חברה שזכתה במכרז, שפורסם על ידי משרד האוצר, להקמה ולתפעול של מאגר ציטוטי מחירים ושיעורי ריבית לגופים מוסדיים.

להלן שיעורי הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	באחוזים	
עבור נכסי חוב שאינם סחירים בארץ לפי דירוג *):		
AA ומעלה	0.5	0.1
BBB עד A	2.9	1.7
לא מדורג	3.3	3.7

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות", "מדרוג" ודירוג פנימי. נתוני חברת מדרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

2) מניות לא סחירות

השווי ההוגן של ההשקעה במניות לא סחירות הוערך על ידי מעריך שווי חיצוני באמצעות מודל DCF.

3) נגזרים

השווי ההוגן של חוזי אקדמה נאמד על בסיס היוון ההפרש בין מחיר ה- FORWARD הנקוב בחוזה לבין מחיר ה- FORWARD הנוכחי, תוך שימוש בשיעורי ריבית מתאימים. השווי ההוגן של כתבי אופציות נקבע בהתאם למודל בלק ושולס או על פי הערכת שווי. השווי ההוגן של חוזים להחלפות ריבית ומטבע נאמד על בסיס מודל כלכלי המבוסס על היוון אומדן תזרימי המזומנים העתידיים תוך שימוש בשיעורי ריבית אשר נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוטים של שערי ריבית. השווי ההוגן של מכשירים מורכבים נקבע על פי ציטוט המתקבל ממנהל המכשיר המורכב.

4) קרנות השקעה

השווי ההוגן של קרנות ההשקעה נקבע על פי ערך נכסי נקי (N.A.V.) בהתבסס על הדוחות הכספיים של הקרנות ומדיווחים המתקבלים מהקרנות.

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ח. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות

היתרה בדוחות הכספיים של מזומנים, פרמיות לגביה, לקוחות, חייבים ויתרות חובה ונכסי מיסים שוטפים, תואמת או קרובה לשווי ההוגן שלהם.

	ליום 31 בדצמבר, 2018			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נכסי חוב סחירים	4,031,055	614,563	-	4,645,618
מניות	444,584	1,449	57,878	503,911
אחרות	563,184	461,759	531,895	1,556,838
סה"כ	5,038,823	1,077,771	589,773	6,706,367
נכסי חוב שאינם סחירים אשר ניתן גילוי לשוויים ההוגן (סעיף ג' לעיל)	-	14,198,175	39,577	14,237,752

	ליום 31 בדצמבר, 2017			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נכסי חוב סחירים	4,127,487	450,642	-	4,578,129
מניות	349,973	144	24,289	374,406
אחרות	830,103	469,977	292,268	1,592,348
סה"כ	5,307,563	920,763	316,557	6,544,883
נכסי חוב שאינם סחירים אשר ניתן גילוי לשוויים ההוגן (סעיף ג' לעיל)	-	14,381,312	31,276	14,412,588

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ח. שווי הוגן של נכסים פיננסיים בחלוקה לרמות (המשך)

התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן והמסווגים לרמה 3

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח		
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסיים זמינים למכירה		
	מניות	אחרות	סה"כ
	אלפי ש"ח		
יתרה ליום 1 בינואר, 2018	24,289	292,268	316,557
סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו:			
ברווח והפסד *)	458	(3,073)	(2,615)
ברווח כולל אחר	4,705	46,577	51,282
רכישות	28,754	246,793	275,547
מכירות	-	(48,680)	(48,680)
פדיונות	(399)	(1,454)	(1,853)
העברות אל רמה 3	71	320	391
העברות מתוך רמה 3	-	(856)	(856)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	57,878	531,895	589,773
*) מתוכם - סך הרווחים (הפסדים) לתקופה שלא מומשו ושהוכרו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר, 2018	517	(84)	433

העברות אל רמה 3 ומתוך רמה 3 נובעות משינויים בטכניקות ההערכה של ניירות ערך.

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח		
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסיים זמינים למכירה		
	מניות	אחרות	סה"כ
	אלפי ש"ח		
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	17,054	257,942	274,996
סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו:			
ברווח והפסד *)	3,271	(2,485)	786
ברווח כולל אחר	(1,418)	4,064	2,646
רכישות	6,944	93,153	100,097
מכירות	(1,348)	(49,463)	(50,811)
פדיונות	(214)	-	(214)
העברות אל רמה 3	-	2,062	2,062
העברות מתוך רמה 3	-	(13,005)	(13,005)
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	24,289	292,268	316,557
*) מתוכם - סך הרווחים לתקופה שלא מומשו ושהוכרו ברווח והפסד בגין נכסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר, 2017	2,270	7,183	9,453

העברות אל רמה 3 ומתוך רמה 3 נובעות משינויים בטכניקות ההערכה של ניירות ערך.

באור 12: - השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ט. גיול השקעות בנכסי חוב פיננסיים לא סחירים:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נכסי חוב שערכם לא נפגם:		
אגרות חוב ממשלתיות	6,824,094	6,781,872
ללא פיגור	5,244,403	5,117,573
בפיגור (*):		
מתחת ל- 90 ימים	832	2,238
בין 90 ל- 180 ימים	36	-
מעל 180 ימים	7,362	2,811
סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם	12,076,727	11,904,494
נכסי חוב שערכם נפגם:		
נכסים שערכם נפגם, ברוטו	135,260	148,597
הפרשה להפסד	(95,683)	(117,321)
סך הכל נכסי חוב שערכם נפגם, נטו	39,577	31,276
סך הכל נכסי חוב לא סחירים	12,116,304	11,935,770

*) כולל הלוואות על פוליסות והלוואות משכנתא שכנגדן קיימים ערכי פדיון מלאים.

יצויין כי הסכומים שלעיל אינם מהווים את הסכום בפיגור בפועל אלא את יתרת החוב המעורבת בפיגור.

י. גילוי הנדרש בקשר לפטור הזמני מיישום IFRS 9

הטבלה שלהלן מציגה את השווי ההוגן של הנכסים הפיננסיים ליום 31 בדצמבר 2018 בחלוקה לשתי קבוצות:

- נכסים שעומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (לא כולל נכסים שמוחזקים למסחר או מנוהלים על בסיס שווי הוגן (להלן - קבוצה א')).
- כל יתר הנכסים הפיננסים (להלן - קבוצה ב').

	קבוצה א'	קבוצה ב'
	אלפי ש"ח	
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	25,160,495
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	-	1,579,433
השקעות פיננסיות אחרות - מניות	-	503,911
השקעות פיננסיות אחרות - אחרות	-	1,556,838
השקעות פיננסיות אחרות - נכסי חוב סחירים	4,320,464	325,154
השקעות פיננסיות אחרות - נכסי חוב שאינם סחירים	11,843,713	203,017
הלוואות לחברות כלולות	-	69,573
מזומנים ושווי מזומנים	93,674	504,297

באור 13: - מזומנים ושווי מזומנים

א. עבור חוזים תלויי תשואה:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מזומנים ופקדונות למשיכה מיידית	1,529,354	2,282,063
פקדונות לזמן קצר	50,079	50,026
מזומנים ושווי מזומנים	1,579,433	2,332,089

לתאריך הדיווח, המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ריבית בשיעור של 0.01% (אשתקד - זהה).

פקדונות לזמן קצר המופקדים בתאגידים הבנקאיים הינם לתקופות של עד שלושה חודשים. הפקדונות נושאים ריבית בשיעור ממוצע של 0.18% (אשתקד - 0.06%).

ב. אחרים:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מזומנים ופקדונות למשיכה מיידית:		
בש"ח	406,074	485,685
בדולר	85,065	49,948
במט"ח אחר	12,568	4,832
	503,707	540,465
פקדונות לזמן קצר - בש"ח	94,264	33,763
מזומנים ושווי מזומנים	597,971	574,228

לתאריך הדיווח, המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ריבית בשיעור של 0.01% (אשתקד - זהה).

פקדונות לזמן קצר המופקדים בתאגידים הבנקאיים הינם לתקופות של עד שלושה חודשים. הפקדונות נושאים ריבית בשיעור ממוצע של 0.21% (אשתקד - 0.01%).

לגילוי בדבר תנאי ההצמדה של מזומנים ושווי מזומנים, ראה באור 36(2)ד'.

באור 14: - הון ודרישות הון

א. הרכב הון המניות

	לימים 31 בדצמבר, 2017 ו- 2018	
	רשום	מונפק ונפרע
	מספר מניות (באלפים)	
מניות רגילות בנות 1 ש"ח ע.נ. כ"א	440,000	63,272

ב. זכויות הנלוות למניות

1. זכויות הצבעה באסיפה הכללית, זכות לדיבידנד, זכויות בפירוק החברה וזכות למינוי הדירקטורים בחברה.

2. סחירות בבורסה לניירות ערך בתל-אביב.

ג. דיבידנד

ביום 27 במרס, 2017 הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד בסך של 50 מיליוני ש"ח, המהווה כ- 0.79 ש"ח לכל 1 ש"ח ע.נ מההון המונפק והנפרע של החברה. הדיבידנד שולם ביום 19 באפריל 2017.

ביום 31 באוגוסט, 2017 הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד בסך של 50 מיליוני ש"ח, המהווה 0.79 ש"ח לכל מניה. הדיבידנד שולם ביום 18 בספטמבר 2017.

ביום 26 במרס, 2018 הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של כ- 50 מיליוני ש"ח, המהווים 0.79 ש"ח לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ.. הדיבידנד שולם ביום 12 באפריל 2018.

לפרטים בדבר דיבידנד שהוכרז לאחר תאריך הדיווח, ראה באור 40ב' להלן.

ד. קרנות הון אחרות

ההרכב - מיוחס לבעלי מניות החברה:

	לימים 31 בדצמבר 2017 ו- 2018
	אלפי ש"ח
הטבת מס בגין הענקת מניות למנכ"ל החברה	5,961
עסקה עם בעל שליטה	696
	6,657

קרן הון בגין עסקה עם בעל שליטה - קרן ההון מתייחסת לעסקה שבוצעה בין חברות מאוחדות של החברה. ההפרש בין השווי ההוגן לבין התמורה שנקבעה בעסקה נזקף לקרן ההון.

באור 14: - הון ודרישות הון (המשך)

ה. זכויות שאינן מקנות שליטה

הרכב זכויות שאינן מקנות שליטה בדוחות המאוחדים על המצב הכספי:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
החלק בשווי המאזני - כולל החלק ביתרות עודפי עלות מיוחסים	12,268	12,118

ו. מדיניות ודרישות ההון

1. מדיניות ההנהלה היא להחזיק בסיס הון איתן במטרה לשמר את יכולת הקבוצה להמשיך את פעילותה על מנת שתוכל להניב תשואה לבעלי מניותיה, וכן על מנת לתמוך בפעילות עסקית עתידית. מנורה ביטוח ושומרה ביטוח (להלן - חברות הביטוח המאוחדות) כפופות לדרישות הון הנקבעות על-ידי הממונה.

כחלק מתהליך יישום משטר סולבנסי, נדרשות חברות הביטוח המאוחדות לבצע תהליך הערכה עצמית של הסיכונים להם הן חשופות. דירקטוריוני חברות הביטוח המאוחדות נדרשים לקבוע הון יעד שישקף יחס כושר פירעון ראוי לדעתם לצורך חלוקת דיבידנד.

ביום 5 בפברואר, 2018 וביום 15 במרס, 2018 החליטו דירקטוריוני מנורה ביטוח ושומרה ביטוח, בהתאמה, על הון יעד לצורך חלוקת דיבידנד בהתאם לסעיף 1(א)(2) למכתב למנהלי חברות הביטוח, שפורסם ביום 1 באוקטובר 2017, על ידי הממונה, ואשר מטרתו יצירת כרית ביטחון כתנאי לחלוקת דיבידנד כאמור.

הון היעד אשר משמש ככרית ביטחון לחלוקת דיבידנד ונקבע על ידי דירקטוריוני מנורה ביטוח ושומרה ביטוח, הינו בשיעור של 110% ו- 102% מיחס כושר הפרעון הנדרש, בהתאמה, נכון ל-31 בדצמבר, 2017, בהתאם להוראות הסולבנסי החלות על חברות הביטוח, ללא התחשבות בהוראות המעבר אשר פורסמו על ידי הממונה לעניין זה (להלן: "הוראות המעבר").

יצוין, כי בהתאם להחלטה הנ"ל, הון היעד לצורך חלוקת דיבידנד ייבנה בהדרגה (בתוספת גידול שנתי בשיעור של כ- 0.7% במנורה ביטוח וכ- 0.86% בשומרה ביטוח) כך שמתום תקופת ההתאמה של הוראות הסולבנסי (בשנת 2024) ואילך, יעמוד על שיעור של 115% ו- 108% מיחס כושר הפרעון הנדרש, בהתאמה. מובהר כי אין ודאות כי חברות הביטוח המאוחדות תעמודנה ביחס כושר פירעון זה בכל נקודת זמן.

מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ (להלן - מבטחים פנסיה וגמל) ומנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל בע"מ (להלן - מנורה מהנדסים) מחויבות לעמוד בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופת גמל או קרן פנסיה), התשע"ב-2012 ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) (תיקון מס' 2), התשע"ב-2012.

באור 14: - הון ודרישות הון (המשך)

ו. מדיניות ודרישות הון (המשך)

2. משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II החל על חברות הביטוח המאוחדות

בחודש יוני 2017 פורסמו הוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי של חברות ביטוח מבוסס Solvency II (להלן - "חוזר סולבנסי") שנועדו לכונן משטר כושר פירעון חדש לחברות ביטוח בישראל. זאת, בהתבסס על הוראות דירקטיבה המכונה "Solvency II" (להלן - "הדירקטיבה"), שאומצה על ידי האיחוד האירופי ומיושמת החל מינואר 2016 בכל המדינות החברות בו.

הדירקטיבה כוללת בחינה מקיפה של סיכונים להם חשופות חברות ביטוח וסטנדרטים לניהולם ומדידתם, ומבוססת על שלושה נדבכים: נדבך ראשון כמותי שעניינו יחס כושר פירעון מבוסס סיכון, נדבך שני איכותי, הנוגע לתהליכי בקרה פנימיים, לניהול סיכונים, לממשל תאגידי ולתהליך הערכה עצמי של סיכונים וכושר פירעון (ORSA) ונדבך שלישי הנוגע לקידום משמעת שוק, גילוי ודיווח.

חוזר סולבנסי מבוסס על הנדבך הראשון, תוך התאמה לשוק המקומי והוא מיושם בישראל החל מיום 30 ביוני, 2017 על נתוני 31 בדצמבר, 2016.

יחס כושר פירעון מבוסס סיכון

יחס כושר פירעון מבוסס סיכון מחושב כיחס שבין ההון העצמי הכלכלי של חברת הביטוח לבין ההון הנדרש לכושר פירעון.

ההון העצמי הכלכלי נקבע כסיכום ההון העולה מהמאזן הכלכלי (ראה להלן) ומכשירי חוב הכוללים מנגנונים לספיגת הפסדים (הון רובד 1 נוסף, מכשיר הון רובד 2, הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני).
סעיפי המאזן הכלכלי מחושבים לפי שווי כלכלי, כאשר ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על בסיס הערכה מיטבית של מכלול התזרימים העתידיים הצפויים מהעסקים הקיימים, ללא מרווחי שמרנות, ובתוספת מרווח סיכון (Margin Risk) .

ההון הנדרש לכושר פירעון (SCR) נועד לאמוד את החשיפה של ההון העצמי הכלכלי לסדרת תרחישים שנקבעה בחוזר הסולבנסי המשקפים סיכונים ביטוחיים, סיכוני שוק ואשראי וכן סיכונים תיפעוליים.

חוזר סולבנסי כולל, בין היתר, הוראות מעבר בקשר לדרישות ההון כדלהלן:

א) עמידה בדרישות ההון (SCR)

ההון הנדרש לכושר פירעון של חברת ביטוח בתקופה שתחילתה ביום 30 ביוני, 2017 וסיומה ביום 31 בדצמבר 2024 (להלן - "**תקופת הפריסה**") יעלה בהדרגה, ב- 5% כל שנה, החל מ-60% מה-SCR ועד למלוא ה-SCR.

ב) דרישת הון מוקטנת על סוגים מסוימים של השקעות המוחזקות על ידי המבטח בכל מועד דיווח, כאשר דרישה זו תלך ותגדל באופן הדרגתי במשך 7 שנים, החל משנת 2017, עד שדרישת ההון בגין השקעות אלו תגיע לשיעורה המלא.

החוזר כולל מגבלות על הרכב הון עצמי לעניין SCR, כך ששיעור הרכיבים הכלולים בהון רובד 2 לא יעלה על 40% מה- SCR (בתקופת הפריסה - 50% מההון הנדרש לכושר פירעון בתקופת הפריסה).

באור 14: - הון ודרישות הון (המשך)

ו. מדיניות ודרישות הון (המשך)

2. משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II החל על חברות הביטוח המאוחדות (המשך)

הוראות גילוי ודיווח בקשר לדוח יחס כושר פירעון כלכלי לשנת 2017 ואילך
בחודש דצמבר 2017 פורסם חוזר "מבנה הגילוי הנדרש בדוח התקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II". בחודש אוגוסט 2018 נשלחו מכתבים למנהלי חברות הביטוח הכוללים הוראות והבהרות בקשר לחוזר זה. החוזר על הבהרותיו יכונה להלן "חוזר הגילוי".

בחוזר הגילוי נקבע, בין היתר, כי דוח יחס כושר פירעון כלכלי בגין נתוני 31 בדצמבר 2017 יפורסם באתר האינטרנט של החברה; בגין נתוני דצמבר 2018 עד 15 ביולי 2019 ובגין נתוני 30 ביוני 2019 יפורסם עד 31 בדצמבר 2019. מכאן ואילך יכלל דוח יחס כושר פירעון כלכלי בגין נתוני 31 בדצמבר ו-30 ביוני של כל שנה במסגרת הדוח התקופתי העוקב למועד החישוב. דוח יחס כושר פירעון כלכלי בגין נתוני 31 בדצמבר של כל שנה יבוקר בידי רואה החשבון המבקר של החברה וזאת החל מהדוח על נתוני דצמבר 2018. כמו כן החוזר כולל הוראות בקשר למבנה דוח יחס כושר פירעון כלכלי, אישורו על ידי האורגנים המתאימים בחברה, ביקורתו על ידי רואה החשבון המבקר של החברה ודרישות הגילוי לגביו.

הרכב הון עצמי

על פי חישוב שביצעו חברות הביטוח המאוחדות בהתבסס על הנתונים ליום 31 בדצמבר, 2017, נכון ליום 30 ביוני, 2018 למנורה ביטוח ולשומרה ביטוח עודף הון ללא התחשבות בהוראות המעבר.

החישוב שערכו חברות הביטוח המאוחדות כאמור, נבדק בהתאם לתקן הבטחת מהימנות בינלאומי ISAE 3400 - בדיקה של מידע כספי עתידי. תקן זה רלוונטי לביקורת חישובי הסולבנסי ואיננו מהווה חלק מתקני הביקורת החלים על דוחות כספיים. בדוח המיוחד של רואה החשבון המבקר מודגש כי התחזיות וההנחות מבוססות, בעיקרן על ניסיון העבר, כפי שעולה ממחקרים אקטוארים הנערכים מעת לעת. נוכח הרפורמות בשוק ההון, הביטוח והחיסכון והשינויים בסביבה הכלכלית, נתוני העבר אינם משקפים בהכרח את התוצאות העתידיות. המידע מתבסס לעיתים על הנחות לגבי אירועים עתידיים ופעולות ההנהלה שלא בהכרח יתממשו או שיתממשו באופן שונה מההנחות אשר שימשו בסיס למידע. כמו כן, התוצאות בפועל עלולות להיות שונות באופן מהותי מהמידע, מאחר והתרחישים המשולבים של אירועים עשויים להתממש באופן שונה מהותית מההנחות במידע.

למודל, במתכונתו הנוכחית, רגישות גבוהה מאוד לשינויים במשתני שוק ואחרים, ולפיכך מצב ההון המשתקף ממנו עשוי להיות תנודתי מאוד.

חישובי ההון הכלכלי הקיים וההון הנדרש ("חישוב ההון") מבוססים על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר, כפי שעולה ממחקרים אקטוארים הנערכים מעת לעת. נוכח הרפורמות בשוק ההון, הביטוח והחיסכון והשינויים בסביבה הכלכלית, נתוני העבר אינם משקפים בהכרח את התוצאות העתידיות.

כמו כן, קיימים גורמים המשפיעים מהותית על תוצאות הדיווח, שהטיפול בהם טרם נקבע סופית ונמצא בדיון בין הממונה לבין חברות הביטוח בישראל, כגון: אופן חישוב ריבית ההיוון, פעולות הנהלה בעת תרחיש קיצון וגורמים נוספים.

בהתאם לכל האמור לעיל, התוצאות יכולות להיות שונות באופן מהותי.

באור 14: - הון ודרישות הון (המשך)

ו. מדיניות ודרישות הון (המשך)

3. דיבידנד מחברות הביטוח

בהתאם למכתב שפרסמה הממונה, בחודש אוקטובר 2017 (להלן - המכתב), חברת ביטוח לא רשאית לחלק דיבידנד אלא אם לאחר ביצוע החלוקה יחס כושר פירעון לפי חוזר סולבנסי לא יפחת מהון יעד שקבע דירקטוריון החברה.

על חברת הביטוח למסור לממונה בתוך עשרים ימי עסקים ממועד החלוקה תחזית רווח שנתית של החברה לשנתיים העוקבות למועד חלוקת הדיבידנד; תכנית שרות חוב מעודכנת של החברה שאושרה על ידי דירקטוריון החברה, וכן תכנית שרות חוב מעודכנת של חברת האחזקות המחזיקה בחברה שאושרה על ידי דירקטוריון חברת האחזקות; תכנית ניהול הון שאושרה על ידי דירקטוריון החברה; פרוטוקול הדיון בדירקטוריון החברה בו אושרה חלוקת הדיבידנד, בצרוף חומר הרקע לדיון.

בחודש דצמבר 2017 קיבלו חברות הביטוח המאוחדות את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת רואה חשבון מבקר על יישום הוראות משטר הסולבנסי, בהתאם להוראות חוזר גילוי סולבנסי.

החישוב שערכו חברות הביטוח המאוחדות ליום 31 בדצמבר, 2017, המתבסס על תמהיל ההשקעות וההתחייבויות הביטוחיות לאותו יום, משקף יחס כושר פרעון כלכלי גבוה מיחס כושר הפרעון הנדרש על פי המכתב.

באור 14: - הון ודרישות הון (המשך)

ו. מדיניות ודרישות הון (המשך)

4. להלן נתונים בדבר ההון הנדרש והקיים של מבטחים פנסיה וגמל, בהתאם לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופת גמל או קרן פנסיה), התשע"ב - 2012 ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) תיקון מס' 2 התשע"ב - 2012 (להלן - תקנות ההון) והנחיות הממונה:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
הסכום הנדרש על פי תקנות ההון של חברות מנהלות	181,109	181,266
הון עצמי קיים	392,358	360,038
עודף	211,249	178,772
הסכום הנדרש כולל דרישות הון בגין:		
היקף נכסים מנוהלים	77,793	71,014
הוצאות שנתיות	104,031	100,957
תוספת בגין חברה מנהלת נשלטת (*)	-	10,000
הקלות בהתאם לחוזר הממונה	(715)	(705)
	181,109	181,266

(*) השלמת המיזוג של חברה לניהול קופת גמל מפעלית ליד קופת התגמולים לעובדים האקדמאיים של אוניברסיטת תל אביב (1965) בע"מ לתוך מבטחים פנסיה וגמל, הביאה להקטנה בסך של 10 מיליוני ש"ח של הסכום הנדרש על פי תקנות ההון.

5. דרישת ההון במנורה מהנדסים עומדת על סך של 10 מיליוני ש"ח. ליום 31 בדצמבר, 2018, ההון העצמי של מנורה מהנדסים מסתכם בכ- 12 מיליוני ש"ח ועודף ההון מסתכם בכ- 2 מיליון ש"ח. לאחר תאריך הדיווח, ביום 20 במרס, 2019 הכריז דירקטוריון מנורה מהנדסים על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של כ- 1.5 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם ביום 24 במרס, 2019.

6. ביום 26 במרס, 2018, הכריז דירקטוריון מנורה ביטוח על חלוקת דיבידנד לחברה בסך של 60 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם באותו יום.

7. ביום 27 במאי, 2018, הכריז דירקטוריון מבטחים פנסיה וגמל על חלוקת דיבידנד לחברה בסך של 50 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם ביום 31 במאי, 2018.

8. בחודש יוני 2018 ביצעה שומרה ביטוח פרעון מוקדם של שטרי הון שהונפקו לחברה בסך של כ- 38.5 מיליוני ש"ח, אשר היוו הון משני בשומרה לעניין דרישות ההון.

9. ביום 25 בנובמבר, 2018, הכריז דירקטוריון מבטחים פנסיה וגמל על חלוקת דיבידנד לחברה בסך של 40 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם ביום 26 בנובמבר, 2018.

באור 15: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה

	31 בדצמבר					
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	אלפי ש"ח					
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח:						
חוזי ביטוח	6,348,061	5,994,440	163,633	166,301	6,184,428	5,828,139
חוזי השקעה	4,773,700	4,702,732	-	-	4,773,700	4,702,732
	11,121,761	10,697,172	163,633	166,301	10,958,128	10,530,871
בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה	(7,678)	(7,486)	-	-	(7,678)	(7,486)
סך הכל ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	11,114,083	10,689,686	163,633	166,301	10,950,450	10,523,385
חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח בריאות	1,337,782	1,179,442	493,423	469,743	844,359	709,699
חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי	7,025,595	6,919,395	1,427,843	1,258,518	5,597,752	5,660,877
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	19,477,460	18,788,523	2,084,899	1,894,562	17,392,561	16,893,961

באור 16: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה

	31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	באלפי ש"ח					
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח:						
חוזי ביטוח	21,728,158	20,787,331	50,100	50,865	21,678,058	20,736,466
חוזי השקעה	4,900,990	4,558,766	-	-	4,900,990	4,558,766
	26,629,148	25,346,097	50,100	50,865	26,579,048	25,295,232
בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה	(70,195)	(70,200)	-	-	(70,195)	(70,200)
סך הכל ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	26,558,953	25,275,897	50,100	50,865	26,508,853	25,225,032
חוזי ביטוח הכלולים במגזר בריאות	77,144	63,831	21,257	22,031	55,887	41,800
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	26,636,097	25,339,728	71,357	72,896	26,564,740	25,266,832

בחוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים או צמודים לתשואה שמניבות השקעות מסויימות של מנורה ביטוח בניכוי דמי ניהול. חוזים אלה כוללים, בין היתר, תוכניות ביטוח המזכות/מחייבות את המבוטח בבונוס/מאלוס לפי תוצאות ההשקעות של תיק הפוליסות תלויות התשואה של מנורה ביטוח. בחוזי ביטוח שאינם תלויי תשואה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המבוטח אינם תלויים ברווח או ההפסד מההשקעות שביצעה מנורה ביטוח.

ההבחנה בין חוזים תלויי תשואה לבין חוזים שאינם תלויי תשואה נעשית ברמת הכיסוי הבודד, כך שישנן פוליסות ביטוח עם מספר כיסויים אשר חלקם תלויי תשואה וחלקם אינם תלויי תשואה.

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי:

א'1. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי סוגים:

	31 בדצמבר					
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	אלפי ש"ח					
ענף רכב חובה						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	325,395	351,984	65,308	51,050	260,087	300,934
הפרשה לפרמיה בחסר	24,693	6,595	14,124	(290)	10,569	6,885
תביעות תלויות	3,277,000	3,143,063	340,816	223,811	2,936,184	2,919,252
סך ענף רכב חובה (ראה ג'3 ו- ג'4 להלן)	3,627,088	3,501,642	420,248	274,571	3,206,840	3,227,071
ענפי חבויות						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	166,133	171,040	76,915	78,265	89,218	92,775
הפרשה לפרמיה בחסר	16,648	21,201	676	1,862	15,972	19,339
תביעות תלויות	1,451,373	1,436,522	381,437	405,236	1,069,936	1,031,286
סך ענפי חבויות	1,634,154	1,628,763	459,028	485,363	1,175,126	1,143,400
סך ענפי רכב חובה וחבויות (ראה ג'1 ו- ג'2 להלן)	5,261,242	5,130,405	879,276	759,934	4,381,966	4,370,471
ענפי רכוש ואחרים						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	909,426	956,350	175,738	165,893	733,688	790,457
הפרשה לפרמיה בחסר	6,358	13,293	3,111	1,814	3,247	11,479
תביעות תלויות	848,569	819,347	369,718	330,877	478,851	488,470
סך ענפי רכוש ואחרים (ראה ב' להלן)	1,764,353	1,788,990	548,567	498,584	1,215,786	1,290,406
סה"כ התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי	7,025,595	6,919,395	1,427,843	1,258,518	5,597,752	5,660,877
הוצאות רכישה נדחות:						
ענפי רכב חובה	30,903	36,796	17,451	13,852	13,452	22,944
ענפי חבויות	26,941	29,327	7,507	5,696	19,434	23,631
ענפי רכוש ואחרים	205,256	211,742	33,680	32,097	171,576	179,645
סך-הכל הוצאות רכישה נדחות	263,100	277,865	58,638	51,645	204,462	226,220
התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות:						
ענפי רכב חובה	3,596,185	3,464,846	402,797	260,719	3,193,388	3,204,127
ענפי חבויות	1,607,213	1,599,436	451,521	479,667	1,155,692	1,119,769
ענפי רכוש ואחרים	1,559,097	1,577,248	514,887	466,487	1,044,210	1,110,761
	6,762,495	6,641,530	1,369,205	1,206,873	5,393,290	5,434,657

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

א'2. התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי שיטות חישובן:

	31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	אלפי ש"ח					
הערכות אקטואריות:						
גב' קטי רזניק	37,838	30,993	33,555	28,579	4,283	2,414
גב' נעמה חשמונאי	5,081,334	4,856,563	880,349	704,211	4,200,985	4,152,352
מר ניר הרמתי	259,110	257,605	41,326	43,932	217,784	213,673
סה"כ הערכות אקטואריות	5,378,282	5,145,161	955,230	776,722	4,423,052	4,368,439
הפרשות על בסיס הערכות אחרות:						
הערכת מחלקת תביעות בגין התביעות התלויות הידועות	90,210	129,462	55,626	88,115	34,584	41,347
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	1,400,954	1,479,374	317,961	295,208	1,082,993	1,184,166
הערכות אחרות	156,149	165,398	99,026	98,473	57,123	66,925
	1,647,313	1,774,234	472,613	481,796	1,174,700	1,292,438
סה"כ ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי	7,025,595	6,919,395	1,427,843	1,258,518	5,597,752	5,660,877

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ב'. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות:

1. ענפי רכב חובה וחבויות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	אלפי ש"ח					
יתרה לתחילת השנה	5,064,282	4,828,888	740,386	660,985	4,323,896	4,167,903
עלות התביעות המצטברת בגין שנת חיתום שוטפת	1,036,619	1,058,128	252,546	198,023	784,073	860,105
שינוי ביתרות לתחילת שנה כתוצאה מהצמדה למדד ורווח השקעתי לפי הנחת ההיוון הגלומה בהתחייבויות	55,898	50,047	5,363	6,066	50,535	43,981
שינוי באומדן עלות התביעות המצטברת בגין שנות חיתום קודמות	(113,718)	(32,737)	(61,660)	(40,439)	(52,058)	7,702
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת	978,799	1,075,438	196,249	163,650	782,550	911,788
תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה:						
בגין שנת חיתום שוטפת	9,142	8,143	3,936	1,271	5,206	6,872
בגין שנות חיתום קודמות	830,541	831,901	78,381	82,978	752,160	748,923
סך תשלומים לתקופה	839,683	840,044	82,317	84,249	757,366	755,795
יתרה לסוף השנה	5,203,398	5,064,282	854,318	740,386	4,349,080	4,323,896

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.

2. עלות התביעות המצטברת (Ultimate) הינה: יתרת תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות בתוספת סך תשלומי התביעות כולל הוצאות ישירות ועקיפות לישוב תביעות.

3. התשלומים כוללים הוצאות עקיפות לישוב תביעות (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות החיתום.

4. השינוי באומדן עלות התביעות בגין שנות חיתום קודמות, כולל את השפעת תקנות ההיוון (ראה באור 6.36ב'5.א) ואת השפעת שחרור הצבירה בענפים בהם האקטואר אינו מחשב הפרשה בהתאם לנוהג המיטבי.

5. השינוי ביתרות לתחילת שנה כולל את השפעת השינוי בהיוון ההתחייבויות הביטוחיות והשינוי בשווי ההוגן של נכסים העומדים כנגד ההתחייבויות הביטוחיות.

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ב'. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזרי ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות (המשך):

2. ענפי רכוש ואחרים

	31 בדצמבר					
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	אלפי ש"ח					
יתרה לתחילת השנה	1,577,249	1,540,192	466,487	430,859	1,110,762	1,109,333
עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח	1,416,554	1,532,039	257,313	296,888	1,159,241	1,235,151
שינוי בעלות התביעות המצטברות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח	(12,939)	9,787	31,803	33,040	(44,742)	(23,253)
	1,403,615	1,541,826	289,116	329,928	1,114,499	1,211,898
תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה:						
בגין אירועים של שנת הדוח	907,361	977,485	108,938	127,282	798,423	850,203
בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח	467,033	529,867	141,337	167,471	325,696	362,396
סך תשלומים	1,374,394	1,507,352	250,275	294,753	1,124,119	1,212,599
שינוי בהפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, נטו מהוצאות רכישה נדחות	(40,438)	14,250	8,262	(3,396)	(48,700)	17,646
שינוי בהפרשה לפרמיה בחסר	(6,935)	(11,668)	1,297	3,849	(8,232)	(15,517)
יתרה לסוף השנה	1,559,097	1,577,248	514,887	466,487	1,044,210	1,110,761

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות בתוספת הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.

2. עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח כוללת את יתרת תביעות תלויות לסוף שנת הדוח בתוספת סך תשלומי התביעות בתקופת הדוח לרבות הוצאות ישירות ועקיפות לישוב תביעות.

3. תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה כוללים תשלומים בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח ובתוספת השינוי ביתרת תביעות תלויות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח.

4. התשלומים ליישוב תביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישובן (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות הנזק.

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'1. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפי ביטוח רכב חובה וחבויות ליום 31 בדצמבר, 2018

שנת חיתום	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	סה"כ
	אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2018 *)										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה	15,576	10,382	9,905	9,447	9,764	10,637	8,894	9,510	8,240	9,142	
לאחר שנתיים	82,567	64,570	63,933	66,073	75,179	71,344	69,267	68,331	64,776		
לאחר שלוש שנים	183,458	161,901	149,717	160,429	191,133	193,011	198,499	209,644			
לאחר ארבע שנים	265,909	258,870	249,515	270,403	325,842	344,927	348,462				
לאחר חמש שנים	348,387	332,479	326,646	363,224	464,550	463,804					
לאחר שש שנים	418,076	402,628	406,255	463,609	564,599						
לאחר שבע שנים	493,607	483,594	531,651	552,806							
לאחר שמונה שנים	549,694	529,090	593,603								
לאחר תשע שנים	580,181	597,304									
לאחר עשר שנים	599,501										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה: **)											
לאחר שנה ראשונה	832,414	772,156	792,564	863,092	948,947	1,039,673	968,365	1,118,025	1,064,822	1,031,174	
לאחר שנתיים	839,405	787,045	811,318	879,774	956,346	993,216	1,061,658	1,100,434	1,049,574		
לאחר שלוש שנים	855,562	810,408	833,561	902,747	950,298	1,028,287	1,089,506	1,125,032			
לאחר ארבע שנים	663,865	624,063	696,003	747,587	916,621	990,607	1,042,663				
לאחר חמש שנים	632,407	646,895	736,599	779,304	945,567	973,636					
לאחר שש שנים	654,302	641,401	758,435	809,424	937,955						
לאחר שבע שנים	643,479	691,260	758,355	815,198							
לאחר שמונה שנים	654,667	698,159	750,528								
לאחר תשע שנים	659,445	677,409									
לאחר עשר שנים	650,137										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה ***)	13,728	(53,346)	(54,525)	(67,611)	12,343	19,580	(74,298)	(7,007)	15,248		(195,888)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה באחוזים	2.07%	(8.55%)	(7.83%)	(9.04%)	1.30%	1.97%	(7.00%)	(0.64%)	1.45%		(2.50%)
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2018 לפני השפעת השינויים בעתודות	650,137	677,409	750,528	815,198	937,955	973,636	1,042,663	1,125,032	1,049,574	1,031,174	9,053,306
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018	599,501	597,304	593,603	552,806	564,599	463,804	348,462	209,644	64,776	9,142	4,003,641
סה"כ התחייבויות ביטוחיות	50,636	80,105	156,925	262,392	373,356	509,832	694,201	915,388	984,798	1,022,032	5,049,665
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2008											153,733
סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2018											5,203,398

*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

**) אומדן התביעות המצטברות כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

***) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שאינה כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות, נובע בעיקרו משינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי (ראה באור 2.ז'2)ד)4)) ומהשפעת תקנות ההיוון (ראה באור 6.36)ב'5.א להלן).

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'2. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענפי ביטוח רכב חובה וחבויות ליום 31 בדצמבר, 2018:

שנת חיתום	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	סה"כ
	אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2018 *)										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה	13,904	6,502	6,955	8,154	8,541	9,866	7,945	8,697	6,953	5,206	
לאחר שנתיים	77,628	49,224	56,679	61,630	69,938	68,857	66,785	65,884	55,726		
לאחר שלוש שנים	169,812	127,999	139,058	152,138	182,302	189,817	194,784	205,498			
לאחר ארבע שנים	247,530	195,082	230,010	258,371	310,684	333,206	341,624				
לאחר חמש שנים	324,368	250,356	300,522	344,828	439,710	452,052					
לאחר שש שנים	386,566	307,130	374,888	438,164	535,336						
לאחר שבע שנים	457,262	372,103	469,536	517,670							
לאחר שמונה שנים	507,419	407,845	524,042								
לאחר תשע שנים	537,201	438,473									
לאחר עשר שנים	553,379										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה: **)											
לאחר שנה ראשונה	719,084	573,978	692,186	745,423	826,867	932,020	876,745	1,021,864	864,950	779,261	
לאחר שנתיים	723,580	579,388	911,041	745,139	818,128	898,818	962,734	993,388	830,496		
לאחר שלוש שנים	739,373	597,487	720,354	766,666	817,592	922,233	997,748	1,028,572			
לאחר ארבע שנים	593,945	486,328	625,609	668,375	823,499	924,340	974,162				
לאחר חמש שנים	570,512	500,864	634,797	684,019	858,285	917,852					
לאחר שש שנים	592,325	492,607	641,607	710,959	858,190						
לאחר שבע שנים	587,586	510,879	651,010	725,052							
לאחר שמונה שנים	596,743	506,979	650,046								
לאחר תשע שנים	602,613	497,904									
לאחר עשר שנים	593,802										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה ***)	143	(11,576)	(24,437)	(56,677)	(40,598)	(19,034)	(97,417)	(6,708)	34,454		(221,850)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה באחוזים	0.02%	(2.38%)	(3.91%)	(8.48%)	(4.97%)	(2.12%)	(10.12%)	(0.68%)	4.15%		(3.24%)
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2018 לפני השפעת השינויים בעתודות	593,802	497,904	650,046	725,052	858,190	917,852	974,162	1,028,572	830,496	779,261	7,855,337
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018	553,379	438,473	524,042	517,670	535,336	452,052	341,624	205,498	55,726	5,206	3,629,006
סה"כ התחייבויות ביטוחיות	40,423	59,431	126,004	207,382	322,854	465,800	632,538	823,074	774,770	774,055	4,226,331
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2008											122,752
סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2018											4,349,083

*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

**) אומדן התביעות המצטברות כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

***) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שאינה כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות, נובע בעיקרו משינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי (ראה באור 2.ז'2)ד)4)) ומהשפעת תקנות ההיוון (ראה באור 6.36)ב'5.א להלן).

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'3. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפי ביטוח רכב חובה ליום 31 בדצמבר, 2018:

שנת חיתום	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	סה"כ
	אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2018 *)										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה	11,909	5,068	4,385	4,875	5,769	7,076	4,970	5,116	4,568	5,489	
לאחר שנתיים	68,293	50,205	45,820	50,319	59,446	57,641	53,492	55,314	47,504		
לאחר שלוש שנים	151,267	135,367	114,839	130,490	159,696	160,228	166,999	182,286			
לאחר ארבע שנים	215,763	217,599	191,801	222,017	275,396	280,945	296,913				
לאחר חמש שנים	276,620	271,981	249,488	294,763	385,520	374,715					
לאחר שש שנים	322,696	324,264	310,047	373,839	462,970						
לאחר שבע שנים	381,634	391,395	388,207	442,201							
לאחר שמונה שנים	428,571	427,296	435,792								
לאחר תשע שנים	448,193	452,315									
לאחר עשר שנים	460,240										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה **)	606,579	563,775	586,597	631,714	691,797	729,596	692,185	822,352	770,374	755,894	
לאחר שנתיים	627,910	576,952	606,780	644,465	704,698	695,041	769,003	811,829	763,207		
לאחר שלוש שנים	641,439	595,498	620,741	660,965	689,289	724,720	788,372	844,753			
לאחר ארבע שנים	529,952	502,644	522,390	544,437	698,873	722,095	786,172				
לאחר חמש שנים	495,701	505,412	517,243	569,992	711,146	710,024					
לאחר שש שנים	504,077	496,212	517,985	594,504	707,884						
לאחר שבע שנים	493,576	509,286	518,622	592,619							
לאחר שמונה שנים	493,322	502,731	517,187								
לאחר תשע שנים	494,914	492,071									
לאחר עשר שנים	484,050										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה ***)	45,902	10,573	5,203	(48,182)	(18,595)	(14,983)	(93,987)	(22,401)	7,167		(129,303)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה באחוזים	8.66%	2.10%	1.00%	(8.85%)	(2.70%)	(2.16%)	(12.22%)	(2.76%)	0.94%		(2.24%)
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2018 לפני השפעת השינויים בעתודות	484,050	492,071	517,187	592,619	707,884	710,024	786,172	844,753	763,207	755,894	6,653,861
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018	460,240	452,315	435,792	442,201	462,970	374,715	296,913	182,286	47,504	5,489	3,160,425
סה"כ התחייבויות ביטוחיות	23,810	39,756	81,395	150,418	244,914	335,309	489,259	662,467	715,703	750,405	3,493,436
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2008											102,749
סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2018											3,596,185

*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

**) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

***) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שאינה כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות, נובע בעיקרו משינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי (ראה באור 2.ז'2)ד)4)) ומהשפעת תקנות ההיוון (ראה באור 6.36)ב'5.א להלן).

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'4. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענפי ביטוח רכב חובה ליום 31 בדצמבר, 2018:

שנת חיתום	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	סה"כ
	אלפי ש"ח מותאמים למדד נובמבר 2018 *)										
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה	11,908	4,296	4,385	4,875	5,769	7,076	4,970	5,116	4,250	5,095	
לאחר שנתיים	68,293	41,947	45,820	50,319	59,446	57,641	53,492	55,187	43,031		
לאחר שלוש שנים	149,449	111,851	114,839	130,490	159,696	160,228	166,999	181,779			
לאחר ארבע שנים	213,926	167,960	191,801	221,422	274,017	276,223	296,551				
לאחר חמש שנים	274,196	212,527	249,488	294,164	382,375	371,824					
לאחר שש שנים	320,272	256,657	310,047	371,715	459,825						
לאחר שבע שנים	374,817	310,917	386,532	436,571							
לאחר שמונה שנים	419,506	341,311	432,285								
לאחר תשע שנים	438,679	362,282									
לאחר עשר שנים	450,092										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים) בסוף השנה:											
לאחר שנה ראשונה **)	592,717	466,677	571,277	616,958	677,904	715,468	681,843	806,109	661,373	602,025	
לאחר שנתיים	602,877	472,361	792,566	621,736	680,725	678,927	747,107	783,134	633,007		
לאחר שלוש שנים	616,924	484,037	593,566	638,199	668,662	701,783	768,436	819,252			
לאחר ארבע שנים	506,141	405,255	514,807	530,098	677,472	700,957	762,531				
לאחר חמש שנים	474,992	408,543	508,732	544,887	692,190	695,664					
לאחר שש שנים	486,468	397,221	506,003	564,228	692,236						
לאחר שבע שנים	477,197	409,157	509,704	566,800							
לאחר שמונה שנים	478,402	405,254	513,311								
לאחר תשע שנים	480,005	395,647									
לאחר עשר שנים	472,043										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה ***)	34,098	9,608	1,496	(36,702)	(23,574)	(16,737)	(80,688)	(13,143)	28,366		(97,276)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שאינה כוללת צבירה באחוזים	6.74%	2.37%	0.29%	(6.92%)	(3.53%)	(2.47%)	(10.80%)	(1.68%)	4.48%		(1.78%)
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2018 לפני השפעת השינויים בעתודות	472,043	395,647	513,311	566,800	692,236	695,664	762,531	819,252	633,007	602,025	6,152,516
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018	450,092	362,282	432,285	436,571	459,825	371,824	296,551	181,779	43,031	5,095	3,039,335
סה"כ התחייבויות ביטוחיות	21,951	33,365	81,026	130,229	232,411	323,840	465,980	637,473	589,976	596,930	3,113,181
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת 2008											80,207
סך כל ההתחייבויות הביטוחיות ליום 31 בדצמבר 2018											3,193,388

*) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

**) אומדן התביעות המצטברות כולל את העתודה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

***) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שאינה כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות, נובע בעיקרו משינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי (ראה באור 2.ז'2)ד)4)) ומהשפעת תקנות ההיוון (ראה באור 6.36)ב'5.א להלן).

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'5. נתונים מצטברים בדבר שנות חיתום בענף ביטוח רכב חובה:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018:

	שנת חיתום						
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
	אלפי ש"ח						
פרמיות ברוטו	785,373	815,634	839,533	808,989	818,403	775,171	693,746
רווח (הפסד) כולל בשייר בגין שנת החיתום מצטבר *)	(39,398)	(20,429)	(59,574)	22,696	67,612	23,834	106,693
*) כולל יתרות שנזקפו בשנת 2015 ישירות לעודפים בסך **)	-	-	-	46,648	28,984	22,320	-
השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווח הכולל המצטבר בשייר בגין שנת החיתום	4,636	18,899	40,669	46,717	56,797	71,940	91,028

ג'6. נתונים מצטברים בדבר שנות חיתום בענף ביטוח חבויות אחרות:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018:

	שנת חיתום						
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
	אלפי ש"ח						
פרמיות ברוטו	315,345	328,609	314,503	335,934	334,069	309,533	279,584
הפסד כולל בשייר בגין שנת החיתום מצטבר *)	(31,607)	(42,180)	(36,796)	(12,189)	(34,437)	(38,124)	(40,436)
*) כולל יתרות שנזקפו בשנת 2015 ישירות לעודפים בסך **)	-	-	-	22,147	(25,390)	(1,608)	-
השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווח הכולל המצטבר בשייר בגין שנת החיתום	1,982	7,253	14,493	19,312	25,191	22,185	25,654

*) הרווח (הפסד) המצטבר בגין שנות החיתום כולל את הרווח (ההפסד) בגין פעילות שלא נכללה בחישוב העתודות.

**) לעניין ביטול עודף הכנסות על הוצאות, ראה באור 2.ז'2)ד)4).

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'7. הרכב הרווח (ההפסד) בשייר בענף ביטוח רכב חובה:

	ברוטו		שייר	
	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
	אלפי ש"ח			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר:				
2018	(79,793)	7,628	(39,398)	3,976
2017	(55,043)	43,154	(30,130)	46,195
2016	(77,226)	(87,027)	(69,874)	(57,680)

באור 17: - התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג'8. הרכב הרווח (ההפסד) הכולל בשייר בענף ביטוח חבויות אחרות:

	ברוטו		שייר	
	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	הפסד כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
	אלפי ש"ח			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר:				
2018	(24,104)	99,953	(31,807)	31,278
2017	(42,312)	51,837	(48,546)	(2,193)
2016	(47,370)	(35,600)	(50,131)	(27,425)

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות

נתונים ליום 31 בדצמבר, 2018	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חסכון		התחייבויות לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות	
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת			
	עד שנת 1990 (*	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	תשואה	סה"כ
	באלפי ש"ח							
(א) לפי חשיפה ביטוחית:								
התחייבויות בגין חוזי ביטוח:								
קצבה ללא מקדמים מובטחים	-	-	45,418	2,113,324	-	-	-	2,158,742
קצבה עם מקדמים מובטחים:								
עד חודש מאי 2001	1,822,764	5,933,968	-	-	-	-	-	7,756,732
מחודש יוני 2001	-	1,454,371	9,618	6,246,554	-	-	-	7,710,543
קצבה בתשלום	490,788	476,723	734,132	541,205	-	-	-	2,242,848
הוני (ללא אופציה לקצבה)	1,762,339	3,504,774	-	814,126	-	-	-	6,081,239
עתודה משלימה לגמלאות **)	381,407	367,607	-	269	-	-	-	749,283
מרכיבי סיכון אחרים	48,069	371,414	-	398,147	491,730	67,472	-	1,376,832
סה"כ בגין חוזי ביטוח	4,505,367	12,108,857	789,168	10,113,625	491,730	67,472	-	28,076,219
התחייבויות בגין חוזי השקעה:								
בביטוח חיים	3,303	1,927	1,379	4,899,063	-	-	-	4,905,672
לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה	-	-	-	-	-	-	4,769,018	4,769,018
סה"כ בגין חוזי השקעה	3,303	1,927	1,379	4,899,063	-	-	4,769,018	9,674,690
סה"כ	4,508,670	12,110,784	790,547	15,012,688	491,730	67,472	4,769,018	37,750,909
(ב) לפי חשיפה פיננסית:								
שאינו תלוי תשואה	4,443,485	196,172	790,547	397,309	457,758	67,472	4,769,018	11,121,761
תלוי תשואה	65,185	11,914,612	-	14,615,379	33,972	-	-	26,629,148
סה"כ	4,508,670	12,110,784	790,547	15,012,688	491,730	67,472	4,769,018	37,750,909

*) המוצרים אשר הונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) שהם בעיקרם מבטיחי תשואה וקופות הגמל מבטיחות התשואה מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות ובפקדונות החשב הכללי.

**)בנוסף לעתודה המשלימה לגמלאות, הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, קיימת הפרשה בסך של 144,826 אלפי ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפירוט נוסף ראה באור 36(6)(א)(1)(ד).

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)

נתונים ליום 31 בדצמבר, 2017	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה					פוליסות ללא מרכיב חסכון	התחייבויות לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה	
			משנת 2004			סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		
	עד שנת 1990 (*	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי		סה"כ
	באלפי ש"ח							
(א) לפי חשיפה ביטוחית:								
התחייבויות בגין חוזי ביטוח:								
קצבה ללא מקדמים מובטחים	-	-	51,696	1,225,997	-	-	-	1,277,693
קצבה עם מקדמים מובטחים:								
עד חודש מאי 2001	1,796,468	5,938,395	-	-	-	-	-	7,734,863
מחודש יוני 2001	-	1,423,061	6,798	6,165,312	-	-	-	7,595,171
קצבה בתשלום	435,534	392,319	552,827	368,816	-	-	-	1,749,496
הוני (ללא אופציה לקצבה)	1,764,133	3,746,270	-	834,632	-	-	-	6,345,035
עתודה משלימה לגמלאות **)	367,250	403,570	-	374	-	-	-	771,194
מרכיבי סיכון אחרים	51,695	372,702	-	345,265	473,656	65,001	-	1,308,319
סה"כ בגין חוזי ביטוח	4,415,080	12,276,317	611,321	8,940,396	473,656	65,001	-	26,781,771
התחייבויות בגין חוזי השקעה:								
בביטוח חיים	3,216	1,964	1,577	4,556,802	-	-	-	4,563,559
לעמיתי מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה	-	-	-	-	-	-	4,697,939	4,697,939
סה"כ בגין חוזי השקעה	3,216	1,964	1,577	4,556,802	-	-	-	9,261,498
סה"כ	4,418,296	12,278,281	612,898	13,497,198	473,656	65,001	4,697,939	36,043,269
(ב) לפי חשיפה פיננסית:								
שאינו תלוי תשואה	4,334,598	199,202	612,898	350,399	437,135	65,001	4,697,939	10,697,172
תלוי תשואה	83,698	12,079,079	-	13,146,799	36,521	-	-	25,346,097
סה"כ	4,418,296	12,278,281	612,898	13,497,198	473,656	65,001	4,697,939	36,043,269

*) המוצרים אשר הונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) שהם בעיקרם מבטיחי תשואה וקופות הגמל מבטיחות התשואה מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות ובפקדונות החשב הכללי.

**) בנוסף לעתודה המשלימה לגמלאות, הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, קיימת הפרשה בסך של 159,288 אלפי ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפירוט נוסף ראה באור 36(6)(א)(1)(ד).

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חסכון		
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		קופות גמל מבטיחות
	עד שנת 1990 (1)	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	תשואה
	אלפי ש"ח						
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	18,581	24,351	-	-	-	-	42,932
מרכיב החיסכון	27,407	380,219	267,169	1,838,460	-	-	2,513,255
אחר	9,669	122,451	-	178,027	498,709	35,556	844,412
סה"כ	55,657	527,021	267,169	2,016,487	498,709	35,556	3,400,599
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול (3)	(22,537)	72,225	8,461	136,908	-	-	192,057 (3,000)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	306,592	450,249	250,978	1,865,008	232,077	26,133	3,131,037
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה	174	(66)	14	(37,031)	-	-	236,681 273,590
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	(38,661)	24,749	31,331	(80,577)	39,931	8,470	(14,757)
קיזוזים והתאמות	-	(59)	-	-	-	-	(59)
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים לאחר קיזוזים והתאמות	(38,661)	24,690	31,331	(80,577)	39,931	8,470	(14,816)
הפסד כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	(15,055)	(1,391)	(9,729)	(2,477)	(1,907)	(715)	(31,274)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	(53,716)	23,299	21,602	(83,054)	38,024	7,755	(46,090)
רווח כולל מפנסיה וגמל							182,869
סה"כ רווח כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							136,779
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח	1	80	-	1,200,686	-	-	1,200,767
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח - עסק חדש (2)	-	131	-	211,765	78,180	-	290,076
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	115	2,555	267,169	832,082	-	-	1,101,921
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה - עסק חדש	-	-	-	33,522	-	-	33,522
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	-	969,510	-	-	969,510
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	-	-	-	642,203	-	-	642,203
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	6,620	88,853	-	252,123	-	-	347,596

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חסכון		
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		קופות גמל מבטיחות
	עד שנת 1990 (1)	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	תשואה
	אלפי ש"ח						
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	21,943	26,849	-	-	-	-	
מרכיב החיסכון	29,898	387,797	187,248	1,576,488	-	-	
אחר	10,623	127,204	-	163,769	451,881	30,395	
סה"כ	62,464	541,850	187,248	1,740,257	451,881	30,395	
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול (3)	29,355	191,128	21,958	121,896	-	-	21,200
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	271,656	1,415,182	215,513	2,204,869	243,604	32,456	
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה	147	149	39	281,443	-	-	230,647
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	12,570	95,521	(6,455)	(41,502)	11,471	(2,809)	
קיזוזים והתאמות	-	(444)	-	-	-	-	
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים לאחר קיזוזים והתאמות	12,570	95,077	(6,455)	(41,502)	11,471	(2,809)	
הפסד כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	(2,867)	(360)	(1,354)	(653)	(411)	(113)	
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	9,703	94,717	(7,809)	(42,155)	11,060	(2,922)	

	סה"כ
רווח כולל מפנסיה וגמל	165,366
סה"כ רווח כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	227,960
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח	1,010,581
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח - עסק חדש (2)	246,177
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	852,692
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה - עסק חדש	54,019
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	768,002
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	520,590
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	266,706

	1	23	-	1,010,557	-	-	
	24	440	-	173,780	71,933	-	
	397	3,584	187,248	661,463	-	-	
	-	-	-	54,019	-	-	
	-	-	-	768,002	-	-	
	-	-	-	520,590	-	-	
	2,425	81,080	-	183,201	-	-	

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חסכון		
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		קופות גמל מבטיחות
	עד שנת 1990 (1)	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	תשואה
	אלפי ש"ח						
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	24,826	32,797	-	-	-	-	57,623
מרכיב החיסכון	30,379	377,722	268,819	1,418,288	-	-	2,095,208
אחר	13,013	132,130	-	144,030	411,893	30,340	731,406
סה"כ	68,218	542,649	268,819	1,562,318	411,893	30,340	2,884,237
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול (3)	31,636	124,537	12,811	109,533	-	-	299,267
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	324,840	842,113	268,784	1,691,907	184,648	16,764	3,329,056
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה	211	(170)	(15)	129,775	-	-	332,872
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	(52,064)	132,771	12,102	(41,797)	37,303	12,512	100,827
קיזוזים והתאמות	-	401	-	-	-	-	401
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים לאחר קיזוזים והתאמות	(52,064)	133,172	12,102	(41,797)	37,303	12,512	101,228
הפסד כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	(4,530)	(643)	(1,256)	(1,149)	(645)	(149)	(8,372)
סך כל רווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	(56,594)	132,529	10,846	(42,946)	36,658	12,363	92,856
רווח כולל מפנסיה וגמל							156,101
סה"כ רווח כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							248,957
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח	3	1,594	1,506	1,112,477	-	-	1,115,580
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח - עסק חדש (2)	128	1,185	-	127,280	64,680	-	193,273
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	142	3,761	268,819	629,754	-	-	902,476
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה - עסק חדש	-	-	-	79,680	-	-	79,680
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	1,506	881,923	-	-	883,429
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	-	-	-	396,921	-	-	396,921
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה (ד)	1,762	41,208	-	86,918	-	-	129,888

באור 18: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

הערות:
(1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
(2) הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשונתת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.
(3) המרווח הפיננסי אינו כולל הכנסות נוספות של מנורה ביטוח הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.
המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת וקופות גמל מבטיחות תשואה מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל (לרבות רווח כולל אחר) לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח וקופות הגמל מבטיחות התשואה השונות.
בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים המחושבים על בסיס התשואה והיתרה הממוצעת של עתודות הביטוח.
(4) השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים (ההפסדים) מהשקעות בגין חוזי השקעה.

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות

א. פירוט ההתחייבויות ברוטו בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה פיננסית

הנתונים הכלולים בכל אחד מהטורים בטבלאות שלהלן הינם בגין הפוליסה העיקרית והכיסויים הנוספים המצורפים אליה.

	נתונים ליום 31 בדצמבר, 2018				
	סיעודי		אחר *)		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
	אלפי ש"ח				
תלוי תשואה	62,845	14,299	-	-	77,144
אינו תלוי תשואה	759,662	40,836	509,508	27,776	1,337,782
סה"כ	822,507	55,135	509,508	27,776	1,414,926

	נתונים ליום 31 בדצמבר, 2017				
	סיעודי		אחר *)		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
	אלפי ש"ח				
תלוי תשואה	63,831	-	-	-	63,831
אינו תלוי תשואה	695,354	2,060	458,064	23,964	1,179,442
סה"כ	759,185	2,060	458,064	23,964	1,243,273

*) הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח בריאות אחר לזמן ארוך הינו הוצאות רפואיות (אשתקד - זהה) ולזמן קצר הינו עובדים זרים (אשתקד - זהה).

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

ב. פירוט ההתחייבויות ברוטו בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה ביטוחית

נתונים ליום 31 בדצמבר, 2018

	סיעודי		אחר *)		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
			אלפי ש"ח		
קצבה בתשלום	85,014	9,473	2,033	-	96,520
מרכיבי סיכון אחרים	737,493	45,662	507,475	27,776	1,318,406
סה"כ	822,507	55,135	509,508	27,776	1,414,926

נתונים ליום 31 בדצמבר, 2017

	סיעודי		אחר *)		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
			אלפי ש"ח		
קצבה בתשלום	77,988	1,553	1,898	-	81,439
מרכיבי סיכון אחרים	681,196	507	456,166	23,965	1,161,834
סה"כ	759,184	2,060	458,064	23,965	1,243,273

*) הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח בריאות אחר לזמן ארוך הינו הוצאות רפואיות (אשתקד - זהה) ולזמן קצר הינו עובדים זרים (אשתקד - זהה).

ג. פירוט התוצאות לפי פוליסות

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018

	סיעודי		אחר		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
			אלפי ש"ח		
פרמיות ברוטו	84,761	66,264 **)	654,258 *)	78,451 *)	883,734
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	98,083	55,059	363,179	56,336	572,657
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות	(9,011)	6,513	25,905	2,745	26,152
הפסד כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	(3,386)	(28)	(1,371)	(285)	(5,070)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות	(12,397)	6,485	24,534	2,460	21,082
פרמיה משונתת - עסק חדש	8,789	-	95,482	-	104,271

*) מתוך זה, לזמן ארוך פרמיות פרט בסך של 547,235 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 107,024 אלפי ש"ח ולזמן קצר כל הפרמיות הינן פרמיות פרט.

**) ראה גם באור 39א'.

באור 19: - נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

ג. פירוט התוצאות לפי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017

	סיעודי		אחר		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
	אלפי ש"ח				
פרמיות ברוטו	77,112	945	558,973 *)	70,677 *)	707,707
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	80,660	706	322,548	50,769	454,683
רווח מעסקי ביטוח בריאות	4,359	242	20,926	3,203	28,730
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	(504)	(4)	(223)	194	(537)
סך כל הרווח הכולל מעסקי ביטוח בריאות	3,855	238	20,703	3,397	28,193
פרמיה משונתת - עסק חדש	5,055	-	85,040	-	90,095

*) מתוך זה, לזמן ארוך פרמיות פרט בסך של 488,587 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 70,386 אלפי ש"ח ולזמן קצר כל הפרמיות הינן פרמיות פרט.

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016

	סיעודי		אחר		
	פרט	קבוצתי	זמן ארוך	זמן קצר	סה"כ
	אלפי ש"ח				
פרמיות ברוטו	74,179	976	492,143 *)	62,222 *)	629,520
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	22,487	940	287,211	48,127	358,765
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות	(3,531)	44	19,876	(1,860)	14,529
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	(243)	(5)	(441)	69	(620)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות	(3,774)	39	19,435	(1,791)	13,909
פרמיה משונתת - עסק חדש	3,146	-	72,396	-	75,542

*) מתוך זה, לזמן ארוך פרמיות פרט בסך של 433,564 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 58,579 אלפי ש"ח ולזמן קצר כל הפרמיות הינן פרמיות פרט.

באור 20: - תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וחוזי ביטוח בריאות

	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (*)			ביטוח	נכסי ביטוח משנה בביטוח
	חוזי ביטוח	חוזי השקעה	סה"כ	בריאות	בריאות
			אלפי ש"ח		
יתרה ליום 1 בינואר, 2017	24,049,394	9,138,318	33,187,712	1,133,847	459,662
ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה (1)	1,265,755	471,328	1,737,083	15,532	1,275
גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות (2)	2,790,303	1,061,084	3,851,387	42,949	2,137
קיטון בגין דמי ניהול מצבירה	(271,924)	(40,189)	(312,113)	-	-
קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה	(1,192,029)	(1,369,043)	(2,561,072)	-	-
שינויים בגין שינוי בהנחות (4)	130,585	-	130,585	23,842	20,285
שינויים אחרים (3)	(67,999)	-	(67,999)	27,103	8,414
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017	26,704,085	9,261,498	35,965,583	1,243,273	491,773
ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה (1)	(74,221)	192,763	118,542	22,505	1,286
גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות (2)	3,189,605	1,252,704	4,442,309	48,649	3,456
קיטון בגין דמי ניהול מצבירה	(165,215)	(42,936)	(208,151)	-	-
קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה	(1,525,233)	(986,206)	(2,511,439)	-	-
שינויים בגין שינוי בהנחות (4)	(27,084)	-	(27,084)	9,613	8,115
סיווג מחדש של תוכניות השקעה	3,138	(3,138)	-	-	-
שינויים אחרים (3)	(106,729)	5	(106,724)	90,886	10,050
יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018	27,998,346	9,674,690	37,673,036	1,414,926	514,680

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
(*) הרכב (ברוטו):		
חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	11,114,083	10,689,686
חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	26,558,953	25,275,897
	37,673,036	35,965,583

1. ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעות - סעיף זה כולל ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעות בגין היתרה לתחילת השנה, בתוספת ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי (הפסדי) השקעות בגין הפרמיות לחסכון בלבד שנרשמו בתקופת הדוח.

2. גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות - פרמיה זו איננה כוללת את כל הפרמיה שנרשמה כהכנסה. הפרמיה כוללת את הפרמיה לחסכון וחלק מהפרמיה במוצרים בעלי פרמיה קבועה, בניכוי דמי ניהול הנגבים בשיעור מהפרמיה.

1. שינויים אחרים - הסעיף כולל שינויים בעתודה בגין תביעות תלויות, רזרבה לתביעות עיתיות, IBNR, קצבאות בתשלום וכדומה (על פי ההנחות שהיו בשימוש בסוף השנה הקודמת). בנוסף הסעיף כולל גם את השפעת הריבית, הפרשי ההצמדה ורווחי ההשקעה שלא נכללו בסעיף "ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעות", כגון: ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה על תשלומי תביעות ועל פרמיות שאינן חסכון.

4. לעניין ההנחות העיקריות המשמשות בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות, ראה באור 36(6)א'(2) להלן.

התנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה אינה כוללת התייחסות לפוליסות שהונפקו ובוטלו בשנת הדוח.

באור 21: - מסים על ההכנסה

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה

1. כללי

על הכנסות החברה וכל יתר החברות בקבוצה חל מס חברות בהתאם לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 (להלן - הפקודה). בנוסף, על הכנסות החברות בקבוצה, המסווגות כ- "מוסדות כספיים" כהגדרתם בחוק מע"מ התשל"ו-1975, חלים מס רווח ומס שכר. יצויין כי פעילותן של חברות המסווגות כמוסדות כספיים בענפי הביטוח, הפנסיה והגמל, מהווה את עיקר פעילות הקבוצה.

2. חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985

על החברה והחברות המוחזקות שאינן חברות מוחזקות בחו"ל חל, עד לתום שנת 2007, חוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה), התשמ"ה-1985 (להלן - החוק). על-פי החוק, נמדדו התוצאות לצורכי מס כשהן מותאמות לשינויים במדד.

בחודש פברואר 2008 התקבל בכנסת תיקון לחוק שקבע כי תחולתו של חוק התיאומים תסתיים בשנת המס 2007, ומשנת המס 2008 לא יחולו עוד הוראות החוק, למעט הוראות המעבר שמטרתן למנוע עיוותים בחישובי המס. החל משנת 2008, נמדדות התוצאות לצורכי מס בערכים נומינליים למעט תיאומים מסוימים בגין שינויים במדד בתקופה שעד ליום 31 בדצמבר, 2007. התיקון לחוק כולל בין היתר את ביטול תיאום התוספת והניכוי בשל אינפלציה והניכוי הנוסף בשל פחת לנכסים בני פחת שנרכשו לאחר שנת המס 2007.

3. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח

א) הסכם עם שלטונות המס

בין התאחדות חברות הביטוח בישראל לבין שלטונות המס קיים הסכם (להלן - הסכם המס) המתחדש ומתעדכן מדי שנה, המסדיר סוגיות מס ייחודיות לענף בגין שנות המס עד וכולל שנת 2016. ההסכם מתייחס בין היתר לנושאים הבאים:

- הוצאות רכישה נדחות (DAC) - הוצאות ישירות של חברות ביטוח לרכישת חוזי ביטוח חיים בגין שנות חיתום עד וכולל שנת 2014, תותרנה בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני ארבע שנים ובגין שנות חיתום 2015 עד וכולל שנת 2020 על פני עשר שנים. הוצאות כאמור המתייחסות לחוזי ביטוח חיים שבוטלו, תותרנה בניכוי בשנת הביטול.

  הוצאות רכישה של חוזי פנסיה וגמל (כהגדרתן בהסכם) בגין שנות חיתום 2015 עד וכולל שנת 2020, תותרנה בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני עשר שנים או על פי קצב ההפחתה בדוחות הכספיים, לפי בחירת החברה. לא תותר הקדמת הוצאה בגין חוזי פנסיה וגמל שבוטלו.

  הוצאות רכישה נדחות בביטוח מפני מחלות ואשפוז מופחתות לצרכי מס על פני תקופה של שש שנים, בדומה לשיעור ההפחתה בדוחות הכספיים.

- ייחוס הוצאות להכנסות מועדפות - להכנסות החייבות בשיעורי מס מופחתים ולהכנסות הפטורות ממס המתקבלות בחברות הביטוח ("הכנסות מועדפות") יתבצע ייחוס הוצאות שמשמעותו הפיכת חלק מההכנסות המועדפות להכנסות חייבות במס מלא, בהתאם לשיעור הייחוס. שיעור הייחוס שנקבע בהסכם תלוי במקור הכספים המניבים את ההכנסות המועדפות.

- אופן מיסוי הכנסות מנכסים המוחזקים כהשקעות חופפות להתחייבויות תלויות תשואה.

- הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות - יבוצע תיאום חלקי של ההפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות בתחום ביטוח כללי ובריאות, בגין כל שנת חיתום החל משנת 2013 עד שנת 2020. הסכום שתואם, יוכר לצרכי מס על פני שלוש שנים החל מהשנה העוקבת לשנת התאום.

ההפרשה למס בדוחות הכספיים נערכה בהתאם לעקרונות ההסכם האמור לעיל.

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה (המשך)

3. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח (המשך)

ב) המס החל על ביטול העתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים

בחוק ההסדרים במשק המדינה (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנת הכספים 2007), התשס"ז-2007 מיום 11 בינואר, 2007, נקבעו כללים לגבי המס החל על ביטול העתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים שנכללה בדוחות הכספיים עד ליום 31 בדצמבר, 2006. על פי הכללים, חלק העתודה המחושב בגובה 0.17% מסכום הביטוח בסיכון, בשייר עצמי, הקיים בביטוח חיים ואשר בגינו הוגדרה דרישת הון, יהיה פטור ממס. בהסכם המיסוי הענפי צוין כי בבסיס הפטור עומדת דרישת ההון, שבאה לידי ביטוי כאמור לעיל, ובמידה ותתבטל או תקטן דרישת ההון ידונו הצדדים בהשלכות המס הנובעות מכך, ככל שישנן.

ליום 31 בדצמבר, 2006 יתרת העתודה הקיימת במנורה ביטוח היוותה 0.17% מסכום הביטוח בסיכון בשייר העצמי.

ב. שיעורי המס החלים על ההכנסות של חברות הקבוצה

1. המס הסטטוטורי החל על מוסדות כספיים, המהווים את עיקר פעילות הקבוצה, מורכב ממס חברות וממס רווח.

2. בחודש דצמבר 2016, אושר חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות התקציב 2017 ו- 2018), התשע"ז-2016, אשר במסגרתו, הופחת שיעור מס חברות מ- 25% ל- 24% החל מחודש ינואר 2017 ול- 23% החל מחודש ינואר 2018 ואילך. בהתאם לתיקון האמור שיעור המס הכולל החל על מוסדות כספיים, ובכלל זה החברה, בשנת 2017 עומד על 35.04% והחל מינואר 2018 על 34.19%.

3. להלן שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על מוסדות כספיים:

שנה	שיעור מס חברות	שיעור מס רווח	שיעור מס כולל במוסדות כספיים
	%		
2016	25.0	17.00	35.90
2017	24.0	17.00	35.04
2018 ואילך	23.0	17.00	34.19

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ג. שומות מס

1) שומות סופיות

לחברה הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2011. למנורה ביטוח שומות מס סופיות עד וכולל 2014. לשומרה ביטוח הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל 2015. למנורה פיננסים הוצאו שומות סופיות עד וכולל שנת המס 2013. לסיני סוכנות לביטוח הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2013. לשומרה נדל"ן הוצאו שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2010. השומות של מנורה נדל"ן עד וכולל שנת המס 2012 נחשבות לסופיות. השומות של חברות מאוחדות אחרות לשנות המס עד וכולל שנת המס 2013 נחשבות כסופיות.

2) שומות במחלוקת

למנורה מבטחים פנסיה וגמל הוצאו שומות לפי מיטב שפיטה לשנות המס 2013 ו-2014 לפיהן היא נדרשת לשלם סכומי מס (כולל ריבית והפרשי הצמדה שנצברו) נוספים מעבר לחבות המס שחושבה על ידה. מנורה מבטחים פנסיה וגמל השיגה על שומות אלה. למנורה מבטחים פנסיה וגמל וליועציה המיסויים ישנן טענות הגנה טובות וגם אם יתקבלו טענות רשות המיסים במלואן לא צפויה השפעה מהותית על תוצאותיה הכספיות.

ד. הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים אחרים

לחברה הפסדי הון לצורכי מס המועברים לשנים הבאות ומסתכמים ליום 31 בדצמבר, 2018 לסך של כ- 9,012 אלפי ש"ח. בגין הפסדים אלה הוכרו בדוחות הכספיים נכסי מסים נדחים בסך של כ- 2,073 אלפי ש"ח.

לחברות מאוחדות הפסדים עסקיים לצורכי מס המועברים לשנים הבאות ומסתכמים ליום 31 בדצמבר, 2018 לסך של כ- 100,098 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 - 221,824 אלפי ש"ח). בגין יתרות אלה ובגין הפרשים זמניים אחרים הניתנים לניכוי נרשמו בדוחות הכספיים נכסי מסים נדחים כמפורט בסעיף ח' להלן.

לא הוכר נכס מס נדחה בגין הפסדים עסקיים להעברה בסך של כ- 15,989 אלפי ש"ח ובגין הפסדי הון בסך 3,437 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 - הפסדים עסקיים בסך 26,782 אלפי ש"ח והפסד הון בסך 5,224 אלפי ש"ח), בהיעדר צפי לניצולם בעתיד הנראה לעין.

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ה. החלטות מיסוי

1. בחודש נובמבר 2011 נחתמה החלטת מיסוי, אשר על פיה, אישרו שלטונות המס כי העברת מלוא מניות מבטחים פנסיה ממנורה ביטוח לחברה לא תתחייב במס, וזאת בהתאם להוראות סעיף 104ג לפקודת מס הכנסה. כמו כן נקבע כי לצורך חישוב רווח ההון בעת מכירת מניות מבטחים פנסיה ומניות מנורה ביטוח על ידי החברה, יוקצה המחיר המקורי של מנורה ביטוח כפי שהיה בידי החברה ערב שינוי המבנה, על פי יחס שווי השוק של מבטחים פנסיה ומנורה ביטוח במועד שינוי המבנה.

2. בחודש אוקטובר 2013 נחתמה החלטת מיסוי, אשר על פיה, אישרו שלטונות המס כי העברת מלוא מניות מבטחים גמל ממנורה פיננסים למבטחים פנסיה לא תתחייב במס, וזאת בהתאם להוראות סעיף 104ב(ו) לפקודת מס הכנסה ותקנות מס הכנסה (תנאים להעברת נכס בפטור ממס בין חברות אחיות), התשנ"ד-1994. בנוסף אישרו שלטונות המס כי מיזוג מבטחים גמל למבטחים פנסיה עומד בהוראות סעיף 103ג לפקודת מס הכנסה ובתנאי תקנות המיזוג. כמו כן נקבע כי מועד המיזוג לצרכי מס הינו 31 בדצמבר, 2012.

3. בחודש פברואר 2018 נתקבלה החלטת מיסוי בהסכם בדבר מיזוג חברת מנורה מבטחים קרנות נאמנות בע"מ עם ולתוך חברת אלטשולר שחם ניהול קרנות נאמנות בע"מ בהתאם לסעיף 103 לפקודת מס הכנסה. מועד המיזוג נקבע ליום 31 בדצמבר, 2016.

ו. מסים על ההכנסה הכלולים בדוחות רווח והפסד

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
מסים שוטפים	158,518	119,193	100,898
מסים נדחים המתייחסים ליצירה והיפוך של הפרשים זמניים, ראה גם סעיף ח' להלן	4,969	34,498	(68,941)
הטבת מס בגין שנים קודמות (שוטפים ונדחים)	1,248	10,126	(205)
התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס	-	(4,500)	(5,298)
	164,735	159,317	26,454

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ז. מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לסעיפי רווח (הפסד) כולל אחר

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
נכסים פיננסיים זמינים למכירה	(81,246)	27,883	18,141
רווח ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	2,448	173	230
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילות חוץ	4,949	(7,177)	(2,929)
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	(236)	2,333	35,261
התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס	-	-	(6,849)
	(74,085)	23,212	43,854

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ח. מסים נדחים

ההרכב:

	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים	הפסדים לצרכי מס	רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה	מכשירים פיננסיים	הפרשות לחובות מסופקים	הטבות לעובדים	אחרים	סה"כ
	אלפי ש"ח							
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 1 בינואר, 2017	(138,599)	131,020	(103,790)	(60,014)	34,586	36,053	(67,378)	(168,122)
מימוש חברות מאוחדות	-	(36,010)	1,010	-	-	(456)	27,946	(7,510)
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	88	(29)	-	-	-	150	209
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	15,035	(39,992)	(23,538)	(8,116)	3,373	3,806	5,181	(44,251)
שינויים אשר נזקפו לרווח הכולל ולהון	-	-	(2,333)	(27,883)	-	(173)	7,177	(23,212)
שינוי מול נכסי מסים שוטפים	-	(977)	-	-	-	-	-	(977)
השפעת השינוי בשיעורי המס	-	-	-	-	-	-	4,500	4,500
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר, 2017	(123,564)	54,129	(128,680)	(96,013)	37,959	39,230	(22,424)	(239,363)
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	-	-	(6)	-	-	-	30	24
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	17,404	(27,266)	(16,675)	19,492	(8,567)	1,719	8,471	(5,422)
שינויים אשר נזקפו לרווח הכולל ולהון	-	-	236	81,246	-	(2,448)	(4,949)	74,085
שינוי מול רווחי אקויטי	-	-	-	-	-	-	437	437
שינוי מול נכסי מסים שוטפים	-	-	19,666	-	-	-	-	19,666
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר, 2018	(106,160)	26,863	(125,459)	4,725	29,392	38,501	(18,435)	(150,573)

באור 21: - מסים על ההכנסה (המשך)

ח. מסים נדחים (המשך)

המסים הנדחים מוצגים בדוחות המאוחדים על המצב הכספי כדלקמן:

	31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נכסי מסים נדחים	2,787	2,499
התחייבויות בגין מסים נדחים	(153,360)	(241,862)
	(150,573)	(239,363)

ט. מס תאורטי

להלן מובאת התאמה בין סכום המס, שהיה חל אילו כל ההכנסות וההוצאות, הרווחים וההפסדים בדוח רווח והפסד היו מתחייבים במס לפי שיעור המס הסטטוטורי, לבין סכום מסים על ההכנסה שנזקף בדוח רווח והפסד:

	לשנה שהסתיימה ליום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווח לפני מסים על ההכנסה	495,877	442,876	73,402
שיעור המס הסטטוטורי הכולל החל על מוסדות כספיים (ראה סעיף ב' לעיל)	34.19%	35.04%	35.90%
מס מחושב לפי שיעור המס הסטטוטורי הכולל			
הפחתה בגין אי החלת מס רווח על חברות בקבוצה שאינן מוסד כספי	168,583	149,464	17,231
עלייה (ירידה) במסים על ההכנסה הנובעת מהגורמים הבאים:			
הוצאות שאינן מותרות בניכוי לצורכי מס	4,383	5,447	5,292
הכנסות חייבות בשיעורי מס מיוחדים	(5,350)	(5,126)	(18,357)
חלק הקבוצה ברווחי חברות כלולות	(7,133)	(1,266)	(568)
הפרשים בבסיס המדידה	(6,437)	(157)	4,549
הפרשים זמניים בגינם לא נזקפו מסים נדחים	(235)	533	284
גידול בהפסדים לצורכי מס בגינם לא נזקפו מסים נדחים	8,227	3,327	65
ניצול הפסדים לצורכי מס משנים קודמות, בגינם לא נזקפו מסים נדחים בעבר	(39)	(78)	(766)
עדכון מסים נדחים בגין שינויי חקיקה	-	(4,500)	(5,298)
עדכונים שוטפים של יתרות מסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס	56	770	2,352
אי החלת מס רווח על הפסדים	-	-	18,856
מסים בגין שנים קודמות (שוטפים ונדחים)	1,248	10,126	(205)
אחרים	1,432	777	3,019
מסים על ההכנסה	164,735	159,317	26,454
שיעור מס אפקטיבי ממוצע	33.22%	35.97%	36.04%

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים

הטבות לעובדים כוללות הטבות לטווח קצר, הטבות לאחר סיום העסקה, הטבות אחרות לטווח ארוך והטבות בגין פיטורין.

הטבות לאחר סיום העסקה

דיני העבודה וחוק פיצויי פיטורין בישראל מחייבים את הקבוצה לשלם פיצויים לעובד בעת פיטורין או פרישה או לבצע הפקדות שוטפות בתוכנית הפקדה מוגדרת, לפי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין כמתואר להלן. התחייבויות הקבוצה בשל כך מטופלות כהטבות לאחר סיום העסקה.
חישוב התחייבות הקבוצה בשל הטבות לעובדים מתבצע על-פי הסכם העסקה בתוקף ומבוסס על משכורת העובד ותקופת העסקתו אשר יוצרים את הזכות לקבלת הפיצויים.

ההטבות לעובדים לאחר סיום העסקה, ממומנות, בדרך כלל, על-ידי הפקדות המסווגות כתוכנית להטבה מוגדרת או כתוכנית הפקדה מוגדרת כמפורט להלן:

1. תוכניות להפקדה מוגדרת

לגבי חלק מתשלומי הפיצויים, חלים תנאי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963, על-פיו הפקדותיה השוטפות של הקבוצה בקרנות פנסיה ו/או בפוליסות בחברות ביטוח, פוטרות אותה מכל התחייבות נוספת לעובדים, בגינם הופקדו הסכומים כאמור לעיל. הפקדות אלו וכן הפקדות בגין תגמולים מהוות תוכניות הפקדה מוגדרת.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הוצאות בגין תוכניות להפקדה מוגדרת	58,967	51,151	47,643

2. תוכניות להטבה מוגדרת

החלק של תשלומי הפיצויים שאינו מכוסה על-ידי הפקדות בתוכניות להפקדה מוגדרת, כאמור לעיל, מטופל על-ידי הקבוצה כתוכנית להטבה מוגדרת לפיה מוכרת התחייבות בגין הטבות עובדים ובגינה מפקידה הקבוצה סכומים בקופות מרכזיות לפיצויים ובפוליסות ביטוח מתאימות.

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים (המשך)

הטבות לאחר סיום העסקה (המשך)

2. תוכניות להטבה מוגדרת (המשך)

א) שינויים בהתחייבות להטבה מוגדרת ובשווי הוגן של נכסי תוכנית

שנת 2018

	הוצאות שנזקפו לרווח או הפסד				רווח (הפסד) בגין מדידה מחדש ברווח כולל אחר					
	יתרה ליום 1 בינואר 2018	עלות שירות שוטף	הוצאות ריבית נטו	סה"כ הוצאות שנזקפו לרווח או הפסד	תשואה על נכסי תוכנית למעט סכומים שהוכרו בהוצאות ריבית נטו	תשלומים מהתוכנית	רווח (הפסד) אקטוארי בגין שינויים בהנחות הפיננסיות	רווח אקטוארי בגין סטיות בניסיון	סה"כ השפעה על רווח כולל אחר	הפקדות שהופקדו על ידי המעביד	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
	אלפי ש"ח										
התחייבות להטבה מוגדרת	207,416	11,213	5,411	16,624	-	(10,167)	5,592	1,405	6,997	-	206,876
שווי הוגן של נכסי תוכנית	58,788	71	1,524	1,453	224	(4,199)	(129)	274	369	5,397	61,808
התחייבות (נכס) נטו בגין הטבה מוגדרת	148,628	11,284	3,887	15,171	224	(5,968)	5,463	1,679	7,366	(5,397)	145,068

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים (המשך)

הטבות לאחר סיום העסקה (המשך)

2. תוכניות להטבה מוגדרת (המשך)

א) שינויים בהתחייבות להטבה מוגדרת ובשווי הוגן של נכסי תוכנית (המשך)

שנת 2017

	יתרה ליום 1 בינואר 2017	עלות שירות שוטף	הוצאות ריבית נטו	הוצאות שירות עבר והשפעת סילוקים	סה"כ הוצאות שנזקפו לרווח או הפסד	תשלומים מהתוכנית	רווח (הפסד) בגין מדידה מחדש ברווח כולל אחר: תשואה על נכסי תוכנית למעט סכומים שהוכרו בהוצאות ריבית נטו	הפסד אקטוארי בגין שינויים בהנחות הדמוגרפיות	הפסד אקטוארי בגין שינויים בהנחות הפיננסיות	רווח (הפסד) אקטוארי בגין סטיות בניסיון	סה"כ השפעה על רווח כולל אחר	הפקדות שהופקדו על ידי המעביד	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
							אלפי ש"ח						
התחייבות להטבה מוגדרת	201,933	12,634	6,557	1,192	20,383	(13,678)	-	(283)	(1,275)	2,780	1,222	-	207,416
שווי הוגן של נכסי תוכנית	56,244	(116)	1,785	-	1,669	(3,895)	191	(44)	(67)	(591)	(511)	5,281	58,788
התחייבות (נכס) נטו בגין הטבה מוגדרת	145,689	12,750	4,772	1,192	18,714	(9,783)	191	(327)	(1,342)	2,189	711	(5,281)	148,628

באור 22: - נכסים והתחייבויות בשל הטבות לעובדים (המשך)

הטבות לאחר סיום העסקה (המשך)

2. תוכניות להטבה מוגדרת (המשך)

ב) ההנחות העיקריות בגין תוכנית להטבה מוגדרת

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	%	
שיעור ההיוון *)	3.5	2.9
שיעור עליית שכר צפויה	3.0	3.0

*) שיעור ההיוון מבוסס על אגרות חוב קונצרניות צמודות מדד באיכות גבוהה.

ג) סכומים, עיתוי ואי וודאיות של תזרימי מזומנים עתידיים

להלן שינויים אפשריים הנחשבים לסבירים לסוף תקופת הדיווח, לכל הנחה אקטוארית בהנחה שיתר ההנחות האקטואריות נותרו ללא שינוי:

	השינוי במחויבות להטבה מוגדרת ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מבחן רגישות לשינוי בשיעור עליית שכר צפויה מעבר להנחות האקטואריות		
השינוי כתוצאה מ:		
עליית שכר בשיעור של 1%	10,285	11,690
ירידת שכר בשיעור של 1%	(7,901)	(9,306)
מבחן רגישות לשינוי שיעור ההיוון של התחייבות ונכסי התכנית מעבר להנחות האקטואריות		
השינוי כתוצאה מ:		
עליית שיעור ההיוון של 1%	(8,470)	(9,927)
ירידת שיעור ההיוון של 1%	10,954	12,304

באור 23: - זכאים ויתרות זכות

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
עובדים והתחייבויות אחרות בשל שכר ומשכורת	137,007	140,780
הוצאות לשלם	107,853	102,981
ספקים ונותני שירותים	153,030	157,254
מוסדות ורשויות ממשלתיות	32,445	15,087
הוצאות רכישה נדחות בגין ביטוח משנה	61,794	54,067
חברות ביטוח ותווכני ביטוח:		
פקדונות של מבטחי משנה	474,574	396,765
חשבונות אחרים	163,633	159,472
סך כל חברות ביטוח ותווכני ביטוח	638,207	556,237
סוכני ביטוח	274,470	263,433
מבוטחים ועמיתים	242,615	216,992
הפרשה להשתתפות מבוטחים ברווחים	15,907	14,341
פרמיה מראש	112,454	99,991
קרנות פנסיה	23,392	33,368
התחייבויות בשל הסכמי רכישה	13,980	15,494
זכאים בגין עיסקאות פיננסיות	8,943	35,751
מקדמות על חשבון מכירת נדל"ן (ראה באור 39ד')	18,500	-
אחרים	17,158	20,073
סך הכל זכאים ויתרות זכות	1,857,755	1,725,849

ראה פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה במסגרת באור 36(2)(ד').

באור 24: - התחייבויות פיננסיות

באור זה מספק מידע בדבר התנאים החוזיים של התחייבויות פיננסיות. מידע נוסף בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכוני ריבית, מטבע חוץ ונזילות, ניתן בבאור 36 בדבר ניהול סיכונים.

א. פרוט התחייבויות פיננסיות

	31 בדצמבר			
	2018	2017	2018	2017
	ערך בספרים		שווי הוגן **)	
	אלפי ש"ח			
1. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת:				
הלוואות מתאגידים בנקאיים	-	75	-	75
אגרות חוב *)	1,792,317	1,716,041	1,877,161	1,899,075
התחייבויות בגין חכירה מימונית	14,104	14,714	14,106	14,719
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה	2,096	1,960	2,055	2,054
	1,808,517	1,732,790	1,893,322	1,915,923
2. התחייבויות פיננסיות המוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:				
נגזרים המוחזקים עבור חוזים תלויי תשואה	129,973	35,455	129,973	35,455
נגזרים המוחזקים עבור חוזים שאינם תלויי תשואה	43,042	15,660	43,042	15,660
	173,015	51,115	173,015	51,115
סך התחייבויות פיננסיות	1,981,532	1,783,905	2,066,337	1,967,038
*) מזה כתבי התחייבות נדחים המהווים הון לצרכי הסולבנסי	1,250,666	1,036,039	1,316,395	1,172,420

**) השווי ההוגן של תעודות ההתחייבות הנסחרות בבורסה בתל-אביב מבוסס על מחירן בבורסה לתאריך הדיווח. השווי ההוגן של תעודות ההתחייבות שאינן נסחרות נקבע במודל DCF, תוך שימוש בשיעור ההיוון המשקף את שיעור הריבית של המנפיק לתום תקופת הדיווח.

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת

1) פרטים נוספים

סוג התחייבות	מועד הנפקה	סכום הלוואה מקורי	גורם מנפיק	דירוג החוב במועד ההנפקה והחברה המדרגת	תנאי הצמדה	סחירות	הון לפי משטר הסולבנסי	ריבית שנתית קבועה	ערך בספרים 31 בדצמבר		שווי הוגן 31 בדצמבר		תדירות תשלום קרן וריבית	מועדי תשלום הקרן	מועדי תשלום הריבית	זכות לפידיון מוקדם	הערות
		באלפי ש"ח						ב- %	2018	2017	2018	2017					
									אלפי ש"ח								
כתבי התחייבות נדחים	מאי 2007, מאי 2008	400,000	מנורה גיוס הון	מדרוג - Aa2	צמודי מדד	סחירים	רובד 2	4.05	178,773	220,631	190,546	242,073	שנתית	2012-2022	2008-2022	-	(ב),(א)
כתבי התחייבות נדחים	אוקטובר 2011	200,000	מנורה גיוס הון	מדרוג - Aa3	צמודי מדד	לא סחירים	רובד 2	4.65	208,734	206,230	233,600	240,740	ריבית-שנתית	10/2024	2012-2024	(ג)	(ד),(ב)
כתבי התחייבות נדחים	אפריל 2014	203,000	מנורה גיוס הון	מדרוג - A1	צמודי מדד	לא סחירים	רובד 2	3.30	206,285	204,466	237,063	244,331	ריבית-חצי שנתית	10/2030	2014-2030	(ה)	(ו),(ב)
כתבי התחייבות נדחים	יוני,דצמבר 2015	300,000	מנורה גיוס הון	מדרוג - Aa3	שקליים	סחירים	רובד 2	4.10	305,012	304,805	320,550	340,110	ריבית-חצי שנתית	7/2027	2016-2027	(ז)	(ח),(ב)
כתב התחייבות נדחה	נובמבר 2016	100,000	מנורה ביטוח	מדרוג - A1	צמודי מדד	לא סחירים	רובד 2	2.78	102,327	101,206	93,552	105,166	ריבית-שנתית	7/2034	2017-2034	(יד)	-
כתבי התחייבות נדחים	פברואר 2018	253,800	מנורה גיוס הון	מדרוג - A1	שקליים	סחירים	רובד 2	3.43	250,985	-	241,084	-	ריבית-חצי שנתית	6/2032	2018-2032	(ט)	(כ),(ב)
אגרות חוב	יולי 2007, אוקטובר 2011	633,333	החברה	מדרוג - Aa2	צמודות מדד	סחירות	-	4.28	88,179	174,293	90,068	180,551	שנתית	2011-2019	2008-2019	-	(יג),(י)
אגרות חוב	יולי, ספטמבר 2010	250,000	החברה	מדרוג - Aa3	צמודות מדד	לא סחירות	-	4.50	222,080	274,545	235,960	300,500	שנתית	2018-2022	2011-2022	-	(יב),(יא)
אגרות חוב	ספטמבר 2016	230,225	החברה	מדרוג - Aa3	שקליות	סחירות	-	2.94	229,942	229,865	234,738	245,604	שנתית	2020-2026	2017-2026	(טו)	(יט)
הלוואות מתאגידים בנקאיים		158,200		ללא דירוג	נקובות ביורו	לא סחירות	-	(טז)	-	75	-	75	רבעונית	2017-2031	2017-2031	-	-
התחייבויות בגין חכירה מימונית		136,097		ללא דירוג	נקובות ביורו	לא סחירות	-	(יז)	14,104	14,714	14,106	14,719	חודשית	2017-2029	2017-2029	-	-
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה		1,213		ללא דירוג	נקובות ביורו	לא סחירות	-	(יח)	2,096	1,960	2,055	2,054	ללא מועד קבוע	2017-2029	2017-2029	-	-
									1,808,517	1,732,790	1,893,322	1,915,923					

(א) בחודש דצמבר 2012 הורידה מדרוג את דירוג כתבי ההתחייבות ל- Aa3 עם אופק יציב. בחודשים ינואר 2014, מרס ודצמבר 2015, נובמבר 2016, פברואר ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג כאמור ללא שינוי.

(ב) תמורת הנפקת כתבי ההתחייבות, אשר גייסה מנורה מבטחים גיוס הון בע"מ (להלן - מנורה גיוס הון), שהינה חברה מאוחדת בבעלות מלאה של מנורה ביטוח, הופקדה במנורה ביטוח, לשימושה, על-פי שיקוליה ועל אחריותה. מנורה ביטוח התחייבה לשלם לבעלי כתבי ההתחייבות את הקרן, ההצמדה והריבית על-פי תנאי כתבי ההתחייבות.

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת (המשך)

1) פרטים נוספים (המשך)

(ג) למנורה גיוס הון אפשרות לפדיון מוקדם בשנת 2021, בהתקיים אחד מהתנאים הבאים: (1) במקביל לפדיון המוקדם של כתבי ההתחייבות, תנפיק מנורה גיוס הון מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה; או (2) באישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככל שמנורה גיוס הון לא תנצל את זכותה לפירעון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי כתבי ההתחייבות על הריבית אותה נושאים כתבי ההתחייבות באותה עת, בגין יתרת התקופה (ממועד הפדיון המוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפירעון בפועל), שתהא בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה. תוספת הריבית כאמור תעמוד על שיעור של 1.235%. כמו כן, יידחו תשלומי הקרן ו/או הריבית, אשר במועד הקובע לתשלום תתקיימנה "נסיבות משהות", כהגדרתן בחוזר הסולבנסי ועמדת הממונה. תשלומים אלו יידחו עד שתחדלנה להתקיים "הנסיבות המשהות" וזאת לא יותר משלוש שנים ממועד פירעון הקרן ו/או הריבית. תשלומי קרן וריבית אשר נדחו כאמור, ימשיכו לצבור הפרשי הצמדה וריבית בשיעור הריבית הנקובה בגין כתבי ההתחייבות.

(ד) בחודש דצמבר 2012 דורגו כתבי ההתחייבות על ידי מדרוג בדירוג A1, עם אופק יציב. בחודשים ינואר 2014, מרס ודצמבר 2015, נובמבר 2016, פברואר ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג כאמור ללא שינוי.

(ה) למנורה גיוס הון אפשרות לפדיון מוקדם בשנת 2027 בהתקיים אחד מהתנאים הבאים: (1) במקביל לפדיון המוקדם של כתבי ההתחייבות הנדחים, תנפיק מנורה גיוס הון מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה; או (2) באישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככל שמנורה גיוס הון לא תנצל את זכותה לפדיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים, על הריבית אותה נושאים כתבי ההתחייבות הנדחים באותה עת, בגין יתרת התקופה (ממועד הפדיון המוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפדיון בפועל), שתהא בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה. תוספת הריבית כאמור תעמוד על שיעור של 0.94%. כמו כן, יידחו תשלומי הקרן ו/או הריבית בגין כתבי ההתחייבות הנדחים, אשר במועד לתשלומם תתקיימנה "נסיבות משהות", כהגדרתן בחוזר הסולבנסי ועמדת הממונה.

(ו) בחודשים מרס ודצמבר 2015, נובמבר 2016, פברואר ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג שניתן בחודש אפריל 2014 ללא שינוי.

(ז) למנורה גיוס הון אפשרות לפדיון מוקדם ביום 1 ביולי, 2024. ככל שמנורה גיוס הון לא תנצל את זכותה לפדיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים, על הריבית אותה נושאים כתבי ההתחייבות הנדחים באותה עת, בגין יתרת התקופה (ממועד הפדיון המוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפירעון בפועל), שתהא בשיעור של 30% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה. תוספת הריבית כאמור תעמוד על שיעור של 0.522%. כמו כן, יידחו תשלומי קרן, אשר במועד הקובע לתשלומם יתקיימו "נסיבות משהות", כהגדרתן בחוזר הסולבנסי ועמדת הממונה.

(ח) בחודשים דצמבר 2015, נובמבר 2016, פברואר ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג שניתן במועד ההנפקה ללא שינוי.

(ט) למנורה גיוס הון אפשרות לפידיון מוקדם בכל מועד תשלום ריבית, כאשר המועד הראשון לפידיון מוקדם יהיה ביום 30 ביוני, 2029. ככל שמנורה גיוס הון לא תנצל את זכותה לפידיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי כתבי ההתחייבות הנדחים על הריבית אותה נושאים כתבי ההתחייבויות הנדחים באותה עת, בגין יתרת התקופה (ממועד הפידיון המוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפרעון בפועל), שתהא בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה. תוספת הריבית תעמוד על שיעור של 0.681%.

(י) לצורך הרחבת הסדרה אשר בוצעה באוקטובר 2011, פרסמה מדרוג דוח דירוג אשר קבע כי דירוג אגרות החוב עומד על דירוג של Aa3 עם אופק יציב. בחודשים ינואר 2014, אפריל ויוני 2015, יוני 2017 ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג כאמור ללא שינוי. בחודש ינואר 2019 פרסמה מדרוג דוח דירוג אשר העלה את דירוג אגרות החוב ל- Aa2.

(יא) בחודשים ינואר 2014, אפריל ויוני 2015, יוני 2017 ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג כאמור ללא שינוי. בחודש ינואר 2019 פרסמה מדרוג דוח דירוג אשר העלה את דירוג אגרות החוב ל- Aa2.

(יב) החברה התחייבה לא לשעבד נכסים ללא קבלת אישורם של מחזיקי אגרות החוב, למעט שעבוד נכס להבטחת הלוואה שהתקבלה לרכישת אותו נכס.

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת (המשך)

1) פרטים נוספים (המשך)

(יג) החברה הצהירה על כוונתה לשמור נכסים נזילים וקווי אשראי בשיעור של 100% מהחזרי החוב (קרן+ריבית), שנה מראש, בהתאם ללוח הסילוקין של אגרות החוב.

(יד) למנורה ביטוח זכות לפידיון מוקדם ביום 1 ביולי, 2031. הפדיון המוקדם יתאפשר בהתקיים אחד מאלה: (1) הנפקה של מכשיר הון (כמשמעותו בחוזר הסולבנסי ועמדת הממונה) בעל איכות זהה או עדיפה; או (2) באישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככל שהחברה לא תנצל את זכותה לפדיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למלווה בשיעור של 0.95%.

(טו) לחברה אפשרות לבצע פדיון מוקדם החל מ- 60 יום ממועד רישומן של אג"ח (סדרה ג') למסחר.

(טז) שיעור הריבית על ההלוואות הינו 6% + יוריבור ל- 6 חודשים. לדרישת הבנקים המלווים, נחתם הסכם לקיבוע המרכיב המשתנה בהלוואה.

(יז) שיעור הריבית על ההלוואות הינו 5.7% + יוריבור ל- 3 חודשים. לדרישת הבנקים המלווים, נחתם הסכם לקיבוע המרכיב המשתנה בהלוואה.

(יח) שיעור הריבית על ההלוואות הינו 4.5% + יוריבור ל- 6 חודשים.

(יט) בחודשים יוני 2017 ויוני 2018, פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג כאמור ללא שינוי. בחודש ינואר 2019 פרסמה מדרוג דוח דירוג אשר העלה את דירוג אגרות החוב ל- Aa2.

(כ) בחודש יוני 2018 פרסמה מדרוג דוח מעקב ובו הותירה את הדירוג שניתן בחודש פברואר 2018 ללא שינוי.

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת (המשך)

2) פרטים בדבר ריבית והצמדה

	31 בדצמבר	
	2018	2017
	ריבית אפקטיבית	
	אחוזים	
בסיס הצמדה:		
צמוד מדד	4.60	4.06
שקלי	3.57	3.62
יורו	2.57	2.55

3) מועדי פרעון *)

	31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
שנה ראשונה	210,464	210,193
שנה שניה	131,388	184,991
שנה שלישית	337,995	130,498
שנה רביעית	131,305	334,626
שנה חמישית ואילך	997,365	872,482
סה"כ	1,808,517	1,732,790

*) בהנחה שתמומש הזכות לפידיון מוקדם.

למידע נוסף בדבר מועדי פרעון של התחייבויות פיננסיות בלתי מהוונות, ראה באור 36(3)ג'.

4) הוצאות הנפקה שטרם הופחתו

יתרת הוצאות ההנפקה הנדחות שטרם הופחתו ליום 31 בדצמבר, 2018 הינה בסך של כ- 7,429 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 - 5,167 אלפי ש"ח). הוצאות ההנפקה הנדחות מופחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

ג. התחייבויות פיננסיות המוצגות בשווי הוגן

1) השווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסים מוסדרים, נקבע על ידי מחירי השוק בתאריך הדיווח. השווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות שאינן סחירות, הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד, וכן של התחייבויות פיננסיות שאינן סחירות, אשר מידע לגבי השווי ההוגן שלהן ניתן לצרכי גילוי בלבד, נקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינן. שיעורי הריבית ששימשו להיוון נקבעים על ידי מרווח הוגן.

2) להלן שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן:

	31 בדצמבר	
	2018	2017
	ריבית אפקטיבית	
	אחוזים	
עבור התחייבויות פיננסיות שאינן סחירות:		
הלוואות	4.39	4.39
אגרות חוב	1.58	0.94
כתבי התחייבויות נדחים	2.39	1.20

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ג. התחייבויות פיננסיות המוצגות בשווי הוגן (המשך)

3) שווי הוגן של התחייבויות פיננסיות בחלוקה לרמות:

	31 בדצמבר, 2018			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נגזרים *)	8,139	151,445	13,430	173,014
התחייבויות המוצגות בעלות מופחתת אשר ניתן גילוי לשוויין ההוגן:				
אגרות חוב	324,806	235,960	-	560,766
כתבי התחייבות נדחים	752,180	564,215	-	1,316,395
התחייבויות בגין חכירה מימונית	-	-	14,106	14,106
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה	-	-	2,055	2,055
	1,076,986	800,175	16,161	1,893,322

בתקופת הדוח לא היו מעברים בין הרמות.

	31 בדצמבר, 2017			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נגזרים *)	80	38,534	12,501	51,115
התחייבויות המוצגות בעלות מופחתת אשר ניתן גילוי לשוויין ההוגן:				
הלוואות מתאגידים בנקאיים	-	-	75	75
אגרות חוב	426,155	300,500	-	726,655
כתבי התחייבות נדחים	582,183	590,237	-	1,172,420
התחייבויות בגין חכירה מימונית	-	-	14,719	14,719
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה	-	-	2,054	2,054
	1,008,338	890,737	16,848	1,915,923

בשנת 2017 לא היו מעברים בין הרמות.

*) להלן סכום החשיפה, נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של ההתחייבויות הפיננסיות לתאריך הדוח הכספי:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מטבע חוץ	(1,509,259)	(239,769)
ריבית	(32,012)	(32,229)
מדד	422,933	751,650

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ד. התחייבות בגין חכירה מימונית

	שנת 2018		
	דמי חכירה מינימליים עתידיים	מרכיב ריבית	ערך נוכחי של דמי חכירה מינימליים
	אלפי ש"ח		
פחות משנה	1,667	526	1,141
משנה עד חמש שנים	6,475	1,505	4,970
יותר מחמש שנים	8,445	451	7,993
	16,587	2,482	14,104

	שנת 2017		
	דמי חכירה מינימליים עתידיים	מרכיב ריבית	ערך נוכחי של דמי חכירה מינימליים
	אלפי ש"ח		
פחות משנה	1,608	305	1,303
משנה עד חמש שנים	6,131	2,011	4,120
יותר מחמש שנים	10,033	742	9,291
	17,772	3,058	14,714

ה. לתאריך הדוח, לחברה סך של כ- 60 מיליוני ש"ח במסגרות אשראי שלא נוצלו (ליום 31 בדצמבר, 2017 - זהה).

באור 24: - התחייבויות פיננסיות (המשך)

ו. שינויים בהתחייבויות הנובעים מפעילות מימון

	יתרה ליום 1 בינואר 2018	תזרים מזומנים	השפעת שינויים בשערי חליפין	השפעת שינויים בשווי ההוגן	שינויים אחרים	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
	אלפי ש"ח					
הלוואות מתאגידים בנקאיים	75	(1,832)	1,091	-	666	-
אגרות חוב	1,716,041	(166,416)	-	-	27,914	1,577,539
כתבי התחייבות נדחים	-	158,727	-	-	56,051	214,778
התחייבות בגין חכירה מימונית	14,714	-	(610)	-	-	14,104
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה	1,960	(14)	66	-	84	2,096
נגזרים	51,115	(5,576)	54,627	47,591	25,258	173,015
	1,783,905	(15,111)	55,174	47,591	109,973	1,981,532

	יתרה ליום 1 בינואר 2017	תזרים מזומנים	מימוש חברות מאוחדות	השפעת שינויים בשערי חליפין	השפעת שינויים בשווי ההוגן	שינויים אחרים	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
	אלפי ש"ח						
הלוואות מתאגידים בנקאיים	130,287	(12,758)	(128,145)	2,525	-	8,166	75
אגרות חוב	764,655	(115,630)	-	-	-	29,678	678,703
כתבי התחייבות נדחים	1,078,400	(84,316)	-	-	-	43,254	1,037,338
פיקדון צובר ריבית	2,698	(5,672)	-	-	-	2,974	-
התחייבות בגין חכירה מימונית	109,318	(8,649)	(89,216)	3,324	-	(63)	14,714
הלוואות מזכויות שאינן מקנות שליטה	3,614	(1,866)	-	63	-	149	1,960
נגזרים	24,066	25,258	-	3,314	9,437	(10,960)	51,115
מכירה בחסר	74,885	(74,900)	-	-	15	-	-
	2,187,923	(278,533)	(217,361)	9,226	9,452	73,198	1,783,905

באור 25: - פרמיות שהורווחו בשייר

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018		
	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
	אלפי ש"ח		
פרמיות בביטוח חיים	3,400,599	119,069	3,281,530
פרמיות בביטוח בריאות	883,734	134,553	749,181
פרמיות בביטוח כללי	3,282,172	728,310	2,553,862
סה"כ פרמיות	7,566,505	981,932	6,584,573
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה *)	74,365	(22,753)	97,118
סה"כ פרמיות שהורווחו	7,640,870	959,179	6,681,691

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017		
	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
	אלפי ש"ח		
פרמיות בביטוח חיים	3,014,095	127,717	2,886,378
פרמיות בביטוח בריאות	707,707	128,160	579,547
פרמיות בביטוח כללי	3,436,292	668,675	2,767,617
סה"כ פרמיות	7,158,094	924,552	6,233,542
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה *)	1,882	(48,196)	50,078
סה"כ פרמיות שהורווחו	7,159,976	876,356	6,283,620

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016		
	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
	אלפי ש"ח		
פרמיות בביטוח חיים	2,884,237	118,041	2,766,196
פרמיות בביטוח בריאות	629,520	121,391	508,129
פרמיות בביטוח כללי	3,386,598	551,670	2,834,928
סה"כ פרמיות	6,900,355	791,102	6,109,253
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה *)	(56,151)	2,414	(58,565)
סה"כ פרמיות שהורווחו	6,844,204	793,516	6,050,688

*) עיקר השינוי נובע מפרמיות בענפי ביטוח כללי.

באור 26: - רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה			
נדל"ן להשקעה	6,327	4,672	4,284
השקעות פיננסיות:			
נכסי חוב סחירים	(28,552)	305,300	213,575
נכסי חוב שאינם סחירים	52,840	217,847	50,170
מניות	(161,743)	960,469	298,819
אחרות	(62,950)	259,531	202,589
מזומנים ושווי מזומנים	23,526	(22,107)	(3,469)
סך הכל רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה, נטו	(170,552)	1,725,712	765,968
רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה, הון ואחרים			
הכנסות מנדל"ן להשקעה:			
שערוך נדל"ן להשקעה	10,129	42,640	45,300
הכנסות שוטפות בגין נדל"ן להשקעה, נטו	15,769	8,808	8,641
סך הכל הכנסות מנדל"ן להשקעה	25,898	51,448	53,941
רווחים (הפסדים) מהשקעות פיננסיות, למעט ריבית הפרשי הצמדה הפרשי שער ודיבידנד בגין:			
נכסים פיננסיים זמינים למכירה (א)	98,326	(23,510)	(43,822)
נכסים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד (ב)	(146,709)	86,294	40,994
נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים (ג)	131,121	(38,311)	18,838
	82,738	24,473	16,010
הכנסות ריבית *) והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים שאינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	705,374	736,647	608,423
הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	10,674	17,984	17,587
רווח (הפסד) מהפרשי שער בגין השקעות שאינן נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד ומנכסים אחרים	2,117	342	(4,398)
הכנסות מדיבידנד	25,322	20,149	13,108
סך הכל רווחים מהשקעות נטו והכנסות מימון	681,571	2,576,755	1,470,639
*) בהכנסות הנ"ל כלולה ריבית בגין נכסים פיננסים אשר אינם מוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד שערכם נפגם	4,861	8,314	8,278

באור 26: - רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון (המשך)

א. רווחים (הפסדים) נטו מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווחים (הפסדים) נטו מניירות ערך שמומשו	129,628	(43,559)	(47,145)
ביטול ירידות ערך (ירידות ערך) נטו שנזקפו לרווח והפסד	(31,302)	20,049	3,323
סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים זמינים למכירה	98,326	(23,510)	(43,822)

ב. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
שינויים בשווי ההוגן נטו, לרבות רווח ממימוש:			
בגין נכסים שיועדו בעת ההכרה לראשונה	(146,709)	86,294	40,994

ג. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווחים (הפסדים) נטו ממימוש נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים	109,483	(31,349)	21,773
ביטול ירידות ערך (ירידות ערך) נטו שנזקפו לרווח והפסד	21,638	(6,962)	(2,935)
סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות ויתרות חובה	131,121	(38,311)	18,838

באור 27: - הכנסות מדמי ניהול

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
דמי ניהול בענפי הפנסיה והגמל	658,122	593,522	572,235
דמי ניהול משתנים בגין חוזי ביטוח חיים *)	-	120,076	56,692
דמי ניהול קבועים בגין חוזי ביטוח חיים	165,215	151,849	135,250
דמי ניהול בגין חוזי השקעה	43,918	41,100	42,907
דמי ניהול בגין ניהול קרנות נאמנות, תיקי השקעות ואחרים	2,613	10,350	56,060
סה"כ הכנסות מדמי ניהול	869,868	916,897	863,144

*) ראה באור 36(2)א'.

באור 28: - הכנסות מעמלות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
עמלת סוכנויות ביטוח	23,435	22,323	18,581
עמלת ביטוח משנה, בניכוי שינוי בהוצאות רכישה נדחות בגין מבטחי משנה	175,394	156,779	129,551
עמלות אחרות	11,961	13,364	7,730
סה"כ הכנסות מעמלות	210,790	192,466	155,862

באור 29: - הכנסות אחרות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הכנסות מתמלוגים (ראה באור 38ג'1)	911	1,015	465
רווח מצירוף עסקים	-	397	1,436
רווח הון ממכירת רכוש קבוע	118	104	928
הכנסות משכירות	428	500	501
החזר מספק בגין השקעה בנכס לא מוחשי שהופחתה בעבר	2,925	-	-
הכנסות מהפקת חשמל	3,124	46,358	24,529
רווח ממכירת תיקי השקעות וקרנות נאמנות	-	-	1,780
אחרות	1,660	1,207	1,195
סה"כ הכנסות אחרות	9,166	49,581	30,834

באור 30: - תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
בגין חוזי ביטוח חיים:			
תביעות ששולמו ותלויות			
מקרי מוות, נכות ואחרים	461,161	456,958	418,810
בניכוי ביטוח משנה	(66,292)	(80,422)	(80,520)
	394,869	376,536	338,290
פוליסות שנפדו	842,118	740,884	583,539
פוליסות שמועדן תם	200,352	172,266	150,624
גמלאות	173,337	112,339	75,046
סך כל התביעות	1,610,676	1,402,025	1,147,499
גידול בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (למעט שינוי בתלויות) בשייר	1,438,913	2,888,067	2,081,567
גידול בהתחייבויות בגין חוזי השקעה בשל מרכיב התשואה	236,681	512,425	332,872
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר בגין חוזי ביטוח חיים	3,286,270	4,802,517	3,561,938
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי:			
ברוטו	2,397,019	2,625,059	2,806,132
ביטוח משנה	(478,766)	(456,150)	(383,188)
בשייר	1,918,253	2,168,909	2,422,944
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בריאות:			
ברוטו	572,657	454,683	358,765
ביטוח משנה	(134,627)	(137,802)	(74,917)
בשייר	438,030	316,881	283,848
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	5,642,553	7,288,307	6,268,730

באור 31: - עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הוצאות רכישה:			
עמלות רכישה	672,278	673,373	657,216
הוצאות רכישה אחרות	267,712	272,100	263,273
שינוי בהוצאות רכישה נדחות	(56,074)	(60,176)	(69,642)
סה"כ הוצאות רכישה	883,916	885,297	850,847
עמלות שוטפות אחרות	376,857	365,694	377,440
הוצאות שיווק אחרות	193,293	161,252	134,381
סה"כ עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	1,454,066	1,412,243	1,362,668

באור 32: - הוצאות הנהלה וכלליות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
שכר עבודה ונלוות	777,103	754,018	684,201
פחת והפחתות	123,350	133,367	165,910
אחזקת משרדים ותקשורת	77,759	92,959	85,407
ייעוץ משפטי ומקצועי	59,720	56,577	61,002
מיכון (ללא פחת ושכר)	118,843	101,783	107,637
בנק	40,681	37,684	35,860
אחזקת רכב	32,964	31,647	28,677
אחרות	103,791	87,372	80,314
סה"כ (*)	1,334,211	1,295,407	1,249,008
בניכוי:			
סכומים שסווגו בסעיף שינוי בהתחייבויות ותשלומים בגין חוזי ביטוח	(159,931)	(149,158)	(128,507)
סכומים שסווגו בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	(459,715)	(426,865)	(395,942)
הוצאות הנהלה וכלליות	714,565	719,384	724,559
(*) הוצאות הנהלה וכלליות כוללות הוצאות בגין מיכון בסך	272,744	255,878	297,379
לאחר השתתפות של חברות אחרות בסך	635	706	297

באור 33: - הוצאות אחרות

	ליום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הפחתת נכסים בלתי מוחשיים	18,941	21,586	21,406
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	-	4,534	29,751
ירידת ערך רכוש קבוע	291	68	928
עלות הפקת חשמל	1,553	16,858	10,118
הפסד ממימוש חברות מאוחדות	-	3,297	-
הפסד הון ממכירת רכוש קבוע	6	143	429
אחר	1,891	98	770
	22,682	46,584	63,402

באור 34: - הוצאות מימון

	ליום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
הוצאות ריבית, הפרשי הצמדה והפרשי שער בגין:			
התחייבויות לבנקים	868	10,124	5,454
כתבי התחייבויות נדחים	55,901	43,495	39,515
אגרות חוב	27,998	29,789	24,239
ריבית למבטחי משנה	8,797	6,566	5,858
פיקדון צובר ריבית	-	3,358	1,752
שיערוך התחייבות בגין אופציות רכש ומכר	928	12,501	-
אחרות	687	4,280	3,303
סך הכל הוצאות מימון	95,179	110,113	80,121

באור 35: - רווח למניה

חישוב הרווח הבסיסי למניה לשנת 2018 התבסס על הרווח המיוחס לבעלי המניות הרגילות בסך של 328,141 אלפי ש"ח (בשנת 2017 - רווח בסך 279,522 אלפי ש"ח, בשנת 2016 - רווח בסך 43,580 אלפי ש"ח) מחולק בממוצע המשוקלל של מספר המניות הרגילות שבמחזור בסך של 63,272 אלפי מניות.

באור 36: - ניהול סיכונים

1. כללי

א. מגזרי פעילות

הקבוצה פועלת בתחומי הפעילות העיקריים הבאים: ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח (ביטוח חיים, פנסיה וגמל), ביטוח בריאות וביטוח כללי. בנוסף, פועלת הקבוצה בענפי נדל"ן, פעילות מימון ואשראי, אנרגיה סולארית, קרנות נאמנות וחיתום ניירות ערך.

בפעילותה חשופה הקבוצה לסיכונים הבאים:

- סיכונים פיננסיים (שוק, נזילות ואשראי).
- סיכונים ביטוחיים.
- סיכונים תפעוליים.

ב. תיאור הליכי ושיטות ניהול סיכונים

מדיניות ניהול הסיכונים של הקבוצה מכוונת להבטיח חשיפה מבוקרת לסיכונים אלו, תוך עמידה בדרישות הרגולטוריות ושמירה על יעדיה העסקיים של הקבוצה ואיתנותה הפיננסית. הדירקטוריון מספק עקרונות לניהול הסיכונים הכולל.
ניהול הסיכונים הינה פעילות חוצת-ארגון המבוססת על שלושה קווי הגנה:

- הגורמים העסקיים אשר נוטלים את הסיכונים - גורמים אלו אחראים לזיהוי, הערכה, ניטור ודיווח על הסיכונים המובנים בפעילותם ובמערכות המשמשות אותם, לרבות הגדרת בקרות בתהליכים ונהלים פנימיים. פעילות הבקרה מתבצעת בין היתר באמצעות מחלקות בקרה פנימיות ו/או פונקציות הבקרה השונות בכל אגף/חברה. כמו כן, הגורמים העסקיים נעזרים ביחידות תומכות הכוללות: אקטואריה, ביטוח משנה, כספים, מערכות מידע ותחום ניהול הסיכונים.

- תחום ניהול סיכונים - תחום אחראי על גיבוש מסגרת ניהול סיכונים, פיתוח כלים ופיתוח שיטות להערכת הסיכונים לחשיפות קיימות והפוטנציאליות, בפרט, הערכת הסיכון הכולל אליו חשופות חברות הביטוח בקבוצה. תחום ניהול סיכונים הינו יחידה בלתי תלויה בגורמים העסקיים נוטלי הסיכון. התחום משתף פעולה עם יחידות האקטואריה, הכספים (כולל תהליכי SOX) והציות שהינם חלק מקו הגנה זה. בנוסף, עבור עיסקאות מהותיות ומוצרים חדשים שהחברות משיקות מתבצעת הערכת סיכונים נפרדת הרלוונטית לסיכונים הכרוכים באותם מוצרים/עסקאות

- הביקורת הפנימית אשר מבקרת באופן בלתי תלוי תהליכים פנימיים וכן עוקבת אחר תיקון ליקויים שזוהו.

בקבוצה פועלות ועדות לניהול סיכונים, עבור מנורה ביטוח ועבור עמיתי הפנסיה והגמל, בראשות המנכ"לים השונים בקבוצה אשר תפקידן לדון, להגדיר, לכוון ולתמוך בפעילויותיו של מערך ניהול הסיכונים בפעילויות אלה, תוך התחשבות בהיבטים עסקיים ורגולטורים. כמו כן הוסמכה ועדת המאזן בחברת מנורה ביטוח לכהן כוועדת ניהול הסיכונים של הדירקטוריון שתפקידה להנחות ולפקח על נושאים שונים בהקשר של ניהול סיכונים ובפרט על תהליך היישום ההשפעות וההשלכות של משטר כושר הפרעון (להלן: "סולבנסי") לפיו מחושב ההון ודרישות ההון החלים על חברות הביטוח בקבוצה. חברות הביטוח בקבוצה בוחנות את הלימות ההון שלהן אל מול הסיכון הכולל כפי שמוערך על פי משטר הסולבנסי והן בוחנות את השפעות שינויים בגורמי סיכון מסוימים על הונה הרגולטורי ואת יכולת הלימות ההון הנגזרת מהם. בהתאם לכך, בין היתר, קובעות את הון היעד כנדרש מהוראות הרגולציה. פעילות ואחריות על ניהול הסיכונים בענפי השירותים הפיננסים מתבצע ע"י יחידות הבקרה הפנימיות של חברות הבנות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. תיאור הליכי ושיטות ניהול סיכונים (המשך)

1. ניהול סיכונים פיננסיים (שוק, נזילות ואשראי)

האחריות לניהול הסיכונים הפיננסיים מתחלקת בין האורגנים השונים בקבוצה. החל מהדירקטוריונים של החברות הבנות, דרך ועדות השקעה, ועדת אשראי ואגף השקעות של חברת הבת מנורה ביטוח הנותן שירותים לכל הגופים המוסדיים בקבוצה, תחום ניהול סיכונים, מחלקת מחקר ודירוג ומחלקת דיווח ובקרה (מידל אופיס).

בחברות בקבוצה פועלות ועדות השקעה נפרדות עבור כספי הנוסטרו וכספי עמיתים אשר תפקידן, בין השאר, לפקח על מגבלות חשיפה וניהול סיכונים שאושרו בדירקטוריונים.

מחלקת דיווח ובקרה באגף השקעות (מידל אופיס) מנטרת באופן שוטף את מגבלות החשיפה, מתריעה על חריגות ומדווחת, ע"פ העניין, לועדות ההשקעה. תחום ניהול סיכונים מכמת את החשיפה לסיכוני שוק בין השאר באמצעות מדדי סיכון, ותרחישי רגישות מדי רבעון במערכת ייעודית ומדווח לועדות השקעה ולדירקטוריונים של החברות השונות בהתאם להוראות הדין. ראה פירוט לגבי סוגי הסיכונים הפיננסיים, החשיפות אליהם ומבחני רגישות לשינויים בגורמי סיכון בסעיפים 5-2 להלן.

דירקטוריוני החברות קובעים את מדיניות ניהול הסיכונים הפיננסיים של החברות בקבוצה. המדיניות כוללת עקרונות ומגבלות שמטרתם לשמר תיאבון סיכון המשקף מידתיות סבירה לנטילת סיכונים. הסיכונים הפיננסים מנוהלים בין היתר באמצעות קביעת טווחי השקעה מותרים לסוגי הנכסים השונים, תוך התייחסות לפיזור, בין השאר, לפי מנפיקים, בסיס הצמדה וענפי משק. עקרונות ניהול סיכוני שוק בנוסטרו של חברות הביטוח (נכסים כנגד עתודות ביטוח כללי, ביטוח חיים ובריאות שאינם תלויי תשואה והון עצמי) מבוססים על ניהול נכסים מול התחייבויות (ALM): הקצאת הנכסים נגזרת מהתאמת בסיסי ההצמדה, כמו גם, מעיתוי התקבולים והתשלומים הצפויים של הנכסים וההתחייבויות, בהתאמה. ניהול אפקטיבי של הנכסים מול ההתחייבויות מתבצע על ידי הגבלת החשיפה לסיכון ריבית (פער מחמ"מ). מדידת סיכון השוק מתבצעת בעיקר באמצעות מבחני רגישות. בנוסף, דרישת ההון המחושבת על פי מודל ההון הרגולטורי מבוסס סיכוני סולבנסי כוללת, בין היתר חישוב של כמות ההפסד הפוטנציאלי מאירועי קיצון בהסתברות של אחת למאתיים שנה בגין גורמי סיכון השוק והאשראי. הקבוצה בוחנת תקופתית גם את רגישות עודף ההון הרגולטורי בין היתר באמצעות מבחני רגישות על גורמי סיכון פיננסים מסוימים. יצוין כי מדידת סיכוני שוק על בסיס המודל הסטנדרטי של משטר סולבנסי מתבצעת בתדירות חצי שנתית ובתדירות רבעונית ככל הניתן על מנת לעקוב אחר שינוי בפרופיל הסיכונים או הסביבה החיצונית.

בתיקים המנוהלים (ביטוח חיים תלוי תשואה, פנסיה וגמל) מתבצע ניהול סיכונים אקטיבי על ידי בחינה של הקצאת נכסים אסטרטגית לכל תיק מנוהל כנגד תיק סמן, מדידת סיכונים אבסולוטיים ויחסיים (יחסית לתיק סמן), חישוב מדדי ביצוע מתואם סיכון וניתוח השפעת תרחישי קיצון ומבחני רגישות.

פעילות האשראי נעשית בכפוף לתקנות ההשקעה וחוזרי הממונה אשר מתווים תשתית לתמיכה ניהולית, מקצועית ותפעולית וזאת על מנת להבטיח מנגנוני בקרה ופיקוח לניהול סיכוני האשראי. הפעילות נעשית בהתאם למדיניות ההשקעות, מדיניות האשראי ומדיניות ניהול הסיכונים הפיננסים המאושרות מידי שנה על ידי הדירקטוריונים השונים בקבוצה. מסמכי המדיניות כוללים עקרונות ניהול סיכוני אשראי בתיק הנכסים, לפי מאפיינים שונים כגון חשיפה לתאגיד ולקבוצת תאגידים, פיזור לפי ענפי משק וחתכים לפי דרוג. הלוואות מותאמות ואשראי לא סחיר אחר ניתנים בהתאם למדיניות האשראי הלא סחיר ועל פי נהלים פרטניים.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. תיאור הליכי ושיטות ניהול סיכונים (המשך)

1. ניהול סיכונים פיננסיים (שוק, נזילות ואשראי) (המשך)

בקבוצה פועלות ועדת אשראי פנימית וועדת משנה לאשראי אשר מונו על ידי ועדות ההשקעות ואושרו על ידי הדירקטוריונים השונים בקבוצה. תפקידיהן בין היתר, לדון ולאשר בהתאם למדרג סמכויות ולפי העניין, עסקאות של אשראי לא סחיר, בכפוף למסמכי המדיניות וחוזרי הממונה. ברמת העסקה הבודדת, הערכת הסיכון מתבססת, בין היתר, על אנליזות ודרוגים. ככל שאין דרוג חיצוני החברה משתמשת, במידת האפשר, במודל דרוג אשראי פנימי שאושרו על ידי דירקטוריונים והממונה, לפרוט בדבר אישור המודל ראה סעיף 4(ג) להלן. בעסקאות הנעשות בשיתוף עם בנק, ניתן לקבל את עיקרי הדרוג של הבנק בתנאים מסוימים כפי שהורה הממונה. ניתן לבצע עסקאות לא מדורגות או בדרוג הנמוך מדרוג השקעה בתנאים מסוימים כהגדרתם בהוראות הממונה ובכפוף לנהלי החברה. ככלל בעסקת אשראי המועלית לאישור ועדת משנה לאשראי מוגשת חוות דעת של תחום ניהול סיכונים.

מחלקת המידל אופיס בחברת מנורה ביטוח מבצעת בקרות שוטפות אחר עמידה במגבלות השונות (מגבלות מדיניות, תקנון, מגבלות הממונה ועוד) ומעבירה דיווח לוועדת ההשקעות אשר מפקחת על רמת פיזור נאותה בתיק נכסי החוב, לרבות שמירה על מגבלות חשיפה הנגזרות מתקנות השקעה ו/או המדיניות.

בנוסף בחברה מתבצע תהליך לאיתור וסיווג חובות בעייתים ומונה מרכז חובות בעייתיים בהתאם לדרישות הממונה. דיווח תקופתי על חובות בעייתיים נמסר לועדות השונות.

עקרונות מדיניות ניהול סיכון האשראי הנובע מחשיפה למבטחי משנה, המבוססים על שמירת איכות התיק ופיזורו, מפורטים בסעיף 4 (ה) להלן.

עקרונות מדיניות ניהול סיכון הנזילות מבוססים בעיקרם על שמירת רמה מינימאלית של שיעור נכסים סחירים ומזומנים בתיקי הנכסים.

2. ניהול סיכונים ביטוחיים

להלן העקרונות המנחים בניהול הסיכונים הביטוחיים:

מגבלות חשיפה בשייר: בכל ענף וענף נקבעת מגבלת חשיפה מכסימלית בשייר ברמת התיק, הפוליסה והאירוע. המגבלה מבטאת את החשיפה לסיכון הביטוחי שהקבוצה מוכנה לקחת על עצמה. הסיכונים שמעבר לכך מועברים למבטחי משנה בחו"ל בהתאם למדיניות ביטוח המשנה של חברות הביטוח בקבוצה. חברות הביטוח בקבוצה רכשו הגנה נגד הצטברות של נזקים רבים מאירוע בודד, הן בביטוח הכללי והן בביטוח חיים.

קביעת תעריף: תעריף הביטוח מותאם לספק מענה לכלל ההתחייבויות הביטוחיות העתידיות שייווצרו כתוצאה מהתממשות הסיכונים הביטוחיים המגולמים בכל פוליסה, כולל הוצאות ושיעורי רווח רצויים. משך ואופי הכיסוי הביטוחי קובע את אופי תזרים ההתחייבויות העתידיות ("זנב קצר" לעומת "זנב ארוך").

הליך השקת מוצרים חדשים והתקשרויות בעסקה משמעותית: ההליך כולל זיהוי ובחינה מקיפה של הסיכונים הכרוכים במוצר או בעסקה, קביעת הדרכים לניהולם ולבקרה עליהם וכן ניסוח פוליסה המשקפת בצורה מדויקת את הסיכונים שחברות הבטוח בקבוצה מוכנות לקחת על עצמן מול המבוטחים. כאשר מתעורר חשש כי קיימת הרעה בתוצאות החיתומיות, שמקורה אינו בתנודות אקראיות, נערכות בדיקות מעמיקות, בין השאר, להערכת הסיכון הגלום, ובמידת הצורך מותאמות הערכות הרזרבות. בדיקות דומות מתבצעות בעת חידוש עסקאות.

חיתום: מערכת כללי החיתום כוללת מגבלות אשר מטרתן כפולה: א) יצירת היררכיה בקבלת ההחלטות לגבי לקיחת הסיכון (מרמת הסוכן, דרך מנהל המחוז, החתם ועד מנהל האגף) ב) הגבלת החשיפה לסיכונים הביטוחיים. כללי החיתום נאכפים בצורה ממוכנת (למשל, חתם אוטומטי בביטוח חיים או חסימות לרמת הכיסוי בביטוח כללי) או ידנית על ידי איש מקצוע.

קטסטרופה: חברות הביטוח בקבוצה נוקטות במדיניות של הגבלת החשיפה לקטסטרופות על ידי קביעת סכומי כיסוי מרביים בחוזים מסוימים וכן על ידי רכישת כיסוי ביטוח משנה מתאים. מטרת מדיניות החיתום וביטוח המשנה הינה להתאים את ההפסד המרבי הנגזר מהחשיפה לקטסטרופות לסיכון שתומחר בתעריף.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. תיאור הליכי ושיטות ניהול סיכונים (המשך)

2. ניהול סיכונים ביטוחיים (המשך)

(א) **ניהול סיכון רעידת אדמה:** סיכון זה הוא סיכון ביטוחי מהותי בו הקבוצה מתייחסת להשפעה הפוטנציאלית של אירוע קיצון שאינו שכיח. הסיכון חל על כל מגזרי הפעילות (ביטוח חיים, ביטוח כללי וביטוח בריאות).

- רוב הפוליסות בביטוח כללי המכסות רעידת אדמה כוללות מרכיב של השתתפות עצמית.
- החשיפה לסיכון רעידת האדמה מוגנת באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסי וכן באמצעות חוזי ביטוח משנה לא יחסי, המגן על החשיפה בשייר (Cat Cover) בכל מגזר.

העקרונות הנ"ל מבוססים על הנחות ואומדנים לגבי אופי אירוע רעידת האדמה והנזק בעטיו. אירוע מהותי שיתרחש בשונה מההנחות והאומדנים הנ"ל, עלול לחשוף את הקבוצה לנזק מהותי.

(ב) **ניהול סיכון מלחמה:** סיכון זה הוא סיכון ביטוחי מהותי בתחום ביטוח חיים בו הקבוצה מתייחסת להשפעה פוטנציאלית של אירוע קיצון בלתי צפוי. בגין סיכון מעין זה אין הקבוצה שומרת עתודות ביטוח ולכן מדיניות ניהול הסיכון מבוססת בעיקרה על קניית הגנה לפי שיקול דעת ההנהלה, באישור דירקטוריון, על החשיפה בשייר. יצוין, כי בשנת 2017 הקבוצה מבטחת את החשיפה בשייר כנגד כיסויי ריסק מוות, נכות מוחלטת ואובדן כושר עבודה, באמצעות חוזה Cat Cover המכסה גם רעידת אדמה וגם אירועים מסוג מלחמה גרעינית/ביולוגית/כימית. הכיסוי אינו מכסה מגיפה.

כימות הסיכון: עבור חברות הביטוח, כימות הסיכון מתבצע בין היתר במסגרת חישובי ההון הרגולטורי שבבסיסו מחושב הון מותאם סיכון על פי המודל הסטנדרטי של דירקטיבת solvency II, וכן באמצעות מבחני רגישות על גורמי סיכון עיקריים המשפיעים על יחס הסולבנטיות של החברות. להלן עיקרי המודל בפעילות הביטוחית:

עבור ביטוח כללי וענפי בריאות לזמן קצר - המודל מבוסס על פרמטרים של חשיפה בשייר, היקף פרמיות, היקף רזרבות (המחושבות על בסיס הנחות מיטביות - לא שמרניות), שיעורי הפסד (Loss Ratios), סטיות תקן של קבוצות מוצרים בעלי מאפיינים דומים. כמו כן המודל מניח השפעה של אירוע קיצון (רעידת אדמה או מעשה ידי אדם) על הון החברה הנמדדת לפי פרמטרים שנקבעו מראש.

עבור ביטוח חיים וענפי בריאות לזמן ארוך - המודל מבוסס על ביצוע שינויים בגורמי הסיכון המשפיעים על שוויין ההוגן (על פי הערכה מיטבית) של ההתחייבויות הביטוחיות. לדוגמא, שינוי קיצוני בשיעורי התמותה שהונחו או בשיעורי הביטולים שהונחו לצורך חישוב ההתחייבויות הביטוחיות. כמו כן, המודל מניח השפעה של אירוע קיצון (קטסטרופה) על גובה התחייבויות לפי פרמטרים שנקבעו מראש (גידול בתמותה ובתחלואה).

לבסוף, מדידת הסיכון הכולל ע"פ המודל מתחשבת בכך שלא כל הסיכונים מתממשים בו זמנית בכל הענפים ולכן קיימות קורלציות בין ענפי הביטוח השונים אשר מקטינות את הסיכון הכולל.

ראה פירוט לגבי סוגי הסיכונים הביטוחיים, החשיפות אליהם, כלים ושיטות המשמשים באומדנם ומבחני רגישות בגינם בסעיף 6 להלן.

3. ניהול סיכונים תפעוליים

הסיכון התפעולי הינו סיכון להפסד כתוצאה מכשל או העדר בקרה אפקטיבית שמקורו בתהליכים, אנשים, מערכות או אירוע חיצוני לארגון. חלק מהותי מפעילות הקבוצה נשען על מערכות מידע שונות, לפיכך העדר תשתיות מספקות לרבות בתחום אבטחת המידע והסייבר, עלולים לחשוף את הקבוצה, מבוטחיה, ועמיתיה לסיכון של זליגת מידע רגיש וכשל תפעולי בזמינות המערכות ובכך לגרום לפגיעה בתהליכי הקבוצה, אי ציות לרגולציה וכדומה.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. תיאור הליכי ושיטות ניהול סיכונים (המשך)

3. ניהול סיכונים תפעוליים (המשך)

הקבוצה נוקטת בפעולות שונות בתחום ניהול הסיכונים התפעוליים:

- מונו נאמני סיכון ביחידות העסקיות שתפקידם, בין היתר, לזהות, לדווח ולנטר סיכונים תפעוליים שזוהו או שעשויים להתממש ביחידתם.
- הוקם פורום של נאמני הסיכון בו מתקיים שיתוף ידע והפקת לקחים בנושא.
- החל איסוף אירועי סיכון פוטנציאלים ושהתממשו.
- בוצעו הדרכות כלל ארגוניות.
- בביטוח נבנתה מפת סיכונים ברמת ההנהלה.

- בקבוצה קיימת, כמתחייב בין היתר מהוראות הרגולטור, במסגרת אגף מערכות מידע יחידת אבטחת מידע לטיפול בסיכוני אבטחת מידע וסייבר. הוגדרה תוכנית לניהול סיכוני IT על פי דרישות חוזר ניהול טכנולוגיות. נכתבה מדיניות ונבנתה מתודולוגיה לניהול סיכוני IT והוצפו סיכונים וליקויים מהותיים, כמו כן עודכנה תוכנית לטיפול בסיכונים שאותרו והוגדרה תוכנית להפחתה והקטנת הסיכונים; במאי 2018 נכנסו לתוקף תקנות הגנת הפרטיות שנוספו על חוזר ניהול סיכוני הסייבר הקיים. הקבוצה נערכה לעמידה בתקנות אלו והרחיבה את הבקרות המגלות על המידע הקיים.
- במסגרת יישום חוזר ניהול טכנולוגיות המידע בקבוצה הוגדרו יעדי בקרה על-פי ה- COBIT, יעדי הבקרה עודכנו ואושררו על ידי וועדת היגוי קבוצתית וסייבר ודירקטוריון;
- קיימת תכנית DRP (Disaster Recovery Plan) להקמה מחדש של המערכות המיכוניות במקרה של אירוע חיצוני קטסטרופאלי שיפגע במשרדיה; התוכנית עודכנה במהלך השנה כתוצאה ממעבר הקבוצה למשכנה החדש;
- הקבוצה פועלת בהתאם לחוזר הממונה ובהתאם למדיניות שאושרה בדירקטוריונים בנושא ניהול סיכוני מעילות והונאות. כמו כן, בחברה קיים פורום ייעודי, מונה גורם אחראי ובוצעו סקרי סיכונים בנושא;
- במסגרת יישום הוראות סעיף 404 לחוק "Sarbanes-Oxley" בגופים מוסדיים בקבוצה ובהתאם להנחיות הממונה, בוצע תהליך של הערכת הסיכונים הקשורים לדיווח הכספי ולגילוי נאות, נקבעו בקרות שמטרתן למנוע או לצמצם את הסיכונים שנמצאו ונותחו פערי בקרה. במסגרת זאת, אימצה הקבוצה את מודול הבקרה הפנימית של ה-COSO, המהווה מסגרת מוגדרת ומוכרת להערכת הבקרה הפנימית;
- קיים מנגנון לבדיקה, אכיפה וציות לחוקים תקנות ורגולציות לקבוצה, כל חברה בהתאם לרלוונטי אליה, במסגרת המנגנון אושרה תכנית אכיפה פנימית בדירקטוריוני החברות בקבוצה ומונו אחראים על הציות והאכיפה;
- בחברות הקבוצה פועלות מחלקות בקרה ייעודיות פנימיות ו/או פונקציות בקרה בתחומי הפעילות המהותיים;

הערכה כמותית של החשיפה לסיכונים תפעוליים מתבצעת במסגרת חישובי דרישות ההון על פי דירקטיבת Solvency II.

ג. דרישות חוקיות

תהליך ניהול הסיכונים בקבוצה מונחה על ידי הדרישות הרגולטוריות הרלוונטיות לתחומי הפעילות השונים שפורסמו בשנים האחרונות, ואוחדו במסגרת החוזר המאוחד פרק 10 (קודקס), הכוללות, חובת מינוי מנהל סיכונים שתפקידיו העיקריים:

- לוודא קיומם של תהליכים לזיהוי סיכונים ביטוחיים ופיננסים מהותיים הגלומים בנכסים המוחזקים כנגד חסכונות עמיתים ומבוטחים בנכסים אחרים של חברת הביטוח והגלומים בהתחייבויות חברת הביטוח, ובהתחייבויות ביטוח של קרן פנסיה אשר עשויים להשפיע באופן מהותי על זכויות העמיתים והמבוטחים ועל חוסנו הפיננסי של הגוף המוסדי.
- כימות החשיפה והערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים המהותיים שזוהו בין היתר באמצעות תרחישים ובכלל זה תרחישי קיצון.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

1. כללי (המשך)

ג. דרישות חוקיות (המשך)

דרישות רגולטוריות לעניין ניהול סיכונים כוללות בין היתר:

- הערכת ההון הנדרש (ההון הכלכלי) בחברות הביטוח לצורך נשיאה בסיכונים המהותיים תוך התייחסות למידת המתאם בין הסיכונים השונים.
- דרישה לקביעת מדיניות חשיפה לסיכונים, תקרות חשיפה, נהלים וכלים למדידה ולבקרת סיכונים.
- הוראות לעניין ניהול נכסי השקעה במסגרת פרק 4 בחוזר המאוחד לרבות הוראות בנושא ניהול סיכוני אשראי.
- הוראות בנושא ניהול חשיפה למבטחי משנה.
- הוראות בנושאים ספציפיים בתחום סיכונים תפעוליים: מעילות והונאות, טכנולוגיות מידע, אבטחת מידע וסייבר ובקרה על דיווח כספי (SOX) , תוכנית להמשכיות עסקית והתאוששות מאסון (DRP) סיכוני ציות ועוד.
- הוראות בנוגע ליישום משטר כושר פרעון מבוסס סיכונים לפי דירקטיבת Solvency II .

2. סיכוני שוק

א. הגדרת סיכוני שוק

סיכון שוק הוא הסיכון שהשווי ההוגן או תזרימי המזומנים העתידיים של נכסים פיננסיים, התחייבויות פיננסיות או התחייבויות ביטוחיות ישתנו כתוצאה משינויים בגורמי סיכון השוק. גורמי סיכון השוק כוללים, בין היתר, שינויים בעקומי הריבית, בשערי מניות, במדד מחירים לצרכן, בשערי מטבע חוץ, במרווחי האשראי ובמחירי הנדל"ן.

הסיכונים הגלומים בנכסים ובהתחייבויות עבור חוזים תלויי תשואה (במנורה ביטוח בלבד)

התחייבויות תלויות תשואה הינן התחייבויות בגין חוזים בהם תגמולי הביטוח שלהם זכאי המבוטח תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של החברה, בניכוי דמי ניהול כמפורט להלן:

- לגבי פוליסות שהונפקו עד שנת 2004 דמי ניהול קבועים וכן דמי ניהול משתנים בשיעור של 15% מהתשואה הריאלית בניכוי דמי הניהול הקבועים.
- בפוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך - דמי ניהול קבועים בלבד כפי שנקבע בתנאי פוליסה.

לגבי הנכסים וההתחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה קיימת לקבוצה חשיפה בגין שינויים בגורמי שוק בעיקר כתוצאה משינוי בדמי הניהול המשתנים לגבי פוליסות שהונפקו עד 2004 ומן ההיקף הכולל של ההתחייבות ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים של החברה לגבי כלל המוצרים תלויי התשואה.

לאור האמור, מבחני הרגישות ומועדי הפירעון של ההתחייבויות המפורטים בסעיפים הבאים אינם כוללים חוזים תלויי תשואה.

להלן מבחן רגישות לגבי חוזים תלויי תשואה והאופן בו הרווח (הפסד) מושפע מכל שינוי בתשואה:

כל שינוי של 1% בתשואה הריאלית על ההשקעות לאחר ניכוי דמי ניהול הקבועים במסגרת חוזים תלויי תשואה בגין פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, שהיקף ההתחייבויות בגינם ליום 31 בדצמבר, 2018 כ- 11.9 מיליארד ש"ח, משפיע על ההכנסות מדמי הניהול בסך של כ- 17.9 מיליון ש"ח (ליום 31 בדצמבר, 2017 כ- 12.1 מיליארד ש"ח, משפיע על ההכנסות מדמי הניהול בסך של כ- 18.1 מיליון ש"ח). השפעת שינוי כאמור על פוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך אינה מהותית למנורה ביטוח. בפוליסות שהונפקו עד שנת 2004, כאשר התשואה בחוזים אלה הינה שלילית החברה אינה רשאית לגבות דמי ניהול משתנים כל עוד לא תושג תשואה חיובית שתכסה את סך ההפסדים שנצברו בתיק ההשקעות בשל התשואה השלילית.

נכון ליום 31 בדצמבר 2018 התשואה הריאלית בחוזים אלו הינה שלילית בגובה של 2.2%, המשקפים הפסדי דמי ניהול בהיקף של כ- 36 מיליוני ש"ח אשר לא ייגבו עד אשר תושג תשואה ריאלית חיובית שתכסה את סך ההפסדים שנצברו בתיק ההשקעות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ב. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק

להלן מבחני רגישות ביחס להשפעת השינויים בשיעורי ריבית, בשווי של השקעות במכשירים הוניים, במדד ושער החליפין על הרווח (הפסד) וההכנסה הכוללת (הון) עבור נכסים פיננסיים, ההתחייבויות הפיננסיות וההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי ההשקעה בגין משתנה הסיכון הרלבנטי נכון לכל מועד דיווח.

בסיס המדידה הינו שינוי משתנה אחד כאשר כל שאר המשתנים האחרים קבועים. כך, למשל, השינוי בריבית הינו בהנחה שכל הפרמטרים האחרים לא השתנו.

תוצאות מבחני הרגישות מבוססות על ההנחות הבאות:

- מבחני רגישות אלו אינם כוללים כאמור את השפעתם של חוזים תלויי תשואה.
- כמו כן, הונח שהשינויים האמורים אינם משקפים ירידת ערך פרמננטית של נכסים המוצגים בעלות מופחתת או של נכסים זמינים למכירה ולפיכך, במבחני הרגישות שלהלן, לא נכללו בגין נכסים אלו הפסדים מירידת ערך.
- מבחני הרגישות, מביאים לידי ביטוי השפעות ישירות בלבד ללא השפעות משניות.
- יצוין גם כי הרגישויות אינן ליניאריות, כך ששינויים גדולים או קטנים יותר ביחס לשינויים שמתוארים להלן אינם בהכרח אקסטרפולציה פשוטה של השפעת אותם שינויים.
- תוצאות מבחני הרגישות מוצגות נטו לאחר ניכוי השפעת המס.

ליום 31 בדצמבר, 2018:

	שיעורי הריבית *)		השקעות במכשירים הוניים **)		שיעור השינוי במדד		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ ****)	
	+1%	-1%	+10%	-10%	+1%	-1%	+10%	-10%
	אלפי ש"ח							
רווח (הפסד)	127,496	(362,930)	13,468	(13,364)	(12,851)	12,851	(21,220)	21,220
רווח (הפסד) כולל ***)	158	(223,113)	134,772	(134,668)	(12,851)	12,851	74,379	(74,379)

ליום 31 בדצמבר, 2017:

	שיעורי הריבית *)		השקעות במכשירים הוניים **)		שיעור השינוי במדד		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ ****)	
	+1%	-1%	+10%	-10%	+1%	-1%	+10%	-10%
	אלפי ש"ח							
רווח (הפסד)	136,882	(307,848)	19,058	(19,026)	(9,085)	9,085	(35,367)	35,367
רווח (הפסד) כולל ***)	1,079	(157,092)	124,514	(124,483)	(9,085)	9,085	40,867	(40,867)

*) בניתוח הרגישות נכללו נכסי חוב סחירים בריבית קבועה ומשתנה, נכסים לא סחירים המוצגים בספרים לפי שווים ההוגן, ונכסי חוב לא סחירים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות שאינן תלויות תשואה אך שווים ההוגן בא לידי ביטוי בהערכת ההתחייבויות הביטוחיות. לא נכללו בסיכון הריבית מתוך הנכסים וההתחייבויות המוצגים בטבלה בסעיף ג' שלהלן, כנכסים או התחייבויות "עם סיכון ריבית ישיר", מזומנים ושווי מזומנים, התחייבויות בגין חוזי ביטוח שאינן מהוונות, התחייבויות פיננסיות הנמדדות בעלות מופחתת ופיקדונות ויתרות שוטפות מול מבטחי משנה.

סך הנכסים שערכם בספרים מוצג בשווי הוגן המושפעים מסיכון ריבית הכלולים בניתוח הרגישות הסתכמו בכ- 4,655 מיליוני ש"ח (בשנה קודמת כ- 4,651 מיליון ש"ח), ומתוכם סך של כ- 525 מיליון ש"ח נזקף לדוח הרווח והפסד (אשתקד 484 מיליון ש"ח). הנכסים עליהם הופעל ניתוח הרגישות מהווים 17% מתוך סך הנכסים לתאריך הדוח (18% ליום 31 בדצמבר 2017).

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ב. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק (המשך)

בניתוח הרגישות נכללו התחייבויות בגין ההפרשה הנובעת מבדיקת נאותות ההתחייבויות הביטוחיות (LAT) בביטוח חיים ובריאות, ההתחייבויות להשלמת גמלה וגמלאות בתשלום בביטוח חיים, וכן את ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי בעקבות המעבר לנוהג המיטבי.

ההשפעה של עליה ב-1% בשיעור הריבית על הרווח לאחר מס בגין התחייבויות ביטוחיות הכלולות בניתוח הרגישות מוערכת ברווח של כ- 139 מיליוני ש"ח וירידה של 1% תוביל להפסד בסך של כ- 375 מיליוני ש"ח (בשנת 2017 כ- 143 מיליוני ש"ח וכ- 315 מיליוני ש"ח בהתאמה). יצוין כי ההשפעה על ההתחייבויות, כוללת גם את ההשפעה על אופן שיערוך הנכסים הלא סחירים העומדים כנגד ההתחייבויות האמורות.

לקבוצה קיימת גם רגישות לריבית שאינה כלולה בטבלה בשל היוון הקצבאות שישולמו לנפגעי תאונות עבודה מתוקף תקנות הביטוח הלאומי ובפרט פרסום תיקונן בשנת 2016, וההתפתחויות המשפטיות מתחילת שנת 2018. הדבר עלול להשפיע גם על גובה הסכומים שיהיה על חברות הביטוח לשלם לנפגעים בתביעות נכות ומוות אחרות (ראה פרוט בסעיף 26ב'(5) להלן "מידע לגבי שינוי מהותי שנעשה באומדנים ובהנחות האקטואריות"). השפעה זו אינה מיידית והיות שכך לא ניתן לקבוע את היקף ההשפעה העתידית של שינויי ריבית על התוצאות הכספיות בעת שינוי חד פעמי.

**) השקעות במכשירים שאין להם תזרים קבוע, או שלחילופין, לקבוצה אין מידע ביחס לתזרים זה. בהתאם להגדרות ב- IFRS 7 אינן כוללות השקעות בחברות כלולות. כמו כן נכללו תעודות סל שעוקבות אחרי מדדי אג"ח וקרנות אג"ח.

***) ניתוחי הרגישות ביחס להכנסה הכוללת מביאים לידי ביטוי גם את ההשפעה על הרווח (הפסד) לתקופה.

****) במסגרת מבחני הרגישות לשע"ח נלקחו גם פריטים לא פיננסיים ואחרים בסך של כ- 22 מיליוני ש"ח.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ג. סיכון ריבית ישיר

סיכון ריבית ישיר הינו הסיכון ששינוי בריבית השוק יגרום לשינוי בשווי ההוגן או בתזרים המזומנים הנובע מהנכס או ההתחייבות. סיכון זה מתייחס לנכסים שהסליקה שלהם נעשית במזומן.
יש לציין כי קיימים נכסים עם סיכון ריבית ישיר אשר שווים ההוגן מושפע משינוי הריבית בשוק אך הקבוצה אינה רושמת אותם בשווי הוגן בדוח הכספי ואינם מקוזזים כנגד ההתחייבויות בענפי ביטוח הכללי כאמור לעיל ולכן אינם כלולים במבחני הרגישות המתוארים בסעיף הקודם.
תוספת המילה "ישיר" מבליטה את העובדה ששינוי הריבית יכול להשפיע גם על סוגי נכסים אחרים אבל לא באופן ישיר, כדוגמת השפעת שינוי הריבית על שערי המניות.

	ליום 31 בדצמבר, 2018		
	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל
	אלפי ש"ח		
נכסים עם סיכון ריבית ישיר:			
נכסי חוב סחירים	4,645,618	9,122,493	13,768,111
נכסי חוב שאינם סחירים:			
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל	6,824,094	168,483	6,992,577
אחר	5,292,210	4,086,008	9,378,218
השקעות פיננסיות אחרות	53,756	419,204	472,960
מזומנים ושווי מזומנים	597,973	1,579,433	2,177,406
נכסי ביטוח משנה	2,156,255	-	2,156,255
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר	19,569,906	15,375,621	34,945,527
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *)	7,345,130	11,733,101	19,078,231
סך הכל נכסים	26,915,036	27,108,722	54,023,758
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר:			
התחייבויות פיננסיות	1,851,559	129,973	1,981,532
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה	19,477,460	26,636,097	46,113,557
אחרים	163,633	-	163,633
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר	21,492,651	26,766,070	48,258,721
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר **)	1,777,912	228,676	2,006,588
הון	3,758,448	-	3,758,448
סך הכל הון והתחייבויות	27,029,012	26,994,746	54,023,758
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות	(113,976)	113,976	-

*) נכסים ללא סיכון ריבית ישיר כוללים: מניות, רכוש קבוע, נדל"ן להשקעה, נכסי מיסים נדחים הוצאות רכישה נדחות, רכוש אחר וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית נמוך יחסית (חייבים ויתרות חובה, פרמיות לגבייה, ויתרות שוטפות).

**) ההתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר כוללות התחייבות בגין מיסים נדחים, יתרות חו"ז למיניהן, וכו'.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ג. סיכון ריבית ישיר (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2017		
	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל
	אלפי ש"ח		
נכסים עם סיכון ריבית ישיר:			
נכסי חוב סחירים	4,578,129	7,683,089	12,261,218
נכסי חוב שאינם סחירים:			
אג"ח ח"ץ ופקדונות חשכ"ל	6,781,872	169,482	6,951,354
אחר	5,153,898	4,066,845	9,220,743
השקעות פיננסיות אחרות	93,344	538,100	631,444
מזומנים ושווי מזומנים	574,228	2,332,089	2,906,317
נכסי ביטוח משנה	1,967,458	-	1,967,458
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר	19,148,929	14,789,605	33,938,534
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *)	7,122,199	10,601,713	17,723,912
סך הכל נכסים	26,271,128	25,391,318	51,662,446
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר:			
התחייבויות פיננסיות	1,748,450	35,455	1,783,905
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה	18,788,523	25,339,728	44,128,251
אחרים	396,765	-	396,765
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר	20,933,738	25,375,183	46,308,921
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר **)	1,484,371	240,961	1,725,332
הון	3,628,193	-	3,628,193
סך הכל הון והתחייבויות	26,046,302	25,616,144	51,662,446
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות	224,826	(224,826)	-

*) נכסים ללא סיכון ריבית ישיר כוללים: מניות, רכוש קבוע, נדל"ן להשקעה, נכסי מיסים נדחים, הוצאות רכישה נדחות, רכוש אחר וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית נמוך יחסית (חייבים ויתרות חובה, פרמיות לגבייה, ויתרות שוטפות).

**) ההתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר כוללות התחייבויות בגין מיסים נדחים, יתרות חו"ז למיניהן, וכו'.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ג. סיכון ריבית ישיר (המשך)

הערות:

ביטוח חיים שאינו תלוי תשואה- עיקרו של תיק ביטוח החיים הינו בגין פוליסות מבטיחות תשואה המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) המונפקות על ידי בנק ישראל לכל אורך תקופת הפוליסה. לפיכך, לקבוצה קיים כיסוי פיננסי על עיקר ההתחייבויות. ליום 31 בדצמבר, 2018 כיסו אגרות החוב המיועדות כ- 60% מכלל ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בתוכניות אלו (בשנת 2017 כ- 62%). בגין יתר השקעות החברה במסגרת עסקי ביטוח חיים קיימת חשיפה לשיעורי הריבית שישררו בעת מיחזור ההשקעות אשר משך החיים שלהן עשוי להיות נמוך מאורך החיים הממוצע של ההתחייבויות הביטוחיות.
בגין מוצרים אלה וכן בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אי-כושר עבודה, מבוסס חישוב ההתחייבות הביטוחית לרוב על שיעור הריבית התעריפית שבפוליסה (ראה פירוט בסעיף 6 א'(2) להלן).
בדבר שיעורי ההיוון ואופן קביעתם עבור ההתחייבויות הביטוחיות הן בביטוח חיים ובריאות והן בביטוח כללי, ראה סעיף 6 לבאור זה בחלק המתייחס להנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות.
חלק מההתחייבויות בגין חוזי השקעה כולל התחייבויות בגין מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה המגובות ברובן בפיקדונות חשכ"ל המונפקות על ידי החשב הכללי, לפיכך קיים לחברה כיסוי פיננסי חופף על עיקר ההתחייבויות מבחינת ריבית והצמדה. ליום 31 בדצמבר, 2018, כיסו פיקדונות החשכ"ל כ-87.4% מכלל ההתחייבויות במסלולי קופות גמל אלה (בשנת 2017 - 87.4%).

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ד. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לפי בסיסי הצמדה

	ליום 31 בדצמבר, 2018					
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	נכסים בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
	אלפי ש"ח					
נכסים בלתי מוחשיים	-	-	-	1,052,012	-	1,052,012
נכסי מסים נדחים	-	-	-	2,787	-	2,787
הוצאות רכישה נדחות	-	-	-	1,562,766	1,976	1,564,742
רכוש קבוע	-	-	-	864,601	-	864,601
השקעות בחברות כלולות	295,400	-	159,612	-	-	455,012
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	70,435	70,435
נדל"ן להשקעה אחר	-	-	-	494,561	-	494,561
נכסי ביטוח משנה	354,489	1,675,823	125,943	-	-	2,156,255
נכסי מסים שוטפים	-	43,255	-	-	-	43,255
חייבים ויתרות חובה	65,494	36,515	86,868	37,197	154,775	380,849
פרמיות לגבייה	-	588,409	48,663	-	141,609	778,681
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	25,160,495	25,160,495
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	1,180,162	2,767,313	698,143	-	-	4,645,618
נכסי חוב שאינם סחירים	1,640,207	10,060,005	416,092	-	-	12,116,304
מניות **)	325,737	-	178,174	-	-	503,911
אחרות	293,935	77,243	1,185,660	-	-	1,556,838
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	3,440,041	12,904,561	2,478,069	-	-	18,822,671
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	1,579,433	1,579,433
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	500,338	-	97,633	-	-	597,971
סך כל הנכסים	4,655,762	15,248,563	2,996,788	4,013,924	27,108,723	54,023,760

*) עיקר החשיפה למטבע חוץ מתייחסת לדולר.

**) המטבע הרלוונטי לצורך החשיפה של מניות נקבע בהתאם למטבע הרשום.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ד. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לפי בסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2018					
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
	אלפי ש"ח					
סך הכל ההון	-	-	-	3,758,448	-	3,758,448
התחייבויות						
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	1,583,634	17,749,739	144,087	-	-	19,477,460
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	26,636,097	26,636,097
התחייבויות בגין מסים נדחים	-	-	-	153,360	-	153,360
התחייבויות בשל הטבות לעובדים	145,068	-	-	-	-	145,068
התחייבויות בגין מסים שוטפים	-	14,040	-	-	-	14,040
זכאים ויתרות זכות	994,894	408,512	157,851	67,822	228,676	1,857,755
התחייבויות פיננסיות	799,368	1,006,378	45,813	-	129,973	1,981,532
סך כל ההתחייבויות	3,522,964	19,178,669	347,751	221,182	26,994,746	50,265,312
סך כל ההון וההתחייבויות	3,522,964	19,178,669	347,751	3,979,630	26,994,746	54,023,760
סך הכל חשיפה מאזנית	1,132,798	(3,930,106)	2,649,037	34,294	113,977	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	(409,723)	1,967,812	(1,558,089)	-	-	-
סך הכל חשיפה	723,075	(1,962,294)	1,090,948	34,294	113,977	-

*) עיקר החשיפה למטבע חוץ מתייחסת לדולר.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ד. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לפי בסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	נכסים בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
	אלפי ש"ח					
נכסים בלתי מוחשיים	-	-	-	972,073	-	972,073
נכסי מסים נדחים	-	-	-	2,499	-	2,499
הוצאות רכישה נדחות	-	-	-	1,506,206	2,462	1,508,668
רכוש קבוע	-	-	-	1,002,419	-	1,002,419
השקעות בחברות כלולות	267,662	-	161,935	-	-	429,597
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	76,818	76,818
נדל"ן להשקעה אחר	-	-	-	244,349	-	244,349
נכסי ביטוח משנה	343,028	1,524,938	99,492	-	-	1,967,458
נכסי מסים שוטפים	-	94,010	-	-	-	94,010
חייבים ויתרות חובה	59,120	55,310	102,497	41,399	96,943	355,269
פרמיות לגבייה	-	605,687	57,623	-	123,521	786,831
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	22,759,485	22,759,485
השקעות פיננסיות אחרות:						
נכסי חוב סחירים	688,373	3,366,727	523,029	-	-	4,578,129
נכסי חוב שאינם סחירים	1,523,839	10,144,758	267,173	-	-	11,935,770
מניות **)	251,257	-	123,149	-	-	374,406
אחרות	616,541	45,501	930,306	-	-	1,592,348
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	3,080,010	13,556,986	1,843,657	-	-	18,480,653
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	2,332,089	2,332,089
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	519,448	-	54,780	-	-	574,228
נדל"ן להשקעה מיועד למכירה	-	-	-	76,000	-	76,000
סך כל הנכסים	4,269,268	15,836,931	2,319,984	3,844,945	25,391,318	51,662,446

*) עיקר החשיפה למטבע חוץ מתייחסת לדולר.

**) המטבע הרלוונטי לצורך החשיפה של מניות נקבע בהתאם למטבע הרשום או בהתאם לפעילות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ד. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לפי בסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2017					
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
	אלפי ש"ח					
סך הכל ההון	-	-	-	3,628,193	-	3,628,193
התחייבויות						
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	1,667,415	17,000,402	120,706	-	-	18,788,523
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	25,339,728	25,339,728
התחייבויות בגין מסים נדחים	-	-	-	241,862	-	241,862
התחייבויות בשל הטבות לעובדים	148,628	-	-	-	-	148,628
התחייבויות בגין מסים שוטפים	-	5,758	-	-	-	5,758
זכאים ויתרות זכות	869,141	404,739	148,787	62,221	240,961	1,725,849
התחייבויות פיננסיות	547,171	1,181,371	19,908	-	35,455	1,783,905
סך כל ההתחייבויות	3,232,355	18,592,270	289,401	304,083	25,616,144	48,034,253
סך כל ההון וההתחייבויות	3,232,355	18,592,270	289,401	3,932,276	25,616,144	51,662,446
סך הכל חשיפה מאזנית	1,036,913	(2,755,339)	2,030,583	(87,331)	(224,826)	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	65,929	1,367,539	(1,433,468)	-	-	-
סך הכל חשיפה	1,102,842	(1,387,800)	597,115	(87,331)	(224,826)	-

*) עיקר החשיפה למטבע חוץ מתייחסת לדולר.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ה. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות במכשירים הוניים

	ליום 31 בדצמבר, 2018					
	נסחרות במדד ת"א 125	נסחרות במדד מניות צמיחה	לא סחיר	נסחר בחו"ל	סה"כ	%
			אלפי ש"ח			
ענף משק						
תעשיה	38,976	6,345	-	17,427	62,748	12.45
נדל"ן ובינוי	44,910	3,430	41,569	6,125	96,034	19.06
מסחר ושירותים	29,763	30,040	5,065	2,298	67,166	13.33
השקעה ואחזקות	18,142	4,743	-	-	22,885	4.54
טכנולוגיה	49,976	-	11,244	39,211	100,431	19.94
בנקים	62,281	-	-	26,835	89,116	17.68
ביטוח	7,802	-	-	4,416	12,218	2.42
ביומד	7,655	193	-	18,754	26,602	5.28
חיפושי נפט וגז	16,375	10,336	-	-	26,711	5.30
סה"כ	275,880	55,087	57,878	115,066	503,911	100.00

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

2. סיכוני שוק (המשך)

ה. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות במכשירים הוניים (המשך)

	ליום 31 בדצמבר, 2017					
	נסחרות במדד ת"א 125	נסחרות במדד מניות צמיחה	לא סחיר	נסחר בחו"ל	סה"כ	%
			אלפי ש"ח			
ענף משק						
תעשיה	31,488	336	-	2,214	34,038	9.09
נדל"ן ובינוי	39,866	7,304	12,811	5,917	65,898	17.60
מסחר ושירותים	23,580	34,143	4,544	-	62,267	16.63
השקעה ואחזקות	19,016	1,395	-	-	20,411	5.45
טכנולוגיה	43,745	3,371	6,934	15,978	70,028	18.70
בנקים	61,990	-	-	29,431	91,421	24.42
ביטוח	6,988	-	-	3,628	10,616	2.84
ביומד	3,900	276	-	5,846	10,022	2.68
חיפושי נפט וגז	7,545	2,160	-	-	9,705	2.59
סה"כ	238,118	48,985	24,289	63,014	374,406	100.00

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות

א. הגדרת סיכוני נזילות

סיכון נזילות הינו הסיכון שהקבוצה תידרש לממש את נכסיה במחיר נחות על מנת לעמוד בהתחייבויותיה.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרש הקבוצה לשלם תביעות והטבות אחרות למבוטחים ועמיתים ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד.

יצוין כי צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר - כתוצאה מהתממשותו של אירוע קטסטרופה בביטוח כללי או אירוע אשר יפגע בו זמנית גם בביטוח חיים ואשר יגרום לעלייה חדה, בלתי צפויה, בתביעות - עלול לחייב מימוש נכסים משמעותי באופן מהיר ומכירתם במחירים שלא בהכרח ישקפו את שווי השוק שלהם. בעיקר כיוון שהקבוצה עלולה להידרש לשלם תביעות טרם קבלת ההשתתפות ממבטח המשנה.

בחלק ניכר מההתחייבויות הביטוחיות במגזר ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, הסיכון מושת על המבוטחים או שהסיכון נמוך וזאת בשל אופיים של חוזי הביטוח כמתואר להלן:

- **חוזים תלויי תשואה, בביטוח חיים** - על פי תנאי החוזים זכאים בעליהם לקבל תשואה בהתאם לתוצאות ההשקעות בניכוי דמי ניהול. לפיכך ירידה בערך ההשקעות מכל סיבה שהיא תלווה במקביל בירידה בגובה התחייבויות הקבוצה.
- **חוזים שאינם תלויי תשואה, בביטוח חיים** - על פי תנאי החוזים, זכאים בעליהם לקבל תשואה מובטחת. ההתחייבות בגין חוזים אלה ליום 31 בדצמבר, 2018 הינה בסך של 5,193 מיליוני ש"ח המהווה 15.7% מתיק ביטוח החיים (שנה קודמת 4,922 מיליוני ש"ח המהווה 15.7% מתיק ביטוח החיים). בגין חוזים לפני שנת 1991 מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) המונפקות על ידי מדינת ישראל. מנורה ביטוח זכאית לממש אג"ח אלו בעת שנדרש פדיון הפוליסות האמורות וכן בעת תשלום קצבה המשולמת מתוך ערכי הפוליסות ולפי תנאי הפוליסות.
- מסלולי קופות גמל מבטיחות תשואה - על פי תנאי הקופה, זכאים העמיתים לקבל תשואה מוסכמת. ההתחייבות בגין מסלולים אלה ליום 31 בדצמבר, 2018 הינה בסך של 4,769 מיליוני ש"ח (שנה קודמת 4,698 מיליוני ש"ח). התחייבויות אלה מגובות בעיקרן בפיקדונות החשב הכללי. הקבוצה זכאית לממש פיקדונות אלו כאשר מתבצע פדיון כספים על ידי העמיתים.
- סיכון הנזילות של הקבוצה נובע, אפוא, בעיקר מיתרת הנכסים שאינם אגרות חוב מיועדות או פיקדונות החשב הכללי ואינם כנגד חוזים תלויי תשואה. יתרת הנכסים הללו ליום 31 בדצמבר, 2018 הינה בסך 20.1 מיליארד ש"ח (שנה קודמת 19.5 מיליארד ש"ח).

מתוך יתרת הנכסים האמורה, ליום 31 בדצמבר, 2018 סך של כ- 6.1 מיליארד ש"ח הינם נכסים סחירים (ליום 31 בדצמבר, 2017 כ- 6.1 מיליארד ש"ח), הניתנים למימוש בזמן קצר יחסית, בהתאם לתנאי הנזילות של שוקי ההון.

על פי תקנות כללי ההשקעה, על חברות ביטוח להחזיק בנכסים נזילים, כפי שהוגדרו בתקנות כללי ההשקעה, בשיעור שלא יפחת מ- 30% מההון העצמי המינימאלי כנגד ההון העצמי והתחייבויות שאינן נובעות מעסקי הביטוח ועל חברות הפנסיה והגמל בשיעור שלא יפחת מ- 50% מההון העצמי המזערי הנדרש.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות (המשך)

ב. ניהול נכסים והתחייבויות

הקבוצה מנהלת את נכסי והתחייבויות חברות הביטוח בהתאם לדרישות חוק הפיקוח על תקנותיו.

הטבלאות להלן מרכזות את מועדי הפירעון המשוערים של סכומי ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות הבלתי מהוונות של החברה (למעט המוגדרים "ללא מועד פירעון") ואינן כוללות את הפער בין השווי ההוגן לעלות המותאמת בגין נכסי החוב הלא סחירים שעומדים כנגד ההתחייבויות. היות שכך הרי שאין התאמה בינם לבין יתרות ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות בדוח על המצב הכספי.

(1) מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות בביטוח חיים ובריאות נכללו בטבלאות כדלקמן:

- כספי חסכון - מועדי פירעון חוזיים (לרוב גיל הפרישה), ללא הנחת ביטולים, ובהנחה שכל החיסכון יימשך כהוני ולא כקצבה.
- גמלאות בתשלום, אכ"ע בתשלום וסיעודי בתשלום - על בסיס אומדן אקטוארי.
- תביעות תלויות ועתודה לפרמיה בחסר, אכ"ע פעיל וסיעודי פעיל- ללא מועד פירעון מוגדר.

(2) מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי נכללו בטבלאות כדלקמן:

- התחייבויות ביטוחיות שהוערכו על ידי האקטואר - על בסיס אומדן אקטוארי.
- ענפים שאינם מוערכים על ידי האקטואר נפרסו בהתאם להערכות מומחי הקבוצה.
- בעמודת ללא מועד פירעון מוגדר נכללו הסכומים המהווים מרווח שמרנות מעבר להערכת התביעות התלויות בענפים ביטוחים שלא הוערכו על ידי האקטואר.

(3) מועדי הפירעון של התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה נכללו על בסיס מועדי הפירעון החוזיים. בחוזים בהם הצד שכנגד רשאי לבחור את עיתוי התשלום של הסכום, ההתחייבות נכללת על בסיס המועד המוקדם ביותר שבו הקבוצה יכולה להידרש לשלם את ההתחייבות.

ג. ניתוח של מועדי פרעון של סכומי ההתחייבויות הפיננסיות והביטוחיות ברוטו

התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים ובריאות *)

	עד שנה	מעל שנה ועד 5 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סה"כ
				אלפי ש"ח			
ליום 31 בדצמבר, 2018	1,498,586	2,182,626	1,861,002	1,082,730	575,318	1,832,097	9,032,359
ליום 31 בדצמבר, 2017	1,299,231	1,963,839	1,526,356	982,995	803,946	1,674,601	8,250,968

*) לא כולל חוזים תלויי תשואה.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני נזילות (המשך)

ג. ניתוח של מועדי פרעון של סכומי ההתחייבויות הפיננסיות והביטוחיות ברוטו (המשך)

התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי

	עד שנה	מעל שנה ועד 3 שנים	מעל 3 שנים ועד 5 שנים	מעל 5 שנים	ללא מועד פרעון מוגדר	סה"כ
	אלפי ש"ח					
ליום 31 בדצמבר, 2018	2,242,759	2,501,542	1,182,460	975,192	155,639	7,057,592
ליום 31 בדצמבר, 2017	2,123,950	2,400,326	1,108,200	901,343	165,269	6,699,088

התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה

	עד שנה	מעל שנה ועד 5 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	סה"כ
	אלפי ש"ח					
ליום 31 בדצמבר, 2018						
התחייבויות פיננסיות	258,210	826,527	706,684	367,733	-	2,159,153
התחייבויות בגין חוזי השקעה	4,773,700	-	-	-	-	4,773,700
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	4,900,990	-	-	-	-	4,900,990
ליום 31 בדצמבר, 2017						
התחייבויות פיננסיות	248,495	960,974	716,599	111,143	-	2,037,211
התחייבויות בגין חוזי השקעה	4,702,732	-	-	-	-	4,702,732
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	4,558,766	-	-	-	-	4,558,766

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

3. סיכוני אשראי

א. חלוקת נכסי חוב על פי מיקומם

	ליום 31 בדצמבר, 2018		
	סחירים *)	שאינם סחירים	סה"כ
		אלפי ש"ח	
בארץ	4,159,585	11,793,128	15,952,713
בחו"ל	486,033	323,176	809,209
סך הכל נכסי חוב	4,645,618	12,116,304	16,761,922

	ליום 31 בדצמבר, 2017		
	סחירים *)	שאינם סחירים	סה"כ
		אלפי ש"ח	
בארץ	4,168,991	11,751,774	15,920,765
בחו"ל	409,138	183,996	593,134
סך הכל נכסי חוב	4,578,129	11,935,770	16,513,899

*) נכסי חוב סחירים מסווגים בעיקר לקטגוריית זמינים למכירה ונמדדים בשווי הוגן.
ראה גם פירוט הנכסים בחלוקה לדירוגים להלן.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים

1. נכסי חוב

	דירוג מקומי *) ליום 31 בדצמבר, 2018				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בארץ					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	2,066,516	-	-	-	2,066,516
אגרות חוב קונצרניות	1,107,475	911,905	28	73,661	2,093,069
סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ	3,173,991	911,905	28	73,661	4,159,585
נכסי חוב שאינם סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	6,824,094	-	-	-	6,824,094
אגרות חוב קונצרניות	853,284	207,075	-	17,852	1,078,211
פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים	1,137,583	71,945	-	-	1,209,528
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:					
משכנתאות	-	-	-	687,106	687,106
הלוואות על פוליסות	-	-	-	5,044	5,044
הלוואות בשעבוד נדל"ן	196,602	354,277	-	86,456	637,335
בטחונות אחרים	574,607	448,024	-	213,632	1,236,263
בשעבוד מניות המקנות שליטה	-	16,865	-	-	16,865
לא מובטחים	-	70,806	-	27,876	98,682
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ	9,586,170	1,168,992	-	1,037,966	11,793,128
סך הכל נכסי חוב בארץ	12,760,161	2,080,897	28	1,111,627	15,952,713
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי **)	77,768	329,686	-	-	407,454

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של הקבוצה.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בחו"ל					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	29,860	39,597	29,495	-	98,952
אגרות חוב קונצרניות	-	253,714	133,367	-	387,081
סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל	29,860	293,311	162,862	-	486,033
נכסי חוב שאינם סחירים					
בטחונות אחרים	-	-	17,538	305,638	323,176
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	29,860	293,311	180,400	305,638	809,209

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

	דירוג מקומי *) ליום 31 בדצמבר, 2017				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בארץ					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	2,743,993	-	-	-	2,743,993
אגרות חוב קונצרניות	846,363	535,317	94	43,224	1,424,998
סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ	3,590,356	535,317	94	43,224	4,168,991
נכסי חוב שאינם סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	6,781,872	-	-	-	6,781,872
אגרות חוב קונצרניות	893,148	237,805	-	22,231	1,153,184
פקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים	1,281,819	71,095	-	-	1,352,914
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:					
משכנתאות	-	-	-	744,894	744,894
הלוואות על פוליסות	-	-	-	5,339	5,339
הלוואות בשעבוד נדל"ן	190,182	296,464	-	86,697	573,343
בטחונות אחרים	527,300	372,155	-	173,952	1,073,407
בשעבוד מניות המקנות שליטה	-	7,705	-	-	7,705
לא מובטחים	-	-	-	59,116	59,116
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ	9,674,321	985,224	-	1,092,229	11,751,774
סך הכל נכסי חוב בארץ	13,264,677	1,520,541	94	1,135,453	15,920,765
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי **)	76,889	350,238	-	-	427,127

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של הקבוצה.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

1. נכסי חוב (המשך)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בחו"ל					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	20,240	11,015	-	-	31,255
אגרות חוב קונצרניות	-	226,477	151,406	-	377,883
סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל	20,240	237,492	151,406	-	409,138
נכסי חוב שאינם סחירים בטחונות אחרים	-	-	-	183,996	183,996
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	20,240	237,492	151,406	183,996	593,134

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדרוגים (המשך)

2. נכסים אחרים (בארץ)

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	-	-	-	191,007	191,007
נכסי מסים נדחים	2,787	-	-	-	2,787
השקעות פיננסיות אחרות	5,024	17,304	-	20,655	42,983
מזומנים ושווי מזומנים	549,547	1,149	-	12,795	563,490
סה"כ חשיפת אשראי לנכסים אחרים	557,358	18,453	-	224,457	800,268

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	-	-	-	216,519	216,519
נכסי מסים נדחים	2,499	-	-	-	2,499
השקעות פיננסיות אחרות	24,932	883	3,486	646	29,947
מזומנים ושווי מזומנים	535,852	3,846	-	20,193	559,891
סה"כ חשיפת אשראי לנכסים אחרים	563,283	4,729	3,486	237,358	808,856

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

3. נכסים אחרים (בחו"ל)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	-	-	-	54	54
השקעות פיננסיות אחרות	30,755	-	-	-	30,755
מזומנים ושווי מזומנים	34,483	-	-	-	34,483
סה"כ חשיפת אשראי לנכסים אחרים	65,238	-	-	54	65,292

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	-	-	-	13,010	13,010
השקעות פיננסיות אחרות	48,005	-	-	-	48,005
מזומנים ושווי מזומנים	9,135	-	-	5,203	14,338
סה"כ חשיפת אשראי לנכסים אחרים	57,140	-	-	18,213	75,353

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ב. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

4. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	35,782	273,087	-	155,473	464,342

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	20,912	241,484	-	130,063	392,459

*) כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ג. מידע נוסף בדבר סיכוני אשראי

1) הקבוצה מבצעת דרוג אשראי לנכסי חוב לא סחירים שאינם מדורגים על ידי חברות דירוג חיצוניות ע"פ מודל פנימי שגובש ואושר על ידי הדירקטוריונים השונים בקבוצה ועל ידי הממונה.
המודל שאושר אינו תקף להערכת אשראי לא סחיר עבור נדל"ן יזמי, חברות אחזקה, פרויקטים ותשתיות, מוסדות פיננסיים חברות בנקים וחברות ביטוח ו/או למוצרים מובנים ונגזרים.
2) קיים שוני בסולמות דרוג בין נכסי חוב בארץ לבין נכסי חוב בחו"ל. יצוין, כי בהתאם לחוזר שוק ההון 1-6-2008, בדבר פרסום סולם המרה בין סולם הדירוג הישראלי לסולם הדירוג הבינלאומי, פרסמו חברות הדירוג, בשנת 2009, סולם המרה בין הדירוג המקומי לבין סולם הדירוג הבינלאומי.
3) מידע בדבר סיכוני אשראי בסעיף זה אינו כולל את הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה המוצגים בסעיף 7 להלן.
4) לעניין חשיפה למבטחי משנה ליום 31 בדצמבר, 2018 בסך של כ- 1,560 מיליון ש"ח (שנה קודמת בסך של כ- 1,448 מיליוני ש"ח). לפרטים נוספים ראה סעיף 4 ה'.
5) לעניין יתרות פרמיה לגבייה ליום 31 בדצמבר, 2018 בסך של כ- 779 מיליוני ש"ח (שנה קודמת בסך של כ- 787 מיליוני ש"ח). לפרטים נוספים ראה באור 11.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ד. מידע הנדרש בקשר לפטור הזמני מיישום IFRS 9

גילוי על סיכוני אשראי

הטבלה שלהלן מציגה את הערך בספרים, ליום 31 בדצמבר 2018, של הנכסים הפיננסיים העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (לא כולל נכסים שמוחזקים למסחר או מנוהלים על בסיס שווי הוגן), לפי רמות סיכון אשראי. הערך בספרים נמדד בהתאם ל- IAS 39 אך לפני הפרשה לירידת ערך.

נכסים בארץ

	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
מזומנים ושווי מזומנים	93,674	-	-	-	93,674
נכסי חוב סחירים	3,154,353	893,016	28	70,825	4,118,222
נכסי חוב שאינם סחירים	9,526,052	1,168,991	-	1,037,965	11,733,008

נכסים בחו"ל

	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב סחירים	29,860	73,093	99,288	-	202,242
נכסי חוב שאינם סחירים	-	-	17,538	93,167	110,705

הטבלה שלהלן מציגה השוואה בין השווי ההוגן לערך בספרים של נכסים בקבוצה א לעיל שאינם בעלי סיכון אשראי נמוך. הערך בספרים נמדד בהתאם ל- IAS 39 אך לפני הפרשה לירידת ערך.

	ערך בספרים	שווי הוגן
	אלפי ש"ח	
נכסי חוב סחירים	4,320,464	4,320,464
נכסי חוב שאינם סחירים	11,843,713	13,961,032

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ה. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסים סחירים ושאינם סחירים

	ליום 31 בדצמבר, 2018		
	סיכון אשראי מאזני		סיכון אשראי חוץ מאזני
	אלפי ש"ח	% מסה"כ	אלפי ש"ח
ענף משק			
תעשיה	516,078	3.08	-
נדל"ן ובינוי	1,950,921	11.64	275,222
מסחר ושירותים	1,361,156	8.12	185,000
השקעה ואחזקות	319,284	1.90	888
טכנולוגיה	100,044	0.60	3,232
בנקים	2,033,041	12.13	-
ביטוח	135,970	0.81	-
חיפושי נפט וגז	358,397	2.13	-
אנשים פרטיים	997,469	5.95	-
	7,772,360	46.37	464,342
אג"ח מדינה / פקדונות חשכ"ל	8,989,562	53.63	-
סך הכל	16,761,922	100.00	464,342

	ליום 31 בדצמבר, 2017		
	סיכון אשראי מאזני		סיכון אשראי חוץ מאזני
	אלפי ש"ח	% מסה"כ	אלפי ש"ח
ענף משק			
תעשיה	555,038	3.36	8,284
נדל"ן ובינוי	1,447,271	8.76	238,041
מסחר ושירותים	959,040	5.81	126,475
השקעה ואחזקות	260,095	1.58	1,871
טכנולוגיה	155,621	0.94	17,788
בנקים	2,192,663	13.28	-
ביטוח	110,218	0.67	-
חיפושי נפט וגז	216,031	1.30	-
אנשים פרטיים	1,060,802	6.42	-
	6,956,779	42.13	392,459
אג"ח מדינה / פקדונות חשכ"ל	9,557,120	57.87	-
סך הכל	16,513,899	100.00	392,459

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ו. ביטוח משנה

1. תיאור אופן ניהול סיכוני אשראי הנובעים מהחשיפה למבטחי משנה

הקבוצה מבטחת חלק מעסקיה בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את הקבוצה מחובתה כלפי מבוטחיה על פי פוליסות הביטוח.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולת מבטחי המשנה לשלם את חלקם בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח (נכסי ביטוח המשנה) ואת חובותיהם בגין תביעות ששולמו.

הקבוצה חשופה לריכוז סיכון אשראי למבטח משנה בודד, עקב מבנה שוק ביטוח המשנה והכמות המוגבלת של מבטחי משנה בעלי דירוג מספק.

בהתאם להנחיית הממונה קובעים הדירקטוריונים בחברות הביטוח בקבוצה, אחת לשנה, מסגרות חשיפה מירביות למבטחי המשנה, עימם התקשרה ו/או תתקשר הקבוצה, המבוססות על דירוגם הבינלאומי.

מסגרות החשיפה מנוהלות ברמת סוג חוזה ביטוח המשנה. כלומר, לכל סוג חוזה נקבעת מגבלת חשיפה מקסימאלית למבטח משנה בודד ובנוסף נקבעת חשיפה מקסימאלית לקבוצות דירוג.

הקבוצה מבצעת מעקב שוטף אחר מצבו של מבטח המשנה בשוק העולמי, שינויים בדירוג האשראי שלו, וקיום התחייבויותיו הכספיות השוטפות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ו. ביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה

ליום 31 בדצמבר, 2018:			נכסי ביטוח משנה						חובות בפיגור	
				ביטוח כללי						
קבוצת דירוג *)	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2018	יתרות בחובה (זכות) נטו (ב)	בביטוח חיים	בביטוח בריאות	בביטוח רכוש	בביטוחי חבויות	פקדונות מבטחי משנה	סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	סה"כ חשיפה (א)	בין חצי שנה לשנה	מעל לשנה
	באלפי ש"ח										
AA ומעלה											
Swiss Reinsurance	251,069	(45,483)	124,658	365,810	25,648	208,086	144,762	291	533,666	-	-
אחרים	259,807	(36,406)	81,573	142,981	155,174	187,059	177,705	-	352,676	738	547
	510,876	(81,889)	206,231	508,791	180,822	395,145	322,467	291	886,342	738	547
A											
אחרים	470,891	(39,938)	7,414	5,889	367,332	483,283	152,107	-	671,873	147	1,052
	470,891	(39,938)	7,414	5,889	367,332	483,283	152,107	-	671,873	147	1,052
BBB	(8)	60	-	-	272	80	-	-	412	9	-
נמוך מ-BBB- או לא מדורגות	173	236	87	-	136	773	-	-	1,232	-	-
סה"כ	981,932	(121,531)	213,732	514,680	548,562	879,281	474,574	291	1,559,859	894	1,599

*) כל קבוצת דירוג כוללת בתוכה את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ו. ביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

ליום 31 בדצמבר, 2017:			נכסי ביטוח משנה						חובות בפיגור	
				ביטוח כללי						
קבוצת דירוג *)	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2017	יתרות בחובה (זכות) נטו (ב)	בביטוח חיים	בביטוח בריאות	בביטוח רכוש	בביטוחי חבויות	פקדונות מבטחי משנה	סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	סה"כ חשיפה (א)	בין חצי שנה לשנה	מעל לשנה
	באלפי ש"ח										
AA ומעלה											
Swiss Reinsurance	262,122	(49,273)	114,095	346,502	29,611	216,287	147,478	189	509,555	-	-
אחרים	245,173	(36,586)	98,096	145,272	152,539	142,354	150,138	-	351,537	601	113
	507,295	(85,859)	212,191	491,774	182,150	358,641	297,616	189	861,092	601	113
A											
אחרים	417,038	(37,936)	4,841	-	315,165	400,185	97,153	-	585,102	1,616	1,058
	417,038	(37,936)	4,841	-	315,165	400,185	97,153	-	585,102	1,616	1,058
BBB	51	(230)	-	-	357	70	-	-	197	-	-
נמוך מ-BBB- או לא מדורגות	168	912	134	-	912	1,038	1,996	-	1,000	67	41
סה"כ	924,552	(123,113)	217,166	491,774	498,584	759,934	396,765	189	1,447,391	2,284	1,212

(*) כל קבוצת דירוג כוללת בתוכה את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

4. סיכוני אשראי (המשך)

ו. ביטוח משנה (המשך)

2. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

(א) סה"כ החשיפה למבטחי המשנה הינה: יתרות בחובה (זכות) נטו בתוספת נכסי ביטוח משנה ובניכוי פיקדונות וכתבי האשראי שנתקבלו ממבטחי המשנה כערבות להתחייבויותיהם.

(ב) בשנת 2018 בוצעה הקטנת הפרשה לחובות מסופקים בסך של כ- 298 אלפי ש"ח (בשנה קודמת בוצעה הקטנת הפרשה של כ- 1,522 אלפי ש"ח).

(ג) סך כל ההפרשות לחובות מסופקים, בתוספת (הקטנת) חלקם של מבטחי משנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, הסתכם בסך של כ- 992 אלפי ש"ח המהווים כ- 0.06% מסך החשיפה.

(ד) היתרות אינן כוללות יתרות של חברות ביטוח בגין ביטוח משותף.

(ה) הדירוג של מבטחי המשנה נקבע על סמך דירוגים של חברות הדירוג S&P ו- AM Best.

(ו) סך - כל החשיפה של מבטחי המשנה לאירוע רעידת אדמה שנה (שיעור נזק מירבי (MPL)2%-2.6%) הינה כ- 5,681 מיליוני ש"ח (לעומת כ- 5,222 מיליוני ש"ח בשנה קודמת), מתוכה חלקו של מבטח המשנה המשמעותי ביותר הינו כ- 1,311 מיליוני ש"ח, של חברת Swiss Reinsurance Co, המדורגת AA- (לעומת כ- 935 מיליוני ש"ח בשנה קודמת).

(ז) בשנת 2018, לא קיימים מבטחי משנה נוספים על אלו אשר פורטו בטבלה לעיל אשר החשיפה בגינם עולה על 10% מהחשיפה הכוללת של מבטחי משנה או שהפרמיה בגינם עולה על 10% מסך הפרמיות לביטוח משנה.

(ח) בקבוצה הלא מדורגת נכללות יתרות בגין תביעות תלויות באמצעות ברוקרים עד וכולל שנת 2013 אשר החשיפה בגינם כ- 824 אלפי ש"ח (אשתקד 1,018 אלפי ש"ח).

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכונים גיאוגרפיים (*)

החשיפה הגיאוגרפית בהתאם למקום הסיכון הסופי, מדינה או אזור גאוגרפי, לפי רלוונטיות. במקרים בהם לא ניתן לזהות את מקום החשיפה הסופית החשיפה נרשמה בהתאם למקום בו נסחר הנכס או התאגיד.

	ליום 31 בדצמבר, 2018										
	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות סל	קרנות סל	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות (**)	סה"כ חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא	סה"כ
	אלפי ש"ח										
ישראל	8,890,609	3,145,169	368,810	24,466	136,741	9,280	494,561	4,806,986	17,876,622	-	17,876,622
ארה"ב	-	46,424	91,514	171,367	4,570	300,228	-	692,857	1,306,960	31,628	1,338,588
בריטניה	-	67,004	-	4,689	-	7,623	-	358,776	438,092	32,472	470,564
גרמניה	-	24,566	6,732	9,118	-	-	-	377,707	418,123	-	418,123
שוויץ	29,860	8,232	1,218	-	-	-	-	855,592	894,902	-	894,902
אחר	69,093	266,966	35,637	151,419	3,325	148,362	-	765,639	1,440,441	-	1,440,441
סך הכל	8,989,562	3,558,361	503,911	361,059	144,636	465,493	494,561	7,857,557	22,375,140	64,100	22,439,240

*) לא כולל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה.

**) השקעות אחרות כוללות נכסי ביטוח משנה, השקעות בחברות כלולות, מזומנים והשקעות פיננסיות אחרות שלא נכללו בטורים האחרים.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

5. סיכונים גיאוגרפיים (*) (המשך)

החשיפה הגיאוגרפית בהתאם למקום הסיכון הסופי, מדינה או אזור גאוגרפי, לפי רלוונטיות. במקרים בהם לא ניתן לזהות את מקום החשיפה הסופית החשיפה נרשמה בהתאם למקום בו נסחר הנכס או התאגיד.

	ליום 31 בדצמבר, 2017									
	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות סל	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות (**)	סה"כ חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא	סה"כ
	אלפי ש"ח									
ישראל	9,546,105	2,540,870	283,770	331,850	2,357	320,349	4,739,480	17,764,781	-	17,764,781
ארה"ב	-	115,723	66,450	247,756	338,203	-	539,164	1,307,296	(93,755)	1,213,541
בריטניה	-	13,166	-	-	-	-	284,044	297,210	(32,229)	264,981
גרמניה	-	29,262	6,367	9,694	-	-	355,987	401,310	-	401,310
שוויץ	-	42,949	4,801	-	-	-	796,658	844,408	-	844,408
אחר	11,015	214,095	13,018	189,331	91,027	-	623,134	1,141,620	-	1,141,620
סך הכל	9,557,120	2,956,065	374,406	778,631	431,587	320,349	7,338,467	21,756,625	(125,984)	21,630,641

*) לא כולל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה.

**) השקעות אחרות כוללות נכסי ביטוח משנה, השקעות בחברות כלולות, מזומנים והשקעות פיננסיות אחרות שלא נכללו בטורים האחרים.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים

תיאור סיכונים ביטוחיים עיקריים

סיכוני הביטוח כוללים, בין היתר:

סיכוני חיתום: הסיכון לשימוש בתמחיר שגוי כתוצאה מליקויים בתהליך החיתום ומהפער בין הסיכון שהוערך בעת התמחור וקביעת הפרמיה, לבין ההתרחשות בפועל, כך שהפרמיות הנגבות אינן מספיקות לכיסוי תביעות עתידיות והוצאות. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות העסקיות ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים.

סיכוני רזרבה: הסיכון להערכה לא נכונה של התחייבויות ביטוחיות אשר עלולה לגרום לכך שהרזרבות האקטואריות אינן מספיקות לכיסוי ההתחייבויות והתביעות. המודלים האקטוארים על פיהם, בין היתר, מעריכה הקבוצה את התחייבויותיה הביטוחיות, מבוססים על כך שדפוס ההתנהגות בעבר מייצג את העתיד לקרות. חשיפת הקבוצה להערכה בחסר מורכבת מהסיכונים הבאים:

א) סיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי להערכת ההתחייבויות הביטוחיות.

ב) סיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים וביניהם הסיכון שהסכום שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של הקבוצה, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מהצפוי.

סיכון קטסטרופה: חשיפה לסיכון שאירוע בודד בעל השפעה רבה (קטסטרופה) כגון אסון טבע, מלחמה, טרור או מגיפה, יביא להצטברות נזקים בהיקף גבוה.

א. גודל ההפסד המרבי הצפוי בעסקי ביטוח כללי, כתוצאה מהחשיפה לנזק בודד גדול או הצטברות נזקים בגין אירוע רעידת אדמה בשכיחות נזק של 1:500 שנה (שיעור נזק מירבי (MPL)2%-2.6%), הוא כ-5,771 מיליון ש"ח ברוטו וכ-90 מיליון ש"ח בשייר עצמי (בשנה קודמת 5,310 מיליון ש"ח חשיפה ברוטו וכ-87 מיליון ש"ח בשייר עצמי).

ב. בביטוח חיים, סך הסכום בסיכון כנגד כיסויי ריסק מוות, נכות מוחלטת ואובדן כושר עבודה, עומד על כ- 257 מיליארד ש"ח בשייר. הקבוצה מבטחת את החשיפה בשייר באמצעות חוזה Cat Cover. הכיסוי של הסכם ביטוח משנה זה הינו כ- 300 מיליון ש"ח מתוכם בשייר עצמי בסך של 25 מיליוני ש"ח.

ג. לעניין נתונים בדבר מוצרי הביטוח השונים אשר בגינם נוצרת למבטח חשיפה לסיכונים הביטוחיים ראה פירוט ההתחייבויות הביטוחיות לפי סוגי הסיכונים הביטוחיים בבאור 3. נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי, בבאור 18(א) (1), נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח בבאור 19, נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות בבאור 20(א,ב).

ד. ביטוח חיים ובריאות

להלן תיאור מוצרי הביטוח השונים, הסיכונים הגלומים ואופן מדידת הסיכונים והשיטות וההנחות המשמשות לחישוב ההתחייבויות בגינם בהתאם לסוג המוצר.
בהתאם להוראות הממונה, ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל ומין המבוטח, תקופת הביטוח, מועד תחילת הביטוח, סוג הביטוח, פרמיה תקופתית וסכום הביטוח.

1. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות:

א) תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "סטטוס"

בתוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "סטטוס" קיים מרכיב חיסכון מזוהה. העתודה הבסיסית והעיקרית היא בגובה החיסכון שנצבר בתוספת תשואה בהתאם לתנאי הפוליסה כדלקמן:

- קרן צמודה לתשואת תיק השקעות (חוזים תלויי תשואה).
- קרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת או מזוכה בתשואה מובטחת כנגד נכסים מותאמים (חוזים מבטיחי תשואה).

בגין מרכיבים ביטוחיים המצורפים לפוליסות אלו (אי כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו') מחושבת התחייבות ביטוחית בנפרד כאמור להלן.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות

1. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות: (המשך)

ב) תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה ("מסורתי")
תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה משלבות מרכיב של סכום חסכון במקרה שהמבוטח נשאר בחיים בתום תקופת התוכנית עם מרכיב ביטוחי של סיכון מוות במשך תקופת התוכנית. בגין מוצרים אלה מחושבת התחייבות ביטוחית לכל כיסוי כהיוון של תזרים המזומנים בגין התביעות הצפויות, כולל תשלום בתום התקופה, בניכוי הפרמיות העתידיות הצפויות. חישוב זה מבוסס על ההנחות לפיהן תומחרו המוצרים, כולל שיעורי הריבית (להלן - ריבית תעריפית), לוח התמותה או התחלואה. החישוב נעשה בשיטה הידועה בשם "Net Premium Reserve", אשר אינה כוללת בזרם התקבולים הצפוי את המרכיב שהועמס בתעריף הפרמיות לכיסוי העמלות וההוצאות, ומנגד אינה מנכה את ההוצאות והעמלות הצפויות. בגין מוצרים מסורתיים תלויי תשואה, מחושבת העתודה בהתאם לתשואה שהושגה בפועל בניכוי דמי ניהול ובניכוי הריבית התעריפית.

ג) התחייבויות לגמלאות בתשלום מחושבות בהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה עדכניים שפורסמו על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון.

ד) התחייבויות לגמלאות שטרם התחיל תשלום הקצבה או הגיעו לגיל פרישה וטרם התחיל התשלום בפועל בגין פוליסות בתוקף (משלמות פרמיה ומסולקות), כוללות עתודה בסיסית המשקפת את ערך הפדיון שנצבר לזכות המבוטח ועתודה משלימה לגמלאות.
העתודה המשלימה לגמלאות מחושבת בהתאם להסתברות למשיכת גמלה ובהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה עדכניים. ככל שהפער בין לוחות התמותה המעודכנים לבין לוחות התמותה שעל בסיסן תומחרו הפוליסות גדול יותר (התארכות תוחלת החיים) ו/או ככל ששיעורי ההסתברות למימוש הקצבה גבוהים יותר, ההתחייבות להשלמה לגמלאות תהיה גבוהה יותר.
כמו כן שינויים בהנחות לגבי שיעור ההיוון, שיעורי הביטולים, ו/או שינויים אחרים ישפיעו גם הם על ההתחייבויות האמורות. אומדנים אלו מחושבים בהתאם לניסיון הקבוצה בשילוב עם נתונים שפורסמו על ידי הממונה או נתוני שוק.
ההפרשה לעתודה המשלימה לגמלאות מבוצעת באופן הדרגתי על ידי שימוש בפקטור היוון K, הנקבע כך שיביא לצבירה הדרגתית נאותה של העתודה עד למועד הפרישה הצפוי.
פקטור זה מוגבל עד לשיעור ההכנסות העתידיות הצפויות מדמי ניהול או ממרווח פיננסי הנובעים מהשקעות המוחזקות כנגד עתודת הביטוח בשל הפוליסה או מתשלומי פרמיות בניכוי ההוצאות המתייחסות לפוליסה. באופן דומה תחושב הפרשה הדרגתית גם עבור פרמיות שתתקבלנה בעתיד במסגרת הפוליסות וזאת ממועד קבלת הפרמיות.
החל מ- 2013 בעקבות חוזר שפרסם הממונה, החלה החברה בקביעת שני ערכי K, אחד בגין פוליסות שמרכיב החיסכון בהן תלוי תשואה ("פוליסות תלויות תשואה") ושני בגין פוליסות שמרכיב החיסכון שלהן כולל תשואה מובטחת ("פוליסות שאינן תלויות תשואה") לעומת החישוב הקודם שהתבסס על ערך יחיד של K. החברה קבעה ערך של 0.36% בגין פוליסות תלויות תשואה ו- 0% לפוליסות שאינן תלויות תשואה.
לפירוט סך העתודה המשלימה לגמלאות ויתרת ההפרשות אשר תיזקף לרווח והפסד, על ידי שימוש בפקטורי ההיוון K, בצורה הדרגתית עד הגעת המבוטחים לגיל פרישה, ראה באור 18א' לעיל.
יצוין כי הנתונים, בקשר לעתודה המשלימה לגמלאות ובקשר ליתרת ההפרשות אשר תיזקף בעתיד מתייחסים לכספים שנצברו בפוליסות עד לתום כל אחת מתקופות הדיווח ואינם כוללים התחייבות בגין תוספת צבירה עתידית.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

1. תיאור השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות: (המשך)

ד) (המשך)

תוכניות ביטוח חיים ובריאות אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי, מחלות קשות, נכויות וכו') הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות עם תוכנית יסודית מסוג "עדיף", "סטטוס" "מסורתי" או סיכון טהור. באובדן כושר עבודה וסיעודי עם פרמיה קבועה, חישוב ההתחייבויות האקטואריות נעשה על בסיס Net Premium Reserve. באובדן כושר עבודה, השיטה מתחשבת בשיעורי ביטולים ואילו בסיעודי אינה מתחשבת בביטולים.
בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בענפי ביטוח סיעודי, ובביטוח אובדן כושר עבודה מחושבת התחייבות ביטוחית בהתאם למשך תקופת התשלום הצפויה, כשהיא מהוונת לפי שיעור הריבית התעריפית שבמוצר וצפי לתקופה העתידית של התביעה בהתאם לגיל התובע וותק התביעה.

ה) ההתחייבות הביטוחית בגין ביטוח קבוצתי מורכבת מהתחייבות בגין עתודה לתביעות תלויות ידועות ו-IBNR (תביעות אשר אירעו אך טרם דווחו) והוצאות עקיפות לסילוק תביעות, עתודה להמשכיות והפרשה להפסדים עתידיים, ככל שנדרשת.

ו) התחייבות בגין תביעות תלויות בביטוח חיים פוליסות פרט כוללות הפרשות לתביעות שטרם שולמו, כולל IBNR. הפרשה לתביעות תלויות בענפי מוות ונכות, מתבססת על הערכת מחלקות התביעות בתוספת אקטוארית על בסיס ניתוח התפתחות ריאלית לפי שנת פתיחה. ההתפתחות נבדקת בשיטת ה"משולשים" המסורתית (incurred claims triangle). ביתר הענפים נסמכים על הערכת מחלקת תביעות. עתודת IBNR לתביעות שקרו אך טרם דווחו, מחושבת על בסיס ניסיון תביעות קודם בחברה על ידי משולש לפי שנת נזק ופער בין האירוע לדווח והתביעה הממוצעת לענף.

ז) עתודה להוצאות עקיפות לסילוק תביעות עבור ביטוחי חיים ובריאות מחושבת על בסיס נתוני הוצאות בהתאם למודל הוצאות אשר מתעדכן בהתאם לשינויים החלים במנורה ביטוח.

ח) ההתחייבויות העיקריות בגין פוליסות בריאות הינן ממספר סוגים, לקולקטיבים ולפוליסות פרט בנפרד:

- הפרשה לפרמיה בחסר המחושבת כעודף (אם גבוה מאפס) של הערך הנוכחי של כל העלויות העתידיות פחות הערך הנוכחי של כל ההכנסות העתידיות, לפי פוליסה וכיסוי (Gross Premium Reserve). הנחות החישוב לגבי פרמטרים הקשורים להנחות תחלואה התבססו על בסיס ניסיון הקבוצה ומבטחי המשנה. הנחות הקשורות להוצאות, עמלות וביטולים התבססו על ניסיון הקבוצה.
- תביעות תלויות, כולל הפרשה בנפרד ל-IBNR ותביעות ידועות. ה- IBNR מחושב על ידי משולש לפי שנת נזק ופער בין האירוע לדווח בהתאם לתביעה הממוצעת לענף. תביעות יודעות מוערכות לפי הערכות מחלקה תוך בדיקת התפתחות לבחינת צורך בהתאמות.

ט) בדיקת נאותות העתודות (LAT):
בחודש אוגוסט 2015 פורסם חוזר ביטוח שעניינו אופן חישוב בדיקת נאותות העתודות (LAT) בביטוח חיים ובריאות ("חוזר ה-LAT"). החוזר מתייחס להנחיות מדידה ולבחירת הנחות מסויימות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

2. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות:

א. שיעור ההיוון
בגין תוכניות ביטוח מסוג "מעורב" וכדומה ("מסורתי") ומוצרי סיכון טהור עם פרמיה קבועה הריבית המשמשת להיוון הינה כדלקמן:

(1) בתוכניות ביטוח המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות - בריבית בשיעורים של בין 2.5% ל- 4.8% צמודה למדד; בחישוב של השלמת עתודה לתשלום קיצבה, החלק שאינו מגובה באגרות חוב מיועדות - בריבית חסרת סיכון תוך התחשבות בפרמיית אי הנזילות.
(2) בתוכניות מבטיחות תשואה ומבטיחות מקדם קצבה שאינן מגובות באגרות חוב מיועדות - ריבית של 2.5% צמודה למדד, ובחישוב של השלמת עתודה לתשלום קיצבה - ריבית חסרת סיכון תוך התחשבות בפרמיית אי הנזילות.
(3) בתוכניות ביטוח תלויות תשואה (שהונפקו החל משנת 1991) - ריבית של 2.5% צמודה למדד. בהתאם לתנאי הפוליסה שינויים בריבית ייזקפו למבוטחים. בחישוב של השלמת עתודה לתשלום קיצבה - ריבית חסרת סיכון תוך התחשבות בפרמיית אי הנזילות.
(4) בפוליסות המשלמות תשלומי סיעוד ואובדן כושר עבודה, הריבית הריאלית המשמשת להיוון הינה כדלקמן:
- פיצויים שאינם תלוי תשואה השיעור הוא 2.5%.
- פיצויים תלויי תשואה מהוונים בשיעור 3.1% לפני חישוב דמי ניהול.

(5) שיעורי היוון במגזר הבריאות - החברה מחשבת את העתודות להוצאות רפואיות פרט לפי שיטת Gross Premium Reserve כאשר הריבית הריאלית השנתית להיוון הינה 2.5%.

בגין תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ופוליסות ביטוח מסוג מסלולי השקעה קיים חישוב של השלמת עתודה לתשלום קצבה - ריבית חסרת סיכון תוך התחשבות בפרמיית אי הנזילות. ירידה בשיעור הריבית לטווח הארוך, עלולה להגדיל את עתודות הביטוח בגין המרכיב החופשי (שאיננו מגובה באגרות חוב מיועדות) של פוליסות שמרכיב החיסכון בהן כולל תשואה מובטחת הגבוהה משיעור ריבית ההיוון, וזאת כתוצאה מהצורך בהעמדת עתודה נוספת במסגרת בדיקת נאותות העתודות (LAT). בנוסף, ירידה בריבית חסרת סיכון ו/או בפרמיית אי הנזילות עלול להגדיל את העתודה המשלימה לגמלה.

ב. שיעורי תמותה
שיעורי התמותה ששימשו לחישוב התחייבויות ביטוחיות בפוליסות מסוג מעורב ("קלאסי") בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה (לא כולל תמותה של מבוטחים מקבלי קצבאות זקנה ומקבלי פיצוי חודשי, של אי כושר עבודה או סיעוד) זהים, בדרך כלל, לשיעורים אשר שימשו לקביעת התעריף.
ההתחייבות לקצבאות המשולמות לכל החיים (שלא מהענף הסיעודי), מחושבת בהתאם ללוחות תמותה עדכניים שפרסם הממונה. עליה בהנחה של שיעור התמותה, עקב עליה בשיעור התמותה בפועל לרמה העולה על ההנחה הקיימת, תביא לגידול בהתחייבויות ביטוחיות בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה לכיסויים עם מרכיב ריסק ולקיטון ההתחייבות לקצבאות המשולמות לכל החיים. יצוין כי בעשורים האחרונים קיימת מגמה של גידול בתוחלת החיים וקיטון בשיעור התמותה. הנחת התמותה המשמשת לחישוב ההתחייבות לקצבה לוקחת בחשבון הנחה בגין גידול עתידי בתוחלת החיים.

ג. שיעורי תחלואה
שיעורי התחלואה מתייחסים לשכיחות של מקרי תביעה בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, הוצאות רפואיות, נכות מתאונה וכיוצ"ב. שיעורים אלה ותקופת תשלום הקצבאות (לעניין ביטוח סיעוד ואי כושר עבודה) נקבעו על בסיס ניסיון החברה או מחקרים של מבטחי משנה. ככל שההנחה לגבי שיעור התחלואה תעלה כך תגדל ההתחייבות הביטוחית בגין הענפים הנ"ל.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

2. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

ד. שיעורי לקיחת קצבה ותמהיל מסלולי הקצבאות
חוזי ביטוח חיים הכוללים מרכיב חיסכון, התנהלו, בגין כספים שהופקדו משנת 2000 עד לסוף שנת 2007 בשני מסלולים אפשריים: מסלול הוני או מסלול קצבתי עם מקדם מובטח להמרה לקצבה. לעניין פרמיות שהופקדו עד חודש מאי 2000 רשאי המבוטח לבחור, במועד הפרישה, את המסלול המועדף עליו. היות וסכום ההתחייבות הביטוחית שונה בכל אחד משני המסלולים, נדרשת החברה לאמוד את שיעור הפוליסות בהן יבחרו המבוטחים במסלול הקצבתי בשל ההשלכה לעניין העתודה הנדרשת בגין התחייבויות מסוג זה. שיעור זה נקבע על פי הניסיון שנצבר במנורה ביטוח מתואם להנחות הפיקוח לאור אמינות הניסיון בחברה. יצוין, כי החל משנת 2008 מרבית התוכניות מסוג קופת גמל והפקדות בתוכניות הישנות מיועדות לקצבה. בנוסף החברה מעדכנת בהתאם לניסיון שנצבר את תמהיל מסלולי הקצבאות שהמבוטחים יבחרו. שיעור לקיחת הקצבה מחושב בנפרד לגבי הפוליסות תלויות התשואה ופוליסות שאינן תלויות תשואה.

ה. שיעורי ביטולים
שיעור הביטולים משפיע על אמידת ההתחייבויות הביטוחיות בגין חלק מביטוחי הבריאות וביטוחי אובדן כושר עבודה וכן על קצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים. ביטולי חוזי ביטוח יכולים לנבוע מביטול פוליסות היזום על ידי מנורה ביטוח עקב הפסקת תשלומי הפרמיות או פדיון פוליסות לבקשת בעליהן. ההנחות לגבי שיעורי הביטולים מבוססות על ניסיון החברה לפי סוג מוצר ומשך הזמן שעבר מתחילת הביטוח עד תאריך הדיווח. שיעור הביטולים משפיע גם על בדיקת נאותות העתודה בכל הענפים, וגם על בחינת ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות.

ו. שיעורי הנחות מפרמיה שניתנו למבוטחים

בחישוב ההפרשות השונות, מנורה ביטוח מניחה גביה של פרמיה תוך התחשבות בשיעורי הנחות בגין אותם פרמיות. שיעורים אלו מתבססים על ניסיון מנורה ביטוח והערכות לגבי מגמות המכירה.

ז. שיעורי הוצאות
מנורה ביטוח מקצה הוצאות על בסיס מודל הקצאת הוצאות אשר מתעדכן בהתאם לשינויים החלים בחברה.

ח. בדיקת נאותות העתודות (LAT)

במהלך שנת 2018 מנורה ביטוח בחנה ועדכנה הנחות אקטואריות הרלוונטיות גם לבדיקת נאותות העתודות. במסגרת זאת, עודכנו הנחות ביטולים, שיעורי מימוש גמלה, תמותה כולל שיפורי תמותה, שיפורי תחלואה והוצאות לתשלומי גמלא.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

3. מבחני רגישות בביטוח חיים ובריאות *)

ליום 31 בדצמבר, 2018:

	שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא	
	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+5%	-5%
	אלפי ש"ח							
רווח (הפסד)	11,563	(12,852)	(67,328)	42,673	110,394	(147,564)	(38,904)	41,649

ליום 31 בדצמבר, 2017:

	שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא	
	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+5%	-5%
	אלפי ש"ח							
רווח (הפסד)	9,476	(7,320)	(57,637)	37,389	112,965	(133,971)	(46,582)	40,102

*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות - ראה באור 18א'.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

א. ביטוח חיים ובריאות (המשך)

4. שינויים מהותיים שנעשו בהנחות ובאומדנים ששימשו בחישוב ההתחייבויות:

א. השפעת הריבית על העתודה המשלימה לקצבאות ובחינת נאותות העתודה (LAT):

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
עדכון העתודה המשלימה לגמלאות בעקבות השינוי בשיעור ריבית ההיוון ופרמיית אי הנזילות המשמשים לחישובה	88,767	(53,546)	(37,685)
עדכון בעקבות בחינת נאותות העתודות:			
בביטוח חיים	(44,242)	(10,376)	(12,804)
בביטוח בריאות	(3,192)	3,348	(3,348)
סך הכל השפעה בעקבות בחינת נאותות העתודות	(47,433)	(7,028)	(16,152)
סך הכל לפני מס	41,334	(60,574)	(53,837)

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח כללי

1. תיאור תמציתי של ענפי הביטוח העיקריים בהם פועלת החברה, והסיכונים הגלומים בהם:

פוליסת ביטוח רכב חובה, מכסה את בעל הפוליסה והנוהג מפני כל חבות שהם עשויים לחוב לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים תשל"ה-1975, בשל נזק גוף שנגרם כתוצאה משימוש ברכב מנועי לנהג ברכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל שנפגעו על ידי הרכב. תביעות במגזר רכב חובה מתאפיינות ב "זנב ארוך" (LONG TAIL) דהיינו לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

ביטוחי חבויות מיועדים לכיסוי חבותו של מבוטח בגין נזק שהוא עלול לגרום לצד שלישי. סוגי הביטוח העיקריים הינם: ביטוח אחריות כלפי צד ג', ביטוח אחריות מעבידים, ביטוח חבויות אחרים כגון אחריות מקצועית, חבות מוצר ואחריות דירקטורים ונושאי משרה. עיתוי הגשת התביעה וסילוקה מושפע ממספר גורמים כגון סוג הכיסוי, תנאי הפוליסה, חקיקה ותקדימים משפטיים. בדרך כלל תביעות בתחום החבויות מתאפיינות ב- "זנב ארוך"LONG TAIL דהיינו לעיתים חולף זמן ארוך ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

פוליסה לביטוח נזקי רכב ולנזקי רכב רכוש צד ג' מעניקים למבוטח כיסוי לנזק רכוש. הכיסוי בדרך כלל מוגבל לשווי הרכב שניזוק. התעריף לביטוח רכב רכוש מחייב אישור, כמו גם אישור הפוליסה בכללותה, על ידי הממונה על הביטוח והינו תעריף אקטוארי ובחלקו דיפרנציאלי (שאינו אחיד לכלל המבוטחים ומותאם לסיכון). התעריף האמור מבוסס על מספר פרמטרים, הן אלה הקשורים לרכב המבוטח בפוליסה (כגון סוג הרכב, שנת ייצור, וכיו"ב) והן אלה הקשורים לאפיוני המבוטח (גיל הנהג, ניסיון תביעות וכו'). תהליך החיתום מתבצע בחלקו באמצעות התעריף עצמו ובחלקו באמצעות מערכת נהלים שנועדו לבדוק את ניסיון התביעות של המבוטח הכוללים הצגת אישור העדר תביעות ממבטח קודם במשך שלוש שנים אחרונות, הצגת אישור מיגון עדכני וכו', הנהלים משולבים באופן ממוכן בתהליך ההפקה של הפוליסות. במרבית המקרים, הפוליסות בביטוחי רכב רכוש מונפקות לפרק זמן של שנה. כמו כן, במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח (SHORT TAIL).

ביטוחי רכוש מיועדים להעניק למבוטח כיסוי כנגד נזק פיזי לרכושו ואובדן רווחים עקב הנזק לרכושו. הסיכונים העיקריים המכוסים בפוליסות רכוש הינם סיכוני אש, התפוצצות, פריצה, רעידת אדמה ונזקי טבע. ביטוחי הרכוש כוללים לעיתים כיסוי לנזקי אובדן רווחים עקב הנזק הפיזי שנגרם לרכוש. ביטוחי רכוש מהווים נדבך חשוב בביטוחי דירות, ביטוחי בתי עסק, ביטוחים הנדסיים, מטענים בהובלה (ימית, יבשתית, אווירית) וכו'. במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח (SHORT TAIL).

2. עקרונות חישוב הערכה האקטוארית בביטוח כללי

(1) ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי כוללות את המרכיבים העיקריים הבאים:

- הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.
- תביעות תלויות כולל הפרשה להוצאות עקיפות ומרווח סיכון.
- הפרשה לפער שבין העתודה לסיכונים שטרם חלפו כפי שחישב האקטואר לבין הפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (פרמיה בחסר).
- בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, הוצאות הרכישה הנדחות מחושבות בדרך שאינה תלויה בהנחות כל שהן ולכן אינן חשופות לסיכון הרזרבה. לעניין האופן בו מחושבות הפרשות אלה ראה באור 2(ז)(2)(ד).

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח כללי (המשך)

2. עקרונות חישוב הערכה האקטוארית בביטוח כללי (המשך)

(2) בהתאם להוראות הממונה התביעות התלויות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות באופן עקבי לשנה הקודמת. בחירת השיטה האקטוארית המתאימה לכל ענף ביטוח ולכל שנת אירוע, נקבעת על סמך שיקול דעת לפי מידת ההתאמה של השיטה לענף ולעיתים נעשה שילוב בין השיטות השונות. ההערכות מתבססות בעיקרן על ניסיון העבר של התפתחות תשלומי התביעות ו/או התפתחות סכום התשלומים וההערכות הפרטניות. ההערכות כוללות הנחות בדבר עלות התביעה הממוצעת, עלויות הטיפול בתביעות, שכיחות התביעות ובחומרת התביעות בקבוצת הסיכון הרלוונטית. הנחות נוספות יכולות להתייחס לשינויים בשיעורי הריבית, שערי חליפין ובעיתוי ביצוע התשלומים וחומרתם. תשלומי התביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות, בניכוי שיבובים והשתתפויות עצמיות.

(3) השימוש בשיטות אקטואריות המבוססות על התפתחות התביעות מתאים בעיקר כאשר קיים מידע יציב ומספק בתשלומי התביעות ו/או בהערכות הפרטניות כדי להעריך את סך עלות התביעות הצפויה. כאשר המידע הקיים בניסיון התביעות בפועל אינו מספק, משתמש האקטואר לעיתים, בחישוב המשקלל בין אומדן ידוע (בחברה ו/או בענף) כגון L/R אפריורי לבין התפתחות התביעות בפועל. משקל גדול יותר ניתן להערכה המבוססת על ניסיון ככל שהזמן עובר ומצטבר מידע נוסף על התביעות.

(4) כמו-כן, נכללות הערכות איכותיות באשר לשינוי מגמות בעתיד אחרי הפעלת שיקול דעת כאשר שינויים, לא באו לידי ביטוי באופן מלא בניסיון העבר. האקטואר מעדכן את המודלים ו/או מבצע הפרשות ספציפיות על סמך הערכות סטטיסטיות ו/או משפטיות לפי העניין.

(5) בתביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעת (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

(6) בענפים בהם אין מודל סטטיסטי מתאים, ההתחייבות הביטוחית נקבעת ברמת הברוטו על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

(7) חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות נאמד בהתחשב בסוג ההסכם (יחסי/בלתי יחסי) ונתוני התביעות בפועל.

(8) הערכת התביעות התלויות בענף רכב חובה עבור חלק החברה בפול מתבססת על חישוב שבוצע על ידי אקטואר הפול.

(9) חברות הביטוח בקבוצה מיישמות את עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי הכוללת, בין היתר, את הקביעות הבאות:

- "זהירות" משמעה כי, לגבי עתודה שחושבה על ידי אקטואר, "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" פירושה כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכוון לאומדן הסתברות של 75% לפחות. לעניין הסיכון הרנדומלי - בחינת מספר שיטות אקטואריות ושימוש בשיקול דעת בקביעת האומדן ביחס לתוצאות השיטות. לעניין הסיכון הסיסטמי - זיהוי השפעות סיסטמיות מהותיות הן פנימיות והן חיצוניות והפעלת שיקול דעת בדרך שילובן. כמו כן נלקחה בחשבון ההשפעה של השימוש בשווי הוגן של הנכסים הלא סחירים העומדים כנגד התחייבויות ביטוחיות אלה.
- שיעור היוון תזרים המזומנים – נלקח עקום ריבית חסרת סיכון תוך התאמתו לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות הביטוחיות.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח כללי (המשך)

2. עקרונות חישוב הערכה האקטוארית בביטוח כללי (המשך)

(9) (המשך)

- קיבוץ - לצורך חישוב מרווחים בגין חוסר הוודאות בענפים סטטיסטיים (כהגדרתם בחוזר), יש להתייחס לכל ענף בנפרד, אך ניתן לקבץ את הסיכונים מכל שנות החיתום (או נזק) בענף. בענפים שאינם סטטיסטיים, ניתן להתייחס לכולם כמקשה אחת. כמו כן בוצעה הפחתת מרווח הזהירות בהתאם לעמדת הממונה בגין העדר מתאם מלא בין הענפים.
- קביעת גובה התחייבויות ביטוחיות בגין פוליסות שנמכרו בפרקי זמן הסמוכים ליום המאזן ולסיכונים שטרם חלפו.

3. פרוט השיטות האקטואריות בענפי הביטוח העיקריים

לצורך הערכת התביעות התלויות נעשה שימוש במודלים אקטוארים המפורטים להלן, בשילוב ההנחות השונות:

שיטת chain ladder

שיטה זו מתבססת על התפתחות התביעות ההיסטוריות בהיבטים שונים (התפתחות התשלומים ו/או עלות התביעות ו/או התפתחות כמות התביעות ועוד). השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר לאחר תקופה מספיקה ממועד האירוע כאשר קיים מידע מספיק מתביעות שאירעו/קרו בעבר על מנת להעריך את סך התביעות הצפויות.

שיטת Bornhuetter-Ferguson (BF)

שיטה זו משלבת בין אומדן מוקדם (אפריורי) ואומדן נוסף המבוסס על התפתחות התביעות עצמן. האומדן האפריורי בחברה מבוסס ברובו על חומרה וכמות תביעות צפויה ו/או יחס תביעות צפוי. במסגרת שיטה זו, הערכת התביעות המשולבת משקללת את שני האומדנים. המשקולות הינן פונקציה של גורמי ההתפתחות כאשר בדרך כלל ניתן משקל גדול יותר להערכה המבוססת על ניסיון התביעות ככל שהזמן עובר ומצטבר מידע נוסף על התביעות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר במקרים בהם אין מספיק מידע מהתביעות או כאשר מדובר בעסק חדש או כזה ללא מידע היסטורי מספק.

שיטת הממוצעים ו/או מודל התביעה הגלומה

לעיתים, בדומה לשיטת BF, כאשר ניסיון התביעות בתקופות האחרונות אינו מספיק בשל, ישנו שימוש בשיטת ממוצעים היסטוריים. בשיטה זו נקבעת עלות התביעות על סמך עלות התביעה הגלומה לפוליסה בשנים מוקדמות וכמות הפוליסות בשנים מאוחרות. בדומה, עלות התביעות מחושבת על סמך תחזית כמות התביעות (שיטת chain ladder) מודל זה מתבסס על חישוב סכום ממוצע לתביעה פתוחה או סגורה (חומרת התביעה), והתביעה הממוצעת ההיסטורית.

בענף רכב רכוש - בוצע מודל התפתחות תשלומים ותלויות חודשי ובחודשי הנזק האחרונים, שאינם בשלים, נעשה שימוש בשיטת הממוצעים בקביעת עלות תביעה לפוליסה (מודל התביעה הגלומה).

בענפי רכב חובה, חבויות והנדסי- בוצעו מודלים חצי שנתיים של התפתחות תשלומים והתפתחות תשלומים ותלויות. לתקופות שאינן בשלות נעשה שימוש באמצעים נוספים, בין היתר, בשיטת BF ושיטת ה-Expected Loss Ratio.

בענפי מקיף דירות, רכוש אחר ותאונות אישיות - בוצע מודל רבעוני של התפתחות תשלומים ותלויות ברוטו (chain ladder) ובתקופות שאינן בשלות, נעשה בין השאר שימוש בשיטת הממוצעים ובשיטת BF תוך הפעלת שיקול דעת.

בענפים הבאים - אחריות נושאי משרה ודירקטורים וענף ערבויות לא נעשתה הערכה אקטוארית מאחר והניסיון אינו מתאים לביסוס מודל אקטוארי. בענפים אלו התביעות התלויות נכללות על בסיס הערכות מחלקת התביעות בחברה וכוללת עודף הכנסות על הוצאות למשך שלוש שנים. להערכת החברה, גישה זו מהווה שמרנות מספיקה לצורך עמידה בהנחיות הנוהג המיטבי.

שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות.

חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות בהסכמים היחסיים והפקולטטיביים על פי שיעור ביטוח המשנה מתביעות תלויות בפועל. בענפי חובה וחבויות, בתקופות שאינן בשלות, הערכה עבור ביטוח המשנה מסוג פקולטטיבי וחוזי עודף (EXCESS) מבוסס בעיקרו על שילוב בין תביעות גדולות בפועל ובשנים הלא בשלות על פי שיעור L/R.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח כללי (המשך)

4. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

א. הערכת ההתחייבות בביטוח כללי מיושמת על פי עקרונות הנוהג המיטבי, ובהתאם החל משנת 2015 מנורה ביטוח מהוונת את תשלומי התביעות העתידיים, למעט ענף רכב חובה בשומרה ביטוח. ההיוון הינו לפי עקום ריבית חסרת סיכון תוך התאמתו לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות הביטוחיות ובהתחשב באופן שיערוך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות אלו. בנוסף החברה כוללת מרווח סיכון להתחייבויות בהתאם לעקרונות האמורים כפי שמתואר לעיל.

ב. רגישות ההפרשות לשינויים בהנחות

ההערכה האקטוארית כפופה לאי וודאות משמעותית. האומדנים האקטואריים לחיזוי התביעות התלויות, מתייחסים לתוחלת התביעות. בגלל האופי הסטוכסטי של תשלומי התביעות, יש אפשרות של סטיות סביב התוחלת. בנוסף לכך, האומדן הסטטיסטי מבוסס על הנחות שונות, אשר לא בהכרח יתממשו. במידה ויחול שינוי באופן סילוק ובחומרת התביעות או לחילופין בהיקף התביעות המדווחות, עלול להיווצר פער בין ההערכה האקטוארית לבין התוצאה בפועל. גם שינוי בגובה התשואה, עלול לגרום לפערים בין ההערכות לתוצאה בפועל.

היות והמודל האקטוארי מבוסס על ניסיון העבר, הרי ששינוי לא צפוי בהנחות המודל או בהתנהגות סילוק התביעות, יתכן ויגרמו לשינוי בעתודה.

5. מידע לגבי שינוי מהותי שנעשה באומדנים ובהנחות האקטואריות

בשנת 2018 שינתה החברה חלק מהאומדנים וההנחות בהם השתמשה בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות. לשינויים אלה היתה השפעה זהה על הרווח ועל התחייבויות החברה כמפורט להלן:

א. ריבית היוון קצבאות ביטוח לאומי

בהתאם לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, (להלן: "החוק") מוקנית למוסד לביטוח לאומי ("מל"ל") זכות תביעה מצד שלישי להשבת גמלאות ששילם או עתיד לשלם, אם המקרה משמש עילה גם לחייב צד שלישי לפי פקודת הנזיקין או חוק הפלת"ד ("זכות שיבוב"), כלומר המל"ל יכול לתבוע את חברות הביטוח בגין כספים אשר שילם או עתיד לשלם למבוטחיהן.

גובה הערך המהוון של הקצבאות שתשולמנה לנפגעי תאונות עבודה ואופן היוונן של אותן קצבאות, נקבע בתקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978 ("התקנות").

בשנת 2016 פורסם תיקון לתקנות ("התיקון") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעור ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות. בהתאם לתיקון יעמוד שיעור הריבית, החל משנת 2017, לצורך היוון קצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיה קבוע בתקנות ערב תיקונן. כמו כן קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעור היוון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ובכל ארבע שנים שלאחר מועד זה. בעדכון הקרוב שיעור ההיוון לא יפחת מ-1% ולא יאפשר ריבית שלילית.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

6. סיכונים ביטוחיים (המשך)

ב. ביטוח כללי (המשך)

5. מידע לגבי שינוי מהותי שנעשה באומדנים ובהנחות האקטואריות (המשך)

א. ריבית היוון קצבאות ביטוח לאומי (המשך)

להערכת הקבוצה, לאור תיקון התקנות, יגדל גובה הסכומים שיהיה על חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המל"ל כנגד מבטחים בגין הקצבאות שזכאים להם נפגעי תאונות עבודה.

הקבוצה אמדה את השפעת התיקון על ההתחייבויות בענפי רכב חובה וחבויות, תוך התחשבות בשיעור ריבית ההיוון הנגזרת מהתיקון ואומדן תקופת תשלומי התביעות, קרי ריבית המשקללת את אומדן התשלומים עד שנת 2020 בשיעור של 2% ואומדן התשלומים לאחר שנת 2020 בריבית הצפויה על פי התיקון.

יצוין, כי בעקבות התיקון, הוגשו לבית המשפט תביעות נזקי גוף בדרישה ליישום שיעור ריבית מופחת בהתאם לתקנות ואף בשיעור נמוך יותר. בתחילת שנת 2018, במסגרת הדיינות בתביעת ענף רכב חובה, הוגשה לבית המשפט העליון מטעם היועץ המשפטי לממשלה, עמדה, אשר בבסיסה עדכון בדבר הקמת ועדה בין משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון, בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה. הועדה פרסמה טיוטת המלצות להערות הציבור. בית המשפט קיבל החלטה לדחות את מועד הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות.

לאור עמדת היועץ המשפטי ודחיית הדיון בבית המשפט העליון עד לאחר פרסום המלצות סופיות חדלה הקבוצה מעדכון ריבית ההיוון, והחל מחודש דצמבר 2017 ריבית ההיוון המשמשת לאומדן התשלומים הצפויים לאחר 1 בינואר, 2020 נותרה ללא שינוי עד לתאריך הדוח בשיעור של 1.32%. יתרת ההפרשה שבוצעה כתוצאה משינוי ריבית ההיוון בענפי רכב חובה וחבויות נכון לתאריך הדוח הינה 282 מיליוני ש"ח.

יודגש כי בשלב זה קיימת אי ודאות בקשר להשפעת התיקון ומסקנות הועדה ככל שייושמו, על התחייבויות הקבוצה. לפיכך ייתכן כי התפתחות התביעות בעתיד, תהיה שונה משמעותית מאומדני הקבוצה והיא תידרש לעדכן את הערכותיה בסכומים מהותיים בהתאם. הקבוצה תמשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בנושא ובהתאם תעדכן את הפרשותיה.

ב. שינויים בריביות

כתוצאה מהשינויים בעקום הריבית ופרמיית אי הנזילות והשפעתם על השווי ההוגן של הנכסים העומדים כנגד התחייבויות ביטוחיות, הגדילו חברות הביטוח המאוחדות בשנת הדוח את התחייבויותיהן הביטוחיות בסך של כ-10 מיליון ש"ח לפני מס (אשתקד סך של כ- 29 מיליוני ש"ח לפני מס).

ג. מרווח ביטחון ביישום שיטת "הנוהג המיטבי"

עמדת הממונה בדבר "נוהג מיטבי" כפי שפורסמה בשנת 2015 דרשה שימוש במודל חדש ולא מוכר לקביעת סכום המרווח הנדרש לאומדן הסתברות של רמת ביטחון של 75% לפחות ומשכך, מהימנות המודל הייתה נמוכה. הקבוצה יישמה ומיישמת את המודל באופן זהיר על מנת לבסס את רמת הביטחון כך שתהיה לפחות 75%. השנה, בחנה הקבוצה את אופן היישום של המודל לאחר צבירת ניסיון ובדיקת יציבות תוצאותיו, ובעקבות הניסיון שנצבר באמידת הסיכון הרנדומלי, תוך בחינת רמת האי-וודאות הכוללת בעתודות בכללותן, עודכן אופן יישום המודל, וכתוצאה ירד סכום המרווח בכ-24 מיליון ש"ח בשייר לפני מס.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

7. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

1. פירוט הרכב ההשקעות לפי בסיסי הצמדה

	ליום 31 בדצמבר, 2018			
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו	סה"כ
	אלפי ש"ח			
מזומנים ושווי מזומנים	1,039,369	-	540,064	1,579,433
נכסים סחירים	6,615,862	4,503,272	7,835,287	18,954,421
נכסים בלתי סחירים	1,078,306	2,984,626	2,143,142	6,206,074
סך הכל הנכסים	8,733,537	7,487,898	10,518,493	26,739,928

	ליום 31 בדצמבר, 2017			
	בש"ח לא צמוד	בש"ח צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו	סה"כ
	אלפי ש"ח			
מזומנים ושווי מזומנים	1,992,687	-	339,402	2,332,089
נכסים סחירים	6,038,831	4,040,540	6,701,723	16,781,094
נכסים בלתי סחירים	4,109,482	3,344,123	(1,475,214)	5,978,391
סך הכל הנכסים	12,141,000	7,384,663	5,565,911	25,091,574

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

7. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ **)
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בארץ:					
אגרות חוב ממשלתיות	4,455,011	-	-	-	4,455,011
נכסי חוב אחרים - סחירים	2,335,429	1,002,594	791	83,542	3,422,356
נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים	2,049,310	947,126	-	703,003	3,699,439
סך הכל נכסי חוב בארץ	8,839,750	1,949,720	791	786,545	11,576,806
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי ***)	103,264	171,983	-	-	275,247

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות" ו"מדרוג". נתוני חברת מדרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

***) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

7. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ (המשך)

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	AA ומעלה	BBB עד A	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ **)
	אלפי ש"ח				
נכסי חוב בארץ:					
אגרות חוב ממשלתיות	4,170,467	-	-	-	4,170,467
נכסי חוב אחרים - סחירים	1,801,923	807,264	2,433	62,687	2,674,307
נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים	2,224,991	996,231	-	643,345	3,864,567
סך הכל נכסי חוב בארץ	8,197,381	1,803,495	2,433	706,032	10,709,341
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי ***)	91,734	211,987	-	-	303,721

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינן חברות הדירוג "מעלות" ו"מדרוג". נתוני חברת מדרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד A+.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

***) כל הסכומים המוצגים בשורה זו מייצגים נכסים שלא דורגו ע"י חברה חיצונית ודורגו ע"פ מודל הדירוג הפנימי של החברה.

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל

	דירוג בינלאומי (*)				
	ליום 31 בדצמבר, 2018				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ **)
	אלפי ש"ח				
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	61,117	501,487	848,566	389,008	1,800,178

*) המקורות לרמת הדירוג בחו"ל הינם חברות הדירוג אשר אושרו על-ידי הממונה S&P, Moody's ו- Fitch.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המירבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

באור 36: - ניהול סיכונים (המשך)

7. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל (המשך)

	דירוג בינלאומי (*)				
	ליום 31 בדצמבר, 2017				
	A ומעלה	BBB	נמוך מ - BBB	לא מדורג	סה"כ **)
	אלפי ש"ח				
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	8,475	558,046	412,266	231,288	1,210,075

*) המקורות לרמת הדירוג בחו"ל הינם חברות הדירוג אשר אושרו על-ידי הממונה S&P, Moody's ו- Fitch.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סה"כ מייצג סיכון אשראי מירבי.

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

א. יתרות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

ההרכב:

ליום 31 בדצמבר, 2018	חברות כלולות (*)	בעל עניין וצדדים קשורים אחרים
	אלפי ש"ח	
נכסי חוב בלתי סחירים	350,887	-
חייבים ויתרות חובה	7,079	-
זכאים ויתרות זכות	1,167	8,493

ליום 31 בדצמבר, 2017	חברות כלולות (*)	בעל עניין וצדדים קשורים אחרים
	אלפי ש"ח	
נכסי חוב בלתי סחירים	215,001	-
חייבים ויתרות חובה	8,170	-
זכאים ויתרות זכות	1,048	8,226

*) להלן הרכב ההלוואות לחברות כלולות:

החברה	מטבע ההלוואה	% ריבית שנתית נקובה	מועד פרעון	ליום 31 בדצמבר 2018	ליום 31 בדצמבר 2017
				אלפי ש"ח	
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	4%	מרס 2018	-	5,017
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	4%	מאי 2018	-	20,116
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	4%	אוגוסט 2018	-	12,213
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	5.25%	2025	70,806	-
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	3.11%	2023 - 2019	36,620	-
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	3.13%	2020 - 2019	20,136	-
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	3.22%	2023 - 2019	9,112	-
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	3.47%	2020	32,844	-
אמפא קפיטל בע"מ	ש"ח	5%	ינואר 2019	875	11,098
אי.אר.אן ישראל בע"מ	ש"ח	פריים + 1.15%	ינואר 2021	13,138	13,138
ממפ"י סי.אס. ישראל ג'י פי	ש"ח	ללא ריבית	ינואר 2024	21	-
MXR Development Ltd	דולר	6%	3-5 שנים	1,219	1,259
Yatelsis River Development LTD	יורו	יוריבור + 3%	4-6 שנים	32,998	29,236
Yatelsis Development LTD	דולר	6%	3-5 שנים	66,742	63,931
Surrey Street Limited Partnership	ליש"ט	5.423%	דצמבר 2020	26,110	27,756
Surrey Street Limited Partnership	ליש"ט	12%	דצמבר 2020	16,558	14,369
MMZ Properties B.V.	יורו	10%	מאי 2024	2,804	2,774
MMZ Properties Haarlem B.V .	יורו	10%	ספטמבר, נובמבר 2024	14,373	14,094
City Center Mengot sp. Z o.o	יורו	4.17%	דצמבר 2023	6,531	-
				350,887	215,001

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ב. עסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018

	חברות כלולות	בעל עניין וצדדים קשורים אחרים
	אלפי ש"ח	
רווחים מהשקעות והכנסות מימון	24,434	-
הכנסות מדמי ניהול	2,613	-
	27,047	-

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2017

	חברות כלולות	בעל עניין וצדדים קשורים אחרים
	אלפי ש"ח	
רווחים מהשקעות והכנסות מימון	16,894	-
הכנסות ממתן שירותי ייעוץ	2,015	-
	18,909	-

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2016

	חברות כלולות	בעל עניין וצדדים קשורים אחרים
	אלפי ש"ח	
רווחים מהשקעות והכנסות מימון	12,683	-
הכנסות ממתן שירותי ייעוץ	164	-
	12,847	-

בעלי עניין ונושאי משרה בקבוצה עשויים לרכוש, מידי פעם, חוזי ביטוח, חוזי השקעה או מוצרים פיננסיים אחרים שהונפקו על ידי הקבוצה וזאת בתנאי שוק ובמהלך העסקים הרגיל.

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
	2018		2017		2016	
	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום
		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח
הטבות לטווח קצר	9	17,144	9	17,813	8	28,952

1) תנאי כהונתו והעסקתו של מר ערן גריפל, המכהן כיו"ר דירקטוריון החברה (עסקה עם בעל השליטה בהתאם לסעיף 270(4) לחוק החברות

ביום 17 באוקטובר 2017, אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת התגמול ואישור הדירקטוריון מימים 28 ו- 31 באוגוסט 2017, בהתאמה) את הארכת תוקף תנאי כהונתו והעסקתו של ה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, כיו"ר דירקטוריון פעיל במשרה מלאה, בתוקף מיום 1 בדצמבר 2017, למשך 3 שנים, בהתאם להוראות סעיף 275(א1)(1) לחוק החברות. בגין כהונתו כיו"ר דירקטוריון פעיל של החברה במשרה מלאה, זכאי מר גריפל ל- 13 משכורת חודשיות בסך 125 אלף ש"ח (ברוטו), צמוד למדד המחירים לצרכן שפורסם ביום 15 בנובמבר 2014. כן זכאי מר גריפל להפרשות פנסיוניות וסוציאליות כמקובל (לרבות קרן השתלמות וביטוח אובדן כושר עבודה) וכן להוצאות אש"ל ואירוח, שימוש והחזקת קווי טלפון בבית, רכב ואחזקתו, טלפון נייד, 24 ימי חופשה, 30 ימי מחלה ודמי הבראה. המס החל בגין הוצאות אירוח, אש"ל וטלפון יגולם על ידי החברה. כמו כן, זכאי מר גריפל לתנאים נלווים נוספים כמקובל בקבוצה ובכלל זה, מנוי לעיתונים, ספרות מקצועית, חניה, בדיקת סקר רפואית וכדו'. בנוסף, למר גריפל הוענקו כתבי פטור והתחייבות לשיפוי בחברה ובחברות הבנות בהן הוא מכהן, במסגרת הענקת כתבי פטור ושיפוי לנושאי המשרה בחברה, וכן הוא נכלל בפוליסות ביטוח דירקטורים ונושאי משרה כמקובל בחברה. תנאי העסקתו של מר גריפל הינם בהתאם למדיניות התגמול של החברה. יצוין, כי מר גריפל איננו מקבל גמול נוסף בגין כהונתו כדירקטור בחברות נוספות בקבוצה, וימשיך לכהן בתפקידים האמורים, במקביל לכהונתו כיו"ר דירקטוריון החברה.

השכר ליו"ר הדירקטוריון, עמד על סך של 2,096 אלפי ש"ח, סך של 2,060 אלפי ש"ח ו- 2,267 אלפי ש"ח לשנים 2018, 2017 ו- 2016 בהתאמה.

2) תנאי כהונתו והעסקתו של מר ארי קלמן מנכ"ל החברה, המכהן גם כיו"ר דירקטוריון מנורה ביטוח

ביום 27 באוגוסט, 2003, אישרו דירקטוריון החברה והאסיפה הכללית, את תנאי כהונתו והעסקתו של מנכ"ל החברה, המכהן גם כיו"ר הדירקטוריון במנורה ביטוח, ה"ה ארי קלמנטקופה של 15 שנים החל מאוגוסט 2003 עם הודעה מוקדמת של 12 חודשים. לאחר המועד האמור, יחודש ההסכם אוטומטית לשנה בכל פעם אלא אם כן הודיע מי מהצדדים על אי חידושו. תנאי העסקתו של מנכ"ל החברה עולים בקנה אחד עם מדיניות התגמול של החברה בכפוף לסטיות לא מהותיות, וכן עם מדיניות התגמול של מנורה ביטוח, והינם בהתאם להוראות המעבר בחוזר גופים מוסדיים 2-9-2014, "מדיניות תגמול בגופים מוסדיים" החל על החברה (להלן: "חוזר התגמול"), הכל כמפורט להלן: על פי הסכם ההעסקה שבתוקף, זכאי המנכ"ל לשכר חודשי בסך 141 אלפי ש"ח, למענק שנתי מובטח בסך של 591 אלפי ש"ח (צמוד למדד יוני 2003), ללא הפרשות סוציאליות, ולתנאים נלווים כפי שנהוג למנהלים בדרגת משרתו. שכרו צמוד למדד בתוספת ריאלית של 1% לשנה, ואיננו כולל תגמול משתנה כלשהו. בנוסף, זכאי המנכ"ל, במקרה של סיום העסקה, להודעה מוקדמת של 12 חודשים. כמו כן, במקרה של סיום יחסי עובד מעביד (למעט במקרה של נסיבות פוטרות) יהא המנכ"ל המכהן זכאי לתוספת של 50% על מרכיב פיצויי הפיטורים שהיה מגיע לו על פי החוק בתוספת מרכיב פיצויי הפיטורים שיצטבר לזכותו בפוליסת ביטוח המנהלים שלו. בנוסף, במקרה של סיום יחסי עובד מעביד עקב פיטורים, יהיה זכאי המנכ"ל המכהן להמשך תשלום השכר והתנאים הנלווים לתקופה נוספת של 12 חודשים (מעבר לתקופת ההודעה המוקדמת האמורה לעיל) בתמורה להתחייבותו לאי תחרות במשך תקופה של שנתיים, וזאת כל עוד לא

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (המשך)

2) תנאי כהונתו והעסקתו של מר ארי קלמן מנכ"ל החברה, המכהן גם כיו"ר דירקטוריון מנורה ביטוח

מתקיימים בין העובד לבין צד ג' כלשהו יחסי עובד-מעביד. תנאי העסקתו של המנכ"ל הינם בהתאם למדיניות התגמול של החברה ומנורה ביטוח, למעט לעניין המענק הקבוע (חלף מענק משתנה), גידול ריאלי בשכר (חלף הצמדה למדד בלבד), תשלום בגין הודעה מוקדמת ובמקרה של פיטורים (בשל התחייבות לאי תחרות) לתקופה מצטברת של 24 חודש (חלף תקופת הודעה מוקדמת והסתגלות מצטברת של 16 חודשים).

במקביל ובנוסף להסכם ההעסקה אושרה תכנית מניות שעיקרה הקצאה של 4% ממניות מנורה ביטוח אשר הומרו, במהלך השנים, למניות החברה. יצוין, כי בחודש אוגוסט 2013, הבשילו מלוא המניות בהתאם לתכנית כאמור. נכון למועד זה, מחזיק מר קלמן ב- 1,719,034 מניות החברה, באמצעות נאמן, המהוות 2.72% מהונה המונפק והנפרע של החברה.

בחודש אוגוסט 2016, אישרה האסיפה הכללית של החברה עדכון למדיניות התגמול שלה (להלן: "מדיניות התגמול"). בהתאם לאמור בזימון האסיפה של החברה, מנכ"ל חברה, יהא זכאי לתנאי הכהונה שנקבעו בהסכם העסקתו כמפורט לעיל, אשר יחולו בכפוף למגבלות הקוגנטיות הקבועות בחוק לתגמול נושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 (להלן: "חוק התגמול"), וזאת כל עוד לא יובא עדכון תנאי ההסכם לאישור בהתאם ובכפוף להוראות חוק התגמול. לעניין זה, "מגבלות קוגנטיות" - מגבלות ותקרות תגמול שלא ניתן לאשרן כדין בהתאם להוראות חוק התגמול. כן הובהר במסגרת מדיניות התגמול, כי אם וככל שסך התגמול הכולל (בהתאם למדיניות התגמול ותכנית המענקים כפי שתהיה מעת לעת), ובכלל זה בהתאם להסכמים קיימים, יעלה על המגבלות הקוגנטיות, יופעל מנגנון "קטימה" של מרכיבי תגמול עודף ו/או משתנה תחילה, אם וככל שקיימים. בהמשך לאמור, נשלחה הודעה למנכ"ל החברה, כי לאור העובדה שהסכם ההעסקה הקיים עימו יכול שיחרוג, בנסיבות מסוימות, מהתקרה האפקטיבית של התגמול הכולל הקבוע בסעיף 2(א) לחוק התגמול, יופעל, בנסיבות כאמור, מנגנון "קטימה" כך שהתגמול המשתלם לו, לאחר מועד כניסת חוק התגמול לתוקף מיום 12 באוקטובר 2016 (להלן: "המועד הקובע"), לא יעלה על התקרה האמורה. יצוין, כי החברה ביצעה בדיקה לגבי התחייבויותיה בגין הסכמי העסקה שלה עובר לכניסת חוק התגמול לתוקף, ובהתאם הפרישה, ככל שהדבר נדרש.

עלות השכר למר קלמן, המכהן כמנכ"ל החברה, עמדה על סך של 2,744 אלפי ש"ח, סך של 2,755 אלפי ש"ח ו- 3,215 אלפי ש"ח לשנים 2018, 2017 ו- 2016, בהתאמה.

3) תנאי כהונה של קרוב משפחה של איש מפתח ניהולי

בחודש מרס 2016, אישרו ועדת הביקורת ודירקטוריון מנורה ביטוח, וכן ועדת הביקורת של החברה, בהתאמה, את תנאי כהונתו והעסקתו של מר מיכאל קלמן, בנו של מנכ"ל החברה ויו"ר מנורה ביטוח, כמשנה למנכ"ל ומנהל אגף אלמנטרי במנורה ביטוח, ובתוקף מחודש ינואר 2016. בהתאם להסכם ההעסקה, מר קלמן יהיה זכאי ל- 13 משכורות חודשיות בסך 65 אלפי ש"ח, צמוד, מדי שנה, למדד המחירים לצרכן, ולהודעה מוקדמת של 90 יום; הפרשות פנסיוניות וסוציאליות כמקובל (לרבות קרן השתלמות ואי כושר עבודה) וכן, לתנאים נלווים נוספים כפי שנהוג לבעלי תפקיד בדרגת משרתו, ובכלל זה, תשלום חלף העמדת רכב צמוד, בסך חודשי של 7 אלפי ש"ח, וכן לכתב התחייבות לשיפוי ולביטוח דירקטורים ונושאי משרה כמקובל לנושאי משרה במנורה ביטוח. בנוסף, זכאי מר קלמן לתגמול משתנה תלוי ביצועים, בהיקף של 4 משכורות חודשיות ("מענק מטרה") עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים, וכן, בהתאם להחלטות האורגנים המוסמכים מחודש מרס 2018, למענק שימור בסך של 500 אלפי ש"ח לתקופה של 3 שנים, החל מחודש ינואר 2018, אשר ישולם בחודש מאי 2021 בהתקיים יחסי עובד מעביד עימו במועד האמור ולמעט בנסיבות פוטרות, והכל, בהתאם לתכנית תגמול השנתית ובאישור האורגנים המוסמכים.
בחודש ינואר 2019, אישרו ועדת הביקורת ודירקטוריון מנורה ביטוח, וכן וועדת הביקורת של החברה, בהתאמה, את עדכון שכרו החודשי ומענק המטרה (לעמידה ב- 100% יעדים) של מר מיכאל קלמן, לסך של 75 אלפי ש"ח ולהיקף של 5 משכורות חודשיות, בהתאמה, ובתוקף החל מחודש ינואר 2019, וזאת על רקע ובהמשך להרחבת תחום אחריותו בשל מיזוג אגף עסקים לתוך אגף האלמנטרי.

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (המשך)

3) תנאי כהונה של קרוב משפחה של איש מפתח ניהולי (המשך)

תנאי העסקתו של מר קלמן הינם בהתאם למדיניות התגמול של מנורה ביטוח.

עלות השכר של מר קלמן עמדה על סך של 1,555 אלפי ש"ח, סך של 1,336 אלפי ש"ח ו- 1,500 אלפי ש"ח לשנים 2018, 2017, ו- 2016, בהתאמה.

4) מדיניות תגמול לנושאי משרה בכירה בחברה, במנורה ביטוח, בשומרה ביטוח ובמבטחים פנסיה וגמל

בחודש אוגוסט 2016, אישרה האסיפה הכללית עדכון למדיניות התגמול של החברה. אשר מתחשבת, בין היתר, במגבלות קוגנטיות הקבועות בחוק התגמול, כפי שיהיה מעת לעת. לעניין זה, "מגבלות קוגנטיות" - מגבלות ותקרות תגמול שלא ניתן לאשרן כדין בהתאם להוראות חוק התגמול. כן הובהר במסגרת מדיניות התגמול, כי אם וככל שסך התגמול הכולל (בהתאם למדיניות התגמול ותכנית המענקים כפי שתהיה מעת לעת), ובכלל זה בהתאם להסכמים קיימים, יעלה על המגבלות הקוגנטיות, יופעל מנגנון "קטימה" של מרכיבי תגמול עודף ו/או משתנה תחילה, אם וככל שקיימים. בהמשך לאמור, נשלחה הודעה למנכ"ל החברה, כמו גם למנהלים נוספים בקבוצה, כי לאור העובדה שהסכם ההעסקה הקיים עימם שבתוקף יכול שיחרוג, בנסיבות מסוימות, מהתקרה האפקטיבית של התגמול הכולל הקבועה בסעיף 2(א) לחוק התגמול, יופעל, בנסיבות כאמור, מנגנון "קטימה" כך שהתגמול המשתלם להם, ממועד כניסת חוק התגמול לתוקף, לא יעלה על התקרה האמורה.
לפרטים נוספים אודות מדיניות תגמול נושא משרה בחברה, ראו דוח זימון אסיפה כללית מיום 6 ביולי 2016 (אסמכתא 2016-01-076591).

נושאי המשרה בגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות נושאי משרה המכהנים הן בחברה והן בחברות הבנות אשר הינן גופים מוסדיים, כפופים למדיניות התגמול אשר אומצה בחברות האמורות. יצוין, כי החברות הבנות פועלות לעדכון מדיניות התגמול, בהתאם לחוזרים, המתפרסמים בנושא זה, מעת לעת.

בחודש אפריל 2014, פורסם חוזר 2014-9-2, שעניינו מדיניות תגמול בגופים מוסדיים, החל, בין היתר, על החברות הבנות- מנורה ביטוח, שומרה ומנורה פנסיה וגמל (להלן: "חוזר התגמול" ו"הגופים המוסדיים").

בהתאם, אישרו האורגנים המוסמכים בגופים המוסדיים, מדיניות תגמול עדכנית העונה לדרישות החוזר כמפורט להלן (להלן: "מדיניות התגמול"). במדיניות הוגדרו, בין היתר, המטרות והשיקולים המרכזיים בקביעת מדיניות התגמול, שעיקרם מניעת תמריצים שיעודדו נטילת סיכונים שאינם עקביים עם יעדיו ארוכי הטווח של הגוף המוסדי, עם מדיניות ניהול הסיכונים שלו, ועם הצורך בניהול מושכל של כספי החוסכים באמצעותו; נקבעו עקרונות להתאמת תגמול לנושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי (כהגדרתם בחוזר) ועובדים המועסקים בפונקציות בקרה; נקבע יחס רצוי בין רכיב התגמול הקבוע לרכיב המשתנה לנושאי משרה; נקבעו טווחי שכר רצויים לנושאי משרה; נקבעו עקרונות להתאמה של רכיב משתנה, בין היתר, לסיכונים המהותיים בגופים המוסדיים; נקבעו עקרונות להגדרת תכנית מענקים שנתית, תנאי סף לחלוקתם, עקרונות על פיהם יחושב המענק השנתי תוך התחשבות, בין היתר, גם ביעדי תשואה למבוטחים ועמיתים ומנגנון דחיה של תשלום רכיב משתנה; נקבעו עקרונות ותקרות לתנאי סיום העסקה של בעל תפקיד מרכזי וכן כללים להשבה ו/או הפחתה של רכיב משתנה במקרים מסוימים.

מדיניות התגמול כאמור תחול על תגמול שיאושר החל ממועד אימוץ המדיניות, ואין בה כדי לפגוע בהתקשרויות קיימות, בכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול לעניין זה. מדיניות התגמול פורסמה במלואה באתרי האינטרנט של הגופים המוסדיים.

בשנת 2017, אישרו האורגנים המוסמכים בגופים המוסדיים, תיקון לקריטריונים הנוגעים למנגנון הדחיה של המענק השנתי שעיקרו בחינה של עמידה בתנאים המצטברים הבאים: 1. היעדר חריגה מדרישות ההון על פי ההסדר התחיקתי; 2. עמידה בשיעור ההחזקה הנדרש בנכסים נזילים על פי ההסדר התחיקתי; 3. וקיומו של רווח מצרפי חיובי של החברה ב- 3 השנים האחרונות שקדמו לפרסום הדוחות הכספיים. במקרה של אי עמידה בכל היעדים המצטברים לעיל, תשלום מנת המענק הנדחה, ידחה לשנה העוקבת בכל פעם, אך לא יותר מ- 3 שנים קלנדריות רצופות.

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (המשך)

4) מדיניות תגמול לנושאי משרה בכירה בחברה, במנורה ביטוח, בשומרה ביטוח ובמבטחים פנסיה וגמל (המשך)

במקרה של אי עמידה פעם שלישית ברציפות בתנאים המצטברים הנ"ל, תבוטל הזכאות לתשלום מנת המענק הנדחה האמורה. השינוי כאמור בוצע, בין היתר, על רקע ניתוח השוואתי של מדיניות התגמול בחברות ביטוח אחרות, תוך שמירה על יעדי המדיניות לעניין זה ועמידה בהוראות הדין.

להלן פירוט בדבר שלבי יישום מדיניות התגמול של מנורה ביטוח לעניין הרכיב המשתנה:

שלב א' - בחינת עמידה ביעדי סף

תנאי הסף (תנאים מצטברים) לתשלום המענק בשנה מסוימת הינם:

1. עמידה ביעד הרווח הכולל לפני מס ומענקים של מנורה מבטחים החזקות, בנטרול אירועים חריגים (בכפוף לאישור ועדת הביקורת והדירקטוריון), בשיעור של 75% לפחות, לפי חישוב ממוצע משוקלל (כאשר לשנה בגינה משולם המענק השנתי יינתן משקל של 50%, לשנה שלפניה משקל 30% ולשנה שלפניה משקל של 20%).

2. השגת תשואת רווח כולל על ידי מנורה מבטחים החזקות (לפי רווח כולל המיוחס לבעלי המניות) בשיעור של 7% ומעלה בשנת המענק. בתשואה של עד 4%, לא ישולם המענק השנתי, ובשיעור תשואה שבין 4% ל- 7%, ישולם חלק יחסי של המענק השנתי, על בסיס ליניארי, כאשר ב- 4% תשואה ישולם 4/7 מהמענק השנתי המחושב בהתאם למדיניות, ב- 5% ישולם 5/7 מהמענק המחושב וכן הלאה.

3. תשואה ריאלית חיובית (לפחות בגובה האינפלציה) עבור החוסכים, לפי ממוצע משוקלל (כאשר לשנה בגינה משולם המענק השנתי יינתן משקל של 50%, לשנה שלפניה משקל 30% ולשנה שלפניה משקל של 20%), בהתאם לתיק משוקלל (ביחס לנכסים צבורים בתחילת השנה) של קרן י' שבניהול מנורה ביטוח והמסלול הכללי של מנורה מבטחים פנסיה (לשעבר - מבטחים החדשה) שבניהול מנורה מבטחים פנסיה וגמל (בנטרול תשואה הנובעת מאג"ח מיועדות ו/או מאיזון אקטוארי).

במקרה של אי-עמידה בתנאי סף לתשלום המענק השנתי, יכול שישולם מענק בסך כספי מצטבר, שלא יעלה על 40% מסך מענקי המטרה של נושאי המשרה (סך התקציב). תשלום כאמור יבוצע בכפוף לעמידה של נושא המשרה בציון של 85% לפחות במדדים האישיים (ממוצע משוקלל כולל ציון הערכת מנהל). המענק השנתי כאמור לא יעלה על 75% ממענק המטרה של נושא המשרה, והינו כפוף לאישור ועדת הביקורת והדירקטוריון.

שלב ב' - חלוקת המענק לנושאי המשרה

לכל נושא משרה ובעל תפקיד מרכזי הכפופים למדיניות התגמול נקבע פוטנציאל מענק (להלן: "מענק מטרה") עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים ומענק מקסימלי לעמידה עודפת (עד 150%) ביעדים (להלן: "טווח המענק"), והכל כנגזרת של מספר משכורות.

לכל נושא משרה נקבעו רמות המדידה, הרכיבים הרלוונטיים והמשקל לכל רכיב. המדדים שעל פיהם יחושב המענק השנתי לכל נושא משרה שייכלל בתכנית המענקים, אופן הגדרתם, חישובם ומשקלותיהם יוגדרו מידי שנה ויאושרו על ידי האורגנים המוסמכים. המדדים שייקבעו יבוססו על ביצועים ברמות מדידה שונות, אשר ייתכן ויכללו - ביצועים ברמת החברה, האגף/היחידה וביצועים אישיים לרבות על פי הערכת מנהל, בהתאם למשקלות שנקבעו, תוך אבחנה בין מנהל עסקי לבין מנהל יחידת מטה לבין פונקציות בקרה, כאשר לכל מדד ייקבעו היעדים הרלוונטיים ומשקל אותו מדד בחישוב המענק. בכל מקרה, משקל מרכיב הערכת המנהל יהיה לא מהותי בהיקפו. המדדים לפיהם יחושב המענק עבור נושאי משרה שייכללו בתכנית המענקים, יהיו תלויים בעמידה בקריטריונים שנקבעו מראש;

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ג. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (המשך)

4) מדיניות תגמול לנושאי משרה בכירה בחברה, במנורה ביטוח, בשומרה ביטוח ובמבטחים פנסיה וגמל (המשך)

הקריטריונים יהיו ניתנים למדידה ומשקלם של משתנים פיננסיים, משתני שוק ומשתנים חשבונאיים, בסך המענק השנתי יהיה (ככל הניתן) גבוה מ-50%. על אף האמור, אפשר כי חלק לא מהותי מהמענק השנתי יוענק על פי קריטריונים שאינם ניתנים למדידה, בהתחשב בתרומתו של נושא המשרה לחברה ולניהול כספי החוסכים באמצעותה (ככל שרלוונטי לתפקיד);

היחס בין הקריטריונים לעיל ישקף את מאפייני התפקיד ותחומי האחריות של בעל התפקיד המרכזי כאמור; הערכת הביצועים לפי הקריטריונים תהא מבוססת על מדדי ביצוע, ובכללם מדדי ביצוע ארוכי טווח וכן על מדדי יחוס והשוואה; תקופת המדידה של מענק שנתי התלוי בתוצאות ניהול השקעות החברה או של כספי חוסכים באמצעותה תהא שלוש שנים.

המענק לכל בעל תפקיד מרכזי, יחושב כמכפלה של הציון המשוקלל של מדדי החברה, המדדים האישיים (אגף/יחידה) והערכת המנהל, בהתאם למשקלות שנקבעו בתוכנית המענקים השנתית, במענק המטרה של נושא המשרה.

מדיניות התגמול המלאה של הגופים המוסדיים מפורסמת באתרי האינטרנט שלהם.

ד. הטבות לצדדים קשורים ולבעלי עניין אחרים

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
	2018		2017		2016	
	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום	מס' אנשים	סכום
		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח		אלפי ש"ח
דמי ניהול לשאינם מועסקים בחברה או מטעמה	10	1,803	9	1,895	8	2,005

הגמול הניתן לדירקטורים בחברה, למעט הגמול לה"ה ערן גריפל, מהווה את הגמול המירבי בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), התש"ס - 2000, ובהתאם לדרגתה של החברה.

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ה. הכנסות והוצאות מצדדים קשורים ומבעלי עניין

חלק מפעילותה הכספית והביטוחית של הקבוצה נעשה עם צדדים קשורים ובעלי עניין במהלך העסקים הרגיל ובמחירי שוק. במהלך שנת 2018, נערכו עסקאות שונות עבור נושאי משרה, ובכלל זה, עבור בעל השליטה וקרוביו. כל העסקאות הנ"ל נעשו במהלך העסקים הרגיל ובתנאי שוק מקובלים והינן גם בגדר "עסקאות זניחות" בהתאם לקריטריונים שקבע הדירקטוריון לעניין זה. יצוין, כי בהתאם להוראות סעיפים 117(1א) ו- 117(2א) לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: "**חוק החברות**") ובהתאם לתקנון החברה, אישרה, בחודש נובמבר 2017 בתוקף לשנת 2018, ועדת הביקורת של מנורה ביטוח, ושל החברה, כי עסקאות כנ"ל בהיותן עסקאות במהלך העסקים הרגיל ובתנאי "ישירים" (תנאים הניתנים באופן כללי לעובדי מנורה ביטוח) הינן בגדר סוג של עסקאות שאינן חריגות ואשר הטיפול בהן יעשה בהתאם לנהלי עסקאות בעלי עניין, ללא צורך באישור פרטני.
יצוין, כי בין החברה לחברות קשורות שלה או בין חברות קשורות של החברה לבין עצמן מתקיימות מעת לעת עסקאות מסוגים שונים, לרבות ערבויות, הסכמי ניהול ומתן שירותים, הלוואות והסכמי נשיאה בהוצאות. יתרות שטרם נפרעו לתום השנה אינן מובטחות ויישובן נעשה במזומן. לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016 החברה לא רשמה כל הפרשה לחובות מסופקים בגין סכומים לקבל מצדדים קשורים.

עסקאות זניחות
בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970 (להלן: "תקנות הדיווח"). חלה על חברות ציבוריות חובת דיווח בקשר עם עסקאות עם בעל שליטה או בקשר לעסקאות עם אדם אחר שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי (להלן: "עסקאות בעל שליטה"), גם לעניין עסקאות שאינן עסקאות חריגות כהגדרתן בחוק החברות, זאת למעט עסקאות שנקבע בדוחות הכספיים האחרונים כי הינן זניחות בהתאם לתקנה 41 לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), תש"ע-2010. יצוין, כי לעניין חובת הגילוי בדוחות כספיים של חברות הביטוח בקבוצה חלות תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998, אשר לגביהן לא קיימת הוראת חוק מקבילה בדבר גילוי אודות עסקאות זניחות.
בחודש נובמבר 2018, אשררו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, בהתאמה, את הכללים והמבחנים להגדרת רף הזניחות לעניין עסקאות בעל שליטה, אשר יהיה משותף הן לעניין חובת הדיווח בהתאם להוראות הדין הרלבנטיות והן לעניין חובת הגילוי בדוחות הכספיים, כלהלן - עסקה של החברה וחברות מאוחדות וקשורות שלה (להלן: "חברה מוחזקת") עם בעל השליטה או עסקה עם אדם אחר שלבעל השליטה יש בה עניין אישי (להלן: "עסקה"), תחשב כעסקה זניחה, אם יתקיימו בה כל התנאים הבאים:
העסקה הינה במהלך העסקים הרגיל ואיננה עסקה חריגה, כמשמעות המונח בחוק החברות.
השפעת העסקה על היחס הרלבנטי, כמפורט להלן, הינה בשיעור כמפורט לצידו, שיחושב על בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה שפורסמו טרום העסקה ובלבד שהשפעת העסקה או שוויה לא יעלו על סך של 5 מיליוני ש"ח:
יחס נכסים - היקף הנכסים נשוא העסקה (נכסים נרכשים או נמכרים) חלקי סך הנכסים - 1 פרומיל;
יחס התחייבויות - ההתחייבויות נשוא האירוע חלקי סך ההתחייבויות לרבות התחייבויות ביטוחיות - 1 פרומיל;
יחס הון עצמי - הגידול או הקיטון בהון העצמי חלקי ההון העצמי - 1 פרומיל;
יחס פרמיות - הפרמיות נשוא האירוע חלקי סך הפרמיות השנתיות במגזר הפעילות הרלוונטי (ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח, בריאות, ביטוח כללי, שירותים פיננסיים וכדו'), כשהן מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים - 1%;
יחס הכנסות משירותים שונים - היקף ההכנסות נשוא האירוע חלקי סך ההכנסות השנתיות הממוצעות בשלוש השנים האחרונות, מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים - 1 פרומיל;

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ה) הכנסות והוצאות מצדדים קשורים ומבעלי עניין (המשך)

עסקאות זניחות (המשך)

יחס הוצאות בגין שירותים שונים - היקף ההוצאות נשוא האירוע חלקי הוצאות הנהלה וכלליות (לפני יחוס להוצאות רכישה ולהוצאות עקיפות ליישוב תביעות) השנתיות כשהן מחושבות על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים - 1 פרומיל;
יחס רווחים - הרווחים או ההפסדים המשויכים לאירוע חלקי הרווח או ההפסד השנתי הכולל לתקופה (לרבות שינויים בקרנות הון) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים - 1%.
מבלי לפגוע בצורך להעריך עבור כל אירוע שזניחותו נבחנת, אילו מהמדדים לעיל הינם רלבנטיים, ייחשבו המדדים הבאים כרלבנטיים לעסקאות המפורטות להלן:
רכישת נכס - יחס נכסים;
מכירת נכס - יחס רווחים, יחס נכסים;
רכישה או מכירה של ביטוח או ביטוח משנה - יחס פרמיות;
עסקה למתן או קבלת שירותים - יחס הכנסות, יחס הוצאות, יחס רווחים (בהתאם לרווח הצפוי מהעסקה), לפי העניין.
במקרים בהם, לפי שיקול דעת נושא המשרה הרלבנטי בחברה, כל אמות המידה הנ"ל אינן רלבנטיות או ברות יישום לבחינת זניחותה של עסקה כאמור, תיבחן העסקה בהתאם לאמת מידה רלבנטית שתיקבע על ידי מנהל הכספים בחברה ובלבד שהיחס לא יעלה על שיעור של 1%.
במידה שמדובר בעסקה הנוגעת לחברה מוחזקת, בחינת הזניחות תעשה ביחס לפרמטרים הרלבנטיים לחברה המוחזקת, ואולם, עסקה של חברה מוחזקת אשר יש לסווגה כעסקה לא זניחה בחברה המוחזקת, עשויה להיות מסווגת כעסקה זניחה על פי אמות המידה הרלבנטיות ברמת החברה.
העסקה הינה זניחה גם מבחינה איכותית ביחס לפעילותה של הקבוצה. בחינת השיקולים האיכותיים של עסקה כאמור עשויה להוביל לכך שעסקה תסווג ככזו שאינה זניחה אף על פי שעל פי בחינה כמותית כנזכר לעיל, היא נמצאה כעסקה זניחה למשל (וכדוגמה בלבד) אם כרוכים בעסקה סיכונים, סיכויים ו/או חשיפות משמעותיות, או אם העסקה נתפסת כאירוע משמעותי על ידי הנהלת החברה.
לצרכי דיווח מיידי, תיבחן זניחותה של עסקה על בסיס העסקה המסוימת הבודדת. לצרכי דיווח במסגרת דוחות כספיים ותשקיפים, תיבחן זניחותה של עסקה על בסיס שנתי, תוך צירוף כלל עסקאות מאותו סוג עם הצד הרלבנטי או עם תאגידים בשליטתו.
עסקאות נפרדות, אשר מתקיימת ביניהן תלות כך שבפועל הינן חלק מאותה התקשרות יבחנו כעסקה אחת.
ועדת ביקורת ודירקטוריון החברה יבחנו את הצורך בעדכון מבחני הזניחות כאמור, מעת לעת, בשים לב לעסקאות מסוג זה בהן מתקשרת החברה ו/או החברות המוחזקות ובשל שינויים בהוראות דין רלבנטיות.

ו) ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה

בחודש אוגוסט 2016, באישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מכוח תקנות ההקלות, אושרה התקשרות בפוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה, לרבות עבור בעל השליטה בחברה, ובחברות הבנות בקבוצה, עד ליום 31 ביולי 2017, בגבול אחריות מצטבר לקבוצת מנורה מבטחים כולה בגובה של 110 מיליון דולר, המורכב מפוליסת בסיס בסך 15 מיליון דולר לחברה ולחברות הבנות שלה, וכיסוי משותף בפוליסת מטריה, לכלל החטיבות בקבוצת מנורה מבטחים בגבול אחריות כולל של 95 מיליון דולר נוספים. ראה דיווח מידי מיום 18 באוגוסט 2016 (אסמכתא: 2016-01-106237).

בחודש אוגוסט 2017, באישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מכוח תקנות ההקלות, אושרה התקשרות בפוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה בחברה, לרבות עבור בעל השליטה בחברה, ובחברות הבנות בקבוצה, עד ליום 31 ביולי 2018 בתנאים כמפורט לעיל. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 31 באוגוסט 2017 (אסמכתא: 2017-01-088620).

בחודש אוגוסט 2018, באישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מכוח תקנות ההקלות, אושרה התקשרות בפוליסת ביטוח דירקטורים ונושאי משרה בחברה, לרבות עבור בעל השליטה בחברה, ובחברות הבנות בקבוצה, עד ליום 31 ביולי 2019 בתנאים כמפורט לעיל. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 23 באוגוסט 2018 (אסמכתא: 2018-01-078205).

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ז) הענקת כתבי פטור והתחייבות לשיפוי נושאי משרה, דירקטורים ולבעל השליטה

א. ביום 13 בנובמבר 2002, אישרה האסיפה הכללית של החברה, לאחר קבלת אישור הדירקטוריון, מיום 29 באוגוסט 2002, מתן כתב פטור והתחייבות לשיפוי לנושאי משרה בחברה, ובכללם בעל השליטה דאז, בכפוף להוראות חוק החברות. סכום השיפוי למקבלי השיפוי, במצטבר, לא יעלה על 25 מיליון דולר ארה"ב לנושא משרה ו- 30 מיליון דולר ארה"ב לאירוע, כולל סכום הביטוח שבפוליסת הביטוח. ראה גם דיווח מידי מיום 11 בספטמבר, 2002.

ב. ביום 24 בנובמבר, 2005 וביום 22 בינואר, 2007 אישרה האסיפה הכללית של החברה, לאחר קבלת אישור ועדת הביקורת (מימים 30 באוגוסט, 2005 ו- 29 בנובמבר, 2006) ואישור הדירקטוריון (מימים 30 באוגוסט, 2005 ו- 29 בנובמבר, 2006, בהתאמה), ואישורי האורגנים המוסמכים בחברות הבנות, לפי העניין, מתן כתב פטור והתחייבות לשיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה ובכללם בעל השליטה דאז וקרוביו, הגב' ניבה גורביץ' אשר כיהנה באותה עת כדירקטורית בחברה ומר ערן גריפל, המכהן כיום כיו"ר דירקטוריון החברה אשר הינם מבעלי השליטה בחברה, וכן מתן כתב פטור ושיפוי בחברות בנות של החברה, בהם הם כיהנו ו/או מכהנים כנושאי משרה. כתב הפטור שהעניקה החברה הינו בהתאם למגבלות שנקבעו לעניין זה בחוק החברות ואילו ההתחייבות לשיפוי מוגבלת לסך של 25 מיליוני דולר לנושא משרה ול- 30 מיליוני דולר לכלל מקבלי השיפוי באירוע בודד ובכל מקרה, לא יעלה השיפוי על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוח הכספי שלה ערב מתן השיפוי (להלן: "מגבלות סכומי השיפוי").

ג. ביום 5 בינואר 2012 אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת הביקורת ביום 21 בנובמבר 2011 ואישור הדירקטוריון בימים 24 בנובמבר, 2011 וביום 29 בדצמבר, 2011, וכן לאחר קבלת אישור האורגנים המוסמכים של מנורה ביטוח ושל מנורה פנסיה וגמל, לפי העניין) לתקן את תקנון החברה בעניינים שונים ובכלל זה, לעניין הרחבת החבויות ו/או ההוצאות בגינן תהיה החברה רשאית להעניק שיפוי ו/או ביטוח לדירקטורים ונושאי משרה בנוגע להליכים מנהליים שונים בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011, ובהתאם אישרה:

1) הענקת כתב שיפוי חדש, על ידי מנורה ביטוח, לה"ה ערן גריפל, קרובו של בעל השליטה בחברה דאז בגין כהונתו כדירקטור במנורה ביטוח (להלן בסעיף זה: "כתב השיפוי החדש"). כתב השיפוי החדש הינו בהתאם למגבלות סכומי השיפוי כמפורט בסעיף ב' לעיל. בכל מקרה, סכום השיפוי (נטו) לאחר הפחתות של תגמולי ביטוח ששולמו בגין אותו אירוע על פי פוליסות ביטוח נושאי משרה שרכשה החברה, לפי שיקול דעתה, אם רכשה, או בשל סכום השיפוי ששולם על ידי החברה בגין אותו אירוע מכוח כתבי שיפוי קודמים שהוענקו למר גריפל, לא יעלה, בכל מקרה, על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוח הכספי שלה, ערב מתן השיפוי. כתב השיפוי החדש נועד להוסיף ולא לגרוע מכל כתב שיפוי קודם אשר הוענק (ככל שהוענק) לה"ה ערן גריפל, והכל בהתאם למותר על פי דין ואולם, סך התחייבויות מנורה ביטוח לשיפוי לא יעלה בסכום על האמור בכתב השיפוי החדש;

2) הענקת כתב שיפוי חדש לה"ה ערן גריפל, קרובו של בעל השליטה דאז, בגין כהונתו כמנכ"ל מנורה מבטחים נדל"ן. על פי כתב השיפוי החדש סכום השיפוי שבו תחוב החברה כלפי מר גריפל בגין אירוע אחד, יחד עם כל סכום שהינו זכאי לקבל ממי מהחברות הנמנות על קבוצת מנורה מכוח כתב שיפוי, בגין אותו אירוע, לא יעלה על 3 מיליון דולר. כמו כן, סכום השיפוי הכולל והמצטבר שבו תחוב החברה לכלל מקבלי השיפוי לאחר הפחתת תגמולי ביטוח ו/או סכומי שיפוי מצד ג' ששולמו למר גריפל ו/או לכלל מקבלי השיפוי ו/או עשויים היו להשתלם למר גריפל ו/או לכלל מקבלי השיפוי, לא יעלה בכל מקרה, לאירוע בודד ו/או במצטבר לאירועים שונים, על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוחות הכספיים שלה ערב מתן השיפוי. כתב השיפוי החדש נועד להוסיף ולא לגרוע מכל כתב שיפוי קודם אשר הוענק (ככל שהוענק) למר גריפל והכל בהתאם למותר על פי דין ואולם סך התחייבויות החברה לשיפוי לא תעלינה בסכומם על האמור בכתב השיפוי החדש;

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ז) הענקת כתבי פטור והתחייבות לשיפוי נושאי משרה, דירקטורים ולבעל השליטה (המשך)

ג. (המשך)

3) הענקת כתב שיפוי חדש לה"ה ערן גריפל, קרובו של בעל השליטה דאז בגין כהונתו כדירקטור במנורה מבטחים פיננסים. על פי כתב השיפוי החדש סכום השיפוי הכולל והמצטבר שבו תחוב החברה בגין אירוע אחד, יחד עם כל סכום מכוח כתב שיפוי שבו תחוב מי מהחברות הנמנות על קבוצת מנורה-מבטחים, בגין אותו אירוע לכלל נושאי המשרה לא יעלה על 30 מיליון דולר. סכום השיפוי שבו תחוב החברה כלפי מר גריפל בגין אירוע אחד, יחד עם כל סכום שהינו זכאי לקבל ממי מהחברות הנמנות על קבוצת מנורה מכוח כתב שיפוי, בגין אותו אירוע, לא יעלה על 3 מיליון דולר. כמו כן, סכום השיפוי הכולל והמצטבר שבו תחוב החברה לכלל מקבלי השיפוי לאחר הפחתת תגמולי ביטוח ו/או סכומי שיפוי מצד ג' ששולמו למר גריפל ו/או לכלל מקבלי השיפוי ו/או עשויים היו להשתלם למר גריפל ו/או לכלל מקבלי השיפוי, לא יעלה בכל מקרה, לאירוע בודד ו/או במצטבר לאירועים שונים, על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוחות הכספיים שלה ערב מתן השיפוי. כתב השיפוי החדש נועד להוסיף ולא לגרוע מכל כתב שיפוי קודם אשר הוענק (ככל שהוענק) למר גריפל והכל בהתאם למותר על פי דין ואולם סך התחייבויות החברה לשיפוי לא תעלינה בסכומם על האמור בכתב השיפוי החדש;

4) הענקת כתב שיפוי לה"ה ערן גריפל, קרובו של בעל השליטה דאז, בגין כהונתו כיו"ר דירקטוריון מבטחים פנסיה וגמל. על פי כתב השיפוי, היקף השיפוי אשר יינתן לכל נושאי המשרה במבטחים פנסיה וגמל לא יעלה על 20 מיליון דולר, ובכל מקרה לא יעלה על 25% מההון העצמי של מבטחים פנסיה וגמל ערב מתן השיפוי. כתב השיפוי נועד להוסיף ולא לגרוע מכל כתב שיפוי קודם אשר הוענק (ככל שהוענק) לה"ה ערן גריפל והכל בהתאם למותר על פי דין ואולם, סך התחייבויות מבטחים פנסיה וגמל לשיפוי לא יעלה בסכום על האמור בכתב השיפוי החדש.

ד. ביום 4 בינואר 2015, וכחלק מאישור תנאי העסקתו של ה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, כיו"ר דירקטוריון החברה, אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת התגמול ואישור הדירקטוריון, מימים 23 בנובמבר, 2014 ו- 26 בנובמבר, 2014, בהתאמה), מתן כתבי התחייבות לשיפוי מהחברה ומהחברות הבנות שלה בהן הוא מכהן כדירקטור (מנורה ביטוח; מבטחים פנסיה וגמל, מנורה נדל"ן ומנורה פיננסיים), בנוסחים המקובלים ליתר נושאי המשרה בחברות, כמפורט לעיל.

ה. ביום 4 באוגוסט, 2015, אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת התגמול ואישור הדירקטוריון, מימים 21 ביוני, 2015 ו- 29 ביוני, 2015, בהתאמה) -

1) הענקת כתב פטור לה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, המכהן כיו"ר דירקטוריון החברה. כתב הפטור זהה לזה שהוענק ליתר חברי הדירקטוריון ונושאי המשרה בחברה. בהתאם לכתב הפטור ובכפוף להוראות סעיפים 259 ו-263 לחוק החברות, וכל הוראת דין שתבוא במקומם, החברה התחייבה לפטור את מר גריפל מכל אחריות כלפיה, כולה או מקצתה, בשל נזק עקב הפרת חובת הזהירות כלפיה, במידה המרבית המותרת, למעט בשל הפרת חובת זהירות בחלוקה, כהגדרת המונח בחוק החברות. כמו כן, כתב הפטור אינו כולל פטור למר גריפל מאחריותו כלפי החברה על החלטה או עסקה שלבעל השליטה או לנושא משרה בחברה יש בה עניין אישי;

2) הענקת כתב שיפוי לה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, המכהן כיו"ר דירקטוריון החברה. כתב השיפוי שהוענק זהה לזה שהוענק ליתר חברי דירקטוריון ונושאי המשרה בחברה. בהתאם לכתב השיפוי ובכפוף להוראות הדין, התחייבה החברה לשפות את מר גריפל בשל כל חבות או הוצאה, שתוטל עליו ו/או שיוציא עקב פעולות שעשה (לרבות פעולות שנעשו לפני תאריך מתן כתב השיפוי) כאמור לעיל ו/או שיעשה, בתוקף היותו נושא משרה בחברה, הקשורות, במישרין או בעקיפין, לאחד או יותר מסוגי האירועים המפורטים בכתב השיפוי או כל חלק מהם או כל הקשור בהם. יצוין, כי סכום השיפוי (נטו) הכולל שתשלם החברה לכל נושאי המשרה בחברה, במצטבר, על פי כל כתבי השיפוי שהוצאו ויוצאו לנושאי המשרה על ידי החברה לא יעלה, בכל מקרה, על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוח הכספי שלה ערב מתן השיפוי;

באור 37: - יתרות ועסקאות עם בעלי עניין וצדדים קשורים (המשך)

ז) הענקת כתבי פטור והתחייבות לשיפוי נושאי משרה, דירקטורים ולבעל השליטה (המשך)

ה. (המשך)

3) הענקת כתבי פטור ושיפוי לה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, בחברות הבנות של החברה בהם מכהן ו/או יכהן מר גריפל, בכפוף לאישור מתן כתבי פטור ושיפוי, כאמור, על ידי האורגנים המוסמכים לכך בחברות הבנות האמורות.

4) הענקת כתבי פטור מאחריות והתחייבות לשיפוי לדירקטורים המכהנים בחברה;

5) הענקת כתב פטור לה"ה ארי קלמן, המכהן כמנכ"ל החברה. כתב הפטור שהוענק זהה לזה שהוענק ליתר חברי דירקטוריון ונושאי המשרה בחברה. בהתאם לכתב הפטור ובכפוף להוראות סעיפים 259 ו 263- לחוק החברות, וכל הוראת דין שתבוא במקומם, החברה התחייבה לפטור את מר קלמן מכל אחריות כלפיה, כולה או מקצתה, בשל נזק עקב הפרת חובת הזהירות כלפיה במידה המרבית המותרת למעט בשל הפרת חובת זהירות בחלוקה, כהגדרת המונח בחוק החברות. כמו כן, כתב הפטור אינו כולל פטור למר קלמן מאחריותו כלפי החברה על החלטה או עסקה שלבעל השליטה או לנושא משרה בחברה יש בה עניין אישי;

6) הענקת כתב שיפוי לה"ה ארי קלמן, המכהן כמנכ"ל החברה. כתב השיפוי שהוענק זהה לזה שהוענק לחברי דירקטוריון וליתר נושאי המשרה בחברה. בהתאם לכתב השיפוי ובכפוף להוראות הדין, התחייבה החברה לשפות את מר קלמן בשל כל חבות או הוצאה, שתוטל עליו ו/או שיוציא עקב פעולות שעשה (לרבות פעולות שנעשו לפני תאריך מתן כתב השיפוי) כאמור לעיל ו/או שיעשה, בתוקף היותו נושא משרה בחברה, הקשורות, במישרין או בעקיפין, לאחד או יותר מסוגי האירועים המפורטים בכתב השיפוי או כל חלק מהם או כל הקשור בהם. יצוין, כי סכום השיפוי (נטו) הכולל שתשלם החברה לכל נושאי המשרה בחברה, במצטבר, על פי כל כתבי השיפוי שהוצאו ויוצאו להם על ידי החברה לא יעלה, בכל מקרה, על 25% מההון העצמי של החברה לפי הדוחות הכספיים שלה ערב מתן השיפוי;

7) אישור הענקת כתבי פטור ושיפוי לה"ה ארי קלמן, בחברות בנות של החברה בהם מכהן ו/או יכהן מר קלמן, בכפוף לאישור מתן כתבי פטור ושיפוי, כאמור, על ידי האורגנים המוסמכים לכך בחברות הבנות האמורות.

ו. ביום 17 באוקטובר 2017, וכחלק מאישור תנאי כהונה וההעסקה של ה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה, כיו"ר דירקטוריון החברה, אישרה האסיפה הכללית של החברה (לאחר קבלת אישור ועדת התגמול ואישור הדירקטוריון, מימים 28 ו- 31 באוגוסט 2017, בהתאמה), הארכת תוקף כתבי פטור וכתבי התחייבות לשיפוי מהחברה ובחברות הבנות שלה בהן הוא מכהן כדירקטור (כיו"ר מנורה פנסיה וגמל, כדירקטור במנורה ביטוח ומנורה נדל"ן), בנוסחים המקובלים ליתר נושאי המשרה בחברות, כמפורט לעיל.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות

בשנים האחרונות ניכר גידול משמעותי בהיקף הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המוגשות נגד הקבוצה ובכמות התובענות שהוכרו כייצוגיות. זאת, כחלק מגידול כללי של בקשות לאישור תובענות כייצוגיות בכלל, לרבות כנגד חברות העוסקות בתחומי העיסוק של הקבוצה, אשר נובע בעיקרו מחקיקת חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו-2006 ("חוק תובענות ייצוגיות"). מגמה זו מגדילה באופן מהותי את פוטנציאל החשיפה של הקבוצה להפסדים במקרה של אישור תביעה כייצוגית כנגדה.

בקשה לאישור תובענה כייצוגית ניתן להגיש בתביעה מהסוג כמפורט בחוק האמור או בעניין שנקבע בהוראת חוק מפורשת אחרת כי ניתן להגיש בגינה תובענה ייצוגית. יצוין, כי החל משנת 2006, ההגדרה של תביעה שבגינה ניתן להגיש בקשה לאישורה כייצוגית כלפי חברות הקבוצה, הינה הגדרה רחבה הכוללת כל עניין שבין חברה ללקוח, בין אם הצדדים התקשרו בעסקה ובין אם לאו. על מנת שבקשה לאישור תובענה ייצוגית תאושר על התובע הייצוגי להוכיח, בין היתר: (1) קיומה של עילת תביעה אישית (2) כי העילה מבוססת דיה כדי כך שמתקיים סיכוי לכאורה לזכיית התובע בתביעתו (3) כי עילת התביעה מעוררת שאלה מהותית של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה המיוצגת וקיימת אפשרות סבירה שהשאלות המשותפות יוכרעו לטובת הקבוצה (4) התובענה הייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת לבירור המחלוקת (5) התאמת התובע ובא כוחו לייצג את הקבוצה המיוצגת.

בקשות לאישור תובענות כייצוגיות מוגשות באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות. ההליך הדיוני בבקשות לאישור תובענות כייצוגיות נחלק לשני שלבים עיקריים: ראשית, שלב הדיון בבקשה לאישור התובענה כייצוגית ("בקשת האישור" ו- "שלב האישור", בהתאמה). במידה ובקשת האישור נדחית באופן חלוט - תם שלב הדיון ברמה הייצוגית. על החלטה בשלב האישור ניתן להגיש בקשת רשות ערעור לערכאות הערעור. בשלב השני, במידה ובקשת האישור מתקבלת, תתברר התובענה הייצוגית לגופה ("שלב התובענה כייצוגית"). על פסק דין בשלב התובענה כייצוגית ניתן להגיש ערעור לערכאות הערעור.

במסגרת המנגנון לפי חוק תובענות ייצוגיות קיימים, בין היתר, גם הסדרים ספציפיים לעניין הסכמי פשרה, הן בשלב האישור והן בשלב התובענה כייצוגית, וכן הסדרים לעניין הסתלקות התובע מבקשת האישור או מהתובענה הייצוגית.

בבקשות לאישור תובענות כייצוגיות אשר בהם, להערכת ההנהלה, המתבססת בין היתר על חוות דעת משפטיות שקיבלה, יותר סביר מאשר לא ("more likely than not") כי טענות ההגנה של החברה ו/או חברות מאוחדות תתקבלנה וההליך ידחה (לגופו או, במקרה של תובענה ייצוגית, ידחה בית המשפט את אישורה כייצוגית), לא נכללה הפרשה בדוחות הכספיים. בהליכים אשר בהם, יותר סביר מאשר לא ("more likely than not") כי טענות ההגנה של החברה ו/או חברות מאוחדות, כולן או חלקן ידחו, נכללו בדוחות הכספיים הפרשות לכיסוי החשיפה המוערכת על ידי החברה ו/או החברות המאוחדות. בהליכים אשר מצויים בשלב ראשוני ולא ניתן להעריך את סיכויי ההליך, לא נכללה הפרשה בדוחות הכספיים (ראה סעיף א1 ס"ק 3, 6-22, סעיף א2 ס"ק 12-1 וסעיף א3 ס"ק 1 להלן). במקרה בו, במי מההליכים יש לחברה ו/או לחברות מאוחדות נכונות לפשרה, נכללה הפרשה בגובה הנכונות לפשרה, וזאת אף אם יותר סביר מאשר לא ("more likely than not") כי טענות ההגנה של החברה ו/או חברות מאוחדות תתקבלנה או שההליך מצוי בשלב שבו לא ניתן להעריך את סיכויי ההליך.

בבקשות לאישור תובענות כייצוגיות המתוארות בסעיף א1 ס"ק 1 ,2, 4 ו- 5 להלן, אשר אושרו (במלואן או בחלקן) כייצוגיות על ידי בית המשפט המחוזי או על ידי בית הדין האזורי לעבודה, בהתאם לעניין, נכללו בדוחות הכספיים הפרשות לכיסוי החשיפה המוערכת על ידי החברה ו/או החברות המאוחדות, אלא אם להערכת ההנהלה, המתבססת בין היתר על חוות דעת משפטיות שקיבלה, יותר סביר מאשר לא ("more likely than not") כי טענות ההגנה של החברה ו/או חברות מאוחדות בתביעה לגופה תתקבלנה והתובענה, אף אם תנוהל כתובענה ייצוגית, תידחה.

יצוין, כי לעניין באור זה, תובענה ובקשה לאישורה כייצוגית תיחשב כמהותית אם הסכום הנתבע בה, עולה על סך של 15 מיליוני ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות:

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
1.	01/2008 מחוזי - ת"א	מבוטחים בביטוח חיים נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	הטענה הינה גבייה ביתר ושלא כדין לכאורה של מרכיב תשלום בפוליסות המכונה "תת שנתיות". עילות תביעה: הפרת הוראות הדין הרלבנטיות, חוסר תום לב ועשיית עושר ולא במשפט. סעדים עיקריים מבוקשים: החזר סכום התת שנתיות שנגבה שלא כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן.	כל מבוטח אשר נגבה ממנו בגין מרכיב תשלום בפוליסות המכונה "תת שנתיות", בנסיבות ובסכום החורגים מהוראות הדין.	ביום 19 ביולי 2016, החליט בית המשפט המחוזי לאשר את התובענה כתובענה ייצוגית. עילת התביעה העיקרית שאושרה היא עשיית עושר ולא במשפט, תוך דחיית עילות נטענות נוספות. הסעד המבוקש הינו החזר הסכומים שנגבו שלא כדין בשבע השנים שקדמו להגשת התובענה וצו עשה המורה לנתבעת לתקן את התנהלותה. ביום 26 בספטמבר 2016, הגיש התובע ערעור לבית המשפט העליון בדבר דחיית הטענה הפרטנית כנגד חלק מהמשיבות (ובכללן מנורה ביטוח), שעניינה גביית "תת שנתיות" בשיעור העולה (לפי הטענה) על המותר בדין. הערעור, כאמור, מצוי בשלב הסיכומים. ביום 3 בנובמבר 2016, הגיש המבקש כתב תביעה מתוקן. ביום 15 בדצמבר 2016, הגישה מנורה ביטוח בקשת רשות ערעור על ההחלטה לאשר את התובענה כייצוגית. ביום 8 בינואר 2017, הגישו המשיבות כתב הגנה. ביום 29 במרס, 2017 ובהמשך לבקשת עיכוב ביצוע שהגישה מנורה ביטוח, קבע בית המשפט העליון כי הדיון בערכאה הדיונית יעוכב עד להכרעה בבר"ע ובערעור. ביום 31 במאי 2018, ניתן פסק דין המקבל את הבר"ע ודוחה את הערעור ואולם, ביום 26 ביוני 2018 הגיש התובע בקשה לדיון נוסף בפסק הדין.	כ- 2.3 מיליארד ש"ח, בגין תקופה של 7 השנים האחרונות. מתוכם יוחסו למנורה ביטוח כ- 229 מיליון ש"ח.

(1) תאריך הגשת התובענות והבקשות הינו התאריך המקורי בו הוגשו. הערכאה המצוינת הינה הערכאה בה הוגש ההליך במקור.

(2) מבוסס על הקבוצה אותה ביקש התובע לייצג לפי כתב התביעה, המהווה בסיס לאומדן סכום התובענה.

(3) סכום התביעה המפורט לעיל הינו הסכום שהוערך ע"י התובע בעת הגשת התובענה. הסכומים הנקובים בתובענות מוערכים ע"י התובע בהתאם לאומדנים של הקבוצה אותה הוא מבקש לייצג. ישנן תובענות בהן התובע לא נקב בסכום תביעה, ועל כן לא צוין. ככל וצוין על ידי התובע סכום שיוחס לחברה, קיימת התייחסות מפורשת.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
2.	04/2008 בי"ד אזורי לעבודה י-ם	מבוטחות בביטוח חיים נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	הפליה לרעה לכאורה של נשים במסגרת פוליסות "ביטוחי מנהלים" וזאת על ידי הענקת גמלא חודשית נמוכה לנשים מבוטחות, בהגיען לגיל פרישה, מזו שמקבל מבוטח זכר בעל נתונים זהים, בנימוק כי תוחלת החיים של נשים גבוהה יותר אך גביית פרמיית "ריסק" בשיעור זהה לזה שנגבה מהגברים, על אף ששיעורי התמותה הנמוכים יותר של נשים. עילות תביעה: הפליה אסורה מאחר והנתבעת מבחינה בין המגדרים כאשר ההבחנה פועלת לטובתה. סעדים עיקריים מבוקשים: קביעה כי: א) ההפליה בה נוהגת הנתבעת, לפי הטענה, מנוגדת לדין, וכל הוראה בפוליסה ו/או כל פעולה מכוחה של הפליה זו - בטלות ומבוטלות; ב) 1) השוואת מקדמי הגמלא למבוטחת אישה לאלה הנוהגים למבוטח גבר באותו גיל. או 2) הפחתה של סכומי הריסק שנגבו מהתובעת בפוליסה נשוא התובענה כאשר הסכומים שיופחתו יצורפו לסכומי הצבירה לחיסכון של חברי הקבוצה המיוצגת. כמו כן, התובעת מבקשת מבית הדין להתיר פיצול סעדים כך שניתן יהיה לתבוע בנפרד את הפיצוי ללא הוכחת נזק כקבוע בחוק איסור הפליה.	כלל הנשים העובדות שיש להן פוליסות ביטוח אצל הנתבעת, ואשר בחישוב פרמיית הריסק שלהן לא נעשתה אבחנה בין תעריפי נשים לתעריפי גברים.	ביום 17 באוגוסט, 2014, החליט ביה"ד האזורי לעבודה לאשר את התובענה כייצוגית ואת הקבוצה, תוך החלתה גם על נשים שאינן עובדות אך ברשותן פוליסת ביטוח בתקופה הרלוונטית. ביום 3 בדצמבר 2014, הוגשה בקשת רשות ערעור על ההחלטה לבית הדין הארצי לעבודה אשר קבע כי הערעור מצריך תשובה מצד המשיבות, ובתוך כך הורה לתובעת להגיש תשובה. ביום 16 באפריל 2015, קבע בית הדין הארצי, כי יש מקום ליתן רשות ערעור ולקיים דיון בפני מותב. ביום 23 בפברואר, 2016, החליט ביה"ד לבקש עמדת הפיקוח בנוגע לתובענה. ביום 22 בדצמבר 2016, ניתנה עמדת הממונה, לפיה הוא מתנגד לבקשת האישור ובעד קבלת הערעור.	מאות מיליוני ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
.3	04/2009 מחוזי - מרכז	מבוטח בביטוח בריאות נ' מנורה ביטוח.	הטענה בתובענה היא שבפוליסות ביטוח בריאות בהן המבוטח בחר שלא לתבוע את הפוליסה ולקבל את מחצית ערכו של "טופס 17" הנתבעת עורכת חישוב של תגמולי הביטוח, באופן המפחית את סכום התגמולים המגיע לתובעת ולחברי הקבוצה. עילות התביעה: הטעיה והפרת חוזה הביטוח בניגוד לדין. סעדים עיקריים מבוקשים: השבת תגמולי ביטוח לחברי הקבוצה וצו המחייב את הנתבעת לפעול מעתה ואילך בהתאם לפרשנות התובעת את הפוליסה.	כלל המבוטחים בביטוח בריאות שעברו ניתוח אלקטיבי שבעלויותיו נשאה קופת החולים בה הם חברים, ולא הנתבעת.	ביום 16 באוגוסט, 2012 אישר בית המשפט את הבקשה לאישור התובענה כייצוגית בעילה של הפרת חוזה. ביום 4 בפברואר, 2013 החליט ביהמ"ש העליון לדחות את בקשת רשות הערעור שהגישה מנורה ביטוח תוך קביעה כי שמורות לה כל טענותיה, היה ויוגש ערעור על פסק הדין הסופי. ביום 4 באפריל, 2013, הוגש כתב תביעה מתוקן ע"י התובעת, בהמשך לכך, הגישה מנורה ביטוח כתב הגנה. ביום 8 במאי, 2016 ניתן פסק דין הדוחה את התובענה. ביום 23 ביוני 2016, הגישה התובעת ערעור לבית המשפט העליון על החלטת בית המשפט המחוזי לדחות את התובענה. ביום 19 ביולי 2017, קבע בית המשפט העליון, כי בהסכמת הצדדים (שהתקבלה בעקבות המלצת בית המשפט), תתקבל בקשת מנורה ביטוח לצירוף ראיה נוספת בערעור, ומשכך הוחזר הדיון בקשר עם הראיה הנוספת לבית המשפט המחוזי לצורך מתן פסק דין משלים. כן נקבע כי זכויות הצדדים שמורות להם בהתייחס לפסק דינו המשלים של בית המשפט המחוזי.	סכום העולה על 10 מיליון ש"ח.
.4	04/2010 מחוזי - מרכז	מבוטחים בביטוח חיים ובריאות נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	הטענה העיקרית בתובענה הינה שבעת ביטול הביטוח, מכל סיבה שהיא, המשיבות גובות פרמיות עודפות שלא כדין ממבוטחים. כמו כן, לפי הטענה בעת ביצוע החזר פרמיה של החלק היחסי שנגבה ביתר, ההחזר מבוצע בערכים נומינליים. עילות תביעה: הפרות חוק הפיקוח וחוק חוזה הביטוח, חוסר תום לב, הטעיה, מצג שווא, ועשיית עושר ולא במשפט. סעדים עיקריים מבוקשים: החזר סכום הפרמיות העודפות שנגבו שלא כדין ו/או שלא הוחזרו שלא כדין ו/או של הפרשי שערוך שלא שולמו לכאורה לחברי הקבוצה, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כמתואר בתובענה.	כל מי שהוא ו/או שהיה מבוטח אצל מי מבין המשיבות בפוליסת ביטוח כלשהיא (למעט פוליסת ביטוח רכוש) או יורשו של מבוטח כאמור ופוליסת הביטוח הופסקה מסיבה כלשהיא בין אם עקב ביטולה על ידי המבוטח ובין אם עקב קרות אירוע ביטוח.	ביום 23 ביוני, 2015, אישר בית המשפט את הבקשה לאישור התובענה כייצוגית לגבי חלק מהעילות והסעדים שנתבקשו. ביום 29 בספטמבר 2016, הגישו הצדדים לבית המשפט בקשה לאישור הסכם פשרה. ביום 14 ביוני 2017, ניתנה החלטת בית המשפט, במסגרתה הורה בית המשפט על מינוי בודק (רו"ח) לבדיקת הסכם הפשרה.	כ- 225 מיליון ש"ח לכלל המשיבות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
5.	04/2011 מחוזי - מרכז	מבוטח בביטוח חיים נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	גביית כספים, ללא כל עיגון בהסכם בין הצדדים, המהווים לטענת התובעים שיעור נכבד מן הפרמיה המשולמת על ידי המבוטח והמכונים "גורם פוליסה" ו/או "דמי ניהול אחרים". עילות תביעה: הטעיית לקוחות הן בשלב הטרום חוזי והן בשלב החוזי; הפרה של הוראות הדין ובפרט של חוק הפיקוח והתקנות מכוחו; חוסר תום לב; התעשרות שלא כדין; הפרת הסכם; הפרת חובת חקוקה; תנאי מקפח בחוזה אחיד. סעדים עיקריים מבוקשים: תשלום סכום פיצוי/השבה השווה לסכום גורם הפוליסה שנגבה מחברי הקבוצה המיוצגת בפועל, בצירוף 85% מהתשואה שנמנעה מהם ביחס לסכום זה בשל כך שנוכה מן הפרמיה ולא הושקע בעבורם ולאור זכאותה של חברת הביטוח ל- 15% מהתשואה; מתן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את הדרך בה הן נוהגות בכל הקשור בגביית "דמי ניהול אחרים" ו/או "גורם פוליסה".	כל מי שהוא מבוטח של המשיבות בפוליסות ביטוח חיים משולבות חיסכון שנערכו בין השנים 1982 - 2003, ושנגבה ממנו סכום כלשהו כ"גורם פוליסה" ו/או כ"דמי ניהול אחרים".	ביום 10 ביוני, 2015, הוגש הסדר פשרה על ידי הצדדים, לאישור בית המשפט ("הסדר הפשרה"). ביום 11 ביוני, 2015 הורה בית המשפט על מינוי בודק להסדר הפשרה ועל קבלת התייחסות היועץ המשפטי לממשלה להסדר. ביום 18 באוקטובר, 2015, ובהמשך להגשת חוות דעת הבודק והתנגדות שהוגשה להסדר הפשרה, התקיים דיון בו הביע בית המשפט עמדתו הראשונית לפיה נטייתו הברורה הינה שלא לאשר את ההסדר כפי שהוגש ותוך שהוא ממליץ לצדדים לשפר את תנאי ההסדר באופן משמעותי, בית המשפט ציין כי לאחר קבלת עמדת הנתבעות ועמדת בא כח היועץ המשפטי לממשלה, תינתן החלטה ביחס להסדר הפשרה וככל שיידחה ביחס לבקשות האישור. ביום 25 בפברואר, 2016, הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה. ביום 21 באפריל, 2016 הגישו הנתבעות תגובתן לעמדת היועץ המשפטי לממשלה ולהצעת בית המשפט. ביום 21 בנובמבר, 2016, דחה בית המשפט את הסדר הפשרה וכן אישר באופן חלקי את התובענה כייצוגית. ביום 12 בינואר, 2017, הגישו המבקשים כתב תביעה בתובענה הייצוגית. ביום 16 במאי 2017, הגישו המשיבות לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על החלטת האישור ועל דחיית הסדר הפשרה. ביום 12 ביוני 2017, ניתנה החלטת בית המשפט העליון בבקשה לעיכוב ביצוע, לפיה ההליך המתנהל בבית המשפט המחוזי יותלה עד להחלטה אחרת. ביום 6 בפברואר 2019, הודיעו המשיבות, בהמשך להצעת בית המשפט העליון, על משיכת בקשת רשות הערעור, ולפיכך התובענה לגופה תחזור לדיון בבית המשפט המחוזי לתחילת שלב ההוכחות.	סך של כ-254 מיליוני ש"ח מתוך סך כולל של כ-2.3 מיליארד המיוחס לכלל המשיבות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
6.	07/2014 מחוזי - מרכז	עמותות וארגונים הפועלים עבור אוכלוסיית הפנסיונרים נ' מבטחים פנסיה וגמל וחברות מנהלות נוספות.	העלאת דמי הניהול שמשלמים פנסיונרים לדמי הניהול המרביים המותרים על פי הדין (0.5% מהיתרה הצבורה), תוך ניצול היותם של הפנסיונרים "קהל שבוי" שמנוע מלנייד את צבירתו לקרנות פנסיה אחרות, וזאת בשעה שעמיתים פעילים משלמים בממוצע דמי ניהול נמוכים משמעותית (כ-0.3% מהיתרה הצבורה וכ-2% מההפקדות השוטפות שלהם). עוד נטען, כי המשיבות אינן מגלות לעמיתיהן, כי מיד לכשיהפכו לפנסיונרים יועלו דמי הניהול שהם ישלמו לנתבעות לדמי הניהול המרביים. עילות תביעה: שימוש לרעה ובחוסר תום הלב בזכות חוזית, התנהלות קרטליסטית של המשיבות, הפרת חובות נאמנות וזהירות כלפי עמיתי המשיבות, הפרת חובת הגילוי כלפי העמיתים, תנאי מקפח בחוזה אחיד, עשיית עושר ולא במשפט, הפרת חובה חקוקה ואי משלוח לעמיתים, ערב יציאתם לפנסיה, הודעה על העלאת דמי ניהול בניגוד לדין. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) השבת דמי הניהול העודפים שנגבו מחברי הקבוצה שלא כדין בצירוף ריבית והצמדה (ב) לחייב את המשיבות להפחית את דמי הניהול הנגבים מן הפנסיונרים, כך שלא יעלו על דמי הניהול שנגבו טרם יציאתו של כל אחד מהם לפנסיה (ג) לאסור על המשיבות להעלות את דמי הניהול ביחס לכל עמית בסמוך לפני יציאתו לפנסיה.	כל מי שהינם עמיתים בקרן פנסיה חדשה מקיפה, וזכאים לקבל פנסיית זקנה ו/או יהיה זכאים לקבל בעתיד פנסיית זקנה.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה. בהמשך להליך גישור שלא צלח, הדיון בבקשת האישור חוזר לביהמ"ש המחוזי.	כ- 48 מיליון ש"ח לכלל הנתבעות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
7.	06/2015 מחוזי-מרכז	מבוטחים בפוליסת ביטוח רכב רכוש נ' שומרה ביטוח	הפחתת סכום מס הערך המוסף הכלול בערך הנזק באופן גורף לכל הניזוקים אשר אינם מתקנים בפועל את הנזק אשר נגרם לרכבם. עילות התביעה: תרמית- לפי סעיף 56 לפקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח 1698, הפרת חובה חקוקה- לפי סעיף 63 לפקודת הנזיקין (נוסח חדש), תשכ"ח 1968, הפרת הוראות חוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג 1973, תנאי מקפח- ס' 1(4) לחוק החוזים האחידים, התשמ"ג 1982. סעדים עיקריים מבוקשים: קביעה כי הימנעות הנתבעת מלצרף את סכום המע"מ במסגרת תשלום תגמולי ביטוח במקרים בהם הנזק לא תוקן, מנוגדת לדין, למעט מקרים בהם מדובר בניזוק שזכאי לניכוי מלוא מס תשומות, וכן להורות לנתבעת לחדול מהפחתת המע"מ מתגמולי הביטוח המשולמים לניזוקים שאינם זכאים בניכוי מלוא מס התשומות כאמור, בין אם הנזק תוקן ובין אם לאו, וכן להעביר לחברי הקבוצה הראשית והמשנית את הכספים שלא שולמו להם, לכאורה, שלא כדין בתוספת ריבית מיוחדת על פי סעיף 28א לחוק חוזה ביטוח.	כל מבוטח, מוטב או צד שלישי, שלא תיקן את הנזק עובר למועד תשלום תגמולי הביטוח, ואשר שולמו לו תגמולי ביטוח לאחר שהופחתו מהם ו/או שלא נכללו בהם סכומי המע"מ החלים על עלות תיקון הנזק, או חלק מהם, במפורש או במשתמע ("הקבוצה הראשית") וכן כל מבוטח, מוטב או צד שלישי, שלא תיקן את הנזק עובר למועד תשלום תגמולי הביטוח, ואשר שולמו לו תגמולי ביטוח לאחר שהופחתו מהם ו/או שלא נכללו בהם סכומי המע"מ החלים על עלות תיקון הנזק, או חלק מהם, במפורש או במשתמע והוא זכאי לניכוי שיעור חלקי ממס התשומות ("הקבוצה המשנית").	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. שומרה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	כ- 45 מיליון ש"ח

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
8.	09/2015 מחוזי - ת"א	מבוטח בפוליסות ביטוח נ' מנורה ביטוח	התעלמותה (לפי הטענה) של הנתבעת במודע ובמכוון, כמדיניות, מחובתה על פי דין ומכוח ההלכה הפסוקה, כאשר היא משלמת תגמולי ביטוח ללא ריבית כדין. עילות תביעה: עשיית עושר ולא במשפט, הפרת חוזה, קיפוח, הפרת הוראות הממונה והפרת חובה חקוקה. סעדים עיקריים מבוקשים: להצהיר ולקבוע כי הנתבעת מפרת את חובתה לצרף ריבית והצמדה כדין לתגמולי ביטוח המשולמים על ידה ולהורות לה לתקן את מדיניותה באופן מיידי מכאן ואילך; לחייב את הנתבעת לשלם לחברי הקבוצה ריבית צמודה כדין כהגדרתה בסעיף 1 לחוק פסיקת ריבית והצמדה, תשכ"א-1961 או בהתאם לשיעור הריבית ההסכמית שנקבעה בפוליסה (הגבוה מביניהם), בגין התקופה שתחילתה במועד קרות מקרה הביטוח ועד תשלום תגמולי הביטוח בפועל, או לחילופין, בגין התקופה שתחילתה 30 יום מיום מסירת תביעת הביטוח לנתבעת ועד למועד תשלום תגמולי הביטוח בפועל; לחייב את הנתבעת לשלם לחברי הקבוצה הפרשי הצמדה וריבית בגין תשלום חסר שבוצע על ידה, ממועד תשלום תגמולי הביטוח בחסר ועד למועד בו תשלם הנתבעת לחברי הקבוצה את הריבית הצמודה; בנוסף ו/או לחילופין, היה ובית המשפט יקבע כי פיצוי לחברי הקבוצה אינו מעשי, להורות על מתן פיצוי לטובת הציבור.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התובענה ו/או יקבל עד למתן פסק הדין בתובענה, תגמולי ביטוח מן המשיבה, מבלי שצורפה לתגמולי הביטוח ריבית כדין.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. התובענה מצויה בשלב הסיכומים.	כ- 50 מיליוני ש"ח לכל הפחות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
9.	09/2015 מחוזי - ת"א	מבוטח בפוליסות ביטוח נ' מנורה ביטוח וכנגד 4 חברות מנהלות נוספות	גביית דמי ניהול גבוהים בהרבה מן הראוי, בשל כך שהנתבעות חולקות את דמי הניהול עם הסוכנים וכשהן משלמות לסוכנים שיעור מדמי הניהול הנגבים על ידן, ובכך לפי הטענה, הן גורמות לסוכנים להימצא בניגוד עניינים, תוך הפרת חובת הנאמנות שלהן כלפי חברי הקבוצה. עילות התביעה: הפרת חובת הנאמנות שהן חבות מכוח חוק הגמל; פעולה בניגוד אינטרסים מול הסוכנים; הפרת תקנון הקרן; רשלנות וגזל לפי פקודת הנזיקין; עשיית עושר ולא במשפט וחוסר תום לב בקיום חוזה. סעדים עיקריים מבוקשים: סעד הצהרתי לפיו הנתבעות חייבות לשנות את הסדר התגמול עם הסוכנים ולהתאימו לחוק; קביעת דמי הניהול הנכונים ואת העמלה הראויה שיש לשלם לסוכנים וחיוב הנתבעות בהחזרת דמי הניהול שנגבו על ידן ביתר.	עמיתי קופות הגמל המנוהלות על ידי הנתבעות שנגבו מהם דמי ניהול תוך מתן עמלה לסוכנים הנגזרת מגובה דמי הניהול.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה בקשה לסילוק על הסף בשל העדר ירִיבות. ב"כ התובעים הודיע כי "מתוך פליטת קולמוס וטעות סופר" הוגשה הבקשה כנגד מבטחים פנסיה וגמל ולא כנגד מנורה ביטוח. ביום 3 באפריל 2017 קבע בית המשפט כי התביעה נגד מנורה מבטחים פנסיה וגמל תמחק ובמקומה תבוא מנורה מבטחים ביטוח. מנורה הגישה תגובתה לבקשה.	לפי הערכה כ - 2 מיליארד ש"ח לכלל הנתבעות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
10.	09/2015 מחוזי - מרכז	מבוטחים בביטוח רכב (מקיף) נ' מנורה ביטוח וכנגד חברות ביטוח נוספות	גביית דמי הביטוח ביתר בגין ביטוח רכב מקיף, המחושבים לפי שווי רכב גבוה משווי הרכב בפועל כפי שהוא משוקלל על ידי הנתבעת בעת מקרה ביטוח של אובדן גמור, במצבים שונים בהם מופחת שווי הרכב בגין "משתנים מיוחדים", ובפרט כאשר הרכב נרכש מחברת השכרה או חברת ליסינג. עילות תביעה: עשיית עושר ולא במשפט, הפרת חוק חוזה הביטוח, היות החוזה פסול ולא חוקי ונוגד את תקנות הציבור, חוסר תום לב, גזל לפי דיני הנזיקין ועוד. סעדים עיקריים מבוקשים: לחייב את המשיבות להשיב את הסכומים שנגבו ביתר בניגוד לדין מהמבוטחים, בצירוף ריבית כדין; להצהיר כי המשיבות אינן רשאיות לגבות פרמיה לפי ערך רכב שאינו כולל את הפחתת ה"רכיב המיוחד" מערך הרכב; ליתן צו מניעה האוסר על המשיבות להמשיך בפרקטיקה של הגבייה ביתר כאמור וכן כל סעד הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	כל בעלי הפוליסות אשר רכשו, בשבע השנים האחרונות, ביטוח מקיף מאת המשיבות בעבור רכב אשר לגביו מתקיימים משתנים מיוחדים לפי הפוליסה, שבפוליסת הביטוח נכתב כי בעת מקרה ביטוח מסוג אובדן גמור או אובדן גמור להלכה יופחת מערך הרכב שיעור מסוים, בלא להפחית את דמי הביטוח (הפרמיה) בהתאם.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. ביום 27 בדצמבר 2017, ניתן פסק-דין בו דחה בית המשפט את בקשת האישור. בהמשך לאמור, ביום 8 בפברואר 2018, הגישה התובעת הייצוגית ערעור לבית המשפט העליון על דחיית בקשת האישור.	כ- 550 מיליון ש"ח לכל הנתבעות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
11.	10/2015 מחוזי - ת"א	מבוטחים בפוליסות ביטוח נ' שומרה ביטוח	תובענה שעניינה, עילותיה וסעדים עיקריים מבוקשים בגינה דומים לאלה המפורטים בסעיף 8 לעיל.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התובענה ו/או למצער במהלך 3 השנים שקדמו להגשת התובענה ו/או יקבל עד למתן פסק דין בתובענה, תגמולי ביטוח מן הנתבעת, מבלי שצורפה לתגמולי הביטוח ריבית כדין.	שומרה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. ראה פירוט בסעיף 8 לעיל. התובענה מצויה בשלב הסיכומים.	כ- 20 מיליוני ש"ח לכל הפחות
12.	12/2015 בית דין אזורי לעבודה - ת"א	עמיתי קרנות פנסיה וקופות גמל נ' מנורה פנסיה וגמל וכנגד 3 חברות מנהלות נוספות.	גביית דמי ניהול, בניגוד ובחריגה מתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964, (להלן: "מגבלות ההשקעה"). עילות התביעה: הפרת חובה חקוקה, עשיית עושר ולא במשפט בשל גביית דמי הניהול שלא כדין, רשלנות, הפרת חובת הנאמנות, הפרת חובת תום הלב והפרת חוזה. סעדים עיקריים מבוקשים: השבה של דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות במקרים של חריגה ממגבלות ההשקעה, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזק הנוסף שנגרם להם כאמור עקב החריגה ממגבלות ההשקעה, מינוי בעל תפקיד אשר יפקח על ביצוע פסק הדין ופסיקת גמול למבקשים ושכ"ט לעורכי-דינם.	עמיתי קרנות פנסיה וקופות גמל המנוהלות על ידי הנתבעות בתקופה שמיום 1 בינואר, 2009 ועד ליום 4 ביולי, 2012.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה. ביום 24 בנובמבר 2016, קיבל בית המשפט את עמדת הנתבעות, ואישר העברת התובענה לבית הדין האזורי לעבודה. התובענה מצויה בשלב הסיכומים.	לא כומת.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
13.	02/2016 -ביה"ד האזורי לעבודה בת"א	עמותת אופק לקידום אנשים עם צרכים מיוחדים נ' מבטחים פנסיה וגמל וכנגד 4 חברות מנהלות נוספות.	העלאת דמי ניהול לשיעור המקסימלי המותר על פי דין ממקבלי קצבאות נכות ושאירים, וזאת מעת שמתחילים לקבל קצבה, כאמור, ואין עוד ביכולתם לנייד את כספיהם לקרן פנסיה אחרת, ומבלי שניתנה להם הודעה מראש על כך. עילות התביעה: הפרת חובת הגילוי היזום על הנתבעות, הפרת חובות הנאמנות, השליחות והזהירות, תוך ניצול לרעה ושימוש בחוסר תום לב בזכות חוזית, שכשלעצמה מהווה תנאי מקפח בחוזה אחיד, עשיית עושר ולא במשפט והתנהלות קרטליסטית. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) השבה של דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות שלא כדין, (ב) איסור על הנתבעות לגבות כל שיעור שהוא של דמי ניהול בגין קצבאות הנכות והשאירים או לחילופין לחייב את הנתבעות להפחית את דמי הניהול הנגבים ממקבלי קצבאות הנכות והשאירים לשיעור הראוי, (ג) ביטול הוראת התקנון המאפשרת לנתבעות לקבוע את דמי הניהול, מעת לעת, באופן חד צדדי על פי שיקול דעתן הבלעדי, ללא כל פירוט שהוא של התנאים או הנסיבות המצדיקים כביכול את העלאת דמי הניהול.	כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת נכות (נכות מכל מין וסוג), וכן כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת שאירים (שאירים מכל מין וסוג), וכן כל מי שהוא עמית פעיל/מבוטח/ חבר בקרן פנסיה חדשה מקיפה הנמנית על מי מהמשיבות והוא ניזוק כתוצאה מגביית דמי הניהול בקשר עם קצבאות הנכות והשאירים.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה. ביום 29 בינואר 2018, ניתנה החלטה לפיה הדיון בבקשת האישור מועבר לבית הדין האזורי לעבודה בת"א.	לא כומת. לפי הערכה כמיליארד ש"ח לכלל הנתבעות.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
14.	03/2016 מחוזי - מרכז	מבוטחים בפוליסת ביטוח רכב נ' מנורה ביטוח.	הפחתה מתגמולי הביטוח סכומי מע"מ ו/או פיצוי בגין ירידת ערך וביצוע תשלום מופחת של שכר טרחת שמאי, לכאורה, בניגוד לדין. עילות התביעה: הפרת חובה חקוקה, עשיית עושר ולא במשפט, תרמית, הפרת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981, הפרת תקנות הפיקוח על עסקי הביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב) התשמ"ו-1986 ותקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן), התשמ"ו-1986, הפרת חוזה והפרת חובת תום הלב. סעדים עיקריים מבוקשים: חיוב המשיבה להשיב את סכומי המע"מ, סכומי ירידת הערך שלא שולמו לחברי הקבוצה וכן את סכומים שלא שולמו בהחזר שכר טרחת שמאי, בערכים ריאליים כשהם כוללים הפרשי הצמדה וריבית כדין; ולקבוע כי שיטת ההפחתה לפיה פועלת המשיבה מנוגדת לדין ולהורות למשיבה לחדול מין השימוש בה.	כל מבוטח, מוטב או צד שלישי אשר לא תיקן את הנזק שנגרם לרכוש המבוטח עובר להגשת תביעה לקבלת תגמולי ביטוח, ושולמו לו פיצויים, תגמולי ביטוח ו/או שיפוי ו/או החזר שכר טרחת שמאי, שלפי הטענה, הופחתו מהם סכומים בניגוד לדין, ובכלל זה סכום המע"מ ו/או ירידת הערך, או חלקם.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	לא כומת. הוערך בכ-60 מיליון ש"ח בשנה.
15.	08/2016 - בית דין אזורי לעבודה ת"א	מבוטח בקרן פנסיה נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל.	גביית רכיב "הוצאות ניהול השקעות" ("הוצאות ישירות") מסך הצבירה שבחיסכון בנוסף לדמי הניהול, וזאת בהיעדר הוראה חוזית המאפשרת לגבותו ובניגוד לתקנות קרן הפנסיה, לכאורה. עילות התביעה: גביית ההוצאות הישירות בהיעדר כל זכות חוזית לביצועה ותוך הפרת תקנון קרן הפנסיה, הפרת חובת הנאמנות, הפרת חובת הגילוי והפרת חובות תום הלב במו"מ. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) השבה של ההוצאות הישירות שנגבו על ידי החברה; (ב) צו קבוע האוסר על החברה לגבות הוצאות ישירות כל עוד לא שונה תקנון קרן הפנסיה כדין ו-(ג) פסיקת גמול מיוחד למבקש ושכ"ט לעורכי-דינו.	עמיתי קרנות פנסיה המנוהלות על ידי הנתבעת, בעבר ובהווה, אשר נגבו מהם הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשת התובענה.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה. ביום 30 באפריל, 2017, קבע בית המשפט כי אינו מוסמך לדון בתובענה והעביר את הדיון בה לביה"ד האזורי לעבודה בת"א.	כ-478.6 מיליוני ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
16.	09/2016 מחוזי - מרכז	מבוטח בפוליסת "טופ פיננס" נ' מנורה ביטוח.	גביית רכיב "הוצאות ניהול השקעות" ("הוצאות ישירות") וזאת מעבר לדמי הניהול, בהיעדר, לכאורה, הוראה בפוליסה המאפשרת לגבותו. עילות התביעה: גביית ההוצאות הישירות בהיעדר זכות חוזית לביצועה תוך הפרת הפוליסה, תוך הטעיה, אי גילוי, חוסר תום לב והפרת חובת הנאמנות. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) השבה של ההוצאות הישירות שנגבו על ידי החברה; (ב) צו האוסר על החברה לגבות מחברי הקבוצה הוצאות ישירות; (ג) פסיקת גמול לתובע המייצג ושכר טרחה לבאי כוחו.	כל בעלי פוליסת "טופ פיננס" של הנתבעת, בעבר ובהווה ובשבע השנים שקדמו למועד הגשת התובענה.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בשלב הסיכומים.	כ- 23.6 מיליוני ש"ח.
17.	09/2016 מחוזי - ת"א	מבוטח בפוליסת ביטוח בריאות נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	גביית פרמיות, לכאורה, מן המבוטחים בביטוח בריאות, בגין כיסויים מיותרים שהמבוטחים אינם זקוקים להם, וכן מכירה, לכאורה, במודע ובמכוון, פוליסות ביטוח בריאות הכוללות כיסויים אשר למבוטח אין כל צורך בהם, שכן הוא מחזיק בביטוח בריאות משלים מטעם קופת החולים אליה הוא משתייך. עילות התביעה: הטעייה, התעשרות שלא כדין ועשיית עושר ולא במשפט, הפרת חובת תום הלב, הפרת חובה חקוקה, הפרה של הוראות הדין לרבות חוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981, וחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, הפרה של הוראות חוזר הממונה מס' 6-1-2007 וכן תניה מקפחת בחוזה אחיד בניגוד לחוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) החזר של סכומי הפרמיות העודפים שנגבו לכאורה שלא כדין; (ב) צו עשה המורה למשיבות לשנות את דרך פעולתן כפי המתואר בתובענה; (ג) תשלום גמול למבקשים ושכר טרחה לבא כוחם בשיעור יחסי לשווי הסעד ממנו ייהנו חברי הקבוצה; (ד) כל סעד נוסף כפי שבית המשפט ימצא לנכון בנסיבות העניין.	כלל מבוטחי הנתבעת בשבע השנים האחרונות, בפוליסת בריאות הכוללת כיסויים חופפים באופן מלא או חלקי.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בשלב הסיכומים.	כ-4.45 מיליארד ש"ח לכלל הנתבעות; חלקה היחסי של מנורה ביטוח הוערך בכ-314 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
18.	01/2017 -בית דין אזורי לעבודה ת"א	מבוטח בביטוח מנהלים נ' מנורה ביטוח.	גביית רכיב "הוצאות ניהול השקעות" ("הוצאות ישירות"), בפוליסות ביטוחי מנהלים המשווקות על ידי הנתבעת, וזאת, לפי הטענה, מעבר לדמי הניהול ו/או דמי הביטוח ובהיעדר הוראה בפוליסה המאפשרת לגבותו. עילות התביעה: הפרת הוראות הפוליסה, הפרת חובת האמון, הפרת חובת הגילוי והפרת חובת תום הלב במשא ומתן, מסירת תיאור מטעה תוך הפרת חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל), התשס"ה-2005, וחוק הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח), התשמ"א-1981. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) פיצוי של חברי הקבוצה בגין הנזקים שנגרמו להם לכאורה תוך השבת כלל הסכומים שנגבו לכאורה בניגוד לפוליסה כנטען לעיל, והעברתם ישירות ליתרת הכספים הצבורה בפוליסה; (ב) צו האוסר על הנתבעת לגבות מחברי הקבוצה הוצאות ישירות כאמור; (ג) פסיקת גמול לתובע המייצג ושכ"ט לבאי כוחו.	כל המבוטחים בביטוחי המנהלים ששווקו על ידי הנתבעת (משתתף ברווחים, "מרב", "סטטוס" וכיר"ב), אשר נגבו מהם הוצאות ניהול השקעות כאשר הפוליסה לא כללה הוראה המאפשרת לגבות הוצאות אלו.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	כ-185 מיליון ש"ח.
19.	02/2017 מחוזי - ת"א	עמית בקרן פנסיה נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל וחברות נוספות	גביית תשלומים שונים בגין הקמת הלוואות ו/או הטיפול בהן, וזאת לכאורה, בניגוד להוראות הדין, בהיעדר הרשאה חוקית ובניגוד לעמדת המאסדר. עילות התביעה: הפרת חובה חקוקה, הטעיה, מצג שווא, והפרת חובות תום הלב במשא ומתן. סעדים עיקריים מבוקשים: השבה של התשלומים שנגבו כאמור; מתן פסק דין הצהרתי או צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן; פסיקת גמול מיוחד למבקשים ושכר טרחה לעורכי-דינם.	כל עמיתי הנתבעות אשר קיבלו מהן הלוואות ולחילופין כל עמיתי הנתבעות, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת התובענה.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל טרם הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בהליך גישור.	חלקה היחסי של מנורה מבטחים פנסיה וגמל הוערך בכ-31 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
20.	05/2018 מחוזי- ת"א	מבוטחים בביטוח רכב מקיף נ' שומרה ביטוח וחברות נוספות	גביית דמי ביטוח ביתר, המחושבים לפי שווי רכב הגבוה משווי הרכב בפועל, כפי שהוא משוקלל על ידן בעת מקרה הביטוח של אובדן גמור של הרכב, וזאת במצבים שונים בהם מופחת שווי הרכב בגין "משתנים מיוחדים", למשל, כאשר הרכב נרכש מחברת השכרה או חברת ליסינג. עילות התביעה: הפרת הוראות חוק חוזה הביטוח, תשמ"א-1981; פעולה בניגוד לחוזרי הממונה; גזל ותרמית על פי דיני הנזיקין; עשיית עושר ולא במשפט, והפרת חובת תום הלב. הסעדים עיקריים מבוקשים: פיצוי/השבה של כל הפרמיות שנגבו מהמבוטחים ביתר בניגוד לדין, בצירוף ריבית כדין; סעד הצהרתי לפיו המשיבה אינה רשאית לגבות פרמיה לפי ערך רכב שאינו כולל את הפחתת ה"רכיב המיוחד" מערך הרכב; צו מניעה האוסר על המשיבה להמשיך בפרקטיקה של הגביה ביתר הנטענת, וכן כל סעד הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	כל בעלי הפוליסות אשר רכשו ביטוח מקיף מאת הנתבעות, בשבע השנים האחרונות, בעבור רכב אשר לגביו מתקיימים משתנים מיוחדים לפי הפוליסה, ושבפוליסת הביטוח נכתב כי בעת מקרה ביטוח מסוג "אובדן גמור" או "אובדן גמור להלכה" יופחת מערך הרכב שיעור מסוים, בלא להפחית את דמי הביטוח (הפרמיה) בהתאם.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. שומרה טרם הגישה תגובתה לבקשה.	50 מיליון ש"ח לכלל הנתבעות, לפי חלקת היחסי בשוק.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א1. להלן פירוט הבקשות בגין תובענות מהותיות ובקשות לאישורן כייצוגיות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	הקבוצה המיוצגת (2)	פרטים	סכום התביעה (3)
.21	07/2018 מחוזי-מרכז	מבוטחים בפוליסת ביטוח רכב נ' מנורה ביטוח	אי פיצוי מבוטחים שרכשו "פוליסות לביטוח כלי רכב שאינו פרטי ומסחרי עד 3.5 טון", בגין נזק של ירידת ערך שנגרם לרכבם עקב תאונה מכוסה. עילות התביעה העיקריות הינן: הפרת חוזה, עשיית עושר ולא במשפט הטעיה חוסר תום לב וניצול מצוקה ותנאי מקפח בחוזה אחיד. סעדים עיקריים מבוקשים: להוציא צו עשה/סעד הצהרתי ולהורות לנתבעת להכיר בנזק של ירידת ערך עקב תאונה כנזק מכוסה על פי הפוליסה; לפצות את מבוטחיה בגין נזק של ירידת ערך עקב תאונה וליתן כל סעד אחר הנראה לבית המשפט הנכבד כצודק בנסיבות העניין	כל מבוטחי המשיבה, אשר בוטחו ב'פוליסה לבטוח כלי רכב שאינו פרטי ומסחרי עד 3.5 טון', ואשר ארעה לרכבם תאונת דרכים, בעקבותיה נגרם לרכבם נזק של ירידת ערך אשר המשיבה לא פיצתה אותם בגינו.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בהליך גישור.	63 מיליון ש"ח
.22	12/2018 מחוזי- ת"א	מבוטח בפוליסת ביטוח מבנה נ' מנורה ביטוח ואח'	עניינה של התובענה בטענה לגבייה ביתר, בניגוד לדין, של פרמיות ביטוח מיותרות בגין פוליסות ביטוח מיותרות שהופקו לבעלי מבנים - שנטלו הלוואת משכנתא ונדרשו לבטח את המבנה לטובת הבנק המלווה - למרות שבעת הפקתן, היתה כבר קיימת, בין אם אצל אותו מבטח ובין אם אצל מבטח אחר, פוליסה אשר ביטחה את אותו מבנה ביחס לאותה תקופה, והכל, על פי הטענה, תוך הפרה של הוראות הדין ותוך הטעיית המבוטחים. עילות התביעה העיקריות על פי הבקשה הן, בין היתר: הטעייה, הפרת חובת תום הלב, רשלנות, עשיית עושר ולא במשפט, והפרת חובה חקוקה. הסעדים העיקריים להם עותרים התובעים הינם: החזר של סכומי הפרמיות העודפים שנגבו מהם, לפי הטענה, שלא כדין, וכן צו עשה המורה למשיבים לשנות את דרך פעולתם.	כל מי שנטל הלוואת משכנתא מאחד או יותר מהמשיבים 4-7 ובוטח ע"י אחת או יותר מהמשיבות 1-3 בפוליסת ביטוח מבנה המהווה אחת מתוך שתי הפוליסות או יותר בקשר לאותו מבנה במהלך אותה תקופה.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה	כ- 280 מליוני ש"ח לכלל הנתבעות

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א2. תובענות ייצוגיות אחרות:

בנוסף לתובענות המהותיות ולבקשות לאישורן כייצוגיות, המתוארות לעיל, שאושרו או שטרם אושרו, קיימות תובענות ובקשות לאישורן כייצוגיות כאמור, אשר סכום התביעה בכל אחת

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות	פרטים	סכום התביעה (3)
1.	12/2014 מחוזי - מרכז	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' שומרה ביטוח.	גביה ביתר של דמי אשראי בעת רכישת פוליסת ביטוח בתשלומים.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. שומרה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה. הצדדים פועלים לגיבוש הסדר פשרה.	9 מיליון ש"ח.
2.	03/2016 מחוזי - ת"א	מבוטחים בביטוח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח.	חיוב בפרמיה מוגדלת (בגין הגדלת סכום הביטוח) למן ה- 1 לחודש בו הוגדל סכום הביטוח בפוליסות ביטוח מבנה, גם באותם מקרים שבהם בפועל הורחבה הפוליסה (כלומר, סכום הביטוח הוגדל) לאחר ה- 1 לחודש.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. ביום 13 במרס 2017, הוגש על ידי הצדדים הסדר פשרה ("ההסדר") לאישור בית המשפט. ביום 25 בדצמבר, 2017 הוגשה התנגדות להסכם הפשרה.	כ- 14 מיליון ש"ח.
3.	01/2017 מחוזי - מרכז	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח וחברה נוספת.	גביית יתר על ידי הנתבעות, תוך הימנעות מלנהוג כלפי המבוטחים על פי פרקטיקה נוהגת, לפי הטענה, של הפחתה בדמי הביטוח בעת חציית מדרגת גיל ו/או ותק נהיגה המזכה בהפחתה בפרמיית הביטוח.	התובענה מצויה בשלב הבקשה לאישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. הדיון בתובענה אוחד עם הדיון בתובענה הנזכרת בסעיף א2(4) להלן.	חלקה היחסי של מנורה ביטוח הוערך בכ- 12.25 מיליון ש"ח.
4.	02/2017 מחוזי - מרכז	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' שומרה ביטוח.	אי גילוי באופן יזום, מצד הנתבעת למבוטחיה בביטוח רכב חובה, מקיף וצד ג', כי הינם עתידים, במהלך תקופת הביטוח, להגיע למדרגות הגיל ו/או וותק הנהיגה המזכה בהפחתת דמי הביטוח וזאת, לטענת התובע, בניגוד לפרקטיקה הנהוגה.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. שומרה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. הדיון בתובענה אוחד עם הדיון בתובענה הנזכרת בסעיף א2(3) לעיל.	12.25 מיליון ש"ח.
5.	06/2017 מחוזי - ירושלים	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' שומרה ביטוח.	פרקטיקה בו נוהגת הנתבעת, לכאורה שלא כדין, לפיה היא מעכבת הוראות חיוב של רכישת פוליסה באמצעות כרטיס אשראי עד לסוף אותו חודש בו ביצע המבוטח בפועל את הרכישה ("הפרקטיקה"), כאשר במרווח הזמן עד מועד העברת הוראת החיוב לחברת כרטיס האשראי, מתמלאת מסגרת האשראי כך שהתשלום בגין הפוליסה נדחה, תוך חיוב המבוטח ב- "דמי טיפול" בגין החיוב שחזר.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. שומרה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	כ- 3 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א2. תובענות ייצוגיות אחרות: (המשך)

בנוסף לתובענות המהותיות ולבקשות לאישורן כייצוגיות, המתוארות לעיל, שאושרו או שטרם אושרו, קיימות תובענות ובקשות לאישורן כייצוגיות כאמור, אשר סכום התביעה בכל אחת מהן אינו מהותי ולפיכך לא נכלל לגביהן תיאור מפורט בדוחות הכספיים: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות	פרטים	סכום התביעה (3)
6.	06/2017 מחוזי - מרכז	מעסיקים/מעבידים נ' מנורה ביטוח (תביעת שיבוב)	השבתם של דמי הפגיעה ששילמו מעסיקים/מעבידים למוסד לביטוח לאומי (להלן: "דמי הפגיעה" ו-"המל"ל", בהתאמה) בגין תקופת הזכאות לדמי פגיעה כמשמעותה בסעיף 94 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995 בעקבות תאונות דרכים שנגרמו לעובדיהם ואשר הוכרו גם כתאונות עבודה על ידי המל"ל.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	כ - 14.5 מיליון ש"ח.
7.	7/2017 מחוזי - מרכז	מבוטח נ' שומרה ביטוח	עניינה של התובענה, על פי הטענה, הינה גבייה ביתר של ריבית (דמי אשראי) בקשר עם פריסת הפרמיה השנתית לתשלומים, וזאת לכאורה בניגוד לדין ו/או תוך חריגה משיעורי הריבית שהוצגו בפוליסות.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. שומרה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה.	9.7 מיליון ש"ח.
8.	7/2017 -ביה"ד האזורי לעבודה בת"א	עמית בקרן פנסיה נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל ואח'	עניינה של התובענה הוא בטענה לפיה הנתבעות מעלות את דמי הניהול בהודעה במועד שאינו בהתאם להוראות חוזר 2012-9-22 שעניינו דמי ניהול במכשירי החיסכון הפנסיוני ("החוזר") ו/או בנסיבות שבהן הסיבה להפסקת ההפקדות אינה אחת הסיבות המפורטות בחוזר. עילות התביעה הנטענות הן, בין היתר, הפרת החוזר, הפרת חובות תום הלב במשא ומתן, הפרת חובה חקוקה, רשלנות ועשיית עושר שלא במשפט.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה. בהמשך להליך גישור שלא צלח, הדיון בבקשת האישור חוזר לביה"ד לעבודה.	כ-2.5 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א2. תובענות ייצוגיות אחרות: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות	פרטים	סכום התביעה (3)
9.	9/2017 מחוזי - ירושלים	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח	עניינה של התובענה, בטענה לפיה הנתבעות מפרות את הוראות סעיף 5(ב) לחוק פסיקת ריבית והצמדה, תשכ"א-1961 (להלן: "החוק"), בכך שאינן מוסיפות לסכומי הכסף ששילמו למבקשים וחברי הקבוצה הנטענת כפי שנפסקו על ידי רשות שיפוטית, הפרשי הצמדה ו/או ריבית ו/או ריבית צמודה, במקרים בהם הן שילמו סכומים כאמור במועד המאוחר למועד הפירעון (כהגדרתו בחוק).	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בהליך גישור.	מוערך על ידי התובעים בעשרות מיליוני ש"ח.
10.	12/2017 מחוזי - ת"א	מבוטח בביטוח אחריות נ' מנורה ביטוח	עניינה של הבקשה בטענה, כי בקרות אירוע ביטוח אחריות, החברה מתפשרת או מגיעה להסכמות עם הצד שכנגד, בשם המבוטח, מבלי לקבל את אישורו או הסכמתו של המבוטח ומבלי למסור למבוטח הודעה בהתאם להוראות סעיף 68 לחוק חוזה ביטוח, תשמ"א-1981 ("חוק חוזה הביטוח").	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח הגישה תגובתה לבקשה.	6.3 מיליוני ש"ח.
11.	02/2018 מחוזי - ת"א	מבוטח בפוליסות ביטוח חיים נ' מנורה ביטוח ואח'	עניינה של הבקשה בטענה כי הנתבעות גבו וגובות ממבוטחים אשר נטלו מהן הלוואה דמי טיפול/דמי גביה/דמי תפעול/עמלה בקשר עם העמדה הלוואה ו/או עריכת מסמכי ההלוואה ו/או גביית תשלומי פירעון ההלוואה ו/או ניהולה של ההלוואה, ומשלשלות כספים אלה לכיסן הפרטי במקום להעבירן לקופת המבוטחים.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה ביטוח טרם הגישה תגובתה לבקשה. התובענה מצויה בהליך גישור.	כ- 5 מיליוני ש"ח .
12.	04/2018 בית הדין האזורי לעבודה ת"א	עמית בקרן פנסיה נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל	עניינה של בטענה לפיה הנתבעות אינן מבהירות לעמיתים המצטרפים לקרנות הפנסיה שבניהולן, אשר אין להם שאירים, כי אין להם צורך בכיסוי ביטוחי לשאירים, וכי מומלץ להימנע מרכישת כיסוי זה ותשלום עבורו. כמו כן הנתבעות לא מבהירות, כבר במועד ההצטרפות כי ככל שויתרו בעת ההצטרפות על כיסוי ביטוחי לשאירים, הרי שבתוך שנתיים לכל היותר, הם יועברו באופן אוטומטי למסלול ביטוחי שכולל כיסוי ביטוחי לשאירים, אלא אם יודיעו לקרן כי הם מבקשים להמשיך ולוותר על כיסוי ביטוחי לשאירים.	התובענה מצויה בשלב האישור כתובענה ייצוגית. מנורה מבטחים פנסיה וגמל הגישה תגובתה לבקשה.	לא כומת

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א3. תובענות מהותיות אחרות:

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
1.	06/2016 מחוזי - מרכז	סוכן נ' מנורה ביטוח	לטענת הסוכן (התובע) בשל הפרת ההסכם בינו לבין מנורה ביטוח ובשל הפרת חובת הזהירות שלה כלפיו, בוטלו פוליסות ביטוח שתווכו על ידו בשיעורים ניכרים וסוכנות הביטוח שבבעלותו קרסה. במקביל מתנהל הליך בהוצאה לפועל אגב בקשה לביצוע שטר שהוגשה על ידי מנורה ביטוח.	ביום 19 ביוני 2016, הגיש הסוכן תביעה כנגד מנורה ביטוח. ביום 1 בספטמבר 2016, הגישה מנורה ביטוח כתב הגנה. ביום 6 באפריל 2017, קיבל בית המשפט העליון את בקשת הצדדים לאיחוד הליך התובענה של הסוכן עם ההליך לביצוע שטר שהוגש על ידי מנורה ביטוח. בהמשך להליך גישור שלא צלח, הדיון בבקשת האישור חוזר לביהמ"ש המחוזי.	כ- 35 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו:

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
1.	06/2011 מחוזי - מרכז	מבוטח נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות.	עיכוב תשלום תגמולי ביטוח, בשל עיקול או צווי כינוס או זכויות אחרות כלשהן של צדדים שלישיים, בערכים נומינליים ללא שיערוך וללא שהן משיבות למבוטחים הזכאים לתגמולי ביטוח את הפירות שנצמחו על אותם כספים. עילות תביעה: עשיית עושר ולא במשפט. סעד מבוקש: תשלום הפרשי הצמדה וריבית בגין תקופת העיכוב.	ביום 12 בדצמבר, 2012, אישר בית המשפט את הבקשה כתובענה ייצוגית. ביום 13 באוקטובר 2016, הגישו הצדדים הסכם פשרה לאישור בית המשפט. ביום 29 במרס 2018 ניתן פסק דין המאשר את הסכם הפשרה, ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ- 43 מיליון ש"ח מתוך סך כולל של כ- 350 מיליון ש"ח, המיוחס לכלל הנתבעות.
2.	01/2015 מחוזי - מרכז	מבוטח בפוליסת תאונות אישיות וביטוח חיים נ' מנורה ביטוח.	אי תשלום תגמולי ביטוח למבוטחים, בפוליסות תאונות אישיות ובפוליסות ביטוח חיים הכוללות נספח "נכות מתאונה", מקום בו נגרמה למבוטחים נכות צמיתה כתוצאה מתאונה, לרבות ובמיוחד מסוג צלקת אסתטית ואשר המשיבה מוצאת אותה כנכות בלתי תפקודית. עילות תביעה: הפרת חוזי הביטוח והפוליסות, הפרת הוראות חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, הפרת חוק הפיקוח והטעיה. סעדים מבוקשים: קביעה כי יש לשלם לחברי הקבוצה תגמולי ביטוח, בהתאם לאחוז הנכות שנקבע להם על ידי המוסד לביטוח לאומי, גם בגין פגיעות אסתטית כאמור.	ביום 27 במרס 2018, ניתן פסק דין הדוחה את תביעת המבקשים ואת הבקשה לאישור התביעה הייצוגית, ובכך באה התובענה לידי סיום.	לא כומת. מוערך במיליוני ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו: (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
3.	11/2016 מחוזי - מרכז	מבוטח בפוליסת ביטוח חיים נ' מנורה ביטוח וחברות נוספות.	אי תשלום על ידי הנתבעות למבוטחים בפוליסות ביטוח חיים, אגב הלוואה לדיור, בהן מסלול ההלוואה הינו כזה שבו קרן ההלוואה מוחזרת בסוף התקופה (הלוואות גישור), בעת קרות מקרה הביטוח את מלוא יתרת סכום ההלוואה הרשומה בספרי הבנק המוטב וזאת תוך הטעיה בוטה, לכאורה, בכיסוי הביטוחי הניתן. עילות התביעה: עילות בהתאם לחוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981 כגון - הטעיה, הפרת חובת הגילוי, הפרת הוראות חוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1981, הפרת חובה חקוקה, רשלנות מכח פקודת הנזיקין, חוסר תום לב והפרת הוראות הפוליסה. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) להורות לנתבעות לשנות את התנהלותן ביחס לכיסוי הביטוחי כך שבכל מקרה ביטוחי תשולם מלוא יתרת ההלוואה הרשומה בספרי הבנק, בלי קשר למסלול שבו נטל הלקוח את ההלוואה וכן להורות לנתבעות לבצע אבחנה בין סוגי ההלוואות כבר במעמד מילוי טופס ההצעה; (ב) פיצוי בסך מלוא יתרת ההלוואה שהופיעה בספרי הבנק במועד קרות מקרה ביטוח בשבע השנים האחרונות על דרך אומדן הנתונים ששולמו לאורך השנים על ידי הנתבעות או באמצעות מינוי מומחה; (ג) פסיקת גמול לתובעים המייצגים ושכר טרחה לבאי כוחם.	ביום 17 באוקטובר 2017, הוגשה בקשה מוסכמת להסתלקות. ביום 6 במאי 2018, אישר בית המשפט את בקשת ההסתלקות, הורה על מחיקת התובענה והבקשה, תוך דחיית תביעתם האישית של המבקשים, ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ- 75 מיליון ש"ח לכלל הנתבעות; חלקה היחסי של מנורה ביטוח הוערך בכ- 15 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו (המשך):

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
4.	12/2016 מחוזי - מרכז	מבוטחת בפוליסת ביטוח חיים נ' מנורה ביטוח.	פירעון חלקי של יתרת חוב הלוואת דיור הנותר למבוטח בבנק במסגרת הלוואת משכנתא ואיננה כוללת בתגמולי הביטוח המשולמים את עמלת הפירעון המוקדם, העולים על סכום הביטוח בפוליסה. עילות התביעה: הפרת הוראות הפוליסה; הטעיית המבוטחים והפרת חובת הגילוי על-פי סעיפים 55 ו-58 לחוק הפיקוח על עסקי ביטוח, תשמ"א-1981; הפרת סעיף 3 לחוק חוזה ביטוח, תשמ"א-1981; רשלנות והפרת חובה חקוקה על-פי פקודת הנזיקין [נוסח חדש]. סעדים עיקריים מבוקשים: (א) להורות לנתבעת להשיב את מלוא הפער בין הסכום ששולם לחלק מחברי הקבוצה לבין יתרת החוב של אותם חברים בספרי הבנק; (ב) להורות לנתבעת לחדול מהתנהלותה המתוארת בתובענה כלפי חלק מחברי הקבוצה ולפצותם בגין נזק לא ממוני כמפורט לעיל; (ג) לפסוק גמול לתובע המייצג ושכ"ט לבאי כוחו.	ביום 21 במאי 2018, אישר בית המשפט את בקשת ההסתלקות תוך מחיקת בקשת האישור ומחיקת התביעה האישית של המבקשת ללא צו להוצאות, תוך תשלום סכום לא מהותי לצורך יישוב המחלוקת האישית בין המבקשת לנתבעת, ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ-53.85 מיליון ש"ח.
5.	9/2017 מחוזי - חיפה	מבוטח בביטוח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח	עניינה של התובענה, בטענה לפיה הנתבעת גובה הוצאות גביה, לכאורה שלא כדין, במסגרת גביית חובות מלקוחותיה החייבים לה כספים. על פי הטענה, הנתבעת התעשרה ומתעשרת לכאורה שלא כדין על חשבון המבוטחים הצרכנים, ללא ידיעתם וללא הסכמתם, בכך שאלה נדרשו לשלם ו/או שילמו לנתבעת הוצאות בגין מכתבי התראה שנשלחו אליהם, לרבות שכר טרחת באי כוחה והוצאות מסירה.	ביום 19 ביולי 2018, הוגשה בקשה מוסכמת להסתלקות התובע מהתובענה וביום 24 ביולי 2018 אישר בית המשפט את בקשת ההסתלקות, ובכך באה התובענה לידי סיום.	5 מיליוני ש"ח (על דרך האומדן).

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו (המשך):

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
.6	03/2015 מחוזי - ת"א	עמית בקרן פנסיה "מבטחים החדשה" נ' מבטחים פנסיה וגמל.	העלאת דמי הניהול לדמי ניהול מרביים מבלי שנוהל עמו מו"מ ו/או הוצע לו לנהל מו"מ ביחס לגובה דמי הניהול שייגבו ממנו. זאת, בשעה שבתקנון קרן הפנסיה נקבע רק שיעור דמי הניהול המרביים ולא נקבעו בו קריטריונים לעניין דמי הניהול שיגבו בפועל, מתי יגבו דמי ניהול נמוכים יותר מהממוצע או דמי ניהול מרביים. עילות תביעה: הפרת חובת הנאמנות והזהירות שחבה המשיבה כלפי חברי הקבוצה מכוח חוק הפיקוח על מוצרים פיננסים (קופות גמל), התשס"ה-2005, קביעת דמי ניהול שרירותיים ללא הסמכה בתקנון הקרן, הפרת תקנון הקרן, הפרת חוזר הממונה, עשיית עושר שלא במשפט, רשלנות וגזל לפי פקודת הנזיקין, הפרת סעיף 46 לחוק החוזים, הפרת חובת תום הלב המוגברת. סעדים עיקריים המבוקשים: להורות על שינוי דמי הניהול בכל הקופות המנוהלות על ידי המשיבה לדמי הניהול הממוצעים הנגבים על ידי המשיבה, השבת דמי הניהול העודפים שנגבו מחברי הקבוצה לפי השיעור הממוצע שגבתה הקופה, חיוב המשיבה לקבוע בתקנון את גובה דמי הניהול בהם יחויבו העמיתים בהתקיים אחד מהמקרים המתוארים בחוזר הממונה או בהיעדר מו"מ, חיוב המשיבה להודיע מראש לעמיתים מה יהיו דמי הניהול במצב של היעדר מו"מ.	ביום 14 באוגוסט 2017, ניתן פסק דין לפיו דין בקשת האישור להידחות, בשל העדר עילת תביעה. ביום 29 באוקטובר 2017, הגיש התובע הייצוגי ערעור לבית המשפט העליון על דחיית בקשת האישור וביום 19 ביולי 2018 מחק בית המשפט העליון את הערעור ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ-20 מיליון ש"ח.
.7	12/2017 מחוזי - ת"א	נפגע צד ג' בביטוח רכב נ' מנורה ביטוח	עניינה של הבקשה בטענה כי במקרים בהם צדדי ג' פונים לחברה בטענה שנגרמו להם נזקים בשל רשלנותו של המבוטח, החברה מפחיתה מסכומי הנזק סכום שרירותי בגין רשלנות תורמת.	ביום 25 ביולי 2018, מחק בית המשפט את התובענה ובכך באה התובענה לידי סיום.	לפחות 2.8 מיליוני ש"ח.
.8	02/2018 מחוזי - באר שבע	מבוטחים בפוליסות ביטוח צד ג' נ' שומרה ביטוח	הפחתת סכומי הנזק שנגרמו לצד ג' בטענה ל"רשלנות תורמת" או "אשם תורם" מצדו של צד ג' , מבלי לבדוק את הנסיבות של כל מקרה ומקרה ומבלי שניתנה הנמקה חוקית להפחתה. עילות התביעה העיקריות הינן, בין היתר, הפרת הוראות סעיפים 65 ו- 68 לחוק חוזה הביטוח, תשמ"א-1981, פעולה בניגוד לחוזרי הממונה, הפרת חובה חקוקה, עשיית עושר ולא במשפט והפרת חובת תום הלב. סעדים עיקריים מבוקשים: לחייב את הנתבעת לשלם לתובע את מלוא הכספים אותם הפחיתה/ קיזזה מתביעתו בגין רשלנות תורמת.	ביום 28 באוגוסט 2018, ניתן פסק דין הדוחה את בקשת האישור ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ- 20 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו (המשך):

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים		טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
9.	04/2014 מחוזי - מרכז	מבוטח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח	בביטוח	גביית דמי ביטוח ביתר ושלא כדין בגין הצמדה לא סימטרית של דמי הביטוח למדד, רק בעליית המדד ולא כאשר המדד יורד מתחת למדד הבסיס. עוד נטען, כי המשיבה נוקבת במדד בסיס נמוך ממדד הבסיס שאמור להיות וכי ערכי מדד הבסיס שבפירוט החיובים שונים מאלו שבהם נוקבת מנורה ביטוח בפוליסות. עילות תביעה: הפרת הסכם לפי חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, הפרת החובה לנהוג בדרך מקובלת ובתום לב לפי סעיפים 12 ו- 39 לחוק החוזים, עשיית עושר ולא במשפט, הפרת הוראות חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, הפרת הוראות הממונה, הטעיה לפי סעיף 55 לחוק הפיקוח והפרת סעיף 58 לחוק זה, הפרת תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (איסור גביית תוספת לדמי הביטוח), התשמ"ג-1983 והפרת חובה חקוקה. סעדים עיקריים מבוקשים: (1) להורות לנתבעת להשיב לכל תובע הנמנה על הקבוצה המיוצגת, את הכספים שנגבו מהם ביתר, בתוספת הפרשי הצמדה למדד ובתוספת ריבית מיוחדת ולחילופין ריבית כדין; (2) לפסוק פיצוי לקבוצה או לציבור בגין הפירות שנצברו לטובת המשיבה על הכספים שנגבו ביתר שלא כדין; (3) להורות לנתבעת לחדול לאלתר מחיובי יתר בגין הצמדת דמי הביטוח למדד וליישם את הוראות הדין המורות על הצמדה סימטרית של דמי הביטוח; (4) להורות לנתבעת לחדול לאלתר מחישוב הפרשי הצמדה על פי מדד בסיס שאיננו המדד הידוע במועד תחילת תקופת הביטוח ו/או תחילת תקופת השינוי שגרר תשלום של דמי ביטוח נוספים.	ביום 26 ביולי 2017 הגישו הצדדים לבית המשפט בקשה לאישור הסדר הפשרה ביום 31 בדצמבר 2018, ניתן פסק דין המאשר את הסדר הפשרה, ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ- 31 מיליון ש"ח.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א4. תובענות שהסתיימו (המשך):

מס"ד	תאריך וערכאה (1)	הצדדים	טענות מרכזיות, עילות וסעדים	פרטים	סכום התביעה (3)
.10	11/2015 מחוזי - ת"א	מבוטחים בביטוח אלמנטרי נ' מנורה ביטוח וחברות ביטוח נוספות	הפחתת סכומי הנזק הנתבעים על ידי צד ג', בטענה ל"רשלנות תורמת" מצדו של צד ג', ללא הנמקה. וזאת, בניגוד להוראות הדין וחוזרי הממונה.	ביום 30 במרס 2018, הגישו הצדדים בקשה משותפת לאישור הסדר פשרה. ביום 10 ביולי 2018, הגישו הצדדים בקשה מתוקנת לאישור הסדר הפשרה וביום 27 בינואר 2019, ניתן פסק דין המאשר את הסדר הפשרה, ובכך באה התובענה לידי סיום.	לפחות 3 מיליון ש"ח.
.11	01/2018 בית הדין האזורי לעבודה ת"א	עמית בקרן פנסיה נ' מנורה מבטחים פנסיה וגמל	עניינה של הבקשה בטענה כי החברה גבתה , בשנת 2016, דמי ניהול מינימליים מעמיתי קופות גמל שבניהולה, בסך של 6 ש"ח לחודש, אך זאת ללא שהחברה שלחה הודעה מקדימה על כוונתה להתחיל ולגבות את דמי הניהול המינימליים כאמור.	ביום 9 בדצמבר 2018, ניתן פסק דין הדוחה את התביעה האישית ומאשר את הסתלקותו של המבקש מהבקשה לאישור, ובכך באה התובענה לידי סיום.	כ- 3 מיליוני ש"ח.
.12	11/2017 מחוזי - מרכז	ויצו נ' מנורה ביטוח	עניינה של הבקשה בטענה כי הנתבעות גובות פרמיות ביטוח, הכוללות "תוספת סיכון" הנובעת מאופי עבודתם של המבוטחים, וזאת למרות העובדה שמבוטחים אלו כלל אינם עובדים במועד שבו נרכש הכיסוי הביטוחי או הפסיקו לעבוד בעבודה אשר הצדיקה את גבית תוספת הסיכון.	ביום 12 בפברואר 2019, הוגשה בקשה מוסכמת להסתלקות התובעים מהתובענה ומבקשת האישור, ובכך באה התובענה לידי סיום.	מיליוני ש"ח (על דרך האומדן).

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

א5. טבלה מסכמת:

להלן טבלה מסכמת של הסכומים הנתבעים במסגרת בקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות, תובענות שאושרו כתביעה ייצוגית ותביעות מהותיות אחרות כנגד הקבוצה, כפי שצויינו על ידי התובעים בכתבי הטענות אשר הוגשו מטעמם. מובהר כי הסכום הנתבע אינו מהווה בהכרח כימות של סכום החשיפה המוערכת על ידי הקבוצה, שכן המדובר בהערכות מטעם התובעים אשר דינן להתברר במסגרת ההליך המשפטי. עוד מובהר כי הטבלה להלן אינה כוללת הליכים שהסתיימו, לרבות בהליכים שהסתיימו לאחר שאושר בהן הסכם פשרה.

	כמות תביעות	הסכום הנתבע אלפי ש"ח
תובענות שאושרו כתביעה ייצוגית:		
צוין סכום המתייחס לקבוצה	2	483,000
התביעה מתייחסת למספר חברות ולא יוחס סכום ספציפי לקבוצה	1	225,000
לא צוין סכום התביעה	1	-
בקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות:		
צוין סכום המתייחס לקבוצה	19	1,306,200
התביעה מתייחסת למספר חברות ולא יוחס סכום ספציפי לקבוצה	5	2,928,000
לא צוין סכום התביעה	6	-
תביעות מהותיות אחרות *)	1	35,000

לתאריך הדיווח, סכום ההפרשה המצטבר בגין התביעות שהוגשו כנגד החברה כמפורט לעיל, מסתכם בכ- 40 מיליוני ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2017, כ- 28 מיליוני ש"ח).

*) ראה סעיף א3. לעיל

א6. הממונה, מפרסם מעת לעת, ניירות עמדה, עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח, מסמכי נהגים ראויים ולא ראויים וכיוצא באלה מסמכים או טיוטות מסמכים הרלבנטיים לתחומי פעילותה של הקבוצה, אשר יכול ויש להם השפעה על זכויות מבוטח/ים ו/או עמית/ים ויכול ויש בהם ליצור חשיפה לקבוצה במקרים מסוימים הן ביחס לתקופת פעילותה קודם לכניסת אותם מסמכים לתוקף והן ביחס לעתיד.

לא ניתן לצפות מראש האם ובאיזו מידה חשופה הקבוצה לטענות בקשר ו/או בעקבות הוראות אלו אשר אפשר שיעלו בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות. לעיתים יכולה להיות השלכה מסוג זה גם לחוזרים שהממונה מפרסם ואשר תחולתם עתידית.
כנגד הקבוצה מוגשות, מעת לעת, תלונות, לרבות תלונות לממונה ביחס לזכויות מבוטחים ו/או עמיתים על פי תוכניות ביטוח ו/או קרנות ו/או הדין. תלונות אלו מטופלות באופן שוטף על ידי אגף תלונות הציבור בקבוצה. לעיתים הכרעות (או טיוטות הכרעה) של הממונה בתלונות אלו, ניתנות באופן רוחבי ביחס לקבוצת מבוטחים.

כמו כן, עורך הממונה, מעת לעת, לרבות בעקבות תלונות מבוטחים, ביקורות מטעמו בגופים המוסדיים בקבוצה ו/או מעביר אליהם בקשות לקבלת נתונים, בנושאים שונים של ניהול הגופים המוסדיים, ניהול זכויות מבוטחים ועמיתים בהם וכן ביקורות ליישום הוראות הרגולציה ו/או הטמעת לקחי ביקורות קודמים, בהן בין היתר, מתקבלות דרישות להכנסת שינויים במוצרים השונים, מתן הנחיות לביצוע החזרים ו/או הנחיות ו/או הוראות בקשר לתיקון ליקויים או ביצוע פעולות המבוצעות על-ידי הגופים המוסדיים, לרבות החזר כספים לעמיתים ולמבוטחים. בהתאם לממצאי ביקורות או נתונים המועברים, לעיתים מטיל הממונה עיצומים כספיים בהתאם לחוק סמכויות האכיפה.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות ובקשות לאישור תובענות כייצוגיות (המשך)

א7. קיימת חשיפה כללית אשר לא ניתן להעריכה ו/או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הקבוצה למבוטחיה. מורכבות הסדרים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות פרשנות ואחרות, עקב פערי מידע בין הקבוצה לבין הצדדים השלישיים לחוזי הביטוח, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. חשיפה זו באה לידי ביטוי בעיקר ביחס למוצרי החסכון הפנסיוני והביטוח ארוך טווח, לרבות ביטוח בריאות, בהם פועלת הקבוצה, בהיותם מאופיינים באורח חיים ממושך ובמורכבות גבוהה, במיוחד לאור ההסדרים התחיקתיים השונים הן בתחום ניהול המוצרים והן בתחום המיסוי, לרבות בנושאי תשלומי הפקדות על-ידי מעסיקים ומבוטחים, פיצולם ושיוכם לרכיבי הפוליסות השונים, ניהול ההשקעות, מעמדו התעסוקתי של המבוטח, תשלומי ההפקדות שלו ועוד. מוצרים אלו מנוהלים על פני שנים בהם מתרחשים שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. שינויים אלו מיושמים על ידי מערכות מיכוניות העוברות שינויים והתאמות באופן תדיר. מורכבות שינויים אלו והחלת השינויים לגבי מספר רב של שנים, יוצרת חשיפה תפעולית מוגברת. קבלת פרשנות חדשה לאמור בפוליסות ביטוח ובמוצרים פנסיונים ארוכי טווח יש לעיתים בכדי להשפיע על הרווחיות העתידית של הקבוצה בגין התיק הקיים, זאת בנוסף לחשיפה הגלומה בדרישות לפיצוי ללקוחות בגין פעילות העבר. לא ניתן לצפות מראש את סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם חוזה הביטוח המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, תחום הביטוח בו עוסקות חברות הקבוצה הינו עתיר פרטים ונסיבות, ואשר קיים בו סיכון אינהרנטי שלא ניתן לכימות להתרחשות של טעות או שורה של טעויות מיכוניות או טעויות אנוש, הן בתהליכי עבודה מובנים והן במסגרת טיפול פרטני בלקוח, ואשר עלולות להיות להן תוצאות רחבות היקף הן ביחס להיקף התחולה למספר רב של לקוחות או מקרים והן ביחס להיקף הכספי הרלבנטי בהתייחס ללקוח בודד. הגופים המוסדיים בקבוצה מטפלים, באופן שוטף, בטיוב זכויות מבוטחים, בכל הקשור לניהול המוצרים בגופים המוסדיים, בהתאם לפערים המתגלים מעת לעת.

הקבוצה חשופה לתביעות וטענות במישור דיני החוזים וקיום התחייבויות ביטוחיות במסגרת הפוליסה, ייעוץ לקוי, הפרת חובת נאמנות, ניגוד עניינים, חובת זהירות, רשלנות במסגרת אחריות מקצועית של הגופים המקצועיים בקבוצה לרבות סוכנויות הקבוצה וכיוצ"ב טענות הקשורות בשירותים הניתנים על ידי חברות הקבוצה וכן מעת לעת מתקיימים נסיבות ואירועים המעלים חשש לטענות מסוג האמור. הקבוצה רוכשת פוליסות לכיסוי אחריות מקצועית, לרבות כנדרש על פי ההסדר התחיקתי, ובעת הצורך היא מדווחת לפוליסה או פוליסות אלו לצורך כיסוי חבות שמקורה באחריות מקצועית וניתנת להגנה ברכישת ביטוח. סכומי החשיפה האפשרית עולים על סכומי הכיסוי ואין וודאות בדבר קבלת כיסוי בפועל בעת קרות מקרה ביטוח.

ב. ערבויות שניתנו

1. מנורה ביטוח העמידה ערבויות לטובת עמיתי קופות הגמל "יתר" ו"אמיר" (המנוהלות על-ידי מבטחים פנסיה וגמל) להבטחת התחייבות הקופה כלפיהם לשיעור תשואה מובטח. היקף הערבויות מתייחס, נכון לתאריך הדוח הכספי, לצבירה בסך כולל של כ- 4,769 מיליוני ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2017 - 4,698 מיליוני ש"ח). יצוין, כי החשב הכללי במשרד האוצר התחייב כלפי הקופות לקבל את מרבית הפקדונות של כספי העמיתים כאמור בתשואה מובטחת העולה על שיעור התשואה המובטח לעמיתים. בנוסף לאמור, נתנה מנורה ביטוח ערבויות דומות להבטחת קרן ההשקעות של העמיתים במסלול שאינו מבטיח תשואה וזאת לטובת עמיתים שהצטרפו לקופה עד לשנת 1994 ולגבי הפקדותיהם הנומינליות עד לחודש ינואר, 2009. היקף הערבויות מתייחס, נכון לתאריך הדוח הכספי, לצבירה בסך כולל של כ- 86 מיליוני ש"ח.

2. קיימות ערבויות בסך כולל של כ- 4,363 אלפי ש"ח, אשר הועברו לקבוצה, כתוצאה מעסקת החברה לפיתוח התעשייה.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

ג. התקשרויות

1. בשנת 2003 התקשרה מנורה ביטוח עם חברת סאפיינס ישראל מערכות תוכנה בע"מ (להלן: "סאפיינס") בפרויקט לפיתוח מערכת כוללת לניהול מערך ביטוח חיים ("טופז חיים"). על רקע רכישתה של מבטחים פנסיה בשנת 2004 ושינויים רגולטוריים בתחום הפעילות כמו גם התפתחות עסקית של הקבוצה, התקשרה מנורה ביטוח בשנים 2004 ו-2005, עם הספק הנ"ל בפרויקט נוסף לפיתוח מערכת לניהול מערכי הפנסיה והגמל ("טופז פנסיה וגמל") (טופז חיים וטופז פנסיה וגמל יחד - להלן: "מערכת טופז"). מערכת טופז חיים נמצאת בשלב המאפשר הפקה ותפעול של הפוליסות החדשות הנמכרות על ידי מנורה ביטוח. מערכת טופז פנסיה וגמל נמצאת בשלב תפעולי מלא. בנוסף, מבוצעת פעילות תחזוקה שוטפת של המערכות, לרבות עדכונים הנדרשים מעת לעת.
בהמשך לאמור לעיל, התקשרה מנורה ביטוח בחודש אוקטובר 2011 בהסכם המעגן ומסדיר את ההתקשרות רבת שנים עם סאפיינס בקשר למערכת טופז ומערכות תוכנה נוספות שסופקו לקבוצה, בין היתר, בתחום ביטוח חיים, פנסיה, ביטוח משנה ובריאות (להלן: "המערכות") ולשירותים שסופקו לקבוצה בקשר עם אותן מערכות (להלן בפסקה זו: "ההסכם").
ההסכם מעגן את רישיונות השימוש של הקבוצה במערכות ואת זכויות השימוש של הקבוצה בתוכניות המקור של המערכות וכן את הקניין הרוחני ברכיבים ייחודיים מסוימים במערכות שפותחו בעבר וככל שיפותחו בעתיד על ידי סאפיינס עבור הקבוצה. לאור שיתוף הידע המקצועי של עובדי הקבוצה במסגרת הליך הפיתוח של המערכות, עוגנו בהסכם גם זכויות לתמלוגים על מכירת טופז וביטוח משנה לצדדים שלישיים ללא מגבלת זמן ועד לתקרה של ההשקעה במוצרים.
בנוסף, ההסכם יוצר מסגרת להמשך אספקת שירותים שונים לקבוצה בקשר למערכות הנ"ל, לרבות שירותי פיתוח, בדיקות, תיקון תקלות, תמיכה, אספקת גרסאות ומהדורות ושירותי תחזוקה למערכות, בהתאם לתכניות עבודה שנתיות מוסכמות.
בחודש ספטמבר 2013, נחתם הסכם משלים להסכם מחודש אוקטובר 2011, וזאת על רקע התקשרותה של סאפיינס עם לקוח נוסף ליישום מערכת לניהול קרנות פנסיה ומערכות נלוות המשמשות את הקבוצה. במסגרת ההסכם המשלים התחייבה סאפיינס לשלם לקבוצה תמלוגים שונים בהיקפים לא מהותיים אשר ישולמו על פני מספר שנים.

בנוסף מוארכת מידי שנה תקופת ההתקשרות שסאפיינס מחויבת אליה ביחס לתחזוקת המערכות והמשך פיתוחן עבור הקבוצה, בשינויים מסחריים מסויימים, אלא אם אחד הצדדים להסכם הודיע על ביטולו.
בגין ההסכם כאמור לעיל שילמה מנורה ביטוח לסאפיינס בשנים 2018 ו- 2017 סך של כ- 49 מיליוני ש"ח וסך של כ- 40 מיליוני ש"ח, בהתאמה.

בחודש ספטמבר 2016, נחתם הסכם בין מנורה ביטוח לבין סאפיינס פתרונות תוכנה (עידית) בע"מ (להלן: "עידית"), השייכת לקבוצת סאפיינס, לאספקת מערכת לניהול ביטוח אלמנטרי, שנועדה להחליף את מערכת המחשב הקיימת במנורה ביטוח בתחום זה. במהלך שנת 2017, ובמסגרת תהליך האיפיון המפורט של המערכת הנ"ל, התברר כי קיימים פערים מהותיים שלא מאפשרים ליישם את הפרויקט במתווה ובמסגרת התקציב שנקבע בהסכם. בהתאם, הוחלט על הפסקת הפרויקט עם סאפיינס תוך מעבר לבחינת חלופות ליישומו.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

ג. התקשרויות (המשך)

2. לקבוצה קיימות התחייבויות עתידיות כחלק מפעילויות ההשקעה כמפורט להלן:

א. התחייבויות להשקעה בקרנות השקעה שסכומן הכולל ליום 31 בדצמבר, 2018 הינו סך של 1,226,020 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 778,626 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה (ליום 31 בדצמבר, 2017 - 714,348 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 551,789 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה).

ב. התחייבויות להעמדת הלוואות לחברות שונות שסכומן הכולל ליום 31 בדצמבר, 2018 הינו 726,103 אלפי ש"ח, מתוכם סך של 272,670 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה (ליום 31 בדצמבר, 2017 - 633,851 אלפי ש"ח מתוכם סך של 225,669 אלפי ש"ח בגין חוזים תלויי תשואה).

3. במסגרת עסקיה, מנורה ביטוח חותמת על הסכמים עם מעסיקים לביצוע הסדרי ביטוח ותשלומי קצבה בקשר עם פרישה מוקדמת של עובדיהם. בהתאם להסכמים, המעסיקים מעבירים למנורה ביטוח סכום חד פעמי עבור כל פורש, ומנורה ביטוח משלמת לפורשים סכומים חודשיים במסגרת פוליסת ביטוח, כמוסכם בין הצדדים. הרווח הצפוי מהעסקאות כאמור אינו מהותי.

4. בחודש דצמבר 2014, חתמה החברה על הסכם למתן חסות ומיתוג להיכל הספורט ביד אליהו בתל אביב, אשר, בעקבות ההסכם, שונה שמו ל- "היכל מנורה מבטחים". ההסכם נחתם לתקופה של שמונה שנים החל מיום 1 בינואר, 2015. סך התמורה שנקבעה הינה כ- 23.6 מיליוני ש"ח (כולל מע"מ), אשר תשולם ב- 32 תשלומים רבעוניים. בנוסף, כולל ההסכם אופציה להארכת תקופת ההתקשרות לשמונה שנים נוספות. להבטחת מילוי התחייבויות החברה, הופקד שטר ערבות בסך כ- 1.2 מיליוני ש"ח. חברות הקבוצה משתתפות בעלויות החברה בגין ההסכם.

באור 38: - התחייבויות תלויות והתקשרויות (המשך)

ד. חכירות

1. חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת בחכירה תפעולית

הקבוצה קשורה בהסכמי חכירה מסחריים, אשר כוללים, בין השאר, חלק ממשרדי הקבוצה.

חכירות אלו בעלות אורך חיים שבין שנה ל- 3 שנים.

להלן דמי החכירה המינימליים העתידיים להיות משולמים בגין חוזי חכירה תפעולית שאינם ניתנים לביטול ליום 31 בדצמבר:

	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
שנה ראשונה	4,447	9,119	21,488
שנה שנייה עד חמש שנים	2,276	12,828	16,032
יותר מחמש שנים	-	428	-
	6,723	22,375	37,520

הסכומים שנזקפו לדוח רווח והפסד:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 לדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
דמי חכירה מינימליים	20,056	35,169	30,110

2. חכירות בהן הקבוצה היא המחכירה בחכירה תפעולית

הקבוצה מחכירה מספר מבנים (נכסי נדל"ן להשקעה) לגופים חיצוניים.
הסכמי החכירה הם לתקופה שבין שנה ל- 10 שנים ואינם ניתנים לביטול.
חידוש החוזים בתום התקופה כפוף להסכמת שני הצדדים.

להלן דמי החכירה המינימליים העתידים להתקבל בגין חוזי חכירה שאינם ניתנים לביטול ליום 31 בדצמבר:

	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
שנה ראשונה	23,904	11,460	12,163
שנה שנייה עד חמש שנים	67,469	14,778	18,272
יותר מחמש שנים	53,102	1,421	2,281
	144,476	27,659	32,716

לפרטים נוספים בדבר הכנסות שהוכרו בגין נדל"ן להשקעה, ראה באור 26 לעיל.

באור 39: - <u>אירועים בתקופת הדיווח</u>

א. במהלך חודש פברואר 2018, חתמה מנורה ביטוח עם ארגון גמלאי צה"ל ("צוות"), על הסכם מפורט לביטוח סיעודי קבוצתי לחברי צוות (המונים כ- 40 אלף חברים) ובני משפחותיהם, וזאת לתקופה של שמונה שנים, אשר בסיומה, ככל וצוות לא תתקשר בביטוח סיעודי קבוצתי לתקופה נוספת, יתקיים הסדר המשכיות כיסוי למבוטחים, כפי שיהיו באותה עת, באמצעות פוליסות פרט כפי שיהיו בתוקף במועד סיום העסקה הקבוצתית.

ב. תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח 2008 (להלן: "תקנות ההוצאות") מסדירות את סוגי ההוצאות הישירות שמותר לגוף המוסדי לנכות מתוך כספי העמיתים שבניהולו בגין ההשקעות המבוצעות על ידו, זאת, מעבר לדמי הניהול אותם הוא גובה מהעמיתים. בחודש מרס 2014 הותקנה הוראת שעה אשר מאפשרת לגבות הוצאות הנובעות מעמלות ניהול חיצוני הנוגעות בין היתר לגביית הוצאות בגין השקעות בקרנות השקעה, תעודות סל, קרן או קרן חוץ ועוד, ובמקביל הגבילה את שיעור ההוצאות הישירות בגין עמלות ניהול חיצוני שיגבו מהנכסים לשיעור של 0.25%. הוראת השעה הייתה בתוקף עד ליום 31 בדצמבר, 2017.
בחודש מאי 2018 האריכה וועדת הכספים של הכנסת את תוקף תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות) (תיקון מס' 2) התשע"ד-2014 כהוראת שעה ובתחולה רטרואקטיבית החל מיום 1 בינואר 2018 ועד ליום 31 בדצמבר 2019, אשר מאפשרות לגבות הוצאות הנובעות מעמלות ניהול חיצוני בשל השקעות מסוימות. התקרה לשיעור ההוצאות הישירות שניתן לגבות בגין עמלות ניהול חיצוני כאמור בשיעור של 0.25% נותרה.

ג. בחודש דצמבר 2018 זכתה מנורה ביטוח במכרז למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי עבור חברי לאומית שירותי בריאות (להלן: "לאומית"). בהתאם לתנאי המכרז מנורה ביטוח תטפל בניהול וסילוק תביעות המבוטחים בפוליסת ביטוח הסיעוד הקבוצתי לחברי לאומית וכן תפעל לשיווק וצירוף מבוטחים חדשים לפוליסה. כמו כן, מנורה ביטוח תחזיק ותנהל בנאמנות עבור המבוטחים בפוליסה, את הכספים אשר נצברו ויצברו בעתיד בקרן המבוטחים (להלן: "קרן המבוטחים"). מנורה ביטוח תישא בשיעור של 20% מסך תגמולי הביטוח וקרן המבוטחים תישא בשיעור של 80% מסך תגמולי הביטוח. בהתאם, היקף הפרמיה לה זכאית מנורה ביטוח הינה פרמיית הסיכון שנקבעה במכרז בתוספת דמי ניהול עבור תפעול פוליסת הביטוח. תקופת ההתקשרות הנה לחמש שנים מיום 1 באפריל 2019 ועד ליום 31 במרס 2024, כאשר לאומית תהיה זכאית להאריך את ההתקשרות לתקופה של שלוש שנים נוספות, והכל בהתאם ובכפוף לתנאי המכרז. יצוין, כי מספר חברי לאומית המבוטחים בשירותי ביטוח סיעודי קבוצתי כיום, עומדת על כ- 200,000 חברים מתוך סך של כ- 730 אלף חברי הקופה. היקף פרמיות הביטוח במכרז מוערך בכ- 126 מיליוני ש"ח לשנה וצפוי לגדול במהלך תקופת ההתקשרות ובפרט בשל צירוף מבוטחים חדשים. כמו כן, כחלק מתנאי העסקה, מנורה ביטוח תנפיק ערבות בסך 10 מיליוני ש"ח לשם הבטחת קיום תנאי המכרז.

ד. ביום 5 ביוני, 2018 התקשרה החברה בהסכם עם צד שלישי שאינו קשור לחברה (להלן - הקונה), למכירת 50% מזכויותיה במגרש הממוקם בפינת הרחובות יהודה הלוי, בצלאל יפה ושדרות רוטשילד בתל אביב (להלן - הממכר), וזאת תמורת 101 מיליוני ש"ח (להלן - התמורה) בתוספת מע"מ. התמורה תשולם בתשלומים כמפורט להלן: בסמוך למועד החתימה על ההסכם, סך של 18.5 מיליוני ש"ח; תוך שנה ממועד החתימה, סך של 17.5 מיליוני ש"ח; תוך שנתיים ממועד החתימה, סך של 15 מיליוני ש"ח והיתרה בסך של 50 מיליוני ש"ח תשולם כנגד מסירת החזקה בממכר ולא יאוחר מארבע שנים ממועד החתימה. כל התשלומים כאמור יישאו ריבית שנתית צמודת מדד בשיעור של 4%. הקונה יישא בתשלום מלוא סך היטל ההשבחה שיחול בגין מכירת הממכר והחברה תישא בחיוב מס שבח שינבע מהעסקה. הצדדים יפעלו לקידומה ואישורה של תב"ע להקמת פרויקט משותף על המגרש (להלן - הפרויקט), בגינו יישאו הצדדים בעלויות כפי חלקם במגרש. במסגרת ההסכם ניתנו אופציות הדדיות כמפורט להלן:

(1) במשך תקופה של ארבע שנים החל ממועד חתימת ההסכם ובכפוף לקבלת הסכמתה של החברה מראש ובכתב על פי שיקול דעתה, תהא לקונה אופציה לרכוש את יתרת זכויות החברה במגרש, כנגד תשלום של 100 מיליוני ש"ח בתוספת מע"מ (להלן - תשלום האופציה) ובתוספת: (א) כל תשלום ששולם בפועל על ידי החברה בקשר למגרש; (ב) תוספת של 30% שתחול על תשלום האופציה ועל התשלומים הנזכרים בס"ק (א) לעיל; ו- (ג) ריבית שנתית צמודה למדד בשיעור של 4% בגין כל הסכומים הנזכרים בסעיף זה ובתוספת מע"מ כדין.

באור 39: - אירועים בתקופת הדיווח (המשך)

ג. (המשך)

(2) במשך תקופה של שנה לאחר המוקדם מבין: (א) חלוף ארבע שנים ממועד החתימה; או (ב) מועד קבלת היתר בנייה לפרויקט, תהא לחברה הזכות לחייב את הקונה לרכוש ממנה את יתרת זכויותיה במגרש, כנגד תשלום תמורה בסך של 100 מיליוני ש"ח בתוספת מע"מ, ובתוספת כל תשלום ששולם על ידי החברה בקשר למגרש וריבית שנתית צמודה למדד בשיעור של 4% בגין כל הסכומים הנזכרים בסעיף זה, ובתוספת מע"מ כדין.

הצדדים חתמו על הסכם עסקה משותפת להסדרת זכויותיהם בפרויקט. החברה לא הכירה ברווח בתקופת הדוח בגין החתימה על ההסכם האמור.

באור 40: - אירועים לאחר תאריך הדיווח

א. לאחר תאריך הדיווח חלו עליות שערים בשוקי ההון, אשר הביאו להכנסות מהשקעות ולתשואה ריאלית חיובית העולה על התשואה הריאלית השלילית שנזקפה למבוטחים בגין פוליסות תלויות תשואה בשנת הדוח (לפרטים נוספים ראה באור 2.36.א) לעיל). בנוסף לאמור לעיל, חלה ירידה בעקום הריבית חסרת הסיכון, אשר עשויה להביא לגידול בהתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי, ביטוח בריאות וביטוח חיים. בשלב זה לא ניתן להעריך את ההשפעה הכוללת של האמור על תוצאות הקבוצה.

ב. ביום 25 במרס, 2019 הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של כ- 50 מיליוני ש"ח, המהווים 0.79 ש"ח לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ.. הדיבידנד ישולם בחודש אפריל 2019.

א. נכסי חוב סחירים

	ליום 31 בדצמבר, 2018	
	הערך בספרים	עלות מופחתת
	אלפי ש"ח	
אגרות חוב ממשלתיות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	837	836
זמינות למכירה	2,024,793	2,007,403
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	2,025,630	2,008,239
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	2,813	2,721
זמינים למכירה	2,105,355	2,167,322
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	2,108,168	2,170,043
נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	38,799	40,784
סך הכל נכסי חוב סחירים	4,172,597	4,219,066
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	7,438	

	ליום 31 בדצמבר, 2017	
	הערך בספרים	עלות מופחתת
	אלפי ש"ח	
אגרות חוב ממשלתיות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	1,342	1,310
זמינות למכירה	2,594,288	2,513,988
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	2,595,630	2,515,298
נכסי חוב אחרים:		
שאינם ניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	5,393	5,003
זמינים למכירה	1,572,460	1,494,530
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	1,577,853	1,499,533
נכסי חוב אחרים הניתנים להמרה		
נמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	13,408	12,867
סך הכל נכסי חוב סחירים	4,186,891	4,027,698
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	3,454	

ב. מניות

	ליום 31 בדצמבר, 2018	
	הערך בספרים	עלות
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	12,610	10,067
זמינות למכירה	397,467	399,981
סך הכל מניות סחירות	410,077	410,048
שאינן סחירות		
זמינות למכירה	53,093	51,135
סך הכל מניות	463,170	461,183
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	57,716	

	ליום 31 בדצמבר, 2017	
	הערך בספרים	עלות
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	16,927	11,885
זמינות למכירה	296,004	248,037
סך הכל מניות סחירות	312,931	259,922
שאינן סחירות		
זמינות למכירה	19,975	21,826
סך הכל מניות	332,906	281,748
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	31,509	

ג. השקעות פיננסיות אחרות

	ליום 31 בדצמבר, 2018	
	הערך בספרים	עלות
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	2,340	2,379
זמינות למכירה	899,105	896,232
מכשירים נגזרים	186	-
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות	901,631	898,611
שאינן סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	30,769	29,400
זמינות למכירה	484,127	428,981
מכשירים נגזרים	20,429	-
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות	535,325	458,381
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	1,436,956	1,356,992
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	42,464	

	ליום 31 בדצמבר, 2017	
	הערך בספרים	עלות
	אלפי ש"ח	
סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	11,687	8,154
זמינות למכירה	1,027,053	902,447
מכשירים נגזרים	299	-
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות סחירות	1,039,039	910,601
שאינן סחירות		
נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	66,190	62,182
זמינות למכירה	272,090	247,167
מכשירים נגזרים	20,954	-
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות שאינן סחירות	359,234	309,349
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	1,398,273	1,219,950
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	41,352	

מנורה מבטחים

פרק ד':

נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה

ליום 31 בדצמבר, 2018

תקנה 9ג'

מנורה מבטחים החזקות בע"מ

נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה ליום 31 בדצמבר, 2018

תקנה 9ג'

תוכן העניינים

	דף
דוח מיוחד של רואה החשבון המבקר על מידע כספי נפרד לפי תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידים), התש"ל-1970	2
נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על המצב הכספי	3
נתונים כספיים מתוך דוחות רווח או הפסד המאוחדים	4
נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על הרווח הכולל	5
נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על תזרימי המזומנים	6-7
מידע נוסף	8-22

- - - - - - - - - -

קוסט פורר גבאי את קסירר
דרך מנחם בגין 144א',
תל-אביב 6492102

טל. 972-3-6232525+
פקס 972-3-5622555+
ey.com

Building a better working world

לכבוד
בעלי המניות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ

א.נ.,

הנדון: דוח מיוחד של רואה החשבון המבקר
על מידע כספי נפרד לפי תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970

ביקרנו את המידע הכספי הנפרד המובא לפי תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל - 1970 של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן - החברה) לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017 ולכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018, 2017 ו- 2016 ואשר נכלל בדוח התקופתי של החברה. המידע הכספי הנפרד הינו באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על המידע הכספי הנפרד בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות המוצגות על בסיס שיטת השווי המאזני, אשר ההשקעה בהן לימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017 הסתכמה לסך של 89,379 אלפי ש"ח ולסך של 45,689 אלפי ש"ח, בהתאמה, ואשר חלקה של החברה ברווחי החברות הנ"ל הסתכם לסך של 30,540 אלפי ש"ח ו- 15,048 אלפי ש"ח, לכל אחת מהשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2018 ו- 2017, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות, מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין במידע הכספי הנפרד הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובפרטים הכלולים במידע הכספי הנפרד. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו בעריכת המידע הכספי הנפרד ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה של המידע הכספי הנפרד. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון אחרים, המידע הכספי הנפרד ערוך, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם להוראות תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל- 1970 .

תל אביב,
25 במרס, 2019

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

		ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	מידע נוסף	אלפי ש"ח	
<u>נכסים שוטפים</u>			
מזומנים ושווי מזומנים	ב	27,530	18,372
השקעות פיננסיות	ג	293,857	328,203
מסים שוטפים לקבל		-	1,017
חייבים ויתרות חובה		749	1,127
יתרות שוטפות עם חברות מוחזקות	ו (1)	31,525	54,569
נדל"ן להשקעה מיועד למכירה		-	76,000
סה"כ נכסים שוטפים		353,661	479,288
<u>נכסים לא שוטפים</u>			
הלוואות וחייבים	ג	9,057	10,369
השקעות בחברות מוחזקות		3,269,221	3,171,337
הלוואות לחברות מוחזקות	ו (1)	646,029	681,367
נכסים בשל הטבות לעובדים	ו (4)	9,266	9,176
רכוש קבוע		1,028	1,298
נדל"ן להשקעה		157,300	76,000
סה"כ נכסים לא שוטפים		4,091,901	3,949,547
		4,445,562	4,428,835
<u>התחייבויות שוטפות</u>			
חלויות שוטפות של אגרות חוב	ד	140,547	138,885
מסים שוטפים לשלם		1,406	-
חוזים עתידיים		2,574	1,058
זכאים ויתרות זכות	ד (1)	36,300	20,127
יתרה שוטפת עם חברה מוחזקת	ו (1)	1,224	1,205
סה"כ התחייבויות שוטפות		182,051	161,275
<u>התחייבויות לא שוטפות</u>			
אגרות חוב	ד	390,942	528,168
התחייבויות בשל הטבות לעובדים	ו (4)	17,412	17,165
עודף הפסדים על השקעות בחברות מוחזקות		106,323	80,750
מסים נדחים	ה	2,654	25,402
סה"כ התחייבויות לא שוטפות		517,331	651,485
<u>הון המיוחס לבעלי מניות החברה</u>			
הון מניות		99,429	99,429
פרמיה על מניות		332,985	332,985
קרנות הון		231,616	386,000
יתרת עודפים		3,082,150	2,797,661
סה"כ הון		3,746,180	3,616,075
		4,445,562	4,428,835

25 במרס, 2019			
תאריך אישור הדוחות הכספיים	ערן גריפל יו"ר הדירקטוריון	ארי קלמן מנהל כללי	שי קומפל מנהל כספים

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	מידע נוסף	2018	2017	2016
		אלפי ש"ח		
<u>הכנסות</u>				
רווח מחברות מוחזקות		324,413	264,174	15,985
הכנסות (הפסדים) מהשקעות ומימון		(8,735)	3,559	20,840
הכנסות מימון בגין הלוואות לחברות מוחזקות	ו (3)	37,985	16,410	11,705
עליית ערך נדל"ן להשקעה		4,748	32,730	26,120
הכנסות מהשכרת נכסים		1,393	1,132	1,128
דמי ניהול מחברות מוחזקות	ו (2)	13,114	12,797	13,683
סך-הכל הכנסות		372,918	330,802	89,461
<u>הוצאות</u>				
הוצאות מימון		28,000	29,788	24,239
הוצאות הנהלה וכלליות		18,441	16,590	15,074
סך-הכל הוצאות		46,441	46,378	39,313
רווח לפני מסים על ההכנסה		326,477	284,424	50,148
מסים על ההכנסה (הטבת מס)	ה	(1,664)	4,902	6,568
רווח נקי		328,141	279,522	43,580

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווח נקי המיוחס לחברה	328,141	279,522	43,580
רווח (הפסד) כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד			
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לחברות המוחזקות, נטו	(152,164)	51,221	45,400
רווח (הפסד) כולל אחר שלא יועבר לרווח והפסד			
רווח (הפסד) ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	293	688	(3,470)
מסים על ההכנסה (הטבת מס)	67	165	(868)
	226	523	(2,602)
רווח כולל אחר המיוחס לחברות המוחזקות, נטו	3,902	7,828	110,448
סך הכל רווח כולל אחר שלא יועבר לרווח והפסד	4,128	8,351	107,846
רווח (הפסד) כולל אחר, נטו	(148,036)	59,572	153,246
סה"כ רווח כולל המיוחס לחברה	180,105	339,094	196,826

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת			
רווח נקי	328,141	279,522	43,580
התאמות הדרושות להצגת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת:			
התאמות לסעיפי רווח והפסד:			
הפסדים מהשקעות ומימון, נטו	34,262	23,859	4,575
פחת	337	342	378
עליית ערך נדל"ן להשקעה	(4,748)	(32,730)	(26,120)
הפסד ממימוש רכוש קבוע	-	13	11
רווחים מחברות מוחזקות	(324,413)	(264,174)	(15,985)
מסים על ההכנסה (הטבת מס)	(1,664)	4,902	6,568
	(296,226)	(267,788)	(30,573)
שינויים בסעיפי נכסים והתחייבויות:			
שינוי בהתחייבויות בשל הטבות לעובדים	451	174	1,555
ירידה (עלייה) בחייבים ויתרות חובה	378	3,147	(2,033)
עלייה (ירידה) בזכאים ויתרות זכות	19,026	679	(901)
	19,855	4,000	(1,379)
מזומנים ששולמו והתקבלו במהלך השנה:			
ריבית ששולמה	(26,285)	(29,877)	(26,547)
ריבית שהתקבלה	10,014	11,818	6,002
מסים ששולמו	(19,704)	(465)	(3,353)
מסים שהתקבלו	602	666	-
דיבידנד שהתקבל	163,125	73,377	238,378
	127,752	55,519	214,480
מזומנים נטו שנבעו מפעילות שוטפת המיוחסים לחברה כחברה אם	179,522	71,253	226,108
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת בגין עסקאות עם חברות מוחזקות	13,352	(11,472)	(17,631)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות שוטפת	192,874	59,781	208,477

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
<u>תזרימי מזומנים מפעילות השקעה</u>			
תוספות והשבחות נדל"ן להשקעה	(552)	-	(550)
רכישת רכוש קבוע	(68)	-	(66)
תמורה ממימוש רכוש קבוע	-	95	102
תמורה ממימוש (רכישת) ניירות ערך הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, נטו	19,180	48,638	(129,526)
פרעון הלוואות (מתן הלוואות) לזמן ארוך	(461)	(4,642)	9,087
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה המיוחסים לחברה כחברה אם	18,099	44,091	(120,953)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה בגין עסקאות עם חברות מוחזקות	(12,503)	(80,238)	(77,108)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) השקעה	5,596	(36,147)	(198,061)
<u>תזרימי מזומנים מפעילות מימון</u>			
הנפקת אגרות חוב (בניכוי הוצאות הנפקה)	-	-	227,797
פרעון אגרות חוב	(140,131)	(85,753)	(85,070)
דיבידנד ששולם לבעלי מניות החברה	(50,000)	(100,000)	-
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון	(190,131)	(185,753)	142,727
<u>הפרשי שער בגין יתרות מזומנים ושווי מזומנים</u>	819	(179)	36
<u>עלייה (ירידה) במזומנים ושווי מזומנים</u>	9,158	(162,298)	153,179
<u>יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת השנה</u>	18,372	180,670	27,491
<u>יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף השנה</u>	27,530	18,372	180,670

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

א. <u>אופן עריכת הנתונים הכספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לשנת 2018</u>

1. <u>הגדרות</u>

החברה	-	מנורה מבטחים החזקות בע"מ.
חברות מוחזקות	-	חברות מאוחדות וחברות שהשקעת החברה בהן כלולה, במישרין או בעקיפין, במידע הכספי הנפרד על בסיס שווי מאזני.
תקנה 9ג'	-	תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל - 1970.

2. <u>אופן עריכת הנתונים הכספיים</u>

המידע הכספי הנפרד, נערך בהתאם לתקנה 9ג', לרבות הפרטים האמורים בתוספת העשירית לתקנות האמורות (להלן - התוספת), ובכפוף להבהרות האמורות ב- "הבהרה בקשר עם דוח כספי נפרד של התאגיד" שפורסמה באתר רשות ניירות ערך בשנת 2010, המתייחסת לאופן יישום התקנה והתוספת האמורות (להלן - הבהרת סגל הרשות).

המידע הכספי הנפרד אינו מהווה דוחות כספיים, לרבות דוחות כספיים נפרדים, הערוכים והמוצגים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן - תקני ה- IFRS) בכלל, והוראות תקן חשבונאות בינלאומי 27 - "דוחות כספיים מאוחדים ונפרדים" בפרט. עם זאת, המדיניות החשבונאית שפורטה בבאור 2 לדוחות הכספיים המאוחדים, יושמה לצורך הצגת המידע הכספי הנפרד, וזאת בשינויים המתחייבים מהאמור להלן.

במסגרת המידע הנוסף שיובא להלן, נכללים גילויים בנוגע למידע מהותי נוסף, בהתאם לדרישות הגילוי האמורות בתקנה 9ג', וכמפורט בתוספת ובכפוף להבהרת סגל הרשות, ככל שמידע כאמור לא נכלל בדוחות הכספיים המאוחדים באופן המתייחס במפורש לחברה.

א. <u>הצגת הנתונים הכספיים</u>

1) <u>נכסים והתחייבויות הכלולים בדוחות המאוחדים על המצב הכספי המיוחסים לחברה</u>

מוצגים סכומי הנכסים וההתחייבויות הכלולים בדוחות הכספיים המאוחדים, המיוחסים לחברה ומפורטים לפי סוגי הנכסים וההתחייבויות. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9ג'. כמו כן, מוצג מידע בדבר הנכסים בניכוי ההתחייבויות המיוחסים לחברות מוחזקות, לרבות מוניטין. ההצגה כאמור מביאה לכך שההון המיוחס לבעלים של החברה בדוחות הכספיים המאוחדים, הינו זהה להון של החברה כפי שנגזר מהמידע הכספי הנפרד.

2) <u>הכנסות והוצאות הכלולות בדוחות המאוחדים על רווח והפסד והרווח הכולל המיוחסות לחברה</u>

מוצגים סכומי ההכנסות וההוצאות הכלולים בדוחות הכספיים המאוחדים, המיוחסים לחברה. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9ג'. כמו כן, מוצג מידע בדבר חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות. ההצגה כאמור מביאה לכך שסך כל הרווח לשנה המיוחס לבעלים של החברה וסך כל הרווח הכולל לשנה המיוחס לבעלים של החברה בדוחות הכספיים המאוחדים, הינו זהה לסך כל הרווח לשנה המיוחס לבעלים של החברה וסך כל הרווח הכולל לשנה המיוחס לבעלים של החברה, כפי שנגזרים מהמידע הכספי הנפרד.

3) <u>תזרימי מזומנים הכלולים בדוחות המאוחדים על תזרימי המזומנים המיוחסים לחברה</u>

מוצגים סכומי תזרימי המזומנים הכלולים בדוחות הכספיים המאוחדים, המיוחסים לחברה, כשהם לקוחים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים על תזרימי המזומנים, בפילוח לפי תזרים מזומנים מפעילות שוטפת, מפעילות השקעה ומפעילות מימון, תוך פירוט מרכיביהם. נתונים אלו סווגו בהתאם לתקנה 9ג'.

א. אופן עריכת הנתונים הכספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לשנת 2018 (המשך)

2. אופן עריכת הנתונים הכספיים (המשך)

ב. עסקאות בין החברה לחברות מוחזקות

1) הצגה

יתרות הדדיות בקבוצה והכנסות והוצאות הנובעות מעסקאות הדדיות, אשר בוטלו במסגרת הדוחות הכספיים המאוחדים, הוצגו בנפרד מהיתרה בגין חברות מוחזקות והרווח בגין חברות מוחזקות, יחד עם יתרות דומות מול צדדים שלישיים.

רווחים והפסדים שטרם מומשו, הנובעים מעסקאות בין החברה לחברות מוחזקות שלה, הוצגו במסגרת היתרה בגין חברות מוחזקות ובמסגרת הרווח בגין חברות מוחזקות.

2) מדידה

עסקאות שבוצעו בין החברה לחברות מוחזקות שלה נמדדו בהתאם לעקרונות ההכרה והמדידה, הקבועים בתקני דיווח כספי בינלאומיים, המתווים את הטיפול החשבונאי בעסקאות מעין אלו המבוצעות מול צדדים שלישיים.

ב. מזומנים ושווי מזומנים

ליום 31 בדצמבר, 2018

	במטבע חוץ או בהצמדה לו	ללא הצמדה	סה"כ
	דולר	אלפי ש"ח	
מזומנים ושווי מזומנים	2,070	25,460	27,530

ליום 31 בדצמבר, 2017

	במטבע חוץ או בהצמדה לו	ללא הצמדה	סה"כ
	דולר	אלפי ש"ח	
מזומנים ושווי מזומנים	189	18,183	18,372

ג. נכסים פיננסיים

1. פירוט ההשקעות בקבוצות הנכסים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39:

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
מניות	32,973	35,059
אגרות חוב	199,944	192,016
תעודות סל, קרנות נאמנות והשקעות אחרות	60,940	101,128
	293,857	328,203
הלוואות וחייבים - נמדדים בעלות מופחתת	9,057	10,369
	302,914	338,572

ג. נכסים פיננסיים (המשך)

2. תנאי הצמדה של הנכסים הפיננסיים לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39 :

ליום 31 בדצמבר, 2018

	במטבע חוץ או בהצמדה לו	בהצמדה	ללא	
	דולר	למדד	הצמדה	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	56,067	111,827	125,963	293,857
הלוואות וחייבים - נמדדים בעלות מופחתת	-	5,504	3,553	9,057
	56,067	117,331	129,516	302,914

ליום 31 בדצמבר, 2017

	במטבע חוץ או בהצמדה לו	בהצמדה	ללא	
	דולר	למדד	הצמדה	סה"כ
	אלפי ש"ח			
נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	19,673	133,380	175,150	328,203
הלוואות וחייבים - נמדדים בעלות מופחתת	-	5,935	4,434	10,369
	19,673	139,315	179,584	338,572

ד. התחייבויות פיננסיות

1. זכאים ויתרות זכות *)

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
מקדמה על חשבון מכירת נדל"ן (ראה באור ז'2))	18,500	-
הוצאות לשלם (כולל ריבית לשלם בגין אגרות חוב)	8,760	11,584
עובדים והתחייבויות אחרות בגין שכר ומשכורת	5,666	4,880
מוסדות ורשויות ממשלתיות	2,182	2,359
ספקים	213	341
אחרים	979	963
	36,300	20,127

*) יתרות הזכאים אינן צמודות פרט לריבית לשלם בגין אגרות חוב.

ד. התחייבויות פיננסיות (המשך)

2. סיכון נזילות

הטבלה להלן מציגה את זמני הפרעון של ההתחייבויות הפיננסיות של החברה על פי התנאים החוזיים בסכומים לא מהוונים (כולל תשלומים בגין ריבית):

ליום 31 בדצמבר, 2018

	עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים	מעל 5 שנים	סה"כ
				אלפי ש"ח			
זכאים ויתרות זכות	27,918	-	-	-	-	-	27,918
חוזים עתידיים	2,574	-	-	-	-	-	2,574
אגרות חוב	160,756	100,994	97,594	94,194	36,682	104,835	595,055
	191,248	100,994	97,594	94,194	36,682	104,835	625,547

ליום 31 בדצמבר, 2017

	עד שנה	משנה עד שנתיים	משנתיים עד 3 שנים	מ-3 שנים עד 4 שנים	מ-4 שנים עד 5 שנים	מעל 5 שנים	סה"כ
				אלפי ש"ח			
זכאים ויתרות זכות	8,893	-	-	-	-	-	8,893
חוזים עתידיים	1,058	-	-	-	-	-	1,058
אגרות חוב	164,996	158,935	100,268	96,897	93,526	141,517	756,139
	174,947	158,935	100,268	96,897	93,526	141,517	766,090

ד. התחייבויות פיננסיות (המשך)

3. תנאי הצמדה של התחייבויות פיננסיות לפי קבוצות המכשירים הפיננסיים בהתאם לתקן IAS 39

ליום 31 בדצמבר, 2018

	במטבע חוץ או בהצמדה לו		בהצמדה	ללא	
	דולר	יורו	למדד	הצמדה	סה"כ
	אלפי ש"ח				
התחייבויות פיננסיות הנמדדות בעלות מופחתת	-	-	310,167	257,622	567,789
התחייבויות פיננסיות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד	557	2,017	-	-	2,574
	557	2,017	310,167	257,622	570,363

ליום 31 בדצמבר, 2017

	במטבע חוץ או בהצמדה לו	בהצמדה	ללא	
	דולר	למדד	הצמדה	סה"כ
	אלפי ש"ח			
התחייבויות פיננסיות הנמדדות בעלות מופחתת	-	448,670	238,510	687,180
התחייבויות פיננסיות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד	1,058	-	-	1,058
	1,058	448,670	238,510	688,238

ד. התחייבויות פיננסיות (המשך)

4. שינויים בהתחייבויות הנובעים מפעילות מימון

	יתרה ליום 1 בינואר 2018	תזרים מזומנים	שינויים אחרים	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
	אלפי ש"ח			
חלויות שוטפות של אגרות חוב	138,885	(140,131)	141,793	140,547
התחייבויות לא שוטפות - אגרות חוב	528,168	-	(137,226)	390,942
	667,053	(140,131)	4,567	531,489

	יתרה ליום 1 בינואר 2017	תזרים מזומנים	שינויים אחרים	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
	אלפי ש"ח			
חלויות שוטפות של אגרות חוב	85,157	(85,753)	139,481	138,885
התחייבויות לא שוטפות - אגרות חוב	666,040	-	(137,872)	528,168
	751,197	(85,753)	1,609	667,053

5. החברה הצהירה על כוונתה לשמור נכסים נזילים וקווי אשראי בשיעור של 100% מהחזרי החוב (קרן + ריבית), שנה מראש, בהתאם ללוח הסילוקין של אגרות החוב.

ה. יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים והכנסות מסים או הוצאות מסים

מסים על ההכנסה

1. שיעורי המס החלים על החברה

על הכנסת החברה חל מס חברות בהתאם לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א - 1961.

שיעור מס החברות בישראל הינו 23% בשנת 2018, 24% בשנת 2017 ו- 25% בשנת 2016.

2. שומות מס

לחברה שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2011. השומות לשנות המס 2012-2013 נחשבות כסופיות.

3. הפסדים מועברים לצורכי מס

לחברה הפסדי הון לצורכי מס המועברים לשנים הבאות ומסתכמים ליום 31 בדצמבר, 2018 לסך של כ- 9,012 אלפי ש"ח. בגין הפסדים אלה הוכרו בדוחות הכספיים נכסי מסים נדחים בסך של כ- 2,073 אלפי ש"ח.

ה. יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים והכנסות מסים או הוצאות מסים (המשך)

4. מסים נדחים המיוחסים לחברה

ההרכב

	נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על המצב הכספי		נתונים כספיים מתוך הדוחות המאוחדים על רווח והפסד		
	ליום 31 בדצמבר		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2018	2017	2016
			אלפי ש"ח		
התחייבויות מסים נדחים					
נדל"ן להשקעה הנמדד בשווי הוגן	9,571	29,472	19,901	(7,528)	(3,664)
הלוואות לחברת בת הנמדדות בשווי הוגן	261	307	46	45	76
ניירות ערך הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	890	3,320	2,430	421	(2,756)
	10,722	33,099			
נכסי מסים נדחים					
הפסדים מועברים לצורכי מס	2,073	1,560	513	1,560	-
הפרשה לחובות מסופקים	2,724	2,725	(1)	534	(289)
תשלום מבוסס מניות	292	292	-	-	-
הפסד מאופצית רכש בחברה כלולה	437	-	437	-	-
הטבות לעובדים	2,542	2,489	53	(147)	975
שטרי הון מחברת בת הנמדדים בשווי הוגן	-	631	(631)	28	(148)
	8,068	7,697			
התחייבויות מסים נדחים	2,654	25,402			
שינוי במהלך השנה			22,748	(5,087)	(5,806)
הטבת מס בגין נדל"ן שמומש, אשר נזקפה לנכסי מיסים שוטפים			(19,665)	-	-
הטבת מס בגין הפסד מאופציה, אשר נזקפה לרווחי אקויטי			(437)	-	-
הטבת מס נדחה בגין מדידת שטרי הון שהנפיקה חברת בת בשווי הוגן, אשר נזקפה להשקעה בחברת הבת			509	(287)	(172)
הוצאת מס בגין מדידת הלוואות שניתנו לחברת בת בשוויין ההוגן, אשר נזקפה להשקעה בחברת הבת			261	307	352
הוצאת (הטבת) מס נדחה בגין הטבות עובדים שנזקפה לרווח כולל אחר			67	165	(868)
הוצאות מסים נדחים			3,483	(4,902)	(6,494)

ה. יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים והכנסות מסים או הוצאות מסים (המשך)

4. מסים נדחים המיוחסים לחברה (המשך)

המסים הנדחים מוצגים בנתונים הכספיים מתוך הדוחות המאוחדים על המצב הכספי כדלקמן:

	31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
התחייבויות לא שוטפות	2,654	25,402

5. מסים על ההכנסה הכלולים בנתונים הכספיים מתוך הדוחות המאוחדים על רווח והפסד

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
מסים שוטפים	1,809	-	57
מסים נדחים	(3,593)	4,892	9,073
מסים בגין שנים קודמות (שוטפים ונדחים)	120	10	17
התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס	-	-	(2,579)
	(1,664)	4,902	6,568

6. מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לסעיפי רווח (הפסד) כולל אחר

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווח (הפסד) ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	67	165	(868)

ה. יתרות נכסי מסים נדחים והתחייבויות מסים נדחים והכנסות מסים או הוצאות מסים (המשך)

7. מס תיאורטי

להלן מובאת התאמה בין סכום המס, שהיה חל אילו כל ההכנסות וההוצאות, הרווחים וההפסדים בדוח רווח והפסד היו מתחייבים במס לפי שיעור המס הסטטוטורי, לבין סכום מסים על ההכנסה שנזקף בנתונים הכספיים מתוך הדוחות המאוחדים על רווח והפסד:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
	אלפי ש"ח		
רווח לפני מסים על ההכנסה	326,477	284,424	50,148
בניכוי רווח מחברות מוחזקות	324,413	264,174	15,985
רווח לפני מסים על ההכנסה ללא תוצאות חברות מוחזקות	2,064	20,250	34,163
שיעור המס הסטטוטורי	23.0%	24.0%	25.0%
מס מחושב לפי שיעור המס הסטטוטורי	475	4,860	8,541
עלייה (ירידה) במסים על ההכנסה הנובעת מהגורמים הבאים:			
הוצאות שאינן מותרות בניכוי לצורכי מס	8	29	3
הכנסות פטורות	(241)	(34)	(25)
הפרשים בבסיס המדידה	(1,674)	(105)	(16)
הפרשים זמניים בגינם לא נזקפו מסים נדחים	(401)	336	492
עדכון מסים נדחים בגין שינויי חקיקה	-	-	(2,579)
עדכונים שוטפים של יתרות מסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס	49	(271)	-
מסים בגין שנים קודמות (שוטפים ונדחים)	120	10	17
אחרים	-	77	135
מסים על ההכנסה (הטבת מס)	(1,664)	4,902	6,568
שיעור מס אפקטיבי ממוצע	-	24.21%	19.22%

ו. הלוואות, יתרות והתקשרויות מהותיות עם חברות מוחזקות

1. יתרות עם חברות מוחזקות

	ליום 31 בדצמבר	
	2018	2017
	אלפי ש"ח	
נכסים שוטפים		
יתרות שוטפות עם חברה מוחזקות	31,525	54,569 *)
נכסים לא שוטפים		
הלוואות לחברות מוחזקות - ראה סעיף 5 להלן	646,029	681,367
התחייבויות שוטפות		
יתרה שוטפת עם חברה מוחזקת	1,224	1,205

*) כולל יתרות בסך של 5,018 אלפי ש"ח ובסך של 20,116 אלפי ש"ח בגין הלוואות שנתנה החברה לאמפא קפיטל בע"מ - חברה כלולה בחודשים יולי ונובמבר 2017. ההלוואות נושאות ריבית בשיעור של 4% ואינן צמודות למדד. ההלוואות נפרעו בחודשים פברואר ומרס 2018.

2. עסקאות עם חברות מוחזקות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
		אלפי ש"ח	
דמי ניהול מחברות מאוחדות - סעיף 4א. להלן	10,501	10,782	13,683
דמי ניהול מחברות כלולות - סעיף 4ב. להלן	2,613	2,015	-
	13,114	12,797	13,683

3. הכנסות מימון בגין הלוואות לחברות מוחזקות

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2018	2017	2016
		אלפי ש"ח	
הכנסות מימון	37,985	16,410	11,705

4. התקשרויות

א. החברה התקשרה בהסכמים עם חברות מאוחדות - מנורה ביטוח ומבטחים פנסיה וגמל, אשר על פיהם ניתנים לחברות המאוחדות שירותי ניהול על ידי מנהלים בכירים המועסקים על ידי החברה, וזאת תמורת דמי ניהול בהתאם לעלות שכרם של המנהלים (הנגזרת מהיקף משרתם בחברות המאוחדות), בתוספת מרווח של 10%.

ו. הלוואות, יתרות והתקשרויות מהותיות עם חברות מוחזקות (המשך)

4. התקשרויות (המשך)

ב. החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותים עם חברות כלולות אמפא קפיטל בע"מ (להלן - אמפא) ו-אי.אר.אן. ישראל בע"מ (להלן - אי.אר.אן.). ההסכם עם אי.אר.אן נחתם לתקופה של שלוש שנים החל מיום 1 בינואר 2017 וזאת תמורת דמי ניהול חודשיים בסך של 106.6 אלפי ש"ח. ההסכם עם אמפא נחתם לתקופה של חמש שנים החל מיום 1 בינואר 2017 וזאת תמורת דמי ניהול חודשיים בסך של 47.5 אלפי ש"ח. ביום 1 ביולי 2017 נחתם הסכם חדש עם אמפא על פיו עודכנו דמי הניהול החודשיים לסך של 75 אלפי ש"ח. החל מיום 1 בינואר, 2018 עודכנו דמי הניהול החודשיים מאמפא לסך של 124 אלפי ש"ח.

5. הלוואות ושטרי הון

א. שטרי הון נדחים - מנורה ביטוח

בחודש יולי 2010, הנפיקה מנורה ביטוח לחברה שטר הון נדחה בסך של 170 מיליוני ש"ח ע.נ. תמורת ערכו הנקוב. שטר ההון הונפק לתקופה של ארבעים ותשע שנים, כאשר למנורה ביטוח קיימת אופציה לפירעון מוקדם לאחר עשר שנים ולאחר מכן, מידי חמש שנים. הריבית המשולמת על השטר הינה בשיעור של 5.3%, צמודה למדד. כחלק מתנאי השטר, קיימים מנגנונים לביטול הריבית, ובתנאים מסוימים, להמרת הקרן להון מניות. בחודש ספטמבר 2010, הנפיקה מנורה ביטוח לחברה שטר הון נדחה נוסף בסך 80 מיליוני ש"ח ערך נקוב. שטר ההון הונפק בפרמיה של כ- 3 מיליוני ש"ח, בתנאים זהים לשטר ההון שהונפק בחודש יולי 2010. שטרי ההון הנדחים אושרו על ידי המפקח על הביטוח כהון ראשוני מורכב (הון היברידי) במנורה ביטוח.

ב. הלוואות לחברה מאוחדת - מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ

	שיעור הריבית הנקובה בהסכם	ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
		אלפי ש"ח	
דולר	3.00%	83,410	74,215
יורו	3.00%	115,115	105,124
שקלית לא צמודה	2.61%	11,035	1,331
		209,560	180,670

ההלוואות שלעיל צפויות להיפרע בטווח של בין שנה לחמש שנים מתאריך הדוחות הכספיים.

ג. הלוואות ושטרי הון לחברה מאוחדת - מנורה מבטחים פיננסים בע"מ

	שיעור הריבית הנקובה בהסכם	ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	%	אלפי ש"ח	
הלוואות:			
צמודות מדד	4.30%	-	68,400
ללא הצמדה	2.61%	80,434	90,900
		80,434	159,300
שטרי הון:			
ללא הצמדה	-	71,945	10,795
		152,379	170,095

ו. הלוואות, יתרות והתקשרויות מהותיות עם חברות מוחזקות (המשך)

5. הלוואות ושטרי הון (המשך)

ג. הלוואות ושטרי הון לחברה מאוחדת - מנורה מבטחים פיננסים בע"מ

בחודש יולי 2018 המירה החברה הלוואות בסך של כ- 70 מיליוני ש"ח לשטרי הון ללא הצמדה וריבית. מועד פירעון שטרי ההון האמורים נקבע לחודש יולי 2023 ולאחריו יתחדשו שטרי ההון באופן אוטומטי לתקופה של שנה בכל פעם, אלא אם כן ניתנה הודעה 30 יום מראש מאת החברה או מאת מנורה מבטחים פיננסים על אי חידוש תוקף שטרי ההון.

ד. שטרי הון לחברה מאוחדת - שומרה חברה לביטוח בע"מ

		ליום 31 בדצמבר	
		2018	2017
	מועד פרעון	אלפי ש"ח	
שטרי הון ללא הצמדה וללא ריבית:	01/01/2020	-	5,439
	03/09/2020	-	10,457
	01/10/2020	-	5,155
	01/01/2020	-	5,184
	01/04/2020	-	10,454
		-	36,689

שטרי ההון חולקו לחברה כדיבידנד בעין בחודש ינואר 2013. בחודש יוני 2018, ביצעה שומרה חברה לביטוח בע"מ פרעון מוקדם של שטרי הון שהונפקו לחברה בסך של כ- 38.5 מיליוני ש"ח.

ה. הלוואה לחברה כלולה - אי.אר.אן. ישראל בע"מ

בחודש פברואר 2017, נתנה החברה לאי.אר.אן. ישראל בע"מ, הלוואה בסך 13.6 מיליוני ש"ח. ההלוואה נושאת ריבית שנתית בשיעור של פריים + 1.15%. מועד פרעון ההלוואה הינו ינואר 2021. יתרת ההלוואה נכון לתאריך הדוח הינה בסך של כ- 13,138 אלפי ש"ח.

ז. <u>אירועים מהותיים בתקופת הדוח</u>

1) ביום 5 בפברואר 2018 נחתם הסכם בין החברה ובין אמפא קפיטל, חברת השקעות ופיתוח לתעשיה לישראל בע"מ, החברה האם של אמפא קפיטל ("המוכרת") והמנכ"ל של אמפא קפיטל ("המנכ"ל"), בקשר עם עסקה לרכישת חלק נוסף ממניות אמפא קפיטל אשר הושלמה באותו מועד (להלן: "ההסכם"). בין היתר נכללו בהסכם ההוראות הבאות:

א) במועד חתימת ההסכם רכשה החברה מהמוכרת ומהמנכ"ל מניות באמפא קפיטל בשיעור כולל של כ-17.63% מהון המניות של אמפא קפיטל, וזאת בתמורה לסכום של כ-48.2 מיליוני ש"ח (להלן: "סכום התמורה"). סכום התמורה מתבסס בעיקרו על שווי לאמפא קפיטל בסך של 270 מיליוני ש"ח והוא כפוף להתאמת מחיר מסויימת (בהתבסס על התוצאות הכספיות של אמפא קפיטל לשנת 2018) זאת כקבוע בהסכם. האופציה לרכישת 10% שהיתה קיימת לחברה טרם ההסכם בוטלה. לאחר רכישת המניות כאמור (בשיעור כולל של כ-17.63%) מחזיקה החברה בשיעור מצטבר של כ-47.63% מהון המניות המונפק של אמפא קפיטל.

ב) החברה העניקה למנכ"ל אמפא קפיטל אופציית Put (להלן: "אופציית המכר") למכור לחברה מניות נוספות באמפא קפיטל בשיעור של כ-0.75% מהון המניות של אמפא קפיטל, זאת במהלך תקופה של 12 חודשים החל מיום 1 בינואר, 2020 (כאשר תקופה זו יכול שתוקדם בכפוף לקרות אירועים מסויימים כקבוע בהסכם), וזאת בתמורה למחיר מימוש המתבסס על שווי אמפא קפיטל שייגזר מהתוצאות הכספיות שלה כפי שיהיו בשנה שתקדם למועד מימוש אופציית המכר ואשר לא יפחת מסך של 1.7 מיליוני ש"ח (בכפוף להתאמות מסויימות).

ג) בנוסף, במסגרת ההסכם נקבעו הוראות לגבי העמדת מימון לאמפא קפיטל על ידי החברה ו/או גורמים מטעמה במהלך התקופה שהחל ממועד חתימת ההסכם ועד ליום 31 בדצמבר, 2025 בסך כולל מצטבר של כ-200 מיליון ש"ח, וזאת בדרך של הנפקת כתבי התחייבות נדחים ובדרך של העמדת הלוואות והכל בתנאים מסויימים כקבוע בהסכם.

2) ביום 5 ביוני, 2018, התקשרה החברה בהסכם עם צד שלישי שאינו קשור לחברה (להלן - הקונה), למכירת 50% מזכויותיה במגרש הממוקם בפינת הרחובות יהודה הלוי, בצלאל יפה ושדרות רוטשילד בתל אביב (להלן - הממכר), וזאת תמורת 101 מיליוני ש"ח (להלן - התמורה) בתוספת מע"מ. התמורה תשולם בתשלומים כמפורט להלן: בסמוך למועד החתימה על ההסכם, סך של 18.5 מיליוני ש"ח; תוך שנה ממועד החתימה, סך של 17.5 מיליוני ש"ח; תוך שנתיים ממועד החתימה, סך של 15 מיליוני ש"ח והיתרה בסך של 50 מיליוני ש"ח תשולם כנגד מסירת החזקה בממכר ולא יאוחר מארבע שנים ממועד החתימה. כל התשלומים כאמור יישאו ריבית שנתית צמודת מדד בשיעור של 4%. הקונה יישא בתשלום מלוא סך היטל ההשבחה שיחול בגין מכירת הממכר והחברה תישא בחיוב מס שבח שינבע מהעסקה. הצדדים יפעלו לקידומה ואישורה של תב"ע להקמת פרויקט משותף על המגרש (להלן - הפרויקט), בגינו יישאו הצדדים בעלויות כפי חלקם במגרש. במסגרת ההסכם ניתנו אופציות הדדיות כמפורט להלן:

א) במשך תקופה של ארבע שנים החל ממועד חתימת ההסכם ובכפוף לקבלת הסכמתה של החברה מראש ובכתב על פי שיקול דעתה, תהא לקונה אופציה לרכוש את יתרת זכויות החברה במגרש, כנגד תשלום של 100 מיליוני ש"ח בתוספת מע"מ (להלן - תשלום האופציה) ובתוספת: (א) כל תשלום ששולם בפועל על ידי החברה בקשר למגרש; (ב) תוספת של 30% שתחול על תשלום האופציה ועל התשלומים הנזכרים בס"ק (א) לעיל; ו- (ג) ריבית שנתית צמודה למדד בשיעור של 4% בגין כל הסכומים הנזכרים בסעיף זה ובתוספת מע"מ כדין.

ב) במשך תקופה של שנה לאחר המוקדם מבין: (א) חלוף ארבע שנים ממועד החתימה; או (ב) מועד קבלת היתר בנייה לפרויקט, תהא לחברה הזכות לחייב את הקונה לרכוש ממנה את יתרת זכויותיה במגרש, כנגד תשלום תמורה בסך של 100 מיליוני ש"ח בתוספת מע"מ, ובתוספת כל תשלום ששולם על ידי החברה בקשר למגרש וריבית שנתית צמודה למדד בשיעור של 4% בגין כל הסכומים הנזכרים בסעיף זה, ובתוספת מע"מ כדין.

הצדדים חתמו על הסכם עסקה משותפת להסדרת זכויותיהם בפרויקט. החברה לא הכירה ברווח בתקופת הדוח בגין החתימה על ההסכם האמור.

3) ביום 26 במרס, 2018, הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של כ- 50 מיליוני ש"ח, המהווים 0.79 ש"ח לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ.. הדיבידנד שולם בחודש אפריל 2018.

ז. <u>אירועים מהותיים בתקופת הדוח</u>

4) ביום 26 במרס, 2018, הכריז דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, על חלוקת דיבידנד לחברה בסך של 60 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם באותו יום.

5) ביום 27 במאי, 2018, הכריז דירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ, על חלוקת דיבידנד לחברה בסך של 50 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם ביום 31 במאי, 2018.

6) ביום 25 בנובמבר, 2018, הכריז דירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ, על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של 40 מיליוני ש"ח. הדיבידנד שולם ביום 26 בנובמבר, 2018.

ח. <u>אירוע מהותי לאחר תאריך הדיווח</u>

ביום 25 במרס, 2019, הכריז דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד לבעלי המניות בסך של כ- 50 מיליוני ש"ח, המהווים 0.79 ש"ח לכל מניה בת 1 ש"ח ע.נ.. הדיבידנד ישולם בחודש אפריל 2019.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

פרק ה':

דוח פרטים נוספים על התאגיד

תוכן עניינים

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל של התאגיד לכל אחד מהרבעונים בשנת 2017 (תקנה 10א) 1
2. השקעות בחברות-בת ובחברות כלולות מהותיות לתאריך המאזן (תקנה 11) 3
3. שינויים בהשקעות בחברות-בת ובחברות כלולות מהותיות בתקופת הדוח (תקנה 12) 5
4. הכנסות של חברות בת וחברות כלולות מהותיות והכנסות מהן (תקנה 13) (באלפי ש"ח) 6
5. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי, אם מתן הלוואות היה אחד מעיסוקיו העיקריים של התאגיד (תקנה 14) 7
6. מסחר בבורסה (תקנה 20) 7
7. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21(א)) 7
8. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א) 10
9. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) 10
10. מניות וני"ע המוחזקים על ידי בעלי עניין ונושאי משרה בכירה בתאגיד (תקנה 24) 10
11. הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המירים של התאגיד (תקנה 24א) 10
12. מרשם בעלי המניות של התאגיד (תקנה 24ב) 10
13. מען רשום (תקנה 25א) 10
14. הדירקטורים של התאגיד (תקנה 26) 11
15. נושאי משרה בכירה של התאגיד (תקנה 26א) 15
16. רואה החשבון המבקר של התאגיד (תקנה 27) 17
17. שינוי בתזכיר או בתקנון של התאגיד (תקנה 28) 17
18. המלצות והחלטות הדירקטורים (תקנה 29) 17
19. החלטות החברה (תקנה 29א) 17

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל של התאגיד לכל אחד מהרבעונים בשנת 2018 (תקנה 10א)

אלפי ש"ח	ינואר-מרץ	אפריל-יוני	יולי-ספטמבר	אוקטובר-דצמבר	שנת 2018
פרמיות שהורווחו ברוטו	2,037,879	1,856,474	1,857,524	1,888,993	7,640,870
פרמיות שהורווחו על-ידי מבטחי משנה	232,807	243,002	246,243	237,127	959,179
פרמיות שהורווחו בשייר	1,805,072	1,613,472	1,611,281	1,651,866	6,681,691
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	213,766	515,892	937,275	(985,362)	681,571
הכנסות מדמי ניהול	216,950	208,703	267,409	176,806	869,868
הכנסות מעמלות	55,833	47,997	54,179	52,781	210,790
הכנסות אחרות	1,471	4,279	2,138	1,278	9,166
סך כל ההכנסות	**2,293,092**	**2,390,343**	**2,872,282**	**897,369**	**8,453,086**
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	1,860,729	1,912,443	2,208,510	355,712	6,337,394
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	(189,959)	(210,883)	(177,571)	(116,428)	(694,841)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	1,670,770	1,701,560	2,030,939	239,284	5,642,553
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	359,134	363,149	358,847	372,936	1,454,066
הוצאות הנהלה וכלליות	181,171	173,121	180,086	180,187	714,565
הוצאות אחרות	5,351	5,544	5,065	6,722	22,682
הוצאות מימון	21,443	42,903	24,220	6,613	95,179
סך כל ההוצאות	**2,237,869**	**2,286,277**	**2,599,157**	**805,742**	**7,929,045**
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות	1,006	2,516	(3,976)	(27,710)	(28,164)
רווח לפני מסים על ההכנסה	56,229	106,582	269,149	63,917	495,877
מסים על ההכנסה	19,323	30,229	90,481	24,702	164,735
רווח נקי	**36,906**	**76,353**	**178,668**	**39,215**	**331,142**
מיוחס ל:					
בעלי המניות של החברה	36,152	75,681	177,927	38,381	328,141
זכויות שאינן מקנות שליטה	754	672	741	834	3,001
רווח נקי	**36,906**	**76,353**	**178,668**	**39,215**	**331,142**

אלפי ש"ח	ינואר-מרץ	אפריל-יוני	יולי-ספטמבר	אוקטובר-דצמבר	שנת 2018
רווח נקי	36,906	76,353	178,668	39,215	331,142
רווח (הפסד) כולל אחר:					
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד					
התאמות הנובעות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ	4,909	4,700	(1,028)	3,704	12,285
שינוי נטו בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	(1,666)	(17,134)	68,149	(186,140)	(136,791)
רווחים והפסדים נטו ממימוש של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד	(42,183)	(21,581)	(47,587)	(17,982)	(129,333)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	4,050	4,145	3,322	17,972	29,489
חלק ברווח (הפסד) כולל אחר, נטו של חברות כלולות	170	(2,732)	(698)	(705)	(3,965)
סה"כ פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד	(34,720)	(32,602)	22,158	(183,151)	(228,315)
מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לנכסים פיננסיים זמינים למכירה	(13,888)	(11,826)	8,169	(63,701)	(81,246)
מסים על ההכנסה (הטבת מס) המתייחסים לפריטים אחרים של רווח כולל אחר	2,008	1,750	(462)	1,653	4,949
סה"כ פריטי רווח (הפסד) כולל אחר, נטו, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, הועברו או יועברו לרווח והפסד	(22,840)	(22,526)	14,451	(121,103)	(152,018)
פריטי רווח (הפסד) כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד					
הערכה מחדש בגין רכוש קבוע	-	-	-	(1,027)	(1,027)
רווח ממדידה מחדש בגין תוכניות להטבה מוגדרת	2,948	13	606	3,799	7,366
סה"כ פריטי רווח כולל אחר, שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל, לא יועברו לרווח והפסד	2,948	13	606	2,772	6,339
מסים על ההכנסה	1,009	2	212	989	2,212
פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד	1,939	11	394	1,783	4,127
רווח (הפסד) כולל אחר, נטו	(20,901)	(22,515)	14,845	(119,320)	(147,891)
סך-הכל רווח (הפסד) כולל	**16,005**	**53,838**	**193,513**	**(80,105)**	**183,251**
מיוחס ל:					
בעלי המניות של החברה	15,066	53,243	192,813	(81,017)	180,105
זכויות שאינן מקנות שליטה	939	595	700	912	3,146
סך-הכל רווח (הפסד) כולל	**16,005**	**53,838**	**193,513**	**(80,105)**	**183,251**

2. השקעות בחברות-בת ובחברות כלולות מהותיות לתאריך המאזן (תקנה 11)

חברות בנות וכלולות של החברה

(הנתונים בטבלה נכונים לתאריך הדוח על המצב הכספי):

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה	יתרת הלוואות באלפי ש"ח	תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	רגילה	230,869,539	230,869,539	1,645,935	100%	270,953	יוני 2059	5.3%	מדד המחירים לצרכן	שטרי הון
מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ	רגילה	328,000	328,000	833,619	100%	-				
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	רגילה	1,000	1,000	(51,429)	100%	80,434	ללא מועד פירעון	2.61%	ללא הצמדה	הלוואת בעלים הניתנת לפירעון בכל עת בהסכמת הצדדים.
						71,945	יולי 2023	ללא ריבית	ללא הצמדה	שטרי הון המתחדשים אחת לשנה בהסכמת הצדדים.
נחלת מנורה חברה לשיכון ופיתוח (1950) בע"מ	רגילה	1,700	1,700	13,014	100%	-				
מנורה מבטחים משלמת בע"מ	רגילה	1,000	1,000	95	100%	-	ללא מועד פירעון	2.56%	ללא הצמדה	הגבוה מבין הריבית הנקובה (פריים-0.5%) ובין שיעור הריבית שנקבע בתקנות מס הכנסה לעניין סעיף 3(י).

החברה	סוג המניה	מס' מניות	סך ערך נקוב (ש"ח)	ערך בדוח הכספי הנפרד של התאגיד (אלפי ש"ח)	שיעור החזקה	יתרת הלוואות באלפי ש"ח	תאריך פירעון	שיעור ריבית	בסיס הצמדה	הערות
שומרה חברה לביטוח בע"מ	רגילה	73,941,016	73,941,016	547,220	100%	-				
מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ	רגילה	1,100	1,100	(54,988)	100%	83,410	ללא מועד פירעון	3%	נקובות בדולר	הגבוה מבין הריבית הנקובה (ליבור/יוריבור + 2%) ובין שיעור הריבית שנקבע בתקנות מס ההכנסה
						115,115	ללא מועד פירעון	3%	נקובות ביורו	
						11,035	ללא מועד פירעון	2.61%	ללא הצמדה	
אמפא קפיטל בע"מ	רגילה	12,378,596	1,237,860	130,512	47.63%	-				
אי.אר.אן ישראל בע"מ		1,000	1,000	98,922	40%	13,138	12/01/2021	פריים + 1.15%	ללא הצמדה	

3. שינויים בהשקעות בחברות-בת ובחברות כלולות מהותיות בתקופת הדוח (תקנה 12)

תאריך השינוי	מהות השינוי	שם החברה	באלפי ₪
מרס 2018	דיבידנד	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	60,000
יוני 2018	פרעון שטרי הון	שומרה חברה לביטוח בע"מ	38,536
יולי 2018	פרעון הלוואות	מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	80,503
יולי 2018	הנפקת שטרי הון	מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	70,000
מאי 2018	דיבידנד	מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ	50,000
נובמבר 2018	דיבידנד	מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ	40,000
במהלך שנת 2018	מתן הלוואות	מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ	14,624
מרס 2018	דיבידנד	אי.אר.אן. ישראל בע"מ	1,454
מאי 2018	דיבידנד	אי.אר.אן. ישראל בע"מ	1,335
אוגוסט 2018	דיבידנד	אי.אר.אן. ישראל בע"מ	1,349
נובמבר 2018	דיבידנד	אי.אר.אן. ישראל בע"מ	1,655
פברואר 2018	השקעה	אמפא קפיטל בע"מ	48,303
מאי 2018	דיבידנד	אמפא קפיטל בע"מ	2,381
אוגוסט 2018	דיבידנד	אמפא קפיטל בע"מ	2,381
דצמבר 2018	דיבידנד	אמפא קפיטל בע"מ	2,620
במהלך שנת 2018	פרעון הלוואות, נטו	אמפא קפיטל בע"מ	13,304

4. הכנסות של חברות בת וחברות כלולות מהותיות והכנסות מהן (תקנה 13) **(באלפי ש"ח)**

שם החברה	רווח נקי (הפסד) לתקופה	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה	רווח כולל לתקופה	דיבידנד עד תאריך הדוח	ריבית שנתקבלה (ששולמה) עבור שנת הדיווח	דמי ניהול שנתקבלו עד תאריך הדוח על המצב הכספי
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	118,347	(111,842)	6,505	60,000	17,890	9,313
שומרה חברה לביטוח בע"מ	102,029	(30,296)	71,733	-	360	-
מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ	112,337	183	112,520	90,000		1,188
מנורה מבטחים פיננסים בע"מ	(24,199)	(6)	(24,206)	-	4,654	-
מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ	(6,351)	(6,300)	(12,651)	-	13,134	-
נחלת מנורה חברה לשיכון ופיתוח (1950) בע"מ	22	-	22	-	(31)	-
מנורה מבטחים משלמת בע"מ	288	-	288	-	11	-
אי.אר.אן ישראל בע"מ	3,501	-	3,501	4,340	359	1,280
אמפא קפיטל בע"מ	18,439	-	18,439	7,382	1,609	1,333

5. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי, אם מתן הלוואות היה אחד מעיסוקיו העיקריים של התאגיד (תקנה 14)

	סכום בש"ח		סכום בש"ח	מספר הלווים
מ	-	עד	50,000	-
מ	50,001	עד	100,000	-
מ	100,001	עד	250,000	2
מ	250,001	עד	500,000	-
מ	500,001	עד	750,000	-
מ	750,001	עד	1,000,000	-
מ	1,000,001	עד	1,500,000	-
מ	1,500,001	עד	2,000,000	-
מ	2,000,001	עד	3,000,000	-
מ	3,000,001	עד	9,000,000	2
מ	9,000,001	עד	10,000,000	-
מ	10,000,001	עד	15,000,000	2
מ	15,000,001	עד	40,000,000	-
מ	40,000,001	עד	70,000,000	-
מ	70,000,001	עד	150,000,000	-
מ	150,000,001	עד	999,999,999	3
סה"כ				**9**

6. מסחר בבורסה (תקנה 20)

בתקופת הדוח לא נרשמו למסחר ניירות ערך של החברה ולא חלו הפסקות מסחר בניירות ערך של החברה.

7. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21(א))

לפרטים בדבר מדיניות התגמול בקבוצה, (להלן: "**מדיניות התגמול**"), ובדבר תכנית התגמול לנושאי משרה בגופים המוסדיים שבשליטת החברה (להלן: "**תכנית התגמול**"), בהתאם להנחיות הממונה, לרבות לעניין תחולתה לגבי נושאי משרה בחברה המכהנים במקביל גם בגופים המוסדיים בקבוצה ("**נושאי משרה משותפים**"), ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

להלן פרוט התגמולים ששולמו לנושאי משרה בכירה בחברה ובתאגידים בשליטתה בשנת 2018 כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2018 (באלפי ש"ח)[1]:

פרטי מקבל התגמולים				תגמולים עבור שירותים*								תגמולים אחרים		
שם	תפקיד	היקף משרה	שיעור החזקה בהון התאגיד	שכר**	מענק		דמי ניהול	דמי ייעוץ	עמלה	אחר	ריבית	דמי שכירות	אחר	סה"כ
יהודה בן אסאייג (1)	מנכ"ל חברת בת	מלאה	אין	2,737	123		-	-	-	-	-	-	-	2,860
דני יצחקי (2)	מנכ"ל חברת בת	מלאה	אין	2,216	394		-	-	-	167	-	-	-	2,777
ארי קלמן (3)	מנכ"ל	מלאה	2.72%	2,744	-		-	-	-	-	-	-	-	2,744
דן בר-און (4)	משנה למנכ"ל חברת בת	מלאה	אין	2,075	297		-	-	-	-	-	-	-	2,372
יוני טל (5)	מנהל השקעות ראשי	מלאה	אין	1,685	323		-	-	-	200	-	-	-	2,208
ערן גריפל (6)	יו"ר דירקטוריון	מלאה	(6)	2,096	-		-	-	-	-	-	-	-	2,096

* סכומי התגמול במונחי עלות לתאגיד. הסכומים הנ"ל אינם כוללים מס שכר ו/או מע"מ, לפי העניין.

** רכיב השכר המפורט לעיל כולל את הרכיבים הבאים (לפי המקרה והעניין): שכר חודשי ברוטו צמוד למדד (כולל משכורת 13), הפרשות סוציאליות (לרבות הפרשות בשל סיום יחסי עובד-מעביד), קרן השתלמות ואי כושר עבודה כמקובל, רכב, החזר הוצאות שונות ובכלל זה הוצאות אש"ל, טלפון נייח ונייד וכן ימי חופשה, מחלה והבראה.

*** לפרטים בדבר עקרונות חישוב מענקים לנושאי משרה, במסגרת מדיניות התגמול בחברה ובחברות בנות, ראה באור 37 לדוחות הכספיים. המענק של חלק מנושאי המשרה בחברה מבוסס על נתונים השוואתיים למתחרים בענף, אשר מטבע הדברים, אינם ידועים במלואם נכון למועד אישור הדוח. לפיכך, בסמוך למועד אישור הדוח, החברה מבצעת הערכה ואומדן של סכום המענק, ואומדן זה, המאושר על ידי האורגנים המוסמכים משולם לנושאי המשרה כמקדמה על חשבון המענק בגין שנת הדיווח. לכשיתבררו הנתונים ההשוואתיים הרלוונטיים החברה תחשב את סכומי המענק באופן סופי, ותבצע התחשבנות, ככל שיידרש, אל מול אותם נושאי משרה.

[1] אלא אם צוין במפורש אחרת, רכיבי התגמול המפורטים בטבלה להלן עולים בקנה אחד עם מדיניות התגמול של החברה, המתוארת בבאור 37 לדוחות הכספיים, או עם מדיניות התגמול המאושרת בגוף המוסדי בו מכהן נושא המשרה הבכירה המפורט בטבלה, לפי העניין. ביום 12 באוקטובר 2016 ("**מועד התחילה**") נכנס לתוקף חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי-התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 (להלן: "**חוק התגמול**"), בו נקבע, בין היתר, כי התקשרות של גוף פיננסי כהגדרתו בחוק התגמול, או של תאגיד שליטה של גוף פיננסי (להלן: "**תאגיד פיננסי**") עם נושא משרה בכירה או עובד, בתאגיד כאמור, במישרין או בעקיפין, באשר לתנאי כהונתו או העסקתו, הכוללת מתן תגמול שההוצאה החזויה בשלו צפויה לעלות על 2.5 מיליון ש"ח בשנה, טעונה אישורים מיוחדים, וכי ההתקשרות כאמור תאושר כאשר היחס שבין ההוצאה החזויה בשל התגמול, לבין ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר ששילם התאגיד הפיננסי לעובד התאגיד, לרבות עובד קבלן שהגוף הפיננסי הוא המעסיק בפועל שלו, בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, קטן מ- 35. בהיות החברה תאגיד פיננסי כהגדרתו בחוק התגמול, חלות עליה ועל עובדיה לרבות נושאי המשרה הבכירה בה הוראות חוק התגמול. בהתאם, חוק התגמול חל במקביל ובכפיפה אחת עם מדיניות התגמול של החברה. כן הובהר במסגרת מדיניות התגמול, כי אם וככל שסך התגמול הכולל (בהתאם למדיניות התגמול ותכנית המענקים כפי שתהיה מעת לעת), ובכלל זה בהתאם להסכמים קיימים, יעלה על המגבלות הקוגנטיות שבחוק התגמול, יופעל מנגנון "קטימה" של מרכיבי תגמול עודף ו/או משתנה תחילה, אם וככל שקיימים (להלן: "**מנגנון הקטימה**"). לעניין זה, "מגבלות קוגנטיות" - מגבלות ותקרות תגמול שלא ניתן לאשרן כדין בהתאם להוראות חוק התגמול. יצוין, כי עובר לכניסת חוק התגמול לתוקף, ביצעה הקבוצה בדיקה לגבי התחייבויותיה בגין הסכמי ההעסקה קיימים שבתוקף, ובהתאם הפרישה, ככל שהדבר נדרש.

(1) מר בן אסאייג מכהן, החל מחודש ספטמבר 2017, כמנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, חברה בת של החברה (להלן: "מנורה מבטחים ביטוח") על פי הסכם העסקה לתקופה בלתי קצובה. שכרו של מר בן אסאייג משולם על ידי מנורה מבטחים ביטוח. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר בן אסאייג מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל, למענק מטרה של 4 עד 6 משכורות חודשיות, כפי שיקבעו האורגנים המוסמכים מדי שנה, עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים, בהתאם לתכנית התגמול השנתית המאושרת במנורה מבטחים ביטוח. במקרה של פיטורים (שלא בנסיבות פוטרות) זכאי מר בן אסאייג להודעה מוקדמת בת 6 חודשים ולתקופת הסתגלות של 6 חודשים נוספים. מר בן אסאייג זכאי לתנאי הכהונה כאמור, כפוף למגבלות הקבועות בחוק התגמול. יצוין, כי תנאי התגמול של מר בן אסאייג תואמים את מדיניות התגמול המאושרת של מנורה מבטחים ביטוח.

(2) מר יצחקי, מכהן כמנכ"ל שומרה חברה לביטוח בע"מ, חברה בת של החברה (להלן: "שומרה"). הסכם ההעסקה עימו הינו בתוקף מחודש פברואר 2010, לתקופה בלתי קצובה. שכרו של מר יצחקי משולם על ידי שומרה. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר יצחקי מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל, למענק מטרה שנתי של 8 משכורות חודשיות עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים, בהתאם לתכנית התגמול השנתית המאושרת בשומרה. בנוסף, זכאי מר יצחקי למענק שימור בסך של 1 מיליון ש"ח לתקופה של 3 שנים, החל מחודש יולי 2015. במקרה של פיטורים (שלא בנסיבות פוטרות) זכאי מר יצחקי ל- 6 חודשי הודעה מוקדמת או ל- 3 חודשים, במקרה של התפטרות. מר יצחקי זכאי לתנאי הכהונה כאמור, כפוף למגבלות הקבועות בחוק התגמול. יצוין, כי תנאי התגמול של מר יצחקי תואמים את מדיניות התגמול המאושרת של שומרה.

(3) מר קלמן מכהן כמנכ"ל החברה וכיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים ביטוח וחבר דירקטוריון בתאגידים נוספים בקבוצה. הסכם ההעסקה עימו שבתוקף הינו לתקופה של 15 שנים החל מאוגוסט 2003. לאחר המועד האמור, יחודש ההסכם באופן אוטומטי לשנה בכל פעם, אא"כ הודיע מי מהצדדים על אי חידושו. שכרו של מר קלמן משולם בידי החברה. לפרטים נוספים בדבר הסכם ההעסקה לרבות לעניין סטיות ממדיניות התגמול ראה באור 37 לדוחות הכספיים. יצוין, כי מנכ"ל החברה יהא זכאי לתנאי הכהונה כאמור, כפוף למגבלות הקבועות בחוק התגמול, וזאת כל עוד לא יובא עדכון תנאי ההסכם לאישור בהתאם ובכפוף להוראות חוק התגמול. בהמשך לאמור, נשלחה הודעה למנכ"ל החברה, כי לאור העובדה שהסכם ההעסקה הקיים עימו שבתוקף יכול שיחרוג, בנסיבות מסוימות, מהתקרה האפקטיבית של התגמול הכולל הקבוע בחוק התגמול, יופעל, בנסיבות כאמור, מנגנון ה"קטימה" כך שהתגמול המשתלם לו, החל ממועד כניסת חוק התגמול לתוקף, לא יעלה על התקרה האמורה. תחולתו של מכתב הקטימה הנ"ל הינה בגין גמול לו זכאי מר קלמן בתוקף מיום התחילה של חוק התגמול ואילך. במקביל ובנוסף להסכם ההעסקה, אושרה למר קלמן תכנית מניות אשר מכוחה, נכון למועד הדוח, מחזיק מר קלמן ב- 1,719,034 מניות החברה, באמצעות נאמן, המהוות 2.72% מהונה המונפק והנפרע של החברה.

(4) מר בר-און מכהן כמשנה למנכ"ל, אקטואר ראשי ומנהל תחום אקטואריה ואנאליטיקה במנורה מבטחים ביטוח. הסכם ההעסקה עמו הינו בתוקף מיום 1 ביוני 2016, לתקופה בלתי קצובה. שכרו של מר בר-און משולם בידי מנורה מבטחים ביטוח. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר בר-און, מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל, למענק מטרה שנתי של 4 משכורות חודשיות עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים, בהתאם לתכנית התגמול השנתית המאושרת במנורה מבטחים ביטוח. בנוסף, זכאי מר בר-און ל- 6 חודשי הודעה מוקדמת וכן למענק הסתגלות של 2 משכורות חודשיות (לאחר תקופת העסקה של שנתיים לפחות) בתוספת משכורת חודשית אחת לכל שנת העסקה נוספת, עד לתקרה של 5 משכורות חודשיות. כמו-כן, זכאי מר בר-און לפיצויים מוגדלים בשיעור של משכורת חודשית אחת לכל שנת עבודה בכפוף לעמידה במדדים האישיים שנקבעו לו במהלך תקופת הכהונה, בציון ממוצע בשיעור של 85% ומעלה, ועל פי האמור בסעיף 5.4 למדיניות התגמול של מנורה מבטחים ביטוח. יצוין, כי תנאי התגמול של מר בר-און תואמים את מדיניות התגמול המאושרת של מנורה מבטחים ביטוח.

(5) מר טל מכהן כמנהל השקעות ראשי בחברה ומשנה למנכ"ל ומנהל אגף השקעות במנורה מבטחים ביטוח. הסכם ההעסקה עמו הינו בתוקף מחודש מאי 2002, לתקופה בלתי קצובה. שכרו של מר טל משולם בידי החברה. על פי הסכם ההעסקה זכאי מר טל, מעבר לשכר כמפורט בטבלה לעיל, למענק מטרה שנתי של 6 משכורות חודשיות עבור עמידה מדויקת (100%) ביעדים, בהתאם למדיניות התגמול המאושרת בחברה. בנוסף, זכאי מר טל למענק שימור בסך של 1 מיליון ש"ח לתקופה של 5 שנים, החל משנת 2016. במקרה של פיטורים (שלא בנסיבות פוטרות) זכאי מר טל לתקופת הסתגלות של 5 חודשים. יצוין, כי תנאי התגמול של מר טל תואמים את מדיניות התגמול המאושרת של החברה.

(6) מר גריפל מכהן כיו"ר דירקטוריון החברה החל מיום 1 בדצמבר 2014. מר גריפל הינו בן זוגה של ה"ה טלי גריפל, מבעלות השליטה בחברה, המחזיקה ב- 30.93% ממניות החברה. בנוסף, מכהן מר גריפל כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ וכדירקטור במנורה מבטחים ביטוח בע"מ ובתאגידים נוספים בקבוצה. שכרו של מר גריפל משולם על ידי החברה בהתאם להסכם העסקה מיום 1 בדצמבר 2014, אשר תוקפו הוארך בידי האסיפה הכללית ביום 17 באוקטובר, 2017, לאחר קבלת אישור ועדת התגמול והדירקטוריון מימים 28 ו- 31 באוגוסט 2017, בהתאמה, ובתוקף למשך 3 שנים מיום 1 בדצמבר 2017. לפרטים בדבר תנאי ההעסקה של מר גריפל ראה באור 37 לדוחות הכספיים של החברה. תנאי העסקתו של מר גריפל הינם בהתאם למדיניות התגמול של החברה. מר גריפל מכהן כאמור כדירקטור במספר חברות בקבוצה, והוא איננו מקבל גמול נוסף בגין כהונתו בתפקידים אלה.

<u>גמול דירקטורים</u>

בנוסף לאמור לעיל, סך הגמול וההוצאות הנלוות שקיבלו כל הדירקטורים בחברה (למעט היו"ר, מר ערן גריפל), עמד בשנת 2018 על סך של כ- 974 אלפי ש"ח. ביום 31 בדצמבר 2018, אישרה האסיפה הכללית של החברה חידוש מינויים של הדירקטורים המכהנים (למעט הדח"צים אשר ימשיכו לכהן עד תום תקופת כהונתם לפי דין) לרבות המשך תגמולם בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000 ("**תקנות הגמול**"), קרי - גמול שנתי וגמול עבור ישיבות, בסכום "המרבי" הקבוע לחברה מדרגה ה' על-פי תקנות הגמול וכן לדירקטורים המכהנים בחברות בנות בהתאם למגבלות שבתקנות החברות (עניינים שאינם מהווים זיקה), התשס"ז-2006.

8. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א)

בעלי השליטה בחברה הינם פלמס אסטבלישמנט וניידן אסטבלישמנט, תאגידים זרים המוחזקים בנאמנות עבור ה"ה טלי גריפל וניבה גורביץ, בהתאמה, והמחזיקים ביחד בשיעור של 61.86% ממניות החברה (להלן: "**בעל/י השליטה בתאגיד**").

9. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22)

לפירוט עסקאות עם בעל השליטה או שלבעל השליטה יש בהם עניין אישי, המנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ועסקאות אחרות עם בעל השליטה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

10. מניות וני"ע המוחזקים על ידי בעלי עניין ונושאי משרה בכירה בתאגיד (תקנה 24)

לרשימת בעלי העניין ונושאי המשרה הבכירה, אשר למיטב ידיעת החברה מחזיקים במניות ובניירות הערך האחרים של החברה, נכון לתאריך הדוח, ראה דיווח מיידי אחרון שפרסמה החברה בנושא, ביום 6 באפריל 2017 (אסמכתא: 2017-01-031153).

11. הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המירים של התאגיד (תקנה 24א)

לפרטים בדבר הונה הרשום והמונפק של החברה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, ראה באור 14 לדוח הכספי. לחברה אין ניירות ערך המירים.

12. מרשם בעלי המניות של התאגיד (תקנה 24ב)

למרשם בעלי המניות בחברה ראה דיווח מיידי שפרסמה החברה ביום 16 ביולי 2017 (אסמכתא: 2017-01-060739).

13. מען רשום (תקנה 25א)

המען הרשום של התאגיד: רחוב ז'בוטינסקי 23, רמת גן.

כתובת דואר אלקטרוני: shimoni@menora.co.il.

מספר טלפון: 03-7107801.

מספר פקס: 03-7107633.

14. הדירקטורים של התאגיד (תקנה 26)

שם מספר ת.ז. תאריך לידה ונתינות	מען להמצאת כתבי בי דין	חברות בוועדות דירקטוריון (כן/לא); דירקטור חיצוני או בלתי תלוי (כן/לא).	עובד תאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל ענין - התפקיד או התפקידים שהוא ממלא	התאריך בו החלה כהונת הדירקטור	השכלה ועיסוק עיקרי במשך 5 השנים האחרונות	בן משפחה של בעל ענין אחר (כן/לא)	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית
מר ערן גריפל, **יו"ר הדירקטוריון** ת.ז. 058447137 20.11.1963 ישראלית	ז'בוטינסקי 23, רמת גן.	יו"ר ועדת אסטרטגיה. איננו דירקטור חיצוני או בלתי תלוי.	כן, כמפורט להלן.	01.12.2014	תואר ראשון במדעי המדינה ובמשפטים מאוניברסיטת תל-אביב. מכהן כיו"ר דירקטוריון מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ, וכן מכהן כדירקטור במנורה מבטחים ביטוח, ומנורה מבטחים נדל"ן בע"מ. בעבר כיהן כמנכ"ל מנורה מבטחים נדל"ן בע"מ.	כן, בן זוגה של ה"ה טלי גריפל (ראה סעיף 8 לעיל).	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.
מר חיים אהרון, ת.ז. 069716157 16.01.1943 ישראלית	בר יוחאי 18, ראשון לציון.	חבר ועדת ביקורת (יו"ר), ועדת מאזן וועדת תגמול. דירקטור חיצוני.	לא.	07.11.2011 (מונה לכהונה שלישית כדח"צ ביום 17.10.2017)	עו"ד, תואר ראשון במשפטים (LL.B), מהאוניברסיטה העברית בירושלים. מכהן כדירקטור חיצוני במנורה מבטחים ביטוח. בעל משרד פרטי לעריכת דין. משמש כנשיא כבוד המועדון התעשייתי מסחרי תל אביב; יו"ר כבוד לשכת המסחר ישראל אמריקה הלטינית; נשיא כבוד של ארגון הגג של לשכות המסחר הדו לאומיות; קונסול כבוד של קולומביה בישראל; הנספח האזרחי בשגרירות צ'ילה בישראל; חבר בחוג ידידי קשת איילון; חבר ועדת פרס אמ"ת; חבר מועצת המנהלים של "הפנים של ישראל" (חל"צ); מכהן כדירקטור בחברת עושרד גז טבעי בע"מ; כדירקטור ובעל מניות בחברת לטין קונקשיון בע"מ; וכן כדירקטור בחברת פיתוח משה בע"מ . בעבר, שימש כדירקטור בתעשייה האווירית וחבר ועדות דירקטוריון (יו"ר ועדת כספים, חבר ועדת כוח אדם, ועדת אסטרטגיה, ועדת תשקיף וועדת מו"פ).	לא.	בעל כשירות מקצועית.

שם מספר ת.ז. תאריך לידה ונתינות	מען להמצאת כתבי בי דין	חברות בוועדות דירקטוריון (כן/לא); דירקטור חיצוני או בלתי תלוי (כן/לא).	עובד תאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל ענין - התפקיד או התפקידים שהוא ממלא	התאריך בו החלה כהונת הדירקטור	השכלה ועיסוק עיקרי במשך 5 השנים האחרונות	בן משפחה של בעל ענין אחר (כן/לא)	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית
מר יחזקאל (חזי) צאיג, ת.ז. 056599996 28.09.1960 ישראלית	שדרות העם הצרפתי 28, רמת גן.	חבר ועדת ביקורת, ועדת מאזן (יו"ר), ועדת תגמול (יו"ר). דירקטור חיצוני.	לא.	31.01.2013 (מונה לכהונה שלישית כדח"צ ביום 03.02.2019)	רו"ח מוסמך, תואר ראשון בכלכלה וחשבונאות מאוניברסיטת בן גוריון והנגב. מכהן כדירקטור חיצוני במנורה מבטחים פנסיה וגמל ובמנורה מבטחים ביטוח. כמו כן, מכהן כיו"ר הנהלת רשות נחל הירקון, כיו"ר הדירקטוריון בחברת דואר ישראל ומנהל בחברת צאיג זוהר השקעות בע"מ. בעבר, כיהן כדירקטור בלתי תלוי בקבוצת א.דורי, כסגן יו"ר הדירקטוריון בחברה לפיתוח יפו העתיקה וכמנהל מרכז השקעות במשרד התעשייה המסחר והתעסוקה.	לא.	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.
ד"ר אביטל שטיין, ת.ז 056794944 14.04.1961 ישראלית	התמר 63, כפר בן נון.	חברת ועדת ביקורת וועדת תגמול, דירקטורית חיצונית.	לא.	01.05.2014 (מונתה לכהונה שניה כדח"צית ביום 03.05.2017)	תואר ראשון במתמטיקה, חקר ביצועים (B.Sc), תואר שני במתמטיקה שימושית (M.Sc), שניהם מאוניברסיטת תל- אביב. תואר שני עם התמחות במימון, בנקאות, שוק ההון והנדסה פיננסית (MBA), מהאוניברסיטה העברית בירושלים וכן, (P.hD) בהוראת המדעים מאוניברסיטת תל- אביב. מכהנת כדירקטורית חיצונית במנורה מבטחים פנסיה וגמל , בחברת איסתא ליינס ובחברת מידרוג בע"מ. בעבר, כיהנה כמנכ"לית המל"ג (המועצה להשכלה גבוהה) והות"ת (הועדה לתכנון ותקצוב).	לא.	בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית.
מר יונל כהן, ת.ז 014963268 22.06.1960 ישראלית	יאיר 10, רמת השרון.	חבר ועדת אסטרטגיה וועדת מאזן. איננו דירקטור חיצוני או בלתי תלוי.	לא.	01.12.2017	B.Sc במתמטיקה ומדעי המחשב מאוניברסיטת תל אביב. מכהן כשותף ויו"ר דירקטוריון בחברת גיל הזהב בע"מ. בעבר, כיהן כיו"ר דירקטוריון ושותף באיילון, כיו"ר דירקטוריון בתמיר פישמן, במקפת קרנות פנסיה ומבטח סימון. כיהן כמנכ"ל בקבוצת מגדל, וכדירקטור בחברות מקבוצת אלון וב- DELEK US.	לא	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.

שם מספר ת.ז. תאריך לידה ונתינות	מען להמצאת כתבי בי דין	חברות בוועדות דירקטוריון (כן/לא); דירקטור חיצוני או בלתי תלוי (כן/לא).	עובד תאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל ענין - התפקיד או התפקידים שהוא ממלא	התאריך בו החלה כהונת הדירקטור	השכלה ועיסוק עיקרי במשך 5 השנים האחרונות	בן משפחה של בעל ענין אחר (כן/לא)	בעל חשבונאית או כשירות	מומחיות ופיננסית מקצועית
עו"ד, יואב שמעון קרמר, ת.ז. 039862784 18.07.1983 ישראלית	ז'בוטינסקי 23, רמת גן.	לא חבר בוועדות. איננו דירקטור חיצוני או בלתי תלוי.	מנהל בחברה בבעלות אחת מבעלות השליטה (בעקיפין) בחברה.	01.12.2017	עו"ד, תואר ראשון במשפטים ובחשבונאות שניהם מאוניברסיטת תל אביב, תואר שני מאוניברסיטת תל אביב בשיתוף עם אוניברסיטת ברקלי בקליפורניה במשפט מסחרי, שנת השלמה בלימודי חשבונאות מהפקולטה לניהול באוניברסיטת תל אביב. מוסמך לדירקטוריון מטעם לה"ב - קורס הכשרה לדירקטורים. מכהן כדירקטור באמרילקון קונסולטינג גרופ בע"מ, בשובאל בע"מ וביואב קרמר שירותים משפטיים. עורך דין עצמאי ומנהל בחברת מנמון בע"מ. בעבר, שימש כעורך דין שכיר.	לא	בעל מקצועית.	כשירות

דירקטורים שתקופת כהונתם הסתיימה במהלך תקופת הדוח:

מר שלמה מילוא
ת.ז: 07559669
תפקיד בחברה: דירקטור
תחילת כהונה: 26.06.1995
סיום כהונה: 02.07.2018

גב' אורלי ירקוני
ת.ז.: 53664595
תפקיד בחברה: דירקטורית בלתי תלויה
תחילת כהונה: 23.05.2010
סיום כהונה: 01.05.2018

15. נושאי משרה בכירה של התאגיד (תקנה 26א)

שם מספר ת.ז. ותאריך לידה	התפקיד שהוא ממלא בחברה; בחברה בת או בחברה קשורה של החברה או בבעל ענין בה	התאריך בו החל כהונתו	בעל עניין בחברה (כן/לא); בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בחברה (כן/לא)	השכלה ועיסוק עיקרי ב- 5 השנים האחרונות
מר ארי קלמן, ת.ז. 50898501 21.10.1951	מכהן כמנכ"ל החברה החל מיום 19.9.2010 וחבר ועדת אסטרטגיה. מכהן כיו"ר דירקטוריון במנורה מבטחים ביטוח, מנורה מבטחים פיננסים, מנורה מבטחים נדל"ן ומנורה מבטחים גיוס הון, וכן דירקטור, במנורה מבטחים פנסיה וגמל, אי.אר.אן ישראל בע"מ וחברות נוספות בקבוצה.	07.01.2008	כן (מחזיק במניות החברה, בנאמנות, כמפורט בסעיף 10 לעיל).	השכלה על-תיכונית.
מר שי קומפל, ת.ז. 059696443 28.07.1965	מנהל כספים בחברה ומשנה למנכ"ל בחברה ובמנורה מבטחים ביטוח ומנהל מערך הסיכונים הקבוצתי. כמו כן, מכהן כדירקטור במנורה מבטחים נדל"ן, מנורה מבטחים גיוס הון, מנורה מבטחים פיננסים, אמפא קפיטל בע"מ, אי.אר.אן ישראל בע"מ, שומרה חברה לביטוח ובחברות נוספות בקבוצה.	01.12.2006	לא.	רו"ח מוסמך. תואר ראשון בחשבונאות וכלכלה מהאוניברסיטה העברית, תואר שני בכלכלה מהאוניברסיטה העברית.
מר יוני טל, ת.ז. 53343331 18.06.1955	מנהל השקעות ראשי בחברה, משנה למנכ"ל ומנהל אגף השקעות במנורה מבטחים ביטוח וכן דירקטור במנורה מבטחים נדל"ן, מנורה מבטחים פיננסים, אמפא קפיטל בע"מ ובחברות נוספות בקבוצה.	01.04.2000	לא.	תואר ראשון בכלכלה ומנהל עסקים מאוניברסיטת בר אילן, תואר שני בכלכלה מאוניברסיטת בר אילן. בעבר, כיהן כדירקטור בשומרה חברה לביטוח בע"מ ובחברות אחרות בקבוצה

שם מספר ת.ז. ותאריך לידה	התפקיד שהוא ממלא בחברה; בחברה בת או בחברה קשורה של החברה או בבעל עניין בה	התאריך בו החל כהונתו	בעל עניין בחברה (כן/לא); בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין בחברה (כן/לא)	השכלה ועיסוק עיקרי ב- 5 השנים האחרונות
מר יהודה בן אסאייג *, ת.ז. 057455081 20.03.1962	מנכ"ל מנורה מבטחים ביטוח. מכהן כיו"ר דירקטוריון במנורה מבטחים והסתדרות המהנדסים ניהול קופות גמל וכדירקטור במנורה מבטחים גיוס הון, במנורה מבטחים פנסיה וגמל ומנורה נכסים והשקעות.	01.09.2017	לא.	תואר ראשון בכלכלה ומדעי המדינה מאוניברסיטת תל-אביב, תואר שני במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת תל-אביב, בוגר תכנית המנהלים AMP (אוניברסיטת הרווארד). בעבר, כיהן כמנכ"ל במנורה מבטחים פנסיה וגמל, כיו"ר דירקטוריון במנורה מבטחים פיננסים ואורות סוכנות לביטוח חיים (2005) וכדירקטור בשומרה חברה לביטוח בע"מ ובדן - חברה לתחבורה ציבורית בע"מ.
מר שמעון עיר-שי, ת.ז. 055922918** 24.06.1959	יועץ משפטי ומזכיר החברה וחברת הבת מנורה מבטחים ביטוח.	01.07.2002	לא.	עו"ד. תואר ראשון במשפטים (LL.B), מהאוניברסיטה העברית.
גב' אתי הירשמן, ת.ז. 22904288 1.02.1967	מבקרת פנים בחברה ומבקרת פנימית ראשית במנורה מבטחים ביטוח ובחברות בנות וקשורות.	01.03.2013	לא.	רו"ח מוסמך, תואר ראשון בכלכלה וחשבונאות מאוניברסיטת בר-אילן. שימשה בעבר כמבקרת פנים בחברת אקסלנס גמל ופנסיה בע"מ, אקסלנס קרנות נאמנות בע"מ, אקסלנס ניהול השקעות בע"מ וקסם תעודות סל בע"מ.
גב' רונה לרר, ת.ז. 033727256 12.02.1977	ממונה על האכיפה הפנימית והציות בחברה. ממלאת תפקידים נוספים בקבוצה, כמפורט להלן.	27.08.2012	לא.	תואר ראשון במשפטים (LL.B), אוניברסיטת תל אביב. תואר שני במנהל עסקים (MBA), המכללה למנהל. ממונה על האכיפה הפנימית והציות בחברה ובמנורה מבטחים ביטוח וכן קצינת הציות בחברות נוספות בקבוצה.

* נושא משרה בכירה בתאגיד נשלט בעל השפעה מהותית על התאגיד.
** מוגדר כנושא משרה בכירה בתאגיד החל מיום 30.03.2009.

16. רואה החשבון המבקר של התאגיד (תקנה 27)

קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון, מנחם בגין 144, תל-אביב.

17. שינוי בתזכיר או בתקנון של התאגיד (תקנה 28)

בשנת הדיווח לא נעשה שינוי בתזכיר או בתקנון של התאגיד.

18. המלצות והחלטות הדירקטורים (תקנה 29)

(א) בחודש דצמבר 2018, התכנסה אסיפה כללית שנתית ומיוחדת של החברה בה נדונו ואושרו העניינים הבאים: (1) דיון בדוח התקופתי לשנת 2017; (2) מינוי מחדש של רואה החשבון המבקר של החברה, קבלת דיווח בדבר שכרו והסמכת הדירקטוריון לקבוע את שכרו; (3) מינוי מחדש של דירקטורים המכהנים בחברה שאינם דירקטורים חיצוניים; (4) אישור גמול דירקטורים שאינם דח"צים או בעלי שליטה בחברה; (5) מינוי ה"ה יחזקאל (חזי) צאיג לכהונה נוספת כדח"צ בחברה ואישור גמולו. לפרטים נוספים ראה דיווח מיידי מיום 26 בנובמבר 2018 (אסמכתא:2018-01-107737), וכן דיווח תוצאות האסיפה מיום 31 בדצמבר 2018 (אסמכתא: 2018-01-121135).

(ב) בחודש מרס 2019, החליט דירקטוריון החברה על חלוקת דיבידנד בהיקף של 50 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים ראה סעיף 10 לדוח הדירקטוריון, ואירועים לאחר תאריך המאזן.

19. החלטות החברה (תקנה 29א)

(א) לפרטים אודות עסקאות של החברה עם נושאי משרה בה ראה באור 37 לדוחות הכספיים.

(ב) לפרטים בדבר כתבי פטור והתחייבות לשיפוי לנושאי משרה, שבתוקף בתאריך הדוח, לרבות אלו הניתנים לבעל השליטה, ראה באור 37 לדוחות הכספיים וכן דיווחים מיידים מימים 1 בנובמבר, 2005 ו- 12 בדצמבר, 2006 ומיום 22 בינואר 2007 (אסמכתאות: 2005-01-080008, 2006-01-161116 ו- 2007-01-016606, בהתאמה), מיום 29 בדצמבר, 2011 (אסמכתא: 2011-01-381351), מיום 27 בנובמבר, 2014 (2014-01-206973, 2014-01-207000), מיום 29 ביוני 2015 (אסמכתא: 2015-01-059109), דיווחים משלימים מהימים 29 ביולי 2015 ו- 30 ביולי 2015 (אסמכתאות: 2015-01-084717 ו- 2015-01-085494, בהתאמה), מיום 4 באוגוסט 2015 (אסמכתא:2015-01-089265). מיום 31 באוגוסט 2017 (אסמכתא: 2017-01-088668) ומיום 27 בנובמבר 2017 (אסמכתא: 2017-01-110274). יצוין כי, החברה נותנת באישור האורגנים המוסמכים, ובהתאם למדיניות התגמול של החברה ובכפוף לדין, כתב פטור והתחייבות לשיפוי לנושאי משרה בחברה מעת לעת.

(ג) לפרטים בדבר ביטוח הניתן לדירקטורים ונושאי משרה, שבתוקף בתאריך הדוח, ראה באור 37 לדוחות הכספיים וכן דיווח מיידי מיום 23 באוגוסט 2018 (אסמכתא: 2018-01-078205).

ערן גריפל **יו"ר דירקטוריון**	**ארי קלמן** **מנהל כללי**

רמת גן, 25 במרס, 2019.

מנורה מבטחים

שאלון ממשל תאגידי

שאלון ממשל תאגידי[1]

עצמאות הדירקטוריון

			נכון	לא נכון
1.		בכל שנת הדיווח כיהנו בתאגיד שני דירקטורים חיצוניים או יותר. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהנו שני דירקטורים חיצוניים אינה עולה על 90 ימים, כאמור בסעיף 363א.(ב)(10) לחוק החברות, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהנו בתאגיד שני דירקטורים חיצוניים או יותר בשנת הדיווח (ובכלל זה גם תקופת כהונה שאושרה בדיעבד, תוך הפרדה בין הדירקטורים החיצונים השונים): דירקטור א': יחזקאל (חזי) צאיג, בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. דירקטור ב': חיים אהרון, בעל כשירות מקצועית. דירקטור ג': אביטל שטיין, בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית. מספר הדירקטורים החיצוניים המכהנים בתאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: 3.	✓	———

[1] פורסם במסגרת הצעות חקיקה לשיפור הדוחות ביום 16.3.2014.

			נכון	לא נכון
עצמאות הדירקטוריון				
2.		שיעור[2] הדירקטורים הבלתי תלויים[3] המכהנים בתאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: 3/6. שיעור הדירקטורים הבלתי תלויים שנקבע בתקנון[4] התאגיד[5]: _____. ☒ לא רלוונטי (לא נקבעה הוראה בתקנון).	_____	_____
3.		בשנת הדיווח נערכה בדיקה עם הדירקטורים החיצוניים (והדירקטורים הבלתי תלויים) ונמצא כי הם קיימו בשנת הדיווח את הוראת סעיף 240(ב) ו-(ו) לחוק החברות לעניין היעדר זיקה של הדירקטורים החיצוניים (והבלתי תלויים) המכהנים בתאגיד וכן מתקיימים בהם התנאים הנדרשים לכהונה כדירקטור חיצוני (או בלתי תלוי).	✓	_____
4.		כל הדירקטורים אשר כיהנו בתאגיד במהלך שנת הדיווח, אינם כפופים[6] למנהל הכללי, במישרין או בעקיפין (למעט דירקטור שהוא נציג עובדים, אם קיימת בתאגיד נציגות לעובדים). אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, הדירקטור כפוף למנהל הכללי כאמור) - יצוין שיעור הדירקטורים שלא עמדו במגבלה האמורה: _____.	✓	_____

[2] בשאלון זה, "**שיעור**"- מספר מסוים מתוך הסך הכל. כך לדוגמה 3/8.

[3] לרבות "דירקטורים חיצוניים" כהגדרתם בחוק החברות.

[4] לעניין שאלה זו - "תקנון" לרבות על פי הוראת דין ספציפית החלה על התאגיד (לדוגמא בתאגיד בנקאי - הוראות המפקח על הבנקים).

[5] חברת איגרות חוב אינה נדרשת לענות על סעיף זה.

[6] לעניין שאלה זו - עצם כהונה כדירקטור בתאגיד מוחזק הנמצא בשליטת התאגיד, לא ייחשב כ"כפיפות", מאידך, כהונת דירקטור בתאגיד המכהן כנושא משרה (למעט דירקטור) ו/או עובד בתאגיד המוחזק שבשליטת התאגיד ייחשב "ככפיפות" לעניין שאלה זו.

עצמאות הדירקטוריון

			נכון	לא נכון
5.		כל הדירקטורים שהודיעו על קיומו של ענין אישי שלהם באישור עסקה שעל סדר יומה של הישיבה, לא נכחו בדיון ולא השתתפו בהצבעה כאמור (למעט דיון ו/או הצבעה בנסיבות המתקיימות לפי סעיף 278(ב) לחוק החברות): אם תשובתכם הינה "לא נכון" - האם היה זה לשם הצגת נושא מסוים על ידו בהתאם להוראות סעיף 278(א) סיפה: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה). יצוין שיעור הישיבות בהם דירקטורים כאמור נכחו בדיון ו/או השתתפו בהצבעה למעט בנסיבות כאמור בס"ק א: _____.	✓	———
6.	1.	בעל השליטה (לרבות קרובו ו/או מי מטעמו), שאינו דירקטור או נושא משרה בכירה אחר בתאגיד, לא נכח בישיבות הדירקטוריון שהתקיימו בשנת הדיווח. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, בעל שליטה ו/או קרובו ו/או מי מטעמו שאינו חבר דירקטוריון ו/או נושא משרה בכירה בתאגיד נכח בישיבות הדירקטוריון כאמור) - יצוינו הפרטים הבאים לגבי נוכחות כל אדם נוסף בישיבות הדירקטוריון כאמור: זהות: _____. תפקיד בתאגיד (ככל וקיים): _____. פירוט הזיקה לבעל השליטה (אם מי שנכח אינו בעל השליטה עצמו): _____. האם היה זה לשם הצגת נושא מסוים על ידו: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה). שיעור נוכחותו[7] בישיבות הדירקטוריון שהתקיימו בשנת הדיווח לשם הצגת נושא מסוים על ידו: _____, נוכחות אחרת: _____ ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———

[7] תוך הפרדה בין בעל השליטה, קרובו ו/או מי מטעמו.

כשירות וכישורי הדירקטורים				
			נכון	לא נכון
7.		בתקנון התאגיד לא קיימת הוראה המגבילה את האפשרות לסיים מידית את כהונתם של כלל הדירקטורים בתאגיד, שאינם דירקטורים חיצוניים (לעניין זה – קביעה ברוב רגיל אינה נחשבת מגבלה)[8]. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, קיימת מגבלה כאמור) יצוין –	✓	_____
		א. פרק הזמן שנקבע בתקנון לכהונת דירקטור: _____.	_____	_____
		ב. הרוב הדרוש שנקבע בתקנון לסיום כהונתם של הדירקטורים: _____.	_____	_____
		ג. מנין חוקי שנקבע בתקנון באסיפה הכללית לשם סיום כהונתם של הדירקטורים: _____.	_____	_____
		ד. הרוב הדרוש לשינוי הוראות אלו בתקנון: _____.	_____	_____
8.		התאגיד דאג לעריכת תכנית הכשרה לדירקטורים חדשים, בתחום עסקי התאגיד ובתחום הדין החל על התאגיד והדירקטורים, וכן דאג לעריכת תכנית המשך להכשרת דירקטורים מכהנים, המותאמת, בין השאר, לתפקיד שהדירקטור ממלא בתאגיד. אם תשובתכם הינה "נכון"- יצוין האם התוכנית הופעלה בשנת הדיווח: ☒ **כן**[i] ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה)	✓	_____

[8] חברת איגרות חוב אינה נדרשת לענות על סעיף זה.

כשירות וכישורי הדירקטורים

				נכון	לא נכון
9.		א.	בתאגיד נקבע מספר מזערי נדרש של דירקטורים בדירקטוריון שעליהם להיות בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית. אם תשובתכם הינה "נכון" - יצוין המספר המזערי שנקבע: 3.	✓	———
		ב.	מספר הדירקטורים שכיהנו בתאגיד במהלך שנת הדיווח - בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית[9]: 4.[ii] בעלי כשירות מקצועית: 2. במקרה שהיו שינויים במספר הדירקטורים כאמור בשנת הדיווח, יינתן הנתון של המספר הנמוך ביותר (למעט בתקופת זמן של 60 ימים מקרות השינוי) של דירקטורים מכל סוג שכיהנו בשנת הדיווח.		
10.		א.	בכל שנת הדיווח כלל הרכב הדירקטוריון חברים משני המינים. אם תשובתכם הינה "לא נכון" - יצוין פרק הזמן (בימים) בו לא התקיים האמור: _____. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהנו דירקטורים משני המינים אינה עולה על 60 ימים, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהנו בתאגיד דירקטורים משני המינים: _____.	✓	———
		ב.	מספר הדירקטורים מכל מין המכהנים בדירקטוריון התאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: גברים: 5, נשים: 1.	———	———

[9] לאחר הערכת הדירקטוריון, בהתאם להוראות תקנות החברות (תנאים ומבחנים לדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית ולדירקטור בעל כשירות מקצועית), התשס"ו-2005.

ישיבות הדירקטוריון (וכינוס אסיפה כללית)

				נכון	לא נכון
11.		א.	מספר ישיבות הדירקטוריון שהתקיימו במהלך כל רבעון בשנת הדיווח: רבעון ראשון (שנת 2018): 2 רבעון שני: 2 רבעון שלישי: 1 רבעון רביעי 3	_____	_____
		ב.	לצד כל אחד משמות הדירקטורים שכיהנו בתאגיד במהלך שנת הדיווח, יצוין שיעור[10] השתתפותו בישיבות הדירקטוריון (בס"ק זה - לרבות ישיבות ועדות הדירקטוריון בהן הוא חבר, וכמצוין להלן) שהתקיימו במהלך שנת הדיווח (ובהתייחס לתקופת כהונתו): (יש להוסיף שורות נוספות לפי מספר הדירקטורים).			

שם הדירקטור	שיעור השתתפותו בישיבות **הדירקטוריון**	שיעור השתתפותו בישיבות **ועדת ביקורת**[11]	שיעור השתתפותו בישיבות **הועדה לבחינת הדוחות כספיים**[12]	שיעור השתתפותו בישיבות **ועדת תגמול**[13]	שיעור השתתפותו בישיבות **דירקטוריון נוספות בהן הוא חבר** (תוך ציון שם הועדה)		
ערן גריפל, יו"ר	8/8	_____	_____	_____	100% - ועדת אסטרטגיה	_____	_____

[10] ר' ה"ש 2.
[11] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.
[12] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.
[13] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.

כשירות וכישורי הדירקטורים										
									נכון	לא נכון
		.2	שלמה מילוא[iii]	4/4	_____	_____	1/2	_____	_____	_____
		.3	אורלי ירקוני[iv]	3/3	_____	1/1	_____	_____	_____	_____
		.4	חיים אהרון	8/8	5/5	4/4	3/3	_____	_____	_____
		.5	יחזקאל (חזי) צאיג	8/8	4/5	4/4	3/3	_____	_____	_____
		.6	אביטל שטיין	7/8	4/5	_____	3/3	_____	_____	_____

כשירות וכישורי הדירקטורים

			שם הדירקטור	שיעור השתתפותו בישיבות ה**דירקטוריון**	שיעור השתתפותו בישיבות **ועדת ביקורת**[14]	שיעור השתתפותו בישיבות **הועדה לבחינת הדוחות כספיים**[15]	שיעור השתתפותו בישיבות **ועדת תגמול**[16]	שיעור השתתפותו בישיבות **ועדות נוספות בהן הוא חבר** (תוך ציון שם הועדה)	**נכון**	**לא נכון**
		.7	יונל כהן[v]	8/8	_____	3/3	_____	100% - ועדת אסטרטגיה		
		.8	יואב שמעון קרמר	7/8	_____	_____	_____			
.12		.1	בשנת הדיווח קיים הדירקטוריון דיון אחד לפחות לעניין ניהול עסקי התאגיד בידי המנהל הכללי ונושאי המשרה הכפופים לו, בלא נוכחותם וניתנה להם הזדמנות להביע את עמדתם.						✓	_____

[14] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.
[15] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.
[16] לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.

			נכון	לא נכון
הפרדה בין תפקידי המנהל הכללי ויושב ראש הדירקטוריון				
13.		בכל שנת הדיווח כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון אינה עולה על 60 ימים כאמור בסעיף 363א.(2) לחוק החברות), ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון כאמור: _____.	✓	_____
14.		בכל שנת הדיווח כיהן בתאגיד מנהל כללי. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהן בתאגיד מנכ"ל אינה עולה על 90 ימים כאמור בסעיף 363א.(6) לחוק החברות, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהן בתאגיד מנכ"ל כאמור: _____.	✓	_____
15.		בתאגיד בו מכהן יו"ר הדירקטוריון גם כמנכ"ל התאגיד ו/או מפעיל את סמכויותיו, כפל הכהונה אושר בהתאם להוראות סעיף 121(ג) לחוק החברות[17]. ☒ **לא רלוונטי** (ככל שלא מתקיים בתאגיד כפל כהונה כאמור).	_____	_____
16.		המנכ"ל אינו קרוב של יו"ר הדירקטוריון. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, המנכ"ל הנו קרוב של יו"ר הדירקטוריון) –	✓	_____
	א.	תצוין הקרבה המשפחתית בין הצדדים: _____.	_____	_____

[17] בחברת איגרות חוב – אישור בהתאם לסעיף 121(ד) לחוק החברות.

			נכון	לא נכון
הפרדה בין תפקידי המנהל הכללי ויושב ראש הדירקטוריון				
		ב. הכהונה אושרה בהתאם לסעיף 121(ג) לחוק החברות[18]: ☐ כן ☐ לא *(יש לסמן x במשבצת המתאימה)*	———	———
17.		בעל שליטה או קרובו אינו מכהן כמנכ"ל או כנושא משרה בכירה בתאגיד, למעט כדירקטור. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———

[18] בחברת איגרות חוב – אישור בהתאם לסעיף 121(ד) לחוק החברות.

ועדת הביקורת

			נכון	לא נכון
18.		בוועדת הביקורת לא כיהן בשנת הדיווח -	———	———
	א.	בעל השליטה או קרובו. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———
	ב.	יו"ר הדירקטוריון.	✓	———
	ג.	דירקטור המועסק על ידי התאגיד או על ידי בעל השליטה בתאגיד או בידי תאגיד בשליטתו.	✓	———
	ד.	דירקטור הנותן לתאגיד או לבעל השליטה בתאגיד או תאגיד בשליטתו שירותים דרך קבע.	✓	———
	ה.	דירקטור שעיקר פרנסתו על בעל השליטה. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———
19.		מי שאינו רשאי להיות חבר בוועדת ביקורת, ובכלל זה בעל שליטה או קרובו, לא נכח בשנת הדיווח בישיבות ועדת הביקורת, למעט בהתאם להוראות סעיף 115(ה) לחוק החברות.	✓	———
20.		מנין חוקי לדיון ולקבלת החלטות בכל ישיבות ועדת הביקורת שהתקיימו בשנת הדיווח היה רוב של חברי הועדה, כאשר	✓	———

ועדת הביקורת

		נכון	לא נכון
	רוב הנוכחים היו דירקטורים בלתי תלויים ואחד מהם לפחות היה דירקטור חיצוני. אם תשובתכם הינה "לא נכון" - יצוין שיעור הישיבות בהן לא התקיימה הדרישה כאמור: _____.		
21.	ועדת הביקורת קיימה בשנת הדיווח ישיבה אחת לפחות בנוכחות המבקר הפנימי ורואה החשבון המבקר ובלא נוכחות של נושאי משרה בתאגיד שאינם חברי הוועדה, לעניין ליקויים בניהול העסקי של התאגיד.	✓	_____
22.	בכל ישיבות ועדת הביקורת בה נכח מי שאינו רשאי להיות חבר הועדה, היה זה באישור יו"ר הועדה ו/או לבקשת הועדה (לגבי היועץ המשפטי ומזכיר התאגיד שאינו בעל שליטה או קרובו).	✓	_____
23.	בשנת הדיווח היו בתוקף הסדרים שקבעה ועדת הביקורת לגבי אופן הטיפול בתלונות של עובדי התאגיד בקשר לליקויים בניהול עסקיו ולגבי ההגנה שתינתן לעובדים שהתלוננו כאמור.	✓	_____
24.	ועדת הביקורת (ו/או הועדה לבחינת הדוחות הכספיים) הניחה את דעתה כי היקף עבודתו של רואה החשבון המבקר ושכר טרחתו ביחס לדוחות הכספיים בשנת הדיווח, היו נאותים לשם ביצוע עבודת ביקורת וסקירה ראויים.	✓	_____

תפקידי הועדה לבחינת הדוחות הכספיים (להלן - הועדה) בעבודתה המקדימה לאישור הדוחות הכספיים			נכון	לא נכון
25.	א.	יצוין פרק הזמן (בימים) אותו קבע הדירקטוריון כזמן סביר להעברת המלצות הועדה לקראת הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: 2.	_____	_____
	ב.	מספר הימים שחלפו בפועל בין מועד העברת ההמלצות לדירקטוריון למועד הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: דוח רבעון ראשון (שנת 2018): 4. דוח רבעון שני: 3. דוח רבעון שלישי: 5. דוח שנתי: 6.	_____	_____
	ג.	מספר הימים שחלפו בין מועד העברת טיוטת הדוחות הכספיים לדירקטורים למועד הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: דוח רבעון ראשון (שנת 2018): 6. דוח רבעון שני: 6. דוח רבעון שלישי: 8. דוח שנתי: 9.	_____	_____

26.		רואה החשבון המבקר של התאגיד השתתף בכל ישיבות הועדה והדירקטוריון, בה נדונו הדוחות הכספיים של התאגיד המתייחסים לתקופות הנכללות בשנת הדיווח. אם תשובתכם הינה "לא נכון", יצוין שיעור השתתפותו: _____	✓	____
27.		בוועדה התקיימו בכל שנת הדיווח ועד לפרסום הדוח השנתי, כל התנאים המפורטים להלן:	____	____
	א.	מספר חבריה לא פחת משלושה (במועד הדיון בוועדה ואישור הדוחות כאמור).	✓	____
	ב.	התקיימו בה כל התנאים הקבועים בסעיף 115(ב) ו-(ג) לחוק החברות (לעניין כהונת חברי ועדת ביקורת).	✓	____
	ג.	יו"ר הועדה הוא דירקטור חיצוני.	✓	____
	ד.	כל חבריה דירקטורים ורוב חבריה דירקטורים בלתי תלויים.	✓	____
	ה.	לכל חבריה היכולת לקרוא ולהבין דוחות כספיים ולפחות אחד מהדירקטורים הבלתי תלויים הוא בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.	✓	____
	ו.	חברי הוועדה נתנו הצהרה עובר למינוים.	✓	____
	ז.	המניין החוקי לדיון ולקבלת החלטות בוועדה היה רוב חבריה ובלבד שרוב הנוכחים היו דירקטורים בלתי תלויים ובהם דירקטור חיצוני אחד לפחות.	✓	____
		אם תשובתכם הנה "לא נכון" לגבי אחד או יותר מסעיפי המשנה של שאלה זו, יצוין ביחס לאיזה דוח (תקופתי/רבעוני) לא התקיים התנאי האמור וכן התנאי שלא התקיים: _____.	____	____

ועדת תגמול				
			נכון	לא נכון
28.		הועדה מנתה, בשנת הדיווח, לפחות שלושה חברים והדירקטורים החיצוניים היוו בה רוב (במועד הדיון בוועדה)[vi]. ☐ לא רלוונטי (לא התקיים דיון).	✓	———
29.		תנאי כהונתם והעסקתם של כל חברי ועדת התגמול בשנת הדיווח הינם בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), התש"ס-2000.	✓	———
30.		בוועדת התגמול לא כיהן בשנת הדיווח -	———	———
	א.	בעל השליטה או קרובו. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———
	ב.	יו"ר הדירקטוריון.	✓	———
	ג.	דירקטור המועסק על ידי התאגיד או על ידי בעל השליטה בתאגיד או בידי תאגיד בשליטתו.	✓	———

ועדת תגמול				
			נכון	לא נכון
		ד. דירקטור הנותן לתאגיד או לבעל השליטה בתאגיד או תאגיד בשליטתו שירותים דרך קבע.	✓	———
		ה. דירקטור שעיקר פרנסתו על בעל השליטה. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———
31.		בעל שליטה או קרובו לא נכחו בשנת הדיווח בישיבות ועדת התגמול, למעט אם קבע יו"ר הועדה כי מי מהם נדרש לשם הצגת נושא מסוים.	✓	———
32.		ועדת התגמול והדירקטוריון לא עשו שימוש בסמכותם לפי סעיפים 267א(ג), 272(ג)(3) ו-272(ג1)(1)(ג) לאישור עסקה או מדיניות תגמול, למרות התנגדותה של האסיפה הכללית. אם תשובתכם הנה "לא נכון" יצוין – סוג העסקה שאושרה כאמור: _____ מספר הפעמים בהן נעשה שימוש בסמכותם בשנת הדיווח: _____	✓	———

מבקר פנים			
		נכון	**לא נכון**
33.	יו"ר הדירקטוריון או מנכ"ל התאגיד הוא הממונה הארגוני על המבקר הפנימי בתאגיד.	✓	———
34.	יו"ר הדירקטוריון או ועדת הביקורת אישרו את תכנית העבודה בשנת הדיווח. בנוסף, יפורטו נושאי הביקורת בהם עסק המבקר הפנימי בשנת הדיווח: בשנת הדיווח התקיימו דיונים בממצאי הביקורת הפנימית בוועדות הביקורת ו/או בדירקטוריון החברה ובחברות הבנות שלה. נושאי הביקורת נגזרים מתוכנית עבודה שנתית ורב-שנתית.	✓	———
35.	היקף העסקת המבקר הפנימי בתאגיד בשנת הדיווח (בשעות[19]): 29,372 שעות.	———	———
	בשנת הדיווח התקיים דיון (בוועדת הביקורת או בדירקטוריון) בממצאי המבקר הפנימי.	✓	———
36.	המבקר הפנימי אינו בעל ענין בתאגיד, קרובו, רו"ח מבקר או מי מטעמו וכן אינו מקיים קשרים עסקיים מהותיים עם התאגיד, בעל השליטה בו, קרובו או תאגידים בשליטתם.	✓	———

[19] כולל שעות עבודה שהושקעו בתאגידים מוחזקים ובביקורת מחוץ לישראל, ולפי העניין.

עסקאות עם בעלי עניין

		נכון	לא נכון
37.	בעל השליטה או קרובו (לרבות חברה שבשליטתו) אינו מועסק על-ידי התאגיד או נותן לו שירותי ניהול. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, בעל השליטה או קרובו מועסק על ידי התאגיד או נותן לו שירותי ניהול) יצוין – - מספר הקרובים (לרבות בעל השליטה) המועסקים על-ידי התאגיד (לרבות חברות שבשליטתם ו/או באמצעות חברות ניהול): 1[vii]. - האם הסכמי העסקה ו/או שירותי הניהול כאמור אושרו בידי האורגים הקבועים בדין: ☒ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה) ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה). _____.	———	×
38.	למיטב ידיעת התאגיד, לבעל השליטה אין עסקים נוספים בתחום פעילותו של התאגיד (בתחום אחד או יותר). אם תשובתכם הינה " לא נכון" – יצוין האם נקבע הסדר לתיחום פעילויות בין התאגיד ובעל השליטה בו: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה). ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).	✓	———

יו"ר הדירקטוריון:	יו"ר הוועדה לבחינת הדוחות הכספיים:	יו"ר ועדת הביקורת:
ערן גריפל	יחזקאל (חזי) צאיג	חיים אהרון

תאריך החתימה: 25 במרס, 2019.

[i] **לעניין שאלה 8:** הכשרה ראשונית לדירקטור חדש מתבצעת באמצעות מתן ערכה הכוללת את הוראות החקיקה, הרגולציה והנהלים הרלבנטיים לפעילות החברה וכן עותק של דוח תקופתי אחרון. יצוין, כי החברה עורכת, מעת לעת, השתלמויות מקצועיות שונות הקשורות לתחום פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה הכוללים לעתים נושאים הנוגעים לממשל תאגידי ואליהן מוזמנים גם הדירקטורים של החברה.

ii **לעניין שאלה 9:** יצוין, כי ה"ה אורלי ירקוני ושלמה מילוא ז"ל, סיימו כהונתם כדירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית בחודש מאי 2018 ובחודש יולי 2018, בהתאמה.

iii **לעניין שאלה 11ב2:** ראה ה"ש ii.

iv **לעניין שאלה 11ב3:** ראה ה"ש ii.

v **לענין שאלה 11ב7**: ה"ה יונל כהן מונה כחבר הועדה לבחינת הדוחות הכספיים החל מיום 1 במאי 2018, חלף הדירקטורית אורלי ירקוני שסיימה כהונתה.

vi **לעניין שאלה 28**: ה"ה שלמה מילוא ז"ל כיהן כחבר ועדת תגמול עד ליום 2 ביולי, 2018. נכון למועד זה, ועדת התגמול מונה 3 חברים, שכולם דירקטורים חיצוניים.

vii **לעניין שאלה 37**: ה"ה ערן גריפל, מבעלי השליטה בחברה (בן זוגה של ה"ה טלי גריפל), מכהן כיו"ר דירקטוריון פעיל בשכר.

מנורה מבטחים

פרק ו':

דוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

דוח שנתי בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

לפי תקנה 9ב(א)

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "**התאגיד**"), אחראית לקביעתה והתקיימותה של בקרה פנימית נאותה על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד.

לעניין זה, חברי ההנהלה הם:

1. ארי קלמן, מנהל כללי;
2. שאר חברי ההנהלה:

   שי קומפל, מנהל כספים.

   יוני טל, מנהל השקעות ראשי.

בקרה פנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי כוללת בקרות ונהלים הקיימים בתאגיד, אשר תוכננו בידי המנהל הכללי ונושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים או תחת פיקוחם, או בידי מי שמבצע בפועל את התפקידים האמורים, בפיקוח דירקטוריון התאגיד אשר נועדו לספק מידה סבירה של ביטחון בהתייחס למהימנות הדיווח הכספי ולהכנת הדוחות בהתאם להוראות הדין, ולהבטיח כי מידע שהתאגיד נדרש לגלות בדוחות שהוא מפרסם על פי הוראות הדין נאסף, מעובד, מסוכם ומדווח במועד ובמתכונת הקבועים בדין.

הבקרה הפנימית כוללת, בין השאר, בקרות ונהלים שתוכננו להבטיח כי מידע שהתאגיד נדרש לגלותו כאמור, נצבר ומועבר להנהלת התאגיד, לרבות למנהל הכללי ולנושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים או למי שמבצע בפועל את התפקידים האמורים, וזאת כדי לאפשר קבלת החלטות במועד המתאים, בהתייחס לדרישות הגילוי.

בשל המגבלות המבניות שלה, בקרה פנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי אינה מיועדת לספק ביטחון מוחלט שהצגה מוטעית או השמטת מידע בדוחות תימנע או תתגלה.

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון, ביצעה בדיקה והערכה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד והאפקטיביות שלה; הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי והגילוי שביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון כללה את רכיבי הבקרה הבאים: בקרות ברמת הארגון (Entity Level Controls); בקרות על תהליך עריכת הדוחות וסגירתם; בקרות כלליות על מערכות המידע (ITGC) ובקרות על תהליכים מהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי המבוצעים בעיקרם ע"י הגופים המוסדיים בקבוצה והמרכזים את עיקר פעילותה העסקית, כמפורט להלן:

מנורה מבטחים ביטוח בע"מ, מנורה מבטחים פנסיה וגמל בע"מ, ושומרה חברה לביטוח בע"מ, חברות בנות של התאגיד, הינן גופים מוסדיים, שחלות עליהם הוראות הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון במשרד האוצר, בדבר הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

ביחס לחברות הבנות האמורות, ביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון בדיקה והערכה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי והאפקטיביות שלה, בהתבסס על הוראות הממונה שלהלן: חוזר גופים מוסדיים 2009-9-10 בנושא "אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי" וחוזר גופים מוסדיים 2010-9-7 בנושא "בקרה פנימית על דיווח כספי - הצהרות, דוחות וגילויים", לרבות התיקונים לחוזרים האמורים.

בהתבסס על הערכה זו, הדירקטוריונים והנהלות התאגידים הגיעו למסקנה, כי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי, בהתייחס לבקרה הפנימית בגופים המוסדיים ליום 31 בדצמבר 2018 היא אפקטיבית.

בהתבסס על הערכת האפקטיביות שביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון כמפורט לעיל, הדירקטוריון והנהלת התאגיד הגיעו למסקנה, כי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד ליום 31 בדצמבר 2018 היא אפקטיבית.

הצהרת מנהלים

הצהרת מנהל כללי

אני, ארי קלמן, מצהיר כי:

(1) בחנתי את הדוח התקופתי של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "**התאגיד**") לשנת 2018 (להלן: "**הדוחות**");

(2) לפי ידיעתי, הדוחות אינם כוללים כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בהם מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בהם, לאור הנסיבות שבהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופת הדוחות;

(3) לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוחות משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות שאליהם מתייחסים הדוחות;

(4) גיליתי לרואה החשבון המבקר של התאגיד, לדירקטוריון ולוועדות הביקורת והדוחות הכספיים של התאגיד, בהתבסס על הערכתי העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי:

(א) את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי העלולים באופן סביר להשפיע לרעה על יכולתו של התאגיד לאסוף, לעבד, לסכם או לדווח על מידע כספי באופן שיש בו להטיל ספק במהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין; וכן -

(ב) כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, שבה מעורב המנהל הכללי או מי שכפוף לו במישרין או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי;

(5) אני, לבד או יחד עם אחרים בתאגיד:

(א) קבעתי בקרות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקרות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לתאגיד, לרבות חברות מאוחדות שלו כהגדרתן בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, מובא לידיעתי על ידי אחרים בתאגיד ובחברות המאוחדות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוחות; וכן -

(ב) קבעתי בקרות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקרות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח באופן סביר את מהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין, לרבות בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים;

(ג) הערכתי את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, והצגתי בדוח זה את מסקנות הדירקטוריון וההנהלה לגבי האפקטיביות של הבקרה הפנימית כאמור למועד הדוחות.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

רמת גן, 25 במרס 2019.

_____

ארי קלמן, מנהל כללי

הצהרת מנהלים

הצהרת נושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים

אני, שי קומפל, מצהיר כי:

(1) בחנתי את הדוחות הכספיים ומידע הכספי האחר הכלול בדוחות של מנורה מבטחים החזקות בע"מ (להלן: "**התאגיד**") לשנת 2018 (להלן: "**הדוחות**");

(2) לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות אינם כוללים כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בהם מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בהם, לאור הנסיבות שבהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופת הדוחות;

(3) לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות שאליהם מתייחסים הדוחות;

(4) גיליתי לרואה החשבון המבקר של התאגיד, לדירקטוריון ולוועדות הביקורת והדוחות הכספיים של התאגיד, בהתבסס על הערכתי העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי:

(א) את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות, העלולים באופן סביר להשפיע לרעה על יכולתו של התאגיד לאסוף, לעבד, לסכם או לדווח על מידע כספי באופן שיש בו להטיל ספק במהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין; וכן -

(ב) כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, שבה מעורב המנהל הכללי או מי שכפוף לו במישרין או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי;

(5) אני, לבד או יחד עם אחרים בתאגיד:

(א) קבעתי בקרות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקרות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לתאגיד, לרבות חברות מאוחדות שלו כהגדרתן בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, ככל שהוא רלוונטי לדוחות הכספיים ולמידע כספי אחר הכלול בדוחות, מובא לידיעתי על ידי אחרים בתאגיד ובחברות המאוחדות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוחות; וכן -

(ב) קבעתי בקרות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקרות ונהלים תחת פיקוחנו, המיועדים להבטיח באופן סביר את מהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין, לרבות בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים;

(ג) הערכתי את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות למועד הדוחות, מסקנותיי לגבי הערכתי כאמור הובאו לפני הדירקטוריון וההנהלה ומשולבות בדוח זה.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

רמת גן, 25 במרס 2019.

שי קומפל, מנהל כספים

מנורה מבטחים

פרק ז':
נספחים

הצהרת אקטואר ביטוח חיים

פרק א' – זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן-"המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח חיים, עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – "ההפרשות") ליום 31 דצמבר 2018.

אני משמשת כאקטוארית ממונה בביטוח חיים של המבטח החל מחודש מרץ שנת 2009. אינני בעלת עניין במבטח או בת משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניין הבא:

ההפרשה שחושבה בגין ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מובילה, חושבה כחלק היחסי של מנורה מבטחים בהפרשה שחושבה על ידי המבטחים המובילים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. בנספח ב' (טופס 12א' ו12ב') מפורטים סכומי ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר.

1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה) וההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח) –
Reserve for Unpaid Losses (Incurred but Unpaid Claims) and Unpaid Allocated and Unallocated Loss Adjustment Expenses (Including IBNR)

2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות –

א. עתודה לתכנית עם צבירה;

ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;

3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי ואכ"ע.

4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.

5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה.

6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא.

ב. השפעת השינויים המפורטים בהמשך על ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר:

א. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון – סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה.

ב. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים.

<u>פרק ג' – חוות הדעת</u>

אני מצהירה ומאשרת כי בענף ביטוח חיים:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א – 1981;

ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון;

ג. כללים אקטואריים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח חיים, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

<u>פרק ד' – הערות והבהרות</u>

1. הערות

פירוט סוגי עתודות הביטוח והשיטות לקביעתן מופיע בביאור ניהול סיכונים לדוחות הכספיים.

הטבלאות הרצ"ב נערכו עפ"י הנחיות המפקח על הביטוח, והרכב הנתונים בהם אינו בהכרח תואם להרכב הנתונים המופיע בדוחות הכספיים ובביאורים של החברה.

ההפרשה בגין השתתפות ברווחים נרשמת במאזן בסעיף זכאים ולא בעתודות ביטוח חיים.

2. שינויים והתאמות מהותיים

החברה עדכנה את ההנחות לשיעורי מימוש קצבה, תמהיל בחירת מסלול והוצאות לתשלום קצבה.
השפעת השינויים המהותיים בהנחות מוצגת בפירוט בביאור שמספרו 36.6.א.4 – ביאור ניהול סיכונים.

25 מרץ 2019	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	אקטוארית חיים	חייקין רגינה	_____
תאריך	חברה	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

טופס 12א' תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

שם החברה :מנורה חב' לבטוח בע"מ

ליום: 31/12/2018

(באלפי ₪)

		סה"כ	חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		אכ"ע	סיעודי		כיסויים אחרים (1)
			מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי		פרט	קבוצתי	
			א1	ב1	א2	ב2	א3	ב3	4	א5	ב5	6
1	תביעות תלויות	275,893	6,063	4,077	9,594	35,865	84,985	4,843	664	0	0	129,802
2	עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	33,572,576	2,146,395	1,503,839	3,044,424	24,908,661	54,827	3,036	1,014,091	828,206	55,160	13,937
1א2	פוליסות הכוללות פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	3,521,157	1,199,948	0	2,260,123	52,992	538	0	7,396	158	0	0
2א2	מרכיב חסכון (לרבות פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	10,962,400	0	970,982	13,328	9,920,044	1,325	0	52,602	4,119	0	0
3א2	נספחים) לפי מועד פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	14,305,236	0	0	41,879	14,075,824	37,274	0	150,258	0	0	0
4א2	הנפקת הפוליסה: סה"כ (1א2 עד 3א2)	28,788,793	1,199,948	970,982	2,315,331	24,048,860	39,137	0	210,257	4,278	0	0
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	886,922	0	0	0	0	15,690	2,321	85,632	737,499	45,662	119
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	3,049,209	874,253	522,033	351,962	495,807	0	0	709,253	86,429	9,473	0
4	השתתפות ברווחים	9,737	0	0	0	0	0	716	8,950	0	25	45
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	88,628	26,903	0	47,953	0	0	0	0	0	0	13,772
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	אחר	749,288	45,292	10,825	329,179	363,993	0	0	0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'

8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1ב8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים שינויים בהנחות	-27,152	-2,562	-346	9,358	-38,966	0	0	0	0	0	5,364
2ב8	שינויים בשיטות	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3ב8	הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4ב8	שינויים אחרים	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

תאריך : 25/03/2019 תפקיד 1: אקטוארית ממונה שם האקטואר 1 : רגינה חייקין

טופס 12ב' תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

שם החברה :מנורה חב' לבטוח בע"מ

ליום: 31/12/2018

(באלפי ₪)

		סה"כ	חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		אכ"ע	סיעודי		כיסויים אחרים (1)
			מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי		פרט	קבוצתי	
			א1	ב1	א2	ב2	א3	ב3	4	א5	ב5	6
1	תביעות תלויות	238,419	4,864	3,740	9,061	35,468	77,724	4,785	664	0	0	102,114
2	עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)	33,158,247	2,146,354	1,503,806	3,029,753	24,908,318	54,827	3,036	870,568	584,990	49,271	7,323
1א2	פוליסות הכוללות פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	3,520,555	1,199,907	0	2,260,045	52,991	538	0	6,988	86	0	0
2א2	מרכיב חסכון (לרבות פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	10,952,582	0	970,949	13,328	9,919,703	1,325	0	45,194	2,083	0	0
3א2	נספחים) לפי מועד פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	14,299,262	0	0	41,879	14,075,824	37,274	0	144,284	0	0	0
4א2	הנפקת הפוליסה: סה"כ (1א2 עד 3א2)	28,772,398	1,199,907	970,949	2,315,253	24,048,517	39,137	0	196,465	2,169	0	0
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון	688,015	0	0	0	0	15,690	2,321	75,739	553,189	40,959	119
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום	2,868,169	874,253	522,033	351,962	495,807	0	0	589,414	26,414	8,287	0
4	השתתפות ברווחים	9,737	0	0	0	0	0	716	8,950	0	25	45
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה	70,640	26,903	0	33,360	0	0	0	0	3,218	0	7,159
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	אחר	749,288	45,292	10,825	329,179	363,993	0	0	0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'

8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1ב8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים שינויים בהנחות	-19,362	-870	-345	12,485	-39,018	0	0	0	2,946	0	5,440
2ב8	שינויים בשיטות	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3ב8	הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4ב8	שינויים אחרים	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

הצהרת האקטואר בענפי ביטוח כללי

פרק א' – זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן המבטח) להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – ההפרשות) מנורה מבטחים ביטוח בע"מ ליום 31 דצמבר 2018 כפי שמפורט להלן.

אני עובדת שכירה של המבטח.

מינוי לתפקיד מיום 01.09.2013.

פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית

1. <u>היקף חוות הדעת האקטוארית</u>

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1) ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול"), נעשתה תוך התבססות על חישוב שנעשה ע"י ה"פול".

2) ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל בוצעה על ידי, לפי הניסיון של חלקנו בעסקים אלה.

3) בוצעה הפחתה, בחישוב מרווח הזהירות בלבד, בשיעור של כ- 4% בגין העדר מתאם מלא בין הענפים השונים, בהתאם לעמדת הממונה.

2. <u>נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית</u>

א. להלן הערכת סכום העתודות:

		ליום 31 בדצמבר 2018 באלפי ₪	
		ברוטו	שייר
	תביעות תלויות		
1)א)	ענפים שאינם מקובצים		
	רכב חובה	1,900,708	1,823,851
	אחריות מעבידים	342,832	308,275
	צד שלישי	479,719	400,068
	רכב רכוש	297,364	259,927
	מקיף דירות	54,073	25,849
	סה"כ ענפים שאינם מקובצים	3,074,696	2,817,970
1)ב)	סה"כ ענפים מקובצים ושאינם מקובצים[1]	3,600,472	3,001,993
2)	הוצאות עקיפות[2]	108,062	108,062
3)	הפער בין העתודה לסיכונים שטרם חלפו לבין הפרמיה שטרם הרווחה		
	רכב חובה	10,441	10,569
	רכב רכוש	לא נדרש להצהיר	-
	מקיף דירות	לא נדרש להצהיר	-
	סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	3,718,975	3,120,624

[1] ענפים מקובצים –אובדן רכוש, מקיף בתי עסק, משכנתאות, הנדסי, כלי טיס, סיכונים מיוחדים והוצאות משפטיות, אחריות מקצועית – למעט דירקטורים, אחריות מוצר, כלי שייט ,מטענים בהובלה.

[2] למעט ענפים: יהלומים, כלי שייט וכלי טייס, התביעות בענפים אלה לא מסולקות בחברה.

<u>פרק ג' – חוות הדעת</u>

אני מצהירה ומאשרת כי בענפים הבאים, כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה – 1985:

א. ביטוח מפני אחריות מעבידים – סעיף 1(א)(7)
ב. ביטוח לפי דרישות פקודת ביטוח רכב מנועי (נוסח חדש), התש"ל-1970 סעיף 1(א)(8)
ג. ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי) – סעיף 1(א)(9)
ד. ביטוח מקיף לדירות ובתי עסק – סעיף 1(א)(12)
ה. ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי – סעיף 1(א)(14)
ו. ביטוח מפני אבדן רכוש – סעיף 1(א)(15)
ז. ביטוח הנדסי – סעיף 1(א)(18)
ח. ביטוח מפני אחריות למוצרים פגומים – סעיף 1(א)(22)
ט. ביטוח מפני סיכונים אחרים – סעיף 1(א)(25)

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א – 1981;
ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון;
ג. עמדת הממונה בנושא חישוב עתודות בביטוח כללי;
ד. כללים אקטואריים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)א), בגין הענפים שאינם מקובצים (רכב חובה, אחריות מעבידים, אחריות כלפי צד שלישי, רכב רכוש, מקיף דירות), מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

5. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)ב), מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים[3] ושאינם מקובצים בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2, מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות עבור כל שנות החיתום, כתוקפם ביום הדוח הכספי[4].

7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.3, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הרווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

---

[3] ענפים מקובצים –אובדן רכוש, מקיף בתי עסק, משכנתאות, הנדסי, כלי טיס, סיכונים מיוחדים והוצאות משפטיות, אחריות מקצועית – למעט דירקטורים, אחריות מוצר, כלי שייט, מטענים בהובלה.

[4] למעט ענפים: יהלומים, כלי שייט וכלי טייס, התביעות בענפים אלה לא מסולקות בחברה.

<u>פרק ד' – הערות והבהרות</u>

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לסך עלות התביעות. גם כאשר טכניקות והנחות אקטואריות מתאימות מצביעות על כך שסכום העתודה הנקוב הינו סביר, הרי הסכום הממשי שיידרש ליישוב התביעות התלויות עלול להיות שונה באופן משמעותי מסכום העתודה הנקוב. בנוסף ייתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט, אשר לא ניתן לחזותם מראש. לכן, עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר.

2. החל מדצמבר 2015 אמצה החברה, על פי הנחיית הפיקוח, את עמדת הממונה[5] (הוראות משלימות לתקנות ולחוזר "ביטול הצבירה"), שעניינה נוהג מיטבי לאקטוארים לחישוב עתודות בביטוח כללי לצורך דיווח כספי, כך שישקפו באופן נאות את ההתחייבויות הביטוחיות. עמדת הממונה מפרטת, בין היתר, עקרונות בבסיס הערכת העתודות: מקצועיות, עקביות וזהירות. לעניין עקרון הזהירות, נקבע כי זהירות משמעה ש"העתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח". כלומר לגבי העתודה שחושבה על ידי האקטואר, קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי העתודה שנקבעה בשייר תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. בהקשר זה, נקבע לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות, כי הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכוון לאומדן הסתברות של 75% לפחות. יחד עם זאת, נקבע ככל שישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי, יפעיל האקטואר שיקול דעת ויתכן שימוש בשיטות אקטואריות מקובלות.

3. אי הודאות בעתודות מיוחסת לשלושה מרכיבים עיקריים של סיכון: סיכון רנדומלי, סיכונים סיסטמיים חיצוניים וסיכונים סיסטמיים פנימיים. את הסיכון הרנדומלי ניתן לאמוד בשיטות סטטיסטיות. לעומת זאת, בעת הערכת ההשפעות הסיסטמיות, בשל אופיים של סיכונים אלו, נדרש שימוש בשיטות איכותיות המשלבות מידה רבה של שיקול דעת ולכן היכולת למדל את הסיכון הסיסטמי באופן סטטיסטי מוגבלת. בנוסף, יצוין כי טיב ההערכה של כל מקורות הסיכון תלוי בנפח ובאיכות הנתונים. במקרים רבים, לשיקול הדעת יש השפעה משמעותית על קביעת מרווח הביטחון של העתודה.

4. עמדת הממונה החדשה בשנת 2015 דרשה שימוש במודל חדש ולא מוכר לקביעת סכום המרווח הנדרש לאומדן הסתברות של רמת ביטחון של 75% לפחות ומשכך, מהימנות המודל הייתה נמוכה. החברה יישמה ומיישמת את המודל באופן זהיר על מנת לבסס את רמת הביטחון כך שתהיה לפחות 75%. השנה, בחנה החברה את אופן היישום של המודל לאחר צבירת ניסיון ובדיקת יציבות תוצאותיו, ובעקבות הניסיון שנצבר באמידת הסיכון הרנדומלי תוך בחינת רמת אי-הוודאות הכוללת בעתודות בכללותן, עודכן אופן יישום המודל וכתוצאה ירד סכום המרווח בכ-24 מיליון ₪ בשייר לפני מס.

[5] "חוזר 2019-1-3 ; עמדת ממונה, נוהג מיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי לצורך דיווח כספי"

5. ריבית ההיוון ששמשה בחישוב היא על פי עקום ריבית חסרת סיכון ריאלית בתוספת מחצית מפרמיית אי- נזילות. כמו כן, נלקח בחשבון הפער בין השווי ההוגן של נכסים שאינם סחירים לעלותם המתואמת כפי שרשומה במאזן כנגד התחייבויות אלו.

6. בהתאם לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, (להלן- החוק) מוקנית למוסד לביטוח לאומי (להלן- מל"ל) זכות תביעה מצד שלישי להשבת גמלאות ששילם או עתיד לשלם, אם המקרה משמש עילה גם לחייב צד שלישי לפי פקודת הנזיקין או חוק הפלת"ד ("זכות שיבוב"), כלומר המל"ל יכול לתבוע את חברות הביטוח בגין כספים אשר שילם או עתיד לשלם למבוטחיו. גובה הערך המהוון של הקצבאות שתשולמנה לנפגעי תאונות עבודה ואופן היוונן של אותן קצבאות, נקבע בתקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978 (להלן- התקנות). בשנת 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן- התיקון) הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעור ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות. בהתאם לתיקון יעמוד שיעור הריבית, החל משנת 2017, לצורך היוון קצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיה קבוע בתקנות ערב תיקונן. כמו כן קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעור היוון הקצבאות יעודכנו שוב ביום ה- 1 בינואר 2020 ובכל ארבע שנים שלאחר מועד זה. בעדכון הקרוב שיעור ההיוון לא יפחת מ-1% ולא יאפשר ריבית שלילית. להערכת החברה, לאור תיקון התקנות, יגדל גובה הסכומים שיהיה על חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המל"ל כנגד מבטחים בגין הקצבאות שזכאים להם נפגעי תאונות עבודה. החברה אמדה את השפעת התיקון על ההתחייבויות בענפי רכב חובה וחבויות, תוך התחשבות בשיעור ריבית ההיוון הנגזרת מהתיקון ומאומדן תקופת תשלומי התביעות, קרי ריבית המשקללת את אומדן התשלומים עד שנת 2020 בשיעור של 2% ואומדן התשלומים לאחר 2020 בריבית הצפויה על פי התיקון. יצוין, כי בעקבות התיקון, הוגשו לבית המשפט תביעות נזקי גוף בדרישה ליישום שיעור ריבית מופחת בהתאם לתקנות ואף בשיעור נמוך יותר. בתחילת שנת 2018, במסגרת הדיינות בתביעת ענף רכב חובה, הוגשה לבית המשפט העליון מטעם היועץ המשפטי לממשלה, עמדה, אשר בבסיסה עדכון בדבר הקמת ועדה בין משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון, בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה. הועדה פרסמה טיוטת המלצות להערות הציבור. בית המשפט קיבל החלטה לדחות את מועד הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות. לאור עמדת היועץ המשפטי ודחיית הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות חדלה החברה מעדכון ריבית ההיוון, והחל מדצמבר 2017 ריבית ההיוון, המשמשת לאומדן התשלומים הצפויים לאחר 1 בינואר 2020, נותרה ללא שינוי עד לתאריך הדוח בשיעור של 1.32%. יתרת ההפרשה שבוצעה כתוצאה משינוי ריבית ההיוון בענף רכב חובה וענפי חבויות, נכון לתאריך הדוח, הסתכמה לסך של כ-179 מיליוני ₪ בשייר לפני מס.

יודגש כי בשלב זה קיימת אי ודאות בקשר להשפעת התיקון והמסקנות הסופיות של הועדה על התחייבויות החברה, לפיכך ייתכן מכאן, שתשלומי התביעות בפועל והתפתחות התביעות עלולים להיות שונים משמעותית מהאומדן שבוצע והחברה תידרש לעדכן את הערכותיה בסכומים מהותיים בהתאם. החברה תמשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בנושא ובהתאם תעדכן את הפרשותיה. לפרטים נוספים ראה ביאור 36(6)(ב)(5)(א) בדוח הכספי.

7. במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח-2018, נכלל, בין היתר, תיקון חוק הביטוח הלאומי, שעניינו הוספת סעיף 328א המבטל את תחולתם של סעיפים 328(א) ו – 328(א2) הנ"ל על מבטחים, ביחס לתביעות שיבוב הנובעות מחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה–1975 ("חוק הפיצויים"), וכן את חובת הדיווח כאמור. במסגרת התיקון נקבעו הוראות שלפיהן המל"ל לא יגיש תובענה או דרישה לפי סעיף 328 בגין מקרה המשמש עילה לחייב מבטח לשלם פיצויים לפי חוק הפיצויים, אך אם חייב בית המשפט מבטח לשלם פיצויים לזכאי לגמלה במסגרת תביעה לפי חוק הפיצויים, שהגיש אותו זכאי בשל מקרה כאמור, יופחת סכום הגמלה שחייב המל"ל לשלם בשל המקרה מסכום הפיצויים. כן נקבע, כי המבטחים יעבירו למל"ל מידי שנה, סכום שנתי שיקבע בתקנות שיותקנו לשם כך. התקנות אמורות לקבוע גם הוראות לעניין אופן עדכון הסכום האמור, אופן חלוקתו של הסכום בין המבטחים וכן את הסכום שעל כלל המבטחים להעביר למל"ל בגין תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1.1.2014 ועד יום 31.12.2018 והמל"ל לא הגיש לגביהן תובענה/דרישה לפי סעיף 328. תחילתו של התיקון, ביום 1 בינואר 2019 או במועד כניסתן לתוקף של התקנות דלעיל, לפי המאוחר ("יום התחילה") והוא יחול על תאונות דרכים שאירעו ביום התחילה תוקף ואילך. כמו כן, יחול התיקון לגבי תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1 בינואר 2014 ועד ערב יום התחילה, ואשר המל"ל לא הגיש תביעה או דרישה לפיצוי בגינן לפי סעיף 328. להערכת החברה לא ניתן בשלב זה להעריך את ההשפעה, אם קיימת, על התביעות התלויות בענף רכב חובה לתאונות שאירעו בשנים 2014 – 2018 בין היתר, מכיוון שעצם החלת ההסדר באופן רטרואקטיבי ובפרט השיעור הקובע לשנים אלה עדיין לא נקבעו בתקנות.

8. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי העתודה נקבעה (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים. בהתאם, התפתחות בהערכת מומחי החברה, עלולה להשפיע על עלות התביעות.

9. עבור ענפים מקובצים, כהגדרתם בחוזר המפקח (חוזר 3-1-2019), חוות הדעת האקטוארית ניתנת על סך ההפרשות בגין כל הענפים (מקובצים ושאינם מקובצים) בכללותם, וזאת מפאת רמת אי ודאות גבוהה.

10. בענפים הבאים: אחריות נושאי משרה ודירקטורים וענף ערבויות לא נעשתה הערכה אקטוארית מאחר והניסיון אינו מתאים לביסוס מודל אקטוארי. בענפים אלה, בדוחות הכספיים, נלקחה הפרשה נוספת המחושבת בהתאם לשיטת עודף הכנסות על הוצאות.

25 מרץ 2019
תאריך

נעמה חשמונאי .F.IL.A.A
אקטואר ממונה ביטוח כללי
מנורה מבטחים ביטוח בע"מ

פרק א' - הצהרת אקטואר ביטוח בריאות

<u>פרק א' – זהות האקטואר</u>

נתבקשתי על ידי מנורה מבטחים ביטוח בע"מ (להלן – "המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן – ההפרשות) ליום 31 בדצמבר 2018 כפי שמפורט להלן.

הנני שכירה של חברת מנורה מבטחים ומשמשת כאקטוארית ממונה בריאות משנת 2016. למיטב ידיעתי אין לי קשרים עסקיים אחרים עם המבטח ולא עם בן משפחה של בעל עניין במבטח, ולא עם חברה הקשורה למבטח או גורם אחר המספק שירותים למבטח.

<u>פרק ב' – היקף חוות הדעת האקטוארית</u>

1. <u>נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית</u>

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1) הפרשות בגין עסקים נכנסים מאיי.די.איי. חברה לביטוח בע"מ, הוערכו על ידי אקטואר חברה זו. לעניין זה, "עסקים נכנסים" כהגדרתם בתקנות הפיקוח על עסקי הביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה- 1984.

2) ביטוחים משותפים בהם אין החברה מובילה - אין ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטחת מובילה בענפים שהוערכו.

2. **נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית באלפי ש"ח:**

תת הענף:	פוליסות פרט		פוליסות קבוצתיות	
	ברוטו	שייר	ברוטו	שייר
א.1. הפרשה לתביעות תלויות וההוצאות הישירות הנובעות מהן, באלפי ש"ח				
עסקים המדווחים בביטוח חיים:				
הוצאות רפואיות	1,107	870	0	0
מחלות קשות	58,560	30,987	520	520
תאונות אישיות	60,391	46,480	0	0
סה"כ	**120,058**	**78,337**	**520**	**520**
עסקים המדווחים בביטוח כללי:				
הוצאות רפואיות	47,521	28,333	14,257	14,255
שיניים	0	0	17,298	17,298
עובדים זרים	60	60	0	0
תאונות אישיות	37,016	3,462	0	0
נסיעות לחו"ל	779	779	כלול בפרט	כלול בפרט
דמי מחלה	1,800	1,800	0	0
סה"כ	**87,176**	**34,434**	**31,555**	**31,553**
א.2. ההפרשה להוצאות עקיפות לישוב התביעות, באלפי ש"ח				
עסקים המדווחים בביטוח חיים:				
הוצאות רפואיות	39	39	0	0
מחלות קשות	691	691	2	2
תאונות אישיות	642	642	0	0
סה"כ	**1,372**	**1,372**	**2**	**2**
עסקים המדווחים בביטוח כללי:				
הוצאות רפואיות	5,291	5,291	1,545	1,545
שיניים	0	0	1,298	1,298
עובדים זרים	0	0	0	0
תאונות אישיות	832	823	0	0
נסיעות לחו"ל	15	15	0	0
דמי מחלה	312	312	0	0
סה"כ	**6,441**	**6,441**	**2,843**	**2,843**

א.3. ההפרשה הנובעת מתנאי חוזה הביטוח (Contract Reserve), באלפי ש"ח:

עסקים המדווחים בביטוח חיים:				
הוצאות רפואיות	26,680	25,524	0	0
מחלות קשות	14,441	14,441	139	139
תאונות אישיות	6,036	2,553	0	0
סה"כ	**47,157**	**42,518**	**139**	**139**
עסקים המדווחים בביטוח כללי:				
הוצאות רפואיות	264,702	53,645	7,733	7,733
שיניים	0	0	1,423	1,423
עובדים זרים	0	0	0	0
תאונות אישיות	0	0	0	0
נסיעות לחו"ל	0	0	0	0
דמי מחלה	0	0	0	0
סה"כ	**264,702**	**53,645**	**9,156**	**9,156**

א.4. ההפרשה בגין השתתפות ברווחים, באלפי ש"ח:

עסקים המדווחים בביטוח חיים:				
מחלות קשות	0	0	208	208
סה"כ	**0**	**0**	**208**	**208**
עסקים המדווחים בביטוח כללי:				
הוצאות רפואיות	0	0	3,264	3,264
שיניים	0	0	2,500-	2,500-
עובדים זרים	0	0	0	0
תאונות אישיות	0	0	כלול בפרט	כלול בפרט
נסיעות לחו"ל	0	0	כלול בפרט	כלול בפרט
דמי מחלה	1,218	1,218	0	0
סה"כ	**1,218**	**1,218**	**764**	**764**

ב. פירוט השפעת השינויים המפורטים להלן על סכומי ההפרשות:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון – סכום ההתאמה של הפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה מוצגים בטפסים - אין שינויים מהותיים.

2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון – סכום ההתאמה של הפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - ראה להלן פרק ד סעיף 2.

פרק ג' – חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי הבריאות הבאים :

א. הוצאות רפואיות
ב. מחלות קשות
ג. שיניים
ד. תאונות אישיות
ה. נסיעות לחו"ל
ו. עובדים זרים
ז. דמי מחלה

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכל כתוקפם ביום הדו"ח הכספי :
   א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א- 1981 ;
   ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון ;
   ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתת ענפי הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – הערות והבהרות

1. הערות, הבהרות והסברים:

א. אומדנים אקטואריים מטבעם הינם לא וודאיים מאחר והם תלויים באירועים עתידיים מותנים. גם כאשר טכניקות והנחות אקטואריות מתאימות מצביעות על כך שסכום העתודה הנקוב הינו סביר, הרי הסכום הממשי שיידרש למלא את ההתחייבויות עלול להיות שונה באופן משמעותי מסכום העתודה הנקוב.

ב. בענף עובדים זרים קיים הסדר קפיטציה כך שרוב הסיכון מועבר לספק השירות.

2. שינויים מהותיים בהנחות ובשיטות אקטואריות:

לא חלו שינויים מהותיים בשנת 2018.

3. תיקונים מהותיים בחישוב הפרשות שפורטו בפרק ב': אין שינויים מהותיים.

4. עסקים מסוימים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית:

לא ניתן היה להפריד בין הקולקטיבים לפוליסות הפרט בענפי תאונות אישיות אשר מדווח במגזר הביטוח הכללי ובנסיעות לחו"ל, ולפיכך הנתונים נכללו בעמודת פוליסות הפרט.

25 מרץ 2019	מנורה מבטחים ביטוח בע"מ	אקטוארית בריאות	יקטרינה רזניק	
תאריך	חברה	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

פרק א' - הצהרת אקטואר בענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה)

מצ"ב הצהרת אקטואר הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות.

הצהרה זו אינה כוללת את ענף רכב חובה, עבורו קיימת הצהרה נפרדת.

פרק א' – (הצהרת אקטואר) זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי (למעט ענף רכב חובה) עבור הדוחות הכספיים של שומרה (להלן: "ההפרשות") ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן:

הנני עובד שומרה. בחודש יולי 2007 מוניתי לאקטואר ממונה בתחום ביטוח כללי (למעט ענף ביטוח חובה). למיטב ידיעתי, אינני בעל עניין ואינני מחזיק באמצעי שליטה בשומרה. אין לי קשר עסקי עם בעל עניין בשומרה או עם בן משפחה של בעל עניין בשומרה, לרבות קשרים עסקיים עם חברה בת של שומרה או עם חברה הקשורה לשומרה.

פרק ב' – (הצהרת אקטואר) היקף חוות הדעת האקטוארית

1. נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה בשומרה מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1) הפרשה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול") או בגין עסקים נכנסים – **לא רלוונטי**.

2) הפרשה עבור הביטוחים המשותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל (רלוונטי עד שנת חיתום 2001 בלבד), חושבה על ידי המבטחים המובילים והועברה לידיי.

3) לא בוצעה הפחתה בעתודות בגין האפשרות של העדר מתאם בין הענפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 דצמבר 2018

באלפי ש"ח

	ברוטו	שייר
תביעות תלויות		
1(א) ענפים שאינם מקובצים:		
ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי)	126,359	126,359
ביטוח מקיף לדירות	18,147	7,259
ביטוח מפני אחריות מעבידים	43,182	33,048
ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי	56,639	41,671
ביטוח מקיף לבתי עסק	4,054	1,409
סה"כ ענפים שאינם מקובצים	**248,381**	**209,746**
1(ב) סה"כ ענפים שאינם מקובצים ומקובצים [1]	**249,517**	**210,168**
2. הוצאות עקיפות [2]		
סה"כ ענפים מקובצים ושאינם מקובצים	**6,479**	**6,479**
3. הפער בין העתודה לסיכונים שטרם חלפו לבין הפרמיה שטרם הורווחה [3]**:**		
ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי)	**0**	**0**
ביטוח מקיף לדירות	**0**	**0**
סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	**255,996**	**216,647**

(1) ענפים מקובצים: ביטוח הנדסי, ביטוח קבלנים, ביטוח יהלומים, ביטוח רפואי לחיות מחמד.

(2) ההפרשה להוצאות עקיפות הינה עבור כל שנות החיתום.

(3) ראה פרק ד', סעיף 8 להצהרה.

פרק ג' – (הצהרת אקטואר) חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענפים הבאים (כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה - 1985):

- ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי) - סעיף 1(א)(9).
- ביטוח מקיף לדירות - סעיף 1(א)(12).
- ביטוח מפני אחריות מעבידים - סעיף 1(א)(7).
- ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי - סעיף 1(א)(14).
- ביטוח מקיף לבתי עסק - סעיף 1(א)(12).

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א – 1981;
   ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון;
   ג. עמדת הממונה בנושא חישוב עתודות ביטוח כללי;
   ד. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)א), בגין הענפים שאינם מקובצים - ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי), ביטוח מקיף לדירות, ביטוח מפני אחריות מעבידים, ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח מקיף לבתי עסק - מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
5. סך ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)ב) מהווה, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים ושאינם מקובצים בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2) מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 3.א.2) מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' – (הצהרת אקטואר) הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית שבהם אי וודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. גם כאשר טכניקות והנחות אקטואריות מתאימות, מצביעות על כך שסכום העתודה הנקוב הינו סביר, הרי הסכום הממשי שיידרש ליישוב התביעות התלויות עלול להיות שונה באופן משמעותי מסכום העתודה הנקוב. בנוסף, ייתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט, אשר לא ניתן לחזותם מראש. לכן, עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר.

2. בשנת 2011 פרסמה אגודת האקטוארים תקן להערכה אקטוארית לתביעות תלויות, כולל עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעוד, גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. ההערכות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.

3. בענפים הבאים לא בוצעה הערכה אקטוארית בשל העדר מובהקות סטטיסטית: ביטוח הנדסי, ביטוח קבלנים, ביטוח יהלומים, ביטוח רפואי לחיות מחמד - בענפים אלו העתודה נקבעה, בעיקרה, בהתבסס על הערכת מחלקת התביעות בחברה.

4. החל מדצמבר 2015 החברה ערכה עדכונים בחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי, על פי הנחיית הפיקוח, בהתאם לעמדת הממונה (הוראות משלימות לתקנות ולחוזר "ביטול הצבירה"), שעניינה נוהג מיטבי לאקטוארים לחישוב עתודות בביטוח כללי לצורך דיווח כספי, כך שישקפו באופן נאות את ההתחייבויות הביטוחיות[1].

   עמדת הממונה מפרטת, בין היתר, עקרונות בבסיס הערכת העתודות: מקצועיות, עקביות וזהירות. לעניין עקרון הזהירות, נקבע כי זהירות משמעה ש"העתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח". כלומר, לגבי העתודה שחושבה על ידי האקטואר, קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי העתודה שנקבעה בשייר תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח כולל בגין סיכונים שטרם חלפו. בהקשר זה, נקבע לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות, כי הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכוון לאומדן הסתברות של 75% לפחות. עוד נקבע, בקשר עם עקרון הזהירות, כי ריבית ההיוון המתאימה לבחינת הזהירות היא על פי עקום ריביות חסר סיכון המותאם לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות. כמו כן, בבחינה זו יש להתחשב באופן שערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

5. אי הודאות בעתודות מיוחסת, בין היתר, לשלושה מרכיבים עיקריים של סיכון: סיכון רנדומלי, סיכונים סיסטמיים חיצוניים וסיכונים סיסטמיים פנימיים. את הסיכון הרנדומלי ניתן לאמוד בשיטות סטטיסטיות. לעומת זאת, בעת הערכת ההשפעות הסיסטמיות, בשל אופיים של סיכונים אלו, נדרש שימוש בשיטות איכותיות המשלבות מידה רבה של שיקול דעת. בנוסף, יצוין כי טיב ההערכה של כל מקורות הסיכון תלוי בנפח ובאיכות הנתונים. במקרים רבים, לשיקול הדעת יש השפעה משמעותית על קביעת מרווח הביטחון של העתודה.

6. החברה יישמה את עקרונות הנוהג המיטבי כמתואר לעיל בענפים הבאים: ביטוח רכב מנועי – רכוש (עצמי וצד שלישי), ביטוח מקיף לדירות, ביטוח מפני אחריות מעבידים, ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח מקיף לבתי עסק כך שהעתודה עומדת ברמת ביטחון של 75% לפחות וכוללת מרווח ביטחון הלוקח בחשבון את אי הודאות הנובעת מהסיכון הרנדומלי ומסיכונים סיסטמיים, פנימיים וחיצוניים. העתודה הוונה בהתאם לדרישות הנוהג המיטבי על פי עקום ריבית חסר סיכון בתוספת 50% פרמיית אי נזילות וכן הופחת הפער בין השווי ההוגן לבין השווי בספרים של הנכסים הלא סחירים העומדים כנגד התחייבויות ביטוחיות אלו.

7. לאור העובדה כי יישום עמדת הממונה בוצע לראשונה בשנת 2015, ייתכנו בשנים הבאות עדכונים למודל, תוך בחינת הסיכונים הכלולים בו, בחינת יציבותו על פני זמן, לרבות שינויים עתידיים בפרמטרים ובערכם.

8. יובהר כי להפרשה בגין הפער שבין העתודה לסיכונים שטרם חלפו לבין הפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ראה בפרק ב'.2.א.3 לעיל) אין משמעות של פרמיה בחסר כבעבר, אלא היא נדרשת מתוקף יישום עקרון הזהירות כמתואר לעיל, הקובע כי יש לחשב את העתודה לסיכונים שטרם חלפו כך שהיא כוללת מרווח ביטחון.

---

[1] "נוהג מיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי לצורך דיווח כספי"

9. בהתאם לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, (להלן- החוק) מוקנית למוסד לביטוח לאומי (להלן- מל"ל) זכות תביעה מצד שלישי להשבת גמלאות ששילם או עתיד לשלם, אם המקרה משמש עילה גם לחייב צד שלישי לפי פקודת הנזיקין או חוק הפלת"ד ("זכות שיבוב"), כלומר המל"ל יכול לתבוע את חברות הביטוח בגין כספים אשר שילם או עתיד לשלם למבוטחיו. גובה הערך המהוון של הקצבאות שתשולמנה לנפגעי תאונות עבודה ואופן היוונן של אותן קצבאות, נקבע בתקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978 (להלן- התקנות).

בשנת 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן- התיקון) הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעור ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות. בהתאם לתיקון יעמוד שיעור הריבית, החל משנת 2017, לצורך היוון קצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיה קבוע בתקנות ערב תיקונן. כמו כן קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעור היוון הקצבאות יעודכנו שוב ביום ה- 1 בינואר 2020 ובכל ארבע שנים שלאחר מועד זה. בעדכון הקרוב שיעור ההיוון לא יפחת מ-1% ולא יאפשר ריבית שלילית.

להערכת החברה, לאור תיקון התקנות, יגדל גובה הסכומים שיהיה על חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המל"ל כנגד מבטחים בגין הקצבאות שזכאים להם נפגעי תאונות עבודה. החברה אמדה את השפעת התיקון על ההתחייבויות בענפי רכב חובה וחבויות, תוך התחשבות בשיעור ריבית ההיוון הנגזרת מהתיקון ומאומדן תקופת תשלומי התביעות, קרי ריבית המשקללת את אומדן התשלומים עד שנת 2020 בשיעור של 2% ואומדן התשלומים לאחר 2020 בריבית הצפויה על פי התיקון.

יצוין, כי בעקבות התיקון, הוגשו לבית המשפט תביעות נזקי גוף בדרישה ליישום שיעור ריבית מופחת בהתאם לתקנות ואף בשיעור נמוך יותר. בתחילת שנת 2018, במסגרת הדיינות בתביעת ענף רכב חובה, הוגשה לבית המשפט העליון מטעם היועץ המשפטי לממשלה, עמדה, אשר בבסיסה עדכון בדבר הקמת ועדה בין משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון, בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה. הועדה פרסמה טיוטת המלצות להערות הציבור. בית המשפט קיבל החלטה לדחות את מועד הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות.

לאור עמדת היועץ המשפטי ודחיית הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות חדלה החברה מעדכון ריבית ההיוון, והחל מדצמבר 2017 ריבית ההיוון, המשמשת לאומדן התשלומים הצפויים לאחר 1 בינואר, 2020, נותרה ללא שינוי עד לתאריך הדוח בשיעור של 1.32%.

יתרת ההפרשה שבוצעה כתוצאה משינוי ריבית ההיוון בענפי חבויות, נכון לתאריך הדוח, הסתכמה לסך של כ- 9 מיליון ₪ בשייר לפני מס.

יודגש כי בשלב זה קיימת אי ודאות בקשר להשפעת התיקון ומסקנות הועדה ככל שייושמו, על התחייבויות החברה. לפיכך ייתכן כי התפתחות התביעות בעתיד, תהיה שונה משמעותית מאומדני החברה והיא תידרש לעדכן את הערכותיה בסכומים מהותיים בהתאם. החברה תמשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בנושא ובהתאם תעדכן את הפרשותיה.

לפרטים נוספים ראה ביאור 28(4)(ז)(ד) בדוח הכספי.

	אקטואר ביטוח כללי		
14/03/2019	שומרה חברה לביטוח	ניר הרמתי	_____
תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

סוף הצהרת אקטואר - ביטוח כללי (למעט ביטוח רכב חובה)

הצהרת האקטואר - ענף רכב חובה

מצ"ב הצהרת אקטואר בענף רכב חובה בלבד הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות.

פרק א' –זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן, בענף **ביטוח רכב חובה** עבור הדוחות הכספיים של שומרה (להלן: "ההפרשות") ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.

אני עובדת שכירה של מנורה מבטחים ביטוח בע"מ החל מיום 01.09.2013 ומשמשת בתפקיד אקטוארית ממונה לענף רכב חובה בשומרה החל מיום 01.01.2014.

פרק ב' –היקף חוות הדעת האקטוארית

1. **נוסח פסקת היקף חוות הדעת האקטוארית**

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1) ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי (להלן - "הפול"), נעשתה תוך התבססות על חישוב שנעשה ע"י אקטואר ה"פול".

2) אין לחברה ביטוחים משותפים עם חברות אחרות בענף רכב חובה.

3) לא בוצעה הפחתה בעתודות בגין האפשרות של העדר מתאם בין הענפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 דצמבר 2018

באלפי ש"ח

	ברוטו	שייר
תביעות תלויות		
1(א) ענפים שאינם מקובצים:		
רכב חובה	1,308,354	1,029,014
סה"כ ענפים שאינם מקובצים	1,308,354	1,029,014
1(ב) סה"כ ענפים שאינם מקובצים ומקובצים	1,308,354	1,029,014
2. הוצאות עקיפות	34,910	34,910
3. הפער בין העתודה לסיכונים שטרם חלפו לבין הפרמיה שטרם הורווחה		
רכב חובה	לא נדרש להצהיר	0
סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	1,343,264	1,063,924

<u>פרק ג' – חוות הדעת</u>

אני מצהירה ומאשרת כי בענף רכב חובה:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א – 1981;
   ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון;
   ג. עמדת הממונה בנושא חישוב עתודות ביטוח כללי;
   ד. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)א), בגין הענפים שאינם מקובצים (רכב חובה) מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות המוגדרות לעיל, בענף רכב חובה, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
5. סך ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 2.א.1)ב) מהווה, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים ושאינם מקובצים (רכב חובה) בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
6. ההפרשה המפורטת בפרק ב' סעיף 2.א.2) מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
7. ההפרשות המפורטות בפרק ב' סעיף 3.א.2) מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

<u>פרק ד' –הערות והבהרות</u>

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. גם כאשר טכניקות והנחות אקטואריות מתאימות, מצביעות על כך שסכום העתודה הנקוב הינו סביר, הרי הסכום הממשי שיידרש ליישוב התביעות התלויות עלול להיות שונה באופן משמעותי מסכום העתודה הנקוב. בנוסף, ייתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט, אשר לא ניתן לחזותם מראש. לכן, עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר.

2. החל מחודש דצמבר 2015 החברה ערכה עדכונים בחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי, על פי הנחיית הפיקוח, בהתאם לעמדת הממונה (הוראות משלימות לתקנות ולחוזר "ביטול הצבירה"), שעניינה נוהג מיטבי לאקטוארים לחישוב עתודות בביטוח כללי לצורך דיווח כספי, כך שישקפו באופן נאות את ההתחייבויות הביטוחיות[1].

עמדת הממונה מפרטת, בין היתר, עקרונות בבסיס הערכת העתודות: מקצועיות, עקביות וזהירות. עניין עקרון הזהירות, נקבע כי זהירות משמעה ש"העתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח". כלומר לגבי העתודה שחושבה על ידי האקטואר, קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי העתודה שנקבעה בשייר תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. בהקשר זה, נקבע לגבי תביעות

[1] "נוהג מיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי לצורך דיווח כספי"

תלויות בענפי חובה וחבויות, כי הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכוון לאומדן הסתברות של 75% לפחות. יחד עם זאת, נקבע, ככל שישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי, יפעיל האקטואר שיקול דעת ויתכן שימוש בשיטות אקטואריות מקובלות ואף פורטו דוגמאות לטיפול אפשרי במגבלות כאמור. עוד נקבע בקשר עם עקרון הזהירות, כי ריבית ההיוון המתאימה לבחינת הזהירות היא על פי עקום ריביות חסר סיכון המותאם לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות. כמו כן, בבחינה זו יש להתחשב באופן שערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

3. אי הודאות בעתודות, מיוחסת, בין היתר, לשלושה מרכיבים עיקריים של סיכון: סיכון רנדומלי, סיכונים סיסטמיים חיצוניים וסיכונים סיסטמיים פנימיים. את הסיכון הרנדומלי ניתן לאמוד בשיטות סטטיסטיות. לעומת זאת, בעת הערכת ההשפעות הסיסטמיות, בשל אופיים של סיכונים אלו, נדרש שימוש בשיטות איכותיות המשלבות מידה רבה של שיקול דעת. בנוסף, יצוין כי טיב ההערכה של כל מקורות הסיכון תלוי בנפח ובאיכות הנתונים. במקרים רבים, לשיקול הדעת יש השפעה משמעותית על קביעת מרווח הביטחון של העתודה.

4. נציין, כי בהתאם לחוזר ביטוח 2019-1-3, יישום עקרון הזהירות כאמור לעיל בחברה, מהווה חישוב מספק לעניין בדיקת נאותות העתודות בענף רכב חובה. החברה ביצעה בדיקת נאותות, על פי דרישות הנוהג המיטבי, והשוותה אותה אל מול העתודה. מהבדיקה עולה, כי הפרשות החברה עומדות בעיקרון הזהירות כמופיע בעמדת הממונה.

5. בשנות חיתום 2017 ו – 2018 החברה התקשרה בחוזה ביטוח משנה מסוג "מכסה" בענף רכב חובה.

6. במהלך שנת 2018, החברה עברה לחשב את העתודה לתביעות תלויות ממודל לפי שנת אירוע למודל לפי שנת חיתום וזאת בכדי להתאים את מודל החישוב לחוזי ביטוח המשנה מסוג "מכסה", כמוזכר בסעיף 5 לעיל. לשינוי זה לא הייתה השפעה מהותית על סך ההפרשות.

7. בהתאם לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995, (להלן- החוק) מוקנית למוסד לביטוח לאומי (להלן- מל"ל) זכות תביעה מצד שלישי להשבת גמלאות ששילם או עתיד לשלם, אם המקרה משמש עילה גם לחייב צד שלישי לפי פקודת הנזיקין או חוק הפלת"ד ("זכות שיבוב"), כלומר המל"ל יכול לתבוע את חברות הביטוח בגין כספים אשר שילם או עתיד לשלם למבוטחיו.
גובה הערך המהוון של הקצבאות שתשולמנה לנפגעי תאונות עבודה ואופן היוונן של אותן קצבאות, נקבע בתקנות הביטוח הלאומי (היוון), התשל"ח-1978 (להלן- התקנות).
בשנת 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן- התיקון) הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעור ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות. בהתאם לתיקון יעמוד שיעור הריבית, החל משנת 2017, לצורך היוון קצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיה קבוע בתקנות ערב תיקונן. כמו כן קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעור היוון הקצבאות יעודכנו שוב ביום ה- 1 בינואר 2020 ובכל ארבע שנים שלאחר מועד זה. בעדכון הקרוב שיעור ההיוון לא יפחת מ-1% ולא יאפשר ריבית שלילית.
להערכת החברה, לאור תיקון התקנות, יגדל גובה הסכומים שיהיה על חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המל"ל כנגד מבטחים בגין הקצבאות שזכאים להם נפגעי תאונות עבודה.
החברה אמדה את השפעת התיקון על ההתחייבויות בענפי רכב חובה וחבויות, תוך התחשבות בשיעור ריבית ההיוון הנגזרת מהתיקון ומאומדן תקופת תשלומי התביעות, קרי ריבית המשקללת את אומדן התשלומים עד שנת 2020 בשיעור של 2% ואומדן התשלומים לאחר 2020 בריבית הצפויה על פי התיקון.

יצוין, כי בעקבות התיקון, הוגשו לבית המשפט תביעות נזקי גוף בדרישה ליישום שיעור ריבית מופחת בהתאם לתקנות ואף בשיעור נמוך יותר. בתחילת שנת 2018, במסגרת הדיינות בתביעת ענף רכב חובה, הוגשה לבית המשפט העליון מטעם היועץ המשפטי לממשלה, עמדה, אשר בבסיסה עדכון בדבר הקמת ועדה בין משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון, בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה. הועדה פרסמה טיוטת המלצות להערות הציבור. בית המשפט קיבל החלטה לדחות את מועד הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות.

לאור עמדת היועץ המשפטי ודחיית הדיון עד לאחר פרסום המלצות סופיות חדלה החברה מעדכון ריבית ההיוון, והחל מדצמבר 2017 ריבית ההיוון, המשמשת לאומדן התשלומים הצפויים לאחר 1 בינואר, 2020, נותרה ללא שינוי עד לתאריך הדוח בשיעור של 1.32%.

יתרת ההפרשה שבוצעה כתוצאה משינוי ריבית ההיוון בענף רכב חובה, נכון לתאריך הדוח, הסתכמה לסך של כ- 94 מיליון ₪ בשייר לפני מס.

יודגש כי בשלב זה קיימת אי ודאות בקשר להשפעת התיקון ומסקנות הועדה ככל שייושמו, על התחייבויות החברה. לפיכך ייתכן כי התפתחות התביעות בעתיד, תהיה שונה משמעותית מאומדני החברה והיא תידרש לעדכן את הערכותיה בסכומים מהותיים בהתאם. החברה תמשיך לעקוב אחר ההתפתחויות בנושא ובהתאם תעדכן את הפרשותיה.

לפרטים נוספים ראה ביאור 28(4)(ז)(ד) בדוח הכספי.

8. במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח-2018, נכלל, בין היתר, תיקון חוק הביטוח הלאומי, שעניינו הוספת סעיף 328א המבטל את תחולתם של סעיפים 328(א) ו – 328(א2) הנ"ל על מבטחים, ביחס לתביעות שיבוב הנובעות מחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה–1975 ("חוק הפיצויים"), וכן את חובת הדיווח כאמור. במסגרת התיקון, נקבעו הוראות שלפיהן המל"ל לא יגיש תובענה או דרישה לפי סעיף 328 בגין מקרה המשמש עילה לחייב מבטח לשלם פיצויים לפי חוק הפיצויים, אך אם חייב בית המשפט מבטח לשלם פיצויים לזכאי לגמלה במסגרת תביעה לפי חוק הפיצויים, שהגיש אותו זכאי בשל מקרה כאמור, יופחת סכום הגמלה שחייב המל"ל לשלם בשל המקרה מסכום הפיצויים. כן נקבע, כי המבטחים יעבירו למל"ל מידי שנה, סכום שנתי שיקבע בתקנות שיותקנו לשם כך. התקנות אמורות לקבוע גם הוראות לעניין אופן עדכון הסכום האמור, אופן חלוקתו של הסכום בין המבטחים וכן את הסכום שעל כלל המבטחים להעביר למל"ל בגין תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1.1.2014 ועד יום 31.12.2018 והמל"ל לא הגיש לגביהן תובענה/דרישה לפי סעיף 328.

תחילתו של התיקון, ביום 1 בינואר 2019 או במועד כניסתן לתוקף של התקנות דלעיל, לפי המאוחר ("יום התחילה") והוא יחול על תאונות דרכים שאירעו ביום התחילה לתוקף ואילך. כמו כן, יחול התיקון לגבי תאונות דרכים שאירעו בתקופה שמיום 1 בינואר 2014 ועד ערב יום התחילה, ואשר המל"ל לא הגיש תביעה או דרישה לפיצוי בגינן לפי סעיף 328.

להערכת החברה, לא ניתן בשלב זה להעריך, את ההשפעה, אם קיימת, על התביעות התלויות בענף רכב חובה לתאונות שאירעו בשנים 2014 – 2018 בין היתר, מכיוון שעצם החלת ההסדר באופן רטרואקטיבי ובפרט השיעור הקובע לשנים אלה עדיין לא נקבעו בתקנות.

תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה
14/03/2019	אקטוארית ממונה רכב חובה שומרה חברה לביטוח	נעמה חשמונאי .F.IL.A.A	_____

פרק א' - הצהרת אקטואר - ביטוח בריאות

מצ"ב הצהרת אקטואר הכוללת חוות דעת בדבר הערכת ההפרשות לתביעות תלויות.

פרק א' - (הצהרת אקטואר) זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי שומרה חברה לביטוח בע"מ (להלן: "שומרה") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של שומרה (להלן: "ההפרשות") ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.

הנני עובד שומרה. בחודש מרץ 2005 מוניתי לאקטואר ממונה בתחום ביטוח בריאות. למיטב ידיעתי, אינני בעל עניין ואינני מחזיק באמצעי שליטה בשומרה. אין לי קשר עסקי עם בעל עניין בשומרה או עם בן משפחה של בעל עניין בשומרה, לרבות קשרים עסקיים עם חברה בת של שומרה או עם חברה הקשורה לשומרה.

פרק ב' - (הצהרת אקטואר) היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות בענפים המפורטים להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1) הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים – אין לחברה עסקים נכנסים.

2) ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל – אין לחברה ביטוחים מסוג זה.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. להלן הערכת סכום העתודות:

	ליום 31 דצמבר 2018 באלפי ש"ח	
	ברוטו	שייר
תביעות תלויות		
1. תת ענף הבריאות תאונות אישיות:		
ביטוח פרט	3,017	1,040
ביטוח קבוצתי	0	0
סה"כ תת ענף הבריאות תאונות אישיות	3,017	1,040
2. הוצאות עקיפות		
ביטוח פרט	97	97
ביטוח קבוצתי	0	0
3. הפער בין העתודה לסיכונים שטרם חלפו לבין הפרמיה שטרם הורווחה		
ביטוח פרט	לא נדרש להצהיר	0
ביטוח קבוצתי	לא נדרש להצהיר	0
סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	3,114	1,137

פרק ג' (הצהרת אקטואר) - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענף הביטוח תאונות אישיות:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

   א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א - 1981;

   ב. הוראות והנחיות הממונה על שוק ההון;

   ג. כללים אקטוארים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' מהוות, לפי מיטב ידיעתי והערכתי, עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' (הצהרת אקטואר) - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. גם כאשר טכניקות והנחות אקטואריות מתאימות, מצביעות על כך שסכום העתודה הנקוב הינו סביר, הרי הסכום הממשי אשר יידרש ליישוב התביעות התלויות עלול להיות שונה באופן משמעותי מסכום העתודה הנקוב. בנוסף, ייתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט, אשר לא ניתן לחזותם מראש. לכן, עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר.
2. בשנת 2011 פרסמה אגודת האקטוארים תקן להערכה אקטוארית לתביעות תלויות, כולל עקרונות וכללי מקצוע בנוגע להערכת התביעות התלויות, לרבות התייחסות להיוון, תיעוד, גילוי והצהרת האקטואר לגבי עתודות אלו. ההערכות האקטואריות מבוססות על העקרונות וכללי מקצוע אלו.

14/03/2019	אקטואר ביטוח כללי שומרה חברה לביטוח	ניר הרמתי	_____
תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה

סוף הצהרת אקטואר בריאות